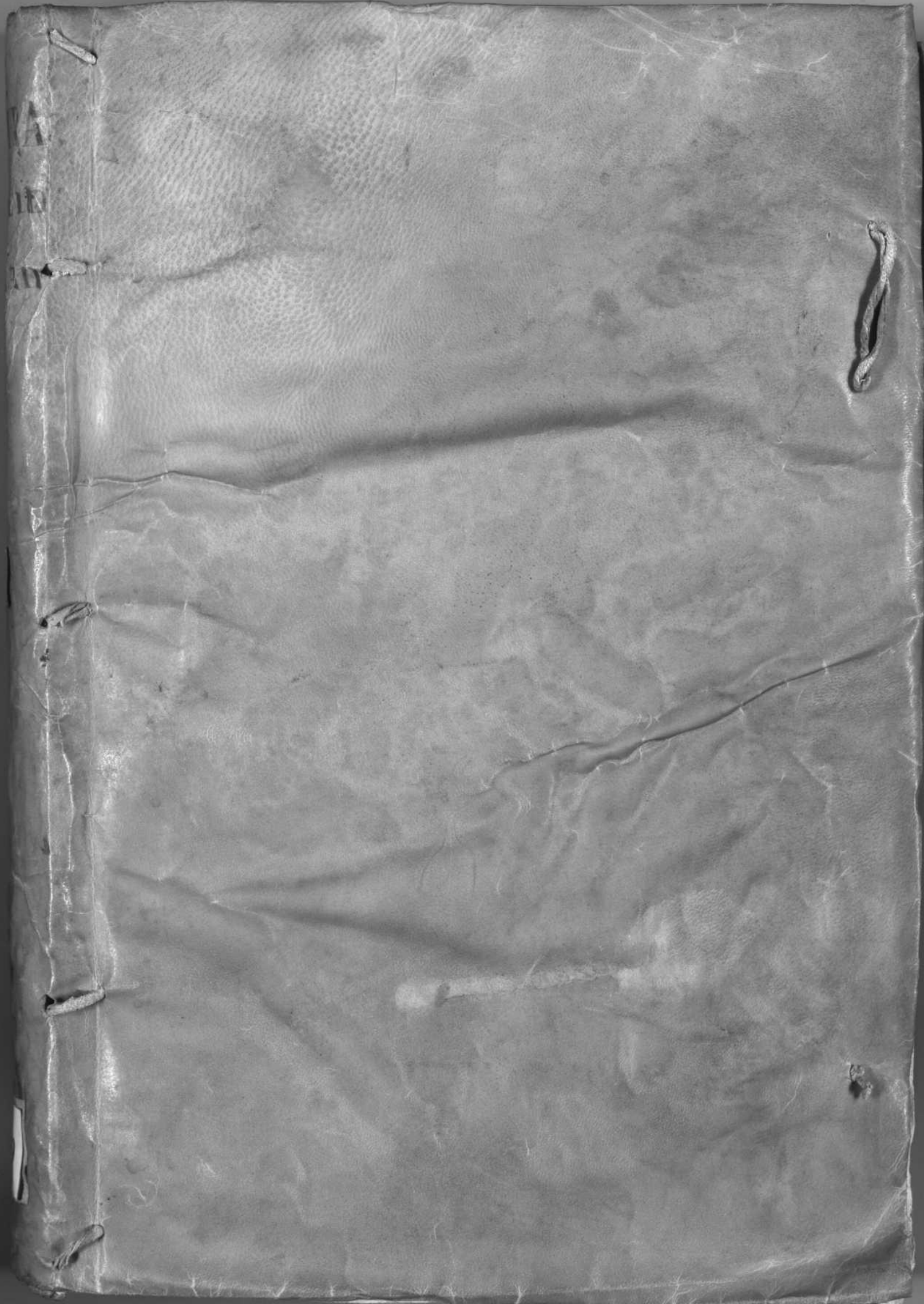

9209

L
104

ANTONIANA
MARGARITA,
OPUS NEMPE PHYSICIS,
MEDICIS,
AC THEOLOGIS,

NON MINUS UTILE, QUAM NECESSARIUM,
PER GOMETIUM PEREYRAM,
MEDICUM METHYMNÆ DUELLI,
quæ Hispanorum lingua *Medina del Campo*
appellatur.

NUNC SECUNDO IN LUCEM EDITUM,
& ex integro correctum.

TOMUS PRIMUS.

CUM LICENTIA.

MATRITI: Ex Typographia ANTONII MARIN, anno MDCCXLIX.

*Se hallará en la Librería de Manuel Ignacio de Pinto, Calle
de Atocha, junto à la Aduana.*

ANTONIANA MARGARIA

OPUS NEMPE PHYSICIS

M E D I C I S

AC THEOLOGIS

NON MINUS UTILE, QUAM NECESSARIUM,

PER GOMETIUM PEREYRAM,

MEDICUM METHYMNÆ DUELLI,

dux Hispanorum lingua Medicina del Campo

appellatur.

NUNC SECUNDO IN LUCEM EDITUM,

& ex integro correctum.

TOMUS PRIMUS.

CUM LICENTIA.

MATRI: Ex Typographia Antonii Mariae, anno MDCCCLX.

Se halla en la Libreria de Manuel Ignacio de Pineda, Calle

de Atocha, junto a la Aduana.

ANTONIANA
MARGARITA,
OPUS NEMPE PHYSICIS,
MEDICIS,
AC THEOLOGIS,

NON MINUS UTILE, QUAM NECESSARIUM,
PER GOMETIUM PEREYRAM,
MEDICUM METHYMNÆ DUELLI,
quæ Hispanorum lingua *Medina del Campo* appel-
latur, nunc secundò in lucem
editum.

EX INTEGRO CORRECTA IN HAC SECUNDA EDITIONE.
TOMUS PRIMUS.

CUM LICENTIA.

MATRITI: Ex Typographia ANTONII MARIN, anno MDCCXLIX.

Se ballarán estos dos Tomos en la Libreria de Manuel Ignacio de Pinto, Calle de Atocha, junto à la Aduana: Y assimismo la Vida del Venerable Padre Presentado Fr. Francisco de Possadas: Los Varones Ilustres de España, y treinta y dos Cartas de Hernando del Pulgar: El Libro, y Baraja nuevos, è inseparables para la Academia, y Juego de Armerias de los Escudos de Armas de las quatro Monarquias mayores, con sus Provincias, Reyes, y Principes, Estados, Republicas, Islas, y Casas Soberanas de Europa: El Libro intitulado: Prodrumus, seu Prolegomena ad Scholasticas Disciplinas, Authore Joanne de Ulloa, Madritano, Societatis Jesu: Y la Vida del Glorioso Padre, y Patriarca Santo Domingo de Guzmán, Fundador de la Sagrada, y Esclarecida Religion de Predicadores, escrita, y añadida por el Venerable Padre Presentado Fr. Francisco de Possadas, Hijo suyo, y del Convento de Scala Cœli, extra muros de Cordoba.

JESUS.

ST omnium fermè edentium novum aliquod opus antiquus mos, per quàm ab eisdem observatus, illud alicui Illustrissimo Principi, seu maximo Monarchæ, (quantum ego conjectari possum) ut ab hoc, cui opus dicatur, aliquod emolumentum eliciant, aut donis pensata nuncupatione, aut aliquo munere, quod optant, adepto: quivè utrumque negligunt (si qui sunt) puto in animo eis esse, ut proles illa, ac proprius partus, jam ob id æstimetur, & in magno habeatur pretio, quòd tam ingenti viro sit oblatum, cui nulla parvi momenti dona offerri assolent. Quod mirari cogit, cur iis in mentem non venit, cum hæc, quæ tantoperè assequi ardent, per unius dumtaxat nutum consequi possint, imò sine illo nulla, quæ verè dici bona valeant, adipisci, hunc tantum nuncupandum, huic opus offerendum, hunc totis nervis blandiendum. Si enim ditescere desiderant, quæ thesaurorum fodina opulentior Deo ipso, à quo universæ metallorum Zonæ profluunt, & oriuntur? Si extolli, & ad magnos provehi honores, muneribus Regiis adeptis, & vel ab aure, vel à consiliis esse cupiunt, aut alicui præesse Regno, Provinciæ, aut Civitati, cui facilius erit condonare, quam ipsi, cui Regium cor in manu est, de quo scriptum quoque habemus, valdè honoratis amicis potiri? Quis tandem compescere maledicentium ora, obturare astantium illis aures, & inferre optimam cordibus legentium de opere opinionem poterit, quam ipsissimus, sine cujus nutu neque arboris folium flectitur, in hunc usum omnium hominum præfidiis, & copiis futilibus, ac inanibus existentibus? Cum neque ipsi potentissimi Reges, dum vivunt, vitare poterint à quibusdam lacerari, obrectari, ac dilaniari: in quorum aliquos non est ab his animadversum, utpotè ignotos, tantum scommatibus affixis parietibus, aut Regiis ostiis, laceffentes: alios dissimulantes, aut quòd crimina, de quibus convitiabantur, patrassè propria conscientia accusaret: vel quòd vulgus timerent, quòd non rarò in eosdem impudentèr insiliens à majoribus didicerunt, cum in aliquot indignè, quia vera falsi sunt, sævierunt. Sed his demus, ut ad votum hoc illis succedat, quòd metu ejus, cui opus dicatum est, omnes ore extollant, laudent, & in Coelum efferam operis immensitatem, laboris in condendo assiduitatem, ac sexcentorum mille voluminum ad conficiendum illud necessitatem, Authoris nimiam caliditatem, omnium facultatum eximiam doctrinam, linguarum omnium exquisitissimam peritiam, tum demum verborum copiam, sententiarum claritatem, cum nihil horum in animo illis sit, imò è diametro adversum sentiant ejus, quod ore metu pronuntiant: quid erit assequutus ejus, quod optabat operis Conditor? Certè nihil. Universi enim alta in mente irridebunt, contemnent, despicient, quem tantum labiis honorabant: interituque illius, cujus timore cogeantur tacere, lingua soluta, hominem, ejusque scripta dilaniabunt, & igne absument modesti, dum in deteriores usus servire haud compellant. A quibus omnibus vindicare Christus tantum potest, inferens mentibus legentium ultra operis merita de eodem optimam opinionem. Non enim rarò

nostris teruntur manibus antiquorum Scriptorum volumina usque ad hæc nostra tempora asservata, & haud mediocri honore habita: quorum fermè nulla prorsus est utilitas, ut neque inter legendum ulla audientibus inferatur voluptas. Quod indubitanter probitati Authorum tribuo, quorum meritis id à Deo concessum sit, ut eorum opera perennent, ac durent in longius ævum, quàm improborum quantumvis peritorum. Quade re si non piè, & christianè, ut forsan versuti autumabunt, saltem calidè, Christo Jesu nuncupare hoc opus, decrevi: qui, ut non hypocrisim simulem, ditefcere, in summum honoris fastigium provehi, & nostras lucubrationes, ac nomen propagare citra Dei Optim. Max. offensam cupio, præsertim cùm illud potius Ethnicorum sit, qui Principes pro diis habebant, dignosque divinis honoribus existimabant, quàm Christianorum. Illis enim fortè occurrebat, Principes potentissimos post obitum in deorum numero accitos, id munus præstare scriptis suis posse, quod nos uni vero Deo, & Maximo tribuimus: qui quantum à veritate aberrent, nullus est jam quantumvis impius, qui ignoret. Tibi ergo à principio, & in principio Verbo, scientiarum omnium fonti perenni, Medico humani generis blandissimo, hunc nostræ mentis typum offerimus: precamurque sermone concinno dictare, veridicaque doctrina scaterere, præsidii hominum mentis, & corporis saluti proficuis pollere. Non enim mihi licet ulterius progredi: est enim inter hominum cœtum portio aliqua, beatissima quippè, quorum uteris officio, in eum fermè modum, in quem terreni Reges famulatio eorum, qui ab ore, vel à cubili ab Aulicis nostræ tempestatis appellantur: quos decet purissimo, & elegantissimo ornatu indui, habitumque suavissimum spirare, ne fortè cùm Regi libet talium consuetudine oblectari, putido afflatu offendatur. Iis permissum est gesta Regum coram eisdem referre, & in quas Regiones usque propagatum sit imperium ab eisdem, prosapiam ab atavis prope divinis ducere: & universa facinora, quibus Regi blandiatur, recensere. Alii dumtaxat ex hominum plebe scelestissimi sunt, quibus aut carceribus detineri contingit: aut cùm Regi placeat, ejusdem clementiam hos experiri, à vinculis solutos, non ejusdem frui præsentia, sed exilio damnari. Ex quorum numero inter nequissimos nequam ego sum. Cùm enim subit in mentem, beneficia à te misericordissimo in me collata, omnem numerum excedere, pro quibus tot quotidie rependo scelesta, velut ab æterno carcere, quo dignum tunc me judico exemptum, exulare à tui præsentia damnatum credo. Ob idque silere decerno, purissimis illis Aulicis viris, quos à cubili præfecisti, efferendi tuarum laudum portiunculam sinens. Hi enim, qui assiduis jejuniis, livoribus immensis, horridis frigoribus, urentibus æstibus, corpus suum in servitutem tuam redigunt, hujus mundi neglectis universis pompis, contemptu proprio, ac ignominia optatis, concinere tua trophæa, ac triumphos quoad humano genere licet, te ipso modulante poterunt, suavissimumque reddere melos. Sincerissima enim horum organa tibi gratissima sunt, ut per hæc tibi mulceri sit amoenissimum. Te ergo clementissime JESU precor hoc mihi concedas, tuæ Genitricis Purissimæ precibus, quam semper mihi favere intelligo, me discedere ab hujus vitæ curriculo permittas indemnatum exilii æterni: commentumque hoc nostrum, si humano genere utile futurum sit, perennes, & in ævum vivere sinas: sin futile, & infrugiferum, immaturè aboleri concedas. Qui in æternum vales, me perpetuò valere concede.

GEN.

CENSURA P. D. JOANNIS DE ARAVACA,
Presbyteri Congregationis SS. Salvatoris.

HUNC Librum, quem de rebus physicis, Gomezius Pereyra confecit, atque edidit, cuique *Margarita Antoniana* nomen imposuit, nunc iterum typis excudendum, avidissimo animo evolvi. Ejus Auctor, vir perquam acuto ingenio præditus, hoc opus, periculosa quidem alea, sed haud minima laude dignum, ut aliorum illius ætatis, quâ vixit, fere omnia sunt monumenta, suscepit. Floruit enim ea tempestate Hispania, tam bellica virtute, quam politioris litteraturæ studio. Nam post adeo acerba, diuturnaque bella, quæ per multos annos ipsam opprefferant universam, è suis finibus ignorantiam longè, lateque diffusam expellere instituit; scientiasque omnes, quæ multis antè annis penè in tenebris jacuerant, in lucem tandem evocare coepit. Itaque Pereyra, multa quidem, & fortasse majora, quam tempus ferebat, suscipere est ausus. Unus enim non in ullius verba jurare assuetus, sed sui ingenii lumine ductus, contra totam Peripateticorum turbam instruxit aciem, Aristotelemque ex ejus in Scholis Imperio exturbare conatus est. Igitur, ut erat inquirendæ veritatis studiosissimus, laboriosa indagatione veritatem extorquens, cum multa nova cogitavit, quæ severiori trutina examinanda subjecit: tum verò etiam longè aliâ viâ prodire tentavit. Itaque ut physicam à falsis dogmatibus extricaret: de universalibus, de materia prima, de brutorum anima, ac de multis aliis liberam penitus sententiam tulit. Quarum omnium principatum obtinuit illa opinio, tum temporis nondum expressa, licet præscâ vetustatè jam adumbrata, quam Auctor traddidit: *bruta scilicet sensu carere*. Hic adversarii, qui nec rationi, nec rei, sed majoribus, ac Magistris concedebant, omnes suas vires in eum contulerunt. Verum cum ipse de rebus naturalibus multò aliter, ac illis opinaretur: se adversariorum argumenta nihil urgere, mira facilitate demonstravit. Neque despicendam ejus sententiam, plerique doctissimi viri, reipublicæ litterariæ lumina, in illius vestigiis insistentes, comprobarunt. Facem enim accendit, quam alii mutuantes, incendium vehementissimum excitarunt. In illis Cl. Renatus Cartesius primus meritò est annumerandus, qui in systemate suo hoc paradoxon inseruit. Quanto autem studio Scriptores Galli persuasum velint, Cartesium ex ditissima sui ingenii penu hæc, & alia deprompsisse, quasi dedecus Gentis reputantes si in uno, alterovè Exteris inventionis laudem tribuant, nullum quidem latere arbitror. Hinc illa vana, & fucosa argumenta tum ex exemplorum operis Gomezii paucitate, tum ex Cartesii in evolvendis aliorum libris incuria, petita. Verumtamen ex eo Cartesium hausisse illa, quæ de brutorum anima commentatus est, & Gallorum, & cæterorum plurimi affirmant. Multa hunc disputasse, multa vidisse, quæ Gomezii, aliorumque aciem fugerant, fatendum est: verum quoniam ipse in humeros eorum conscendit, undè latior campus longè, lateque patebat: mirum nemini videri debet, si quæ illi non viderant ipse perlustraverit. Sed inventionis gloria, quæ Gomezio nostro jure optimo debetur, minimè ideò adimenda est, aut deneganda: quàm certissimè sibi ipse vindicabit dum hæc, illacque hujus operis exemplis disseminatis, in illud primus incessisse videatur. Plurima tamen adhuc ibi sunt
tàm

tàm scitu, quàm ut summa cum diligentia examinentur, digna: quæ quidem si, ut par est, illustrentur, res litteraria non parvum obtinebit incrementum. Brutorum machinas à summo Auctore exquisito artificio, mirabilique partium dispositione conformatas esse, quisque facile cognoscet. Verum quænam sit eorum interior œconomia, cum hac, illacque moventur, prout ad sui tutelam, vel speciei propagationem facit, idque sine consilio, ratiocinatione, seu cognitionis actu: & quonammodo brutorum anima vivens, sit nihilominus corpus extensum, licet subtile, & in auras dissipabile, intelligere planè nequimus. Hac una in re, & veteres, & recentiores Physici quàm maximè dissident. Nam etsi summâ diligentia, profundâque meditatione omnia perpendere curent, atque ex iis, quæ, experientia, & ratione duce, animadverterunt, non tàm nova, quàm vera dicere studeant: tamen adhuc res integra manet; & fateri necesse habent, ulterius aliquid, quod intellectus noster minimè assequi valet, in brutis latere. Multa certè, & politiori methodo, & majori perspicuitate disceptata videmus. Si quis tamen novum systēma moliri tentat, dum faciliè aliorum ratiocinationes refellit, suis etiam ipsius difficultatibus infectatus, æquè multatus, ac jugulatus evadit. Ita mens hominum excoëcata, ea, quæ supra se videt, nec intelligere valens, nec ignorare patiens, Eccle. 3. 21. *firmat illud Sapientis oraculum: Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat fursùm, & si spiritus jumentorum descendat deorsùm?* Nempè nullus solo naturali rationis lumine fultus sapere potest. At Summus ille rerum Id. ib. v. 11. *omnium Artifex Deus cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus, ab initio usque ad finem.* Dignum igitur reor, ut omnes, dum in operum Dei meditatione, & studio occupantur: illius potentiam, sapientiam, & bonitatem laudent, atque in ejus magnitudinis admirationem traducantur: usque eo dum veniat exoptata dies, quâ gladios in vomeres, & lanceas in falces commutantes, unam, eandemque sententiam, luce gloriæ omnes circumfusi, amplectamur. Quamobrem, cum nihil, quod sacris Fidei juribus, nihil, quod bonis moribus adversetur in hoc opere inveniam: illud ut iterùm publici juris fiat, dignum existimo. Dabam Matriti, in Ædib. Congregationis SS. Salvatoris, decimo Kalend. Febr. an. 1749.

Joannes de Aravaca.

L I C E N C I A D E L O R D I N A R I O.

NOS el Licenciado Don Miguèl Gomez de Escobàr, Inquisidor Ordinario, y Vicario de esta Villa de Madrid, y su Partido, &c. Por la presente, y por lo que à Nos toca, damos Licencia à Manuel Ignacio de Pinto, Mercader de Libros en esta Corte, para que pueda reimprimir, y reimprima los dos tomos de la *Margarita Antoniana*, impresos el año de mil quinientos y cinquenta y quatro; atento estàr vistos, y reconocidos de nuestra orden, y no contener cosa opuesta à nuestra Santa Fè Catholica, y buenas costumbres. Fecha en Madrid à ocho de Febrero, año de mil setecientos y quarenta y nueve.

Licenciado Escobàr.

Por su mandado,

Vicente Garcia.

P.D.

P. D. NICOLAI GALLO, CONGREGATIONIS
SS. Salvatoris Presbyteri, Censura.

QUOD olim celeberrimus noster Gomezius Pereyra, Serenissimi quondam Philippi II. Regis Catholici Medicus Cubicularius sub *Margarita Antoniana* nomine Opus inscripserat, nunc denuò typis edendum, Supremi Castellæ Senatus jussu, qua potui diligentia, legi, perfolvi, inspexi. Opus, inquam, toto jam Orbe litterario notissimum: in quo clarissimus Auctor, cum ingenii acumine, tum opinandi libertate, tum denique in perscrutandis abstrusioribus Naturæ recessibus solertia, tam sui, quam ævi nostri Philosophos longissimè antecelluit. Nec equidem arbitror, an aliud quodpiam hujusce generis scriptum hodie luci publicæ donari possit, quod, vel tutandæ Hispanici nominis Gloriæ, vel indigenæ Eruditioni ab Exterorum calumniis vindicandæ, oportunius succedat.

Cum enim Gomezius noster, proposito sibi unius Veritatis reperundæ desiderio, à præconceptis in rebus Physicis opinionibus, quæ dudum in Scholis invaluerant, sese primus omnium sui temporis Philosophorum interritus explicuisset: novumque deinceps totius penè Physices Systhema adoriri, ornare, rationumque momentis munire, non dubitasset; nescio, quo tamen socordiæ nostræ fato, præclarissimo, ac doctissimo Viro tritum illud Virgilianum acciderit: *Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.*

Quandoquidem omnia, quæ, vel excolendo artis Medicæ studio, vel secretioribus naturæ arcanis eruendis, immenso penè labore Vir immortalis comparaverat; ea, aut nihilo pendere à Nostratibus, aut quasi periculosa calumniari, aut velut insolita horrere, ac fastidiri ceperunt. Quo factum, ut, quæ potissimum à nostris Philosophiæ Candidatis addiscenda forent, ac eternitati meritò donanda; jam tum, cum primum nata fuere, oblivioni traderentur.

Quin, quod Exterorum eruditores, apud quos Gomezii nostri Opus, patriis ejectum laribus, exulabat; primò quidem Peregrinum hospitio excipere, atque fovere, & postmodum Homini mirari ausum, ingeniumque, sese inter concertarent, & æmulerentur: deindè ad nova in Physicis dogmata cudenda exemplo accendi, animos, spemque erigere, ac tandem ad eàdem, & effingenda, & pro suo quisque lubitu utcumque perficienda, exertis undique viribus, contenderint. An id Religioni Catholicæ, & Christianæ humilitati ubique benè cesserit, in medium relinquimus; usum quippè, non abusum Philosophicæ libertatis Gometii nostri laudibus commendamus; quem si, ut in novandis rerum Physicarum Elementis nonnulli Ducem sequuntur, pietatis quoque, & moderationis exempla (quæ vel in ipso operis limine effulgent) immitarentur; utiliùs proculdubiò cum sibi, tum studiosæ juventuti adlaborarent. Quam ob rem illud pro officii mei munere omninò monendum censeo, quod olim Sanctissimus noster Valentinorum Antistes, virtute non minùs, quam doctrina insignis, ad coercendam luxuriantium ingeniorum in opinando libidinem, altiùs intonabat: *Quotidiano (ajebat) experimento discimus, ut, qui vult nimium esse Philosophus, facile desinat esse Christianus.*

Ut ut illud evenierit; quod è re nostra est, modo alienorum tantum Hominum invidiam convenire decrevimus. Quandoquidem plurima quæ

que

S. Thom. Villanov. sermon. unic. de Epiphan. propè med.

que in omnigenæ Eruditionis campo à solis Hispanis inventa , atque expolita , ita sibi arrogarunt Exterorum plerique , ut primos se rerum Auctores publicitùs conclamare : atque ex his lucrum , plausumque Nostratibus debita , latentèr præripere non erubuerint. Quo nobis id factum esse crediderim de Scientiarum thesauris , quod de Americanis opibus jam dudum evenisse , & experimur , & dolemus. Divitiæ nempe in Occiduis Indiarum Regionibus ab Hispanis inventæ , ab iisdemque , magnis exantlatis laboribus , conquistæ : cum Gentis nostræ , & gloriæ , & levamini inservire debuissent ; non alio tamen circa illarum copiam , quàm Agasorum asportatorio munere fungimur ; quippè qui immenso Auri, Gemmarumque pondere onusti , vilissima sæpè nobis mercede retenta , in Exterorum potissimùm utilitatem , robur bellicum , luxum , delicias (quæ plerumque in nostram vertuntur perniciem) strenuè , atque viriliter insudamus.

Et ut cætera mittam , quæ in Pœlemicis, Historicis, Poeticis, Astronomicis, ac ferè omni Scientiarum genere ab expilata Eruditorum nostrorum hæreditate novissimè in lucem prodire: quæque turpi Exterorum plagio , quasi recens ab ipsis excogitata , sub hasta divenduntur ; ad rem nostram propriùs accedamus, & in Physicis (de quibus nobis sermo) unius Rhenati Cartesii exemplo rem totam conficere , & furti causam dicere pronum erit. Vir namque , cæteroqui de litteraria Republica benemeritus , indefessus æquè , ac sagacissimus Naturæ investigator , & in rerum causis perscrutandis vigilantissimus ; cum tamen de bona ipsius fide rogandus erat , quandoque dormitavit , & Homerum egit.

Neque id homini apprimè erudito vitio vertimus , quod novum in Orbem Philosophicum Systhema invexerit, Peripateticis quàm insensum. Nam , ut liberum fuerit Aristoteli à Platone Magistro , atque ab aliorum retrò Philosophorum placitis impunè recedere ; quin liceret , nedum Cartesio , verùm cuilibet augendarum Scientiarum cupido , novas rerum causas , ordines , finesque , disquirere : ac , spretis imperitorum hominum querellis , unam persequi Veritatem ? Sartatecta omninò sit cunctis intemerata fidei Catholicæ Religio : morum integritas , & severioris Ecclesiæ disciplinæ jura servantur : altiora nobis ne temerè quæserimus , nevé supra quam oportet , sed ad sobrietatem sapiamus ; & de cætero , liberum cuique maneat , suo in re physica abundare sensu : & per ima Naturæ *per terras , tractusque maris , Cælumque profundum* , nova inventa procudere : vetera , vel expolire , vel ex integro vindicare , aut (si promerito opus sit) etiam funditùs evertere ; nam ut Magnus ajebat Athanasius : *Patet omnibus veritas : nondum est occupata*. Non ergo Nostrum est , eam intra antiquarum concludere limites Opinionum , neque longa errorum diruere vetustate , neque inertia detinere. Quinimò si cui hominum Veritatis , & potiùdi , & utendi , fruendique jus inesse debuerit ; nemini certè justius , aut dignius , id obtigisse crederem , quàm qui Cartesio similis , improbo , uti ille , meditandi studio , nullius impatiens laboris , cuncta rimari , contemplari , discernere , & diù , noctuque vigil pro adipiscendo verò , nunquàm animum despondisse probaretur.

Quid ergo est , quod Cartesium causamur ? Illud , nimirum : quod cum doctrinam de Authomatis , de primigenia rerum materia , de formis (ut ajunt) substantialibus , ex Gomezio nostro , vel ipsis Gallis suis testibus,

bus, clàm decerpserit; subpuduit Hominem, alioquin captandæ gloriæ nimis cupidum, in novo Physices à se adinvento Systhemate, de alieno superstruere; maluitque veri, ac meritissimi Auctoris Nomen turpi obvolvere silentio, quàm honestissima Gomezii nostri laude, non nihil de propriæ existimationis quæstu demptum iri.

Sed quorsum ista? Censorem, an Gomezii Vindicem agere videor? Nimium me (fateor) Patriæ dulcis amor abripuit; & ea, quæ pro tuenda Nostrorum Sapientia, & Eruditione, longiori, ac feliciori calamo tractanda forent, quæque (data Summorum Virorum fide) cominus præstolamur; summis saltem digitis, & penè invitum compulit attigisse. Quapropter, ut Officii mei partes explere non differam, testor, nihil in hujusce præclarissimi Operis lectione offendisse, quod vel regulis Catholicæ fidei, vel sanctioribus nostræ Matris Ecclesiæ moribus, necnon Juri Regio, & Reipublicæ bono non consonum, & utile censuerim. Dabam in hac Congregationis SS. Salvatoris Æde Matrìti 29. die Januarii, anni verò 1749.

Nicolaus Gallo.

LICENCIA DEL CONSEJO.

DON Miguèl Fernandez Munilla, Secretario del Rey nuestro Señor, su Escribano de Camara mas antiguo, y de Gobierno del Consejo: Certifico, que por los Señores de el se ha concedido licencia à Manuel Ignacio de Pinto, Mercader de Libros en esta Corte, para que por una vez pueda imprimir, y vender los dos Tomos del libro, intitulado: *Antoniana Margarita*, de Medicina, escritos por Gomez Pereyra, con que la impressiõ se haga por los exemplares, que sirven de originales, y vãn rubricados, y firmados al fin de mi firma; y que antes que se venda, se trayga al Consejo dicho libro impresso en dos Tomos, junto con sus originales, y Certificaciõ del Corrector de estàr conformes, para que se tasse el precio à que se ha de vender, guardando en la impressiõ lo dispuesto, y prevenido por las Leyes, y Pragmaticas de estos Reynos. Y para que conste, lo firmè en Madrid à veinte y quatro de Mayo de mil setecientos y quarenta y ocho.

Don Miguèl Fernandez Munilla.

FEE DE ERRATAS.

Como corresponden à sus antiguos, que rubricados sirven de original, vienen los dos Tomos, primero, y segundo: este con la errata, pag. 134. col. 1. lin. 44. dindè, corregida deindè. Su titulo: *Antoniana Margarita, Opus nempè Physicis, Medicis, ac Theologis, non minus utile, quam necessarium*; y su Autor el Doctór Don Gomez Pereyra, Medico de Medina del Campo. Madrid 25. de Abril de 1749.

Lic. D. Manuel Licardo de Rivera,

Corrector General por su Magestad.

T A S S A.

DON Miguèl Fernandez Munilla, Secretario del Rey nuestro Señor, su Escribano de Camara mas antiguo, y de Gobierno del Consejo: Certifico, que habiendose visto por los Señores de èl los dos Tomos del libro, intitulado: *Antoniana Margarita, Opus nempè Physicis, Medicis, ac Theologis, non minus utile, quam necessarium*, su Autor Don Gomez Pereyra, Medico en la Villa de Medina del Campo, que con licencia de dichos Señores, concedida à Manuel Ignacio de Pinto, Mercader de Libros en esta Corte, ha sido reimpresso, tassaron à seis maravedis cada pliego; y el referido libro parece tiene en dichos dos Tomos doscientos y dos pliegos, sin principios, ni tablas, que à este respecto importan mil doscientos y doce maravedis; y al dicho precio, y no mas mandaron se venda, y que esta Certificacion se ponga al principio de cada libro, para que se sepa el à que se ha de vender. Y para que conste, lo firmè en Madrid à veinte y ocho de Abril de mil setecientos quarenta y nueve.

Don Miguèl Fernandez Munilla.

ELENCHUS OPERIS.

BRuta sensu carere, ostenditur pag. 1. & sequentibus, ac per universum hoc opus, & in commenticulis ultimis super paraphrasim 3. de anima.

Qualitèr intuitivè, & abstractivè noscamus. Multa etiam dubia, quæ attinent huic rei tractantur, pag. 25. & seqq.

Sensibilia communia non propriè sensibilia per se nominanda, sed per accidens, pag. 57.

Non esse sensum communem organicam facultatem, pag. 58. Probatur, & paraphrastice contextus Aristotel. comment. 144. explicatur pag. 62. & seqq. Ubi de facultatibus interioribus agitur, & Galeni, ac Avicennæ nonnullæ sententiæ notantur.

Qualitèr opinatum sit hucusque operationes intellectus in nobis fieri, & hujus improbatio, pag. 68. & seqq. Ubi multa dubia, quæ intellectui attinent, discutuntur.

Quid universale sit, & nonnulli errores, qui de eo opinabantur, explicantur, pag. 79. & seqq.

An ens, & essentia differant realitèr, an non, explicatur, & commentator quidam libelli Beati Thomæ, reprehenditur pag. 90. & seqq.

Quid continuum contiguum, sit exprimitur multò, aliterque, quam hucusque intelligebatur, pag. 98.

De principiis rerum naturalium, præcipuè de prima materia, agitur pag. 106. & seqq. Ubi ipsam non esse, ut Aristoteles opinatus est, evidentèr probatur.

De ignea sphaera, ac de isto infimo igne nonnulla tractantur contra aliquorum opinionem, pag. 112. & seqq.

Tom. I.

Quis sit productior animarum vegetativarum, & earum, quæ sensitivæ appellantur, pag. 127. & seqq. Ubi Aristotel. contextus 1. cap. de Generatione animalium, explicatur, & nonnullæ ejusdem sententiæ notantur.

Quantitatem, figuram, & relationes, ac alia, quæ nonnulli doctissimi viri opinati sunt distincta esse à rebus quantis, & aliis denominatis, non posse distingui, probatur pag. 149.

Duæ methodi, quibus cognoscenda sunt, quæ accidentia realitèr differant à substantia, & quæ non, proponuntur pag. 154.

Quo distinguantur formæ educæ de potentia materiæ à non educatis, pag. 164. & seqq.

Paraphrasis in 3. de anima cum Authoris commenticulis, pag. 179. & seqq.

Solutiones argumentorum opinantium intellectiones, & sensationes esse accidentia realitèr distincta ab anima intelligente, & sentiente, pag. 210.

De immortalitate animæ, pag. 223.

Objectiones Licenciati Michaelis à Palacios, Cathedrarii Sac. Theologiæ in Salmantina Universitate adversus nonnulla ex multiplicibus Paradoxis Antonianæ Margaritæ, & Apologia eorundem, pag. 304.

Objectiones Domino Gometio Pereyra Michaelis Palacios, pag. 305.

Apologia Gometii Pereyræ ad quasdam Objectiones adversus nonnulla ex multiplicibus paradoxis Antonianæ Margaritæ. Domino Licenciato Michaeli à Palacios, Cathedrario Theologiæ in Salmanticensi Universitate, Gometius Pereyra, S. pag. 319.

INDEX, SIVE TABULA EARUM, quæ in hoc opere continentur. Littera P. sig- nificat paginam, C. columnam, & L. lineam.

A

Absentiam posse nosci intuitivè
citra miraculum, pag. 30.
col. 1. lin. 9.
Accidentia an sint sensibilia de per
se, an per accidens, ostenditur
p. 96. c. 1. l. 9.
Accidentia, quæ præfuerunt in cor-
rupto, an maneant in novo ge-
nito, decernitur: aliquorum
nempe sic, & aliorum non, p.
126. c. 2. l. 27.
Accidentia inhærentia alicui subjec-
to non posse sine subiecto opera-
ri, ostenditur p. 271. c. 1. l. 39.
Actus animæ intelligentis non rea-
liter distingui ab anima, p. 271.
c. 2. l. 18.
Actus animæ intelligentis non dis-
tingui ab ipsa anima, ut hucus-
que opinatum est, ostenditur
p. 72. c. 1. l. 32.
Actus animæ distingui ab anima,
quibus rationibus fulciatur à
Physicis, & earum solutio, p.
210. c. 1. l. 1.
Aërem non cremari in montium us-
tione, ostenditur p. 112. c. 1.
l. 40.
Aër qualiter in aquam vertatur ac-
tione superiorum, p. 131. c. 2.
l. 15.
Agens intellectus, & possibilis qui
sit, docetur p. 176. c. 1. l. 44.
Albus sine albedine non dicitur,
nec aqua sine frigiditate frigida
dicitur. Ut materia sine forma
non dicitur esse, aliqui dixerunt,
p. 145. c. 1. l. 35.
Album sine albedine dici posse al-
bum objicitur. Et objectio sol-

vitur, ibid. pag. col. 2. lin. 23.
Anaxagoras intellectum condito-
rem omnium rerum esse existi-
mat, p. 128. c. 2. l. 5.
Angeli, & separatæ substantiæ, qua-
re dicantur simplices, & mi-
nus simplices, p. 176. c. 1. l. 36.
Angelos non numero, sed specie
differre, improbatur pag. 86.
c. 2. l. 35.
Animadvertere animam author dis-
tinguit à cognitione animæ, p. 29.
c. 2. l. 9.
Animæ diversus modus essendi di-
citur sensatio, & attentatio, p. 33.
c. 2. l. 18.
Anima seipsam certo modo ani-
madvertendo sentit, Authore Au-
gustino, p. 45. c. 1. l. 13.
Animæ intelligentis actus distingui
ab anima realiter, quibus ratio-
nibus fulcitum hucusque sit à
Physicis, & Theologis, p. 71.
c. 2. l. 17.
Animarum vegetativarum, & ea-
rum, quæ sensitivæ appellantur,
quis sit genitor secundum Au-
thoris opinionem, p. 127. c. 1.
l. 21.
Animatum in potentiam, & actum
malè distinguitur ab Aristotele,
p. 135. c. 2. l. 33.
Animas duas non posse esse in ho-
mine, ut Okam opinatur, os-
tenditur p. 61. c. 2. l. 41.
Anima rationalis sola quare non
dicatur educta de potentia ma-
teriæ, ostenditur p. 164. c. 1. l. 15.
Anima rationalis in operationibus
sentiendi, & intelligendi non uti
corpore, ut instrumento quo,
sed per quod, p. 171. c. 2. l. 14.
Ani-

Animam rationalem, ut Angelus, non posse propter suam imperfectionem intelligere, nisi accidentibus realiter à se distinctis, aliqui sunt opinati, qui decipiuntur, ut ostenditur p. 221. c. 1. l. 3.

Animæ immortalitatis Authoris liber, p. 223. c. 1. l. 1.

Animæ immortalitatis Platonis in Phedone rationes, & earum solutiones, p. 224. c. 2. l. 18. & seqq.

Animam æternam esse ex hoc quod si organa corporea non senescerent, ipsius operationes non imbecillæ redderentur, cassam, & nullius valoris esse, ostenditur p. 254. c. 2. l. 18.

Animam rationalem non esse Dei portionem, ostenditur p. 256. c. 2. l. 37.

Animam esse immortalem, Authoris rationibus, ostenditur p. 260. c. 2. l. 33.

Animam indivisibilem bruta non posse habere, ostenditur p. 262. c. 1. l. 1.

Animam indivisibilem bruta non posse habere, autoritate Aristotelis ostenditur, & experimento Augustini, p. 263. c. 1. l. 9.

Anima rationalis cum indivisibilis sit, quod necessario naturaliter æterna erit, ostenditur p. 269. c. 2. l. 6.

Anima rationalis non eget corpore ad sentiendum, & intelligendum, ut instrumento quo, sed per quod, p. 274. c. 2. l. 2.

Anima rationalis qualiter se habeat, cum corpus informat, exemplo quodam, ostenditur ibid. p. c. 2. l. 12.

Anima cur non se semper intelligat, ostenditur p. 290. c. 1. l. 30.

Animæ rationalis æternitas alia ratione, demonstratur p. 278. c. 1. l. 10.

Animam rationalem ab ortu hominis usque ad interitum aliqua membra radicalia sic informare, ut eorum nulla pars corrumpi valeat, falsum esse ostenditur p. 280. c. 2. l. 31.

Anima si à corpore penderet ut lux à luminoso, quod non posset aservari, si corporis particula à se informata corrumpere, ostenditur p. 283. c. 2. l. 20.

Animam non posse à corpore pendere, ut calor aquæ ab aqua, ostenditur ibid. pag. & col. l. 44.

Animam ex pacto naturæ non posse corrumpi ad corporis corruptionem, p. 284. c. 2. l. 46.

Animam rationalem manere corpore corrupto, nulla impossibilia parit, ut cæterarum formarum divisibilium sine corporibus duratio, p. 285. c. 2. l. 34.

Animam rationalem eandem numero manere ab utero usque in senectutem, ostenditur p. 286. c. 1. l. 34.

Animam esse immortalem rationibus Rhetoricis, ostenditur p. 287. c. 2. l. 1.

Animas æternas non esse ex hoc, quod nulli negotio possent incumbere, opponebant impii. Et objectio dissolvitur p. 292. c. 1. l. 29.

Animam memorari non posse post mortem, objiciunt impii. Et solvitur objectio, ibid. pag. & col. lin. 43.

Animam divinam sursum laturam corpus, objicitur, & solvitur objectio ibid. pag. col. 2. lin. 6.

Animam famam non esse cupituram, si immortalis esset, objiciunt impii, & solvitur objectio ibid. p. & c. l. 11.

Animam mortem non esse formidaturam, si immortalis esset, objiciunt impii. Et solvitur objectio ibid. p. & c. l. 19.

Ani.

Animam suppliciiis æternis non esse
 torquendam objiciunt impii. Et
 solvitur objectio ibid. p. & c.
 l. 26.
 Animæ futuræ essent infinitæ, si æter-
 næ essent, objiciunt Ethnici. Et
 solvitur objectio p. 293. c. 1. l. 3.
 Animam esse æternam Indis igno-
 rum esse objiciunt impii. Et sol-
 vitur objectio ibid. p. & c. l. 12.
 Animam non esse æternam, ex
 hoc quod movenda esset, quod
 illi convenire negant, objiciunt.
 Et solvitur objectio ibid. p. & c.
 l. 18.
 Animam discordes appetitus habe-
 re dicunt, indèque mortalem
 esse inferunt. Sed solvitur objec-
 tio ibid. p. & c. l. 6.
 Animam, & corpus esse duo entia
 actu objiciunt impii, indèque
 non posse ex eis unum ens actu
 fieri eliciunt. Sed ratio solvitur
 ibid. p. & c. l. 23.
 Animam duplices volitionis actus
 habere, ostenditur p. 299. c. 2.
 l. 8.
 Animas tres esse in homine, ut Ga-
 lenus testatur, ex Platonis sen-
 tentia, p. 300. c. 1. l. ult.
 Animam non esse æternam: quia si
 talis esset, genere differret à brut-
 tis, objiciunt. Et solvitur objec-
 tio p. 293. c. 2. l. 41.
 Anima, & si non utatur corpore in
 actibus sentiendi, & intelligendi,
 ut quid, aliter, & aliter affici ad
 corporis diversos affectus osten-
 ditur in aliquibus operationibus,
 ex quibus omnes aliæ elici pos-
 sunt, p. 294. c. 2. l. 13.
 Animam esse actum corporis, quo-
 modo intelligendum sit, p. 301.
 c. 2. l. 1.
 Apellis pictoris exemplo probatur,
 species intelligibiles non posse
 educi à phantasmatibus, p. 69.
 c. 2. l. 28.
 Aquæ calor à quo corrumpitur,

pag. 283. col. 2. lin. 39.
 Arduis rebus intellectis, an quæ
 talia non sunt, facilius intelli-
 gantur, discutitur in commento
 4. Paraphrasis tertii de Anima,
 p. 185.
 Aristoteles leviter à quovis in favo-
 rem suæ opinionis trahi potest,
 p. 2. c. 2. l. 12.
 Aristoteles obscure ex professo
 scripsit, ut Author existimat,
 ibid. p. & c. l. 16.
 Aristotelis contextus ducitur ex li-
 bro 8. de Historia animalium,
 & ex libro nono cap. 6. p. 9.
 c. 2. l. 31.
 Aristoteles primo Posteriorum tes-
 tatur cognitis majore, & mino-
 re syllogismi, necessariò assentiri
 conclusioni, p. 10. c. 2. l. 35.
 Aristoteles ambiguus videtur in
 sensatione brutorum, p. 52. c. 2.
 Aristotelis sententiæ de relato ne-
 gotio, p. 52. c. 2. l. 24.
 Aristotelis contextus 2. de Anima,
 text. commenti 144. adducitur,
 p. 55. c. 2. l. 13. Paraphrasis hu-
 jus, p. 62. c. 1. l. 40.
 Aristotelis sententia relata text.
 commenti 144. quas difficulta-
 tes habeat, ostenditur. Et ipsa
 solvitur p. 63. c. 2. l. 16. & seq.
 Aristotelis contextus in procemio
 Physicorum ducitur, p. 76. c. 2.
 l. 44.
 Aristotelis relatum contextum quid
 difficilem faciat, p. 77. c. 1.
 l. 33.
 Aristotelis contextus ductus expli-
 catur, & difficultates tolluntur,
 ibid. p. c. 2. l. 28.
 Aristotelis contextus citatus in Pa-
 raphrasin vertitur, p. 78. c. 2.
 l. 17.
 Aristoteles, ut Plato videtur de-
 ceptus in inquisitione universa-
 lis, p. 89. c. 2. l. 34.
 Aristotelis definitiones continui, &
 contigui perperam esse intellec-
 tas,

tas, pag. 11. col. 1. lin. 44.
 Aristotelis opinio de principiis rerum naturalium, p. 107. c. 1. l. 8.
 Aristotelem deceptum fuisse fingendo materiam primam esse, ostenditur p. 111. c. 1. l. 45.
 Aristotelis contrariæ sententiæ de igne, proponuntur p. 115. c. 2. l. 28.
 Aristoteles primo Meteorologiæ quicquid est à terra usque in cælum, seclusa aqua, in vaporem, & exhalationem distinguit, p. 118. c. 2. l. 3.
 Aristotelis sententia de semine, & spiritu genitivo in cap. 3. secundi de Generatione animalium, p. 127. c. 1. l. 15.
 Aristotelis decretum de Generatione animalium, explicatur p. 133. c. 1. l. 34.
 Aristoteles nonnulla, quæ de Generatione scripsit, suffragatur ex Timæo Platonis, p. 134. c. 2. l. 25.
 Aristotelis distinctio animati in potentiam, & actum, improbat p. 135. c. 2. l. 33.
 Aristotelis aliæ etiam distinctiones, & similitudines, increpantur p. 139. c. 1. l. 39.
 Aristotelem confusè scripsisse in primo cap. secundi de Generatione animalium, ostenditur p. 141. c. 2. l. 3.
 Aristotelis alia sententia confusa, p. 142. c. 1. l. 11.
 Aristotelis, quæ carpuntur ab Authore non ut à convitiatore obijciuntur illi, sed ut lectoribus Aristot. Author caveat, ibid. p. c. 2. l. 18.
 Aristotelis contextus, ubi de agente, & possibili intellectu tertio de Anima tractatur ducitur, p. 176. c. 1. l. 33.
 Aristotelis nonnullis sententiis in tertio de Anima potius eliciendum bruta non sentire, quàm

sentire, in commenticulo 9. super Paraphrasin tertii de Anima, p. 207. c. 2. l. 8.
 Aristotelis contextus secundo de Generatione animalium cap. tertio, quo mentem separabilem à corpore probat Aristoteles, traditur, & ab Authore roboratur, p. 269. c. 2. l. 13.
 Aves cum ab ovo exeunt, certa semina despiciunt, & alia in alimentum sumunt, p. 9. c. 2. l. 15.
 Atomos, id est, insectilia corpora esse rerum principia aliqui crediderunt: ratioque cur id opinati sunt, ostenditur p. 11. c. 1. l. 48.
 Augustinus lib. 1. de Ordine scripsit quid ratio sit, p. 3. c. 1. l. 23.
 Augustinus 15. de Trinitate ducitur ad roborandum quod antecedit, p. 29. c. 2. l. 23.
 Augustini sententia ex 15. de Trinitate explicatur p. 32. c. 1. l. 11.
 Augustini sententia ex libro nono de Trinitate, explicatur p. 36. c. 1. l. 37.
 Augustini sententiæ ductæ à Gregorio ad roborandum suam opinionem, affirmantem phantasmata intuitivè nosci, p. 41. c. 2. l. 38.
 Augustini sententiæ explicantur ab Authore, p. 42. c. 2. l. 20.
 Augustini decreta alia adducuntur ab Authore, quibus propria opinio fulcitur, p. 44. c. 1. l. 15.
 Augustini sententia probatur, nullum ens posse se perfectius producere, ibid. p. c. 2. l. 34.
 Augustini sententiæ, quibus constat animam non distingui realitèr à suis sentiendi, & intelligendi actibus. Quamquam eas in suum favorem adversi trahant, p. 12. c. 1. l. 38.
 Augustinus de Modo vivendi in lib. 11. de Trinitat. plus cum Peripateticis quàm Academicis convenit. Cum in libro de Quantitate animæ expressè cum Plato-

ne

ne consentiat de hac re, p. 46.
 c. 1. l. 7.
 Augustini sententia de generatione
 rerum naturalium ex 3. de Tri-
 nitate ducitur, p. 132. c. 1. l. 36.
 Augustini sententiæ, quibus Author
 probat sentiendi, & intelligen-
 di actus non distingui realiter ab
 anima, p. 217. c. 2. l. 23.
 Augustini rationes de animæ im-
 mortalitate in libello de eadem
 re, & earundem solutiones, p.
 231. c. 2. l. 37. & seqq.
 Augustinus retractat nonnulla, quæ
 in libello de Immortalitate ani-
 mæ scripserat, p. 234. c. 1. l. 33.
 Augustini experimentum de vermi-
 culo infecto, quo animam quan-
 tam esse, ostendit Author, p. 263.
 c. 1. l. 9.
 Augusti Cæsaris somnium, p. 270.
 c. 1. l. 25.
 Augusti Cæsaris coena, in quam po-
 pulus est invecus, p. 290. c. 1.
 l. 10.
 Augustus Cæsar qualis fuerit secun-
 dum Authoris sententiam, ibid.
 p. c. 2. l. 3.
 Averrois commentatoris rationes
 ad probandum animæ immorta-
 litatem, p. 243. c. 1. l. 3.
 Averrois commentator qualis vir in
 physica, & medica scientia fue-
 rit secundum sententiam Autho-
 ris, ibid.
 Averrois commentator qua ratione
 fingit unicum intellectum inesse
 omnibus hominibus. Et ejusdem
 improbatio p. 250. c. 2. l. 35.
 Avicennæ opinio, & aliorum Philo-
 sophorum de phantasia, impro-
 batur p. 65. c. 2. l. 45.
 Authoris nullius quantumvis gravis
 sententia à conditore hujus ope-
 ris recipitur, dum de religione
 non agitur, p. 2. c. 2. l. 1.
 Author ad Herennium definitionem
 rationis tradit, p. 3. c. 1. l. 25.
 Author non tantum convincit eos,

qui dicunt ratione distingui ho-
 minem à brutis: sed & illos, qui
 ex universalis notione, proban-
 do quod si ipsa sentirent, & ra-
 tionem essent habitura, & uni-
 versale erant cognitura, ibid. p.
 & c. l. 40.
 Author tunc vera dicere de actibus
 interioribus sentiendi, ac intel-
 ligendi testatur, cum sic esse qui-
 libet expertus fuerit, p. 25. c. 1.
 l. 3.
 Author quid de Aristotele sentiat,
 p. 118. c. 2. l. 19.
 Author improbat causam, quam
 ipse semel est opinatus de extinc-
 tione flammæ non aspiratæ, p.
 123. c. 1. l. 5.
 Authorum diversorum, ac innomi-
 natorum de perennitate animæ
 rationes, proponuntur, & solvun-
 tur p. 254. c. 1. l. 36.
 Authoris rationes, quibus ani-
 mam esse immortalem, osten-
 ditur p. 261. c. 2. l. 33.

B

Bona opera ut quid æterna glo-
 ria præmientur: & mala ut
 quid supplicio æterno castigen-
 tur, ostenditur p. 297. c. 1. l. 21.
 Bruta ea, quæ cernunt, ut nos vi-
 dere opinati omnes hucusque
 sunt, p. 2. c. 1. l. 7.
 Brutis si loqui concederetur, al-
 bum Hispanè *blanco* vocassent,
 ibid. p. & c. l. 13.
 Bruta si ut nos explicuimus non
 sentirent, falsum pronuntiassent,
 qui dixerunt esse communem
 vim sentiendi illis, & nobis, ibid.
 p. & c. l. 26.
 Bruta reflexos actus sensificos non
 habent, ut nonnulli putant,
 ibid. p. & c. l. 35.
 Bruta si in sentiendo nobis paria
 essent, in intelligendo paria fu-
 tura erant, ibid. p. c. 2. l. ult.
 Bruta

Bruta non sentire probatur , p.3.c.
2. l.8.

Bruta sentire aliqui dixere : sed
mentaliter nihil affirmare , nec
negare, Quod improbat , p.4.
c.1. l.22.

Bruta quodam naturali instinctu
prosequi aliqua , & fugere alia,
qui dicunt , & etiam ipsa sentire
affirmant , implicat , p. 6. c.1.
l.44.

Bruta non sentire probatur tertio,
p.7. c.1. l.32.

Bruta si sentirent benignitas natu-
ræ auferretur, p.8. c.2. l.20.

Bruta si sentirent , curam de sede
animarum suarum post obitum
erant habitura , p.9. c.1. l.8.

Bruta si sentirent , divinandi vim
haberent , ibid. p. c.2. l.1.

Bruta non sentire , avium experi-
mento docetur, ibid. p. & c.1. l.5.

Bruta docta à natura creari , aliqui
perperam intelligentes dixere,
Authorem Aristotelem trahen-
tes , ibid. p. & c. l.25.

Bruta non sentire , rationibus spe-
culativis probatur. Et primò,
quòd si sentirent, universalia ef-
sent cognitura , p.10. c.2. l.1.

Brutorum operationibus contem-
platis, negare non possumus bru-
ta si sentirent , universalia cog-
noscere , p.11. c.1. l.20.

Bruta si sentirent , ex præmissis
conclusionem elicerent , ibid. p.
& c. l.35.

Bruta non dicenda elicere ex ante-
cedente consequens, nec univer-
salia intelligere , & si sentiant,
improbat , ibid. p. & c. l.48.

Bruta indivisibiles animas sunt ha-
bitura si sentiunt , probatur ex
visiva cognitione, p.12. c.1. l.13.

Bruta indivisibiles animas necessa-
riò habitura , si sentirent , ex
tactivis sensationibus demonstra-
tivè , ostenditur p.12. c.2. l.35.

Bruta si indivisibilem animam non

haberent, nec calorem, nec frigus
possent sentire , p.13. c.1. l.16.

Bruta nullum quantum cognitura
sunt, si indivisibilem animam non
habent , ibid. p. c.2. l.13.

Bruta si animam indivisibilem ha-
berent, æternam animam essent
habitura , ibid. p. & c. l. 27. Et
fusiùs per ea , quæ p. 287. c. 1.
l.21. scribuntur , & in mox ante-
cedentibus.

Bruta reflectenda esse supra pro-
prius actus si sentirent , p.13. c.
2. l.37.

Brutalium motuum causa redditur,
p.14. c.1. l.31.

Brutorum motuum cum causa red-
ditur , proprietas occulta pro
causa , assignatur ibid. p. c. 2.
l.2.

Bruta quatuor modis moveri , of-
tenditur p.17. c.1. l.43.

Brutorum motuum primi generis
causa , assignatur ibid. p. c. 2.
l.38.

Bruta non posse per modum à no-
bis assignatum sentire , aliqua
objiciuntur , & solvuntur, p.18.
c.2. l.21.

Bruta quomodò fugiant inimica ci-
tra sensationem , ostenditur p.
19. c.2. l.47.

Brutalium motuum secundi gene-
ris causa assignatur : prius expri-
mendo , quid Phantasma sit , p.
20. c.1. l.15.

Bruta quomodò phantasmatibus
moveantur , ostenditur ibid. p.
c.2. l.45.

Brutorum motuum tertii generis
causa argumentis quibusdam im-
probat . Et solvuntur p. 22. c.
2. l.34.

Bruta si sentirent , suas animas ef-
sent animadversura , p.33. c. 2.
l.43.

Brutorum motus quarti generis
eam assignatur p.47. c.2. l.9.

Brutorum motus quarti generis
exem-

exemplo , explicatur p. 49. c.1.
l.19.

Brutorum motus ex instinctu naturæ appellati , qui etiam quarti generis ab Authore dicuntur , qualiter fiant , exprimitur , ibid. p. c.2. l.13.

Bruta non moveri quarto genere motus , ut nos diximus , quatuor argumentis probatur , & ipsa solvuntur , p. 50. c.1. l.42.

Bruta an sentiant , necne , quæ Aristoteles sentiri visus sit , diversis in locis exprimitur , p. 52. c. 2. l.34.

Bruta existimandi facultate carent , p.67. c.2. l.13.

Bruta universalia posse cognoscere si sentirent , ex dictis de universalibus , ostenditur p. 96. c.1. l. 29.

Brutorum nonnullorum animas immortales esse credidit Porphyrius , ibid. p. c.2. l.15.

Bruta voces ut significativas non posse intelligere , p.97. c.2. l.6.

Bruta non sentire quadam ratione in operis principio probavimus. Et hæc ratio roboratur in commenticulo 3. super 3. de Anima , p.194. c.1. l.36.

Bruta non sentire ostenditur , quia indivisibilia perciperent , in commenticulo 4. super tertium de Anima , ibid. p.

Bruta si abrupta , quæ verentur , noscerent , illationes essent illatura ut homines , in commenticulo 5. super tertium de Anima , ibid. p.

Bruta si naturaliter timerent aliqua , adeo ut non sint libera , incassum fingerent Philosophi , ipsa sentire , cum possent solis speciebus motus brutales salvare , in commenticulo 6. tertii de Anima , ibid. p.

Bruta sentire , quibus rationibus Aristoteles probare nifus sit , in

commenticul.2. super paraphrasin tertii de Anima , p. 205. c.2. Ubi illæ rationes solvuntur.

Bruta non sentire ex hoc , quod deliberativam vim non habeant , ex confesis ab Aristotele ostenditur in commenticulo 9. p. 206. c.2.

Brutorum operationes tres præter innumeras alias ostendunt bruta non sentire , in commenticulo 10. super paraphrasin tertii de Anima , p.208. c.1. & seqq.

Bruta non sentire etiam ostenditur in commenticulo 13. super paraphrasin tertii de Anima , p.209. c.2.

Bruta indivisibilem animam non posse habere , ostenditur p.262. c.1. l.1.

Bruta divisibilem animam habere autoritate Aristotelis ostenditur , & experimento Augustini , p.263. c.1. l.9.

Brutorum actus memorandi ostendere videntur animas eorundem manere eadem numero ab ortu usque ad interitum , quod non accidit illis , ut ostenditur p.286. c.2. l.17.

Brutorum animæ si indivisibiles essent , necessario naturaliter æternæ futuræ erant. Quæ ratio in p. 13. c.2. l.27. ducta est. Et omnino ostenditur bonam esse ex ductis per ea , quæ antecedunt , p.287. c.2. l.21.

Bruta sentire , probant aliqui Sacra Scripturæ autoritate. Sed qualiter , quæ adducuntur , & quæ adduci possent , interpretanda sint , ostenditur p. 302. c. 2. l.25.

C

Causa motus primi generis brutorum , p.17. c.2. l.12.
Cælestis arcus colores qualiter cognos-

noscantur, p. 28. c. 2. l. 34.
 Cælestia corpora an proprio motu
 ista infima calefaciant, ostendi-
 tur p. 116. c. 1. l. 42.
 Cælestis causa si animas plantarum,
 & brutorum producit, p. 128.
 c. 1. l. 24.
 Cælestis causa producens bruto-
 rum, & plantarum formas, non
 potest dici libera, ibid. p. c. 2.
 l. 34.
 Centauri majoris capite Dioscori-
 des aberrat, p. 104. c. 1. l. 14.
 Coena Augusti Cæsaris, p. 290. c. 1.
 l. 11.
 Cognitione principiorum rerum
 naturalium modus humanæ in-
 tellectionis exprimitur p. 289.
 c. 2. l. 13.
 Columbæ colli colores qualiter sen-
 sationem efficiant, p. 29. c. 1. l. 7.
 Cometarum, & aliarum crinita-
 rum stellarum causa redditur, p.
 119. c. 1. l. 19.
 Commentatoris Averrois rationes
 de immortalitate animæ. Et quid
 de eo Author sentiat, ostendi-
 tur p. 170. c. 1. l. 25.
 Commentator Averrois, qua ratio-
 ne fulciebat unicum intellectum
 esse in omnibus hominibus, p.
 250. c. 2. l. 36.
 Compositio, quæ in Angelis, &
 substantiis separatis esse dicitur,
 in quo consistat, p. 173. c. 2. l. 1.
 Concharum solertia, p. 7. c. 2. l. 4.
 Conchoidarum linearum passio,
 quæ sit, ostenditur p. 257. c. 1.
 l. 30.
 Connotativi termini implicite, quod
 universalia sint, ostenditur p.
 88. c. 2. l. 43.
 Connotativa implicite omnia no-
 mina futura objicitur, & solvi-
 tur, p. 89. c. 1. l. 34.
 Continua non talia fieri per dis-
 tincta à se, p. 98. c. 2. l. 41. &
 seqq.
 Continua seipsis talia esse, & non

distinctis rebus, rationibus rela-
 tis comprobatur, p. 100. c. 1. l. 1.
 Continua non esse qualia expressa
 sunt, ostenditur, & objectio
 solvitur, ibid. p. & c. l. 24.
 Continuum, & contiguum, quo
 differant, à nullo hucusque esse
 sufficienter explicatur, ibid. p. c.
 2. l. 8.
 Continua esse talia, ut nos expli-
 cuimus ex hoc, quod duæ tabu-
 læ non se possint tangere, pro-
 batur, ibid. p. & c. l. 33.
 Continui, & contigui definitiones
 perperam hucusque fuisse intel-
 lectas, p. 104. c. 2. l. 46.
 Continuis existentibus qualia dicta
 sunt, infertur ferramenta fabro-
 rum non tangere dura fabricata,
 nisi aëre medio, p. 103. c. 1. l. 24.
 Contradictionem tantum subter-
 fugere Dei potentiam, ostendi-
 tur p. 170. c. 1. l. 25.
 Cordis partes omnes esse diffiabiles
 vi caloris, ostenditur p. 245. c.
 1. l. 46.
 Corporeum non potest spiritale
 producere, p. 36. c. 2. l. 5.
 Corpus non deseruit animæ ad sen-
 tiendum, nec intelligendum, ut
 instrumentum quo, p. 274. c. 2.
 l. 2.
 Corporis partes posse animam ra-
 tionalem deferere, ostenditur p.
 280. c. 1. l. 9.
 Corpus si corrumpatur ex pacto
 naturæ, animam corruppen-
 dam esse, ostenditur non esse ve-
 rum, p. 284. c. 2. l. 46.
 Corpore corrupto, animam ratio-
 nalem manere, nulla impos-
 sibilia parit, ut cæterarum for-
 marum divisibilium æternitas, p.
 285. c. 2. l. 34.
 Creationem non differre à genera-
 tione, si prima materia non con-
 cedatur esse, objiciunt, & sol-
 vitur objectio, p. 134. c. 2. l. 25.

Deformia, & pulchra, an talia ex natura sint, aut non, ostenditur p.169. c.1. l.30.

Deliberare bruta credendum erat, si tantum irrationalium actus perpenderentur, in commenticulo 9. super paraphrasin tertii de Anima, p.206. c.2.

Deo soli, quæ tribuuntur, qualiter implicat ullum eorum creaturæ convenire, p.157. c.2. l.19.

Deo soli convenire esse unicum essentia, & trinum persona, ostenditur ratione sat valida, p. 158. c.1. l.10.

De potentia materiæ, quæ formæ dicantur eductæ, & quæ non, p.164. col.1. l.15.

Dioscorides mendacii deprehenditur cap. de Centauro majore, p. 104. c.1. l.14.

Disciplinam, aut doctrinam semper esse ostendit animam esse immortalem, ut Augustinus est opinatus. Cujus deceptio ostenditur p.232. c.1. l.22.

Dispositiones, quæ antecedunt generationem elementi, cum de novo fit, an sint, quæ præfuerunt incorrupto, ostenditur p. 125. c.1. l.39.

Dispositiones, quæ antecedunt generationem elementi, cum non maneant in novo genito, cur potius illud, quam aliud gignatur, causa redditur, p.125. c.1. l.3.

Distinctionem realem inter multa, quæ idem sunt, levi cavillo quidam posuerunt, p.145. c.2. l.10.

Distinctionem realem inter animam, & suos actus, quibus rationibus Physici fulciebant. Et earum solutio, p.210. c.1. l.1.

Divi Thomæ ratio, qua ejus Expofitor credit ens distare ab essentia, improbatur, p.91. c.1. l.31.

Divinatio per somnia, ostendit ani-

mam immortalem esse, p.281. c.1. l.11.

Doctissimi, & piissimi viri levi quodam cavillo decepti sunt, ut distinctionem realem inter multa, quæ idem sunt, fingerent, p.145. c.2. l.11.

Doloris sententia Platonis in Phædone, p.295. c.2. l.45.

Dolore compulsus est Hippocrates testari non esse omnia unum, p. 107. c.2. l.40.

Draconum solertia, p.8. c.1. l.4.

Dura, quæ talia permanent, duris non continuari, nisi flexibilia reddantur, p.103. c.2. l.38.

E

EDucantur qualiter formæ de potentia materiæ ex opinione Aristotelis, ostenditur p.170. c.1. l.44.

Elementa an materiam habent ex Hippocratis opinione, p. 109. col.2. l.24.

Elementa non constare ex materia, & forma, an consonum veritati sit, an minimè, discutitur p.109. c.2. l.40.

Elementa gigni ab elementis, & à causa supera, ostenditur p.131. c.1. l.46.

Elementa an dicantur educta de potentia materiæ, an non, discutitur, & veritas, ostenditur p. 173. c.1. l.28.

Elephantorum solertia, p. 8. c. 1. l.4.

Ens, & essentia an differant, discutitur p.90. c.2. l.45.

Epilogus eorum, quæ scripta retrò sunt, & quæ scribenda restant, refertur p.176. c.1. l.1.

Errores innumeri de notitiis tolluntur, p.39. c.1. l.7.

Essentiam distinguere realiter ab existentia esse impossibile, quinque rationibus, ostenditur p.93. c.1. l.44.

Ethni-

Ethnicorum libri etiam adventum
Christi docent, p.289. c.1. l.28.
Exemplo quodam ostenditur, qua-
liter anima rationalis in corpore
existat, dum vivimus, p.274.
c.2. l.12.
Exhalatio secundum Aristotel. sen-
tentiam quid sit, p.118. c.2. l.3.
Exhalationem sursum gigni posse,
ostenditur p.119. c.2. l.22.
Existimandi facultate bruta carent,
p.67. c.2. l.13.
Ex nihilo nil fieri, qualiter perpe-
ram fuerit à Philosophis anti-
quis, & ab Aristotele intellectum,
p.167. c. 1. l.1.
Experimento innixus Hippocrates,
intellexit non esse omnia unum,
p.107. c.2. l. 26.

F

FAbrilis artis exemplum duc-
tum ab Aristotele, ad docen-
dum, quæ sit causa generans,
ineptum esse, ostenditur p.140.
c.1. l.15.
Facultates interiores sensitrices,
quot verè sint, p.67. c. 2. l.33.
Fame si non vexantur bruta, non
posse compelli comedere. In
commenticulo decimo super pa-
raphrasin tertii de Anima, pag.
208. c.1. l. 19.
Ferramenta Fabrorum non tangere
dura mediantibus illis effigiata
nisi aëre medio, ostenditur p.
103. c.1. l.24.
Flamma non diffolata cur extingua-
tur ex aliquorum opinione, of-
tenditur p.121. c.1. l.40.
Flamma non diffolata cur extingua-
tur nonnunquam, aberrans Au-
thor causam quandam reddidit,
quam improbat, p.123. c.1. l.5.
Foetuum aliquorum major perfec-
tio, quàm matrum, quid pro-
bet, p.129. c.2. l.20.
Foetuum irrationalium animas à

forinseca causa produci, p.130.
c.2. l.34.
Formæ, quæ educuntur de poten-
tia materiæ, & quæ non, p.164.
c.1. l.15.
Formas non educi de potentia ma-
teriæ per modum hucusque scrip-
tum docetur, p.165. c. 1. l.44.
Formæ qualiter secundum senten-
tiam Authoris de potentia
materiæ educantur, p.170. c.1.
l.44.
Forma hominis, anima rationalis
dicta, cur dicatur noneducta de
potentia materiæ, p. 171. c. 2.
l.14.
Forma, quæ potest unum subjec-
tum deferere, & aliud assume-
re, quod necessariò æterna erit,
ostenditur p.278. c.2. l.15.
Formas quantas sine corporibus e-
lementaribus, quæ informantur
ab eisdem, impossibile esse ma-
nere, ob impossibilia, quæ se-
quuntur, ostenditur p.285. c.2.
l.34.
Fumus, si flammæ admovetur, cur
ardet, & in flammam vertitur,
p. 123. c. 2. l.46.

G

GAbieni Cæsaris classiarum pro-
digium, quo animam im-
mortalem esse, ostenditur p.288.
col.1. l.35.
Galenus error de visione improba-
tur, p.4. c.1. l.2.
Galenus, & Plato improbantur,
quia tres animas in homine esse
finxerunt, p.62. c.1. l.19.
Galenus sententia de Symptomatum
differentia libello, cap. 3. im-
probatur, p.66. c.2. l.24.
Galenus oscitanter explicuit Hip-
pocratis sententiam in libro de
Humana natura, p.108. c.2. l.10.
Galenus impium decretum de Dei
potentia, p.168. c.2. l.9.

Galenus suspicatus est temperiem cerebri esse mentem, p.273. c.2. l.29.

Galenus sententia ex autoritate Platonis de diversitate animarum, p.300. c.1. l.47.

Generatio novi elementi cur potius sit illius, cujus dispositiones inductæ fuerunt (etsi non manent in novo genito) quàm alterius, ostenditur p.125. c.2. l.34.

Genitivus spiritus an in semine sit, p.127. c.1. l.22.

Gentilis de Fulgineo opinio de extinctione flammæ adducitur, p.121. c.1. l.6.

Gentilis de Fulgineo causa de extinctione flammæ, & suffocatione animalium multiplici ratione improbatur, p.121. c.1. l.40.

Geometra dormientis exemplum ductum ab Aristotele, ad docendum, quæ sit causa generans, esse impertinens, ostenditur p.140. c.1. l.44.

Glutinosa cur contactis rebus hærent, cum multis ex eis non continuantur, p.104. c.2. l.6.

Gregorius Ariminensis quid est opinatus de notitia phantasmatis, p.25. c.2. l.17.

Gregorii opinio de notione intuitiva phantasmatum improbatur, p.39. c.2. l.1.

Gregorii solutiones ad Authoris rationes improbantur, ibid. pag. & col. l.41.

H

Hæresiarcha maximus Galenus fuit, p.168. c.2. l.5.

Herbularum vilioris pretii universæ Orbis regiones in magna copia ferunt, p.282. c.1. l.11.

Hermotini Clazomenii prodigium, p.288. c.1. l.25.

Hippocratis Medici de principiis rerum naturalium sententia in libro de Humana natura, p.107. c.2. l.7.

Hippocrates dissensit à præcedentibus Philosophis experimentis convictus, ibid. p. & c. l.26.

Hippocratis experimentum, quo monstravit omnia non unum esse, validissimum fuit, quod homo non dolet, ibid. p. & c. l.40.

Hippocrates an sit opinatus elementa ex materia, & forma constare, ut Aristotel. credidisse omnes affirmant, ostenditur p.109. c.1. l.24.

Homines, qui jentaculum sumere non erant assueti, non famescunt ante horam prandii: qui si jentare consueverant, famescunt prius, p.22. c.1. l.45.

I

Jacobi Fabri Stapulensis paraphrasis in Meteorologia vitata, ostenditur p.114. c.2. l.35.

Jacobus Faber etiam in paraphrasi de anima multa errasse, p.115. c.2. l.15.

Igniti montes, an aërem crement, discutitur, p.112. c.1. l.40.

Ignei elementi duo dubia proponuntur, & solvuntur, p.113. c.1. l.40.

Ignis elementaris naturam incertam esse apud Aristotelem, multis ejusdem sententiis, ostenditur p.114. c.1. l.16.

Igni attinentia, explicantur p.115. c.2. l.28.

Ignis dubia, quæ oriuntur, solvuntur, p.116. c.2. l.23.

Ignis elementaris, & syncerus qualis sit, ex decreto Authoris, ostenditur ibid. p. & c. l.43.

Ignem compositionem mistorum intrantem in visceribus animalium,

lium, & in rebus putrefactis per-
 cipi, p.117. c.2. l.23.
 Ignis hic infimus non simplex, sed
 mistus est, p.118. c.1. l.8.
 Ignis non diffusus cur extinguatur
 ex aliquorum sententia, p.120.
 c.2. l.32.
 Ignis non diffusus cur extinguatur
 ex Authoris opinione, ostendi-
 tur p.124.
 Ignis non tantum ab igne fit, sed à
 supera causa, p.131. c.2. l.3.
 Ilium Trojanum, unde dictum, in
 2. commenticulo super para-
 phrasin tertii de Anima, p.187.
 c.1. l.32.
 Illustres cujusdam rationes de im-
 mortalitate animæ ponuntur, &
 solvuntur, p.260. c.2. l.19.
 Imaginativa quid sit, explicatur p.
 66. c.2. l.3.
 Imaginativæ symptoma, quod
 Theophylo Medico contingit,
 ut refert Galenus de Symptoma-
 tum differentia, cap.3. ibid. p.
 &c. l.24.
 Immortalitatis animæ Authoris li-
 ber, p.223.
 Imperfectum non potest se perfec-
 tius producere, p.131. c.2. l.10.
 Indis an nota sit animæ immortali-
 tas, ostenditur p.293. c.1. l.12.
 Indivisibilia quoduplicia sint, osten-
 ditur commenticulo primo super
 paraphrasin tertii de Anima, p.
 193. c.2. l.23.
 Inherentiam non esse accidens dis-
 tinctum à re, quæ inest, osten-
 ditur p.146. c.1. l.36.
 Inserta non continuari arboribus,
 quibus inferuntur, ostenditur p.
 105. c.2. l.23.
 Instrumentum quo non est corpus
 respectu animæ sentientis, aut
 intelligentis, sed per quod, p.
 274. c.2. l.2.
 In rebus speculativis, & non fidei
 attinentibus, autoritas quævis
 contemnenda, p.2. c.2. l.19.

Intellectus rationibus plus in unam,
 quam in aliam, ibid. p. & c. l.
 27.
 Intellectum decet spatiari in cam-
 pos speculationis, & naturæ,
 quod iis scientiæ inventæ sint,
 ibid. p. & c. l.32.
 Intellectum non cognoscere direc-
 tè singulare, improbatur p. 60.
 c.2. l.3. & seqq.
 Intellectus operationes qualiter ab
 hominibus fiant, ut hucusque
 opinatum est, p.68. c.1. l.1.
 Intellectus lumine phantasma posse
 producere speciem intelligibi-
 lem improbatur, p.69. c.1. l.27.
 Intellectum non posse ex animad-
 versione phantasmatis elicere
 species intelligibiles, exemplo
 Apellis Pictoris, ostenditur ibid
 p. c.2. l.28.
 Intellectum speciem intelligibilem
 elicere aliis modis ostenditur fie-
 ri non posse, p. 70. c.1. l.45. &
 seqq.
 Intellectus actus distinguui ab anima
 intelligente, quibus rationibus
 fulcitum hucusque sit à Theolo-
 gis, p.71. c.2. l.18.
 Intellectionem distinguui ab anima,
 quibus rationibus hucusque ful-
 ciebatur, ibid. p. c. & l.
 Intellectionem non distinguui ab ani-
 ma, probatur p.72. c.1. l.32.
 Intellectiones non distinguui ab ani-
 ma, similitudine actuum volun-
 tatis, ostenditur p.74. c. 1. l.6.
 Intellectionem non distinguui ab ani-
 ma realiter notione Angelorum,
 & demonum monstratur, ibid.
 p. c.2. l.39.
 Intellectus actus, quo differant à
 sensationis actibus, p. 15. c. 1.
 l.47.
 Intellectionem organo corporeo
 non indigere mediata, nec im-
 mediata, qui opinati sunt impro-
 bantur, ibid. p. c.2. l.16.
 Intelligendi modus universalis cog-
 ni-

nitione percipitur , p. 76. c. 1.
 l. 1.
 Intellectui ut rei naturam intelligat , nihil interest an ipsa sit in natura , aut non sit , p. 80. c. 2. l. 25.
 Intellectum nulla specie intelligibili indigere ad intelligendum , ostenditur ibid. p. c. & l.
 Intelligere qualiter fit , secundum Authoris mentem , p. 83. c. 1. l. 33.
 Intellectus , & intellectio an distinguantur , quaeritur , & solvitur , ibid. p. c. 2. l. 24.
 Intelligere , & sentire , quo differant , p. 96. c. 2. l. 32.
 Intelligere quid sit , p. 97. c. 1. l. 14.
 Intellectionem non esse qualis dicta est , argumentis ostenditur , & illa solvuntur , ibid. p. c. 2. l. 28.
 Intellectum esse rerum Conditorum Anaxagoras dixit , p. 128. c. 2. l. 5.
 Intellectus agens , & possibilis , p. 176. c. 1. l. 33.
 Intellectus agentis , & possibilis Aristotelis sententia , quotquot errorum causa fuerit , & veritas , explicatur ibid. p. c. 2. l. 15.
 Intellectus an arduis rebus intellectus , minus difficilia intelligat , discutitur. In commenticulo 4. paraphrasis tertii de anima , p. 185.
 Intellectus cur non se semper intelligat , ostenditur commenticulo octavo super paraphrasin tertii de anima , p. 189.
 Intelligendi , & sentiendi actus non distinguuntur realiter ab anima , ostenditur autoritate Augustini , p. 217. c. 2. l. 23.
 Intellectum unicum esse in omnibus hominibus , qua ratione fultiebat Averrois , p. 251. c. 1. lin. 22.
 Intellectum agentem posse sensibilia efficere actu intelligibilia , va-

num esse , ostenditur p. 257. c. 2. l. 38.
 Intellectus cur non se semper intelligat , ostenditur p. 276. c. 1. lin. 18.
 Junctae excussoris anno 1552. contextus Aristotelici , & Averrois Commentatoris multa errata habent , p. 270. c. 2. l. 44.

L

Libelli Divi Thomae de Ente , & Essentia Expositor impro-
 batur , p. 90. c. 2. l. 45.
 Libri Ethnicorum etiam adventum Christi praedixerunt , p. 289. c. 1. l. 28.
 Lotio , si vesica redundat , compellit somnia re hominem mejere , p. 20. c. 2. l. 7.
 Lucem eandem numero posse à diversis luminosis servari , impossibile esse , ostenditur pag. 281. c. 2. l. 33.
 Lucis exemplo probari animae aeternitatem , futile esse , ostenditur p. 255. c. 2. l. 23.
 Lux reflexa à diversis plumis columbae , qualiter sensationem efficiat , p. 29. c. 1. l. 8.

M

Materiam , formam , & privationem esse tria principia rerum naturalium , p. 106. c. 1. l. 19.
 Materiam an elementa habeant , ex Hippocratis opinione , ostenditur p. 73. c. 1. l. 16.
 Materiam an elementa habeant , ex propria Authoris sententia discutitur , p. 109. c. 2. l. 46.
 Materiam primam qualiter ratione ab Aristotele introducit in omnibus corruptibilibus entibus , p. 110. c. 1. l. 32.
 Materiam primam esse , experimen-
 tis

tis etiam Aristoteles probare poterat, *ibid.* p. c. 2. l. 17.
 Materia rerum artificialium materia prima monstrabatur ab Aristotele, *ibid.* p. & c. l. 43.
 Materiam primam non esse, ut est opinatum ab Aristot. ostenditur p. 111. c. 1. l. 45.
 Materiam primam esse ostendunt, & solvitur objectio, *ibid.* pag. c. 2. l. 31.
 Materiam primam esse quadam ratione probatur ab his, qui adversantur opinioni Authoris, p. 124. c. 2. l. 28.
 Materiam primam non esse, rationibus multis, ostenditur p. 143. c. 1. l. 18. & seqq.
 Materiam primam esse meram potentiam verè dici non posse ostenditur, divisa potentia in plura membra, & omnibus illis membris increpatis, p. 144. c. 2. l. 22.
 Materiam recipere esse à forma non posse, ostenditur p. 145. col. 1. l. 35.
 Materiam non posse separari à forma, & solam manere per Dei adhuc potentiam, aliqui sunt opinati. Quod improbat pag. 147. c. 2. l. 7.
 Materiam primam non esse aliis rationibus ostendit iterum Author, p. 160. c. 2. l. 15.
 Materiam primam non esse, iterum probatur, & solutio quædam, quæ rationi tribui posset, carpitur, p. 161. c. 2. l. 7.
 Materiam non esse, sed elementa tantum esse primam materiam, ostenditur p. 162. c. 1. l. 46.
 Materiam primam, & animam rationalem tantum componere hominem, ut Theologi nonnulli sunt opinati, imperceptibile est, *ibid.* p. c. 2. l. 9.
 Materia prima, si omnibus corporeis entibus non inesset, sequi

productorem entis corporei esse infinitæ virtutis, ut Beatus Thomas, & quidam ejus Expositor crediderunt, falsum esse, ostenditur p. 163. c. 1. l. 8.
 Materiae nomen primo de generatione, & corruptione, text. commentic. 83. malè interpretatum esse à quibusdam Doctoribus, ostenditur p. 166. c. 1. l. 13.
 Materiam primam ob hoc necessario inesse rebus quantis, quòd nisi illa supponeretur, infinitæ activitatis esset futuræ formæ inductor, falsum esse, ostenditur *ibid.* p. & c. l. 47.
 Materiam primam, qui entibus induxerunt, quo decepti sint, p. 167. c. 1. l. 1.
 Materiam primam non esse ratione quadam, quæ Authori adversari censeretur, probatum est, & Authori non adversari rationem, ostenditur p. 175. c. 1. l. 47.
 Materiam, hylem Græcis dictam, malè interpretari ab Interprete Aristotelici, contextus in commenticulo 2. paraphrasis tertiæ de anima, p. 187. c. 1. l. 32.
 Melancholia ex consuetudine jentandi fertur in os ventris, quæ prius non moveatur, p. 22. c. 2. l. 16.
 Melodia non sensata à brutis, testatur bruta non sentire. In commenticulo 10. super paraphrasin tertiæ de anima, p. 208. col. 2. l. 13.
 Memoriae locus, qui sit, p. 20. c. 2. l. 45.
 Membra aliqua radicalia humana semper eandem numero manere ab ortu usque ad interitum tantum, falsum esse, ostenditur p. 280. c. 2. l. 31.
 Mentem esse Dei portiunculam, absurdum esse, ostenditur p. 256. c. 2. l. 37.
 Metalla fordida universæ Orbis re-

giones ferunt, p.282. c.1. l.11.
 Minus perfectum, se perfectius non
 posse producere, ostenditur pag.
 130. c.2. l.38.
 Mistra imperfecta, & perfecta à su-
 peris causis fieri, ostenditur pag.
 131. c.1. l.20.
 Modus habendi animæ dictus sen-
 satio, & attentio, p.33. col. 2.
 l.19.
 Modus habendi relatus, non esse
 quid distinctum ab ipsa anima,
 p.34. c.1. l.13.
 Mortem homini optimam ex sen-
 tentia Plinii, falsum esse, of-
 tenditur p.287. c.2. l.30.
 Moses qualiter de natura ratioci-
 netur, secundum Galeni sen-
 tentiam, p.168. c.2. l.16.
 Motus brutorum causa, p.17. c.2.
 l.12.
 Motus brutorum quarti generis
 causa exprimitur, p.47. c.2. l.9.
 Motus quarti generis in brutis re-
 perti explicantur, motibus in
 hominibus inventis, cum ipsi nu-
 triuntur, p.49. c.1. l.19.
 Moventia distinguuntur in natura-
 lia, vitalia, & libera, pag. 18.
 col. 1. lin. 1.

N

Naturæ rerum quid sit tribuen-
 dum, ostenditur p.150. c.1.
 lin.34.
 Neoterici cujusdam ratio, cur aer
 non cremetur, improbatur, pag.
 112. c.2. l.40.
 Nihil posse se perfectius produ-
 cere, ostenditur p.44. c.2. l.34.
 Nihil fieri ex nihilo, quomodo per-
 peram fuerit intellectum à Phy-
 sicis antiquis, & ab Aristotele.
 ostenditur p.167. c.1. l.1.
 Nisi demens non divellendus est ab
 assensu hujus, omnes partes si-
 mul sumptæ æquales sunt suo
 toti, etsi Plato, & Aristot. opposi-

tum affirmassent, p.2. c.2. l.27.
 Nominales cur dicti, p.147. c.2.
 l.48.
 Nominales, & reales in quo diffe-
 rant, p.85. c.2. l.28.
 Notitia intuitiva qualiter fiat, ut
 hucusque opinatum est, p.25.
 c.2. l.1.
 Notitia abstractiva qualiter fiat, ut
 hucusque opinatum est, ibid. p.
 c. & l.
 Notitiam esse id, quod hucusque
 opinatum est, rationibus proba-
 re nituntur, p.25. c.2. l.30.
 Notitiam intuitivam fieri, ut Author
 docuit, notione arcus cælestis,
 & plumarum colli columbæ, of-
 tenditur p.28. c.2. l.34. & seqq.
 Notitia intuitiva absentia posse na-
 turaliter dignosci, p.30. col. 1.
 l.24.
 Notitia intuitiva, si aliquid nosce-
 retur miraculosè, nullum incon-
 veniens sequeretur, ibid. pag. &
 col. l.48.
 Notitia deceptorica, quæ dicatur, &
 quæ non, p.31. c.1. l.37.
 Notitias non distingui ab anima,
 rationibus probatur, p.34. c.1.
 l.29.
 Notionem intuitivam non fieri, ut
 opinabatur, ostenditur pag. 32.
 c.1. l.38.
 Notionem intuitivam esse, qualis
 dicta est, solutione adversorum,
 ostenditur p.33. c.1. l.4.
 Nutritionis actus, in quibus anima
 aliquam materiam amittit, &
 aliam assumit, probat animam
 esse æternam, p.278. c.2. l.15.

O

Objectum non posse producere
 species se perfectiores, of-
 tenditur p.35. c.2. l.31.
 Objectum, & potentiam non posse
 parere sensationem, ut hucusque
 opinatum est, ostenditur p.36. c.
 1. l.8. Okam

Okam opinio de existentia duarum
animarum in homine improba-
tur, p.61. c.2. l.41.

Olendi vim bruta essent habitura,
si sentirent, in commenticul.10.
super paraphrasin tertii de ani-
ma, p.208. c.1. l.19.

Orpheus Author animal constitui,
ut retis implexum dixit, pag.
137. col.1. lin.41.

P

Paraphrasis Authoris in contex-
tum 144. secundi de anima,
p.62. c.1. l.40.

Paraphrasis in text. comment. 18.
tertii de anima. Et etiam textu
comment. primi de anima, us-
que in finem ejusdem incipit, p.
179.

Pauli Apostoli sententia de appeti-
tu carnis, & spiritus ad Galatas
5. p.299. c.1. l.48.

Penetrationem dimensionum non
pati naturam, ostenditur p.167.
c.1. l.36.

Perfectius se nihil potest produce-
re, p.44. c.2. l.34.

Perfectio simplicioris, aut minus
simplicis substantiæ penès, quid
attendatur, ostenditur p. 173.
c.2. l.1.

Perfectius se nihil potest produce-
re, p.130. c.2. l.38.

Phantasma quid sit, ostenditur p.20.
c.1. l.26.

Phantasmata asservari in scrinio, seu
cella quadam, ibid. p. c.2. l.45.

Phantasmata cur plus uno tempore,
quàm alio moveantur in partem
anterioriorem cerebri, p.24. c. 1.
l.12.

Phantasma quid sit, ibid. pag. c.2.
l.31.

Phantasmata non esse accidentia
animæ inhærentia, ostenditur
p.37. c.1. l.34.

Phantasmata esse quid ab homine

sejunctum, & in homine inclu-
sum, ibid. p. c.2. l.5.

Phantasmata plus uno tempore,
quàm alio moveri, causa reddi-
tur, p.38. c.1. l.17.

Phantasmata an intuitivè noscan-
tur, ibid. p. c.2. l.18.

Phantasmata non posse cognosci
intuitivè, ut Gregorius existima-
vit, ostenditur p.39. c.2. l.1.

Phantasmata rerum, quæ non sunt,
qualitèr finguntur à nobis, pag.
41. c.1. l.24.

Phantasmata non esse, qualis est opi-
natus Avicena, & alii Physici,
ostenditur p.65. c.2. l.45.

Phantasmata non posse producere
species intelligibiles, p.68. c.2.
lin.4.

Phantasmata posse producere spe-
ciem intelligibilem vi luminis in-
tellectus agentis improbatur, p.
69. c.1. l.27.

Philosophi nonnulli adeò quid de
novo produci, impossibile re-
putabant, ut nec alterationes
fieri novis qualitatibus productis
crediderint, p.106. c.2. l.42.

Pietas si credere aliquid præcipit,
obtemperanda est, pag. 2. c.2.
lin.30.

Pili ciliolorum cur recti sint, ex Gal.
sententia contraria Mosi senten-
tia, ostenditur p.169. c.1. l.30.

Pinnae Conchæ solertia, pag.7. c.2.
lin.22.

Platonis error de modo visionis
tollitur, p.39. c.1. l.17.

Plato, & Galenus improbantur,
quod tres animas finxerint, pag.
62. c.1. l.19.

Plato, & Aristoteles decepti in in-
dagatione universalis, p.89. c.2.
lin.34.

Platonis sententia in Timæo de ge-
nitore animarum, pag.134. c.2.
lin.42.

Platonis rationes in Phedone octo,
quibus animam immortalem esse

probasse credit. Et earum solutiones, p.224. c.2. l.16.& seq.
 Platonis in Phedone sententia de dolore ducitur, p.76. c.1. l.40.
 Platonis decretum ex sententia Galeni, p.300. c.1. l.48.
 Plinius dignus irrideri, p.8. col.1. lin.6.
 Plinius Ethnicus, quæ de Deo scripsit, referuntur p.287. c.2. l.37.
 Plinius quid de morte hominum scripsit, increpatur ab Authore, ibid. p. & c. l.30.
 Pompejo quid acciderit, postquam interemit Gabienum, pag. 288. c.1. l.35.
 Porphyrius Platonius brutorum aliquorum animas immortales esse opinatus est, p.96. c.2. l.10.
 Posteriores partem cerebri esse locum phantasmatum, quia ratione Medici compulsi sunt dicere, ostenditur p.38. c.2. l.7.
 Potentiam materiam primam dici non posse, ostenditur pag.144. c.2. l.22.
 Prædicamenta non distingui realiter Authore Aristotele, ostenditur p.159. c.2. l.23.
 Prærupta si bruta noscerent, quid inconveniret, commenticulo 5. super Paraphrasin tertii de anima, p.194. c.1. l.36.
 Præsens, & afficiens potest non nosci, & esse rationem illud, ut alia noscantur, p.30. c.1. l.1.
 Præfules Hispaniæ peritissimi sunt, p.1. c.2. l.7.
 Præfulatus in Hispania qualiter digesti, ibid. p. & c. l.13.
 Principia rerum naturalium intellecta, declarant qualiter cætera intelligantur, p.106. c.1. l.5.
 Principiorum rerum naturalium antiquorum Philosophorum opiniones, ibid. p. c.2. l.5.
 Principia rerum naturalium ex Aristotelis opinione, quæ sint, p.107. c.1. l.8.

Principia rerum naturalium ex sententia Hippocratis exprimuntur, ibid. p. c.2. l.7.
 Principia rerum naturalium in totum explicantur, postquam de igne, & ei attinentibus desinit Author loqui, p.124. c.2. l.13.
 Principia rerum naturalium iterum discutiuntur, p.143. c.1. l.13.
 Privationes bruta essent cognitura, si sentirent, ubi supra.
 Prodigis nonnullis animæ rationalis æternitas, ostenditur p.288. c.1. l.22.
 Productor animarum vegetativarum, & earum, quæ sensitivæ appellantur, quis sit, pag. 127. c.1. l.22.
 Proportionale speciei quid sit, pag. 118. c.2. l.10.
 Proprium hominis, & quo à cæteris distinguitur, explicatur p.3. c.1. l.10.
 Proprietas occulta in quavis demonstratione supponenda est, p.14. c.2. l.18.
 Proprietate occulta dotata sunt qualitates primæ, p. 15. col. 1. lin.5.
 Proprietatem occultam coloribus inesse, ibid. p. & c. l.33.
 Proprietatem occultam versari in motibus naturalibus, & violentis, ibid. p. & c. l.48.
 Proprietatem occultam non versari in motibus naturalibus, & violentis opinati sunt aliqui, quod multipliciter improbatur, p.16. c.1. l.2.
 Proprietas occulta versatur in modo resiliendi rerum, ibid. pag. c.2. l.33.
 Proprietate occulta moveri ventos, ostenditur p.17. c.1. l.13.
 Protestatio Authoris, p.1. c.1. l.1.
 Psittaci voces humanas qualiter æmulentur, p.21. c.2. l.13.
 Pulchra, & deformia an naturalia sint, aut quia Deo placet, pag.

pag. 150. col. 1. lin. 34.

Pulchra, & deformia talia esse, unde proveniat, ostenditur ibid. p. c. 2. l. 23.

Pulchra, & deformia an natura dicantur, ostenditur pag. 169. c. 1. lin. 30.

Putrefactione ut propagatione multa animalia mala fieri, pag. 131. col. 1. lin. 20.

Q

Qualitatis prædicamento sententia, ostenditur ex mente Aristotelis inter prædicamenta non esse distinctionem realem, p. 160. c. 1. l. 38.

Qualitates, quæ insunt substantiæ, sine illa operari non posse, ostenditur p. 271. c. 1. l. 21.

Quantitatem esse accidens realiter distinctum à substantia, aliqui sunt opinati, & Deo non licere ipsam à substantia sejungere. Quod improbat p. 147. col. 1. lin. 48.

Qua ratione relatum dogma fulciebant, ostenditur ibid. p. c. & l.

Quantitatem distinguere à re quanta, & alia etiam multa differre realiter à substantia, aliqui similitudinibus quibusdam decepti, sunt opinati, ut ostenditur pag. 148. c. 1. l. 36.

Quantitatem non posse à substantia separari per divinam potentiam, pias aures offendit, pag. 149. c. 1. l. 1.

Quantitatem deinceps non dicendam distinctam à re quanta, ostenditur ibid. p. & c. l. 26.

Quantitatem distinguere à re quanta quidam Doctor solvendo nominalium rationem, & aliam obijciendo probare credebat, sed decipiebatur, ut ostenditur ibid. p. & c. l. 46.

Quantitatem inhærentem acciden-

tibus gratiorem esse, quam sine illis dicere protervus posset. Quod improbat p. 150. c. 2. lin. 29.

Quantitate distincta à re quanta, & si partes distassent, insigniorem quantitatis, effectum defuturum, puta loci occupationem aliqui sic opinati sunt, qui increpantur, p. 151. c. 2. l. 17.

Quantitatem distinguere à re quanta quidam Author opinatur demonstrativa ratione probare: qui decipitur, cum eadem adversus suam opinionem procedat, pag. 152. c. 1. l. 28.

Quantitatem distinguere à re quanta, exemplo quodam auditus, & olfactus, & visus probare nituntur aliqui. Qui improbantur p. 149. c. 2. l. 42.

Quantitate unica esse quantam aliquam substantiam, & sua accidentia, an diversis, nihil interest ad loci corruptionem, pag. 153. col. 1. lin. 9.

R

Rationibus Author tantum in naturalibus innititur, & non auctoritatibus, p. 2. c. 2. l. 5.

Rationes intellectum plus in unam, quam in aliam partem ferunt, ibid. p. & c. l. 27.

Rationis definitio, pag. 3. col. 1. lin. 28.

Rationes, quibus Physici, & Theologi opinati sunt actus sensationis, & intellectus distinguere ab anima adducuntur, & solvuntur, p. 210.

Rationis æternitate putat Augustinus, probare animæ æternitatem. Sed decipitur pag. 232. c. 2. lin. 28.

Rationes, quibus animæ immortalitas ab Authore demonstratur, proponuntur p. 261. c. 2. l. 33.

Ra-

Rationem, qua probabat Author, quod si anima brutalis indivisibilis esset, à corpore sejungibilem esse, validam ex assertis ex Authore manere, ostenditur pag. 287. c. 1.

Rationes 23. quibus impii animæ æternitatem confutare existimant, proponuntur, & solvuntur, p. 292. c. 1. l. 17.

Reales, & nominales, quo differant, p. 85. c. 2. l. 29.

Realis cur sit nominatus, p. 147. c. 2. l. 47.

Realium error, quo affirmabant distinguere realiter connotata per terminos connotativis à subjectis, unde ortum traxit, ostenditur p. 154. c. 2. l. 30.

Realis distinctio substantiæ, & accidentium, duabus methodis percipitur, ibid. p. & c. l. 43.

Realem distinctionem inter prædicamenta fingendam non esse, vel Aristotele teste docetur, p. 159. c. 2. l. 23.

Reflexos actus sensifcos bruta non exercent, ut aliqui putant, p. 2. c. 1. l. 35.

Relationes, ut paternitas, & filiatio distinguere realiter à patre, & filio, ut aliqui sunt opinati, improbat, p. 148. c. 2. l. 10.

Relationes, ut paternitas, similitudo, & aliæ, non posse distinguere à fundamentis, ostenditur pag. 153. c. 1. l. 46.

Relationes non esse distinctas à fundamentis, & terminis quidam Doctor acris ingenii, levi ratione seductus, credidit, p. 158. c. 2. l. 17.

Relationes non esse distinctas à fundamentis, & terminis, aliis rationibus, ostenditur p. 156. c. 2. lin. 41.

Reminiscendo sciri, quæ ignorabantur, ostenditur ex mente Augustini. Et solvitur ratio, pa-

gin. 239. col. 2. lin. 25.

Respiratione prohibita, cur suffocetur animal, Gentilis de Fulgineo explicuit: sed ab Authore multiplici ratione improbat, p. 121. c. 1. l. 40.

Retractionum libro Augustinus nonnulla eorum, quæ in libello de Animæ immortalitate scripserat, retractat, p. 234. c. 1. l. 33.

Rhetoricæ rationes, quibus anima immortalis esse, ostenditur pag. 287. col. 1. lin. 35.

Scholarium Magistrorum innumeri errores nostra doctrina tollunt, p. 39. c. 1. l. 7.

Scientia cur potius dicatur relative, quàm Musica, aut Grammatica, mero Aristotelis placito dictum in cap. de Qualitate, ostenditur p. 160. c. 1. l. 45.

Scire quod sit quodam reminisci, Augustinus sensisse videtur, pag. 234. c. 2. l. 13.

Scriptis nec verbis hucusque prolata sunt, quæ ab Authore docentur, p. 2. c. 1. l. 4.

Scriptores aliqui sunt, qui putant abundè roborare aliquid, dum Aristotelem faventem illi rei ducunt. De quibus miratur Author, ibid. p. c. 2. l. 5.

Scriptoris satius lectionibus consulissent validis rationibus, quàm futilibus autoritatibus, ibid. p. & c. l. 22.

Semini inesse spiritum genitivum aliqui Physici opinati sunt, pag. 127.

Semen sentire probatur argumento, & id solvitur, p. 127. c. 1. lin. 42.

Semen non esse animatum ostenditur. Et quædam inanis solutio ad rationem improbat, pag. 39. c. 2. lin. 36.

Semen non esse animatum ultra
alias rationes, ostenditur pag.
140. c.2. l.28.

Sensatio quomodo fiat, secundum
Authoris sententiam, p.26. c.1.
lin.31.

Sensatio intuitiva, secundum Au-
thoris sententiam, quomodo defi-
nienda, p.27. c.1. l.27.

Sensationis modus noster increpa-
tur ab aliquibus, & objectiones
solvuntur, p.28. c.1. l.7.

Sensationis fieri, ut Author dicit,
probaturn dignotione arcus cæ-
lestis, p.28. c.2. l.34.

Sensationes deceptorie, quæ di-
cantur, & quæ non, p.31. c.1.
lin.37.

Sensationem non deceptoriam, ac
deceptoriam non esse qualem
diximus, argumento probatur,
& illud solvitur, ibid. pag. c.2.
lin.39.

Sensationem non fieri, ut opina-
tum hucusque est, ostenditur p.
32. c.1. l.38.

Sensationem esse modum certum
habendi animæ, ostenditur pag.
33. c.2. l.19.

Sensationes non esse quid realiter
distinctum ab anima, probatur
p.34. c.1. l.29.

Sensationes non esse distinctas ab
anima, alia ratione, probatur p.
13. c.2. l.13.

Sensationes non produci ab objec-
tis, & potentia, ut hucusque
opinatum est, ostenditur p.36.
c.1. l.17.

Sensationes, quo ab intellectione
differunt, ostenditur p.75. c.1.
lin.47.

Sensationis brutalis incertus erat
Aristot. Et certus inductionis
specierum ab objectis in faculta-
tes, quæ sensitricæ appellantur,
quo non erat asserturus bruta
sentire. In commenticulo deci-
mo super Paraphrasin tertii de

Anima, p.207. c.2. l.8.

Sensibilia communia sensibilia per
se non esse, sed potius sensibi-
lia, per accidens, p.57. c.2.
l.3.

Sensibilia reddi actu intelligibilia
ab intellectu agente, vanum
esse, ostenditur p.257. c.2. l.38.

Sensitiva facultas communis homi-
nibus, & bestiis esse opinatur,
p.1. c.1. l.4.

Sensitivarum formarum, quæ sit
causa, p.129. c.1. l.34.

Sensitivæ operationes sine corpore
ut instrumento quo fiunt, p.272.
c.2. l.47.

Sensitivus appetitus qui sit in ani-
ma, ostenditur p.299. c.2. l.8.

Sensus communis qualis hucusque
sit opinatus, p.55. c.1. l.23.

Sensum communem non esse talem,
qualis est hucusque opinatum,
ostenditur p.56. c.1. l.47.

Sensum communem non esse qui
opinabatur, secunda ratione os-
tenditur. Et aliæ quoque conse-
quentè leguntur p.58. c.2. l.14.

Sensui communi, quæ obijciuntur,
solvuntur à quodam expositore
textus 146. secundi de Anima.
Et ejus solutiones improbantur
p.59. c.2. l.14.

Sensus communis existentia alia ra-
tione improbaturn, p.61. c.2.
l.21.

Sentire quo differt ab intelligere,
palam exprimitur, p.96. c.1.
l.9.

Sentire quid sit, ibidem.

Sentire non fieri ut Author dixit,
ostenditur. Et solvitur objectio
p.97. c.2. l.28.

Sentiendi, & intelligendi actus non
distingui ab anima realiter osten-
ditur auctoritate Augustini, p.
217. c.2. l.23.

Simum malè interpretari ab inter-
prete tertii de Anima, in com-
menticulo 5. super tertium de Ani-

Anima, ostenditur p. 188.
 Similitudines, quibus quantita-
 tem, & figuram, & relationes
 compulsi sunt aliqui Physici fin-
 gere distinctas esse à substantia,
 nullius esse valoris, ostenditur
 p. 148. c. 1. l. 36.
 Simili quodam ostenditur qualiter
 anima rationalis dum corpus in-
 format, existat in corpore, p. 274.
 c. 2. l. 12.
 Simples angeli magis, aut minus
 cur dicantur, p. 173. c. 2. l. 1.
 Singulare directè non cognosci ab
 intellectu aliqui dixere. Et hoc
 improbat p. 60. c. 1. l. 19.
 Siti si non præmuntur bruta, ne-
 queunt compelli bibere, in com-
 menticulo 10. super Paraphrasin
 tertii de Anima, p. 208. c. 1. l. 19.
 Situla submersa in aqua, aut quod-
 vis vas fundum planum habens
 si perpendiculariter elevatur, cur
 extractioni ex aqua resistat, cau-
 sa redditur, p. 105. c. 2. l. 7.
 Solis exemplo rationem nomina-
 lium, qua probabant non distin-
 gui quantitatem à re quanta,
 solvebat quidam doctor. Sed in-
 crepatur p. 149. c. 1. l. 46.
 Solutio, quæ tribui posset primæ
 rationi, qua probatur bruta sen-
 su carere, improbat p. 4. c. 1.
 l. 22.
 Somnium Augusti Cæsaris, p. 289.
 c. 1. l. 34.
 Somnium aliud ejusdem p. 290.
 c. 1. l. 1.
 Sonus qualiter æmulatur, p. 21.
 c. 2. l. 13.
 Soni qualiter æmulentur exemplo
 ceræ, & aquæ, & aliarum re-
 rum, ostenditur p. 23. c. 1. l. 5.
 Sonis amœnis bruta mulcenda es-
 sent, si sentirent. In commen-
 ticulo 10. super Paraphrasin ter-
 tii de Anima, p. 208. c. 1. l. 19.
 Species rerum aliquarum præsen-
 tium natæ sunt movere phantaf-

mata aliarum rerum, p. 20. c. 2.
 l. 38.
 Species non posse dici sensationes,
 ostenditur p. 26. c. 2. l. 5.
 Species productas ab objectis non
 posse esse perfectiores objectis,
 ostenditur p. 35. c. 2. l. 31.
 Species intelligibiles ex phantasma-
 tibus elici, improbat p. 68.
 c. 2. l. 4.
 Specie intelligibili non indiget in-
 tellectus ad intelligendum, p.
 80. c. 2. l. 23.
 Specie intelligibili non indigere in-
 tellectum, ratione probatur p. 81.
 c. 2. l. 1. & seq.
 Speciei ejusdem quæcumque fine
 medio approximantur, continua
 fiunt, p. 164. c. 2. l. 23.
 Spiritus genitivus, an in semine in-
 cludatur, p. 127. c. 1. l. 43.
 Spiritum genitivum esse formaliter
 animatum, vel virtualiter, esse
 ineptam distinctionem, ostendi-
 tur p. 130. c. 1. l. 16.
 Spontinæ quid sint, ostenditur
 p. 138. c. 1. l. 27.
 Spontinarum simile ductum ab A-
 ristotele, improbat p. 139.
 c. 2. l. 48.
 Stercus immodicè redundans, com-
 pellit somniare hominem cacare,
 p. 20. c. 2. l. 7.
 Suasoriæ rationes, quibus anima
 immortalis esse, ostenditur p.
 287. c. 2. l. 1.
 Subjectio quid sit apud Aristote-
 lem, p. 106. c. 1. l. 28.
 Substantia universalis qualiter dig-
 noscatur, p. 79. c. 2. l. 47.
 Substantiam per accidens non cog-
 nosci probatur, & objectiones
 solvuntur, p. 82. c. 2. l. 17.
 Substantia non eodem modo con-
 sideratur cum ut subjectum ac-
 cidentium intelligitur, & cum
 ut universale concipitur, p. 84.
 c. 2. l. 20.
 Substantia sine accidentibus consi-
 de-

derata, dici potest alba, & dulcis, argumento probatur. Sed hoc, & alia, quæ obijciuntur, solvuntur, p. 146. c. 1. l. 45.

Substantiam distinguere à quantitate, quibus similitudinibus ostendebant Physici nonnulli. Et eorundem deceptio, ostenditur pag. 148. c. 1. l. 36.

Substantiam realiter distinguere quandoque ab aliquibus accidentibus, & quandoque accidentia tantum modum substantiæ esse, quibus methodis noscamus, ostenditur p. 154. c. 2. l. 43.

Substantia incorporea cur magis, aut minus simplex dicatur, ostenditur p. 173. c. 2. l. 1.

Substantiam non posse recipere magis, & minus, & ei nihil esse contrarium, ostenditur p. 284. c. 1. l. 45.

Suffocationem non fieri, ut Gentilis existimavit, multiplici ratione, ostenditur p. 121. c. 1. l. 6.

Suffocatio animalium qualiter fiat, ut à Gentili de Fulgineo opinatur, ostenditur ibid. p. c. & l.

Suffocatio prohibita exufflatione, qualiter fiat, secundum Authoris sententiam, ostenditur p. 123. c. 2. l. 35.

Superior causa producens plantarum, & animalium formas non dici potest libera, p. 128. col. 2. lin. 40.

T

Tabulas duas exactè planas ad invicem applicitas non se posse tangere, nisi flexibiles reddantur, probatur pag. 100. c. 2. lin. 33.

Tabulas relatas non posse se tangere ratione probabatur. Et contra rationem obijcitur ab adversis, & rationes solvuntur. Et aliis Authoris sententia roboratur, pag. 101. c. 1. l. 27. & seqq.

Tom. I.

Tabulæ planæ, quæ sine medio jungerentur, statim continuarentur, p. 105. c. 2. l. 3.

Temperiem cerebri suspicatus est Galenus animam esse, pag. 273. c. 2. l. 29.

Tempus in quo Author scribebat, p. 1. c. 2. l. 4.

Theologi aliqui asseverare rationari aliqua bruta, pag. 3. c. 1. lin. 33.

Theologi opinantes ex sola materia prima, & anima rationali hominem constare, imperceptibilia dicunt, p. 162. c. 2. l. 9.

Theophylo Medico quid acciderit, Galenus de Simpl. differentia, cap. 3. p. 66. c. 2. l. 24.

Trinam Personam, & unicam Essentiam esse aliquam creaturam, implicat, p. 158. c. 1. l. 10.

Turdi voces humanas qualiter æmulentur, p. 21. c. 2. l. 13.

V

Vacuum esse nonnulli Physici crediderunt, p. 107. c. 1. l. 2.

Vacuum si successisset, quæ inconvenientia sequerentur, p. 167. c. 1. l. 25.

Vapor secundum mentem Aristotelis quid sit, p. 118. c. 2. l. 19.

Vermiculus insectus, de quo Augustinus in libro de Quantitate animæ, p. 261. c. 1. l. 28.

Versus, quibus invecus est quidam in cœnam Augusti Cæsaris, pag. 290. c. 1. l. 40.

Virgilii Maronis versus ex æcloga 4. exponuntur ab Authore, ibid. p. c. 2. l. 32.

Viventibus, & non viventibus esse communem vim generandi sibi similem in specie, concluditur, p. 134. c. 1. l. 27.

Unitatem intellectus, quo fulciebat Commentator Averrois, & ejusdem increpatio, p. 250. c. 2. l. 36.

¶¶¶¶¶

Vo-

Voces humanæ à brutis non percipiuntur, ut significativæ, p.8.c.1. lin.44.
 Voces quomodo æmulantur, pag. 21.c.2.l.13.
 Voces quomodo æmulentur exemplis ceræ, & aliarum rerum, ostenditur p.23.c.1.l.5.
 Voces ut significativæ sunt, à brutis percipi non posse, p.97.c.2. lin.6.
 Universalis cognitione bruta distinguì à cæteris animalibus aliqui credidere, p.3.c.2.l.39.
 Universalis tantum cognitione intellectum, quàm maximè dignosci, p.76.c.1.l.1.
 Universale in quot dividatur, & ejusdem membra, explicantur ibid. p. & c. l.13.
 Universale, de quo Aristoteles in Proœmio Physicorum, quale sit, ostenditur ibid. p. c.2.l.19.
 Universale qualiter noscatur, docet Author, p.79.c.1.l.47.
 Universalia per accidens, & non per se noscuntur, ibid. c.2.l.7.
 Universale in entibus non reperiri,

pag. 86. col. 1. linea 16.
 Universale ut cognitum tantum habet esse in intellectu, ibid. p. & c. l.33.
 Universalia jam quòd in singularibus non sunt, an in rerum natura sint, quæritur. Et solvitur quæsitum, p.87.c.1.l.15.
 Universalis diversæ Aristotelis sententiæ, & fermè contrariæ, adducuntur, ibid. p. & c. l.46.
 Universalis quæsitæ tot, & tanta Authorum controversia, quæ fuerit occasio, ostenditur p.88.c.2.l.7.
 Universalis existentiam quærentes, quo decipiebantur, exemplo probatur, ibid. p. & c. l.43.
 Universale esse, quale ab Authore dicitur, improbatur, & objectio solvitur, p.90.c.1.l.3.
 Urina redundans in vesica, cogit somniare hominem mingere, p. 20.c.2.l.10.
 Vulgus Philosophorum plus fidei, quàm scientiæ eorum, quæ se scire credunt, habent, p.1.c.1. lin.13.

DE RATIONE INSCRIPTIONIS

Operis hujus.

NON parum anceps, ac hæsitabundus per aliquot dies fui, quam iis nostris lucubrationibus inscriptionem imponerem, cum scribendi modum hunc nostrum inusitatum ab omnibus censendum existimarem. Si enim Paradoxon inscriberem, etiamsi non esset ab re, superbum Commentariis nostris indidisse nomen mihi videbar. Si aliud quodvis, minus Opeti convenire, nec quadrare putabam. Quas ut fugerem ambiguitates, ex paterno, ac materno nominibus Operis titulum configere decrevi. Cumque meus pater Antonius, & Margaritæ mater, dum viverent, appellarentur, Antonianam Margaritam Commentaria nostra nominari, ut decreveram, exequutus sum. Veraque fateri volo, non displicuisse mihi fugienti insolentem nomenclaturam, dum piam quæro, simul extollentem Operis conditionem præter propositum invenisse. Quin & hæc ipsa nomenclatura, non solum augustum omen, verum perennitatis quoque Operis spem intulit. Quo frustrari Deus Optim. Maximus non patiatur: idemque omnes Operis hujus lectores precari exoro. Nam quamvis nullis meritis nostris tanto dono digni censeamur, quod saltem paternam pietatem post latræ custodiri præceptam observaverimus, non respuendos esse speramus. Vale candide Lector.

CAUTIO LECTORIBUS OBSERVANDA antequàm Opus hoc legere aggrediantur.

Nemo adeò oculatus esse potest, ut munia, quæ sibi injunguntur, omnia sine labe perpetuò exequatur. Quapropter miretur nemo, si erratula, seu menda aliquot in hoc Opere reperiantur, cum in tam minutis rebus, nec Argus ipse, aut Lynceus acutissima oculorum acie præditus adeò prospicere possit, quin illi aliquandò aliquid subterfugiat. Quas quidem in hunc Catalogum colligi decens esse existimavit, ut providus lector priusquàm legere Opus incipiat, hac methodo sine magno negotio castiget, nec præcepto hoc neglecto, à vitiata lectione inter lucubrandum improvidus offendatur. Cui etiam consulo, quòd si fortè proseguendo lectionem, de quavis re, quam noster liber tractat, quæ obiter à nobis (non sine lectoris comodo) intermittuntur, legere negligat, ut finem materiæ inceptæ noscat, quod id efficere, non evolutis chartis, poterit, si, a. b. c. seriem consulat. Ibi enim si de insensibilitate brutorum (verbi gratia) rationes omnes videre cupiverit, conspecta serie literæ b, noscet quoto folio quicquid ad sensationem brutalem attinet, reperiri possit. Quem ordinem in cæteris materiis servabit, qui volet. Et quòd cautio hæc in solos relatos usus deserviat lectoribus, ulterius progredi cesso. Valete.

AD LECTOREM SCOPUS AUTHORIS IN CONFICIENDO OPERE.

SCIO multos suspicatu-
ros, me potius
quadam aucupandæ auræ munda-
næ cupiditate commentaria hæc,
cum ab omnium usque in hæc sæ-
cula Scriptorum opinione, tum à
populari vulgo peregrina, ac extranea condidisse,
quam veridicam doctrinam hominum literato-
rum, & rudium mentibus inferendi libidinem
solicitalse: quos decipi, meam conscientiam tes-
tor. Non enim adeò isthæc ambitio mox, & in-
ter loquendum elapsura, in tam prærupta loca,
& solidæ gloriæ obstitura protrudere me quin-
quagesimum quartum agentem annum erat præ-
valitura, ut velut infans adolescens, momenta-
ria hæc æternis præferrem: plusque exteriori huic
homini placere, quam interiori demulcere gra-
tum mihi esset futurum. Porro vos omnes conf-
cios facere volo, nihil præter veritatem impulisse
me, ut præsens opus conficerem, & multa alia
nondum in lucem edita, & mox (si Deus concess-
ferit) edenda, tam speculationi attinentia, quàm
Medicæ praxi adeò utilia, ut novitate quoque ex-
tranea. Cum enim nobis ab indole prima insitum,
& nativum fuerit, numquam dum per vacatio-
nem à domesticis negotiis licebat, non meditari
non nihil Physicum, aut Medicum: indè multa
ab utriusque professionis Authoribus placita ut
in-

indubitata recepta, scrupulum ne minùs vera essent, intulerunt. Quæ dum altius rimari, & examini submittere incoepi, veritatem non levi labore extorquens, non futilem, nec cassam nostram suspicionem fuisse comperi. Quam in re Medica exequens, adeò prosperè, & ad votum, quæ ratus fueram, contingebant, ut dein plus eventibus nostra opinio roboraretur, quam prioribus rationibus esset fulta. Quod non parum Arri sit, nec spem exiguam præbuit, nulla nostra inventa futilia fore, quin universa vera: mecum ipse ratus, si ubi tantum conjectura quadam, & citra demonstrationem ullam veritas venanda est, à veritatis scopo non defecimus: qui fieri poterit, quòd in speculativo negotio demonstrativis rationibus nato comprobari, ipsis jam per me, Deo concedente, inventis, decipiamur? Quo firmior in decretis propriis effectus, excusoribus primitias has nostrarum lucubrationum commisi, quæ velut speculator per universam Europam sparsæ, quòd noster non nos decepit amor, alacriter nuntiabunt: aut si nobis fidendo digna ex probatione vera scripserimus, certos faciet: omnibus enim nedum concedo quòd natura ipsa permisum est. Mendacium dici, aut scribi non permittant, quin totis nervis in nos, ac in placita nostra, si qua veridica ratione, & non livore, & Authoris odio concita, defringi possint, insurgant, precor, atque exoro. Gratius enim mihi erit ab his doceri, quam rudibus horum commentariorum lectoribus imponere. Sed ne ullus suspicetur, me minùs cautè priùs scripsisse, cum de-

demonstrationes reperiisse, quibus nostræ sententiæ fulciebantur, dixi, ambigens in præsens vera, falsavè dictaverim, quod à demonstratione alienissimum est (ipsa enim adeò firmitèr assentiri conclusioni cogit, ut nullus certius se esse sciat, quàm hanc, linea recta super lineam rectam incidens, duos angulos rectos in forma, vel in valore producit) respondere huic non indoctæ objectioni cogor, demonstrationem distinguendo in exquisitam, & undique perfectam, de qua Arist. 1. Posteriorum: quam invenire in Physico, aut Medico negotio nemo potest, quòd aliena valdè ab his facultatibus tam exacta probatio sit, ut Aristot. primo Ethicorum, cap. 3. refert, inquiens: *Est enim eruditi exactum ipsum eatenus in unoquoque genere flagitare, quatenus fert ipsius rei natura. Simile namque videatur esse Mathematicum suadentem probare, & ab Oratore demonstrationes exigere.* Et primo de Partibus animalium, cap. 1. scribens: *Quamquam demonstrandi modus, necessitatisque ratio in naturali doctrina diversa, atque scientiis speculativis est.* Atque in communioem, minusque exactam, qua Aristot. contra antiquos Philosophos in universis suis commentariis de physico negotio tractantibus utitur. Cujus generis nostras rationes esse testabamur. Has ergo non immeritò veriti sumus, ne defringi ab ullo possint, ut nobis licuit Arist. ipsius non paucas, ut commentaria ista monstrabunt, explosisse. Placuitque ea, quæ ad theoriam attinebant, prius edere, quam quæ ad praxin, duabus de causis, quòd etsi vitare quam brevius possimus, quæ humanæ vitæ periculum inferant, pretio-

tiosum sit , pretiosius existimavimus mentem
legentium à mendaciis , quibus erat imbuta,
vindicare , & quòd fortassis minor nostris dog-
matibus consulentibus saluti hominum fides à
Lectoribus adhiberetur , si nos insalutatis Lo-
gica , & Physica facultatibus (ut hujus ævi Me-
dici solent) de medendi ratione novas metho-
dos doceremus , quam deinceps , postquam per-
lectis his commentariis , periculum fecerint de
nobis , quòd degustatis liberalibus artibus rem
Medicam aggressi sumus. Suscipite ergo syn-
cero animo (quali à me dictatum est) Lectores
placidissimi opus hoc , non enim iniqua posco,
sed pari lege vobiscum ago. Jesus Christus æquif-
simus , benignissimusque Judex vos , ac nos se
frui in æternum permittat. Qui cum Patre , &
Spiritu Sancto in sæculorum sæcula regnat.

ANTONIANA MARGARITA, OPUS NEMPE PHYSICIS, MEDICIS, ac Theologis non minùs utile, quàm necessarium.

EST adeò difficilè narrantibus eos eventus, quorum oculati testes fuere, ita sincerè veritatem dicere, ut nihil addi, neque adimi possit, ut rarò contingat, quin è duobus oculatis testibus alter ab altero dissentiat. Quod si tractantibus pauci momenti res frequenter accidit, nimirum ut conditoribus librorum nonnumquam idem contingat, quòd volentes vera fateri, aut lapsu calami, sive caligine mentis, nonnihil minùs verò consonum scribant. Quapropter nequis putet nos pertinaci cervice perstituros in nonnullo errore, si fortè ignari eum dictaverimus, confitemur nos ipsos, & nostra scripta, subjici correctioni Summi Pontificis, ac Ecclesiæ Romanæ.

ADEO receptum doctis, ac indoctis est, sensificam facultatem communem brutis, ac hominibus esse, ut nemo sit, qui plus ambigat de hoc, quàm de principio complexo illo: Omne totum majus est sua parte. Cujus oppositum suadere, vel potius, demonstrare, Physicorum vulgò aggredi non auderem: existimans hujus generis homines plus fidei eorum, quæ se scire putant,

habere, quàm scientiæ: ideòque obturatis auribus, ac obstinato corde, additum mentis nostræ doctrinæ clausuros. Verùm cum mihi adeò feliciter contigerit, ut ea tempestate scribam, qua omnes ferme Præsules Hispaniæ adeò peritissimi sint in Physico & Theologico negotio, vel in jure pontificio, ut nullorum seculorum doctissimis cedant: ac sic quasi summa prudentia præsulatus eorum digesti sint, ut quotus quisque Præsul doctior, dignitate excelsior, quos censores sum habiturus, audebo de his differere, quæ nullus an-

ante nos, nec scriptis, nec verbis protulit, Axiomate illo, quod proposui, prius paraphrastice explicato. Cum brutis hominibusque esse facultatem sentiendi communem dicitur, non aliud intelligi datur, quam bruta ea, quæ ceinunt, ut nos videre, tot etiam, ac tantas colorum figurarum magnitudinis, aliorumque communium, ac propriorum sensibilibus differentias sentire, prout nos simplici cognitione percipimus. Ut si brutis loqui permissum esset, album colorem quem vident, album appellassent si Latine loqueretur, vel, blanco, si Hispanè. Quadratam etiam figuram si tangerent, ea appellatione Latine nominassent, aut Hispanè, quadrata figura, dixissent. Et de cæteris sensibus exterioribus eadem norma servaretur. Si enim hoc non faterentur, qui dicunt, brutis, nobisque communes esse quinque exteriores sensus, falsum pronuntiassent. Nam si aliter bruta quam nos sentirent, nequaquam verè diceretur, sensationibus exterioribus æqualia nobiscum esse. Etiam distinguere nostrum sentire ab eorundem sensu tenerentur: quod ipsi negligunt, credentes, ut dixi, in cognitionibus exterioribus paria nobis esse bruta. Secus in reflexione supra actus exteriorum sensuum: id quippe bruta non posse, nonnulli asseverant, quod hominibus permittitur: nequeunt enim ipsa videre, seu cognoscere se videre, cum vident: sentire se sentire, cum sentiunt: percipere se audire, cum audiunt. Iis enim privantur, secundum nonnallorum opinionem, ut dictum est, bruta, ac consimilibus reflexionibus supra proprios actus. Quibus jactis, ad veram intelligentiam eorum, quæ dicenda sunt, prosequi incipio promissa,

Prius vos monens, me nullius quantumvis gravis auctoris sententiam recepturum, dum de religione non agitur, sed tantum rationibus innixurum. Miror quidem nonnullos doctos scriptores, qui cum aliquam quaestionem ex his, quæ frequentè in physicis occurrunt, explicandam sumunt, quod alteram partium, quam veram esse credunt, abundè roborare existiment, dum Aristotelem sibi faventem duxerint: immemores, quam levitè adversi etiam in suas partes eundem trahere valeant, ipso adeò obscurè ex professo scribente, ut ego existimo, ut duci in utramvis partem idem contextus facile possit: obliti etiam in rebus, quæ speculationi, & non fidei attinent, authoritatem quamlibet contemnendam. Certè satius hujusmodi scriptores lectionis consulissent, si validis rationibus quod verum esse credebant, probassent, quam futilibus authoritatibus mentes docendorum irretirent. Rationes enim sunt, quibus intellectus potius in unam, quam aliam partem lavatur duciturque. Dum enim ea, quæ pietas credere præcipit, aguntur, intellectus obtemperare jussis tenetur, ut in aliis spatiari ipsum in speculationis & naturæ campos permittere, non exigua commoda affert, hoc enim, scientiæ inventæ, additæ, adultæque sunt. Quis enim tam demens est, ut divelli possit ab assensu hujus: Omnes partes simul sumptæ, æquales sunt suo toto, & si audiat Aristotelem & Platonem adversum asseverantes? Porro ne eos, qui me legere cupiunt, immorer, quam brevius potero, proprium hominis, quo à cæteris brutis distinguitur, explicabo. Secundò rationes afferam, quibus manifestè constet, si bruta in sentiendo nobis paria essent,

Quo intellectus plus in alterutram partium fertur.

essent, exinde necessariò inferendum, nihil proprium nobis hominibus esse, quod illis commune non esset. Namque ex brutorum operationibus si alterum elicitur, & reliquum elici necessarium est. Tertiò, quid brutorum motuum causa sit, ac quomodo moveantur, explanabimus.

Hominum differentia à brutis, quo discernitur.

Nullibi quippè veriùs hominum differentia à cæteris animantibus reperietur, quàm in ejusdem finitione, hæc enim, cùm, quæ decet est, genus, ac differentiam continet. Cùm ergo homo animal rationale finiatur, animal, pro genere assumitur, rationale, pro differentia. Rationalitate differre hominem à cæteris animalibus verè dicimus: sed cùm neque verbis his adhuc omninò percipiatur differentia ipsa, nisi ulteriùs quoque explicetur, relicta finitione rationis, quam Augustinus lib. 2. de Ordine, scripsit, & ea, quæ lib. 2. authoris ad Herennium traditur, id, quod ipsa est, palàm explicemus, dicentes, quòd ratio est vis animi, distinguendi, ac connectendi potens, qua à cæteris animalibus homo distinguitur, illique præpollet, atque imperat. Verùm cùm sciam non defuisse ex Theologorum numero aliquos, asseverantes etiam ratiocinari aliqua bruta, peculiareque rationes habere, indeque inferant, non ex hoc solùm homines à brutis distingui, sed alio quoddam proprio modo, puta cognitione universalis, quod dono humanus intellectus dotatus fuit, brutis minimè universale cognoscentibus, non tantùm convincere teneor eos, qui asseverant, solo discursu rationis homines à brutis distingui, sed & illos, qui dicunt, cognitione universalis tantùm differre. Cùm statim colligam, certum esse, si bruta nobiscum paria in sentiendo essent, etiam in ra-

tiocinando, & universalia intelligendo, futura nobis simillima. Reliquis ergo omisissis, aliud, quod promissi, prosequamur: non multis, sed validis rationibus nostrum propositum fulcientes, quarum prima sit.

Si bruta actus exteriorum sensuum ut homines exercerent, id canis, aut equus mentalitèr (jam quòd voce bruta privata fuerint) conciperent, visis dominis, quòd homo viso hero: & ut homo viso hero in mente asserit hunc esse sui dominum, ita canis, aut equus, idem concipient. Vel si aliquis hoc faceri nolit, neque brutis tantum tribuere, inficiari non poterit, bruta, visis amicis, aut inimicis, mentales propositiones formare, quibus eorundem anima sensitiva cognoscit hos amicos esse, illos inimicos, amicos enim amice prosequitur, inimicosque fugit: sed hoc fieri nequit; nisi vi aliqua interiore, seu æstiativa, aut cogitativa appelletur (de nominibus enim cura habenda non est, dum res intelligantur) id præcipiat, præceptumque illud sine cognitione non fieri in nobis experimur, cum posterius sit sensatione. Bruta ergo si in sentiendo paria nobiscum sunt, eodem modo fugere, aut æmulari amicos, aut inimicos debent, prout & nos: ergo affirmare mentaliter alteros amicos, aliosque inimicos coguntur dicere, qui præfatam similitudinem brutorum & hominum ponunt. Ulteriùs animalia irrationalia asseverant interius res tales esse, quales sunt, ergo eadem distinguunt ea, quæ talia sunt, ab his, quæ non talia sunt: nam si hoc secundo privarentur, & primo privari necessarium erat. Consequentia probatur. Nequaquam verè dici posset agnum cognoscere ovem matrem, si idem non valeret distin-

Bruta carere sensu probatur.

guere inter eam & alias oves similes. Si enim confusè indistinctèque quamlibet ovem agnus adiret, uberaque cujuscvis ovis fugere niteretur, cognoscere parentem verè non diceretur: modò cùm factis comprobetur sic parentum uberibus ora agnus admove, ut his sufficiens alimentum exhibentibus, nulla alia ubera agnus poscat: ergo distinguere agnum propriam matrem à reliquis ovibus confiteri coguntur, qui primum dixere. Idemque compelluntur asseverare præcipuum rationis opus brutis concessum esse, quod in definitione rationis Augustini autoritate in libro 2. de Ordine, inservimus. Diximus enim rationem, esse vim animi quandam distinguendi, ac connectendi potentem.

Improbatur opinio aliquorum, qui negant affirmare bruta, & sentire ea testantur.

Opinabuntur aliqui hanc nostram rationem facillimè solvi posse, dicentes, quòd non omnes, qui cognoscunt, affirmant aliquid esse, vel non esse, ut qui simplici apprehensione cognoscunt, non aliquid de aliquo negant, nec affirmant, ut Aristoteles 3. de Anima, text. comment. 21. testatur, indeque inferrent bruta posse simplici apprehensione cognoscere sensibilia absque ulla assertionem negante, aut affirmante ea esse qualia sunt, aut non esse quæ non sunt. Qua responsione ratio nostra diluitur. Huic enim hypothese præcipuè innitebatur, quòd bruta mentalitèr affirmant, aut negant inimicum & amicum esse, qui est.

Sed qui relatis sibi satisfaciunt, non parum à veritatis scopo discedunt, innixi decreto Aristotelico, tribuenti duplicem operationem intellectui, alteram apprehensionis simplicium, aliam compositionis, ac divisionis. Quæ Aristotelis sententia perperam intellecta (ut reor) causa, & origo omnium errorum

fuit, qui de cognitione brutorum asseruntur ab opinantibus illis simplicibus apprehensionibus bruta moveri, nullasque mentales propositiones formare: quæ omnia quàm maximè à vero distant. Nam quamvis verum sit, quod testantur, ipsa nullas propositiones formare, quia non sentire probavimus, falsum est quod dicunt, eam simplicem apprehensionem, quæ sensibus extrinseca cognoscere affirmant, sufficere ut moveantur.

Primò ergo probemus quàm indoctè inartificiosèque argumento respondeant: postea verò Aristotelis sententiam ductam discutimus. Et ut primum dilucidius intelligatur, supponimus aliam facultatem esse, quæ motum in nobis & brutis imperat, ab ea, quæ sentit, & intelligit, ut Aristoteles tertio de Anima, text. comment. 45. & 46. probat indicans textu comment. 48. & 49. in nobis intellectum practicum, & in brutis sensitivam cognitionem præcedere imperatum motum, & si ipsa sensitiva cognitio non sit quæ moveat, sed appetitus, aut phantasia in brutis, ut ipse existimat, in hominibus intellectus practicus & appetitus? Ergo si sensus & cognitio rei, quæ diligitur, & quam consequi cupimus, antecedit motum prosequutivum, necessariò non tantum sensus simpliciter apprehendens antecedere debet hunc motum, sed cognitio distincta rei prosequendæ, cum assertionem quòd est, ac ubi est: aliter enim capere intellectus non potest, brutum sic aliquid cognoscere, ut nesciat an sit, vel non sit, neque ubi sit, & quod ab illo fugiat. Non enim si ignoratur situs rei spretæ, vel amata, potiùs versus rem quàm in contrariam regionem ferendum erat animal, quòd fugit, aut quod prosequitur amatum.

tum. Quippè non negamus aliquid cognosci posse absque assertione quòd sit, aut non sit, ut de chimæra, & universali exquisito, cum intelligitur, hoc asseritur, ut intra dicemus, sed impossibile reputamus fugi, quòd esse ignoratur. Si enim ex iis, quæ in nobis experimur, ea quæ bestiis accidunt eliciunt, quòd (ut dixi) rationem nostram solvunt, ob idque testantur bruta sentire, quòd illata plaga fugiunt, cur non affirmant, bruta mentales propositiones formare, quibus noscunt distinctè illum lupum esse, qui ut inimicus fugiendus est, cum eum fugit ovis, hominibus non aliter, fugientibus inimicum distinctè cognitum, quàm mentaliter concipientibus inimicum esse? Qui enim confusè indistincteque ambigunt an amicus, aut inimicus sit, qui adest, motum tardum fugæ, & contrarium prosecutionis nonnumquam exequuntur, prout opinantur amicum, vel inimicum esse quem conspiciunt.

Quod si prædictis convictus, confitearis bruta noscere inimicorum, & amicorum existentiam, & negaveris eadem in suis mentibus habere aliquas propositiones attestantes inimicos, & amicos esse, qui sunt, dicam, te in re nobiscum convenire, verum quòd tu nesciens confiteris eadem, quæ ego sciens assevero. Quid enim est dicere, agnus cognoscit lupum existente, quàm agnum in mente propria habere hanc: hic qui adest, lupus est? Nos enim conscii sumus cum sensibus cognoscimus amicos, qui adsunt, mentibus formare propositiones, quæ testantur, amici sunt, qui adsunt. Quin aliud in nobis non esse sensibus cognoscere amicos præsentis, quàm mente formare relatas propositiones. Qui ergo fatentur bruta cognosce-

re existentem, aut absentem inimicum, aut amicum, formare ipsa in mente propositiones confiteri coguntur: aut si ita non sit, explacent, quid sit cognoscere inimicum existentem, & non inveniunt aliud, quàm formationem prædictarum mentalium propositionum: cum omnibus constet, non resolvitur participium præsentis nisi in relativum, qui, & verbum præsentis, ut hæc: Homo cognoscit inimicum existentem, in hanc resolvitur: Homo cognoscit inimicum, qui existit. Hoc deleto errore, qui primus in hoc negotio hominum intellectus adeò damnosa caligine hucusque oppresserat, & in tam insignem errorem eos perduxerat, ut pares irrationalibus fecerit, pauca de Aristotelis citato decreto dicamus, seriem initii ejus contextus in medium ponentes. [Indivisibilem igitur intelligentiam in his est circa, quæ non est falsum. In quibus autem & falsum, jam & verum est. Compositio quædam jam intellectuum est, sicut eorum, quæ unum sunt, & cæt.] In quibus verbis nihil aliud Aristoteles refert, quàm quòd intellectui duplex convenit operatio. Una apprehensionis rerum intellectarum citrà ullam compositionis considerationem, & sic neque existere eas, aut non existere intellectus hoc opere cognoscit, quia componere res cum tempore jam esset, neque eas aliis rebus jungi intelligit. Altera operatio est, qua indivisibilia intellecta aliis componit, ut asymmetron diametro, aut albedinem albo. Vel eadem dividit, ut cum symmetron à diametro, aut non album ab albo sejungit. Et in hac secunda operatione tantum veritas, & falsitas est. Quod decretum quàm parum (immò nihil) faveat iis, qui opinantur bestias priorem tantum ope-

Textus Aristotelis explicatur.

operationem habere cū sentiunt, & non secundam, nullus est, qui ignoret. Primò, ob id, quòd operationem intellectus sensui adaptant. Secundò, quia data illa operatione bestiis convenire, ea non suffecisset ad motum earum exequendum. Ut neque homines moventur, aut fugiunt, sine assertionem existentiae, aut non existentiae rei, quæ compositio, ut diximus, est. Sed de his in præsentiis hactenus: post enim dilucidabimus has duas operationes tantum esse intellectus, discursus enim, ac ratiocinium, quod multi addunt, à compositione non differt. Et etiam monstrabimus, quomodo intellectus absque assertionem existentiae, aut non existentiae rei cognitæ sapius cognoscat.

Etiam operatio secunda intellectus, quæ componendi, dividendique facultas est, necessariò bestiis concedetur. Nam quòd distinguant, dividantque bruta, probavimus. Quòd etiam componant, patet. Nulla enim vis cognitiva potest affirmare hoc prosequendum est, quæ prius non asseveraverit, hoc esse, id quod est: modò huiusmodi assertio, sine compositione non fit. Patrem enim non assevero ego, eum esse, qui est, nisi quia talem figuram, & colorem, ac cætera individualia sic in patre meo viso cognosco, qualia illi inesse juncta, ac simul composita, prius cognoveram. Agnus ergo eodem modo ovem parentem sequetur, quia in ea id cognoscit, quod ei inest, quod componere appellatur.

Qui enim solvunt hanc rationem, dicendo, quòd bruta quodam naturali instinctu prosequuntur matres, odioque habent à natura creatos inimicos, ideoque agnus hoc instinctu fugit à lupo

numquam ante viso, & non à cane sat simili, amatque matrem, & non aliam ovem, verbis tantum satisfecisse existimo, re ipsa nequaquam. Nam aut hunc naturalem instinctum appellant facultatem aliquam, ac proprietatem, quæ agnò, & matri insita est, ut ferro, & magneti trahenti idem, & ferro, & altero magneti abigenti, aut quid aliud. Si primùm, falsè ergo prolatum fuit illud ab omnibus hucusque assertum bruta nobiscum in sentiendo paria esse, ac adeò paria, ut Okam ausus sit asseverare, omnibus hominibus duas infartas esse animas, sensitivam, intellectivamque: quæ ultima si auferretur, reliqua manente, residuum nova bruti species dicendum esset. Si quid aliud, cum instinctum naturalem dicunt, intelligunt, id explicent: nam medium nullum inter proprietatem, qua trahitur, aut fugatur quidpiam, & vim sentiendi, & extimandi, qua prosequitur utile, & fugatur inutile, percipi potest. Si ergo à proprietate non moventur prosequendo, aut fugiendo bruta ea, quæ amant, aut à quibus abhorrent, ergo sensatione, & extimatione tali, qualis est in nobis: sed hoc ultimum impossibile esse probavimus, ergo primùm ex quo sequitur.

Ulterius quæro, an hic modus fugiendi inimica prosequendique amica, qui instinctus naturalis in brutis appellatur, prærequirat cognitionem rei prosequendæ, aut fugiendæ, aut non? Si ultimum, falsè assertum est, nobiscum bruta sentiendi facultatem communem habere. Si primùm, etiam sciscitor ego, qui modus sensationis sit ille, an omninò similis nostris, an aliquo similis, alio dissimilis? Si similis, sequuntur inconvenien-

nientia præfata , ac afferenda. Si dissimilis , quæro , an sit in nobis quandoque aliqua sensatio talis , qualis est ea , quæ brutis accidit , aut nulla ? Si nulla , mirari subit , quod brutorum iis physicis hunc revelaverit sentiendi modum eorum , cuius nullus homo experimentum in se unquam reperit , cum homo bruto superior inferiores ejus operationes assequuturus erat. Et jam quòd ita sit , explicent formam hanc sentiendi brutorum , scribentes , explicantesque dissimilitudinem inter eam , & nostram , ac pronuntiantes , utrum illa , quæ vocatur brutorum sensatio , vitalis immutatio talis sit , ut ea anima bruti aliquid objecti extrinseci cognoscat , aut nihil. Si nihil , implicabit eam vocari sensationem , qua nihil sentitur. Si aliquid , ergo mentalitèr asseverat , aut negat brutum de objectis cognitis à se , quòd illi convenit , aut quòd denegatur , id enim est aliquid cognoscere , quod mentalitèr affirmare esse tale , quale est : & non tale , quale aliud à se differens. Placuit de hoc iterum fusiùs agere , & si de eodem suprà tractatum sit.

Tertiò , si ex operationibus , ac signis affectuum brutorum nobis liceret conjectari de actibus exterioribus , nullis aliis rebus , quæ implicant , animadversis , quis vacans lectioni naturalis historiæ animalium , brutis non tribuisset plus ratiocinii , quàm aliquibus hominibus ? Nec enim valde rationalis existimabitur discursus canis : qui cum insequitur leporem , usque in vivium , per unam ex viis arripit iter , quia alteram olfaciens , leporis odorem non sensit. Si actus animalium à Plinio , & Aristotele scripti recenseantur , ex quibus omnia , aut plura promere molestum esset , ideo pauca , quæ

sefe offerunt , & si non potiora , adducentur. Eaque ducere placet , quæ quibusdam generibus aquatilium contingunt. Et primò Concharum solertia adversus polypos , & polyporum contra conchas referatur , ut Plinius lib. 9. cap. 30. scripsit. [Avidissimos , inquit , esse polypos concharum. Illas verò sentientes polypi brachium intra sui cavitatem erodentem comprimere , præcidentes brachia eorundem. Quod impunitum manere rarò dimittitur. Insidiantur polypi conchis apertis , quæ visu , omnique sensu alio quàm cibi carent. Imponuntque lapillum extra corpus inter partes siliceæ testæ , qua integuntur ipsæ , ne palpitatu ejici valeant. Polypi ita securi grassantur.] Solertia secunda Pinnae conchæ sit. [Pinna concharum genus nascitur in limosis subrecta semper , neque unquam sine pisce alio comite , quem Pinnothem vocant. Is piscis comes Pinnae , Squilla parva alio nomine dicitur. Pandit se Pinna hiante scilicet testa , ac corpus luminibus orbem intus minutis piscibus præbet. Assultant illi protinus , & ubi licentia audacia crevit , implent pinnae conchæ cavitatem. Hoc tempus specularis index , morsu levi significat. Illa , ore compresso , quidquid inclusit , exanimat , partemque socio tribuit.] Horum aquatilium solertia à Plinio , 9. lib. cap. 42. refertur , ubi scriptor hic , qui historiam universæ naturæ ornatissimam condidit , & hebetissimæ speculationem naturalis facultatis coluit , admiratus exclamat : [Quo magis miror quosdam existimasse aquatilibus nullum inesse sensum.] Dignus potius ipse admiratione rideri , qui credit concham solo alimenti sensu dotatam , cum Squilla pactum conventionemque facere ,
ut

ut quidquid indicio Squillæ fraude à concha partum fuerit, inter prædonem, & speculatorem partiatur. Tertia Draconum, & Elephantorum contra se dimicando solertia referatur, quæ à Plinio, 8. lib. cap. 12. traditur. [Cum scandendi in tantam altitudinem quantam Elephantes habent, difficultas vinci à Draconibus difficultè possit: Draco iter Elephantum ad pabula speculatus, ab excelsa se arbore injicit. Scit ipse Elephas imparem sibi luctatum contra nexus Draconum: itaque arborum, aut rupium attritum quærit. Cavent hoc Dracones, ob idque gressus primùm alligant cauda: resolvunt illi nodos manu, quam proboscidem appellant. At hi in ipsa nare caput condunt, paritèrque spiritum procludunt, & mollissimas lancinant partes. Iidemque Dracones obvii deprehensi in adversos erigunt se, oculosque maximè petunt: ita fit, ut plerumque cæci, ac fame, & mœrore tabe confecti reperiantur.] Neque ut diem, & tempus hisce confabulationibus perdam, hæc à me tradita sunt, sed ut ex his omnibus cuivis liceat hanc animadversionem efficere, si bestiis concessum esset adeò subtilia existimare, qualia narrata sunt, cur eisdem non permittetur universam loquelam nostram, quod minùs arduum est, addiscere, nutibusque nobiscum confabulari, ac consuescere, jam quod instrumentis vocalibus privata sunt à natura? Ut homini, cui deesset à natura lingua, & latinitatis ignaro, liceret nutibus consuescere cum hominum populo assueto latinè solùm loqui. Ea enim verba nostra, quæ putantur agnosci, intelligique à brutis, ut sunt quibus ad incessum, vel ad sistendum iter instigantur bestię, aut alia, quibus lasciviunt, aut

irascuntur, non sic à brutis audiuntur, ut ab hominibus voces significativæ, nec eisdem obtemperant bruta, ut quæ percipiant mentem præceptoris, sed naturalitèr ex habitu moventur, sono aures bestiarum feriente, ut citharœdi digiti, ipso circa alia meditante. De quibus postea fusè causam reddemus. Neque tam pauci momenti hæc ratio est, quòd doctos non vincat. Cum enim experiamur homines, qui ardua, & difficilia intellectu concipiunt, promptissimos esse ad intelligendum ea, quæ minùs talia sunt, naturas bestiarum hoc eodem privari, non est undè opinari possit, nisi à cælo esset nuntiatum.

Quartò, si bestiis datum esset sensationibus exterioribus, & organicis interioribus nobiscum convenire, inhumanum, sævum, ac crudele, fieri ab hominibus passim concedendum esset. Quid enim atrocius, quàm veterina animalia sub gravibus oneribus, & prolixis itineribus fessa, vapulis cedere, & ferro adeò crudelitèr pungeri, donec sanguis è vulneribus manet, ipsis non rarò gemitibus, ac vocibus quibusdam (si ex nutibus eorum licet elicere animorum suorum affectus) miserationem petentibus? Ac ultra hanc immanitatem, quæ tantò atrocior, quantò frequentior habetur; crudelitatis apicem obtineret taurorum agitatorum tormentum, sudibus, ensibus, lapidibusque cæsis ipsis: nec in alium humanum usum, quàm ut iis flagitiis humanus visus dilectetur, quibus bestia vindictam mugitu supplex poscere videtur. Atque non tantùm hominis parvus affectus culpandus offertur, dùm hæc ita percipi à tauris, ut nutus eorum indicant, creduntur, sed omnis benignitas naturæ aboletur

Bruta si sentirent universa natura benignitas aboleretur.

& culpatur, quæ genuerit viventia illa, ac quamplurima alia, ut vitam adeo ærumnis & miseris plenam agant.

Quintò sequetur, si concedatur, quod periti, atque indocti Philosophorum opinati sunt, convenire in sentiendo homines, ac bruta, ipsa etiam de sede animarum suarum post obitum curam habitura. Quoniam probatur ex ante dictis, ac certis experimentis patet, ipsa mortem vereri, ac fugere, ceu ultimum terribilium, prout homines. Sed ut timor terrorque venturæ hyemis, quam quæ ortæ formicæ in verè sequente non noverunt, extimativas earundem compellit præcipere membris earundem triticum in terræ cavitates velut in horrea congerere, ac extremas partes feminis erodere, ne hyberno humore germinet. Item hirundines, multasque alias hujus naturæ alites mare transvolare. Cur quod facilius est, ipsa non existimabunt, si se noscunt morti obnoxia, quam formidant, quid post obitum sit eventurum ipsis? Non enim adeo arduum existimare hoc est, velut feminis germinationem venturam, atque medelam hujus incommodi erosionem extremitatum tritici futuram. Sed hoc ultimum brutis his permittitur, ergo primum concedendum est, quod curam habere de suis animabus post obitum est, quod probare conabamur. Dicere enim mortem propriam bruta non præcognoscere, ex operationibus, quas bruta efficere cernimus, nequaquam asseverare possumus, quin oppositum. Ergo ut ex aliis operibus qui philosophantur dicunt nobiscum in sentiendo irrationalia paria esse, eodem modo ex his operationibus & id affirmare compellentur.

Sextò ex adductis in hac ultima

Tom. I.

ratione palam elicere licet, vim divinatricem brutis tributam à natura esse. Consequentia patet. Multa horum prævident hyemem venturam à nullis præceptoribus doctæ, quæ ideò quòd parum ante genita sunt hyemem non noverunt, ut formicarum agmen verè hoc genitum, aut hirundinum novarum multitudo, quas interemptis parentibus solas manere fingo: qui timor & prævisio venturi numquam cogniti non nisi divinatione fieri potest, ergo consequentia bona.

Præterea hoc idem alia ratione comprobatur. Observamus avium quamplurimum genera, statim ut ab ovo exeunt, certa semina in alimentum eligere, aliaque illis commixta despicere, quorum nullum ante ortum noverunt: quod fieri nequaquam potuit, nisi divinatrice facultate dotata forent, ergo intentum verum.

Putant nonnulli has, & consimiles rationes sufficienter solutas esse, dum hoc respondetur, brutorum nonnullorum species doctas à natura procreatas fuisse, id auctoritate Aristotelis lib. 8. de Historia Animalium, roborantes. Ibi enim Aristoteles sic inquit: [Actio autem, & omne animalium sine ratione negotium in coitu, procreatione, ac victus solertia versatur: necnon ad frigora, æstus, mutationes denique temporum pertinet, inest enim omnibus sensus natus mutationis factæ frigore, aut calore.] Et sententia ejusdem lib. 9. cap. 6. inscripto. De quibusdam animalibus, quæ prudentia quadam natura instituit. Et cap. 7. ejusdem libri, cujus titulus est: De ea intelligentiæ parte, qua animalia quædam hominum rationem repræsentat: non ulterius universa hæc, nec profundius verba illa examini subjicientes. Namque si sermo ille hoc significat,

Bruta vim divinatricem habuerunt, si sentiant.

Improbatur solutio aliquorum, dicentium bruta à natura docta esse.

B

quod

quod bruta ipsa ita docentur à natura, ut noscant hyemem venturam, quam non noverunt, aut semen sibi decens, quod non viderant, distinguant ab indecenti, divinationis facultatem iis necessario concedunt, non enim aliud divinare dicitur, quam noscere futurum, quod nulla conjectura sciri potest. Sic enim dicimus hominibus datam vim divinandi, quando Deus eos conscios fecit futuri, velut adversi fatentur avibus esse concessum à natura. Si tamen hunc sensum non efficiunt verba illa, sed hoc significant, quod bruta à natura habent fugere aliqua, & providere nonnulla, quæ non plus noscunt, quam succinum festucam quam trahit, aut magnes ferrum: quod Aristotelem velle locis citatis patet, cur cum alias operationes brutorum vident philosophantes, de illis idem iudicium non eliciunt, putà, trahi equum ab speciebus herbæ, vel hordei inductis in oculos equi, vel à fumali vaporatione inducta in nares, fugereque ovem, vel agnum lupum, inductis lupi speciebus in oculos eorum, ut ferrum, à certa magnetis specie abhorret, inductaque vi magnetis in ferrum, à magnetes fugit? Quæ cum fateantur, rationi consentanea erunt, & impossibilia quæ intulimus, vitabuntur, & nequaquam opinari permittent nobiscum in sentiendo bruta paria esse. Quamplura hujus mensis argumenta ducere valeremus ad improbandum hoc mendacissimum dogma, omnibus quasi à primis incunabulis insitum. Sed hujus farinae argumenta omittere volo, ut ad alia, quæ demonstrare omnino dogmatis falsitatem reor, deveniam. Quorum primum hoc est.

Inter omnes Philosophos, ut in

exordio hujus nostræ lectionis dixi, convenit universalis cognitionem soli intellectui concessam esse: adeoque vim illam intelligendi universale intellectrici facultati propriam esse affirmant ii, ut hominum sensibus hoc cognosci non admittant, quanto magis brutorum. Sed ex hypothese horum fatentium bruta in sentiendo nobiscum æqualia esse, necessario elicitur brutis quoque datum esse universale intelligere, brutorumque animas indivisibiles, ut hominum esse, ac ex præmissis conclusionem, quæ necessario colligitur, elicere: ergo ex eo fundamento compelli poterunt ii dicere, brutis inesse intellectum. Quod in idem rediret, ceu affirmare, bruta, & homines, ejusdem esse speciei. Quod non tantum manifestè absurdum, verum & impium est, ergo antecedens ex quo sequitur.

Primum ex tribus, quæ sequi dixi ad assertionem illam falsam philosophantium probemus, supposita Aristotelis in primo Posteriorum autoritate eventibus consona, ibi enim asseritur ab eodem, impossibile esse, cognitis præmissis debito modo & figura sitis, quæ necessario inferunt aliquam conclusionem, conclusionem prolatam non cognosci. Nullus enim est, qui noverit has: Omne animal rationale est risibile, & Omnis homo est animal rationale, qui statim non intelligat conclusionem hanc: ergo omnis homo est risibilis, si ea proferatur. Etiam non potest accidere, quòd aliquis noscat has propositiones: Iste homo est bipes, & Ille est etiam bipes, & sic cæteri omnes, qui non intelligat etiam hanc, si proferatur: Omnis homo est bipes. Et ut præfatis conclusionibus necessario assentimur, cognitis antecedentibus, ita quibusvis aliis,

Rationes speculative, quibus probatur bruta non sentire.

Primum ex tribus impossibilibus, quæ sequi dixi ad assertionem eorum qui opinantur bruta sentire.

aliis. Si ergo nos homines, qui libero arbitrio potimur, compellimur, assentiri conclusioni illi, cuius præmissæ intellectæ sunt, ergo à fortiori bruta assentientur eidem: sed ita est, quod Philosophorum agmen asseverat irrationalia cognoscere ignem hunc calidum, quem calefacientem sese sentiunt, ac illum etiam eodem modo afficientem, & singulos eadem vi dotatos, ergo necessario cognoscent hanc conclusionem: Omnis ignis est calidus: sed hæc universalis est, & non potest hæc cognosci, universalis non cognito: verum ergo diximus, compelli adversos affirmare brutis inesse vim cognoscendi universalis.

Solutio quæ rationi reddi potest improbat.

Negare enim non valent, universale, non intelligi à brutis, operationibus eorundem contemplatis. Ipsa enim quo suis ignes fugiunt, velut quæ noscunt vim urendi omnibus ignibus insitam. Etiam peculiariter quædam irrationalium species alias verentur formidantque, atque à quibuscumque individuis illarum specierum visis fugiunt, ut quæ insitam suis mentibus habeant cognitionem illam universalem, ut nos homines à singularibus omnibus abhorremus, quorum universale nobis inimicum est.

Eadem ratione probatur brutis inesse discurrendi vim. Eliciunt enim ex omnibus singularibus universalem propositionem, ut homines colligentes ex debito antecedente conclusionem, quæ necessario sequitur. Non enim inficiari id potest, si actus brutorum tantum perpendantur: præsertim illi, qui relati sunt ab Aristotele de Historia Animalium, lib. 8. & 9. Et à Plinio in 8. 9. & 10. ac multis aliis locis traduntur.

Qui enim opinarentur has nostras rationes imbecillas invalidas-

que ob id esse, quoniam potuit natura certæ animalium speciei tribuere notionem peculiarem certarum rerum, denegareque eidem cognitionem aliarum, indeque evenire formicas prudentia dotasse asservandi sementem in terræ cavitates, quibus vetuit alia, quæ facilliora cognitu erant, percipere, minime dictis his rationes nostras dissolvunt.

Primò, quòd universi homines de seipsis oppositum experiantur. Omnes enim conscii sumus, res faciles tunc facillimè intelligere, cum aut à natura præditi sumus ingenio acri difficilia cognoscente, vel usu quodam cognitu difficilia assequimur, quod Aristoteles 3. de Anima, textu commen. 7. scripsit. Secundò, quòd daretur modus asseverandi, ferro, festucæque sensitricem animam inditam esse, quibus tantum à natura concessa esset cognitio magnetis, aut succini sibi amicorum, & ferro odium alterius speciei magnetis, à qua ferrum abigitur, aliarum rerum cognitione interdicta, ac vitata: omnibusque gravibus rebus etiam concessam esse facultatem cognoscendi centrum, quod amant, & in quod, si non prohibeantur, tendunt, eisdemque permissum ab eadem natura fuisse cognoscendi vacuum, à quo adeò abhorrent, ut tendere in centrum, cum licet, nolint, ut id vitent, iisque solum duabus cognitionibus dotata à natura gravia fore.

Minimè enim dissimilitudine quadam posita sufficienter respondisse adversi opinentur. Dicent enim fortasse, ea quæ intuli, à me decentè illata fuisse, si magneti, aut festucæ, aut gravi insita esset vis sentiendi contactu, qua facultate puncta hæc fugerent pungentem, ut formicis, & aliis animali-

bus indita fuit; sine qua animal esse non potest. Namque ceu istis permittitur fateri brutis accidere diversa ab his, quæ in nobis experimur, peculiare extimationes illis concedendo: etiam nobis licebit affirmare, prædictis entibus festucæ & ferro, & gravibus, inditam esse peculiarem vim tactricem, quæ solum, quæ relata sunt ab eis sentiuntur, tactu eorundem sensationibus reliquis privato.

Tertium inconveniens, quod sequi assertionem vulgi Philosophorum diximus, erat, necessario sequi, brutorum animas indivisibiles, ut hominum esse, hoc sic colligitur. Si brutum cognoscit (verbi gratia) parentem, mentaliterque asseverat illum esse sibi amicum, cognitione inhærente potentiæ cognitivæ bruti, quæ materialis & organica est, illius cognitionis dimidia pars, certæ parti cognitivæ inhærebit, ut altera dimidia alteri, non enim horum cognitio potest esse indivisibilis, hoc est, tota in toto, & tota in qualibet parte, cum producat ab objecto corporeo in potentiam organicam, à nullo enim prædictorum spiritalis reddi potest. Ulterius si dimidia sensatione dimidium parentis sentitur, & altera dimidia reliquum, ut perspectivi etiam fatentur nobis accidere, cum recipimus species visibiles in crystalloide humore, asseverantes dum glaciale humorem pertingunt ab axi disgregari, separarique illas, ne conus pyramidis, quæ fingitur ab objectis protrahi usque in visum, indivisibilem tantum partem crystalloidis afficiat, unde nequaquam potius dextra visorum cognoscerentur ut dextra, quam ut sinistra, si species dextri, ac sinistri in puncto coirent, & non in quanto crystalloidis, cum puncti neque dex-

trum, neque sinistrum sit: ergo irrationalia sensatione existente quanta, non poterunt distinguere inter anteriores & posteriores partes parentis visi. Consequentia probatur. Ea pars facultatis cognitricis bruti, quæ afficitur sensatione anterioris partis, non potest cognoscere posteriorem: neque quæ cognoscit posteriorem, valebit percipere anteriorem, cum realiter utraque partes à sese differant: ergo nulla pars bruti poterit distinguere inter utraque, cum qui iudicat, ac distinguit alterum ab altero, utrumque cognoscere teneatur. Sed experimenta probant, bruta distinguere inter amicos & inimicos, & per consequens, ac necessario sequitur hoc concessio, etiam inter anteriorem & posteriorem partem discernere, cum minus arduum sit, præsertim quod ubera posterioris partis suggere procurant, & anteriores partes non inquirunt, ergo vel id natura faciunt: aut si cognitivè distingueret, indivisibili anima, quæ est simul in dextra, ac sinistra parte potentiæ cognitivæ bruti id efficient, quod necessario sequi probare, ut fecimus, promississimus. Item alia ratione idem probatur, nam præteritam fortassis ignari perspectivæ non assequuti sunt: ratio hæc est, necessario sequi, bruta mediante tactu nihil percipere posse, aut animabus indivisibilibus ipsa frui. Consequentia probatur, supponendo duo omnibus notissima. Primum, quod si ego quamdam rem novissem & non aliam, & alius aliquam & non quam ego, quod nostrorum neuter conferre illas posset, nec de illis ambabus iudicium ullum edere valeret. Secundum, quod adeo numero distant, ac distinctæ inter se sunt diversæ partes cuiusvis quanti, ut ego & alter homo. Quibus præ-

præhabitis, dilucidè sequitur, quòd si talpa (verbi gratia) oculis carens, filios noscere tactu voluisset, nequaquam posset, nisi ejusdem anima indivisibilis esset: quia tangens quavis sui parte faciem, & membra filiorum, neque figuram, neque quantitatem eorum percipere posset. Nam fingamus, quòd pedali quantitate sui talpa filium tetigit, quàm partem talpæ tangentem quoque finge divisam in centum portiones æquales. En quòd quælibet ex illis portionibus tangit filii talpæ consimilem portionem, & quòd si anima indivisibili non fuerit dotata talpa, sic illarum partium quævis sibi subditam partem noscet, ut de altera continua notione nullam habeat plusquam ego ejus, quod alter noscit. Ac inde ulterius, quòd nec figuram nasi, nec oris, nec menti cognoscere talpa poterit: quia quævis particula talpæ particulam tantum nasi tactu novit, & nulla pars universas nasi filii talpæ percepit, ex quo meritò illa tum à me est, nulla effigiata membra filiorum percipi posse à talpa. Et ut deduxi argumentum in naso, sic in aliis particulis faciei, aut reliqui corporis poteram. Etiam ut finxi divisionem in centenas partes, sic in millesimum numerum valuissim.

Undè quoque inferri optima alia consequentia posset, quòd nec calorem, nec frigus bruta percipiant, si animam indivisibilem non haberent, ut non habent, supposito quodam notissimo principio. Illud est, insensibiles alterationes à tactu non percipi. Cùm ergo digitalis quantitas bruti (exempli gratia) tangens rem frigidam possit per considerationem humanam concipi divisa in decem mille partes æquales, & etiam in alias in infinitum minores, quarum quælibet

infinite parvo frigore afficienda est, quod infinite parvam activitatem est habiturum, cum à multitudine formæ insequatur actio: restat ergo universas illas infinite parvas partes insensibiliter afficiendas, & nullam illarum percipere sensationem caloris, neque frigoris. Ac ut ratio collecta est ex digitali quantitate bruti, sic ex omnibus aliis suis partibus colligi potest.

Secundò etiam elicitur, nullam quantitatem esse noscibilem à bruto medio tacto: quia quævis pars tangens subditam tantum percipit, & cum infinitæ sint partes tangentes & tactæ, & nulla pars duas nisi tantum sibi compararem percipiat, necessariò ergo infertur quantum non nosci. Qui enim quantum noscit, simul diversas partes est percipiturus: quod nulli alii competere potest, quàm ei, qui simul in multis partibus existens, totus in toto, ac totus in qualibet parte esse dicitur. Quòd si iis rationibus convictus, animæ brutali permittis accidere spiritalem vim, non inextinguum errorem incides. Præcipuam enim rationem, qua animæ rationalis duratio perpetua esse probatur, huic animæ vi innititur. De quibus fusè in fine operis de animi immortalitate agentes, Deo concedente, tractabimus.

Irrationalia etiam actus exteriorum sensuum cognoscere coguntur dicere, qui eadem mentaliter affirmare, vel negare aliquid dicunt. Ii quippè qui animæ brutorum illud tribuunt in omnibus facultatibus, quæ organum, ut exerceantur, requirunt, nobis similia esse affirmant. Et cum sensus communis organum in anteriore parte cerebri in nobis, ut illi fatentur, habeat, restat brutis eundem sensum communem esse concessum, cui hoc

Nullum quantum noscendum esse à bruto si indivisibilem animam non habuerit.

Reflectenda esse animalia supra actus exteriorum sensuum si sentiant.

Non calorem, neque frigus bruta perciperent, si indivisibilem animam non haberent.

hoc tribuitur actus exteriorum sensuum percipere, ac inter eos & objecta sensuum differentiam assignare. Cognoscent ergo bruta sensu illo communi visionem, olfactumque exindeque sequitur, ea, cognita visione, cognoscere se videre, & sensato olfactum, sentire se olfacere: & per eandem normam de cæteris omnibus actibus dijudicare, & ut dixi, de objectis producentibus eisdem actus notionem habentia distinguere inter odorem & colorem differentiam signando, mentaliterque affirmando hunc odorem non esse illum colorem. Ex quibus omnibus necessario sequi datur, brutis permitti accidentium & substantiæ dignotio. Quæ enim affirmant hic odor non est ille color, necessario cognoscere tenentur, cum simul sint, ea non esse corpora, ac entia per se subsistentia, cum nulla talium unquam simul esse visa à brutis, neque hominibus sint. Si ergo non sunt substantiæ, quod definitio substantiæ illis non convenit, restat ea cognoscenda ut accidentia inhærentia substantiæ, quod intulimus.

Incipit reddere causam motuum brutorum citrà sensationem eorum, & primò quibus rebus insita sit virtus occulta ostendit.

Complures possem adducere rationes, quibus impossibile esse constaret, brutis ullam cognoscendi vim inesse, sed quibusdam tantum qualitatibus inductis ab objectis extrinsecis in partes exteriores illas, quæ sensus appellantur, vel aliis accidentibus productis à phantasmatibus reservatis in memorativo loco in alia interiora loca eorundem brutorum, compelli bruta ipsa moveri, quas omitto, quòd in universi operis hujus discursu semper rationes eliciam, quibus hæc nostra sententia roboretur, & ut causam reddam eorum motuum, quæ bruta efficere conspiciamus, nonnumquam insequendo quod confert, alias fugando, vel fu-

giendo quod nocet.

Sed cum horum omnium motuum immediata causa reddenda proprietas quædam, quæ versatur inter animal quod movetur, & rem, quæ movet, assignanda à me est, quàm nonnulli Physicorum putant ab illis tantum physicis reddi, qui nesciunt eventuum propria assignare rationem: antequam quidquam illorum, quæ promissi, explicem, iis physicis palam monstrabo, nullam fermè rationem ab eis reddi sine hac proprietate, quàm implicitè proferentes, explicitè non percipiunt, exordio sumpto à ratiocinio demonstrativo.

Porro nullus, qui primum posteriorum Aristotelis librum perlegit, ignorabit demonstrationis præmissas primas, immediatas, necessarias, & de per se propositiones perpetuò futuras, veluti ejus, quàm duximus, demonstrationis: Omne animal rationale est risibile; & Omnis homo est animal rationale: ergo Omnis homo est risibilis. Major, & minor, primæ, ac immeditæ, & de per se, ac necessariæ propositiones sunt: non enim notioribus propositionibus ipsæ intelligi possunt, quàm ipsæ sint. Nec cur omne animal rationale sit risibile, aut undè proveniat, quòd omnis homo sit animal rationale causa ulla reddi potest, quàm natura ipsa rerum, cui placuit jungere illam passionem risibilitatem dictam illi animalis differentiæ rationalitati appellatæ: quæ cum proferuntur, occulta proprietas animalis rationalis doctis explicatur. Ac ne dumtaxat in præmissa demonstratione hoc accidit, verum in quavis, ubi antecedens immediatæ propositiones sunt, idem necessario continget. Et cum nihil verè sciri sine demonstratione possit, cum scientia sit habitus conclusionis demonstra-

Qui demonstrat facultati occulta necessario initi præbatur.

tione acquisitus, restat perpetuum esse veritatis demonstrationum præmissarum proprietatem occultam tantum causam futuram.

Qualitates primas facultatibus occultis dotatas esse ostenditur.

Qualitates elementorum, quæ primæ appellantur, etiam occultis qualitatibus præditæ sunt. Testantur enim omnes, qui physicam novè scientiam, caliditati insitum rarefacere, frigiditate oppositam vim inesse, putà densare: sed cùm rarefactio nihil aliud sit quàm diffusio in ampliorem locum ejus rei, quæ sub minore continebatur, restat caliditati convenire movere partes in ulteriorem circumferentiam, quàm ante, frigiditati verò cogere partes in minus arctum locum convenire, & motu quodam coadunare. Qui motus tam qui fit in re vi caloris rarefacta, quàm qui accidit enti vi frigoris condensato, nullam habent immediatam causam, præter proprietatem. Ut enim succino convenit movere festucam, & versus se trahere, & magneti ferrum ad se ducere: eodem modo calor ubi inductus est, partes subjectas aptas moveri cogit in ulteriorem circumferentiam diffundi, & frigus in strictum locum partes subditas coire coercet.

Colores qualitatem occultam habere probatur.

Coloribus consimilis occulta proprietas à natura collata est. Album enim, ac eximiè lucidum, videndi facultatem disgregat, ac raram efficit, ceu nigrum congregat, adeò immodicè, ut nonnunquam dolorem inducat. Qui motus partium organi, quo cernimus, tanta admiratione digni sunt, prout illi, qui relati fuère, ferri, ac festucæ. Qui colorum effectus in calorem, & frigus reduci non poterunt, nive eximiè frigida disgregante, & pipere calido nigre diem congregante.

Occultam proprietatem versari in motu.

In motibus etiam naturalibus, ac violentis eadem occulta proprietas

versatur. Quis enim aliam causam præter proprietatem reddere potest gravis sursum resilientis, quod primum ab alto descenderat, aut parvæ speræ versus jacentem resultantis, quæ prius in parietem directè impulsæ est? Si enim impetum gravis in centrum descendens, aut pilæ jactæ causam resultus esse existimaveris, à verò quàm maximè aberrabis. Impetus enim illi non resiliendi causa esse possunt, cùm in oppositam loci differentiam moveant, quin potiùs resultum impedire deberent, si non in asylum hoc proprietatis occultæ confugiamus. Est enim talis naturæ ordo, quòd quanto à magis elato loco grave descendit, ac cum majore impetu cadit, tanto in altiore partem resilit. Ac consimilis in vis pulsis rebus proprietas conspicitur: tanto enim velocius versus jacentem moventur res impulsæ, objectam rem offendentes, quanto majore impetu jacta fuère, ut fateri cogamur, præcessisse aliquem talem motum causam esse, ut alter talis sit, qualis non fuisset, nisi motus, qui præfuit, & non est, non præfuisset: non quòd illud privativum, putà motus præteritus, causa sit positiva hujus positivi scilicèt resultus, sed tantum forma rei, quæ movetur, præcipua, & omnimoda causa sit, maximè resiliendi, si prius cum magno impetu descendit, aut impulsæ res est. Huic consimile Beatus Thomas opinatus est contingere in omnibus generationibus rerum naturalium, cùm universas formas, tam substantiales, quàm accidentales credidit ipse corrumpi, cùm naturale ens, quod rationale non sit, desinit esse, ac ex natura rei accidere, alias accidentales dispositiones ejusdem speciei cum præcedentibus de novo simul cum for-

bus naturalibus, & violentis.

*Improbantur
soluciones co-
rum, qui mo-
tus naturales,
& violentos
absolvunt à
proprietate oc-
culsa.*

forma novâ procreari.

Solvi enim non potest ratio hæc, qua probamus tantum proprietatem occultam, quam naturam dicimus causam esse resiliendi, dicendo, causam manifestam resultationis fore densitatem aeris intercepti inter rem impulsam, & objectam rem, quæ tangitur: qui tanto defensor fit, quanto velocius res mota est: ac in tantum in distantiore partem plus impellitur res, quæ resultat, quanto cum majore vi aeris ipse conatur in propriam raritatem reduci: ad quam reductionem necessario sequitur expulsio rei, quæ comprimebat.

Nam hoc verum esse non posse, vel ex hoc innotescit, quod eventus probat, post contactum lapidis vi jacti in pavementum domus, ipsum lapidem fursum resilire: modo si cum lapis jactus tetigit pavementum, aer ille densus, qui interceptiebatur inter lapidem jactum, & pavementum ad latera jacti lapidis impulsus est, cur ibi non persistet, ac sinet, lapidem impulsam supra pavementum, in quo cecidit, quiescere? Aut si tanta cupiditas rarefrendi aëri condensato inest, cur in spatiosam aeris spheram, quæ minimè resistit undique intra suos terminos duci, non diffunditur ipse, ibique rarefuit, & non lapidi subjicitur, ut ipsum elevationi renitentem, descendereque cupientem, fursum pellat?

*Alia solutio
improbatur.*

Dicet quis fortassis, non aliunde impulsam resilire, nisi quod partes rei impulsæ tangentes rem objectam adeo violentiam contactus comprimantur versus suum centrum, ut præternaturalem situm habentia, cupiant dilatari, & in situm priorem redire, ac cum tunc versus rem objectam impetuosè moveantur, inde resiliant.

Certe cum ignorantiam eorum, qui hanc assignat causam, confidero, non possum risum continere, quod video eos non videre, cum putant dubium solvisse, inextricatum, ut prius reliquisset. Statim enim quæro ab his, cursi (verbi gratia) pars circumferentiæ spheræ, qua ludimus, vi contangens pavementum adeo versus proprium centrum contrahitur, ut ex illa parte plana evadat, non ei sufficere, assequatur priorem circularem situm, quem impulsu amiserat, iterum in rotundam figuram redire, & parum elatiorem reddi, tangendo in puncto, si perfectè spherica fuerit, & pavementum exactè planum, quod prius, cum plana illa pars tangens erat, insuperficie tangebat absque ulteriori elatione versus aeris partes, ut semper accidit. Contingit enim pilam impulsam ab homine in lapideum pavementum, adeo in altum per angulum rectum resilire, ut decem cubitorum altitudinem superet: cujus elationis causam non assignaverunt, quam investigabam ego, nullam aliam esse asserendo, nisi proprietatem, sive naturam illius gravis, quam diximus.

Versatur quoque occulta proprietas in modo resultationis rei, quæ insilit. Perspectivi enim omnes fatentur, per eosdem angulos resilire species ab speculis, per quos cadunt in eadem. Quod etiam rebus jactis in objecta perfectè plana contingit. Nam si parva sphaera impulsam in parietem objectum eum tangit, rectè in impellentem resilit, ut cum oblique, eos angulos resiliendo efficit, quos cadendo confecit. Cujus eventus nulla alia reddi causa potest, quam natura rerum, cujus conditori placuit, resultus per ejusdem speciei angulos fieri, & non per diversos.

In modo resultationis versari proprietatem ostenditur.

Def-

Descendere ad peculiare, ac minutas proprietates herbarum, partium animalium, ac lapidum, eaque istis scriptis inserere, non aliud esset, quàm universos libros de historia naturæ transcribere: & qui brevis esse cupio, gravis implicitus impertinentibus rebus evaderem, quod ab optimo instituto quàm maximè alienum est. Ideò de hac re unicam tantùm caelestem vim scribendo, non plura dicam.

Ventorum diversos motus à diversis aspectibus caelestibus originari quod proprietate quadam sic, & aliter movent.

Quis adeò crassæ mentis est, quod quampluries non observet ventorum contrarias mutationes, non tantum in diversis diebus, verum & in ejusdem diei diversis horis fieri? Quorum tam adverstorum, ac è diametro pugnantium exhalationum motuum, putà ab Aquilone in Austrum, & ab Austro Aquilonem versus, & ab Oriente in Occidentem, & è contrà ab Occidente in Orientem, nulla alia reddi potest causa, quàm diversus influxus caelestis, qui heri vim exhalationibus (si verum est has ventum esse) inferebat, qua à polo in æquinoctialem eas ire compellebat, hodie oppositam inducit facultatem, qua contra moveri coguntur: quoniam motu cælorum aspectus stellarum mutati sunt, à quibus vis illa motrix flatulentorum spirituum manat. Atque ut diversa commixtio elementorum causa est diversæ speciei mixti, sic diversi aspectus stellarum, diversas facultates motrices in exhalationes inferunt. Pluvix etiam varios eventus in eadem diei hora in hanc eandem causam reducimus.

Quatuor modi quibus bruta moventur recensentur.

Satis eventibus ductis probatum superest, quàm præ manibus, ut inquirunt, facultas occulta versetur in quampluribus effectibus, & si non qualis est, à multis physicis noscatur. Quo supposito fundamento, ut brutorum motuum cau-

Tom. I.

sas citra sensationem ullam illorum reddam, scire expedit, bruta multipliciter moveri, vel à rebus præsentibus, & quæ sui speciem, vel æquivalens, in organa proportionalia nostris, quibus sentimus, inducunt, ut cùm in alimentum præsens feruntur, vel ab inimico, qui adest, fugiunt. Vel secundo à phantasmatis rerum, quæ aliquando motus brutorum causa fuerunt. Aut tertio ab altero prædictorum, sed prius brutis ab aliquo magistro doctis, sine qua docilitate ipsa non illum motum exequerentur, quem exercent, nec à præsentibus illis rebus, nec à phantasmatis earundem absentium agerentur. Ut cùm Psittaci aut turdi loqui docentur, aut canes, vel simiæ saltare discunt. Quarto & ultimò ipsa bruta motibus quibusdam moventur, qui ex instinctu naturæ appellantur: quales sunt formicarum, apum, & consimilium animalium certis operibus destinatum: & inter hos, rari, & numquam fermè visi motus brutorum, recensentur. Ut caprarum quædam peculiaris solertia, de qua Plinius lib. 8. cap. 50. meminit. Et leonum clementia in Getuliæ sceminam, atque eorundem miserorum astus in Mentorem Syracusanum, & Alpin Samium, & aliorum animalium consimiles motus à nobis aliquando visi, & historia recensiti.

Digestis ergo animalium motibus in quatuor, quos retuli modos, uniuscujusque causam veritati similiorem quoad possum investigabo. Jam, quod compulsus præteritis rationibus compertum mihi scio esse, & omnibus, qui has legentes ipsas intellexerunt bruta non sentire, duobus ut principiis in hoc opere suppositis, nam in alio eorundem veritas probatur. Primum est, esse triplex genus eorum, quæ

C

mo-

De primi generis motu causa agitur, distinguendo primo moventia in naturalia libera & vitalia, & supponendo à cerebro nervos motores oriri.

moventur. Quoddam merè naturaliter, quod nullis organicis particulis motum exercet, ut gravia descendunt, aut levia sursum lata. Aliud merè voluntarium, ut homines spontè moti. Tertium medium inter relatos est illud, quod organis movetur, & tamen non spontè, sed vi quadam, sive interiore, seu exteriori agitur, & vitalia moventia hujusmodi appellantur, de quibus nunc agimus. Hæc enim, musculis quibusdam contractis & expansis, loca mutant, ab objectis exterioribus, vel phantasmatibus in plurimum tracta, aut pulsa. Secundum suppositum sit, à cerebro oriri omnes nervos, per quos in nobis sensationes universæ fiunt, visu, auditu, tactu, gustu, & olfactu. Etiam ab eodem oriri nervos illos, quibus tam muscoli humani, quam brutorum contrahuntur, & distenduntur, ut motus progressivi & alii fiant.

Iis præhabitis, accingor reddere causam prioris speciei motus brutalis, quam esse dico in motibus insequutivis species rei prosequendæ, aut fugandæ, inductæ per nonnullum organum, proportionale illis, quibus sentimus, usque ad eam partem cerebri, quæ origo nervorum est, quæ objecti illius præsentis specie affecta, vel proportionali speciei, necessariò sic statim contrahit & distendit diversas partes animalis, ut eas decet ad motum exequendum, ut occulta qualitate inducta à ferro in magnetem, vel succino in paleas, ipsa versus inducentia aguntur. Ac diversi multò sunt duo hi relati brutorum motus. Qui enim ad res amatas prosequendas tendunt, gestu quodam alacri proportionali illi, quem hilares habemus, à brutis exercetur: non quòd illa hilares nec mœstæ esse possint, ut nec dolorem, aut

delitiam habere, cum non sentiant, sed (ut post dicam) ut gesticulationibus ostendant, quod intus non percipiunt. Alius verus motus consequutivus quoque, quo fugamus nocua, in inimica fertur, ut præcedens in amica, sed hic contrariò gestu exercetur, proportionali enim illi, quo afficimur, cum irascimur.

Dixi non immeritò, jam ter, quòd inductis speciebus, vel proportionali speciei hæc species motus exequatur. Nam quamvis nos sentiamus, & bruta moveantur visu, & olfactu, & auditu, ac gustu speciebus; & non realibus qualitatibus, ut plures opinantur, tactu non speciebus afficimur, sed realibus qualitatibus, frigoris, aut caloris, humoris, aut siccitatis alteramur.

Contra hæc scio objici posse primò, si ita est, ut retuli, quid in causa fuerit, quòd animalia suffusionem oculorum patientia non moveantur à præsentibus amicis, aut inimicis, ut priùs quàm morbo illo laborarent? Et sic in auditu & aliis sensibus malè affectis objici poterit. Cui objectioni facillima est responsio, scilicet organa, per quæ deferenda est species, non esse sic pervia, ut decet speciem, ad hoc, sufficiat movere animal, ut non sufficit immutare hominem ad objectum extrinsecum percipiendum. Creatura enim irrationalia sunt à natura adeò æmulantia homines, ut eisdem affectibus, quibus homo minùs benè sentit, eisdem minùs benè & irrationale moveatur.

Secundum quòd argui poterit est, alienum à veritate videri, accidente illo appellato specie inducto in parte cerebri, quæ origo nervorum est, tam multi modos motus fieri, ut qui fiunt à felibus visis muribus, ac qui fiunt ab eisdem pascentibus filios, & alii multiplices hujus generis. Quod non diffi-

*Contradicta
objicitur ma-
lis affectibus
organorum
sentiendi bru-
torum, & sol-
vitur objectis.*

*Objicitur 2.º
multi modos
motum irra-
tionalium,
quam non vi-
dentur posse
oriri ab spe-
ciebus.*

cilius præterito solvimus. Si enim conferamus relatos motus merè naturalibus, multò artificiosiores illis hi sunt: verùm si aliis vitalibus, non est cur potius de his admiremur, quàm de innumeris, qui in nobis contingunt, cum bilis à jecore in intestina excernitur, & ab eodem sanguis in vasa totius corporis protruditur, & aquositas urinæ ad vesicam perducitur, & melancholicus succus ad os ventriculi, & alia innumera hujus sortis, solis primis qualitatibus succorum, vel superfluitatum, afficientibus jecur, & alia membra cum excernunt, aut trahunt ad se aliquid eorum, quæ afficiunt, nullam sensationem, cum benè valemus, inferendo, cum quibus, si decent, membra attrahentia voluptantur,volvendo, ac revolvendo illud, quo alenda sunt, pluribus motibus, quàm cattus murem à se captum.

Si iteratò arguis, non esse possibile adeò citò transire speciem rei objectæ, usque ad partem illam cerebri, quæ est origo nervorum, ut experimur bruta ab objectis rebus trahi, negabo impossibilitatem, cum ipsæ species sine resistantia inducantur, idèdque subitò, ut lux. Quòd si iterum objicias, quid de qualitatibus primis inductis in brutum, quibus vel fugatur, aut trahitur illud, quæ habentes contrarium subitò induci non valent, ut species, quæ idem non habent. Dicam, quòd velut si magnes inducit illam qualitatem occultam, qua ipsum movetur inferri portionem, totum ferrum propter continuitatem versus magnetem tendit: sic calore, aut frigore inductis in organum bruti proportionale nostro sensitivo, movetur totum brutum ad illud, quod trahit ipsum ad se, & si non ad locum cerebri, qui origo nervorum est, calor attingat:

Tom. I.

quanto magis, quod illa realis actio non sic exactè sincerè fit in nervos sensitrices, quin origo nervorum vitalitèr occulto modo immutetur.

Restat & alia objectio, qualiter sit possibile, alimentum, aut aliquam rem amicam suis speciebus trahere semel brutum ad se, & non hoc esse perpetuum eisdem. Sic enim annona trahit equum famelicentem, & equa ipsum lascivientem: quod eundem jam pastu annonæ, vel coitu equæ saturum nequaquam movet. Quod non sic eventurum erat, quin semper in quæ semel movetur brutum, si illa adessent, movendum erat, ut ferrum in magnetem præsentem perpetuò fertur, & palea in succinum. Cui objectioni respondendo, dico semper arguentem decipi, collatione entis moti merè naturaliter ad ens vitale. Non enim ut illa, quæ sine organis aguntur naturalia entia, ad eam differentiam loci moventur perpetuò, si non cohibentur, ad quæ semel mota fuere, præsentem motore: sic agentia vitalia, quorum motus non sic originantur ab ullo principio invariabiliter movente ut relata, quin à quadam tali qualitate motrice, quæ jejunum animal nata est versus producentem ipsam trahere, in saturum nullam talem vim illa habente. Nec destituit natura similitudine aliqua illorum, quæ naturalitèr & sine organis aguntur, hos viventium motus insinuare, cum adamanti indidit vim producendi certam qualitatem in ferrum, qua ineptum redditur ipsum moveri ad magnetem, ut animal, quod annonam multam ingessit, ad eandem non est natum trahi.

Relata est causa motus brutalis exequuti in rem convenientem præsentem, quam brutum profect-

C 2

qui-

Quæritur quo modo possit accidere alimentum trahens semel parum post cum saturum animal est, non trahere.

Quæritur quo modo possit accidere alimentum trahens semel parum post cum saturum animal est, non trahere.

Obijciatur ex citò motu post res visui, vel aliis organis sentiendi præsentatas.

Causa redditur motus brutalis fugientis inimica.

quitur, vel in rem fugandam, cui inimicatur: restat ergo reddamus causam oppositi motus, scilicet cum ipsum fugit à noxiis. sibi rebus, ut ovis à lupo, vel bos à leone, & mus à fele, & alia à suis inimicis, quæ non differt à præterita. Nam velut relatum à me est speciebus rei convenientis agi irrationalia versus inductorem specierum, sic ab speciebus inimicarum rerum abiguntur ipsa in oppositas regiones, velut certa specie lapidis fugatur ferrum, ceu magnete trahitur.

Causa secundæ generis motus brutorum redditur, quod phantasma sit, prius expresso.

Præter ea, quæ adducta sunt à nobis, ut similitudinem aliquam monstraremus eorum, quæ diximus accidere brutis in nobis non sentientibus & aliis rebus esse, complures quoque alios motus naturales tam inanimatorum quam hominum afferre possem, quos, ut prolixitatem vitæ, transeo, ac ut secundæ generis motum irrationalium causam investigem, prius supponendo phantasmata, ut post docebitur, esse corpuscula quædam spirituosæ, occulto quodam modo affecta ab extrinsecis objectis, nata in absentia objectorum, afficiendo partem cerebri anteriorem, ducere homines in cognitionem illorum, quæ olim ab ipsis hominibus cognita sunt. Quæ quoque dum prædictam corporis partem non afficiunt, asservantur in triclinio posterioris partis cerebri memoriæ deputato, ut cum libuerit nobis elicere ea ab illo loco, ut afficiant syncipitis particulam abstractivè noscentem, possimus.

Quo cæmento jacto, inquit, quod bruta ad loca pastuum, ut sunt prata, vivaria, alvearia, stabula, ubi olim alta, vel fota tegumento fuere, prædictis locis absentibus moventur, phantasmatibus illarum rerum motis in partem anteriorem cerebri illorum proportionali nos-

træ cognoscenti abstractivè, cum irrationalia dictis egent: indeque ipsa bruta compulla versus rem, qua indigent, ferri, ut à præsentibus rebus convenientibus movebantur.

Neque est cur hoc plus miremur, quam alium consimile eventum in nobis dormientibus sæpè contingentem. Si enim lotio vesica, aut intestina face immodica redundant, somniamus mejere, vel ventrem exonerare, excitamurque non rarenter iis insomniis. Cujus eventus nulla alia reddi potest causa, quam quod redundantia prædictorum excrementorum moveat phantasmata motus facultatis expultricis eorundem, & in partem syncipitis abstractivè noscentem impellat illa, à qua ipsa inter dormiendum abstractivè noscuntur.

Etiam sciendum, quod velut nos ducimur in cognitionem abstractivam absentium cum excitati liberi cum simus, volumus elicere phantasma ullius rei, cujus memorari volumus, quod recordari dicitur: & etiam nobis nolentibus contingit memorari amici, quia equus, vel famulus ejus fortè tunc nobis præsens factus fuit, tracto naturaliter phantasmate amici in partem abstractivè noscentem ab specie rei præsentis solitæ comitari amicum; quod reminisci Plato in Phædone appellat. Sic brutis accidere non tantum fugere præsentia, quæ nocent, aut nocere sunt solita, sed & illa, quæ comitari sibi inimica solent, ut non tantum ferantur inconvenientia, sed in ea, quæ comitari solent illa, quæ ipsis conveniunt.

Utque dilucidius monstretur, quomodo præfata phantasmata moveant bruta, scire decet, in occipite brutorum esse quoddam scrinium, seu cellam quamdam, in qua

Similitudine eorum, quæ hominibus dormientibus contingunt, causæ 2. generis motus irrationalium roboratur.

Etiam similitudine nonnullorum accidentium vigilantium.

Phantasmata quomodo bruta moveant ostenditur.

imagines eorum, quæ oculis salubriter affectis in debita distantia sitis præsentata fuere, ad vivum refecata asservantur: ubi etiam sonorum, qui per aures ingrediuntur, & saporum per gustandi organum, & reliquorum duorum sensibilibus imagines conduntur: quæ in re simillimi brutis sumus. Sed in nobis ultra potentiam hanc servatricem phantasmatum, quæ memoria appellatur, est in sincipite facultas alia, qua cognoscimus res illas, à quibus phantasmata genita fuere, dummodo à parte posteriore illa cerebri trahatur phantasma illud, cujus parentem noscere volumus, coramque anteriore noscente præsentetur, quæ cognitio abstractiva nuncupatur. In brutis tamen, quæ nullas mentales propositiones formant, & si non sit facultas illa, qua noscuntur res absentes, ut neque præsentibus posse dignosci ab eisdem diximus, est tamen quid proportionale illi in sincipite eorum etiam situm: coram qua facultate si imago rei absentis asservata præsentetur, bruti membra coguntur eo modo moveri, quo cum res ipsæ verè aderant, movebantur, bruto æquè affecto ut prius cum primum phantasma genitum fuit. Hæc ergo causa à me redditur latratus canum, & aliorum motuum factorum à brutis dormientibus. Illa enim compelluntur moveri in somno, phantasmatis præsentatis illi parti sincipitis, quæ proportionatur nostræ cognoscenti abstractivè, velut in vigilia visis rebus movebantur. Eademque causa est fugiendi, flagello, vel fuste viso, quibus, vel similibus percussa fuere: quia cum primum cæsa his sunt membra irrationalium, inductis speciebus in facultatem proportionatam nostræ sensitrice, arripe-

re fugam compulsæ fuere non aliter, quàm à multo magnete, vim abijciendi habente, paucum ferum fugeret.

Ut causa tertii generis motus irrationalium reddatur, ubi de motibus eorum, quæ doceri sunt apta, acturi sumus, de turdorum nempe, & psittacorum loquela, & canis, & simiæ motibus ab illis æmulatis, considerare primum decet, quomodo auditis vocibus æmulantur ipsæ. Nam cum sonus nihil aliud sit, quàm aer taliter, vel aliter motus, aut aliquid præter motum inductum in aerem à proferente sonum, & vox organo voci destinatis exerceatur, quorum nullum cæci vident, & qui oculis præditi sunt, etiam ut æmulentur vocem, cernere loquentis os, & alia membra, quibus formatur, non procurant, sed tantum arrectas aures, attentasque loquenti exhibere: unde fieri potest, quod res adeò impertinens, puta vox ipsa, quæ aer (ut dixi) motus est in aures immissa, causa sit motionis organorum brutorum, vel hominis, destinatorum ad formationem vocis, taliter ut à proferente mota fuere? Certè si in arcem illam supra ductam multorum effectuum causam proprietatem occultam, seu naturam confugiamus, breviter quæsitum absolvemus. Sed cum ego non adeò stupidus sim, ut omnium eventuum immediatam causam vim occultam esse existimem, sed tantum nonnullorum, puta ultimorum, omnibus intermediis causis investigatis, accingor reddere hujus facti causam: supponendo quemlibet aerem motum sic conari movere quascumque res ab eodem contactas, prout ipse movetur. Videmus enim turbines corriglis in modum spirarum præcinctos celeriter dissolutos ab spiris corri-

Redditur causa 3. generis motus irrationalium: & primum causa assignatur vocum, quæ non visa, sed audita æmulantur.

giæ in gyrum agi per insigne tempus: cujus motus omnes, qui rectè philosophantur, causam reddunt, ipsum aërem cita dissolutione corrigiæ sic versatum, prout ipse turbo ab eodem aëre actus moveri conspicitur. Ergo proportionale huic contingere animantibus non miremur. Aër enim agitatus ab ore, & instrumentis vocalibus taliter ferme movetur, prout ipsa mota sunt: intransque auditus organum, feriensque ipse per quædam antecedentia media partem illam cerebri, à qua oriuntur nervi motores instrumentorum vocis, eos incitat sic moveri, prout ipse motus est. Et cum (ut prædixi) ipse sic actus sit, prout loquentis membra vocalia mota fuere, restat, ut de primo ad ultimum ipsa vocalia instrumenta audientis ita incitentur moveri, qualiter loquentis mota fuere, dum animal sic formatum sit, ut à natura ipsi tributa sint instrumenta formandæ vocis. Quod addo, ut solvam, quod mihi obijci posset: cur scilicet tantum quædam animalia doceri possint loqui, cæterisque vetita sit nostrarum vocum æmulatio? Cum dico doceri bruta, non eo modo, quo homines intelligo, sed per quandam similitudinem ad nostram docilitatem ea doceri dicuntur. Ut etiam cum dicuntur sensus exteriores, aut interiores, vel actus eorum habere, per quandam synonymiam sensum brutorum, & actum eorundem ad nostros, dictos sic existimo, omnesque sententias talium authorum, ut quàm maximè inconveniret non exponere, ut dixi, explicandas esse attestor.

Exemplum in
nobis relati
motus bruta-
lis.

Non omisit natura relatorum motuum irrationalium exemplum in nobis ipsis occultè insinuare, cum non assueti hora nona ante meridiem (exempli gratia) jentare, mi-

nimè tunc famescimus: qui si per mensem assuescimus in relata hora jentaculum sumere, accedente illa, fame corripimur, tunc majore copia sanguinis, qui famem esset cohibiturus, redundantibus venis, propter assuetudinem jentandi in nona hora, quam fingo superaddi prandio, & coenæ assuetis, quàm prius, cum tantum prandebamus, ac coenabamus. Cujus affectus famescendi scilicet, nobis invitis, & ignaris, tunc cum non soliti eramus, nulla alia reddi potest causa, quàm aliquod occultum movens melancholiam ad os ventriculi, ad excitandum appetitum tunc, cum per mensem jentavit homo, quæ prius cum jentare non assueti eramus, differebat melancholiæ motum usque in horam prandii. Ad cujus similitudinem in psittacorum, aut turdorum cerebro introducto sæpè vocum humanarum sono, moventur eorundem vocalia instrumenta, quæ prius quiescere assueverant. Et canum, & simiarum aguntur membra, visis humanis motibus, quæ ante quiescebant, in plurimum instigatis, ac allectis ab homine his irrationalibus ad æmulationem motuum humanorum flagelli poena, aut alimenti præmio.

Contra tamen ea, quæ inter assignandam causam vocum æmulationum à quibusdam avibus diximus, quædam objectio non contemnenda insurgit. Ea est, falsum videri, quod dicitur, aërem agitatum ab ore, & instrumentis vocalibus taliter moveri, ut ipsa mota sunt. Nam si aër quibuscumque vocibus actus in circulum movetur, velut aqua, in qua lapis injectus est, ceu physici ferunt, ut aqua circulariter movetur, lapide per lineam rectam superjacto, sic aër in circulum à voce agitabitur, voce in aërem rectè impulsâ: quod

Objectio contra causam assignatam docilitatis brutorum.

si acciderit, falsa erit nostra assertio, attestans aerem moveri, prout humana vocalia membra mota fuerunt.

*Solvitur
objectio.*

Ut hanc nempe objectionem dilucidè solvamus, fingendus est aer agitatus à voce humana non adeò liquidus & tenuis, ut est, sed velut quædam cera eliquatissima, quam vox diffusa figurasset, tot, ac tantis angulis, aut circulis, lineis, eminentiis, ac cavitatibus, ut si ipsa cera taliter figurata ab aëre agitato, ut ipse est, solidesceret, typus ac proplastice valeret esse, & qui in se velut æs cavatum diffusa metalla susciperet, ut ipsa evaderent sic effigata, ut vox humana formata fuit, puta ut aer frangitur, cum dictio hæc, Petrus, profertur, sic æs effusum in typum illum cereum effigiretur. Prior enim syllaba Pe, scilicet, labiis tantum junctis, cæteris vocalibus instrumentis quiescentibus, profertur, ut, trus, lingua tantum dentes feriendo, & ipsis parumper motis, dicitur. Quæ diversa fractio, si in cera eliquata, aut in molli massa triticea fieret, tam diversis formis relata effingeret, ut quivis cernens oculis illas figuras, posset distinctè cognoscere, quam maximè differre has dictiones prolatas non tantum inter se, verum & ab aliis quibusvis. Hæ ergo diversæ figuræ si in aërem, vel aquam injicerentur, & si ipsam in circumlum moverent, non tamen circumferentiam linea perfectè circulari claudi permetterent, sed universam circumferentiam aëris, vel aquæ illis figuris afficerent, quibus ipsa erant effigiata, ut notum omnibus est.

His ergo habitis, dico facillimè solvi objectionem, negando lapidem rejectum in aquam, ipsam imperfectè circularem figuram effingere, quin circumferentia circuli

aquei illas eminentias & figuras servare, quas lapis rejectus habebat, assevero, & si insensibiles visu esse attestor, quod lapis citò descendens, aquam renitentem multiplicibus sui ipsius lapidis angulis & eminentiis non sic potest perfectè configurare, quod in secunda & tertia inundatione non delitescant, aqua in circumlum mota, quod aëri passibili non accidit. Ipse ergo in voce configuratus, per aures usque in cerebrum intrans, cum illud sit molliissimum, taliter ipsum figurat, ut aer ipse figuratus est, quod sic effigiatum incitat nervos à se ortos, sic moveri, ut proferentis, cum loquebatur, moti fuere: quia non alium situm cerebrum loquentis servavit, cum loquebatur, quam quem effingit vox in cerebrum audientis, qui situs cerebri necessariò à voce prolata gignendus est, velut cera, aut massa adeò in altum effigiata à sigillo ferreo, quod à tergo ceræ emeretur eadem figura, quæ in sigillo quodvis fertum, si ipsum cederet, & mollius ipsa cera fieret, & quamlibet aliam rem, proprio tergo non aliter figuraret, quam ferrum, quo ipsa sigillata est. Quibus solvisse sufficientissimè objectionem existimo, & aliud, quod quæri posset, puta, cur aliqua irrationalia relata facultatem imitandi homines loquentes habeant, & alia non: & cur elephantis, simiæ, & canes, & aliæ bestiæ imperatos motus exequantur, & tigres, & alia immitia minimè, usque in illum locum differo, ubi de causa quarti modi motus brutorum agetur.

Quæ relata sunt, portionem quandam quæsitæ enodarunt, sed universum non absolverunt. Ea enim, quæ diximus, causam tantum exhibent vocum, quæ imitantur, cum audiuntur, non tamen aliarum, quæ

pro-

proferuntur, nullis multo ante loquentibus. Psittaci enim & turdi sæpiissimè loquuntur, quæ semel, aut pluries audierunt, nemine loquente tunc, nec per multos dies ante, ea quæ ipsi cantillant. Cujus rei causam dico esse phantasma relictum à voce prolata in parte servatrice eorundem, præsentatum illi proportionali nostræ, qua cognoscimus abstractivè.

Cur plus uno tempore quàm alio psittaci & turdi quæ didicerunt cantillent.

Sed cur potius una hora quàm alia tales imagines ducuntur in partem illam syncipitis brutorum consimilem nostræ, & non aliæ, nulla alia reddi potest causa, quàm frequens motus spirituum & humorum scrinii imaginum servatricis, qui talia aut talia compellit exire phantasmata, qualia humor motus poscit, non enim aliter brutis accidit penès hoc, quàm nobis. Nam ut non rarenter nobis circa diversa meditantibus occurrit imago paterna, aut amici multo ante non visi, qua gaudio afficimur, prædictos cognoscentes abstractivè, quia tunc humor sanguineus dominabatur, excellebatque in cerebro, cui inditum est à natura, imagines rerum delectantium offerre cognitrici facultati interiori, ut melancholico humori in cerebro redundanti datum est, ea compellere phantasmata in anteriorem partem cerebri vehi, quæ moerorem tristitiamque inferre possent: sic brutis accidit, talia aut talia phantasmata præsentari, qualia humor dominans, vel agilitas phantasmatis poscunt. Vel cum quæ relata est causa deest, dicemus contingere potius unum phantasma, quàm alterum præsentari potentia interiori cognoscenti: quoniam assidua meditatione nostra de re illa, quæ genuit imaginem seu phantasma, quod præsentatur, factum est, phantasma illud agilius, promptiusque

cursum in partem anteriorem, quàm aliud ullum, ut frequentius vox aliqua prolata & in cerebrum bestia intrans, phantasma sui ipsius agilius reddit, quàm rarenter audita idque causa est somniandi frequentius ea, quæ interdum acta sunt, quàm alia. Prout ergo humor, aut superfluitas, vel frequens meditatio vigilantis, aut introitus vocis per aures animalis plus minusve dominantur, sic phantasmatum exitus in anteriorem partem sequuntur, aut motum humorum, aut meditationem excitatorum, aut frequentem introitum vocis in aures in nobis & brutis, dum voluntas postea oppositum non imperet, nobis enim dormientibus contingunt motus phantasmatum, prout dictum est, vigilantibus quoque & nolentibus præcipere accersiri potius imaginem hanc, quàm illam. Secus cum nobis placet plus patris (exempli causa) quàm matris imaginem cognosci.

Quæ relata sunt, inter reddendam hanc tertiam causam motuum brutorum, duplicem quæstionem physicam explanari poscunt. Prima, an phantasmata, seu imagines rerum, quæ asservantur in parte cerebri, quæ memorativa appellatur, corpora sint, an accidentia inhærentia substantia ulli interiori. Ubi etiam reddetur ratio, quæ movit phylicos asseverare, esse servatricem facultatem, memoriam appellatam, sitam in posteriore cellula cerebri animalium. Secunda quæstio, quæ explananda se offert, est: Utrum phantasmata illa, quæ præsentantur potentia cognitrici interiori nostræ, cognoscantur ab ea ut objecta, an tantum res, quæ genuerunt imagines illas, cognitione abstractiva percipiantur? Hæc ergo dissolvam primum dubia, deinde auspicabor reliquorum motuum

tuum brutorum causam assignare.

Quomodo intuitivè & abstractivè cognoscamus.

Explicaturus animæ notiones interiores exterioresque, omnibus hæc lecturis suadere volo, ea, quæ à me dicentur, vera futura, si, qui mentem meam his scriptis noverint, sese cum absentia, aut præsentia cognoscunt, sic, prout ego fateor, sentire, aut intelligere ea, experti fuerint, ut sum relaturus. Non enim hic agitur de situ orbis, ubi fidem docenti adhibere expedit, credendo mare certis in locis terram adeò undique inundare, ut prope adsit, si latius distenderetur, nihil animantibus relicturum: aliàs autem in tantum coire, ut si quidpiam plus cogeretur, terra ulteriorem maris digressum esset cohibitura. Sed actus animæ discutiuntur explicanturque: quorum quivis adeò conscius est, ut Aristot. in exordio librorum de Anima, scientiam ejusdem referat certissimam esse. Non ergo admiratione corripatur ullus, si à communi omnium opinione coactus quandoque discessero, in me non experiens ea, quæ illi dixerunt. Etiam animadvertens; nec ipsos illa, quæ protulerunt, sensisse: cum impossibile esse ulli, id accidere, quod ipsi commementi sunt, si probaturus.

Quid intuitiva & quid abstractiva notitia.

Suppositis ergo finitionibus notitiæ intuitivæ abstractivæque (prior enim est cognitio objecti suis speciebus immutantis sensutricem facultatem, vel aliquo vim specierum supplente, & posterior objecti absentis mediantibus phantasmatis afficientis) primum quod illustrandum se offert est, quod occasionem fuisse plurimarum ambiguitatum & errorum complurium existimo, scilicet: Quid sit aliquam rem cognoscere intuitivè, & quid abstractivè. Putant enim fermè omnes, cognitionem intuitivam esse quod-

dam accidens appellatum visio, si oculis cernimus: aut tactio, si tactrice facultate sentimus: aut olfactio, seu olfactus, si naribus olfacimus. Et in sentientibus gustandi, ac audiendi facultatibus idem accidens gigni credunt: abstractivamque aliam cognitionem consimilem prædictis esse existimant. Differunt tamen, ut isti referunt, quod intuitiva rei præsentis est, eo modo, quo definivimus, eademque res sensata simul cum sensu exteriore ad ejusdem productionem concurrat: abstractiva verò rei absentis, imagine rei ad ejusdem formationem vim habente. Hanc imaginem Gregorius Ariminensis secundo Sententiarum, quæst. 2. distinct. 7. putat intuitivè cognosci ab ea facultate interiori, quæ absentia noscit, re, quæ produxit, cognita abstractivè. Alii diversum credunt, cognitionesque has, quæ notitia abstractiva intuitivaque dicuntur, nonnulli putant inesse organis animatis, quibus sentimus, alii toti distincto à suis partibus, vel tertiæ entitati, de quo agemus, alii verò, ipsi animæ. Omnes tamen conveniunt, non posse animam nostram quidquam sentire, aut intelligere, si ipsa ullo non afficiatur accidente realiter à se distincto. Nam credunt isti id, quod modo non cognoscebat, quia dormiens, nunc dicitur cognoscens, quia vigilans, & aliquid cernens, aliquo distincto à se dici tale, quale est: quoniam si seipsa anima cognosceret, & intelligeret, non esset potior ratio, quod dormiens appelletur sentiens, quàm vigilans.

Quomodo fiat notitia intuitiva & abstractiva ut omnes opinantur.

Quid Gregorius Ariminensis de notione phantasmatis crediderit, & quid alii.

Etiam alia ratione idem roborare autumant, quia nullum album tale appellari sciunt sine albedine: neque ullum calidum sine calore, accidentibus realiter distinctis à subjectis denominatis eisdem. Ad

eandem normam inferunt ipsi, fatendum fore, nullum cognoscens dici tale sine cognitione realiter distincta à cognoscente. Adducit Gregorius Arimin. citato in loco Augustinum pluribus in locis, præsertim in libris de Trinitate, id, quod retulimus multis verbis, asseverantem ut ipse credidit.

Hæc, quæ sub epilogo quodam à me sunt ducta de notiis abstractivis, intuitivisque appellatis, explicant, quid apud physicos dicatur sentire, seu organo exteriori aliquid cognoscere. Non enim aliud esse creditur, quàm sentiens esse affectum sensatione intuitiva, si ab objecto præsentem simul & potentia accidens illud, dictum sensatio, genitum sit: aut abstractiva, si ab imagine, seu phantasmate rei absentis notitia ortum duxerit. Sed cum horum, quæ relata sunt, pauca, aut nulla vera esse existimentur, mihi incumbit, non tantum modum, quo noscimus, diversum à præfato explicare, verum & antecedentem ab omnibus fermè physicis receptum, veris, ac perspicuis rationibus divellere, ac improbare.

Authoris sententia explicans modum, quo sentimus.

Quæ ut expressius percipiantur, contemplari decet, ab omnibus rebus, quæ sensibus exterioribus cognoscuntur, aliquid in organa facultatum sensitivarum induci: idque si diversæ rationis est à re gignente, species dicitur, ut quæ in medium, ac oculum inducitur à colore, aut quæ à sapore in gustandi organo generatur. Verum si ejusdem rationis est cum producente, non propriè species dicitur, quamvis sensutricem facultatem sic, ut species, afficiat, sed nomen rei generantis fortitur, ut calor in tactrice vi genitus, calor ut ejusdem genitor appellatur, ipso deserviente ad sensationem, ut species coloris ad visionem. Hæc ab omni fermè

Physicorum schola recipiuntur, excepto Okam, & ejusdem sequacibus, quos convicisse in nostro opere nedum ædito reor.

Ulteriùs scire convenit, hujusmodi species, aut accidentia consimilia genitoribus inducta in organa facultatum, quibus exteriora immediatè cognoscimus, nequaquam posse dici sensationes, ad hunc sensum, quòd ipsa sint forma sentientis, ut calor calidi, aut color colorati, aut figura figurati: quin ipsa esse immediatas causas sensationum, sine quibus sensationes naturaliter esse non possent, existimamus. Habent enim hæc se non aliter cum organis affectis, ut Aristor. secundo de Anima, text. Comment. 21. quam pes in generatione vestigii, aut sigillum terreum in figuratone ceræ, sed horum nullum est forma figurati, absente enim pede, manet vestigium ejus in cinere: & remoto sigillo, non abest ceræ figura ab eodem relicta: ergo quid aliud dicendum restat, dici horum figuratorum formam? Quæ enim qualia dicuntur, non sine ipsis formis talia dici valent. Et cum nihil in cinere, aut cera maneat, quo sic configurata prout sunt dicantur, præter talem modum se habendi illarum partium configuratarum, ergo ille modus forma dicendus est, & nihil aliud, id enim quamdiù durat, denominat rem figuratam prout est. Nec modum illum rei fingatis esse accidens ullum reale distinctum à re taliter se habente, ut infra discutietur, sed idem esse cum re configurata existimante.

Tertiò perpendite, nequaquam sufficere organum sensitivum esse configuratum à re, quæ sentitur, ad hoc, ut ille modus se habendi organi appelletur sensatio, sed ultra id requiritur animadversio. In hoc enim sensatio differt à forma-

Non sufficere inductionem speciei in organum ad sensationem fieri, nisi attentio adsit.

tione, quæ sit à sigillo, vel pede, vel quavis alia re sui figuram in rem aliam imprimente: quod statim ut illa impressa est, res figurata appellatur ejus figuræ, cujus est. Quod organis sensitivis nostris nequaquam accidit. Illis enim configuratis, prout ab specie, vel re proportionali speciei fieri datum est, nedum sentientes dicuntur homines, nisi aciem mentis in rem illam, quam noscere volunt, vertant. Unde quasi in proverbium exiit, fortibus imaginationibus intenti, delapsa sub oculis non videmus. Nullus enim adeò stolidus erit, ut fateri velit, objectas res nostris sensibus, non eos afficere, cum à sensu aliis intento non percipiuntur, eventibus ipsis oppositum docentibus. Non enim minùs calemus ab igne præsentem, cum calorem non percipimus, quoniam arduis negotiis vacamus, quàm cum igni astantes, nullis rebus impediti calorem igneum noscimus.

Ex relatis manifestum restat, sentire nihil aliud esse, quàm organum facultatis sensitivæ indebita distantia situm, ac sufficienter dispositum, affici ab specie sensati, vel ab homogenea qualitate ejusdem rei sensatæ, facultate, quæ sentit objectum, animadvertente. Unde sensatio dicenda erit ille modus se habendi sensus animadvertentis. Verum cum adhuc hisce verbis mens non omninò capere quidditatem sensationis intelligit, ulteriùs explicetur ipsa, proferentes, sensationem intuitivam, esse notionem quandam rei corporeæ actu præsentis, vel immutantis actualiter, seipsa, vel alio sui vices supplente: notio enim, seu cognitio, nomen generis fortitur, superiorque est sensatione cognoscere enim dicuntur tam sentientes, quàm intelligentes, ut voces istæ nunc sig-

Tom. I.

nificare volumus, quamvis aliter sentire de harum vocum significato, Arist. 1. *Posterior. cap. 2.* appareat. Sed non est, jam quod ita esset, nisi de nomine controversia. Notioque distincta rei præsentis nihil aliud est, quàm quædam certitudo, seu fides nostræ mentis talis existentiae objecti sensati qualis est. Cum enim dicor videns distinctè colorem parietis præsentis, certus sum, colorem illum ibi esse, ubi stat, ejusque figuræ esse cujus est, & hoc tantum parietem videre dicitur.

Si quæsieris primum, an ad hoc, ut dicatur anima sentiens parietis colorem indigeat aliqua alia re præter attentionem, & affectionem factam in organo facultatis sentientis, & quòd sufficiat ille modus taliter se habendi animæ, ut ipsa dicatur sentiens, an quid aliud requiratur. Etiam si secundò interroges, an talis modus habendi animæ sit quid distinctum ab ipsa anima, an identificetur ipsi, ut sessio sedenti, vel figura figurato, ut priùs dixi?

*Solvuntur
duo quæsitæ
attinentia modo
sentiendæ
nostro.*

Ad primum respondebo, quòd nihil aliud est (ut dixi) hominem cognoscere distinctè intuitivè aliquam rem, quàm animam illius esse certissimam existentiae rei sitæ ubi est, visæ, aut gustatæ, aut quovis alio exteriori sensu perceptæ. Quod non aliter fit, quàm ad affectionem organi animam informantem affici (eo modo quo indivisibilis substantia, potest) prout ipsum affectum est: quam affectionem in se animadvertens anima, dicitur videns rem, non enim aliud est videre rem, quàm vertere intuitum animam in suam affectionem. Ut si ceræ data esset facultas sensitiva, qua nosceret figuram sigilli ferrei actu imprimentis in eam, sola versione sui intuitus in figuram in se ipsam

D 2

im-

impressam, absque ulteriori affectione, figuram sigilli diceretur tunc sentiens, cum intuitum suum verteret in se, non se per hanc versionem noscens, sed sigillum, quod illam afficit.

Obiectio contra authoris sententiam.

Si obicias adversus hanc nostram sententiam, quod ego ipse, qui promissi nihil dicturus, quod quilibet in suis actibus non experiatur, fingo modum videndi, quem nullus in se experitur, cum dico videntis animam intuitum suum vertere in se affectam ad affectionem organi animati, & aliorum sensuum organorum facultates dici eodem modo sentientes, cum vertit intuitum anima informans ea in se affectam ab objectis. Nam quilibet cum videt colorem parietis, non aliud, quam parietem coloratum videre se asseverat, & non, ut ego existimo, cernitur parietis color, visa scilicet ab anima affectione sua, quæ facta fuit à colore. Si enim sic accideret, ut ego retuli, duplicem cognitionem videntes habituri eramus: unam ipsius animæ cognoscentis se affectam: alteram ejusdem cognoscentis colorem parietis per quandam illationem, scilicet, quia ego in anima sic sum affectus, ergo color talis in tali distantia situs est. Quorum nullum quis unquam in se novit.

Solutio objectionis per asserpta ab adversis.

Solvo quippè hanc objectionem ego, proferens objicientem decipi, cum credit, quod anima vertens faciem suam (ut more Augustini loquar) in se affectam ab objecto ad affectionem organi, dicatur notio sui: quin existimo versionem illam animæ non terminari in seipsam ut in rem notam, cum se nosse non vult, sed in rem externam afficientem, ut sit illa animadversio animæ ratio & forma, qua objectum extrinsecum noscitur, ipsa anima per sui animadversionem tunc

non se noscentem. Et ne me machinari impossibilia, & à captu hominum aliena existimetis, monstrabo quid simile ab omnibus physicis necessitate compulsis passim assertum. Credunt enim tam Gregorius Ariminensis, quam ceteri, rem absentem cognosci abstractivè, imagine rei taliter afficiente potentiam interiorem, qua absentia cognoscimus, ut ipsa facultas interior dicatur noscens rem, quæ genuit illam imaginem: sic, quod cognitio illa non terminatur in rem, quæ præsens afficit, sed in rem, quæ abest, & forsam jam non est. Et ipse Gregorius non tantum hoc asseveravit, verum quod phantasma, seu imago interior intuitivè cognoscitur: & quod unica cognitione anima intuitivè cognoscat phantasma, & abstractivè extrinsecum objectum: omnibus aliis physicis, quibus ego fidem adhibeo, oppositum credentibus, imaginem scilicet, aut phantasma, nequaquam cognosci. A quorum dictis ego non devio, cum affirmo, quod anima seipsam affectam ab objecto animadvertens, illa animadversione non dicitur noscens se, sed cognoscens objectum, quod affectionem producit.

Item nullus est, qui nesciat, colores cælestis arcus non esse veros, & tales, quales dijudicantur. Etiam multiplices colores colli columbarum adeò fictos esse, ut qui relati sunt. Ac non ob aliud fictos dici, nisi quia non sentiuntur res, quæ visionem efficiunt, sed diversæ, affecto organo à rebus, quæ sunt, & non sentiuntur, taliter, ut à rebus, quæ sunt, & cum immutant, sentiuntur solitæ. Illa enim reflexio lucis solis, quæ in diversis nubis partibus soli oppositis fit, taliter oculum immutat, prout color puniceus, & rubeus, ac viridis immuta-

re assueverunt : ideòque & si cum deceptione , tamen judicamus iridem illis tribus coloribus variegatam , quorum nullo illa affecta est , de ipsa luce reflexa , ut de re non sensata , iudicium nullum edentes , sed alterius rei sensationem non inducentis notionem habentes . Et lux etiam reflexa à diversis plumis columbæ diversum situm obtinentibus afficit visum prout illi diversi colores , qui putantur esse in collo columbæ , afficere sunt soliti , ut ii , qui non sunt , esse opinentur , eo , qui afficit , putà luce reflexa non cognita visu , quibus simile accidere animæ affectæ à re visa fatemur , cùm rem extrinsecam videt . Ipsa enim seipsa immutat , notionem non sui , ut lux iridis reflexa , sed objecti quod afficit inducens . Neque dumtaxat duobus exemplis ductis cognoscuntur ea , quæ sunt causæ sensationum , quod non ut objecta extrinseca sentiuntur : anima , quæ seipsam afficit , non cognita , verùm in quavis deceptione sensuum idem accidere , certi sumus . Nam si quis asseveret cùm Luna in eclypsi ejusdem apparet rubea hanc peregrinam affectionem , ipsa non recipiente , dicendam esse conspectam à nobis , falsa proferet . Si enim id sentiri dicitur , quod sui notionem infert in sensum , cùm Luna non talem sui sensationem inducit in sensu , qualem verè habet , sed diversam : ergo ipsa non est dicenda sentiri à sensu visus . Nisi id appellaveris , sentiri ab aliquo , quod organum sensus illius afficit : sive afficiens immutatione illa sentiatur , seu non , quod impropriè sentiri , dicitur .

Citatur Augustinus , ut quod eodem modo loquendi utatur , quo author.

Jurisperiti dicere solent , se erubescere , cùm sine lege loquuntur . Quo rubore perfunderer ego , qui non adeò petulans sum , ut id affirmare auserim , quòd ratione pri-

mum , deindè authore aliquo partim , aut in totum roborari non possit , nisi iis , quæ mox dixi , tueri possem . Primò ergo hæc ita se habere , ut asserta sunt , rationes ductæ , ac ducendæ probabunt . Secundò Augustinum hoc sensisse , adversosque nobis posse compelli idem dicere monstrabo . Porro distinguitur in præsentiarum animadvertere animam aliquam rem à cognitione illius rei . Stat enim facultatem aliquam aliquid animadvertere , quod non cognoscit , ut de potentia interiore cognoscente abstractivè objectum sola animadversione modi se habendi animæ geniti à phantasmate absque ejusdem modi notione referebamus . Quod Augustinus innuisse decimoquinto de Trinitate per sex columnas à principio illius libri videtur , cum refert . [Detracto enim corpore , si sola anima cogitur aliquid ejus est mens tamquam caput ejus , vel oculus , vel facies . Sed non hæc ut corpora cogitanda sunt : non igitur animam , sed quod antecellit in anima mens vocatur .] Ergo si aliquid in anima proportionatum oculis corporis scitur esse , non à ratione alienum erit , hoc quidquid est , de quo statim disseram , posse verti versus animam affectam , & sui animadversione non se noscens dici , cùm se nosse non vult , sed cognoscens rem , quæ primùm affecit ipsam , quæ res extrinsecum objectum est . Ut si Deus indidisset vim alicui enti , ut lapidi cuidam , qua statim , ut ipsum præsentaretur coram oculis sanis cuiusvis hominis , ipse homo cerne- ret intuitivè solem , sive adesset , seu abesset ipse , per immutationem factam à lapide illo in oculos humanos , qua lapis non cognosceretur , sed sol præsens , aut absens intuitivè cerneretur .

Ne-

Præfens, & afficiens potest non nosci, & esse idem ratio ut alia noscantur.

Absentia posse nosci intuitivè.

Neque eventum impossibilem existimetis: quia supposui non cognosci quod præfens est: etiam absens intuitivè posse cerni: audientes tantam physicorum catervam primum imagini servatæ in absentia objecti tribuentem, quæ, ut retuli, non cognoscitur, re, quæ produxit, cognita. Secundo etiam citra miraculum sæpè contingente illis, qui tempore eclipsis solaris attentius solem speculantur, etiam ipsum oculis averfis intuentes. Sed quoniam scio posse hoc secundum cavillari, dicendo non intuitivam visionem illam solis esse, sed quorundam corpusculorum spirituoforum intra oculos vi solis illustratorum. Quia si intuitivè sol cernetur, in situ, ubi est, conspiceretur, quod illis visionibus non accidit, ideò ducam eventus alios frequentius contingentes, quibus, quæ absunt, cernuntur intuitivè: hoc supposito, illud abesse dici, quod vel in tanta distantia situm est, ut quantumvis medium esset ab omni opaco expers, ipsumque sufficienter illuminatum, non posset in oculum sui species vitaliter afficientes inducere: quia extra spheram activitatis illius objecti sic immutantis ipsi oculi siti erant: & hoc modo sæpè quæ absunt, cernuntur à myopia oculorum affectu laborantibus, interpositis per specillis inter oculos, & res, quas cernere non poterant sine illis, quia distabant, & illi propter malum affectum tantum proxima conspiciere valebant, vel quod, & si organum facultatis visivæ intra spheram suæ activitatis contineat, non tamen in organum facultatis visoriæ suam actionem inducere potest, opaco aliquo intercluso inter rem videndam, & organum facultatis visivæ. Uti si proximus quis alicui rei cohiberetur illam cons-

picere: quoniam paries, vel aliud opacum interceptum esset inter rem, quæ videnda erat, & visum, quo interdiceretur visio. Et hoc secundo modo, quæ absentia sunt, etiam conspiciere sæpè datur, velut si in fictili vase in sui fundo depicto figura Alexandri, vel alterius rei, conspici figura non concederetur, quia fictilis vasis paries esset impedimento deductioni speciei à fundo illius ad oculum usque, si per rectam lineam visio facienda esset: quæ figura modo non conspecta, statim conspicienda se offerret, si idem vas aqua repleatur, quod ante vacuum aqua erat, refractis speciebus à perpendiculari, ut perspectivi inquirunt, & sic oculum pertingere valentibus, quæ rectum iter agentes, oculum attingere non valebant. Nihil mirum ergo si vi naturæ id sæpè fiat, quod absens cerni valeat, à Deo id fieri posse concedi, quin absurdum aliud testari: potest enim Deus taliter afficere oculum, prout species, quæ prius non afficiebant, nunc aqua immissa in vase afficiunt. Hanc enim vim causæ efficientis, Deum posse supplere, nullus ambigit. Sed aqua in vase immissa valuit notionem intuitivam, figura prius non visa, nunc gignere: ergo oculo sic affecto à Deo, etiam conspicietur intuitivè, quod non noscebatur.

Si objeceretur, si ita esset, ut retuli, sequi, posse Deum decipere, quia valeret gignere notitiam intuitivam rei non existentis. Quod aut inconvenientiat, aut non, hic non indagatur, sed dato quàm maxime inconvenire, hanc objectionem solverem ego per id, quod non sequitur, genita notitia intuitiva rei non existentis in oculum Petri, ipse testaretur illam rem quæ non est, sibi præsentem esse, qua assertionem deciperetur Petrus, ergo

Obijcitur contra asserta, scilicet, quod Deus posset gignere notitiam intuitivam.

ergo Deus deceptionis causa foret, & deceptor dici posset. Nam quod non sequatur, patet. Quia ignorantia Petri potius fuisset causa deceptionis illius, quàm Deus ipse. Si enim Petrus doctus esset, scivisset potuisse Deum fecisse illum intuitivè noscentem rem non præsentem: & si hoc sibi compertum esset, affirmasset, verum esse rem, quam intuitivè novit, adesse, nisi à Deo fuisset notio intuitiva illius rei in se Petro infusa, qua conditione addita, jam non deciperetur Petrus, immò vera scivisset. Nam si hoc suffecisset ad appellandum Deum deceptorem, quod notione aliqua in nobis genita cognoscere-mus rem aliam esse, quàm est, passim deceptor dicendus esset, qui talem naturam facultati videndi tribuit. Quod si lux certo modo refracta in nube oculum afficiat, hominem cogit cognoscere arcum tricolorem in ea parte nubis esse, ubi nullus color est. Et si rem per ingentem à se distantiam sitam homo videt, multò minorem, quàm sit, cognoscit: quæ etiam notiones intuitivè, & fallaces sunt, ut illa, de qua agebamus. Sed Deus in relatis naturis hominibus collatis, non fallax dicitur, sed summè verus est: ergo nec faciendo hominem cognoscentem intuitivè, quod non est, fallax dicendus erit.

Et quia de deceptione contingente in visu circa res, quæ quam maximè distant, tetigimus, scire expedit, quod secundum meam sententiam hujusmodi cognitiones, quibus magnitudines aliæ, quam sunt, judicantur, & aliæ hujus generis, quæ deceptorie cognitiones dicuntur, non possunt verè dici, esse eorum objectorum, quæ sunt, sed eorum, quæ non sunt. Ut enim sæpius dixi, non inconvenit, quod non est, cognos-

ci, aliquando ut non existens, aliàs falsè, & deceptorie, ut existens. Non enim sequitur, est notum, ergo est, plusquam, est homo mortuus, ergo est.

Quippè qui lunam conspicit, eam non majoris quàm pedalis diametri judicans, & cognoscens, non verè cognoscere visione illa lunam dicitur: quod si ipsam videret, non multò tota terra minorem diametrum ejusdem esse cognovisset. Nam ut qui in nube colores esse, qui non sunt, visu existimans, decipitur, & non videns colores existentes, sed qui non sunt, verè dicitur: ita, qui lunam minorem quam sit, cognoscit, nequaquam verè lunam videns, & cognoscens dicendus erit, sed eam, quæ non est, percipiens. Nisi opinètur aliquis ut dixi, illud dicendum cognosci, quod afficit potentiam sentientem, & cum luna suis speciebus immutet visum, eam appellandam visam existimet, in qua opinione decipietur. Jam enim non exiguis exemplis probavimus, non pauca afficere facultatem sensitivam, quæ non cognoscuntur, & inter reliqua phantasmata relictæ in absentia objectorum immutantia facultatem interiorem cognoscentem abstractivè duximus: quæ sic afficiunt, ut sua affectione eadem non cognoscantur, sed illa, quæ ipsa genuerunt.

Objici posse adversus nos videtur, sequi ex dictis, tantum verè dicenda cognosci, quæ exactè talia qualia sunt, cognoscuntur: & cum, quæ plus justò, ut verè dignoscantur, absunt, non exactè percipiuntur, sequetur fermè omnia, quæ sentire aliquo ex sensibus exterioribus dicimus, non verè dici sensibus exterioribus percipi. Nam potior pars eorum, quæ sen-

*Objectionem
quandam co-
cedit author,
ut verum præ-
bentem.*

*Quæ dican-
tur sensatio-
nes decepto-
rie, & quæ
non.*

tiuntur, non exactè percipiuntur. Quam consequentiam ut bonam concederem ego, & simul consequens. Nisi improprie illud vocaveris cognosci, quod afficit facultatem cognoscentem, & si in sui exquisitam notitiam cognoscentem non trahat.

Priusquam ulterius procedam in solvendis dubiis, quorum solutioni incumbio, explicare decet Augustini sententiam ductam ex decimo quinto de Trinitate, affirmantem in anima esse mentem, velut caput, aut oculum, aut faciem, dicendo intelligendam esse, ut ipse Augustinus innuit, non partem quantitativam ullam in anima esse fingendam, quæ caput, aut oculus, sive aliud peculiare membrum sit, sed animæ nostræ diversas facultates esse illa quæ finguntur membra diversa motrix, concocatrix, irascibilis, concupiscibilis, & sentiens, ac intelligens, quæ ultima mens dicitur: atque hæc postrema, mens appellata, ad eam libera est, ut possit quandoque sese mens in absentium, aut præsentium cognitionem vertere: nonnumquam aliquorum præsentium notioni adeo attentè vacare, ut aliorum objectorum astantium cognitioni non incumbat, ut supra dicebamus: etiam sui ipsius notioni operam dare, omnibus aliis cognitionibus posthabitis.

Univerſa, quæ retuli, ſi (ut decet) perpendantur, omnes doctores de actibus animæ agentes hoc dumtaxat convincere debet, aſſeverare animam ipſam taliter ſe habentem, tantum univerſas notiones ſuas eſſe: cum ſæpè contingat, ipſam adeo attentè animadvertere aliquam figuram eleganter depictam, ut nihil, quod illi aſſet, præter figuram videat, viſione, nequaquam, accidens diſtinctum ab

anima eſſe, valente. Namque ſi accidens eſſet genitum naturaliter à facultate viſoria, & objecto, ut communis phyſicorum ſchola teſtatur, ſequeretur, univerſas res oculis objectas, neceſſario eſſe conſpiciendas, quantumvis contemplationi figuræ pulchræ depictæ incumberet viſus. Conſequentia probatur. Quia ſi productio viſionis, quod accidens realiter diſtinctum ab anima eſt, naturaliter gignitur à facultate viſiva, & præſentia objecti ut hi credunt, cur potiùs figura, cujus contemplationi vacat viſus, generat accidens illud, dictum viſio, quàm alia, quæ viſui obijciuntur? Quippè ſi dixeris, quòd anima valdè intenta viſioni unius figuræ non poteſt generare aliam, hoc nihil valere, vel ex hoc conſtat: primò, quia ignis non imbecillior eſt ad producendum unum ignem quàm mille. Etiam quia ſi aliquod inſtrumentum præter organum ad huius viſionis productionem, putà ſpiritus viſivi à cerebro miſſi neceſſarii eſſent ut attentio fieret, cum maxime incumbit viſus contemplationi figuræ, oculos illis abundare certum eſt. Organum enim illud, quod ullam exercet operationem, ad ſe trahit ſpiritus, quibus perficiatur, vel anima eoſdem mittit. Ob ergo organi defectum, aut ſpiritus penuriam, nequaquam dici poteſt attentionem deeſſe, aut viſiones illas non fieri. Neque in poſteſtate voluntatis eſt non videre, quæ obijciuntur, cum viſio naturaliter producat. Ergo, ut prædixi, omnia, quæ coram oculis præſentantur, conſpicienda erant: cum omnes cauſæ, quæ requiruntur, adſint. Anima enim ipſa, quæ concurrit ad generationem viſionis figuræ, adeſt, & cætera adeſſe probavimus, ergo viſio aliorum

Improbatur
communis opi
nio de modo
ſentiendi.

objectorum, ultra notionem figuræ, gignenda erat, quod non contingit.

*Solutione ad-
versariorum
authoris sen-
tentiam robo-
rari.*

Nihil enim restat, quo huic rationi facere satis possit, præterquam dicere, attentionem animæ deesse ad visionis productionem, & hanc non fieri ab spiritibus: Animam enim requiri ad visionis generationem ij dicent, sed non quomodocumque habentem, sed aut nulli rei valdè attentam, aut ei, cuius visioni incumbit. Quam solutionem recipio ego ut sufficientem. Et sciscitor ab his: quid sit illa animæ attentio, sine qua visio gigni non potest? Si dixerint, quòd sit aliquod accidens distinctum ab ipsa anima: quæro cum ad productionem visionis figuræ illud in anima sit, cur non sufficiat ad producendum aliorum objectorum visiones? Si respondeatur, quamlibet rem visam indigere peculiari attentione, quæram iterum, quis attentionis genitor est? Si dixerint objectum, & facultatem visoriam, & animam, hoc verum esse non potest. Quia ubi alicui rei conspectæ immodicè vacamus, & alias subditas oculis non conspiciamus, illa omnia coeunt, & visio non gignitur, ergo aliquid aliud præter hæc tria requiritur ad attentionis productionem. Si id fateantur, dicentes alio accidente afficiendam esse animam ad attentionis generationem: quæram quæ causa sit genitrix illius alterius accidentis requisiti ad generationem attentionis? Si aliquam prædictarum trium protulerint, putà objectum, aut facultatem, aut animam, mox quæram, cur potius genitum fuit illud accidens præcedens attentionem concurrentem ad generationem visionis figuræ elegantis, quàm ad productionem attentionis requisitæ ad cognitionem domus præsentis affa-

bre fabricatæ? Et cum nulla possit reddi ratio, nisi fingendo aliud accidens requiri, quo potius in illam attentionem quàm in aliam determinetur, in infinitum procedendum esse dicere compelluntur isti. Restat ergo nequaquam dicendam esse attentionem animæ accidens ullum ab anima distinctum, sed eandem volentem taliter se habere circa illud objectum, qualiter non se habet circa alia, dici sui ipsius attentionem. Ergo si hoc, sine quo visio celebrari non potest, modum habendi animæ certum esse probavi, cur visionem ipsam etiam modum habendi animæ non appellabimus, ut est?

Si à me interrogas, quid sit ille modus habendi animæ dictus attentio, & quo differat ab alio modo dicto visio, & modi habendi animæ diversas res videntis quid sint, & quo inter se distent: dicam me eos modos non cognoscere à priori, sed à posteriore per effectus diversos, sed conjectari eos proportionales esse diversis sitibus corporum nostrorum, & prout nobis conceditur infinitos situs, ac ubi infinita mutare, syncategorematicè quidem, id est, non tot, quin plura, ita ipsi animæ permisum est infinitis modis se habendi affici. De quibus omnibus fusè statim dicetur, ac postmodum etiam perficietur, ubi Augustini decreta nostris palàm favere monstrabitur.

Puto me sufficienter explicasse veritatem hujus negotii hucusque perperam intellecti, etiam cuivis perito physico monstrasse, bruta sentire non posse, cum ex dictis, ac dicendis necessariò eliciatur si ipsa sentirent, animas eorundem modo dicto cognituras objecta animadvertentes, scilicet affectiones in sensu factas ad affectionem

*Diversi modi
habendi ani-
mæ, tam cum
sentit, quàm
cum vult at-
tenta esse, &
alii.*

organorum, cum non sensationibus accidentibus, neque alio modo, quam dicto, possint animalia sentire, quæ facultas tantum animæ separabili à corpore convenit, ut infra ostendetur, cum de immortalitate animorum in fine hujus operis tractabimus. Sed antequam de ullis aliis rebus agam, explicare placet, an modi habendi animæ, sint quid distinctum ab ea, an non.

Solutio dubii.

Hoc secundum dubium, ut dixi sciscitabatur, an modus ille habendi animæ noscentis objectum extrinsecum, qui formalis cognitio est, esset aliquid extrinsecum ab ipsa anima, an identificaretur eidem, solaque ratione distingui diceretur. Cui breviter respondemus, affirmantes, ut prædiximus, non realiter, sed ratione ipsa differre. Impossibile enim existimamus, cognitionem ullam esse rem distinctam entitativè à cognoscente: quod verum esse in sensationibus exterioribus in præsens exactè probemus.

Sensationes exteriores non esse quod realiter distinctum ab anima probatur.

Pro quo primò ab adversis interrogatur, an illa qualitas, quæ visio, aut olfactio, aut quævis alia sensatio exterior appellatur, sit accidens corporeum, existens totum in toto, & pars in parte: an spirituale, totum toti, & totum cuilibet parti adstans. Si primum dicatur, eo videre, aut sentire, ullum quantum nullus posset, ut mox colligam, & spirituale nequaquam esse probabo: ergo nullius naturæ esset, quod entibus contingere implicat. Si enim ens est, alicujus naturæ esse tenetur: & inter spirituale, & corporeum nullum est medium: ergo si nullius harum naturarum est, restat non esse. Quòd si corporeum esset accidens, visio, nequaquam, possemus sensationibus his quantum aliquod cognoscere.

Sic deducitur. Sit paries albus centupedalis longitudinis, ac latitudinis, coram oculis Petri, aut Pauli adstans, producens visionem in oculum Petri, aut Pauli, quam extendi in partem centralem crystallini, seu glacialis humoris, idem enim sunt, si ibi visio sit, aut in cruciatione nervorum opticorum, si illic visio perficitur, necessario est confitendum, cum accidens corporeum ipsa sit, sequendo eorum placita, extensum ergo illud accidens in prædictas partes crystallini humoris quædam pars dextram illius afficit, aliam sinistram. Ulterius ergo medietate dextra tantum medium objectum ad sui productionem concurrens percipietur, & sinistra aliud medium cognoscetur: & nihil erit in nobis, quo dextrum, ac sinistrum percipereamus, neque quid quod de centupedali illo colore judicium elicere posset: cum nulla pars illius organi visorii possit de universo colore, sed de sua medietate asseverare, deest enim cuilibet parti sensatio alterius, sine qua illa, quæ produxit sui sensationem, sentiri non potest. Implicat enim aliquid sine satione sentiri. Neque hoc argumento tantum probatur non posse centupedalem colorem cognosci, sed neque semipedalem, aut ullum quantumvis parvum quantum sic colligendo, cognosci deducitur. Nam sensatione medietatis sinistræ crystalloïdis tantum dimidiis color generans eam sentitur: ergo medietate medietatis sensationis tantum quarta pars totius coloris percipietur, & altera medietate alia quarta totius coloris videbitur, & nulla parte tota medietas dignoscetur: cum nulla unica pars sit, quæ utraque medietate medietatis sensationis sit affecta: sine qua affectione, sensatio-

ne dicta, color quantus sentiri secundum eos non valet. Eodem astu colliges tantum punctum quantorum cognosci visione. Et eisdem rationibus tantum punctum tactorum sentiri à tactu, & aliorum objectorum sensationes tantum punctorum, non quantorum fore probatur, quo nihil absurdius.

Ratio 2. contra eos, qui restantur sensationes esse accidentia realiter distincta ab anima sentiente.

Secundò interrogo, an sensationes eæ, quæ accidentia distincta à sentiente ab adversis appellantur, perfectiores sint objectis producentibus, an minùs perfectæ, vel æquè ut objecta producentia perfectæ sint. Nullum horum esse posse probavimus: ergo sensationes qualitates distinctas à sentientibus dari nullus mentis compos affirmavit. Non posse ullum ex his ultimis accidere, probare non immeror, quod notum sit, sensationes, quæ vitales immutationes sunt, perfectiores esse accidentibus producentibus notitias sensitivas. Primum ergo nec dici posse probemus per hoc, quod nihil perfectius se producere possit, qui enim quid non habet, conferre illud non valet: ergo objecta, quæ perfectionem sensationum non habent, tribuere ea sensationibus non potuerunt.

Huic rationi forsan tibi facilis apparebit responsio, dicens, non à solo objecto gigni notitiam, sed ab objecto simul, & facultate cognoscente, ut Beatus Augustinus propè finem noni libri de *Trinitate* retulit, dicens: [Ab utroque enim notitia paritur, à cognoscente, & cognito.] Et etiam dices, quòd non tantum ab objecto, & facultate sensitrice fiat notitia, sed quòd in visione lux, quæ spiritalior ipso colore est, concurrat ad productionem visionis. Sed horum quodlibet verum esse non posse, probatur.

Tom. I.

Quia vel objectum, & facultas sentiens si ad notionem producendam ambo conveniunt, producant notitiam ut causæ partiales accidentaliter concurrentes ad ejusdem productionem, vel ut totales, & altera in alterius virtute, ut causæ, quæ essentialiter subordinatæ dicuntur, ceu sol, & homo in generatione hominis. Non primum, cum illius mensis causis concedatur eam partem quantitativam effectus posse producere, quam in genere causæ fortiuntur. Si enim tres homines æqualium virium traherent trabem, quam nullus, neque duo movere poterant, cuivis concedetur, posse trahere tertiam trabis partem. Et per idem simile, si duo objectum, & facultas conveniunt in productionem notitiæ, ut hujusmodi causæ, quælibet earum medietatem quantitativam constituet. Sed medietatum sensationum quælibet pars est perfectior essentialiter colore, aut calore, aut sapore producentibus, ergo se perfectius essentialiter producent hujusmodi objecta: quod fieri non posse, probatum linquimus.

Si enim opinans species coloris, aut saporis, fore perfectiores objectis producentibus, minusque materiales ipsis esse existimas, & has immediate concurrere ad productionem notitiæ putas, indeque contingere, non ab imperfectiore, sed perfectiore produci notitiam: etiam hoc attestans, deciperis primò. Quòd cum vitare inconveniens unum niteris, in aliud ejusdem formæ incidis. Torquetur enim statim argumentum relatum ad speciem perfectiorem colore, aut sapore producente: quanto magis, quòd neque ob id, quòd minùs sensibilis species objecto gignente est, ideo perfectior dicenda venit, non enim insensibilior, quia spiritalior est,

E 2

est, ut Angelus homine: sed insensibilior, quoniam magis ad non ens, quàm objectum accedens, dicitur, quod imperfectioni datur, ut prima materia, (si verum est eam esse) insensibilior omnibus creaturis est, imperfectiorque eisdem.

Alio medio probatur non posse ab objecto & potentia oriri sensatio ut hucusque opinatum fuit

Secundo modo non posse convenire ad generationem notitiæ objectum & facultatem, probatur, quod in huiusmodi genere causarum essentialiter subordinatarum, inferior non minus perfecta est effectu: homo enim generans, homine genito imperfectior non est, etiam quod inferior causa à superiori pendet, ut homo à sole: sed horum utrumque deest objecto: hoc enim non æquè perfectum ut sensatio est, quæ vitalis immutatio dicitur: neque pendet à facultate sensitricæ in esse, neque in conservari.

Id, quoque quo diluebatur argumentum nostrum, luci & colori conferendo perfectionem æquipollentem notioni, cui cum colore tribuebatur productio sensationis, præteritis cavillis imbecillius est. Primò, quod lux non æquè perfecta ut sensatio est. Secundò, quod sapor, & aliis objectis producendis sensationes sine luce ulla conceditur facultas producendi, cum hæc absque luce sensationes inducant.

Augustin.

Augustini sententiam, quam, ut faveant suis partibus, adducunt ex 9. lib. de Trinitate, nihil eisdem favere, vel ex hoc patet, quod ibi gigni notitiam ex cognoscente & cognito non in alium sensum recipiendum est, quam, ut si dicatur, ex cera & sigillo ferreo gigni in ceram figuram, quæ non distat à re figurata. Scriptis antecedentibus sufficienter ostendisse me existimo sensationes si accidentia essent, non de genere eorum, quæ corpori in-

sunt, appellanda, neque esse. Sed quod neque de illis sint, quæ spiritalia dicuntur & sunt, probandum restat.

Quod unica evidenti ratione colligitur. Nullum corporeum potest spirituale partialiter, vel totaliter gignere: sed objecta sensuum exteriorum sunt corporea (insunt enim corporibus) ergo in sensationum generationem minimè concurrent. Antecedens pro maiore probatur. Quia differunt plusquam genere spiritale & corporeum, & disparata plusquam homo & lapis sunt. Objectis ergo nequaquam in productionem sensationum venientibus, restat à sola vi sensitricæ sensationem gignendam: quæ si corporea esset, etiam afficere eam non valeret, ratione relata. Si verò spiritalis incorporea sit, neque ea re indigere, ut sentiat, fatendum est, quam ipsa sola in se producit. De quibus post redditas universas causas motuum brutorum fusius agemus.

Distulimus solvere tria dubia, quæ supra quæsitæ fuere, ut in hos spatiofissimos campos speculationis actuum animæ vagari liceret. Ad eorundem ergo solutionem redeundo, in memoriam revoco legentes, primum dubium ambigisse, utrum imagines, seu phantasmata relicta ab his, quæ sensibus exterioribus apprehensa fuere, sint corpora, an accidentia, quæ ulli parti interiori insunt. Cui facere satis incipio, duabus assertionibus mihi verissimis veritatem ostendendo.

Prima est, nequaquam posse esse accidentia inhærentia animæ huiusmodi phantasmata. Secunda, quod si sint corpus, seu accidens inens corpori, corpus, cui insunt, necessariò se iunctum ab homine ipso esse, etiam si intra cerebrum ipsius contentum sit.

Incipit solvere tria retro quæsitæ dubia.

Phantasmata quod sint probatur primumque, ac secundum dubium ex tribus solvuntur.

Prima pars duabus rationibus probatur. Prior sit, cognoscente & cognoscibili in distantia requisita ad cognitionem sitis, & cognoscente nulli alteri rei intento, necessario sequitur cognitio. Sed anima cognoscens est, & phantasma cognoscibile, ad sensum supra explicatum: ergo semper phantasmata, cum à cognitione cæterarum rerum vacamus, noscenda erant. Cujus oppositum millies experimur. Fortassis solves, dicendo animam adeò liberam esse, ut veluti sibi licet, se non noscere, nisi cum vult, ipsa sibi semper astante: ita eidem fas esse, non noscere phantasmata sibi inhærentia, nisi cum ei placet, ea cognoscere. Quod minimè verum esse, eventus docent. Nobis enim nolentibus, & circa alia meditantibus, offeruntur non raro semel aliqua phantasmata rerum olim cognitarum, & iterum alia, velut coram oculis corporis excitatis, & ad visionem promptis. Sæpius si in viis, aut foro stamus, sese offerunt videnda, quæ ipsos oculos videre, compellunt. Ergo non potentiæ illi interiori cognitrici licebit, adeò liberam esse circa cognitionem phantasmatum, prout est circa cognitionem sui.

Secunda ratio sit. Si imagines rerum quandoque sensu exteriori perceptarum essent accidentia animæ inhærentia, non esset unde ratio ulla assignari posset, cur, percussio occipite vulnere insigni, contingat, aut omnium, aut quamplurimum rerum præteritarum memoriam amitti, etiam cur eisdem partibus morbis nonnullis læsis præfatum symptoma contingat. Nam si ad cognoscendum se anima prompta est, etiam ad percipienda phantasmata sibi inhærentia prompta futura est, quantumvis corpus, cui inest, malè affectum sit: sed seipsum

noscunt complures, qui aliorum memoriam deletam habent, ergo alibi, quàm in anima sita sunt ea, quibus absentia cognoscimus.

Secunda conclusio, quæ referebat se junctum ab homine necessario futurum esse illud, quod phantasma appellatur, seu accidens corpori illi se juncto, seu corpus ipsum se junctum phantasma sit, facile per modum correlarii restat probata, rationibus ductis. Si enim animæ non insunt phantasmata, neque corpori animato adhærere poterunt. Consequentia probatur. Interrogando, an corpus animatum, cui insunt phantasmata, sit pars vim cognoscentem habens, aut non. Si primum, statim insurgunt universa, quæ relata sunt, scilicet, semper phantasmata esse percipienda. Si secundum dicatur, impossibile esset ullum absens cognosci. Hæc ultima consequentia probatur. Hoc, quod phantasma est, cognitionis absentium causa dicitur: sed hoc accidens inens parti humanæ non cognoscenti, non potest migrare de illo subjecto in aliud, sed ibi non cognoscibile est, ergo in æternum incognoscibile erit. Ni decipior, sufficienter hæc omnia collecta sunt: tantum superest probare illud, quod est, vel cui inest phantasma se junctum à vivente esse, quod unico verbo probatur. Si animæ accidens id non est, nec corporis animati accidens, ergo neque pars ulla corporis erit: omnes enim verè animati corporis partes animatæ sunt. Si ergo corporis animati pars nulla est, & intra corpus ipsum esse necessario fatendum est: cum eventus probet in potestate nostra esse cognosci absentia, quæ olim visa, vel audita fuere, cum volumus: cui potestati, quæ extra corpus sunt, non obtemperant, sed tantum nonnulla in cor-

Phantasma esse quod ab homine se junctum & in homine inclusum probatur.

2. Ratio qua probatur phantasmata non esse accidentia animæ inhærentia.

pore contenta: ergo de horum numero fore phantasma necessario dicendum est. Quod aut erit pars spiritiosa sic configurata, prout species rerum sensatarum illam configuraverunt, & sic non accidens, sed corpus taliter configuratum erit: cum figura à rei figurata non distinguatur. Aut accidens genitum in substantia illa vaporosa ab specie rerum sensatarum, quod verosimilius est, dicetur: servabuntque hæc duo accidentia species, scilicet, genita ab objecto, & illa, quæ spiritui inferitur, normam luminis secundarii & primarii.

Quæ sit causa motus phantasmatis potius uno tempore quam alio.

Porro cum nobis excitatis occurrunt, ut diximus, cum volumus à multo tempore visa, aut audita, etiam dormientibus in somnia quamplura visuntur, nobis nihil impetrantibus. Hæc corpuscula, quæ phantasmata sunt, motorem aliquem habitura sunt, quem voluntatem imperantem motum in excitatis, & libero utentibus arbitrio esse reor. Hæc enim cum vult revocare in memoriam patris defuncti imaginem, à cella illa, quæ in occipite sita est, ubi phantasmata reconduntur (sive ipsa in cellam illam impulsæ ab speciebus ea producentibus sint, seu ab anima illas partes informante aliqua vi, & aliquibus instrumentis, in cellam præfatam ducantur) corpuscula illa appellata phantasmata in partem anteriorem cerebri revocat, ipsa, ut dixi, voluntas, ubi facultas cognoscens absentia, per præsentiam suorum phantasmatum cognitionem ejus rei, cujus phantasma est, concipit. In dormientibus tamen & præter propositum aliqua meditantibus motor voluntas non est, sed aut vapor, seu humor aliquis, qui in corpore dominatur, qui talia movet phantasmata, qualis ipse est. Si enim sanguis fuerit, quæ

jocunditatem hilaritatemque inferant, præsentabit facultati cognitrice interiori: si autem melancholicus succus, opposita phantasmata revocabit. De quibus supra egimus.

Quæ retuli, solvunt quæsitæ duo de tribus retro dubitatis. Alterum erat, an phantasmata essent corpora, an accidentia. Secundum, quæ ratione compulsi fuerint medici, tribuere posteriorem partem cerebri loco phantasmatum. Ideo enim, ut diximus, quod experiantur, læsa ictu, vel pituitæ redundantia parte illa posteriore cerebri, memoriam præteritorum auferri.

Tertium etiam dubium, quod sciscitabatur, an phantasmata intuitivè cognoscerentur, cum absentia noscimus, an absentia tantum conciperentur, ipsis phantasmatibus incognitis, præfatis quoquomodo explicatum remanet. Credimus enim nos quæ quondam cognita fuere, ipsa eadem seu sint, sive non, cognosci per abstractivam notitiam, phantasmate, quod causa immediata gignendæ notitiæ est, nequaquam cognito. Noscuntur enim, ut prædiximus, tam quæ adsunt, quam quæ absunt, non aliter, quam anima affecta ex affectione organi, cujus ipsa est forma, hanc affectionem animadvertente ipsa anima, & per ipsam non se cognoscente taliter affectam, ut est, cum non vult se noscere, sed noscente tunc ipsa rem extrinsecam, quæ affecit, si notitia intuitiva est, vel extrinsecam, quæ olim affecit, si abstractiva notitia fuerit: fuitque, ut dixi, phantasma rei relictum in memoria, occasio, quod abstractivè nosceretur aliquid, retracto ipso phantasmate in anteriorem illam partem cerebri, ubi vis, qua absentia noscimus, viget: ipsam afficiendo non adeò vigorose,

Tertium solvitur dubium, puta, an phantasma intuitivè noscatur.

ut res, à qua genitum fuit, sed adeo mitius, ut veluti per immutationem intuitivam distinctam certa sit anima existentiae objecti, ita per hanc abstractivam certa ipsa sit fuisse aliquando objectum idem.

Quo hucusque
physici deci-
piantur in
notionibus et
intuitivis, quæ
abstractivis.

O quam innumeri errores scholarium magistrorum prædictis illustrantur. Decipiebantur ferme universi, credentes id, quod noscitur, necessariò futurum objectum suæ notionis: non intelligentes, nosci aliquam rem, non esse tendere facultatem sensitricem in illam rem, quæ noscitur, seu sentitur, & ibi ut in rem objectam terminari, ut Plato existimavit, & Galenus ejusdem æmulator credidit in libris de placitis Hippocratis & Platonis, asseverans, visionem fieri extra oculum usque in rem objectam missis quæ vident: quod perspicuis rationibus in alio loco delevimus. Sed non aliud esse videre aliquam rem, aut alio ullo sensu sentire, quàm animam per modum à me explicitum certam esse existentiae coloris cogniti intuitivè, cui convenire talem situm, ac talem figuram, & cæteras condiciones individuas certa anima est. Si enim terminari visionem in aliquem colorem, qui videtur, non est visum in colorem usque tendisse, restat visionem mentalem assertionem esse. Quæ assertio & si expressè ex assiduo usu non percipiatur à vidente, aut quovis alio modo sentiente, exprimitur tamen, quoties videns interrogatur, an videat, cum respondet, se videre parietem, vel hominem objectos, quos ejus coloris esse, cujus sunt, dicit. In abstractiva cognitione etiam, seu sit rei quondam sensu exteriori perceptæ, seu fictæ, res cognita non suæ cognitionis genitrix est, sed aut phantasma relictum à re cognita, aut fictum, occasio cognitionis est.

Cum phantasmata non esse accidentia species appellatæ animæ inhærentes probavimus, etiam veritatem alterius dubii illustravimus. Si enim corpora certo modo configurata, sive quibusdam accidentibus affecta sunt, impossibile est illa intuitivè cognosci: quia si taliter noscerentur, situs eorumdem, ac alia accidentia illis inhærentia cognoscenda venirent. Ut quicumque certus esset, corpuscula illa, dicta imagines interiores, inclusa esse intra suum caput, ejusdemque coloris esse, cujus res, quæ abstractivè cognoscitur. Si enim nivis visæ recordamur, retracta imagine ejus à cella occipitii in partem anteriorem syncipitis cognoscentem intuitivè has imagines: ergo albedinem phantasmatis cognoscimus: aut si alio afficitur colore imago nivis, fallitur anima, judicans se albedinem cernere, cum non albedinem cognoscat, quod à notione intuitiva quam maximè abhorret: ea enim certi sumus existentiae objecti & aliorum accidentium sibi inhærentium, præsertim si distincta cognitio est. Et ad eandem normam pice visæ, imago nigra conspicienda, situsque ejus intra cerebrum noscendus esset: quæ omnia eventibus non quadrant. Nullus enim certus est existentiae phantasmatum suorum intra se: neque ullus dissector cerebri humani unquam comperiit illa corpuscula nigra ut pix, aut alba, ut nix cerebro inclusa.

Contra Gregorium probatur phantasmata intuitivè à facultate interiori non percipi.

Minimè certè satisfacere poterit Gregorius Ariminensis his rationibus per similitudines quasdam imaginum in speculo conspectarum, de quibus incerti sumus, an inibi sint, ubi conspiciuntur, an alibi, etiam per incertitudinem naturæ nigredinis corvi, aut alterius rei, naturam quorum hominum vulgus ig-

Improbatur Gregorii solutiones.

norat, an accidentis alio inhærentis sit an non, docti hoc idem, ut compertum recipientes. Primo enim exemplo nostras objectiones non diluit: nec quas ipse ex auctoritate quorundam bacchalariorum sibi objicit, dissolvit, & si dissolvisset existimet loco supra citato. Sive enim decipiatur seu non conspiciens in speculo se, vel alium, imaginem in certo loco esse, existimat: eumque locum si præcipiatur, manu signabit. Ergo eodem modo situm phantasmatum, sive verus sit, an non, cognoscere, qui in memoriam revocat imaginem nivis, aut corvi tenetur. Quod nullus usquam expertus est, sed tantum recordari rei præteritæ, sitæ ubi sensata fuit, aut esse fingitur. Nemo enim verè fateri potest, se intuitivè cognoscere phantasmata, intra suum cerebrum inclusa, hunc vel illum situm cerebri obtinentia, vel alium ullum extra.

*Solutiones
Gregorii nul-
lus esse.*

Neque illa ratio, quæ colligebat phantasmata nivis & picis necessario futura esse alba, ut nix & nigra ut pix dissolvi per hoc potest, quod sint talia repræsentando, & si non essendo, ut idem Gregorius respondens aliis objectionibus solitus est dicere. Nam si illa verba significant, quod imaginibus interioribus concedatur nos sic immutare interius, ut illa immutatione affecti cognoscamus non accidentia afficientis, sed rei, quæ genuit phantasma, nobiscum convenit Gregorius, & solum verbis dissentimus. Illud enim improprie vocaret ipse intuitivè cognosci, quod incognitum cum sit, est immediata causa cognitionis rei olim sensatæ, aut tunc fictæ. Verum si aliter illa verba intelligentur, implicant: neque ullus mentis compos ea percipere poterit. Fateri enim aliquid intuitivè conspici à facultate interiore,

iplo sui notionem inferente in noscentem, ejusdemque accidentia, quæ sensus interior percipit (nam substantiam solus intellectus intelligit) non cognosci, sed alia, putæ rei, quæ genuit phantasma, implicat quidem. Benè enim sequitur, hæc imago sentitur intuitivè, ergo ejusdem accidentia sentiuntur intuitivè. Consequentia est nota à definitione ad definitum, vel ab implicito ad explicitum. Illud enim, ut prædiximus, verè dicitur sentiri, cujus accidentia sentiuntur: nam substantia sensui non subjacet. Ulterius, accidentia illius sentiuntur intuitivè, ergo ipsa se talia repræsentant, qualia sunt: ergo nivis alba imago sensata alba erit, & picis imago nigra, cum talis existimatur: sed ex hypothese Gregorii non ejus coloris sentiuntur phantasmata cujus sunt, ergo consequens verum, imagines exteriorum rerum sensatarum esse tales, quales facultate interiori noscuntur, & non esse tales, quales dijudicantur, quod contradictio patens est.

Etiam alio modo Gregorii evasio excluditur. Si phantasma est tale in repræsentando, qualis est res exterior genitrix ejusdem, ergo simillimis accidentibus est afficiendum phantasma illis, quibus exteriores. Ideò enim statua Scipionis eum repræsentat, quia simili Scipionis colore, & figura, ac magnitudine efficta est: deinde ejusdem magnitudinis, ac figuræ, & coloris phantasma, quod intuitivè, ut ipse vult, noscitur, est cum re exteriori. Ergo dissecto cerebro, imagines tales, & figuræ illæ, ac colores conspicerentur intra inclusa, quo nihil absurdus. Restat ergo per modum à nobis explicatum dicendas similes in repræsentando imagines interiores, & nullo alio modo dici tales.

Nec

Nec sufficienter solvet qui dixerit, ab exterioribus oculis non posse cerni phantasmata, interiorem tamen vim potuisse, illa cognoscere. Primò quod ut album & nigrum sunt affecta coloribus contrariis, ita corpuscula illa alborum & nigrorum, nominata phantasmata, contrario modo immutare exteriores oculos deberent, si ipsa intuitivè, ut exteriores imagines, noscerentur. Secundò, quod ideò statua Scipionis magnitudine repræsentat Scipionem, quod par illi magnitudine sit, si enim parvior statua esset, que Scipio, statim magnitudine deficere à Scipione intelligetur. Ergo par imago patris mei ipsi futura erat, quæ nullum cerebrum capere posset. Consequentia patet, quia phantasmate patris non minorem eum absentem nosco, quàm dum præsens erat.

Sed quoniam non rarerent loquens de imaginibus interioribus dixi quasdam relictas esse à rebus sensibus exterioribus perceptis, alias fictas esse, paucis qualiter fingantur, explicemus. Si quis enim animal quod pia numquam visum format: dum id machinatur, figuram quadratam, aut triangularem, tere-tem, aut sphericam, vel alias ex his seu aliis, quondam visas, ut sibi placet, toti animali, vel aliquibus suis partibus aptat, talibus coloribus etiam quandoque visis illud, vel ornat, variegando, aut monstrificè deformat, ut fingenti libet, partibus monstruosos situs, atque inconsueta loca concedendo. Et in hunc modum omnium sensuum figmenta formantur ad imaginantis libitum: illamque facultatem, cui permissum est, ea componere, quæ naturæ efficere non placuit, imaginatricem appellant: eidemque permittitur accidentia omnia interiorius conspiciere, subjecto per fic-

tionem ablato, & alia hujus generis quam plurima conceduntur. De qua Aristoteles secundo de Anima, textu com. 150. sub nomine phantasiæ, & deinde usque in finem libri tractat. Et tertio ejusdem, textu com. 39. ac infra de illa refert, oportere intelligentem phantasmata speculari, ac alia dicens.

Qui brevis ac succinctus in conficiendo hoc opere esse cupio, divagari compellor, re, de qua agitur, tot seria negotia nobis objiciente, ut ultra migrare, ipsis indecisus relictis, potius ignavi, ac se cordis hominis opus esset, quàm ejus, qui quam maximè, cupit adeò perspicuum illustreque quantumvis hebetibus ingeniis reddere ea, quæ hucusque sub tanta caligine occultebantur, ut nemo posthac de modo sentiendi tam interioribus, quam exterioribus organis plus ambigere valeat, quam de numero digitorum propriæ manus. Adeò enim certus quilibet deinde erit, se eo modo sentire, ut retulimus, si suos actus nostris dictis contulerit, prout digitorum numerum recensendo, scit quinque digitis exiguam manum divisa est. Quæ retuli explicare quasdam Augustini & Aristotelis sententias ductas à Gregorio Ariminensi in suæ opinionis favorem attestantem phantasmata intuitivè nosci invitant, in quod accingor opus.

Prima undecimo de Trinitate, cap. 8. sub his verbis habetur. [Ita fit, ut omnis, qui corporalia cogitat, sive ipse aliquid confingat, sive audiat, aut legat, vel præterita nar- rantem, vel futura prænuntiantem ad memoriam suam recurrat, & ibi reperiatur modum atque mensuram omnium formarum, quas cogitans intuetur: nam neque colorem, quem numquam vidit, neque figuram corporis, nec sonum, quem

Sententia Augustini ducta à Gregorio Ariminensi ad roborandū phantasmata intuitivè nosci.

Qualit. finguntur phantasmata rerum, quæ non sunt.

numquam audivit, nec saporem, quem numquam gustavit, nec odorem, quem numquam olfecit, nec ullam contrectationem corporis, quam numquam sensit, potest quicquam omnino cogitare. At si propterea nemo aliquid corporale cogitat nisi quod sensit, quia nemo meminit corporale aliquid, nisi quod sensit. Sicut in corporalibus sentiendi, sic in memoria est cogitandi modus. Sensus enim accipit speciem ab eo corpore, quod sentimus, & à sensu memoria, à memoria verò acies cogitantis.]

Secunda, ex libro unico de quantitate animæ elicitur, ubi discipulus loquens de Urbe Mediolanensi non sibi præsentem, quam aliàs viderat, & tunc ejus recordabatur, referebat. Quid ibi agitur, ignoro: quod utique non ignorarem, si animus meus usque ad ea loca porrigeretur, præsentiaque sentiret.

Tertia inde vera religione cap. 60. trahitur, ubi inquit: Si unus est ille amicus meus, falsus est iste, quem cogitans fingo: nam ille ubi sit nescio, iste ibi fingitur ubi volo.

Quarta. Secundo confessionsum in decimo octavo, & decimo nono habetur: ibi enim probat, quòd nec præterita possunt scienter narrari seu cognosci naturaliter, nec futura præcognosci, nisi ex cognitione aliquorum præsentium.

Quinta, ex libro illo citato de Vera Religione, cap. 6. elicitur: ibi quippè dicit. Si una Roma est, quam circa Tyberim, nescio quis Romulus dicitur condidisse, falsa est ista, quam cogitans fingo, non enim est ista.

Sexta, in epistola ad Paulinum, de videndo Deum, refertur. Incorporas, inquit, similitudines corporum, anima in corporaliter commendat memoriæ, unde cum voluerit & potuerit velut de custodia

productas, atque in conspectu cogitationis exhibitas judicet: & cum volet etiam duo discernit quid in specie corporali foris reliquerit quid ejus simile intus aspiciat.

Septima, ex Aristotele tertio de Anima, textu comment. 30. referente. [Intellectivæ animæ phantasmata, ut sensibilia sunt, sibi opitulanti dicit] Quam plures etiam alias tam Augustini, quàm Aristotelis sententias Gregorius citat: sed cum universæ, his explicitis in vero sensu, à nobis in antecedentibus enodato, facile intelligi valeant, has tantum paucioribus verbis, quàm possum, explicabo: & id vellem, quod nos retulimus, monstrabimus.

Primum enim Augustini decretum non de aliis abstractivis notitiis loqui videtur, quàm de his, quas fictas vocabimus. Et has refert nequaquam fingi posse, nisi ex rebus quondam sensatis, iis compositis qualiter numquam sensatæ simul fuere: & si partes, ex quibus constitutæ sunt, sensatas olim fuisse omnes experiamur. Cum enim quis audit aliquem narrantem quid, quod ipse numquam vidit, ut puta, civitatem ullam in camporum magna planitie sitam, & muris altissimis munitam, ædibusque amplissimis per universos vicos ornatam, proceribus illustrissimis institoribusque opulentissimis numerum senatus ejusdem opplentem, non talem fingere poterit, qualis narrata est, nisi camporum planitiem, & muros, ac ædes, & proceres, atque institores nonnumquam noverit. Quæ omnia æquivalere videntur Aristotelis sententiæ 3. de Anima textu com. 39. dicenti: Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu. Reliqua, quæ in fine orationis Augustini leguntur, id sonant, quod nos de phantasmatibus re-

Explicantur
sententia au-
gustini.

tro actis ab occipite in synciput diximus.

Secunda sententia nihil aliud probat, quàm per notitiam abstractivam non cognosci id, quod est, in quantum est, sed quod fuit, aut futurum esse fingitur, sic ut per eam de existentia ullius rei certi esse non possimus: quod & nos fatemur.

Tertia non asseverat imaginem amici intuitivè à facultate interiori conspici, sed tantum quòd ipsa imagine afficiente interiorem vim cognoscentem abstractivè, quæ ab sunt, vel ficta sunt, cognoscuntur. Atque huiusmodi ficti cognitio, ut supra diximus, quædam sensatio interior est, qua noscimus aliquid, quod numquam in rerum natura fuit, sic compositum, ut cognitum est, quamvis partes ejus, quod noscitur, aliquando sensatas esse certè scimus: & illius totius, quod fingitur, numquam fuisse non ambigamus. Itaque illa verba Augustini, iste ibi fingitur, ubi volo, non intelligenda sunt de imagine, de qua dicat Augustinus, quòd ibi fingatur, ubi vult, nam hoc falsum esset; non enim imago fingi potest extra nos, sed de cognitione abstractiva, qua cognoscimus ibi rem esse, ubi volumus, per imaginem situs afficientem interius nos ipsos. Sine enim simulacro loci, locus absens cognosci non valeret.

Quarta nihil aliud concludit, quàm quòd tam præterita, quàm futura non possunt cognosci, nisi actu cognoscat, qui de illis cogitat: non præsentia, ut Gregorius existimat, sed in præsentia tempore præterita, vel futura. Si enim præsentia cognosceret, non præteritorum reminiscencia, nec futurorum præscientia diceretur talis abstractiva cognitio. Et in hunc sensum Augustini verba sumenda sunt. Vel si vim grandem in verbis illis ultimis

Tom. I.

Augustini Gregorius esse putat, etiam in rigore illo intelligi possunt in nostrum favorem. Augustinus enim deceptus opinatus est, ut post palàm monstrabimus, animam sentientem, sive intuitivè, sive abstractivè seipsam affectam noscere. Et in hunc sensum verè dixit ex cognitione affectuum præsentium genitorum ab imaginibus in anima, præterita & futura ab eadem cognosci.

Quinta sententia duplicem sensum habere potest. Unus ut loquatur Augustinus de ficta Roma, quæ, ut dixi, componenda necessario erat ex partibus, quas illa non habet, ac per hoc non prope Tyberim, seu Albulam ficta, sed juxta Rhenum, vel Danubium: quæ certè falsa & ficta est, si conferatur verè sita circa Tyberim. Alio modo, ut sit sensus, si vera est Roma exterior, falsa Roma est hæc imago, quam dum cogito & cognosco abstractivè, fingo coram me esse, non per cognitionem intuitivam imaginis, sed per affectionem factam ab eadem in partem interius cognoscentem. Tandem nullo sensu Gregorio favet, nec nobis adversatur.

Sexta non aliud probat, quam decretum nostrum, quo asseverabimus posteriorem cerebri partem locum esse servatricem corpusculorum phantasmata nominatorum. Ultimaque illa verba, quibus explicat duo animæ licere per visionem abstractivam, scilicet, considerare quale fuerit id, quod intuitivè cognitum fuit, ac etiam quale sit hoc illi simile quod intus aspicitur, intelligenda sunt in sensu supra explicato, putà, animam ipsam abstractivè cognoscentem, seipsam cognoscere affectam ab imagine interius relicta, cùm abstractivè cognoscit: idque vocat Augustinus simile aspicere, & idem refert: quòd

F 2

cum

cum intuitivè videt anima aliquam rem exteriorem, seipsam imagine rei visæ affectam tunc conspiciat: de quibus mox dicemus, cum eundem Augustinum nobiscum, exceptis paucis, sentire monstraverimus.

Septima Aristotelis sententia ex tertio de Anima: non aliud vult, quàm quòd veluti sine sensibilibus sensus nequaquam sentiret, ita sine phantasmatibus intellectus non intelligeret, quod quantum veritatis habeat, post cum de intellectu actibus egerimus, discutiemus.

*Dicuntur alia
qua ex Augustino,
quibus
retro dicta roborantur.*

Priusque quàm quarti motus brutorum causam reddam, & intellectus humani actus discutiam, ea quæ asserta sunt, sic fuisse ab Augustino intellecta, ut nos retulimus, paucis, veris tamen, nobis ab eodem discedentibus, dicendis explicemus.

Sitque prior ejus sententia, quæ in totum cum illo convenimus, ad roborandum animam affici ex intuitu rerum sensatarum ad affectionem organi, id quod ab eodem Augustino trahitur lib. 3. de Trinitate, cap. 8. cujus series hæc est. [Quapropter ita non possum dicere angelos malos magicis artibus evocatos, creatores fuisse ranarum, atque serpentium, sicut non possum dicere homines malos creatores esse segetis, quam per eorum operam video exortam. Sicut nec Jacob creator colorum in pecoribus fuit, quia bibentibus in conceptu matribus variatas virgas, quas intuerentur apposuit. Sed neque ipsæ pecudes creatrices fuerunt varietatis proles suæ, nisi quia inhæserat animæ illarum discolor phantasia ex contuitu variarum virgarum per oculos impressa, quæ non potuit nisi corpus, quod sic affecto spiritu animabatur ex compassione commixtionis afficere, unde teneris foetuum primordiis colo-

re tenuis aspergeretur. Ut enim sic ex semetipsis afficiantur, vel anima ex corpore, vel corpus, ex anima, congruentia rationis id faciant, quæ incommutabiliter vivunt in ipsa summa Dei sapientia: quam nulla spatia locorum capiunt, & cum ipsa sit incommutabilis, nihil eorum, quæ commutabiliter sunt, deserit, quia nihil eorum nisi per ipsam creatum est. Ut enim de pecoribus non virgæ, sed pecora nascerentur, fecit hoc incommutabilis, & invisibilis ratio sapientiæ Dei, per quem creata sunt omnia. Ut autem de varietate virgarum, pecorum conceptorum color aliquid duceret, fecit hoc anima gravidæ pecudis per oculos affecta forinsecus.] Prolixior fuisse sententia, quæ in solam roborationem ducta fuit, videbatur, nisi & præter id alia nos docuerit, quæ neminem scisse pigebit, quam tamen moderari ut vera omnino sit, oportet. Non intelligentes animam pecudis gravidæ sentiendo visu occasionem fuisse varietatis colorum foetuum, sed phantasmata, quæ genita fuere à discoloribus virgis, asservata in ovium, ut arietum cerebro, unde potior seminis portio disseccatur, causam fuisse varietatum colorum foetuum.

Secundum decretum ejusdem, quo fulcitur id, quod nos ut verum supposuimus ad probandum notitiam, quæ perfectior est accidente, non posse ab imperfectiori gigni, quarto de Trinitate, cap. vigesimo refertur verba hæc sunt. [Sed quia cavendum non erat neminor lux illa putaretur, quæ istam genuit] hoc enim nullus unquam hæreticus ausus est dicere, nec credendum est aliquem ausurum, illi cogitationi occurrit scriptura, quæ posset videri obscurior lux ista, quæ manat, quàm illa, de qua manat: quam suspicionem tollit, cum

Non posse ab imperfecto perfectius gigni probatur.

ait:

ait : [Candor est illius, idest, lucis æternæ, atque ita ostendit æqualem. Si enim hæc minor est, obscuritas illius est, non candor illius. Si autem major est, non ex ea manat, non enim vinceret de qua genita est. Quia ergo ex illa manat, non est major, quam illa.] Quibus ultimis verbis, ut principio uti videtur Augustinus hoc decreto, genuit aliquid aliud, ergo genitum majus genitore esse non valet. Quo fundamento nos usi fuimus.

Tertium Augustini placitum, quod suadetur id, quod nos prædixeramus, animam aciem propriam verentem in suos affectus genitos in sensus à rebus extrinsecis sensatis res extrinsecas cognoscere, existentiaque talis earundem quales sunt ipsæ, certam esse, Augustinus (& si non omni non ut nos rectè explicuimus) sentiat, in parte tamen nobiscum consentit libro undecimo de Trinitate, cap. secundo, dicens: [Hæc igitur tria, corpus quod videtur & ipsa visio, & quæ utrumque conjungit intentio, manifesta sunt ad dignoscendum, non solum propter propria singulorum, verumetiam propter differentiam naturarum. Atque in his cum sensus non procedat ex corpore illo, quod videtur, sed ex corpore sentientis animantis, cui anima suo quodam miro modo temperatur, tamen ex corpore, quod videtur, gignitur visio, id est, sensus ipse formatur: ut jam non tantum sensus, qui etiam in tenebris esse integer potest, dum est incolumitas oculorum, sed etiam sensus informatus sit, quæ visio vocatur, gignitur ergo ex re visibili visio, sed non ex sola, nisi adsit & videns: quo circa ex visibili & vidente gignitur visio, ita sanè ut ex vidente sit sensus oculorum, & aspicientis, atque intuentis intentio, illa tamen informatio sensus, quæ

visio dicitur, à solo imprimatur corpore, quod videtur, id est, à re aliqua visibili, qua detracta, nulla remanet forma, quæ inerat sensui, dum adesset illud, quod videbatur. Sensus tamen ipse remanet, qui erat. Et priusquam aliquid sentiretur, velut in aqua vestigium tamdiu est, donec ipsum corpus, quod imprimitur: inest, quo ablato, nullum erit, cum remaneat aqua, quæ erat & antequam illam formam corporis caperet: ideoque non possumus quidem dicere, quod sensum gignat res visibilis, gignit tamen formam velut similitudinem suam, quæ sit in sensu, cum aliquid videndo sentimus. Sed corporis formam, quam videmus, & formam, quæ ab illa in sensu videntis fit per eundem sensum, non discernimus, quoniam tanta conjunctio est, ut non pateat discernendi locus. Sed ratione colligimus nequaquam nos potuisse sentire, nisi fieret in sensu nostro aliqua similitudo conspecti corporis. Nec enim cum annulus ceræ imprimitur ideo nulla imago facta est, quia non discernitur, nisi cum fuerit separata, sed quoniam post ceram separatam manet quod factum est, ut videri possit, propterea facile persuadetur, quod inerat jam ceræ forma impressa ex annulo, & antequam ab illa separaretur. Si autem liquido humori adjungeretur annulus, eo detracto, nihil imaginis appareret. Nec ideo tamen discernere ratio non deberet, fuisse in illo humore antequam detraheretur, annuli formam factam ex annulo, quæ distinguenda est ab ea forma, quæ in annulo est, unde ista facta est, quæ detracto annulo non erit, quamvis illa in annulo maneat, unde ista facta est. Sic sensus oculorum non ideo non habet imaginem corporis, quod videtur quamdiu videtur, quia eo de-

*Animam se
animadverten-
tem in sensu
supra dicto sen-
tire auctorita-
te Augustini
probatur.*

detracto non remanet, ac per hoc tardioribus ingeniis difficillimè persuaderi potest, formari in sensu nostro imaginem rei visibilis, cum eam videmus, & eandem formam esse visionem.]

*Moderantur
ab authore
nonnulla de-
creta ex his,
quæ relata
sunt.*

Placuit universum contextum hunc Augustini transcribere, quia in eo plus cum Peripateticis de modo videndi, quam cum Academicis consentire videtur in libro unico de quantitate animæ. Et in quibusdam etiam de Trinitate libris expressè cum Platone Augustino sentiente: atque ut monstrem quædam ab eodem dicta nisi antecedentibus, aut subsequenter moderentur, à veritate aliena futura: id enim: [Illa tamen informatio sensus, quæ visio dicitur, à solo imprimatur corpore, quod videtur] in rigore verum non est. Nam in antecedentibus liquidis rationibus probavimus, non posse dici visionem, neque sensationem id, quod objectum in sensum producit, quin animadvertere animam seipsam affectam, ad affectionem organi animati, dici sentire ipsam objectum: & illum modum se habendi animæ animadvertentis se affectam, dici sensationem explicuimus. Ergo cum moderatione quadam, quæ ex ante dictis ab eodem elicitur, intelligendum & ducendum in nostram sententiam Augustini decretum est. Superius enim dixit: [Gignitur ergo ex re visibili visio, sed non ex sola, nisi adsit & videns.] Quibus verbis palàm Augustinus refert, non tantum indigere qualitate illam, quæ visio appellatur, se esse productam à re visa, ut talis dicatur, sed requirere subjectum ejusdem esse facultatem videntem. Quod non ob aliud additum ab Augustino est, quam ut per id explicet, quòd tunc cum qualitas illa, quæ gignitur à re visa in sensum actu

percipientem afficit animam, quæ præcipuè sentit talem affectionem, ipsam animam versam in se dici visionem, quo nihil à nobis discrepat. Aliud etiam inferius relatum: [Ideòque non possumus quidem dicere, quòd sensum gignat res visibilis, gignit tamen formam velut similitudinem suam, quæ fit in sensu, cum aliquid videndo sentimus, sed corporis formam, quam videmus, & formam, quæ ab illa in sensu videntis fit, per eundem sensum non discernimus: quoniam tanta conjunctio est, ut non pateat discernendi locus.] Nec etiam ut verba sonant recipiendum. Si enim ita ut hæc retulimus sine limitatione fumerentur, ultima verba referrent, nos non posse visu discernere inter similitudinem rei visæ impressæ in oculum, & rem ipsam visam à nobis ob ingentem synonymiam seu convenientiam inter utrasque, quod non exigua incommoda pareret. Primò Augustinum affirmasse à nobis videri species inductas in oculos à rebus visis, & si non possit ipse visus distinguere propter ingentem similitudinem speciem à re visa, quo pauca à vero magis abhorrentia. Nam nequaquam verum est animam videre affectionem propriam factam à re visa, cum videns, se animadvertit. Sed illa animadversione, non dico visione sui (nam cum videt, non se, sed objectum videt) ipsam animam videre objectum extrinsecum gignens affectionem. Quod non aliud est, si visio distincta fuerit, quam quædam certitudo animæ existentia objecti sic affecti, ut est. De quibus supra fusius egimus. Secundò, quòd si oculus speciem & rem exteriorem producentem videret, ut Augustinus videtur dixisse, potuisset quippè facillimè distinguere inter utraque. Primò, quia di-

ver-

versis locis fita sint, objectum enim extra oculum, species in oculo existit, situsque distinctio tanta inter quaecumque, quantumvis simillima discernendi occasionem erat exhibitura. Secundò, quia neque inter lucem rei visæ & speciem ejusdem est tanta similitudo, quòd non distinguì à sensu visus potuisset utrumque, si utrumque objectum visus esset. Nam lumen, quod Sol diffundit in mundum (ut nonnulli crediderunt) species ejusdem est, quo inducto in oculos humanos eundem videri illi putant: & tamen quantum hoc lumen distet à luce, quam in sole cernimus, nullus ignorat, neque quam exigua difficultas sit distinguere inter utraque. Tandem cum in prædicto sensu verba Augustini, vera esse, non valeant, sequitur eo modo intelligendam sententiam illam, ut quæ antecessit, putà, animam vertentem se in affectum, quem recipit ab specie, verè non cognoscere speciem, sed objectum dicendam: id enim statim innuit Augustinus post verba ducta, inquiens: [Ratione colligimus, nequaquam nos potuisse sentire, nisi fieret in sensu nostro aliqua similitudo conspecti corporis.] Quibus verbis manifestè apparet, noluisse eundem velle facultatem visivam cernere speciem, sed objectum per affectionem speciei: quam affectionem asseverat Augustinus conjectura rationali, non visione corporea sentiri.

Superfedendum ab ulteriore citatione Augustini visum est. Primò, quòd cum de actibus intellectus egerimus, etiam nonnulla huic negotio attinentia discutiemus. Secundò, ut auspicemur causas reddere quarti modi motus brutorum: quam fortassis aliquis suspicabitur me distulisse, veritus negotii difficultatem, ob idque adeò diversa in-

ter servisse, ut potius fugiens, quam remorans meritò diceret. Verùm cum sciam qui antecedentia à nobis obiter ducta ad amussim intellexerint, existimasse non infrugiferum opus nos tractasse, reliquis, quòd ea non calluerunt morem non gefisse non displicet.

Quantum genus motus brutorum relatum est esse illud, quod à brutis instinctu naturæ, ut inquirunt, vel in discrimine vitæ sitis nonnumquam exercetur, inter quos nonnulli eorundem motus actu quodam inter venam dum fieri visi, ut fellium venantium mures, & aliorum animalium, quæ prudentia quadam visuntur, rapinæ munus exercere recensentur: ac etiam Leonum, & nonnullorum aliorum irrationalium apparens ex nutibus clementia, de eodem genere esse, existimatur. Horum ergo omnium causam propalemus, illis, qui præterita calluerunt. Et primò eorum aquatiliū, quorum nonnulli motus à Plinio nono libro relati sunt, discutiantur. Nam si quid errandi ansam dedit opinantibus animalia sentire, hujus quarti generis motus præcipuè fuere, quibus idem etiam intelligendi vim illis concedendam esse, asseverare cogendi essent, si non aliud quàm id, quod videtur, dijudicarent. Cum enim Scolopendria marinum animal, devorato hamo ad eam capiendam exposito, inter anea evomit, ut simul hamum & escam rejiciam, quam post absorbere valeat: non paucas, nec malas consequentias piscis hic inferre tenetur, si quod agit, sentit. Primò enim hanc. Devoratus est à me hamus, ergo capi à piscatore paratus sum. Et statim alia, nihil quod devoratum est habens appendicem extra os alibi, quàm per idem os potest sine molestia excerni: sed hamus hic deglutitus à me

*Causa quarti
modi motus
brutorum re-
fertur.*

ore est, & appendicem habet: ergo per idem vomitione est excernendus. Et tertia. Rejeto hamo, & esca, quæ eidem inhærat, facile sine hami devoratione esca separata ab eodem poterit absorvi: ergo hæc transglutiat. Vide, si opus bruti perpendis, nullis aliis inconvenientibus animadversis, quàm facile id non tantum ratione præditum, sed acri ingenio dotatum existimandum est. Plures adhuc illationes in venatione murium & aliarum prædarum feles si sentirent, formare compellendi sunt asserere: quo (meo iudicio) nihil dementius. Frequenter enim, qui nocturnas horas lucubrationibus assueti sunt, consumere, gattos adeò sine ullo murmure, ut fermè non anhelare credantur, insidiantes muribus attentè conspiciunt, ut admiratione corripiantur tantæ solertia in quadrupede illo: qui enixus duobus posterioribus pedibus, duos anteriores adeò promptos exhibet muris capturæ, ut nulla celeritate fermè possit vinci: ne cum primum mus incautè nonnihil corpusculi sui detegit, statim à fele non corripitur, pedemque unum, aut utrumque ex anterioribus in foramen, ubi mus est, nonnumquam adeò altè immittit, ut ex compage propria divellere, ut altius attingat, videatur. Quæ omnia nisi quædam, ut antecedens assumat, alia ut consequens inferat, tres aut quatuor implicite formando consequentias bonas, non aliter adeò distinctas operationes, si sentiret, ut existimant fermè omnes, exequeretur gattus. Quæ cum non sic fieri certi sumus, quia rationali anima informatum esset, causam tot motuum jamiam reddamus.

Pro qua dilucidius intelligenda supponamus, orationes has nostras

non condi à me, ut legantur à quibusvis in re naturali parum peritis, sed ab illis, qui naturalis facultatis universa opera ab Aristotele condita ante libros de Anima, & ipsos ad unguem calluerunt. Etiam iis, qui nonnihil rei medicæ scivere: quibus ignotum non esse existimo, ab eo, quem spiritum genitivum appellant, semini marium involuto tot, ac tam diversas operationes factas conspici, ut non solum universam prudentiam humanam excellant, quin divinitatis opera illa arbitrentur, vaporibus illi, appellato genitali spiritu, in vulvam rejecto à mare, nullis physicis vim sensitricem concedentibus. Insanum enim esset, testari in maris semine spiritum inclusum facultatem sentiendi habere, & hunc non sentire, si pungatur: de qua re si periculum facimus in semine extra uterum rejecto, eventus probat, nec semen, nec spiritum inclusum vulnere illato contrahi, nec distendi, nec animalis ullius speciem referre.

Qui enim asseruerit deesse spiritui illi instrumentum, quo sentiat, & ob id non sentire, objiciam ego, mihi licere ad eundem modum dicere, terræ inesse spiritum genitivum, anima sensitiva præditum, illum tamen non sentire, donec idonea instrumenta acquirat: quæ possidebit, dum ex terra fructus genitus ab homine, vel bruto comestus, alimentum, quod præbet, in nervum animalis reddatur. Tandem si corpusculum illud, appellatum spiritus, sine ullo sensu tot partes animalis mirè effingit, quasdam cavitatibus teretibus, alias sphericis, nonnullas fermè quadratis hiatis cavans, ex reliquis certas solidescere relinquens, in gibbum quasdam, in concabum quaspiam, aliasque vario modo format, quid mirum si animal tanta membrorum

compage formatum, tot varios motus inter venandum, aut fugiendam mortem edat, sine ulla vi sentiendi, quot conspiciuntur, ab illa causa doctum, quæ spiritum relatum in humana, vel equina, aut felina, vel alterius bruti formatione, ipso non sentiente docuerat? Hancque causam si tu primam esse dixeris, concedam: si intelligentiam quandam non errantem, non inficiabor: si occultam vim, non adverstabor. Tandem prout tibi placuerit appellare causam concurrentem ad generationem animalium, eo modo confitear appellandam esse eam, quæ docet huiusmodi brutorum motus.

Et ne mihi, qui vera fateor, putet de futura alia similia in animalibus præter formationem visa sine sensu fieri tantæ prudentiæ, ut motus relati, eas operationes, quæ in nutritione exercentur, referre volo, quas sine ulla sensus discretionem factas omnes scimus: quæ non minoris peritiæ, quàm foetuum creationes sunt. Quis enim prudentior concoctricæ vi ventriculi censeripotest: quæ ex alimento eas partes sumens, quæ viventi conveniunt, sic eas commiscet, prout convenit facultati sitæ in jecore, cui munus vertendi in sanguinem alimentum prius elaboratum in ventriculo concessum est? Neque qui cautiore, quàm expultrix vis ejusdem, quæ verita quòd si strigmenta alimenti in ventre detinerentur, alimentis sumendis impedimento futura essent, præoccupato loco, ea ad intestina excernit: quæ non minori industria ea ad se trahunt, ut ex quibus opem alendi suctis eorundem mollioribus partibus essent receptura?

En duos consimiles eventus iis motibus, qui à brutis cum peritiâ fieri dicuntur, exequutos tam à vi formandi, quàm ab hominibus, ac

aliis irrationalibus jam in lucem editis, ipsis ignaris, neque cognoscentibus ea, quæ prudentè intra se à causis ignotis aguntur. Non est ergo cur miremur relatos brutales motus, præsertim quòd illi præter assignatam causam genericam alias habeant, quæ concurrunt ad hos motus, ac peculiare illis sunt, putà inductio specierum coloris, aut odoris, aut saporis, aut aliorum sensuum sensibilium, in organa, quibus motus exercentur. Quippè scolopendriæ vomitus devorato hamo, & esca fit, inductis speciebus saporis, & caloris, aut frigoris hamo in musculos moventes ventriculum scolopendriæ ad vomitum, eademque esca expulsa in mare, in oculos, & nasum scolopendriæ inducendo sui speciem cogit scolopendriam versus ipsam moveri, osque ejusdem proximum alimento hiare, gulamque illud devorare, quod hamo infixum erat. Pinnæ, & aliorum animalium motus, de quibus Plinius citato cap. 9. & multis aliis locis per eadem normam factos existimamus. Sed felium in capiendis muribus motus provenire ab eisdem specibus murium inductis in oculos, vel olfactum gattorum non ambigimus, ac potius alterum ex anterioribus pedibus moveri, quam aliud, speciem plus alterum oculum, aut narium foramen afficere, quam aliud, causam esse nullus dubitare debet, quòd ipsa libera ex consensu omnium non sint. Clementia Leonis in Getuliæ captivam, de qua Plinius 8. lib. capite 16. non supplicationibus auditis à Leone tribuenda est. Nam si hæc esset, semper eisdem mulcendi essent: quod non accidit, sed potius saturitati Leonis, aut alio affectui ejusdem, quo tunc opprimebatur, referatur. Adulatio quoque Leonis Mentoris Syracusani

Motus brutorum quod ex instinctu naturæ fuit qualiter continent.

In hominibus, ac brutis nutritione similes motus his quarti generis conspiciuntur.

vestigia lambentis, ut opem ferret tumori proprii pedis à furculo infixo effecto, alteriusque Elpim Samium insequentis ore hiantē, neque à trunco arboris decedentis, in quem Elpis fugiens hiatum minacem Leonis conscenderat, non intelligens Elpis, vi oris harentis dentibus Leonis, aperto, & hiantē ore, ipsum similem minanti faciem ostendere, qui potius, ut peteret os ab ejus ore educi, quam ut ore morderet, hiabat. Etiam nonnulli hujusmodi eventus, quibus moveri inusitato modo bruta conspiciamus, non factos à Leonibus præfatis, nec ab aliis irrationalibus credimus, ut ab his, qui sciant, & sentiant ea, quæ fiunt expedire illis, sed vi quadam naturali, & si non intellectrici effectos. Simillimamque esse ejusmodi facultatem ei, quæ exquisito, ac inusitato modo excernit causas morborum, tam in hominibus, quam brutis, ac illi, quæ in sanis etiam quotidie videtur, adeo prudenter nonnulla exequi, ut intellectum humanum superent. Quis enim bilem leviolem multo melancholico succo in intestina ad excitandum album machinaretur mittere, & melancholiam gravem in os ventris ad provocandum appetitum rejicere, ore ventris superiorem regionem corporis possidente, & intestinis infimiorē, nisi illa prudentissima causa, quæ numquam in universalibus errans, facultates expultrices animalium, & alias miro modo gubernat, & moderatur?

*Obijciuntur
quatuor con-
tra causam
quarti modi
motus bruto-
rum.*

Quispiam fortassis nobis obijciat similitudines ductas non omnino cum effectibus, quorum causam indagare proposuimus, quadrare. Primò, quod tam multi, ac tam varii motus, prout passim à brutis fiunt, non sunt credendi doceri à causa illa exteriorē, quam

ut tutricem animalium eisdem perpetuò assistente, cogendi essemus affirmare, etiam quod cuius animalis esset assignandus diversus custos, cum unus, & idem simul adesse tot bestiis per universos terrarum, & maris tractus divisus, non posset.

Etiam aliis videbitur, si vera essent, quæ retuli, in cassum naturam fabricasse in constructione oculorum tot tunicas, ac ex his complures diaphanas, ac humores, & ex iis universos decolores, ac illustres, ac adeo anfractuosas vias in aurium foraminibus, & adeo patentibus cuneos in naribus, si his instrumentis bruta non essent sensura tantas rerum objectarum differentias prout homines.

Primæ objectioni quemlibet pro me facile responsurum existimo universis, qui præfatos eventus brutorum conferre velint cum illis, qui in generatione plantarum irrationalium, & hominum fiunt, scientibus, non aliter vim genitricem, quæ in spiritu genitrivo, vel alia parte feminis insita est, partes feminis posse movere, ut membra formanda decet, quam membra Leonis præsentē Mentore mota fuere, ut suaderent furculum à se divellendum, nutibus Leonis id poscentibus, quod ille cum veluti supplex deprecabatur, ignorabat, ut spiritum genitrivum latebat, quid effingeret, cum embrionis membra formabat. Neque plures tutores, & custodes brutis concedendi sunt, ad præfatos motus exequendos, quam plantis, & animalibus, & hominibus conceduntur, quæ miro modo formari, & nutriri nullo non in tempore conspiciamus: ac sive una prima causa, quæ ubique locorum est, indefatigata, & indefatigabilis quantumvis jugis, & variis operibus incumbat: seu alia

*Similitudine
eorum, quæ
accidit in ge-
neratione plan-
tarum, & a-
nimalium, sol-
vitur objec-
tio.*

secunda causa intelligentia quippe ulla tota toti orbi assistens, & tota cuilibet parti ejus præsens, quæ forsan ab antiquis Philosophis anima mundi appellata fuit, tam formandorum foetuum, quam motuum irrationalium moderatrix fuerit, seu diversæ intelligentiæ iis diversis muneribus exequendis præsint, nihil, quod non conveniat, & veritati quadret, dicitur.

Solvitur secunda obiectio.

Secunda obiectio non majorem difficultatem, ut solvatur infert, quam prior. Qui enim noverint universos nervos, quibus motus in locum perficiuntur, à capite ortum trahere, facile intelligent, necessarium esse vias per quas deferendæ sunt species in illud principium motus per vias futuras, etiam tali, ac tanta distantia, ac adeo prudenter formata, ab eodem principio distaturas, ut à metu in morbum incidendi vindicetur principium illud motus, cerebrum appellatum. Hic ergo naturæ scopus fuit, creandi oculos, & aures, ac nares, & cætera membra ad sentiendum nobis collata, sic configurata in plurimis brutorum, prout in nobis visuntur, ut scilicet, species eo modo deferantur in principium illud sentiendi, quatenus decet ad salutem animalium, & ut eisdem speciebus moveri membra instigantur, principio motus affecto, ut ferrum inducta in se qualitate motrice à magnete duci in magnetem compellitur, de quibus non nihil supra tractavimus.

Tertia obiectio.

Tertiò objici posset, si ita esset, quòd bruta ab aliqua extrinseca causa docerentur moveri hoc quarto modo motus, non est, cur potius felibus sit collatus ille venandi mures astus, quam aliis quadrupedibus. Etiam cur potius scolopendriæ devoratum hamum evomant, quam cæteri pisces, & leones, &

capræ recensitæ cur potius illos prudentiæ motus exequantur, quam alia bruta. Etiam cur reliqua irrationalia diverso modo, vel in venatione, aut pastu, sive ullis aliis operibus cavillantur, quam Leones, & capræ. Si enim ubique locorum illa universalis causa, quæ regit, & gubernat nonnullorum brutorum motus, adest, eosdem, vel confimiles, universis bestiis esset collatura.

Solvitur ratio.

Cui dubio facilius, quam præcedentibus, faciemus satis, sumptis illis operationibus spiritus genitriivi inclusi in semine, sive plantæ, sive animalis, quæ doceri diximus, ab aliqua extrinseca intellectuice causa, ut quibusdam simillimis operibus illis, quæ à brutis adultis aguntur. Et collationem faciendo inter opera generationis, & prudentiæ bestiarum, dicemus, quòd velut illa universalis causa, quæ moderatrix est spirituum genitivorum, non easdem figuras, formas, & effigies, ac similia membra plantis, & brutis universis effingit, sed prout quamlibet materiam decet, sic quævis elaboratur: ad eandem normam prout brutum effigiatum, & figuratum est, ac prout suæ formæ substantiali expedit, sic alii, ac alii motus ab illa causa extrinseca docentur, obiectorum speciebus non parum conducentibus, ut prædiximus. Per hunc modum solvitur quod pag. 24. quærebatur, cur dociles psittaci, & turdi, & canes, & nonnulla bruta sint, alia minimè doceri apta.

ad idem obiectum.

Quartum, quo improbari posset nostra assertio esset, objici nobis irrationalia fermè omnia, cum alimenta, quæ eis expediunt, sentiunt, vel sumunt, gestibus, & motibus quibusdam monstrare hilaritate quadam perfundi interius: quibus, vel aliis rebus sibi commodis, aut

Quarta obiectio.

filiis cum privantur ululatus, gemitibus, & inquietis motibus referentibus nostros, cum moesti sumus, moerorem interiore exterioribus signis ostendere videntur. Quæ omnia nequaquam facerent, si id interius non sentirent, quod palam ostendunt. Neque ab illa intelligentia docente motus brutorum hæc doceri cogitanda sunt. Frustra enim hominibus ipsa imponeret relatis nutibus brutorum, ea sentire ipsis suadens, quæ non sentiunt, justamque quærelam homines de huiusmodi intelligentia docente haberent, si tantum ut eos deciperet, illos motus bestiis tribuisset, quibus neque commodum, nec incommodum præter illusionem hominum illa assequuntur. Has certe de natura, seu intelligentia humanas quærelas, quibus frustra illudi brutorum nutibus recensitis, homines in ratione relata conquerruntur, iniquas esse ex dicendis constat. Porro non in cassum commenta est intelligentia, quam naturam, si libet, vocare possumus in Leonibus fremitum, cum in iracundiæ operam prorumpere accinguntur, neque caudæ concussum in canibus, cum amicorum munere fungi sunt parati, neque equorum hinnitum, cum in venerem instimulantur, neque cæterorum animalium affectus interiores, vel motus exteriores in vanum nutibus eorum sunt prænuntiata, nisi ut iis, velut quibusdam signis homo sibi, aut brutis, cujus opera utitur, caveat. Certè si latratu non minaretur canis morsum, facillimè circumveniri moribus eorum possemus. Si procinctu cornuum taurus, & rugitu Leo nos non terrerent, expositi essemus effodi illius cornibus, & dilacerari huius unguibus. Etiam si gementis bestię immodico pondere onustæ, vel morbo, aut

partu vexatæ sonum homo non caperet, & per analogiam illius ad eum, quem ipse, cum ægrotat, edit, non intelligeret bestię onus imminuendum, vel deponendum, vel morbo medelam exhibendam, aut parienti opem ferendam, foetusque cura habenda, quantis incommodis natura irrationalis vexaretur, nullus est qui ignoret. Merito ergo præfatos nutus, gesticulationes, & motus intelligentia, quæ cogit bruta ea facere, quæ non intelligunt, ipsis indidit.

Non est ut quid plus immoremur in reddenda causa quarti modi motus brutorum, cum sufficienter, ut remur, sit à nobis explicata: ideoque priusquam operationes intellectus discutiam, quod me facturum promissi, quid in hac re, de qua agimus, privantes bruta ab omni assertionem, indeque ab universa cognitione, & sensatione, Aristoteles senserit, paucis dicamus, nonnullas sententias ejusdem in medium ducentes, quibus omnibus, ut mea mens est, ipse ambiguus fuisse, ac vacillasse in hoc negotio, ni fallor, existimari posset, nisi aliquæ adeò dilucide attestarentur, brutis inesse sensum, ut nullam extorsionem patiantur.

Prima sententia Aristotelica sit, quæ primo Perhermenias cap. 2. habetur, cujus series hæc est: [Brutorum, & ferarum, quidam soni significant naturaliter propriè passionem: sed non sunt nomina.] Quibus verbis manifestè sentire videtur Aristoteles naturaliter moveri ipsa bruta, inductis in aures brutorum illis sonis, & non sentientibus ipsis.

Secunda sit secundo Physicorum, textu comm. 80. [Bruta nec ab arte, nec discursu, nec deliberatione agunt, operantur tamen propter finem.] Hic quippè ambiguum

Solutio objectionis.

Sententie Arist. de motu irrationalium.

guus esse aliquo modo videtur Aristoteles. Nam in prioribus verbis nobiscum consentit. In ultimis cum dicat ipsa propter finem agere, à nobis dissidere censendus esset, nisi hic finis non ab eisdem, sed ab intelligentia rectrice præcognitus existimetur, ut qui rectè, quæ nos prædiximus, calluere, intelligent. Quo enim modo formicæ, quæ orno natæ sunt, cognita hyeme, quam non noverunt, potuerunt in terræ cuneos condere frumentum, propter finem hunc, ut non germinet, supra terram dimissum, germinationis prohibitione ut sine incognito

Tertia sit loco mox citato: [Bruta an intellectu, an aliquo alio principio operentur, dubitant quidam.] Quibus verbis, & ipse dubius videtur.

Quarta, secundo de Anima, textu comment. 157. refertur: [Animalibus nullis inest assensus, ut una translatio habet, ut alia. Brutis nullis inest fides.] Utroque quorum nobiscum convenit.

Quinta, eodem textu, & comment. [Brutis nullis inest ratio.] Etiam nobis patrocinator.

Sexta, secundo de Anima, textu comment. 162. [Irrationalia quia rationis expertia sunt, phantasiis, seu phantasmatis aguntur.] Quibus verbis palam nobiscum convenit. Nos enim reddimus causam motus brutorum in res absentes tendentium, phantasma relictum à re olim sensata.

Septima, tertio de Anima, textu comment. 57. [Irrationalia phantasia habent, deliberativam verò non habent, quia deliberare utrum hoc aut illud agant, operationis est, quæ non est in brutis.] Hic etiam ambiguus Aristoteles censendus est. Nam cum fatetur participia esse bruta phantasia simi-

li nostræ, sentiendi abstractive vim illis concedere videtur, quod falsum esse diximus. Sed cum refert deliberativam non habere, aliquo modo innuit, naturali vi moveri, ipsis ignaris eorum, quæ agunt.

Octava, tertio de Anima, textu comment. 66. nullam patitur extorsionem: ibi enim expressè dicit Arist. [Sine autem tactu nullum sensum alium possibile est esse.] Et comment. sequent. [Manifestum est igitur, quod necesse est hoc solo privata sensu animalia mori.] In quibus verbis palam innotescit, ipsum putasse animalia omnia sensu tactus participia esse.

Nonna, secundo Rhetoricorum, cap. sexto: [Brutorum neminem pudet.] Nobiscum convenit. Certè si novissent quæ agunt, pudenter, aut impudenter egissent.

Decima, tertio Ethicorum, cap. primo: [Animalia non agunt aliquid spontè, & voluntarie.] Et eodem libro, cap. secundo: [Bruta nihil faciunt electione.] In nostram sententiam descendere videntur.

Undecima, eodem tertio Ethicorum, cap. octavo. [Irrationalia voluptates amant.] Cum omnibus, qui opinati sunt bruta sentire convenit.

Duodecima, sexto Ethicorum, cap. secundo. [Bruta licet sensuum habeant, dominium sui actus non habent.] Prioribus verbis nobis adversatur, ultimis favet.

Decima tertia, septimo Ethicorum, cap. tertio. [Animalia non sunt incontinentia, quia non habent universalem existimationem, sed habent singularem imaginationem, atque memoriam.] Plus nobis, quàm adversis favet.

Decima quarta, tertio de Anima, textu comment. 64. [Animalia, quæ motu processivo moventur, necesse est habere alium sensum præ-

præter gustum & tactum: quæ si conservari debent, non solum propè, sed etiam à longè sentire tenentur: cui rei serviunt alii sensus, scilicet odoratus, visus, & auditus.] Quibus etiam verbis palàm contra nos scripsit.

Decima quinta sententia in cap. primo. De memoria & reminiscencia: [Irrationalia, quæ tempus non percipiunt, memoria carent.] Jam quoquomodo contra nos pugnare videtur. Nam videtur Aristoteles credere illa bruta, quæ memoriam habent, tempus percipere, quod non exigua dementia est.

Decima sexta, in lib. de Somno & Vigilia, cap. 3. [Animalia moventur facto aliquo sensu, vel proprio, vel extraneo in sensorio primo.] In parte nobis favere videtur. Sed utrum sit aliqua potentia interior, quæ dici possit sensus communis, & primum sensitivum, aut non, postea discutietur.

Decima septima, nono de Historia Animalium, cap. quadragesimo nono: [Animalia sicut pro suis affectibus agunt, sic pro suis actionibus afficiuntur: hoc exemplo Gallinæ ostenditur.] In utroque sensu potest capi. Nam si affectus illi sibi inesse à natura dicuntur ipsis animalibus non sentientibus quod afficiuntur, verum est: tamen si illa existimat Aristoteles suos affectus, putà dolorem & delitiam, ac consimiles sentire, & falsum, & nobis adversum erit.

Decima octava, nono de Historia, cap. septimo per totum: [Irrationalia quædam hominis rationem referunt.] Ut præcedens decretum ita hoc anceps est.

Decima nona, primo libro de partibus Animalium, cap. primo: [Brutis non inest intellectus, sed delectatio.] Prioribus verbis nobis

favet, posterioribus adversatur. Nisi delitiam in brutis appellet Aristoteles quod proportionale nostræ. Nam velut qui lætitia perfunduntur, gestiunt gliscientes: sic bruta nonnullis rebus præsentibus eodem modo gesticulantur. Etiam cum Aristoteles dicit ipsa sentire, aut intelligere, eodem modo intelligendum esse existimo. Quis enim non videt, quod in rigore sumptis illis Aristotelis verbis, capitis sexti, libri noni de Historia Animalium de Pantheris scribens: [Panthera cum venenum, pardalianches dictum ab angore, æderit, quo Leones etiam intereunt, stercus hominis quærunt] (eo enim ipso juvatur) quocirca venatores stercus ibi propinquum suspendunt ex arbore aliqua, ne procul bellua abeat, petens suum medicamentum, itaque insiliens, & spē capiendæ, perseverans in se effrenda emoritur, eandem sese abscondentem venari ferunt, propterea quod suo odore belluas delectari intelligat, propius enim ita accedunt, quas corripit.] Vera in rigore verba hæc esse non possunt, referunt enim, quod bestia intelligit, alia animalia delectari suo odore: ergo intelligit. Ultra intelligit, ergo intellectu prædita est, nihil enim sine intellectu intelligit: quod si detur, pauca à veritate adeò aliena erunt. Sufficit præfatos citasse ex Aristotele locos, quibus constat, eundem, ut prædiximus, hæsitasse de re à nobis explicita, nisi ipse exponatur ut parum ante retuli. Multas quoque alias possem sententias hujus mensis trahere, quas, ut prolixitatem vitem, omitto.

Toties promissi in antecedentibus de intellectus actibus me loquuturum, ut meritò si promissa non adimplerem, cuivis liceret, diem mihi coram iudice de re hac dicere. Quod ut vitem, etiam ut in-

intellectus operibus cognitis omnes intelligant quantum distent brutorum opera à rationalium etiam sentiendi actibus, de iis differere statuo, exordio sumpto ab omnium interiorum facultatum comprehendendum examine: quæ, ut cœtus physicorum existimat, perpetuò prærequiruntur ad intellectus operationes exequendas. Nec in præsentī narratione nonnulla, quæ ambigi solent, enodabo, cum potiorē partem quæstiuncularum illarum vanam esse reor, facultatibus interioribus non ea munia tribuens, quæ ab omnibus Medicis & compluribus Philosophis concedi solent. Sed quot, & qualia nos ipsos animadvertentes cogendi sumus asserere, referam: aliis, rationibus evidentibus, explosis, quæ inscitia scriptorum commenta fuere.

Quæ de sensu communi hucusque asserta ab expositioribus Aristot. sunt.

Auspicio ergo dicere, quæ Physicorum vulgus scripsit. Porro ultra hos quinque exteriores quos vocant sensus tam in brutis, quàm in hominibus quandam facultatem, sensum communem appellatam, in eorundem syncipite sitam esse existimant: cuius munus esse dicunt, inter diversorum sensuum objecta, ac actus distinguere. Cum enim oculus sapores non cognoscat, nec gustus colores, neque olfactus calores, videtur illis aliquam unam facultatem interiorem esse, quæ quinque objecta diversorum sensuum percipiens, inter ea distinguat, ac differentiam exprimat: quo munere exteriorum facultatum quævis privata est, ut ipsi rentur, peculiari dote cognoscendi unum genus objectorum qualibet prædita, & nulla valente alterius objecta apprehendere, indeque nec inter ea discernere, eandemque facultatem, sensum communem dictam, ut superiorem sensibus exterioribus, sic potiorē in cognoscendo existi-

mant esse. Eam enim non tantum credunt distinguere inter objecta, sed inter actus diversorum sensuum exteriorum, haberique illam ad cæteros sensus, ut centrum ad circumferentiam. Ac velut omnes lineæ ductæ à circumferentia in unum centrum cœunt, sic omnes intuitivæ cognitiones ultra sensationes factas in organis exterioribus in unum sensum communem convenire affirmant.

Hujus facultatis non se primos inventores esse dicunt antiqui & neoterici Physici, sed Aristotelem ipsum hanc primum novisse existimant secundo de Anima, textu comment. 144. Et per sex commentos sequentes, cum refert: [Unusquisque quidem igitur sensus subjectivè sensibilis est, qui est in sensitivo in quantum sensitivum: & discernit subjecti sensibilis differentias, ut album quidem & nigrum visus: dulce verò & amarum gustus. Similiter autem se habet hoc & in aliis. Quoniam autem album & dulce & unumquodque sensibile ad unumquodque comparando discernimus & sentimus, quia differunt: necesse est igitur sensu sensibilia enim sunt, quare manifestum quoniam caro non est ultimum sensitivum, necesse enim esset tangens ipsum discernens discernere, neque utique separatis contingit discernere quòd alterum sit dulce ab albo, sed oportet aliquo uno utraque manifesta esse: sic enim & si hoc quidem ego illud autem tu sentis, manifestum utique erit: quoniam alterum adinvicem sunt. Oportet autem unum dicere, quoniam alterum: alterum enim dulce ab albo, dicit ergo idem quare sicut dicit, ita ille & intelligit & sentit, quod igitur non possibile separatis judicare separata palam: quod autem nec in separato

*Contextus
Aristot. 2. de
Anima, text.
com. 144.*

tem-

tempore hinc habitum est. Sicut enim idem dicit quod alterum bonum & malum sic & quod alterum dicit, quoniam enim alterum nunc & alterum non secundum accidens, ipsum quando. Dico autem putà cum nunc dico, quoniam alterum, non tamen quoniam nunc alterum. Sed sic dicit & nunc, & quoniam nunc simul ergo, quare inseparabile & inseparabili tempore. At verò impossibile est simul secundum contrarios motus moveri idem, aut indivisibile, & indivisibili tempore. Si enim dulce sit movet sensum: aut intellectum, amarum autem contrariè: & album aliter, ergo simul quidem & numero indivisibile: & inseparabile quod judicat: secundum esse autem separatum. Est igitur quodammodo quod divisibile divisa sentit. Est autem quod indivisibile, secundum esse quidem enim divisibile, loco autem & numero indivisibile, aut non possibile, potentia quidem enim idem & indivisibile contraria: secundum esse autem non sed in operari divisibile. Et impossibile est album, & nigrum esse simul, quare nec species pati ipsorum, sed hujusmodi est sensus: & intelligentia. Sed sicut quod vocant quidam punctum, aut unum, aut duo: sic & indivisibile. Secundum quod quidem igitur in divisibile unum discernens est & simul, secundum verò quod divisibile bis utitur eodem signo simul. In quantum quidem igitur pro duobus utitur tertio duo judicat, & separata sunt ut in separato: in quantum verò unum, uno & simul. De principio quidem igitur secundum quod dicimus posse sentire animal determinatum sit hoc modo.]

Quantum autem veri habeat sententia antiquorum & neotericorum recensita, & an idem Aristoteles

senferit in contextibus ductis quod illi, an aliud, discutiamus priusquam ulterius in indagatione aliarum facultatum interiorum procedamus.

Et ut verè intelligatur hanc facultatem, qua discernimus diversorum sensuum actuum & objectorum differentiam, quam esse in nobis experimur, nullo modo posse aliquo organo astringi, nec virtutem organicam sitam in anteriori parte cerebri dici, nonnullas rationes ducamus, & post Aristotelem idem in citato loco voluisse, quod diximus, monstremus.

Prima ratio sit. Si ita esset, quod talis facultas in prædicto loco cerebri sita creata esset, sequeretur quinque, quos vocant exteriores sensus, nihil percipere. Consequentia est nota. Si enim hic, qui sensus appellatur communis cognoscit intuitivè objecta omnium sensuum inter quæ distinguit, ergo aut nulli exteriori sensui est tribuenda sensatio, aut duplicem sensationem intuitivam de quovis objecto haberemus: sed hoc secundum nullus in se unquam experitur, ergo primum fatendum est, quod est consequens illatum.

Perperam enim dixisset quisquis referret, secundum accidere in omnibus sensationibus intuitivis, sed non distingui duplicem sensationem, quia ejusdem objecti est, ut duplici oculo unum & idem objectum percipimus, & non duplici visione affici nos asseveramus. Et duplici aure eundem sonum cognoscimus, ac duplici digito eandem figuram: insufficienter enim evasisse rationis vim per hoc patet. Quoniam sive in oculis fiat visio, seu in cruciationem nervorum optitorum (quod sic fieri existimo) omnes comperimus, quod depresso, vel elevato vi aliqua altero

*Falsum esse
sensum communem esse
ullam organicam facultatem interie-
rem probatur.*

oculorum, simplex objectum duplex judicatur, quia species diverso modo nos afficit: ergo ex assertis ab adversis sequitur, quod si oculum & partem anteriorem cerebri species rei visæ immutat, ut, qui sensum communem organicam facultatem esse credunt, dicunt, cum diversos situs illæ partes habeant, diversæ sensationes essent percipiendæ, & objectum non idem, sed diversum esset judicandum. Sensatione enim facta in oculo, res visa major dijudicanda esset, quam sensatione facta in anteriore cerebri ventriculo, quod plus distat pars anterior cerebri in alto ejusdem sita à re visa, quam oculus, qui extrema corporis possidet: unde angulus, qui afficit cerebrum antierius, acutius esset, quam qui oculum afficit. Aliud etiam de auditu, quo cassam efficere nostram rationem opinabantur, parum prodest. Cum enim non duplicem, sed unam eandemque vocem duplici aure sentiari à nobis noscimus, certò scimus, aliquo uno communi utrique auri cognosci sonos: quod unum non malè affectum, quamvis altera auris vitatur, sufficit, ut sonus percipiatur altero meatu tantum tunc sono audito. Nec plus iis, quæ in tactu accidunt, sufficienter dissolvitur nostra ratio. Duplici enim digito diversas partes figuræ tangimus, & de diversis partibus judicium diversum edimus, cum digitos, naturalem situm servantes, tactis rebus admovemus. Nam si duobus digitis in modum cancelli positis spheram unam tangimus, duplicem spheram esse falsò judicamus. Quo experimento & alio relato de oculo depresso, aut elevato etiam adversi convincendi essent affirmare, si verum esset, quod organo exteriori & communi sensu interiori perciperemus idem objec-

tum duplicatam sensationem ejusdem rei nos sensaturos.

Et quoniam mentio facta est de tactili sensatione figuræ, quæ etiam aliis sensibus percipitur, ut magnitudo, numerus, motus, & quies, quæ quinque sensibilia de per se & communia dicuntur, quia pluribus sensibus comprehenduntur, obiter an verum sit hoc, explicemus.

Certè, ut reor, non hæc propriè sensibilia de per se dicenda sunt, si illa de per se sensibilia dicuntur, quæ mediante organo exteriori à pluribus sensibus sentiari sunt parata, nullo discursu præcedente: quin potius naturam sensibilibum de per accidens sapere, meo judicio censenda sunt. Nam si magnitudo & figura ignis essent sensibilia de per se, non esset cur clausis oculis tactus non discerneret figuram caloris ignis, quæ eadem quæ ignis subjecti caloris est, cum figura caloris ut calor, ut isti asseverant, de per se sentiatur, quod eventibus adversatur. Nemo enim clausis oculis cognoscit calefacientis aeris, aut ignis figuram, neque numerum, neque magnitudinem, nisi solidum subjectum, ut ferrum, vel confimile, calor possideat, soliditate illa tangenti, resistente spherico, aut quadrato, vel triangulari, prout caloris subjectum effectum est, ex illaque resistantia ratiocinio quodam qui sentit, inferendo calidum, quod tangitur, quadratum esse, & non quia ut sensibile de per se, sic commune sit sensatum. Etiam cum quis æquè calidus, aut frigidus existens cum tabula aut lapide quod tangit, à quo neque calore neque frigore immutari potest, quia inter similia non est actio, noscit illæ tabulæ, aut lapidis figuram, non aliter, quam discursu ipsam cognoscere potest. Quia cum scitum sit, quod si sensibile proprium cujus-

Sensibilia communia non propriè sensibilia de per se dicenda, sed potius per accidens.

vis facultatis sensitricis non immutat, sensibile commune non immutabit, certum erit, quod si sensibile proprium tactus, quod est aliqua primarum qualitatum, non immutat, quod sensibile commune, quod est figura, afficere non poterit, indeque clarum evadet, non de per se, sed per accidens figuram sensibilem esse. Visum eodem modo magnitudinem, & cetera relata sensibilia communia cognoscere per accidens scilicet, existimo: tunc enim opinamur objectam oculis rem quadratam esse, cum prohibet ipsa, quæ à suo tergo sita sunt, quadratè videri, ut quæ duobus in locis discontinuis cernuntur, duo esse dijudicantur, semper illationes ex antecedentibus inferendo: ut cum substantiam, aut aliud sensibile per accidens noscit homo, & non simplici apprehensione, qua sensibilia propria noscuntur, hæc quæ sensibilia communia appellantur, noscantur.

Neque has illationes percipimus (& si semper eis utamur) habitu quodam sic percipiendi assuefacti, ut cum statuam, quam hominem esse nonnumquam existimavimus, hominem non esse, sed humanam imaginem censimus, quia tacta nec movetur, nec tactui cedit, nec palpat, deinceps sine ullo sensato discursu cum videtur, talis esse, qualis est, existimatur. Merito ergo, ut dixi, relata sensibilia communia naturam sensibilibum de per accidens habere affirmandum est, potius quàm sensibilibum de per se. Ut enim substantia, quæ de per accidens sentitur, discursu & ratiocinio intelligitur, sic prædicta: interest tamen inter substantiam, & illa, quæ propriè de per accidens sentiri dicuntur, quod substantia nullam speciem sensibilem gignat in organa exteriora, quæ sit ratio

sua cognitionis, sensibilibus communibus in facultates sentientes exteriores sui species inducentibus, siue differant hæc communia à propriis, ut reales credunt, seu eadem sint cum sensibili proprio, sequendo nominalium sententiam, quam veram esse existimo. Sed de his alibi fufius egimus, & (si Deus concesserit) agemus. Prosequamur ergo improbare existentiam illam sensus communis, quam delere ratione præfata incepimus.

Secundò sic argumentor. Si ita esset, quod aliqua una facultas interior intuitivè diversorum sensuum objecta cognosceret, sequeretur naturam, quam omnes buccinantur in necessariis non deesse, nec in superfluis redundare, frustra adedò artificiosam oculorum, narium, & aurium, & duorum reliquorum sensuum compositionem fabricasse ad diversa objecta percipienda, cum unica simplicissima compositio, qualis est partis synypitidis, ubi sensus communis, ut referunt, viget, sufficit tam colores, quàm odores, & sapores, & calores, & sonos intuitivè sentire.

Tertiò interrogentur, qui ista affirmant, an sensus communis quavis sui parte percipiat quinque sensibilia propria, an cuius proprio sensibili peculiaris portio illius organi respondeat? Si ultimum dixerint, non plus conducent illæ sensationes diversæ, ut differentiam inter objecta diversa eliciamus, quàm si oculis color, & auribus sonus, & naribus odor, sentirentur. Si primum fateantur, iterum interrogabo, utrum sic quavis parte illius sensus communis quodvis sensibile proprium percipiatur, ut verum sit dicere, quod quævis partium illius organicæ facultatis quodlibet sensibilibum propriorum & quamlibet partium illorum per-

2. Ratio quæ
improbatur
sensem com-
munem orga-
nicam facul-
tatem esse.

3. Ratio re-
lata roborans.

cipiat: aut quòd dumtaxat totum sensibile proprium percipiat, & non partes: aut partes, & non totum. Hoc ultimum esse non potest. Primò, quòd implicat, aliquid cognoscere totum quantitativum, & non suas partes, ut partes, & non totum. Secundò, quia experimur esse in nobis, qui distinguat inter partes, & totum: quod nullus facere valeret, nisi utraque dignosceret. Coactus ergo adversus compellendus est asseverare, illum sensum communem, organicam facultatem interiorem esse putatum, talis naturæ fore, quòd in quavis parte illius organi existens totus, & cuivis suarum partium astans etiam totus, quodlibet sensibile proprium & communium percipiat.

Ergo si quis dixisset, quòd illius facultatis organicæ, appellatæ sensus communis, anima, quæ est tota in toto organo, & tota in qualibet parte ejus, sentit affectus suarum partium, & totius: cum, ut dixi, eadem numero sit, quæ totum informat, & quamlibet ejus partem, indeque ipsam posse distinguere inter hæc diversa, credibile ut possibile esset, ac porro eum, qui hæc asseruisset, unica demonstrativa ratione convincere possemus. Si ita est, quòd anima hujus organicæ facultatis fictæ appellatæ sensus communis est, quæ discernit inter diversa, distinctas partes ejusdem afficientia, & hoc modo vim ipsi animæ sensus communis tribuis, cur machinarius illam intimam facultatem organicam, cum ad rationem reddendam eorum, quæ in nobis experimur, esse scilicet aliquam vim, quæ distinguit inter objecta diversorum sensuum, sufficit hos extimos sensus ponere, & dicere, quòd anima informans oculum colorem modo dicto cognoscit, & eadem numero stans in pede,

frigiditatem inductam in eo sentit, & affecta in organo olfactus, odores percipit, & ab antro auditus non distans, sonos recipit, eamque esse illud unum, quod inter diversa discernit, & etiam inter diversarum facultatum actus: quod si asseveraretur, ut affirmandum, ut verum necessario est, non esset, ut quid inanis ille sensus communis situs in syncipite fingeretur: frustra nempe cum exteriores quinque sufficiant.

Nec hoc latuit quemdam exponentem secundum de Anima. Super enim contextu 146. secundi de Anima citato, objicit ipse adversus Aristotelem, non esse, ut quid hic sensus communis fingendus esset, cum anima diversa objecta cognoscens, posset differentiam inter illa ponere. Cui argumento respondet ipse, quòd etsi anima sit quæ primò sentit, non tamen quæ immediatè sentit, & quòd ipsa sine facultate visiva, quæ est quoddam accidens, inens organo animato, non potest videre, neque sine virtute sensitiva sentire, & sic de reliquis sensibus differit. Et quòd ob hoc ipsa non valet distinguere inter diversorum objectorum differentiam, quia diversa objecta sine diversis facultatibus ab anima non cognoscuntur: & cum illæ diversæ virtutes diversis partibus corporis insint, restat ab unica facultate, quæ est in organo sensus communis, sentienda. Sed in his decipitur doctor citatus, alias acris ingenii vir, educatus quippè in suæ tempestatis dogmatibus, quæ reales distinctiones fingebant, non tantum inter animam, & ejus facultates, quas potentias appellabant, putà sentiendi, & intelligendi, & irascendi, sed inter sexcentas res, putà, inter magnitudinem, & rem magnam: & figuram, & rem figu-

Carpitur quidam expositio secundi de anima.

ratam : & patrem , & paternitatem : & similem , & similitudinem : & propinquum , & propinquitatem : & tandem inter omnia prædicamenta , cùm sola illa re differant , de quibus infra agemus , aliis prædicamentis à substantia non re ipsa distantibus , sed tantùm per intellectus considerationem . Solvit , ut audistis , doctor relatus dubium . Nullus enim illius doctoris ævo de illa reali distinctione prædicamentorum dubitabat : nam veluti quædam communis animæ conceptio recipiebatur : Hæc res alterius prædicamenti ab hac est , ergo essentia & re distat ab illa . Quo excusatur tanti viri in prædictis error . Non enim tolerari potest differentia realis inter intellectuicem , & sensatricem facultates , ut doctor hic affirmat . Si enim anima abjecta sensus & singularia mediante sentiendi vi percipit , & sine illa nequaquam , & intelligendi facultate intellectus sua objecta & universalia tantùm intelligit , & sine illa minimè : ergo aliqua tertia facultas est assignanda , qua anima tam intellectus , quàm sensus objecta cognoscit . Consequentia probatur . Quia nos certi sumus , valere distinguere inter utraque objecta , quod efficere non possemus , si non aliquo uno utraque cognoscere . Quod si concedatur , in casum genitas esse illas facultates sensitrices & intellectuicis in anima meritò inferemus , cùm illa unica sit , ad utraque opera exequenda . Deinde ulterius sequetur , impossibile fore unicam dumtaxat facultatem ambobus operibus proficere . Quoniam ad sensitivas cognitiones facultate quanta , quæ organo insit , indigemus , ad intellectus operationes indivisibili vi , ut ipse intellectus est , utimur , ut ipsi autumant . Sed esse eandem rem di-

visibilem indivisibilemque implicat , ergo consequens verum .

Neque ignotum mihi est à quàm multis doctis viris tam præsentis ævi , quàm præteriti , responsionem quandam conferri , qua omnem vim argumenti ducti evacuare existimant . Inquiunt enim , singulare ab intellectu directè non cognosci , sed per reflexionem ejusdem ad phantasma posse ab intellectu percipi . Est enim mos usitatissimus complurium scriptorum distinctionibus verbalibus respondere argumentis citra exactum examen , an utraque distinctionis pars hypothesebus propriis adversetur , an non . Non enim intelligunt , quì sic (ut dixi) solvunt , non esse , ut quid potius inhibendus sit intellectus à cognitione singularis in se , quàm à cognitione illius per reflexionem ejusdem ad phantasma genitum ab ipso , cum dicere non poterint , quòd propter majorem accessionem phantasmatum ad naturam spiritus , ut ipse intellectus est , quàm singulare ipsum , promptior sit intellectus affici à phantasmate , quàm à singulari . In his enim , quæ antecesserunt , probatum linquimus , neque species esse perfectiores objectis rebus producentibus easdem , neque etiam posse dici , phantasma perfectius esse singulari genitore earundem (inconveniret enim , causam imperfectiorem esse suo effectui) quin singulare potiorem naturam veri entis , ut intellectus ipse est , authore Aristotele tertio de Anima , textu comment. 20. & 3. Metaphysices , text. com. 12. habet , quàm phantasma , quod ad non ens plus multo ipso singulari accedit .

Improbatur solutio nonnullarum rationum per hoc quod singulare directè non cognoscatur ab intellectu.

Neque etsi solverint referentes ob id singulare non cognosci ab intellectu , quòd ipse organo non sit adjunctus , sine quo singulare cog-

cognosci non potest, & quòd phantasma citra organum percipi valet, præfatis rationem non cavillabuntur, cum non citra organum phantasmatis cognitor existat, hac enim vi & bruta præterita recordantur, eadem abstractivè, ut ipsi autumant, cognoscendo, quæ intellectu privata sunt, & dumtaxat interiores facultates organo adjunctas habent, in quarum numero, quæ cognoscit phantasmata, recensetur.

Etiam ad principale propositum roborandum, scilicet, ab intellectu singulare cognosci, ex constans secundum meam sententiam ratio, nullum syllogismum posse evidentem ullo modo intellectui esse, qui vel aliquam præmissarum singularem haberet, vel ipsam inferret. Consequentia est nota. Quia horum cognitione privabitur intellectus, qua ignorantia, vel antecedens, vel consequens ignota erunt, indeque syllogismus mancus.

Porro non plus dissolvitur argumentum, dicendo singularia illa syllogismorum in universali esse cognita, quam si nihil dicatur, quòd quæram ab eo, qui sic solvit, utrum hujus syllogismi: Omne animal rationale est homo; Petrus est animal rationale: ergo Petrus est homo: intellectus minorem & conclusionem cognoscat, an non? Quod si noscere fateatur, ut necessario dicendum est, alias syllogismum non novisset, statim sciscitabor, an subjectum & prædicatum minoris percipiat, an non? Si confessus fuerit quòd sic, cum subjectum minoris Petrus sit, qui singularis homo est, ergo intellectus cognoscere eundem confiteri tenebitur, quod suæ hypothesei adversatur. Verùm si negasset minoris subjectum cognosci, statim insurgant adversus pertinacem, necessario sequi, ignotam esse intellectui illi

veritatem minoris, cum tunc scitur, quòd illa sit vera, quòd affirmativa sit, & subjectum & prædicatum ejusdem pro eodem supponant: modo si subjectum non cognoscatur, nullo modo intelligi poterit pro eodem quòd prædicatum supponere, an pro diverso.

Non est ut quid improbandum hujusmodi fictiones immorer. Omnes enim doctorum scholarium errores circa intellectus & sensus actus originem traxere à sensatione communi brutis & nobis, qua delecta ab irrationalibus, facile intelligent, eandem animam, quæ universale cognoscit, & singulare percipere. Qua de re tamen dicatur altera sensatio alia intellectio, dicendis differo.

Certè non evadet argumentorum ductorum vim, qua improbat existentia sensus communis, ut unica organica facultas sit, qui dixerit, animam sentientem non indigere facultate quanta & divisibili, qui ipsam sentire sensitrice facultate indivisibili, & non quanta asseveraverit. Quoniam si talis naturæ foret facultas, qua sentimus, non esset ut quid sensus communis fingeretur, cum suffecisset ipsa anima indivisibilis & indivisibili facultate cognoscens ubique corporis, primò & immediate inter cuiusvis sensus tam objecta, quàm actus distinguere, ut distinguit, & sic frustra esset fictus ille sensus communis appellatus, ut supra diximus.

Eadem ratione deletur venerabilis inceptoris fictio, quæ in nobis duas animas, senstricem & intellectricem esse machinatur. Etiam Platonis in Timæo & Theæteto, & aliis Dialogis, & Galeni in 7. & aliis antecedentibus & subsequen-
& Platonis assertiones, qui in jeco-

*Okam opinio
de duarum a-
nimarum in
hominibus exi-
stentia impro-
batur.*

re appetentem animam esse dicunt, in corde irascentem, in cerebro sentientem & intelligentem affirmant existere.

Okam enim minimè reperiet in homine animam ullam, quæ distinguat inter objecta sensitivæ, & intellectivæ, cum quævis sibi peculiaris cognoscat, & nulla alterius. Si enim aliqua utraque cognovisset, altera superfluisset: nisi fateatur ipse esse aliquam tertiam mentem, quæ tam sensus, quàm intellectus operationes exequitur, indeque sequetur, sensitricem & intellectricem animam supervacaneas esse, cum hæc tertia munia utriusque exequi suffecisset.

Plato & Galenus impro-
batur de plu-
rium anima-
rum in homi-
nis assertione.

Nec alio modo Plato, & Galenus improbantur. Omnes enim decernunt suum appetere, non esse suum irasci, neque suum intelligere, quod efficere non valuisent, si aliquo uno non appeterent, irascerentur, & intelligerent.

Deleta rationibus ductis facultate illa organica, quam sensum communem appellavere, assertionem hac, quod anima ipsa sine ullo accidente nominato virtus sentiens, aut intelligens, sentiat, ut dictum est, & intelligat ut dicetur, & appelletur sensus communis, cum quinque sensibilibus propriorum differentiam percipit: restat citatum Aristotelis contextum in paraphrasim redigere, quo patulum fiet, eundem expressè ea, quæ nos protulimus, scripsisse.

Paraphrasis
in contextum
Arist. incipien-
tem text. com-
ment. 144.

Porro unusquisque actus sensus, sensibilis est à sentiente illo actu: nullus enim est cognoscens colorem, qui non cognoscit, si vult, se supra illam cognitionem reflectere, se cognoscere quod videt, & etiam quam differentiam objecti videt, an albi aut nigri, & cum gustat, etiam se gustare percipere: & quem modum saporis, an dulcis & amari,

an alterius etiam cognoscit. Et post universas has cognitiones, inter præfata cognita distinctionem nos assignare, differentiamque cognoscere, intelligimus, collationem facientes albi sensati visu, ad dulce perceptum gustu, non alio, quam sensu, quod sensibilia sunt, quæ cognoscuntur. Neque sensum hunc, qui omnia sensibilia cognoscit, existimet ullus, esse carnem, quæ quoquomodo in universis organis sentientibus reperitur. Tactus enim & gustus manifestè carne abundant: nasus & auditus etiam cartilaginosa carne dotata sunt: visus in adnata tunica portionem carnis habet. Si enim caro illud ultimum sensitivum, & quod distinguit, inter diversa objecta esset, sequeretur quod si quis distingueret inter colorem & saporem, quod quicumque tetigisset carnem illius sua carne etiam cognovisset eandem distinctionem coloris & saporis, quam tacta caro sentit. Consequentia est nota. Quia caro tangens & tacta eandem facultatem habent. Sed tacta suo tactu cognoscit differentias saporis & coloris, ergo caro tangens eodem modo afficietur à colore & sapore ut tacta, & distinguet inter illos, ut eadem. Si ergo caro tale sensitivum commune esse non potest, neque cognoscendo diversis partibus diversa, potius possumus distinguere inter eadem, quàm si unum ex objectis ego cognovissem, & aliud tu, restat aliquo uno illa, quæ diversa sunt, cognosci, homo enim sæpè dicit alterum esse dulce ab albo, sic intelligens & sentiens ut profert. Ex quibus primò infertur, impossibile esse separatis separata & sejuncta cognoscere, sed uno & eodem. Secundò sequitur non in tempore separato cognitiones has diversorum fieri, sed in uno &

eodem. Nam cum dicit diversum esse bonum à malo qui inter ea distinguit, non potest id verè affirmare, si quando bonum cognoscit, mali oblitus est: aut quando malum intelligit, bonum oblivioni tradidit. Quoniam intelligere quòd differt hoc, quod nunc cognosco, ab aliquo, nequaquam dici potest, nisi illud alterum in eodem nunc cognoscatur in quo aliud: indivisibili ergo tempore, & indivisibili sentiente inter diversa distinguimus, & eadem cognoscimus. Quòd si impossibile re putas simul contrariis motibus moveri illud unum, & indivisibile, quod primum sensitivum esse diximus, cum contrario modo immutet sensum, aut intellectum dulce, quàm amarum, indifferenterque album quàm utraque: verum censeret, si illud unum, quod primum sensitivum est, indivisibile esset, & indivisibiliter se haberet. Sed quamquam animadversum ipsum se junctum à corpore loco, & numero indivisibile intelligitur: prout tamen habet esse in corpore, quod informat, diversas partes habere fingitur, quibus diverso modo affectis, illud unum, idemque utrobique existens, diversa intelligit. Neque quæ dicta sunt, repugnant. Posse enim aliquid dividi, & esse indivisibile, hæc contrariantur ad invicem: sed habere esse in diversis partibus, & eisdem diversis operari, & idem esse indivisibile, utrobique unum idem existens, hoc possibile, & de facto in hominibus contingit. Nam cum simul album, & nigrum videmus, diversis partibus organi visorii cognoscimus, & non una eademque: quia ut contraria hæc simul esse non valent, sic nec una eademque pars organi pati ipsorum species simul potest. Tandem indivisibile relatum tale

est, prout id, quod punctum in linea intelligimus, aut unitatem in numeris, vel ut dualitatem animadvertimus, quæ indivisibilis intelligitur, quicquid enim addideris, aut subtraxeris ab ea, non remanebit dualitas.

Quibus relatis ex Aristotele, omnibus innotuisse existimo eundem expresse sensisse, illud primum & commune sensitivum animam indivisibilem esse, & nullam aliam organicam facultatem, quàm Physicorum, & Medicorum universa caterva commenta est.

Verum quod Aristoteles à me in exordio hujus Paraphrasis durius videtur explicitus, quàm litera antiqua toleret, cum loco illorum verborum: [Unusquisque quidem igitur sensus subjectivè sensibile est, qui est in sensitivo in quantum sensitivum.] Nos tantum hæc verba transtulimus, putà. [Porro unusquisque actus sensus.] Quæ cum antiquo contextu convenire non videntur: ideo convenientiam paraphrasis cum contextu duobus verbis explicemus. Dicentes idem apud Aristotelem esse sensum subjectivè in sensitivo in quantum sensitivum esse, cum eo, quod nos appellamus, actum sensus. Namque cum res extrinseca, quæ sentitur, sensata dicatur, & facultas subjectum sensationis appelletur in bono sensu, & eadem possit nonnumquam esse subjectum speciei, quæ ratio est sensationis objecti, cum sensus animadvertit, & aliàs subjectum esse ejusdem, valeat, etiam cum non considerat aliis intentus, ideo volens exprimere Aristoteles, quòd ipse loqueretur de sensatione actuali, & non de sensu, qui est in potentia ad actus diversos, cum adhuc non sentit, ideo dixit, qui est in sensitivo in quantum sensitivum, ad sensationem explicandum.

*Exprimitur
ratio cujus-
dam exposi-
tionis para-
phrasis.*

Etiam

*Examinatur
an vera que-
dam Aristot.
sententia duc-
ta in para-
phrasi sit.*

Etiam dubitatur, quantum veritatis habeat illa sententia Aristotelis ducta. [Quia album, & nigrum simul esse non valent, neque sensum unum posse simul pati ab speciebus utriusque.] Quoniam eventibus contraria videtur. Nam & si verum sit, nihil posse simul album, & nigrum dici secundum se, & quodlibet sui, non tamen contingit species eorum simul in eodem adequato subjecto non posse reperiri: cum in triclinio, cujus parietes, tectum, & pavementum essent alba, & exinde medium illius triclinii universum speciebus albedinis tantum affectum: si res nigra intromitteretur, etiam sui species in eodem medio induceret, alias enim videri alba res non posset, uno eodemque medio, utriusque puta nigredinis, & albedinis species recipiente, & exinde simul ambabus existentibus. Pro quo discernendo, notandum, quod dupliciter induci possunt species in aliquam rem. Uno modo ut in subjecto, quod tantum denominatione afficiunt. Alio modo ut in subjecto, quod non solum denominatione, sed verò motu locali alterant. Primo certè modo verum est in medio, tam albi, quam nigri species conjungi, secundo verò nequaquam. Voco aliquid induci in aliud, velut in subjectum, quod tantum denominat, cum inductum partes subjecti, nec alium situm, nec ubi acquirere efficit, quàm prius, ut cum albedo, vel nigredo, aut ejus species in lapide, aut in aëre, vel in alia re non vivente inducuntur, nullas partes lapidis, nec alterius subjectæ rei disgregando, neque congregando inducuntur tamen in vivente aliter, puta lationem inferentes. Cum album disgregando spiritum visivum, etiam ipsius oculi partes à centro suo segregat, vel ni-

grum coadunando congregat, indeque dolorem eximiè album inducere est solitum, & nigrum quoque, ut Galenus de Symptomatum causis libro primo, capitulo sexto, dixit: Quo ultimo modo, ut retuli, impossibile est idem simul speciebus nigredinis, & albedinis affici.

Si interrogas, cur medium speciebus albedinis non disgregatur, & nigredinis congregatur ut viventis oculus? solvam. Quia passibilior est oculus, dum vivit, quàm quodvis medium. Nullam potior solutionem principali quæsito reperi, quàm præfatam. Aristotelis enim decreta hisce temporibus, & multis retroactis tantæ auctoritatis sunt, ut nullus ausit ejusdem sententiis adversari, nisi pietati sint contrariæ.

Restat adhuc, & Paraphrasis nostræ, & Arist. contextus unum non exiguum dubium dissolvere, scilicet. Quid moverit Aristotelem suspicari, posse dici carnem esse primum sensitivum. Nam, & si nos, ut potuimus, exposuerimus illam sententiam, dicendo ideo fictam fuisse ab Aristotel. quod quivis sensus carne participare videretur, in rigore falsa est illa nostra expositio. Nam non carne in sensu tactus percipimus, sed nervo, carne, ut medio, deserviente, ut idem Arist. secundo de Anima, text. comment. 109. testatur. Nec organum olfactus situm est in naribus, sed in parte anteriore cerebri, ut sufficienter Galenus in libello de Instrumento odoratus, probat. Quo etiam videmus, non est illa pars oculi, quæ adnagta, seu album oculi appellatur, sed alia, quæ carne non participat: nam glacialis humor, aut nervorum opticorum conjunctio. Ad quod dubium respondeo primò, quod si expositionem comment. 146. Averrois sequimur, non sic ex-

exponeretur contextus, ut in nostra paraphrasi explicatur, sed aliter putà, ut ipse dixit. [Si ultimum sentiens esset in oculo, aut in lingua in gustu, tunc necesse esset, cum judicaremus dulce esse aliud ab albo, judicaret per duo diversa, illud enim, quod comprehendit dulce secundum hanc positionem; aliud est ab eo, quod comprehendit colorem omnino, illud enim est in oculo, & hoc in carne, aut sibi simili. Sed caro in tactu non est sicut oculus in visu.] Ac tunc dubium nostrum cessasset: quia Aristot. non dixisset plus carnem gustus esse ultimum sensitivum, quam auditus, aut alterius peculiaris organi sensitivi, nisi per modum exempli, verum quod ego non existimavi illam sententiam posse quadrare cum contextu Aristotelico antecedente, qui hujusmodi erat. [Quoniam autem, & album, & dulce, & unumquodque sensibilibium ad unumquodque comparando discernimus, & sentimus: quia differunt, necesse est igitur sensu: sensibilia enim sunt: quare manifestum quoniam caro non est ultimum sensitivum: necesse enim esset tangens ipsum discernens, discernere.] Quia hæc ultima verba, de cujus expositione nunc dubitabimus, & explicuimus nos, dicendo, quod necesse esset, si caro esset ultimum sensitivum, qui tangeret ipsam carnem, quam ultimum sensitivum appellabant, distinguere, & discernere inter sensibilia illa cognita à carne, per modum corollari: illata esse videbantur ex antecedentibus, & non per modum exempli, ut Averrois exposuit: ideo si contextus vitiatum non est (de multis enim Arist. sententiis hanc suspicionem habeo, quod videam in diversis excusionibus in mea tempestate æditis, quàm multa ver-

ba variata, præsertim in illa, in qua anno præterito 1552. Arist. universa opera per Juntas excusores Venetiis sunt impressa cum multis additionibus utilibus aliquibus, & futilibus alijs, adeo tot non duntaxat verba, sed sententiæ quasi in contrarium sensum versa, ut non possim credere, nisi quod Aristotelis alter illorum non est, de quibus forsitan fusiùs alibi agemus.) dico, ad propositum redeundo, quod non ob aliud suspicandum est, illud illatum ab Aristot. fuisse potius de carne, quàm de ulla alia corporis particula, nisi quia in ea est sparsus sensus tactus, qui omnibus animalibus communis esse putatus est ab Aristotele. Quod si non satisfacit lectorem, etiam (ut vera fatear) nec mihi arridet. Tamen quia non aliud verò similis reperio, ideo sic solvo. Ego enim, ut pluries supra dixi, non multum curo in physicis negotiis explicare authorum sententias, quæ nullam nisi extortam patiuntur expositionem: veritatem nempe in illis rebus exponendo, non mea multum interest, an sit illud de mente authoris, an nec ne.

Si ullus dixisset posse simul album intuitivè cognosci, & nigrum abstractivè, citrà diversarum partium organi visorii affectionem, quo inconueniens Aristotelis vitare existimasset, decipietur. Quoniam Aristotelis ratio de cognitionibus intuitivis, quas sæpè in nobis experimur, conferendo hoc album visum huic dulci gustato, tantum loquitur in citato contextu, & non de una abstractiva, & altera intuitiva, ut in casu proposito.

De sensu communi, quem fingebant, tam Physici, quàm Medici primam facultatem de interioribus organicis esse, hucusque diservimus: superest ut deinceps de alijs

Improbata solutio, quæ tribui possent Aristotelica ratione

Opinio Avicennæ, & aliorum Philosophorum de phantasia improbat.

facultatibus interioribus tractemus. Porro post sensum communem in eadem anteriore parte capitis phantasia esse physici existimavere, cui Avicena Fen. prima primi, doctrina sexta, cap. quinto, non paucis mendis depravato, duas functiones tribuit, à diversis sui partibus factas, & illam, quæ præcessit sensus communis, & aliam, quæ subsequitur, servandi videlicet phantasmata rerum sensatarum à quinque exterioribus sensibus, & præsentandi eadem illi facultati interiori, quæ absentia cognoscit. Differt tamen à memoria phantasia recensita, quòd memoria species amicitiae, & inimicitiae, ut ipse Avicena refert, servat, & ea, quæ numquam sensata fuere, sed ab imaginativa finguntur, custodit. Phantasia verò tantum ea, quæ, ut dixi, aliquo ex quinque sensibus communibus percipiuntur, servat, curam custodiæ aliarum rerum memoriæ committendo: in quibus non major veritas agitur, quam in relatis, quæ de sensu communi impugnavimus. Quippè cum situs alicujus facultatis in aliquo membro hoc uno, & præcipuo argumento comprobatur, quòd, & si cætera membra sint salva, si illud malè afficiatur, functio non exequetur: & omnes sciant, passimque experiantur, quantumvis læsa parte anteriore cerebri, neminem oblivioni traditurum ea, quæ olim sensit, etiam quòd læsa posteriore portione, quam occiput appellant, si insignis est læsio, universarum rerum memoriam aboleri, tam sensatarum à sensibus exterioribus, quam illarum specierum, quas amicitiae, & inimicitiae esse finguntur. Inde falsè fictas fuisse illas duas sedes servatrices meritò quilibet dicet, nullamque talem facultatem esse sine dubio affirmabit, nam neque in u-

num, neque in alium usum necessaria est.

Transeamus ergo agere de tertia facultate, quam imaginativam nominant, cui munus componendi, & dividendi olim sensata, prout illi placet, cognoscendique eadem collatum est. Hæc enim fingere potest, cum ei libet, hominem volantem supra montem ex smaragdorum lapibus constructum, & alias mille formas, quarum nullas naturæ producere unquam placuit, ac abstractas illas sentire, quæ non sunt, & absentes, quæ sui imagines reliquerunt in memoria, eo modo percipere, prout in antecedentibus retulimus. Hanc facultatem nobis inesse nullus inficiari poterit, quòd actus ejus in se quilibet experitur. Ideoque ea duo munia, quæ illi tributa sunt, fatemur eidem competere.

Verum quòd Galenus de Symptomatum differentia, libro unico, cap. 3. opinatus est, læsione tantum hujus facultatis quoddam symptoma Theophilo medico accidisse, inquiens: [Plerumque enim in utrisque intimis facultatibus simul delirium consistit, tum parum probè imaginando, tum parum aptè ratiocinando, est autem in altera dumtaxat. Quod genus Theophilo medico ægrotanti contigit, cui reliqua quidem prudentia supererat, & disputandi, & præsentis exactè noscendi, cæterum tibicines quosdam angulum domus ubi decubuit occupasse, assidueque sonare, tum pulsare putabat, atque hos se intuerirebatur, partim illic stantes, partim sedentes, adeoque sine intermissione sonantes, ut neque nocte, neque diu usquam, vel minimum tempus quiescerent. Exclamare igitur non cessabat, ac jubere, ut domo eicerentur, atque hæc illi erat deli-

*Imaginativa
facultas inter-
rior esse af-
firmatur.*

*Improbatur
Galenī sen-
tētia de symp-
tomatū cau-
sis, cap. 3.*

rii ratio. Idem postquam convalluit, à morboque evasit, tum reliqua omnia, quæ ingredientium quisque dixisset fecissetvè narrabat, tum imaginationis de tibicinum tædio meminerat. Quibusdam verò nulla aliena imaginatio visitur, sed perperam ratiocinantur, ratiocinatrice animæ parte iis affecta, veluti phreniti contigit, qui fores sibi intrinsecus occlusit, ac singula vasa per fenestram promens, accedentes rogabat, num projicere juberent, hic enim singula vasa rectissimè nominabat, in quo se manifestè declarabat, nec in imaginatione circa ea læsum esse, nec in nominum memoria. Quid igitur sibi vult, quòd ab alto omnia projecit, ac perfregit? hoc scilicet intelligere non poterat, sed opere ipso delirare se declarabat.] Ideo quomodo Galenus in hujusmodi narratione deceptus sit, existimans Theophilum illum tantum vitio imaginatricis facultatis in relatum à se symptoma incidisse, paucis examinemus. Certè si tantum ob id, quòd ille sonus tibicinum, qui non aderat, & esse falsè imaginabatur, & audiri à se æger existimabat, ut exclamare non cessasset, quòd è domo projicerentur tibicines, mente Theophili illæsa, ut Galenus fatetur, contigisset, sequeretur, quòd in universis aurium bombis idem accidens esset conspiciendum, quod fieri non videmus. Quin cùm mens illius, qui aurium tinnitibus afficitur, viget, se decipi non invalidis conjecturis comperit, quærit enim astantes, an illi id audiant, quod ipse, & vel ipse, vel cui imperat, murmur illud ubi sit, inquit: quod cùm nullibi præter proprias aures, aut imaginativæ locum eum sonum habere intelligit, statim medicorum tutelæ se committit, ab eisdem opem

morbo illi implorans. Quæ omnia si mente ut imaginatione non vacillasset Theophilus, esset facturus, nam non gravioribus conjecturis intellexisset, coram se tibicines non esse. Verum cùm ratiocinii vis ægrotabat, fungi proprio munere non poterat, ob idque utraque facultate læsus, & non altera tantum, ut opinatus est Galenus, vociferabatur, præcipiens ea fieri, quibus obtemperare nullus poterat.

Aliam facultatem etiam credere inesse omnibus animalibus omnes fermè physici, quam extimativam, seu cogitativam appellare, sedemque illius medium cerebri ventrem esse opinati sunt, ipseque cogitandi, moderandique actus animalium vis tributa est, præcognitis ab ipsa amicis, inimicisque rebus, convenientibusque, & disconvenientibus, quam soli homini collatam esse in exordio hujus operis non imbecillis rationibus, sed certis, demonstrativisque probavimus. Tertiam quam servatricem phantasmatum & memoriam nuncupant, in nobis & brutis universi, qui philosophantur, affirmant esse, quæ nulli nisi dementi ignota esse potest.

Tandem in epilogum relata colligendo, dicamus, quòd in nobis, quibus omnes facultates cognitricæ interiores organicæ collatæ sunt, tantum imaginativa, & memoria reperiuntur. Nam sensus communis, & extimativæ, seu cogitativæ vim eidem animæ concedimus, ut phantasie facultatem memoriæ tribuimus, nullamque organicam facultatem iis facultatibus, quæ ab anima non distinguuntur, assignamus, quod non plus dici potest anima sensus communis, quia videns, quàm quia audiens, aut sentiens, ipsamquemet esse vim intellecttricem asseveramus.

Aboletur à brutis existimandi facultas.

Quot sint in homine facultates interiores sensitricæ.

Qualiter intellectus operationes ab hominibus fiunt, ut huiusque opinatum est.

Sed cum sermonis discursus de vi intelligendi nos agere invitat, in quod opus multo ante accincti eramus, quæ de ea ab expositivis libri secundi & tertii de Anima Aristotelis referuntur, in medium proponantur: exordio sumpto ab illo actu, quem omnes asseverant, solius intellectricis animæ esse, putà cognitione universalis, quam eo modo, quo referam, fieri fabulantur. Dum enim animal, quod universale est, intellectus intelligere fatagit, aliquorum individuorum illius speciei phantasmata aliàs cognita, coram imaginativa proponit, quæ nudat ab omnibus conditionibus sic illis competentibus, quòd non aliis brutis, neque hominibus, quas individuas vocant, ex phantasmatis, species intelligibiles eliciendo, ut more illorum loquar, putà si talis coloris esse cognovit, de colores fingit: si tantæ magnitudinis nullius machinatur: si in certo situ, aut ubi eadem vidit, nullibi esse reputat. Et per hanc methodum, omnibus sublatis peculiaribus conditionibus, quibus singulare animal ab altero distabat, superest exuta & nuda ipsa animalis natura, quæ per species intelligibiles actum intellectus universalis in intellectu gignit, quem actum intellectus nominant, accidens quippè quoddam spirituale inens ipsi intellectui esse reputantes, sine quo animam non posse plus dici intelligentem autumant, quàm parietem album, sejuncta albedine. Hujus physici discursus, quia tot fermè citare possem auctores, quot expositores librorum de anima fuere, & etiam quam plures alios tam Medicos, quam Theologos, qui aut super libros duos priores sententiarum, aut in aliis scriptis de his mentionem egerunt, ideò nullius particularis scriptoris de-

cretum duco, omnibus relata tribuens: quæ quantum veritatis habeant, explicemus.

Primoque, an species intelligibilis ex phantasmatis elici possit, discutiemus. Secundò, utrum intellectio accidens ullum sit in ens ipsi animæ intellectrici, quale fingitur. Tertiò, si nihil eorum, quæ machinata hucusque sunt de modo intelligendi pro veris à me recipiuntur, quomodo intellectus intelligat, dilucidetur. Etiam quia toti homini & nulli partium inesse sensationes nonnulli crediderunt, qui totum à suis partibus distinguunt, id explicabitur: & utrum facultates cognitivæ distinguantur ab anima. Quartò, an cum Aristotelis sententia tertio de Anima, distinguunt intellectum in agentem & possibilem nostra placita conveniant, ad amussim pertractabitur. Ultimoque de ipsius animæ rationalis æternitate agemus, quibus finem huic opusculo impone-

Improbatur communi: assertio ex phantasmatis species intelligibiles elici.

Primum, quod examini subijciendum promissi, illud erat, utrum ex phantasmatis species intelligibiles elici possint. Quod ideo verum non esse reor, quòd cum ex antecedentibus patuit, phantasma corpoream rem esse, nullo modo percipere valeo, qualiter verè dici possit ex eodem fieri species intelligibiles. Nam si id velint, quòd corrupto ipso, gignatur species intelligibilis ducens in cognitionem universalis, mille modis à vero discedunt. Nam neque phantasma corrumpitur post universalis intellectus, cum non minùs mediante eodem cujusvis alterius rei recordemur, quàm prius: neque etsi corrumpatur, materia esse posset speciei intelligibilis, plusquam lapsa materia esse valet naturæ angelicæ. Absurdum quippè est, existi-

mare nobis inesse vim gignendi aliquid spiritale ex corporea re, cum materia corporum subijci non potest intellectricibus rebus, sic ut ex eadem & intellectrice forma, incorporea res resultet. Nec illo modo dici potest ex phantasmatibus fieri species intelligibiles, quod illis omnino deletis, loco eorundem species intelligibiles substituantur. Quoniam cum non ut materia speciei deserviant, ut probavimus, neque ut efficiens, & dans formam intellectricem convenire possint (nihil enim gignere potest quid se perfectius) resultat, nullo modo in productionem speciei intelligibilis concurrere. Quod enim velit Arist. phantasma esse corpoream rem, patet, cum de memoria & reminiscencia cap. 1. de phantasmatibus loquens, inquit: Sine continuo, non est intelligere, quia intelligere non est sine phantasmate quod est ipsius hic nunc cum sit similitudo singularis sensibilis.

*Improbatur
evasio nonnul-
lorum dicen-
tium phantasma
posse gignere
speciem
intelligibilem
vi luminis in-
tellectus.*

Quibus si sufficienter respondisse existimaveris, cum dixeris, vi luminis intellectus posse id fieri, quod citra illud factum numquam esse visum est, statim à te sciscitabor, quid conferat intellectus hic phantasmati lumine suo, ut valeat cum illo producere ex se speciem intelligibilem velut ex materia ex qua, aut ut ex agente, & nihil quod inductum fuerit in phantasmate ab intellectu sufficiet vires eidem tribuere ullius rei recensitæ. Namque intellectus phantasmati substantiam intelligibilem non tribuet, cum solus Deus possit hanc creare. Et quamvis ipse intellectus huius facultatis particeps esset, nequaquam posset in phantasmate, quod substantia corporea est, substantiam aliam spiritalem creare. Neque accidens ullum spiritale concedet, cum hoc inesse citra miraculum

corporeis rebus non valeat: restat ergo nihil conferri posse phantasmati, quod æquet vim producendi speciem intelligibilem.

Secundò etiam probo phantasma in intellectum inducere speciem intelligibilem non posse: eo, scilicet, quod phantasma res inanimata sejunctaque à vivente sit, quamvis intra ipsum contineatur, indeque certum sit, si inducturum erat speciem intelligibilem in intellectum, qui vel anima ipsa rationalis, vel ipsius animæ vis quædam eidem hærens est, quod nequaquam posset id efficere, nisi in toto homine, vel aliqua ejus parte id induxisset, cum anima ipsa rationalis separata ab homine, vel ejus partibus, non conspiciatur dum vivimus, sed nec homo ipse, nec ulla ejus pars quanta, subjectum aptum huic inductioni speciei intelligibilis est, quod ipsa sit indivisibilis incorporea, cupiens subjectum ejusdem naturæ cui inesse, & quod informare valeat.

Neque species intelligibilis gigni potest ab intellectu per considerationem phantasmatis, sejungendo ab eodem animadversione propria eas, quas individui conditiones nominant, & post speciem intelligibilem gignendo, quæ universale sibi ipsi repræsent: quod omnes, quamvis sub aliis verbis, dicere videntur. Quoniam si ita fieret, incassum intellectus fabricasset speciem universalis, quod ipse prius, ac exquisitius intelligit, quam species valeat illud referre. Porro nequaquam intelligi potest, speciem referentem universale genitam ab intellectu, non habere (jam quod cætera fileam) in repræsentando perfectius esse in intellectu, qui eminenter eam continet, ut causa quævis proprium effectum, quàm extra, ut illa Venus charita,

quam

*Alia ratio qua
exemplo Apel-
lis pictoris &
aliorum im-
probatur spe-
ciei intelli-
gibilis generatio
ex phantasma-
tis animad-
versis.*

quam deesse universis tabulis, Apelles pictor quantumvis modestus jactabat, singulari cura ejusdem depicta, quam maximè distabat ab ea, quam Apelles, ejusdem author, mente propria conceperat, universa enim, quæ in tabula illa conspiciiebantur, concepta prius fuisse ab eodem, nullus non confitebitur. Sed cum certi simus, organa tam viventia quàm inanimata, quibus ipsa depicta fuit, non sic in totum obtemperata fuisse illustri pictori, prout ipse cupiebat (ceu universis, qui mechanicum opus quodvis conficiunt, contigit) membris & fabrilibus ferramentis renitentibus, ob id enim lassamur, cum hujus generis operibus incumbimus, artifex egregius voti compos esse non valuit, nedum in præfata pictura, sed in universis suis operibus, eisdem picturis, quæ proles artificis dici poterant, in nonnullis etsi minutis rebus, dissimilibus parentibus factis. Si ergo in hujusmodi opere extrinseco artifex non satis laudatus ab incepto destitit, verosimile erit, intellectum ipsum nullo modo potuisse producere speciem, sic ad vivum referentem universale, prout cognoscitur ab ipso intellectu producto re speciei æmulatione intellectæ à se.

Sed detur, quòd intellectus assequatur vim tantam, ut possit speciem intelligibilem referentem universale, adeò exactam gignere, prout ab ipso universale noscitur: porrò incassum laborasse videbitur intellectus, cum in nullum alium usum genuerit eam, quàm ut mediante illa id noscatur, quod priusquam genita fuit, noscebatur.

*Improbatur
quidam mo-
dus per quem
aliqui puta-
re possent spe-
cies intelli-
biles gigni.*

Nisi opinatus fueris speciem intelligibilem, quæ universale representat, non genitam fuisse ab intellectu noscente universale prius quàm ipsam genuerit, quin post

ejusdem genituram eadem vicem objecti habente, universale cognosci ab intellectu. Quod si referatur, primò sequeretur alicui rei insitam esse vim gignendi aliquid, quo intelligat, eadem re sine illo non potente intelligere, & hanc eandem non semper intelligere, quod non parum inconvenit. Quia si agens ad producendam aliquam actionem non indiget re extrinseca, semper futurum erat actu produciens, dum universa intrinseca, quæ semel convenerunt in productione, post convenient: nulla enim ratio tribui potest, cur potius uno tempore quàm alio producat: sed intellectus, qui semel speciem intelligibilem genuit, eadem habet tunc, cum eam efficit, ut prius ac post habebit: ergo antea, & postea, & semper actuale cognitionem universalis habiturus erat, ut cum semel habet: etiam inconveniens prius illatum sequitur, cum ipse intellectus, ut causa speciei eminenter eadem contineat, ac sic nullo modo verè dici posset indigere suo effectu ad notionem habendam.

Scio dupliciter posse instari hanc nostram rationem, primò solvendo eandem per libertatem voluntatis, cui concessum esse dicant, cum velit cognoscere universale, posse præcipere intellectui, ut eliciendo speciem intelligibilem universale intelligat: & cum nolit huic operi incumbere, sed aliis rebus, possit: & cum ab omnibus studiis feriatum esse velit, eidem licitum sit, nullius rei cognitionem habere. Aut aliter etiam dissolvi ratio nostra censebitur, si referatur, non valere intellectum speciem intelligibilem gignere sine antecedente phantasmatis animadversione, ut Aristoteles referebat, tertio de Anima, textu commenti trigesimi noni, necesse est intelligentem phantasmata

spe-

speculari, & hanc deesse, cum universale non cognoscitur, atque hanc adesse, cum id intelligitur.

Verum quod neque prior, neque posterior evasio rationis vim dissolvant, non quam multis argumentis probabo, sed paucis, ipsique validis, demonstrabo, aut si verbum exactam probationem denuntians non admittas, suadebo. Primum enim certum est dici non posse, cum nullus in se experiatur, adeo promptam esse propriam vim intellectricem ad universalis cognitionem, quod eidem liceat citra speculationem phantasmatis universale intelligere, quin hanc prærequiri universi intelligunt, quod unum manifestè monstrat, incongruè responsum esse nostræ rationi, sola libertate voluntatis, evadendo argumentum.

Secundò etiam non minus indecenter solvi argumentum probatur. Quoniam si post exactam speculationem phantasmatis intellectus speciem intelligibilem gignit, qui ante non poterant, non ex alio intelligendum est hanc vim superadditam eidem esse, quam ex cognitione illa rei singularis, & quantæ: sed hæc cognitio nequaquam potest conferre intellectui facultatem cognoscendi universale, quod indivisibiliter percipitur, & à facultate indivisibili noscitur, & phantasmatis cognitionem transcenderet, si gigneret rem indivisibilem speciem scilicet, ergo neque per hunc modum nostra ratio dissolveretur. Tandem intelligant, qui has species intelligibiles finxerunt, ut eisdem intellectus cognoscat universale, quod post quantumvis exactam cognitionem phantasmatum intelligere (ut illi referunt) sine iis nequit, non in alium usum deservire eas intellectui, quam ut illis velut imaginibus utens intel-

lectus, cognoscat universale: in eum errorem sic opinantes incidere, in quem incidisset pictor, qui referret quia conscius mihi sum, me numquam Elephantum, neque ejus figuram vidisse, neque cujus formæ erat, audivisse, volo pingere Elephantum, qui mihi in mente repræsentet eundem. Stultum enim est putare posse pingi aliquid, quod prius à pictore conceptum non sit. Cum ergo hæc, quæ opinabantur, esse non possint, restat talem intelligendi modum in nobis esse, qualis post proferetur. Hæc ergo mittamus, ut ad reliquorum examen transeamus.

Secundum quod me facturum prædixeram, fuit inquirere, utrum intellectus actus cum ipse intelligit five universale, seu quamlibet aliam rem, sit accidens ullum distinctum ab eodem intelligente, an ipse tantum intellectus taliter se habens cum intelligit, qualiter priusquam intelligeret, non se habebat. Quod ut ad unguem discutatur, rationes, quibus scriptores compulsi fuerunt distinctionem ponere inter intellectum & suos actus scribam, etiam autoritates non leves, quæ id affirmandum cogere videntur, subnectam. Et postea quid de hoc negotio sentiamus explicabo.

Sit ergo prima ratio illa, quæ jam bis in hoc opusculo in consimilem usum ducta est, necesse esse intellectum, qui modo non intelligebat, & postea intelligit, aliqua nova entitate dici intelligentem, cum si nihil eidem superadditum foret, non esset cur potius dicatur intelligens prius, quam posterius. Et cum substantia superaddi eidem non possit, una enim non recipit alteram) restat accidens esse intellectionem.

Secundò sequeretur si idem cum anima esset actus intellectus, nullum

Rationes quibus Physici & Theologi opinati sunt animam intellectione distincta realiter à se intelligere exprimuntur.

lum discrimen futurum inter actum scientificum & erroneum, & inter actus fidei & hæresis: & cum eandem normam servatura erat voluntas cum intellectu, etiam idem esse odium & amorem. Item sequeretur intellectum intensiorem & remissionem passurum, quod à substantiis alienissimum est, ut in prædicamentis Aristoteles docuit. Consequentia facilliter deducitur. Una eademque res invariata, hodie confuse intelligitur, & cras exactè: quod si accidenti intensiori non tribuitur, eidem intellectui tribuendum est, quo affirmare illatum cogendus est adversarius. Ultimò videtur necessariò sequi, animam seipsam semper cognituram esse, cum ipsa sit cognoscens, & ipsa possit cognosci, & eandem esse cognitionem adversi fateantur.

Item universus magistrorum Theologorum coetus, qui super libros sententiarum scripsere, distinctionem realem inter intellectum & ejus actus esse dixere. Item damnatur in Clementina de Hæreticis, cap. Ad nostram, quòd anima & Angelus beatificentur per suas essentias.

*Rationes quibus improbat
ur communis
assertio at-
tens intel-
lectione distin-
cta realiter ab a-
nima ipsa in-
telligere.*

Sed quamvis hæc, quæ non pauci momenti esse à nonnullis judicantur, videantur probare verum esse, quod suadere nituntur, non tamen ob id ab exacto examine hujus negotii desistere, qui veritatem hujus rei adipisci cupimus, debemus. In primis nos ipsos, ac nostra scripta Catholicæ Ecclesiæ correctioni submittentes, ut in exordio diximus. Non enim adeò pertinaces sumus, quòd si quæ nos scripserimus, non sic habere, ut putavimus, Ecclesia decernat, dura, ac pervicaci pertinacia petulantèr adversemur. Quippè cum adeò imbecilles ad intelligendum essemus, ut rationes, quibus nos-

tra confutaretur assertio, assequi non valuissemus, intellectum nostrum cogemus, iis rebus fidem tribuere, quorum scientiam assequi non potuisset. Adversus ergo assertionem illam, quæ distinctionem realem inter intellectum ejusdemque intellectionem assignat, argumenta nonnulla proponantur, ut iis cum recensitis in favorem distinctionis pensculatis, quæ plus convincant, exacti intellectus iudex discernere valeat.

Prima sit. Si intellectus sine intellectione accidente reali intelligere non valet, ergo vel hoc accidens ab objecto, aut propria facultate, aut utroque produceretur, aut à nullo, quod ultimum dicere non licet: sed à neutro priorum fieri intellectio potest, ergo ipsa non gignetur. Consequentia est nota. Et antecedens probatur. Nulum est objectum pro statu isto, quod substantia intelligibilis dicatur, ut ipsi intellectui sic præsens fieri possit, quòd ab eodem intuitivè intelligi valeat: neque ulla species intelligibilis in nobis gigni potest, quæ ipsam etiam intelligibilem substantiam abstractivè repræsentet, ergo primum esse non valet. Quòd viatores intuitivè substantiam intelligibilem non cognoscant, satis probat, Deum ipsum, qui ubique locorum est, purissimam substantiam intelligibilis existens, & adeò præsens nostro intellectui, ut nihil plus, ab eodem intuitivè cognosci, non posse. Angelos etiam, quorum custodiæ commissi sumus, & dæmones, qui nos assidue velut Leones rugientes circuant, devorare cupientes, neque à nobis intelligi intuitivè posse certi sumus. Sed quod neque per speciem generatam ab intellectu abstractivè cognoscatur res intelligibilis, in his, quæ antecedunt, parum ante mon-

travimus : restat ergo , ut dixi , hoc primo modo intellectum accidentem illo appellato intellectu nequaquam intelligere.

*Exploditur
quedam eva-
sio , & alia
ratione idem
roboratur.*

Si dicatur , quamvis aliquorum Philosophorum sententia fuerit intellectum tantum universalium intelligere singularibus non ab eodem , sed sensu perceptis , scitum esse , aliorum decretum fuisse , etiam singulare cognosci ab intellectu , quod sufficiet intellectum accedens dictum gignere in eodem , neque hoc argumenti vis vitabitur , cum singulare quantum sit , speciesque non spirituales , sed corporeas , hoc est , natas quantis & corporibus in esse producat , quibus intellectus affici minimè poterit , ipso intelligibili indivisibilique substantia existente. Etiam non minus indecenter solvetur alia evasione dicente , universalium ipsa extra intellectum rebus singularibus adesse , ipsaque posse intellectum gignere. Quoniam jam quod id admitteretur , cum universalium se juncta à singularibus non reperiantur , intellectum inducere non poterunt , plusquam anima quantumvis spiritalis corpori juncta , intellectum intuitivum non producat in aliam animam distinctam à se. Sed quod neque à solo intellectu intellectio gignatur , constat : quod si hoc dicatur , non esset , ut quid plus uno quam alio tempore ipsa gigneretur , & sic semper actum intelligeremus , quod semper illa intellectio produceretur.

*Alia solutio
etiam impro-
batur.*

Item quod neque ab utroque , intellectu & objecto intelligibili scilicet , producat intellectio , manifestè patet , cum à nullo prædictorum seorsum fieri posse , probaverimus , unde meritò inferretur neque ab utroque , quod enim cuiusvis sigillatim denegatur , ambobus simul minimè concedendum esse

Tom. I.

certi sumus , præsertim in causis essentialiter subordinatis : quales (si in hoc effectu producendo ipsa convenirent) objectum & facultas intelligens esse tenebantur.

Est etiam alia ratio non minoris momenti , quam præcedens , qua probatur intellectum non esse tale accedens , quale fingitur. Quippe quod si tale esset , sequeretur , si Deus abstulisset intellectum ab anima intelligente , & eandem lapidi inhæssisset , lapis esset dicendus intelligens , quod quantum demeritæ ostendat , omnes novere. Si dicas , lapidem non esse aptum subiectum intellectui , quia non sentiens est , & quantus sit , ob idque ipse non dici posset intelligens , neque sibi inhærere intellectio valisset objiciam statim , quod sequeretur , si bruti animæ inhæreret , quam multi physicorum autumant , indivisibilem fore , ipsam dicendam esse intelligentem , indeque inferretur , illud brutum rationale esse , & hominem , quod implicat. Porro si intellectio similis in denominando albedini dicitur esse , ergo ut si albedo inesset cælo , cui numquam hæsit , diceretur eadem cælum album , quod numquam fuit , ita videtur appellandum brutum intellectu affectum intelligens , etsi numquam prius talem denominationem sortitum fuisset.

*Alia ratio ad
idem roboran-
dum.*

Item quæro , ut quid gignatur intellectio ab anima ? Si dixeris , quod ut eadem dicatur ipsa intelligens , inconcinna dicere secundum meam sententiam videris : fingis enim rem consimilem huic , quod homo , qui valet jacere lapidem per decem pedum distantiam , exempli gratia , id assequi non posse , nisi jactum in se gignat , quo dicatur ipse jaciens , quod à coetu verè philosophantium alienissimum est. Sufficit enim per certum mo-
dum

*Alia ratio in
idem.*

dum se habendi hominis dici ipsum jacentem, qui priusquam talem modum non habebat, jaciens non appellabatur, citra ullius accidentis realis acquisitionem.

*Similitudine
actuum vo-
luntatis pro-
batur intel-
lectiones non
esse acciden-
tia distincta
ab anima.*

Ulteriùs cùm voluntas intellectioni compar sit, ipsaque valeat velle, ac nolle sine volitione, ac nolitione accidentibus distinctis ab eadem, non est, ut quid in intellectu fingatur hoc, quo voluntas privatur. Voluntatem nullum actum distinctum à se cùm vult, aut nult, elicere posse, facile probo: quòd si oppositum affirmetur, impossibile esset, eandem velle, aut nolle, infinitis non præcedentibus volitionibus si velit, aut nolitionibus si nolit. Consequentia probatur. Detur objectum, in quod volitionis, aut nolitionis actum elicere voluntas possit, & quæram, cùm ipsa adeò libera sit, ut possit alterum illorum producere, aut nullum, quo impellitur, potius volitionem, exempli gratia, quàm nolitionem gignere? Si dicatur, quòd certa qualitate præcedente volitionem ipsa invitatur velle, & opposita nolitionem eliciat, statim etiam interrogabo, quo impulsæ est voluntas producere illas qualitates præcedentes volitionem & nolitionem? Si etiam dicas, quòd aliis qualitatibus, statim inferam, & illas aliis præcedentibus gignendas esse, & sic infinitis qualitatibus antecedentibus volitionem produci, ac tot nolitionem elici, quod consequens erat.

*Tollitur eva-
sio argumen-
ti.*

Porro si ut vites hoc, quod inconvenire probavi, dixeris voluntatem ad eliciendam volitionem, aut nolitionem non indigere aliqua qualitate præcedente, sed se sola incitari ad alterius actus productionem, ducens illud Scoti axioma in præsens propositum, ubi est quod & quo, standum esse in quo

merito objiciam, quòd cùm ipsi voluntati licuit, sine ullo accidente præcedente volitionem potius producere eandem, quàm nolitionem, quòd etiam ei licebit, quòd ipsa sola dicatur potius volens, quam nolens, citra accidentia illa appellata, volitiones & nolitiones. Neque Scoti sententia favet proposito huic. Scotus enim non prohibet, nisi quòd in concretis nominibus, ut putà, calidum, album, dulce, & aliis consimilibus si quis interrogatus respondeat calidum esse calore calidum, nullus sit, qui quærat, quo calor est talis, & si albedine sit albus, neque liceat interrogare, quo albedo est talis. Et quæstionibus aliis de hujusmodi concretis hoc idem respondendum existimat. Sed nos in præsentiarum non quærimus, si voluntas volitione vellet, ut quid volitio esset volitio, sed dumtaxat, cur potius voluntas, quæ indifferens est, ad volitionem & nolitionem eliciendas, accidentibus realiter à se distinctis his actibus nominatis, impellitur velle, aut nolle, & eadem, quæ etiam indifferens est ad relatos actus eliciendos, aliis non impellatur ad nolitiones & volitiones gignendas. Cui justæ quæstioni nullum respondere sufficienter posse existimo, nisi vel utrumque fieri concesserit, quòd impossibile esse probavimus, vel neutrum, quod nos suadere nitimur.

Tandem ne ulterius immorer, inferretur ex hoc dæmones Angelosque naturaliter posse evidenter intelligere nostras meditationes, quòd soli Deo concessum esse Theologi affirmant. Scrutatur enim corda & renes Deus. Consequentia manifesta est. Quia si cùm aliquid anima intelligit, id intellectione, quæ sua notitia est, intelligit, & non aliter, hanc patere intellectui

*Ex notio-
ne Angelorum
& dæmonum
elici intel-
lectiones non
esse acciden-
tia distincta
ab anima.*

Angelico & doemonis necesse est, ut & ipsam animam rationalem eisdem notam esse omnes fatemur. Sed cognita intellectione, cognoscitur id, quod noscitur, quia, ut dixi, ipsa notitia rei notæ sequendo suas hypotheses sit, ergo intentum verum.

Nisi dicas ex quadam divina inhibitione soli Deo asservatas esse intellectiōum dignotiones. Quod certè non æquè quadrat, velut si existimares intellectiōes esse modos ipsius animæ, inter extrinsecos adeo sibi intrinsecos, quod qui noscit ipsam, eosdem cognoscere non valeat, nisi conjecturis, quæ sæpè decipere possint, ut caloris resistentia adeo ignota est tactui intuitivè sentienti illum, ut nullus nisi conjectura ductus scire possit quanto frigori, & per quod tempus resistere poterit.

Angeli qualiter inter se loquuntur.

Hoc etiam nostro intelligendi modo melius Angelorum loquutio intelligitur. Nam si quibusdam accidentibus, quos nutus Theologi appellant, novissent Angeli ea, quæ alii sciunt, non esset potior ratio cur hæc accidentia, nutus appellata, noscerentur ab aliis, quam aliarum rerum intellectiōes, ac sic nihil possent occultare eorum, quæ revelari nollent.

Sufficiunt, ut reor, quæ objecta sunt, improbare communem illam assertionem intellectui tribuentem vim producendi intellectiōem, accidens realiter à se distinctum, consentaneumque foret ductis objectionibus, quibus contraria fulcebatur opinio, respondere, nisi prius explicare quò differant, ipsum intelligere, ac sentire censerem. Hoc enim explicito, solutiones apertiores futuras esse existimo.

Incipit agere author de distinctione inter actus sentien-

Ut ergo intellectiōis modus distinctus à sensatione exprimitur, in primis animadvertere expedit,

Tom. I.

universas humanas operationes cognitivas ab intellectiva animā pendere, eidemque connexas esse, neque in cognoscendo, cum bestiis aliquid commune habere: non enim, ut antiqui opinati sunt, bestiæ sensitivarum sunt participes: quod cum ita habeat, ratio reddenda est, cur potius unæ quam aliæ intellectivæ appellentur. Et ne incassum tempus inanibus assertionibus scriptorum de hac re consumam, vosque ipsos multiplicibus decretis confundam, modum, quo intelligimus, ex primam, differentiamque inter intellectiōem & sensationem exponam, non (ut universi hucusque rebantur) intellectiōis operationes ab anima intellectiva sine organo intelligente factas existimantes, & sensitivas corporeo instrumento anima sentiente assequutas credentes, qui alterutras præcedente sensatione, in qua corporeo organo anima utitur, factas esse dicentes: præsertim si aliud à se anima sit cognitura. Miror enim si ipsi, quod illud asserunt, quod tertio de Anima Aristoteles text. com. 39. scripsit, ut certissimum, & quasi primum principium verissimum supponunt, oportere scilicet, intelligentem phantasmata speculari, ut verum est, quomodo citra organum animam intellectiōi vacare autumant, cum ipsa phantasmata sine organo interiore percipere non valeat, ipsis quantis corporeisque existentibus, ut Arist. libro de Memoria, & Reminiscencia refert, iisdemque concedentibus bruto vim organicam memorandi, quæ sine phantasmatum cognitione exequi non potest: nam si facultatem memorativam brutalem, non esse organicam dixerint, jam intellectricem animam brutis memorantibus tribuent.

Quippè etsi intellectui universi

K 2

phy:

*di. 10. intelli-
gendi secun-
dum propriam
opinionem.*

*Improbantur
quod putab-
ant ad intel-
lectionem sen-
sationem fac-
tam organo
corporeo mi-
nimè præce-
dere, sed ad
sensationem
tantum.*

*Universalis
cognitione in-
telligendi mo-
dus plusquam
aliis actibus
percipitur.*

physici plures concedant actus, nul-
lum, ut prædixi, adeò exactum
eiusdem esse credunt, prout uni-
versalis intellectio est, quæ quali-
ter fiat, exprimamus, ut per hanc
unam explicationem cætera possint
cognosci animæ intellectricis con-
templationes, ac quo sentire ab in-
telligere differat. Cum ergo neque
hoc distinctè intelligi possit citra
ipsius universalis distinctionis cog-
nitionem, hanc in medium ducere
libet. Est enim universale (relictæ
illa distinctione, qua in efficiendo
Deus dicitur universalis causa, &
in essendo idea Platonis) etiam uni-
versale terminus incomplexus vo-
calis, aut scriptus, qui de pluribus
differentibus specie, aut numero in
eo, quod quid univocè prædica-
tur, ut dictio animal, vel substan-
tia, vel homo. Sed proprius men-
talis conceptus significati per ali-
quod ex prædictis terminis vocali-
bus, aut scriptis, universale menta-
le appellari poterit. Verum quod
hæc mentis cognitio duplex esse
potest, confusa, scilicet, aut distinc-
ta, ideo & quoddam universale
distinctum dicitur, aliud confusum
appellatur. Nomino confusum uni-
versale, totum respectu suarum
partium: id enim, quod cætera
continet, vicem universalis habere
videtur: ut enim universale minùs
universalia, vel ipsa singularia sub
se continet, ad hunc sensum, quod
cognitione ipsius & ipsa eminenter,
& si non formaliter, cognos-
cuntur, ita totum suas partes etiam
continet, & hoc ens, quod singula-
re vagum ab aliquibus nominatur,
priusquam decernatur, an animal,
aut inanimatum sit, & an hoc vel
illud, universale confusum appel-
latur, quia illam entitatem signa-
tam contineat: quæ si homo est,
etiam substantia animata sensibilis
est, & ita plura quoquomodo di-

*Universalis
distinctiones
primò diluci-
dantur, ut
quomodo in-
telligimus, e-
xactius perci-
piatur.*

cetur, quæ omnia sub hoc signato
ente includuntur, includi enim alia
in hoc ente meritò dicuntur, &
non hoc ens in illis, quod inclu-
dens notius est inclusis. Sed si vel
defectu facultatis cognoscentis, vel
ob distantiam objecti, aut indispo-
sitionem medii hoc ens distinctè &
singulariter cognosci non possit,
hoc ens tamen esse indubitanter
asseritur, ut notius, ergo cætera
continet, & non ipse continetur à
cæteris. Universale distinctum por-
rò est substantia, corpus, animal,
hæc omnia in prædicamento sub-
stantiæ sita, & cætera novem gene-
ra, quæ decem prædicamenta con-
stituunt.

Verum quod hac distinctione &
compluribus aliis scriptis exposito-
res Aristotelis super exordio primi
physicorum textu commenti primi,
& secundi, & tertii, & quarti, &
quinti, & etiam Commentatores
librorum Sententiarum adeò mul-
ta scripsere, ut si Averrois, Tho-
mæ, Scoti, Okam, Gregorii Arimi-
nensis, & Avicenæ etiam, & non-
nullorum authorum, qui adhuc vi-
vunt, scripta, controversias, & ra-
tiones è diametro pugnantes duce-
rem, ex his tantum molem, quæ
justam libri unius magnitudinem
superasset, conficere: ideo subtri-
cendo prædictorum commenta,
quæ omnia (salva tantorum autho-
rum reverentia) impertinentia ad
expositionem Aristotelis sententiæ
in citato loco sunt, ad illius textus
Aristotelis expositionem paucissi-
mis verbis accingor, priusquam ei,
cui incumbbam, finem imponam
negotio. Est ergo series textus
Aristotelici: [Quoniam quidem in-
telligere & scire contingit circa
omnes scientias: quarum sunt prin-
cipia causæ, aut elementa ex horum
cognitione. Tunc enim cognosce-
re arbitramur unumquodque, cum

*Exprimitur
contextus A-
rist. in Proœ-
mio physico-
rum, textu, &
commento pri-
mo, & inde.*

*Contextus A-
ristotelis ip-
sius in Proœ-
mio primi
Physicorum.*

causas primas, & prima principia cognoscimus & usque ad elementa: manifestum quidem quod quæ sunt circa principia scientiæ, quæ de natura est, prius determinare tentandum: innata autem est ex notioribus nobis via & certioribus: incertiora naturæ & notiora, non enim eadem nobis nota & simpliciter. Unde quidem necesse secundum modum hunc procedere ex incertioribus naturæ, nobis autem certioribus: incertiora naturæ & notiora: sunt autem primum nobis & certa confusa magis: posterius autem ex his fiunt nota elementa & principia dividendibus hæc: unde ex universalibus ad singularia oportet procedere, totum enim secundum sensum notius est, universale autem totum quoddam est: multa enim comprehendit ut partes universales. Sustinent autem idem hoc quodammodo & nomina ad rationem, totum enim quodammodo & indistinctè notum diffinitum significat, ut putà circulus: diffinitio autem ipsius dividit in singularia. Et pueri primùm appellant omnes homines patres, & feminas matres, posterius autem determinant horum unumquodque.]

Atque antequam quod verum esse, & Aristotelem sensisse reor, explicem, quid in expositione huius textus difficultatem omnem efficiat, monstrabo. Quæ duo sunt. Alterum, quod cum ipse Aristoteles textu commentii secundi referat, innatam esse nobis viam ex iis, quæ sunt nobis notiora, ad ea, quæ sunt naturæ plus nota, ac magis certa, & non eadem esse nobis & naturæ æquè nota dixerit, manifestè sibi adversus videtur, procedens in hoc physicorum primo à cognitionem principiorum in cognitionem entium naturalium, cum hic processus secundum naturalem

cognitionem entium exactissimus sit, & adversus ei, quem promittit se servaturum ex incertioribus naturæ, nobis autem certioribus incertiora naturæ, & notiora. Secundum, quod etiam servaturus Aristoteles hunc eundem ordinem procedendi, refert ex universalibus ad singularia processurum: qui processus non minus exactus, quam qui ex cognitione partium in cognitionem totius ducit, est. Universalia enim partes singularium, & quæ ipsa constituunt, in suo sensu sunt. Petrus quippè ex substantia, & corpore, & animali, & rationali constat, quæ omnia universalia illi sunt. Ergo si sic, ut dixi, exactus discursus, & cognitio secundum ordinem naturæ sit, ac perinde nostræ cognitioni adversus. Qualiter verum sit ab eo universali exordium esse sumendum, difficilè videtur: quin ab opposito à cognitione scilicet, singularium in universalium cognitionem, si promissa adimplevisset Aristoteles, esset discursurus.

Et quod fermè est eadem solutio primi quæ secundi dubii, idè paucis sciatis, quæ referam cupio. Aristotelem hic supponere sibi, qui agere de principiis rerum naturalium satagit, res naturales esse cognititas, & nedum sibi, sed omnibus, qui anxie inquirere rerum naturalium causas cupiunt. Quis enim ignorat facultatis naturalis, cui incumbit, subjectum? certè nullus, sive ens mobile, vel motivum, aut corpus mobile sit. Subjectum enim cuiusvis scientiæ ut notissimum supponitur in eadem, ut Aristoteles primo posteriorum, textu commentii secundi refert: maximè quod ens naturale neminem latere potest, qui aliquo sensu particeps sit, per illum enim quem habuerit, ens aliquod percipiet. Quo habito, Aristoteles dicit, se velle agere de prin-

*Explicatur
Arist. contextus
& difficultates
soluntur.*

*Quæ difficultatem
contextus
Aristotelis
citatum efficiunt.*

principiis rerum naturalium cognitarum ab eodem, & ab omnibus, qui ejusdem lectioni vacaturi sunt. In quo discursu à confusis, putà, ab entibus naturalibus cognitis à se & auscultatoribus ad distincta procedet, scilicet, ad causas eorundem naturalium entium, quibus per suam, vel alienam doctrinam scitis, jam doctus discipulus ex cognitione principiorum entium naturalium ductus in cognitionem eorundem entium compositorum naturæ ordine procedet. Quo primo dubio sufficienter esse responsum existimo: cum procedendo à cognitione entis ad cognitionem suorum principiorum à confusis ad distincta procedat, ut promissit.

*Secundi dubii
explanatio.*

Pro secundi dubii explanatione indigemus in memoriam revocare eam universalis distinctionem, quæ in confusum & distinctum illud divisimus: quam idem Aristoteles textu citato commenti tertii innuit, cum dixit: [Sunt autem primum nobis manifesta & certa confusa magis.] Universalia ergo illa, quæ confusa nominantur, notiora nobis sunt, quàm singularia eorundem. Totum enim, quod universale confusum dicitur, notius est nobis, quàm suæ partes. Et hoc ens, aut hoc corpus, quàm hoc animal, vel hic homo, quæ singularia illius universalis confusi sunt. Et hic pater, aut hæc mater, confuse utendo illa patris & matris nomenclatura, ob imbecillitatem facultatis cognoscentis, quàm hic Antonius, aut hæc Margarita, quæ pater & mater authoris harum commentationum fuere (pro quorum æterna requie omnibus hæc lectionibus Deum supplicent, humiliter precor) etiam notiora multo sunt, quàm sua singularia. Pater enim verus, & mater vera singularia dici possunt, si conferantur om-

nibus hominibus, qui patris & matris nomine puerorum fictione false fruuntur. Ab hujusmodi ergo universalium confusorum cognitionem in præsentiarum Aristot. fatetur, quod sit auspicaturus doctrinam procedentem ad normam nostræ cognitionis, & non à contemplatione illorum exactorum universalium, quæ compositione metaphysica partes singularis sunt, quod hic cognoscendi modus secundum naturam esset, & à simpliciter notioribus ad ea, quæ minus nota etiam simpliciter sunt, processisset.

Puto cuivis solutiones objectorum manifestas relatis esse, verum ut clarius constet Aristotelem eadem, quæ nos exposuimus, velle, in paraphrasim prædictam sententiam reddere placet: [Quoniam ea quæ confuse indistinctæque noscuntur, intelligimus, ac scimus perspicue ac distincte: cum causas efficientes aut elementa ex quibus fiunt (si qua talia habeant res, quas scire cupimus) cognoscimus. Tunc enim, ut fertur, cognoscere arbitramur unumquodque, cum causas primas, & prima principia usque ad elementa callemus. Manifestum restat ea, quæ tractant principia scientiæ naturalis, prius examini subjienda esse, namque cum conatus sit nobiscum modus cognoscendi ex iis, quæ nobis notiora sunt, in ea quæ naturæ notiora & certiora existunt, (porro non eadem nobis æquè primò nota sunt & naturæ, quæ ultima simpliciter nota appellantur) procedere compellimur, ex incertioribus naturæ, putà ex entibus naturalibus cognitis nobis, indeque certiora nobis talia nuncupata, ad certiora & notiora naturæ, scilicet, ad ipsa entium naturalium principia, quem cum observaverimus ordinem, à qui-

*Redduntur in
paraphrasim
Arist. contex-
tus citati ex
Proœmio pri-
mi Physico-
rum.*

*Antiqua
scriptura
habet
hanc
sententiam
in fine
capituli
tertii
in fine
capituli
tertii
in fine
capituli
tertii*

*Antiqua
scriptura
habet
hanc
sententiam
in fine
capituli
tertii
in fine
capituli
tertii*

quibusdam confusis universalibus, ut totum, & alia consimilia, quæ primò nobis nota sunt, ad quædam, quæ posterius à nobis cognoscuntur, videlicet totius partes essentielles, & etiam quantitativas discurremus. Unde ex huiusmodi universalibus confusis ad singularia eisdem subdita oportet procedere, ut nomine, jam quòd re non assequimur, ordinem naturalem in docendo imitemur. Quippè ut exacto discursu ab universalibus distinctis, quæ partes singularis sunt, ad ipsa singularia procedimus, sic in relato ab universalibus confusis ad singularia sibi subdita ducimur. Totum enim secundum sensum notius est, quàm suæ partes, quod synonymam cum universalis exacto habet, utrumque enim plura sub se continet, alterum partes, aliud sua inferiora. Eandem etiam normam servant nomina ad proprias diffinitiones, vicem enim totius nomina sortiuntur, & indistincta quippè seipsis cognoscuntur, sed diffinitionibus partes, aut proprietates eorum denuntiantur, ut huius nominis circulus significatum totum quoddam est, per diffinitionem autem ejusdem exprimitur proprietas, habendi omnes lineas rectas, quæ à sui centro usque ad ejusdem aream deducuntur æquales. Quem servando ordinem ab huiusmodi confusis universalibus ad singularia descendendo, pueri primò appellant omnes homines patres, & foeminas matres, quòd has nomenclaturas universorum hominum esse opinantur. Postea verò cum adolefendo, & nomina singularia discunt, & distinctè patrem, ac matrem cognoscunt, solos genitores eo nomine vocant,

Exequitur
author expli-
care modum,
quo universa-

His missis, quæ etsi obiter, non tamen absque emolumento lectorum relata sunt, accedo exprimere

modum, quo universale exactum distinctumque noscitur, supponendo, ut dixi, illud Aristotelis tertio de Anima citatum, textu comment.

Ita noscitur ut
ex hoc actu,
ceteri intel-
lectus dignos-
cantur.

39. ut verum: Necesse esse eum, qui intelligit, phantasmata speculari.

Quo supposito, etiam ut notum refero, universalis, non per se, sed per accidens sentiri. Quod ut perspicacius intelligatur, notandum illa, quæ sensibilia per accidens dicuntur, nullo modo exterioribus sensibus, cognosci posse, nam huiusmodi facultatibus tantum accidentia percipiuntur: universa quippe quæ in sensus exteriores quinque operatur intuitivè, eademque interiori vi abstractivè, substantia non per hos sensus apprehensa, sed, ut dixi, per accidens mediis sensibus exterioribus, vel interioribus cognita. Nisi enim equus sui colore, magnitudine, figura, ac motu, & sono, quem hinnitu edit, oculos, & aures hominum affecisset, vel sui imago organum interiorius, non liceret intellectui substantiæ equi cognitionem elicere: & cum equi substantia, vel potius animalis in genere, accidentibus dimissis, universale sit, restat hoc, neque ullum aliud per se cognosci, cum omnes substantiæ esse videantur, sed, ut dixi, per accidens.

Universalis
per accidens,
& non per se
nosci ostendi-
tur.

Verum cum adhuc insufficienter explicitum id appareat, quia, & accidentia sua genera habeant: colores enim multi specie distant, genusque, quo omnes continentur, habent, ut etiam odores, & sapes, & cætera accidentia, quæ organicis facultatibus percipiuntur, falsum esse existimandum censetur, horum universalis sensibilia per se non esse, cum accidentia ut sua inferiora sint.

Obijciunt con-
tra asserta ac-
cidentium u-
niversalis sen-
sibilia per se
futura.

Pro cujus objectionis solutione enodanda, ad unguem explicare decet modum, quo substantia per acci-

Primò expli-
cando modum,
quo substan-
tia sentiri per
ac-

accidens dici-
tur, univer-
salis cognitio
exprimitur.

accidens sentiri dicatur, inde enim universalis cognitio illustrior evadet (substantia enim universale est) quod cum exequar, non commenta aliorum æmulabor, quando me non sic intelligere cognovero, ut machinatum ab illis sit. Neque ea intelligi à me fatebor, quæ me numquam intelligere potuisse expertus fuero (quamquam non desint Scriptores, qui se talia, & taliter intelligere affirmant) sed dumtaxat id scriptis mandabo, cuius ipse testis oculatus dici verè possim. Porro si quæ aguntur, pietati attinerent, meum decretum incertum putarem, ut suprà dixi si Sanctorum authoritati ab Ecclesia comprobata repugnaret: modo cum non nisi de animæ operationibus tractetur, non video, cur me seduci patiar, confitens ea mihi accidere, quæ numquam expertus sum.

Ergo cupiens ego parietis albi, & quadrati substantiam intelligere, avertō mentem meam à consideratione albedinis, & quantitatis, & figuræ, & situs, & ubi, & aliarum conditionum individualium illius parietis, quas universas ipse, aut prius exterioribus sensibus cognoveram, aut abstractivè olim imaginatione conceperam, cognitionemque elicio rei numquam sensata, puta subiecti horum. Fingo enim posse albedinem, quantitatem, figuram, numerum, & cætera seungi, separarique ab ea substantia, quæ subiectum eorum est, ac tunc notionem ejusdem habeo: fitque seunctio illa accidentium, noscendo ea non ubi sunt, sed alibi. Neque ut hanc substantiam noscam, quæ numquam ulla sui specie me afficit, (cùm tecta accidentibus semper incedat) oportet in nostra mente aliquam speciem intelligibilem gigni, quæ ipsam repræsentet, ut probavimus, sed vi ratiocinii

nostri in notionem illius, quod numquam noveram, devenio per notionem aliorum, putà suorum accidentium. Cum enim intellectus noster contemplatur accidentia illa, quæ in pariete esse sensibus cognovit, passim variari, aliis succedentibus, statim infert, subiectum aliquod eorum, quæ nunc genita sunt, & aliorum, quæ corrupta fuere, cui insint, necessario esse, quòd alias creatio præsentium, & anichilatio præteritorum foret: illa enim nullo ente subiecto fit, ut hæc ultima esse definit, & altera putà nominata generatio saltem mixti subiecto supposito, sed creationem citra miraculum non esse admittendam, ut certu habet intellectus. Infert ergo illorum subiectum ullum esse: quod cùm infert, subiectum noscit, ad quod noscendum nulla specie referente subditam illam substantiam utitur, neque intellectus interest, an etiam realitèr tale subiectum, quale intelligit sit, aut non sit, ut perspicacius, aut hebetius intelligat. Si enim universi parietes, postquam accidentia unius sensibus cognovit, delerentur, non obscurius intellectus intelligeret substantiam illorum accidentibus subditam, quàm si infiniti adessent. Quippè non alitèr chimæra sensu interiore cognoscente abstractivè cognoscitur, quàm naturalitèr esse impossibile scitur, neque minus perspicuè, quàm si mille passim offerentur, ad quam noscendam abstractivè nullum unum phantasma capitis leonis, & caudæ draconis, & corporis elephantis, & pedum aquilæ, & aliorum impossibilium simul esse fingitur: sed tantum in memoriam voluntas revocat phantasmata illarum partium animalium olim cognitarum, quæ afficiendo facultatem interiorem cognoscentem abstractivè illa, simul esse na-

turaliter impossibilia, ut connexa, cognoscit.

Neque hujus sententiæ oblivisci expedit: errores enim non paucos ignorantia hujus induxit: nonnullis opinantibus quicquid intelligebatur, necessario præcisè tale extra intellectum esse, quale intelligebatur: aliis sine specie referente cognitum intelligi nihil posse, atque hanc speciem intelligibilem appellabant. Qui enim primum opinati sunt, naturam quandam communem entibus singularibus inditam esse credidere: quam, cum intellectus universale intelligit, cognoscit. Cujus sectæ primus hæresiaracha Plato fuit, ideas inducens: ac post ipsum, ut nonnulli neoterici inquirunt, realium opinio idem testata est. Retuli id reales sensisse ex aliquorum adversariorum mente, non audens secum omnino sentire, neque eisdem palam adversari, quod sunt tot realium sententiæ, ac adeò confusè de hac re, ut nisi nonnulli eorum resurgant, certò sciri non posse videtur, utrum id, quod sibi imputatur, intellexerint, an non: impulsus enim hac ratione, quod intellectus verè universalis intelligit, cujus objectum adæquatè veritas ipsa est, existimabant in rebus ea esse, quæ ipse intelligit, & cum naturam quandam communem cum ipse velit contempletur, hanc inesse rebus crediderunt, aliter eundem decipi dicentes. Sed quid circa hoc asserendum sit, mox cum de universalibus tractaverimus, discutiemus. Ob idque ea mittamus, ut illorum errorem detegamus, qui, ut dixi, opinati sunt, intellectum sine specie intelligibili ea, quæ intelligit, intelligere non posse: quam non esse et si evidentibus argumentis in antecedentibus monstravimus, altero etiam monstrare non displicet.

Intellectus arguens à sufficienti divisione aliquam rem alicubi esse conditam infert, ubi numquam eandem esse scivit citra ullius speciei novæ generationem intelligens, ergo eidem licebit universalis intelligere sine speciei intelligibilis affectione: sed primum ei concessum est, ergo, & secundum concedendum. Consequentia est nota. Et antecedens pro minori probatur. Sit ita, quod aliquid condatur in domo tria tantum triclinia habente, & quod accedat quis quærens conditum: qui certus sit id, quod latuit, non migrasse è domo illa ubi inclusum est, ac hujusmodi inquisitor duo excutiat triclinia, ubi non condebatur quæsitum: certum est, antequam tertium excutiat, indubitanter sciri, in reliquo contineri, quod quærebatur, quod numquam prius notum indagatori fuerat. Tunc cum id abstractivè noscit tantum revocando phantasmata olim genita rei, quæ latuit, & triclinii coram facultate interiori cognoscente abstractivè, nullo de novo ficto: ergo antecedens verum.

Item universæ mathematicæ conclusiones de novo sciuntur ab addiscentibus, cognitis antecedentibus sine ulla generatione novæ speciei intelligibilis: ergo incassum ipsas gigni, ut res intelligantur, commenti sunt Physicorum nonnulli. Consequentia hæc etiam nota est. Et ut antecedens notum fiat, unius demonstrationis conclusionem sumo, quam cognosci citra ullius speciei intelligibilis procreationem necessario fatendum esse monstrabo, ut ex hac una, cum non sit potior ratio ejus, quam aliarum, omnibus compertum sit, universas sine specie intelligibili cognosci ab ipsa anima. Et illa sit: Cujusvis trianguli tres angulos duobus

bus rectis æquales esse. Quam manifestam facit notio antecedentis, scilicet, cujuslibet trianguli omnes angulos extrinsecos duobus intrinsecis sibi oppositis æquales esse, solum monstrando ex angulo extrinsecos æquivalente duobus intrinsecis trianguli, & reliquo angulo ejusdem trianguli duos rectos constare, hac demonstratione intellectu nihil sejunctum, quod prius non noverat, cognoscente, sed tantum tres trianguli angulos, quos sæpe novit, equos duobus rectis esse, quos non ignorabat, attestante: pro quo nulla specie intelligibili indigere, vel ex hoc constat, quod neque ut tres angulos cujusvis trianguli noscat: quia, ut retuli, sensu exteriori intuitivè jam diu noverat, vel interiori abstractivè tunc, & olim novisse potuit, neque ut duos rectos cognoscat eadem ratione, ac etiam quod tam tres trianguli anguli, quam duo recti phantasmatibus propriis abstractivè apprehendantur, vel intuitivè cognosci possint, indeque certum sit intelligibilem speciem superfluere, neque ut illam convenientiam inter angulos trianguli, & duos rectos intelligat, cum hæc non sit ulla res differens à rebus convenientibus, ut neque relationes ceteræ. Incassum ergo gigneretur species intelligibilis, quod probare nitebamur. Secundò, Deus, Angeli, anima, quæ indivisibilia sunt, à viatoribus intelliguntur, nulla specie ab eisdem in nostro intellectu genita, quia intuitivè noscerentur, quod falsum esse omnes experimur: neque ipso intellectu, cum ea intelligit, ullam gignente, quod prius nosse intuitivè, vel abstractivè tenetur illud, cujus imaginem effingere vult, quàm effingat, sed species imago in repræsentando est rei noscendæ: ergo frustra gigneretur, ut nosca-

tur quod notum jam erat. Hæc ratio jam ducta fuit, nihil tamen obest eandem iterum duci.

Ex quibus omnibus ut indubitatum inferendum videtur, cum anima substantiam cognoscit per accidentium notionem, eandem animam intellectum tunc appellatam esse, quæ noscit, & suam notitiam citra ullius speciei intelligibilis genituram, quæ sit ratio talis notitiæ, ac citra ullum accidens, quo formalitè dicatur cognoscens. Quo ultimo omnino demonstratur incassum fictas fuisse à Physicis species intelligibiles.

Contra præfatam sententiam non pauca insurgunt dubia, quæ dissolvere convenit, ut sententia nostra clarior reddatur. Primum sit. Si ita est, quod cum substantia esse subiectum accidentium intelligitur, nulla specie intelligibili ejusdem afficitur intellectus, cur potius ipsa, quàm alia, quæ intelligibilia sunt, ab eodem intelliguntur, non enim videtur posse reddi ulla ratio, cur albedo, & non nigredo visitur, quam quod ipsa inducat sui species in oculum, & nigredo minimè. Et per eandem rationem substantia tunc cum intelligitur, videtur sui speciem in intellectum producere, & res, quæ non concipitur, nequaquam.

Pro cujus solutione animadvertere convenit, ex una suppositione, & quasi quadam communi animæ conceptione substantiam intelligi, ut diximus, putà ex variatione accidentium, & certitudine illa, nullum accidens sine subiecto gigni, aut corrumpi posse. Primam quarum scilicet, variationem accidentium sensus testatur veram esse, ut secundum intellectus distinguens creationem, & anihilationem à generatione, & corruptione, quod in creatione, & anihilatione sine sub-

Adversus re-
lata de modo,
quo substan-
tia per acci-
dens cognosci
dicatur objec-
tio.

subiecto fiunt, & definunt esse entia, nullis aliis loco illorum succedentibus, nec præcedentibus, ut post explanabimus, cum de prima materia agemus, ut in generatione, ac corruptione mistorum cum subiecto: hac ultima, putà generatione, aut corruptione nullo modo intellecta, nisi substantia, quæ subiectum transmutationis accidentalis est, intelligatur. Quis enim potest intelligere alterationem, nisi prius conceperit aliquod unum subiectum existere caloris præteriti, & frigiditatis nunc primò inductæ: quod cum subsistat illis, ac aliis accidentibus, substantiæ nomen meretur. Indeque qui intelligit ut retuli, inferat conclusionem, quæ eminentèr in præmissis continebatur. Quo habito, dico tunc cum in altera præmissarum substantia intelligitur, animam eandem intelligere, non per speciem intelligibilem, sed per quandam similitudinem aliarum rerum, quarum aliquas sæpè subiectas aliis sibi superpositis, ac inhærentibus sensibus cognovit, inde inferens, accidentibus eodem modo subesse substantias posse, similitudinem non omnimodam esse sciens.

Iis intellectis, facilis est ad objectionem responsio. Cum enim quæritur, quare plus substantia quam cætera intelligibilia concipitur ex notione præmissarum, dico, quia ipsa in illa præmissa, quæ generationem mistorum, & alterationem quorumvis in subiecto fieri affirmat, eminentèr, vel formalitèr intelligebatur. Si iterum quæras, cur in illa præmissa intelligatur sine specie intelligibili, respondeo, per similitudinem illam substantiarum subiectarum aliis substantiis intelligi illam subiectum esse accidentium. Et si insistas, cur illa similitudine substantia intellecta est, &

nihil aliud, respondebo, naturæ intellectus concessum esse id intelligere, quod non sciebat: sola cognitione alterius rei similis, sine ulla specie referente id, quod nunc de novo noscitur. Neque est inquirendum, undè illa facultas sibi collata sit, plusquam undè calor producendi alium, vim habeat. Ut enim in his, quæ de notitia intuitiva dixi, audistis, ex affectione facta in oculos à radiis solaribus in nube reflexis oritur cognitio colorum, qui non sunt, solum ob id, quòd quasi eodem modo afficitur tunc oculus, ut solitus est affici à veris illis coloribus. Sic intellectus cognoscens aliquas substantias aliis subditas, contemplans accidentia variari, naturalitèr cognoscit substantiam accidentibus subesse. Dictis sufficientèr respondisse primo dubio existimo.

Restat ut solvamus secundum, quod se offert: Hoc est, concessio intellectum cum substantiam in genere cognoscit non affici aliqua specie intelligibili, quid in eodem cum actu substantiam intelligit, dicitur intelligens, & intellectio, & intellectum, nam si ipse hæc tria est, semper substantiam esset intellecturus: cum sibi nihil desit, ut non semper intelligat, ipso à se numquam absente.

Ad quod respondebo dubium, confitendo intellectum esse, qui intelligit, ac suam intellectionem, sed eundem non esse rem intellectam, cum substantiam aliam à se verè intelligit, sed veritatem ipsam scitam, quæ notio, sæpè nihil esse supponit, nisi sub conditione. Quippè cum natura substantiæ corporeæ intelligitur, non aliud noscitur, quàm quodvis quantum, potens naturalitèr per se existere, & subiectum accidentium esse; si talia in rerum natura sint: quæ si de-

Secundum dubium proponitur, ac solvitur.

Solvitur dubium quo scis. citabatur apud esse idem intellectus, & intellectio.

Modum quo intelligimus hic exprimit author.

sint, & natura substantiæ corporeæ esse non desinet. Ut cum definitio hominis intelligitur, veritas etiam conditionalis scitur, putà, si homo sit, animal rationale necessario futurum esse, quod verum est, siue homo sit, aut non sit, nam natura, ut naturalis potentia rei dicitur, cognita, sub conditione relata noscitur, putà, si hoc est, hanc naturalem potentiam est habiturum. Secus si utrum aliqua res intelligibilis, ut nonnulla prædictarum, vel Angelus, aut alia substantia intelligibilis sit, aut non, quærat: nam tunc si intellectus aliquo discursu in notionem existentiae Angeli devenit, veritas ipsa intelligitur, putà Angelus existens, ipso sui intellectionem non procreante, sed aliis cognitionibus sufficientibus ad eam cognitionem, quæ pro statu isto de illo habetur gignendam. Quod si nullus esset Angelus, etiam intellectus posset cognoscere Angelum, & asseverare cum esse, sed non eundem sciens ut prius, sed de eodem deceptam opinionem habens diceretur, ut de chimæra si eandem, intelligens, ut possibilem esse, cogitasset in rerum natura jam esse. Scitum ergo esse, quod dixi, ex relatis planum est, ut scientem ipsum intellectum: Quid ergo intellectio sic dicatur?

Hanc ergo modum aliquem intellectus esse dico, ut sedere, aut accumbere, vel stare, aut jacere hominem, vel aliorum animalium modi sunt non plus distincti ab ipso intellectu, quàm figura à re figurata. Neque nobis comperti illi modi essendi rerum intelligibilium sunt, nisi quadam collatione rerum sensibilium. Ut enim motum, & quantitatem, numerum, figuram, relationes, & mille alia noscimus substantiis convenire, quæ idem cum eis entitativè esse scimus, et si

liceat intellectui eas ut distinctas à substantia intelligere, quod non de ratione substantiæ sunt: sic in rebus intelligibilibus peculiare diversos modos essendi intelligamus ab eisdem entitativè non differentes, sed tantum per intellectus considerationem. Irrationale enim mihi videtur naturam contulisse corporeæ substantiæ posse triangulari figura effigiari, eandemque numero sphericam formari figura adeò à triangulari differente, quæ non accidentia distincta ab ipsa sunt, & animam, aut aliam intelligibilem creaturam carere modis sibi peculiaribus à se non distinctis, sed cogi asseverare, universos suos modos res distinctas ab ipsis intelligibilibus substantiis esse.

Quæris forsitan, jam quod id ita sit, ut à me dictum est, quid in causa fuerit, ut intellectus noscens substantiam, taliter se habeat, qualiter non se habet, cum aliam rem differentem intelligit, aut cum ab omni opere vacat. Ad quod facilissima est responsio, cum dicatur, antecedentia diversa cognita causam sine qua non esse cur anima potius substantiam quàm aliam rem intelligat, ut ipsum nulli incumbere operi à mera intellectus libertate ortum trahere certum est, aliis enim antecedentibus intellectis, quàm quæ relata sunt, aliud quàm substantiam cognoscere intellectus cogitur. Prout enim præmissæ intellectæ sunt, sic conclusio alia aut alia ab intellectu cognoscitur, ut primo posteriorum Aristoteles testatus est. Iis ergo ad universalis cognitionem præmissis, de substantia, ut universale est, agamus, quod de ea exempla antecedentia posita sint, primò tractantes id, quod omnes Philosophi, sine controversia testantur, ac post veritatem rei dilucidè explicantes.

Aliter ergo ipsa substantia con-

Solvitur quaestio cur intellectus potius taliter se habet cum nescit substantiam quàm aliter.

Quid de modo, quo universale cognosci dicitur Physici sentiant quod non ad- versatur verè cognitioni uni- versalis.

fideratur, cum accidentium sub-
jectum esse contemplatur, ac aliter,
cum ut universale intelligitur. Nam
cum ut genus noscitur, ipsius natu-
ra animadvertitur, quæ accidenti-
bus subijci non intrinsecè existima-
tur: cum intelligentiæ, quæ sub-
stantiæ sunt, citra ullorum acciden-
tium affectionem intelligantur, &
esse possint, sed tantum id omni-
bus substantiis intrinsecè conveni-
re intelligitur, posse sine ullo sub-
jecto ente actu subsistere. Quod
cum intellectus contemplatur, cog-
noscitque communem esse homini-
bus, animalibus, plantis, elemen-
tis, & universis entibus ex his mix-
tis, ac cælo ipsi, & intelligentiis,
naturam substantiæ concipit, ideo-
que genus ad universa hæc esse di-
cit. Vera sunt, quæ referuntur, sed
non adeò expressa, ut meum scri-
bendi morem decet, ideo ulterius
illustrentur. Cognoscens intellec-
tus universa entia, quæ sensibus
exterioribus lentit, genere, aut spe-
cie, aut numero differre, atque hæc
omnia intelligens, aliquid quod
variatur citra illorum corruptio-
nem habentia, aliudque immobile,
primum accidentia esse cognoscit,
secundum quod iis subest, substan-
tiam esse dicit, ipsamque ut retuli,
cum præter accidentia cognoscit,
intelligit, Angelos, intelligentias-
que, ac dæmones quid commune
cum substantiis corporeis habere,
hujusmodique esse, subsistere sine
subjecto ente in actu posse. Hanc
ergo univerforum, quæ retuli, vim,
seu naturam, aut facultatem (nihil
enim mea interest, an hac, vel illa
nomenclatura appelletur) differen-
tiam essentialem substantiæ nomi-
natam, ut rationalitas hominis, in-
tellectus præcisè contemplans, in-
hærentem certo generi entium,
non ut rem actu distinctam, sed
tantum per ejusdem animadver-

sionem, universale, quod substan-
tia appellatur, intelligit. Et si à me
quæsiuisses, quomodo nunc primò
genus hoc cognosco, quod prius
ignoraveram, respondebo, ante-
cedentibus, quæ retuli, intellectis,
statim meam mentem aliter haben-
tem, quam ante, cognoscere emi-
nenter, etsi non formaliter, uni-
versa entia, quæ subsistunt, vel sub-
sistere possunt, non hærentia enti
in actu, idque præcisè notum, ge-
nus, & universale appellari: quod
aut præcisè tale sit, ut noscitur, aut
non, nihil intellectui cognoscen-
ti universale interest.

Quæ dicta sunt, sufficere exis-
timo ad explanandum modum,
quem servat intellectus in cog-
nitione universalium, si duo, quæ
sæpius tetigi, explicuero. Alterum
est, cur substantias dico subsistere
posse sine ente in actu. Aliud, cur
addo, cum dico, nihil intellectui
interesse, an præcisè universale sit
quale noscitur, aut non sit, unde
illud famatum resultavit notum,
quo reales, & nominales differant.
Ac post hæc dubium non solum,
scilicet, utrum omnia universalia
per accidens sentiantur, perspi-
cium evadet.

Primum ergo unico verbo ab-
solvetur. Illud enim additum est,
ut formas substantiales, quæ par-
tes entitatis substantiæ sunt, in ge-
nere substantiæ includantur. Eæ
enim cum materiæ primæ adve-
niunt, ut hucusque Physici opina-
ti sunt, & eam informant, non en-
ti actu adveniunt: ideoque etsi esse
non valeant præter aliquod ens,
puta materiam primam esse, pos-
sunt citra ens actu.

Scio mihi obijci posse formas
mixtorum entibus actu superveni-
re, nam elementis manentibus for-
maliter in mixtis, ut verior opinio
affirmat, superveniunt, & has sub-
stan-

*Explicat au-
tor duo, quæ
præcedebat in-
ter scribendum
ea, quæ de u-
niversali exa-
rata sunt.*

tantias esse. Sed objectionem facile dissolvam, inquiens elementa subjecta formis mixtorum non verè dici tunc entia actu, cum mixti forma tollat denominationem suarum entitatum, & suam composito indicat, caro enim appellatur, & est aggregatum ex elementis, & forma carnis, & non quatuor elementa, ut prius ante inductionem formæ mixti, opposito contingente in alteratione, nam homo superaddita albedine homo est, ut lapis in-frigidatus eadem substantia lapidis, quæ prior dicitur, est.

*Universale in
entibus nō re-
periri, omnia
enim singula-
ria sunt.*

Secundum quæsitum poscit, cur dixerim, quod nihil intellectui ad cognitionem universalis intersit, an præcisè illud sit, quale intelligitur, aut non. Quod ob id expressum esse refero, ut noscatur in rerum natura nullam talem entitatem esse, neque esse posse præcisè talem, ut universale intelligitur. Sed quod quamvis ita res habeat, potest intellectus illud intrinsecum, quo plura participant, intelligere, eodem nolente animadvertere peculiare sortes, quæ unicuique individuo familiares sunt, & sine quibus illa natura universalis esse non potest, etsi intelligi valeat.

*Universale, ut
cognitū, tan-
tum habet ef-
fe in intellec-
tu.*

Ex hoc sequitur, quantum à vero devient, qui dicunt, universale tantum esse in intellectu. Si hoc volunt dicere aliquid ut speciem illud referre: cum nulla species intelligibilis in humano intellectu sit, ut probavimus, verum si non hoc, sed aliud, putà tantum ab intellectu universale cognosci, verissimum est, nam divinus, aut angelicus, aut humanus tantum universale intelligit: quod in singularibus, non inquantum singularia sunt, esse ad sensum infra exprimendum dicitur: nec sequitur, universale intelligit homo ut quid distinctum à singularibus, ergo ip-

sum tale est. Potius, quàm chimeram noscit; ergo est. Argumentantur enim à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter, nam ut non valet, est homo pictus, ergo est homo, sic non valet, est hoc cognitum ab intellectu, ergo est.

Verum si objicias: Quæcumque substantia singularis contemplata absque singularibus conditionibus universale dici potest, ergo substantia parietis, de qua agebamus, loquentes de modo, quo substantia per accidens intelligitur, universalis dici posset, & ultra prædicabilis de pluribus differentibus non tantum numero, verum specie esset, & per consequens hæc esset vera, leo est substantia parietis, & equus est substantia parietis, & universæ substantiæ sunt substantia parietis, cum hæc universalis substantia dicatur.

Ad hoc argumentum respondeo, negando primum antecedens, quod falsum est, indeque consequens, quod sequitur, etiam falsum, & cætera, quæ ex illo inferuntur, nam nullæ substantiæ signatæ potest convenire intelligi ut universale, implicat enim signari, quod conditio singularis est, & cognosci ut universale, quod experts cujusvis individualis conditionis futurum necessariò est.

Quod non obscurè probat, decipi illos, qui opinantur, quemlibet Angelum diversum ad alio specie esse, quod materia careant, quam esse principium individualium conditionum existimant, non intelligentes, citra materiam, quicquid hoc unum esse, quod indivisus convenit, & non universalibus, ut fors, seu conditio individuum. Si enim sic esset ut illi existimant, non tantum confiteri tenentur, quemlibet Angelum ab alio specie differre, sed etiam

*Angelos quos-
cumque dif-
ferre specie, &
non numero
tantum im-
probatur.*

unum.

unumquemque universale, & non singularem esse, quod unusquisque materia careat, qua (ut ipsi opinantur) singulare constituitur, & jam ideas Platonis inducerent, & illum de subjectis singularibus prædicandum affirmare tenerentur. Quæ omnia absurda sunt. Has illationes si negent, dicentes, quod singularis substantia quilibet Angelus est, statim suis dictis confunduntur, cum sine materia dicant esse singularem substantiam, quod parum ante negabant.

*Queritur an
universalia
verè sint.*

Si iterum insistas: Cum Petri, & aliorum singularium substantia non sit universale, & in rerum natura tantum singulares substantiæ sint, & nulla communis, ut nos fatemur: ergo nullum erit, ulterius nullum universale est, & intellectus illud intelligit, ergo decipitur.

Pro hoc solvendo argumento scire expedit, hoc quæsitum potius esse metaphysicum, quam ullius alterius facultatis, ac ut tale dimissum fuisse scrutari à Porphyrio in prologo prædicabilium: Mihi autem, qui provinciam hanc scribendi sumpsi, nulli uni facultati adstrictam, sed gnaris plurium doctrinarum, ut prædixi, conditam, id discutere convenit, quod brevissimè mille vitans ambages, ac labyrinthos, quoad vires sufficiunt, enodare, non dissecare incipio. Quod non à paucioribus dissolvi tentatum, quam Gordianus ille nodus fuit, Aristotelis decreta nonnulla in medium afferendo, quorum aliquibus testari videtur, universalia in singularibus esse: quin ipsa singularia dici, aliis, non solum à singularibus sejuncta, sed nec in rerum natura esse confiteri visus.

*Diversa Arist.
sententia de
universalibus
sunt.*

Primum quorum sit illud primi Posteriorum, text. comment. 5. [Universalia à sensu valde remota esse.] Quo negare videtur univer-

salia existentiam in hac infra concavum orbis lunæ sphaera, cum sensibilia sint omnia hic contenta, ut plurium Philosophorum schola fatetur. Et eodem primo text. comment. 43. [Universale non est hic, nec nunc, sed ubique, ac semper.] Quod nulli enti creato convenit. Et secundo Posteriorum, text. comment. 27. [Universale quiescens in anima præter multa ex experimento fit.] Quasi illi nullum tribuat esse, præterquam quod intellectu cognoscatur, quod dicitur esse in anima, non ut in subjecto, sed ut in cognoscente. Et primo de Anima, text. comment. 8. [Universale animal, & quod communiter prædicatur, aut nihil est, aut posterius est.] Quasi velit non esse nisi post singularium cognitionem per intellectus considerationem. Et eodem text. comment. 60. [Universalia quodam modo sunt in anima.] Exprimens his verbis quasi à natura collatam esse nobis cognitionem universalis: cum cognitis præmissis inductionis, statim anima ipsa cognoscat universale citra ullius speciei generationem, ut prædiximus, ut cum similitudinem, & quo conveniunt omnia animalia intelligens, etiam statim universale animal cognoscit. Et septimo Metaphysices, text. comment. 45. ostendit: Universalis non esse substantias absolute: & cum non sint accidentia, sequitur, nullo modo verè dici posse, quod sint.

Adversus hæc sunt non pauca Aristotelis placita, quibus in singularibus, & ipsa singularia esse universale fatetur. Primo enim Posteriorum, text. comment. 11. refert. [Quæcumque universalis sunt ex necessitate inesse rebus.] Et cum res omnes singulares sint, sequitur ipsa singularibus inesse. Et citato loco

loco, & comment. [Universale tunc esse, cum in quolibet, & primo monstratur.] Ergo in quovis singulari universale existit, & monstrari potest. Et septimo Metaphysices text. comment. 57. [Universale separatum nihil est præter singularia.] Quo satis exprimitur id singularia esse. Et decimo ejusdem text. comment. 6. [Nullum universale potest esse substantia, nisi inquantum prædicatur de ea.] Sed cum de iis singularibus inquit, tantum prædicetur, sequitur illa nihil à singularibus distinctum fore.

Non minus hæc sententiarum Aristotelicarum controversia solvi poscit, quam argumentum, pro quo solvendo ducta tot sunt. Et quamquam tam plurima veterum, & neotericorum Philosophorum de hoc negotio scripta contemplans, terrorem, exprimendi claram solutionem, ut meus mos est, inferant, omnemque spem adimant non consequendi quod maximè cupio: cum à tot annis hanc quæstionem interrogari inceptam nullus adeò perspicuè illustraverit, quòd non aliquam posteris reliquerit caliginem, nostris adhuc temporibus, sola hujus enodatione, similitudines, & factiones adeò insignes parturiente, ut ex nominibus, quibus in solvendo doctores utuntur, realium factio altera, nominalium alia appellentur, non tamen ob hæc ab incepto desistam, neque metus hic me retrocedere coget, quin clariùs, quam unquam me scripturum solutionem hujus dubii (Deo favente) spero.

Porro non me latet, quin hactenus videbor pluribus, quam par sit, aures eorum obtudisse, qui quæsi solutionem avidè audire cupiunt. Verum hos bono animo esse, & patienter legere quæ retuli, precor: nam adeò succinctus futu-

rus sum in solvendo, ut potius mirari subeat tantos viros, tam innumera scripsisse, cum potuerint, si dicendam intellexissent, unico verbo absolvere, quam moræ tædere.

Quippè opinior ergo dubitandi hoc occasionem, ac ansam dedisse Grammaticos illos vetustissimos, qui ut vitarent ambages verborum, & multiloquium, definitiones ex pluribus terminis aliis connotativis, aliis absolutis constantes, unico termino apparenter absoluto comprehenderunt, putà nomine definiti. Hoc enim aggregatum, animal rationale, hac dictione, homo, incluserunt, ut hoc complexum, substantia, ex materia, & forma subsistens, & partes diversas quantitativè habens, hoc nomine, corpus, & hoc complexum, corpus sensitivum, hac nomenclatura, animal. Et per eundem modum cætera, quæ vocantur universalia, tam in prædicamento substantiæ, quam in aliis prædicamentis, absolutis terminis expresserunt: cum revera illa non sint nomina, nisi aliquarum facultatum naturalium, aut accidentalium, in quibus aliquæ tribus individuorum conveniunt. Quid enim per hunc terminum, homo, intelligitur, nisi quodvis singulare corpus sensitivum, ratiocinari valens? Itaque dictio hæc, homo, ex entibus humanam tribum significat, ut animal, ex entibus aliam tribum dicit, & cætera, quæ appellantur universalia, seu prædicamenti substantiæ, seu aliorum prædicamentorum, eandem normam servant.

Ergo cum Philosophi primi audierunt has voces incomplexas modum absolutarum habentes, incepterunt indagare de esse suorum significatorum, ut si quævis illarum vocum aliquod ens absolutum significasset: non intelligentes, entia abso-

Qua fuerit occasio eorum quæ queruntur de existentia universalis.

Quo decepti sunt Physici indagantes an universalia existant, aut non.

absoluta per ea non significari, sed entium connotationes dici. Incideruntque in eum errorem, in quem caderet, qui considerata vi expurgandi bilem nominatam verbi gratia c. multis medicamentis convenientem Rhabarbaro quidem, & Scammonio, & Mirabolanis citrinis, dixisset, Rhabarbarum est c. quod idem valeret, ut si diceretur, Rhabarbarum est purgativum cholerae, & idem sciscitaretur, quod ens est c. quod verè prædicatur de Rhabarbaro, & Scammonio, & Mirabolanis citrinis: non intelligens terminum connotativum esse illud c. etsi in prolatione absolutum appareat, & quod per illam assertionem, Rhabarbarum est c. idem significatur, quod per hanc Rhabarbarum est subductivum bilis, ut prædiximus. Certè cum quis dicit, Petrus est homo, non aliud exprimere cupit, quam Petrus est animal ratiocinari potens, non quod sit Petrus aliquod ens absolutum distinctum à se vocatus homo. Hæc certè, ut ego existimo, si ita à Platone, & posteris, & etiam à realibus, ac nominalibus intelligerentur, ut à nobis, universæ (ut existimo) essent ablatae quæstiones de hac re.

Contra hoc si objicias sequi ergo ex dictis fermè omnia nomina esse connotativa implicite, jam quod non explicite, nam non tantum universalia de prædicamento substantiæ, quæ diximus, sed & quam plura alia, ut omnia instrumenta fabrorum, & fabricarum, putà malleus, ferra, ascia, acus, domus, theca, triclinium, vestis, calceus, & cætera hujus generis, inter illos terminos, qui apparentiam absolutorum habent, connotativa tamen implicita sunt, essent recensenda. Malleus enim instrumentum aptum ad molliendum definitur,

Tom. I.

ut ferra, instrumenta dentatum ad secandum aptum exprimitur. Et domus, fabrica ex tecto & parietibus constans habitari apta dicitur. Et Theca materiaria per ædificium materiarium servans occultanda explicatur. Quæ definitiones aliud non dicunt, quam convenientiam ullam inter individua nonnulla, iis individuis, per aliquod nomen apparenter absolutum, significatis.

Respondebo concedendo consequens: & ut duplices sunt termini connotativi, quidam essentialiter connotantes, ut rationale, animale, & cæteri: alii accidentaliter, ut album, nigrum: ita universalia duplicia esse, quædam includentia connotationem essentialem, ut quæ in prædicamento substantiæ ponuntur: alia accidentalem, quæ in prædicamentis aliis inseruntur.

Si quæras: Quæ ergo erunt dictiones, quæ simpliciter absoluti termini dici poterunt, cum tot sint connotativæ? Dico, quod tantum illæ, quæ individuorum sunt. Quæ enim aliquid, in quo plures conveniunt, denotant, jam non simpliciter absoluti termini dicendi erunt, sed inter dictiones occultè connotantes annumerabuntur.

Hac nostra sententia in totum perpenfa, quid Aristoteles tot locis citatis dicere voluerit, intelliges. Etiam ibidem cognosces eundem quoquomodo incidisse in eum errorem, in quem priores Philosophi loquentes de universalibus, ut de absolutis simpliciter dictionibus ceciderunt. Et certè si, alicubi implicite voluit id, quod nos expressus diximus, nullibi nisi 8. Metaphysices, text. com. septimi, nam 3. ejusdem text. com. 12. dubium de hoc negotio adeò extollit, ut dixerit: [Est autem habita de his dubitatio, & omnium difficillima, &

Solvitur ob-
jectio.

Aristoteles in
inquisitione
existentiæ uni-
versalis, ut
Plato, & cæ-
teri decipi vi-
detur.

M

ad

Obijcitur con-
tra ea quæ
author expli-
cuit de exis-
tentia univer-
salis.

Obijcitur con-
tra relata de
vera existen-
tia univer-
salis.

ad considerandum maximè neces-
saria.]

Et quæ adversus relata objici
poterunt, in medium propono. Pri-
mum hoc est. Jam quòd ita res
habeat, ut à me dictatum fuit, quòd
genera & species illas communes
facultates individuorum, ut forma-
lia significata significant, quid ob-
stat, quominus intellectus valeat
considerare entia, quæ unius spe-
ciei, aut unius generis sunt, ut ta-
libus facultatibus dotata, quasi sub
una ratione contenta, quoddam
unum esse, & hoc universale dici?
Ubi nihilo à veteribus & juniori-
bus de universalibus sentientibus,
dissidebimus.

Secundò, si vera nostra placita
essent, sequi videbatur, universas
metaphysicorum considerationes
de universalibus fuitiles, & inanes
esse: ac illam distinctionem, quæ
inter ens & essentiam nonnulli con-
stituunt, magis multò quibusvis
figmentis vanissimam esse.

Solvuntur
quæ objecta
sunt contra
explicationem
vera existen-
tia univer-
salis.

Quorum utrumque, unica res-
ponsione absolvetur, concedendo
utriusque rationis consequens. Por-
rò non minùs quam in prædica-
mento substantiæ, genera & spe-
cies fingi possent in prædicamento,
quod formari valeret ex conceptu
universali, quem elicere quis pos-
set ex omnibus pharmacis faculta-
te subductrice participibus: si id
a. nominassent, & genus ad infe-
riores species ipsum possuissent,
putà eorum medicamentorum, quæ
vim subducendi bilem habuissent,
& aliorum, quæ potestatem edu-
cendi pituitam possiderent, ac illo-
rum, quæ virtute purgandi melan-
choliā fruerentur: quavis tri-
bu ex relatis sub unico concep-
tu considerata, & ut species re-
censita. Neque ob id, quod intel-
lectus hæc sic, ut retuli, considera-
re potest, sequitur res sic differre

à subditis individuis, ut intellecta
differentes sunt, potiùs quam prop-
terea quòd ipse intelligeret chi-
mæram, ex membris diversorum
animalium constitutam, eliciendum
statim est, ipsam sic in rebus esse,
ut ficta est. Quippè minimè qui
sapiunt, nisi desipiant, debent quæ-
rere, quæ entitas distincta à rebus
subducentibus sit illud genus a.
quo significatur facultas medica-
mentosa subducere potens. Ceu, ut
prædixi, non licet inquirere, quæ
entitas distincta ab individuis sen-
tientibus sit animal. Aut quæ en-
titas distincta ab individuis corpo-
reis intelligentibus sit homo. Nec
reddi ratio ulla potest, cur potiùs
ex corpore & sensitivo differentia
liceat constituere animal, aut ex
animali & rationali differentia
constituatur homo, quàm quòd ex
a. genere, & b. verbi gratia, diffe-
rentia medicamentosa subductrice
cholera constitutur c. verbi gra-
tia, species pharmacorum purgan-
tium cholera. Adeò enim intrin-
seca sunt his pharmacis relata fa-
cultates nomine carentes, quibus
universi eorum individui partici-
pant, ut quod vocant sensitivum
animali, aut rationale homini. Si
enim usu venit propter defectum
temperamenti medicina eam non
subducere, non ob id amittit ipsa
nomen potentia subductricis: ipsis
enim temperamentis restitutis, &
purgandi facultas redibit. Ut dis-
temperato cerebro, ratiocinandi
vis deletur: & rationalis ob poten-
tiam & promptitudinem, homo di-
citur. Si enim optima cerebri tem-
peries redierit, & homo ratiocina-
ri potis erit.

Tandem, ut prædixi, cum gene-
ra & species termini connotativi
implicite sint, etsi liceat intellectui,
qua suis divisiones & compositio-
nes machinari, non ob id in rebus

De ente &
essentia an dif-
ferant, aut nò
agitur, impro-
baturque ex-
positor quod-
dam

*diem libelli de
ente & essen-
tia.*

illa quærendæ sunt, potius quam inter ens & essentiam distinctio. Author enim, qui libellum de hac distinctione confecit, quantum ego consequi ex lectione illius operis valeo, numquam concepit realiter hæc differre, sed tantum per intellectus opus. Quod mirari coëgit dementiam cujusdam gravis expositoris ejusdem, audentis fateri, non tantum differre realiter in corporeis substantiis essentiam totius à materia & forma, sed etiam existentiam essentiae ab ipsa essentia, quatuor realiter distinctis in quovis corpore creditis, puta materia, primum: forma, secundum: essentia ex his composita, tertium: existentia, quartum.

Quæ omnia figmenta quædam esse probabo. Primò examini subjiciendo quamdam rationem authoris codicis de ente, & essentia, quam perperam intelligentes relatus Commentator, & ceteri sui sequaces, in delirium præfatum inciderunt. Hæc fuit, quæ à Divo Doctore refertur in libello citato de Ente, & Essentia, cap. 5. fermè in medio ejusdem, cujus series, quæ sequitur est: [Omnis autem essentia, vel quidditas intelligi potest, sine hoc, quòd aliquid intelligatur de esse suo facto, possum enim intelligere quid est homo, vel phoenix, & tamen ignorare an esse habeant in rerum natura: Ergo patet, quòd esse est aliud ab essentia, vel quidditate.] Quæ ratio quam exigui momenti sit, ad inferendam distinctionem realem inter ens, & essentiam, nullus est, qui si acriter eam consideret, ignoret. Ea enim ratione colligi posset, esse Sortis, distingui ab ipso Sorte. Nam potest intellectus cognoscere abstractivè Sortem cum universis conditionibus individuis, quibus affectus est, & ipsum non esse. Immo sæ-

pissimè abstractivè cognoscimus patres, & propinques, qui vita functi sunt, & nec propter hoc inferendum est, suum esse differre ab ipsis. Quod si demens concedat illatum, putà esse Sortis distingui ab eodem, erunt in Sorte, quando ipse resurgeret, duo esse: unum quo Sortes est Sortes, & abstractivè cognoscebatur Sortes: aliud, quo ipse qui non erat, est. Et sic etiam quæcumque individua noviter generentur, seu b. ignis, sive c. terra, seu d. lupus, aut f. agnus, quæ cognoscerentur abstractivè prius quam in lucem æderentur, cum eisdem conditionibus individuum, quibus postea orirentur, duplex esse individuum haberent. Et ultra inferre liceret, non tantum quatuor realiter distincta de prædicamento substantiæ, ut præfatus expositor fatebatur, in qualibet corporea substantia contineri, sed quinque. Nam materia, & forma, quæ duo sunt, & essentia resultans ex his, & existentia essentiae concepta ab intellectu, & existentia realis superaddita per resurrectionem, vel generationem rei abstractivè cognita. Minimè enim dicere licet, quòd individua non possunt concipi cum existentia, nisi realem existentiam habeant, & sic tantum unicam existentiam esse habitura. Cum statim qui id dixerit, à seipso in mendacio comprehenderetur, si recordari velit aliquis absentis, quem pridè in certo loco viderit, nam intelliget, illum à se tunc ut existentem cognosci: qui fortassis ipso nesciente, jam diem suum obiisset.

Etiam dicere, quòd existentia individui concepta non differat ab illa, quæ in individuo genito reperitur, parum prodesset illis, qui partes Expositoris Divi Thomæ tuerentur. Quia etsi ratio nostra, qua

*Beati Thomæ
ratio, qua dis-
tingui reali-
ter ens ab es-
sentia credi-
tur, nullius
esse valoris
ostenditur.*

inferabamus; quinque de prædicamento substantiæ in quovis individuo corporeo esse reperienda, per hæc esset sufficienter labefactata, dicendo illas non esse duas existentias, sed unicam: rationis tamen Divi Thomæ iis dictis ostendent defectum. Non enim sequetur, potest intelligi essentia hominis, aut phœnicis, & ipsa esse, aut non esse ignorari, ergo aliud est esse ab essentia. Respondebitur enim decenter ad normam præteritæ solutionis illorum, quod illa essentia, quæ concipitur, cum ipsa non sunt, postea cum sunt, & existunt, est illa sua existentia. Et tunc sic verè soluta ratione Doctoris sancti, non erit ubi inniti possit illa realis distinctio, quæ fingeatur, quatuor rerum prædicamenti substantiæ, sed esse, & essentia quævis, unum deinceps esse, sciatur. Et cum rationis meæ vim fugiunt, suas fictas reales distinctiones delebunt. Opinari enim essentiam non esse, id, quod existit, quia quod existit, conditiones individuas habet: talem scilicet, colorem, ac saporem, & odorem, & alia, quæ ab essentia substantiæ corporeæ quam maximè distant, vānū ut præterita est. Non enim fateor ego, esse accidentium inhaerentium illi substantiæ, ejus essentia priusquam esset, concipiebatur, esse idem cum essentia concepta: sed testor, esse substantiæ subditæ illis accidentibus, esse idem cum essentia concepta: concipimus enim sapissimè ea, quæ non sunt, & quæ sunt, eodem modo. Ignarus enim mortis amici sic eum concipio, velut cum vivebat, vocaturque eadem res essentia, & existentia diversis respectibus: ut eadem entitas dicitur homo, & risibilis, & animal, & sensitivum, etiam diversis rationibus. Dicitur enim humana essentia, pro quanto

consideratur animal rationale sine accidentibus. Et dicitur existentia, cum ipsa eadem natura percipitur, ut talium accidentium subiectum.

Alius etiam defectus in eadem ratione committitur, similisque illi est, quo lapsus est Beatus Anselmus, credens demonstrare Deum esse. Non enim sequitur, concipitur essentia alicujus rei sine ejus existentia, ergo existentia est aliud ab essentia. Quia si in simili forma aliquis argumentaretur, concipitur essentia cum existentia, ergo sunt idem, nihil prodesset. Quippe qui omnia unum esse scriptis suis prodiderunt, non credentes distinguere accidentia à substantia, sed esse illa, vel diversam positionem atomorum, ut nonnulli: aut alium modum habendi illius principii, quod omnium rerum substantia erat, ut alii, essentia substantiam, & illorum, quæ sunt accidentia, utrique simul intelligebant. Essentia enim animalis ab his non alia esse opinabatur, quam, vel atomorum diversus situs, ut aliqui, vel alius modus essendi principii, ut alii, de omnibus aliis substantiis, & de illis, quæ nos accidentia nominamus, idem judicium edentes. Sed neque quia in delirantes, ut dixi, sic concipiebant res se habere, sequitur ita esse. Veras enim, & æternas esse demonstrationes, quæ ex universalibus constant, & essentias rerum qui proferunt, certa testantur, quod major, & minor, & conclusio, sub conditione veræ esse sciuntur. Porro omne animal rationale est risibile, & omnis homo est animal rationale, pro tanto semper veræ sunt, hominibus existentibus, aut ipsis deletis, quod minor æquivalet huic: Si homo est, animal rationale futurum est: & major illi, si animal rationale est, risibile necessario erit. Et sic con-

clusio vera perpetuo etiam erit, aliàs tamen non, quia essent affirmativæ de extremo non supponente.

Ultra hæc quoque qui uteretur distinctione commentatoris Divi Thomæ, si velit, inferret, aliter discurrendo, esse etiam quinque de prædicamento substantiæ in quavis corporea substantia. Nam materiæ essentia, & formæ essentia, & eorundem existentia duplex, aut saltem simplex, si materia existentia careret, tria sunt: & totius compositi essentia, & ejusdem existentia, duo, ergo ad minus quinque erunt, & mille hujus formæ figmenta machinari, substantiamque corpoream plures induere formas Prometheo illo poetico, cui placuisset, fingere quoque posset.

Sed missa improbari ratione Divi Thomæ, ut perperam à suo commentatore intelligebatur, sub incude, ut inquit, revocemus sententiam illam quam veram esse credit præfatus expositor, & an ita, ut ipse refert, scilicet, differre realiter essentiam, & existentiam, accidere sit possibile, examinemus. In primis supponendo rationem potiore illa, quæ à Doctore sancto ducta est, nullam, quod ego sciam, reperiri, ad asserendam distinctionem præfatam, quam rationem cum adeò fragilem, & imbecillam esse, ut audistis, ostenderimus, quin merum cavillum esse probaverimus, superest tantum nonnullis rationibus probare, impossibile esse, essentiam ab ente distinguere realiter, sed tantum per considerationem intellectus, ut author divus retulit.

Primaque hæc sit. Si essentia, & existentia duo distincta de prædicamento substantiæ sunt: cum quæcumque in illo prædicamento situm habent, talia sint, quod vel ipsa existunt, vel pars essentialis

ejus, quod existit, sint, sequitur necessario essentiam corpoream existere: quia prædicamenti substantiæ essentia, ut adversi fatentur, est, non ut pars, sed ut totum, materia enim, & forma tantum ut partes substantiæ in relato prædicamento situm habent. Et cum essentia non sit materia, neque forma, sequitur ipsam per se existere, & ultra incassum fictam esse existentiam.

Secundò. Quæritur ab his, qui relata fingunt, cum existentia corporeæ substantiæ sit in prædicamento substantiæ, an partes essentielles ullas habeat, an nullas? Si nullas, sequitur illam esse syncerissimam, ac simplicissimam substantiam, ut Angelus, & sic indivisibilis futura erat. Ac etiam Sortis, & Platonis, & aliorum hominum existentia universalis quædam esset, quia sunt substantiæ non individuata, ut ita loquar: deest enim illis materia, quæ principium individuationis ex confectis adversariorum est. Si dixerint existentia partes essentielles materiam, & formam esse, sequitur cum eadem partes essentielles essentia sint, tam ex confectis ab eisdem, quam quod rationes relatae adversus negantes militarent, res realiter diversas ex eisdem partibus essentialibus constitui, citra ullum miraculum, quod intellectus capere non valet. Nam si unica materia, & forma sufficiunt constituere duo realiter distincta de prædicamento substantiæ, non erat, cur natura creaverit materias, & formas aliorum individuorum, cum unius suffecissent pro quibusvis individuis, ut sufficiunt esse partes essentia, & existentia, quæ sic realiter distinguuntur, ut Sortes, & Plato, & mille alia hujus formæ inferre liceret.

Tertiò. Quæro, an essentia Sortis,

Secunda ratio.

3. Ad idem ratio.

Impossibile esse
se essentiam
distingui realiter
ab existentia proba-
tur.

tis, quæ differt ab ejusdem existentia, ut ille autumat, sit ens, aut non ens, aut utrumque, aut medium inter ens, & non ens? Si hoc ultimum concedatur, medium inveniri inter contradictorias fatendum esset, quod adversatur Aristoteli primo Posteriorum text. comment. quinti. Et quarto Metaphysices text. comment. vigesimi septimi. Et decimo Metaphysices text. comment. decimi quinti, & vigesimi secundi, & undecimi ejusdem cap. undecimo. Consequentia manifesta est. Quia si nec hæc vera esset, Hæc essentia est ens: nec sua contradictoria, Hæc essentia non est ens, sed essentiam inter esse, & non esse mediare dixerint, bona erit illatio nostra. Si utrumque falsi fuerint, esse essentiam, putà, ipsam existere, & non existere, etiam adversum Aristotelicum decretum dicent. Ipse enim quarto Metaphysices textu commenti vigesimi noni, alteram tantum partium contradictoriarum refert esse veram, & non utrasque. Et primo Perihermenias, cap. sexto idem profert, & multis aliis locis: restat ergo, quòd aut essentia erit ens, & sic ens, & essentia non distinguuntur, quod probare nisi sumus. Aut non erit ens, & sic non ens intrasset entis compositionem, quod implicat. Hæc ultima consequentia nota est. Quia si essentia ex falsis ab adverso ingreditur compositionem substantiæ corporeæ, & ipsa non esset, bona erat illatio, ex qua ultra sequeretur, posse etiam dici ex chimæra, vel Antichristo, aut aliis non entibus constitui entia, ut ex essentia, quæ non est.

Quarta ratio
idem quod antecedentes roborans.

Quarto sciscitor etiam ab adverso, in quem usum genita fuerit existentia essentia? Si dicant in nulum: frustra ergo genita fuerit, quod ab operibus naturæ alienissi-

um est. At si referant, ut ipsa essentia sit, quæ sine existentia non esset, sequeretur, quòd vel esse essentia penderet ab esse existentia, ut conservante, vel quòd essentia gigneretur ab existentia, ut à causa effectrice, vel quòd ipsa existentia sit, velut forma essentialis ipsius essentia, sine qua essentia esse non valet, ut inquit, qui materiam primam rebus indiderunt, eandem citra formam non existere, hi enim sunt omnes modi qui fingi possunt, necessitatis creationis existentia. Sed primum esse non potest. Quia id, quod aliud conservat, prius est tempore, vel natura, re conservata. Deus enim omnium creaturarum servator, utroque modo prior creaturis est, & luminosum lucem natura antecedit, & pes vestigium, & sigillum figuram. Sed qui existentiam introduxerunt, posteriorem ipsa essentia eandem esse commenti sunt, ergo servatrix essentia esse non valebit. Et jam quòd hoc non obstasset, ut quam maxime adversatur illorum fictioni, aliud impossibile sequeretur, existentiam essentia humanæ, vel alterius naturæ esse posse, ipsa essentia non existente. Cum omne prius, & conservans absolvi possit a posteriore, & conservato, ut exempla relata Dei, & creaturarum, luminosi, & luminis, pedis, & vestigii, sigilli, & ceræ, & inductive omnium servatricum (ut existentiam servatricem essentia esse proferunt) & quorumvis servatorum ostendunt. Sed in re posito hoc eventu, ac quòd tantum existentia humana superesset, hac esset vera. Homo existit, quia hominis existentia existit. Et neque anima, neque corpus, neque ex his totum resultans, ut isti credunt, neque hominis essentia esset: quod falsum illatum quantam dementiam ostendit.

ostendat, dicere vereor.

Si iis rationibus convicti, existentiam servatricem essentiae esse non dixerint, sed ejusdem genitricem, primò sequitur impossibile ejusdem mensis cum præteritis, putà, posteriùs gignere priùs simileque impossibilibus illis esset, scilicet, lumen genuisse luminosum, & vestigium pedem, & figuram sigillum: & ultra, minus perfectum, se perfectius: quia essentia multò existentia perfectior, quòd existentia sit corruptibilis, essentia, ut adversus autumat, æterna, ut ex quinto Metaphysices text. comment. decimi quinti, elici potest, & ex septimo ejusdem text. comment. decimi tertii. Et ultra, æternum genitum esse à corruptibili: quia essentia æterna ab existentia corruptibili: quæ omnia impossibilia esse, nemo est, qui nesciat. Si negassent adhuc adversi posteriorem esse existentiam essentia, ultra dicta satis ex suis dogmatibus improbarentur. Ipsi enim fatentur, essentiam hominis, aut phœnicis intelligi posse, & ipsam non existere: cui essentia si gignatur aliquod humanum, aut phœniceum individuum, existentia continget: ergo manifestè posteriorem faciunt existentiam essentia. Atque cum substantia rei, quæ per definitionem exprimitur, sit essentia, & ut prædixi, perpetua, superest priorem futuram esse existentia corruptibili.

Minimè quoque dici poterit, essentiam esse velut materiam primam, & existentiam formam ejusdem dici. Primò, quod ignotum per ignotius ostendent, cum neque materia prima, ut infra ostendam, est, & jam quod esset, absolvi posset à sua forma, & sic essentia ab existentia, ubi illata impossibilia inferrentur. Et ultra illa, formam substantialem superaddendam formæ substantiali

ultimæ necessariò concedendum esset. Nam humana essentia ex corpore & anima rationali, quæ ultima forma hominis est, conflatur: etsi existentia ut forma substantialis adderetur, formæ ultimæ esset superaddita, quod probare nitebamur. Sed quoniam (si Deus concesserit) infra cum de rerum principiis egero, materiam primam fctam fuisse ab Aristotele ostendam, non immoror improbare hunc ultimum modum essendi essentia, & existentia, ac quod ductæ rationes sufficiunt.

Quintò & ultimò quæro, an existentiam Deus possit separare ab essentia, aut non. Si hoc ultimum fateatur, impiè dixisse, vel ex hoc patet, quòd ex quibuscumque duabus rebus realiter distinctis, quarum una non sit Deus, vel alterius pars, Deus potest servare unam, altera corrupta: & cum essentia & existentia sic distent, sequitur Deum posse alteram ex his servare, alia corrupta. Quo concesso, statim universa impossibilia illata inferrentur, & alia mille similia illis quoque. Nam Deo non competere separare illa posse, quia respondens adversus dicat, existentiam essentia partem esse, minimè id verè dici poterit, cum valeat essentia concipi sine existentia, quod impossibile esset, si existentia essentia pars esset, quòd nihil concipi valet, suis partibus non intellectis. Opinari quoque Deo non licere illud, quod supposuimus, ut album sine albedine, aut calidum sine calore efficere, non valet, falsum est. Nam quamvis album, quòd aggregatum ex substantia & albedine significat: aut calidum, quod etiam conjunctum ex substantia & calore dicit, non possint esse talia, altera partium remota, ut duo, ablata unitate, duo non restant, tamen quodvis

Quinta ratio.

vis eorum corrumpere, altero servato, licet Dei potentia. De quibus infra fusè dicemus.

Et ne transgressor promissorum verè dici possim, qui succinctus in solvendo quæsitum futurus eram, ut promisseram, finem dictis impono, tantum illud solvendo quæsitum, quod insolutum mansit, Utrum accidentium universalia per accidens, an per se sensibilia sint, unica dumtaxat distinctione posita. Quod aut accidentia considerantur, ut singularia sunt, & sic sensu, ut sensibilia propria percipiuntur, aut ut aliquid commune cum aliis habentia, & sic ab intellectu, & per accidens cognoscuntur. Hujus enim papyri albedo, ut quadrata, & characteribus his maculata sensu percepta, sensibilis per se dicitur: eademque cognita, ut valens visum disgregare, qua facultate cæteræ albedines participant, intellectu percipitur: atque hæc facultas disgregandi visum si aliquo incompleto termino explicaretur, universale diceretur.

Bruta universale posse cognoscere si sentirent, ex dictis ostenditur.

Relata palam monstrant, si bruta sic sentirent, ut eorumdem operationes ostendere videntur, eisdem collatam esse vim cognoscendi universale. Nam nihil difficile esset illis, si sic, ut hucusque Philosophi opinabantur, cognoscerent bruta, facultatem communem multis individuis unius speciei posse percipere, quo universaliter cognoscentia dicerentur. Actus enim eorundem, hoc assequi eadem, ostendunt, cum omnia ignem adurentem fugiant, quasi noscentia illam facultatem urendi commune omnibus ignibus esse, & alia quam plura hujus generis fugiunt, aut persequuntur, prout convenientia, aut disconvenientia illis sunt: quæ si aliquis insaniens concederet, jam animas ratiocinatrices habere ani-

malia confiteretur, ac perpetuas, obnoxiasque suppliciis, & præmiis, & alia quam plura absurda fateretur, ut in fine operis, cum de animorum immortalitate egero, Deo concedente, ostendam: quod quantum dementia, ac impietatis habeat, nullus est, qui ignoret. Neque qui hæc fassus fuerit excusari poterit, Porphyrium inter Platonicos per excellentiam Philosophum appellatum, Boetio Severino teste, & alios ejusdem sectatores, in tertio libro de Abstinencia ab animalibus, ducendo, qui brutorum eorum animas, quæ sensu & memoria pollent, immortales, rationalesque esse asseveraverunt. Cujus decreto Numenius Platonius subscripserit non enim qui delinquit, ac errat, à crimine evadit, consortem ac participem criminis coram iudice præsentando.

Brutorum animæ, quæ sensu & memoria pollent, immortales esse credit Porphyrius.

Postquam modum, quo universale ab intellectu noscitur, explicuimus, ac etiam quid verè sint universalia monstravimus, undeque tot errores deesse eorum ortum traxerint, indicavimus, superest id, cujus gratia hæc de universali scripta sunt, exarare, hoc est, quo differant intelligere, & sentire, nam multò antè id agere promisseram, & nos sæpè ea differre diximus, Aristotelem imitantes, qui in exordio tertiæ de Anima de ea facultate animæ, qua sapimus, ac intelligimus, ut de distincta re, vel ratione ab ea, qua sentimus, se acturum per universum tertium de anima promittit. Sentiantur ergo propriissime omnia illa, quæ inferunt in aliquod ex organis his quinque exterioribus sui notionem, ut retulimus, anima sentiente. Sentiri etiam dicuntur non ad eam exactè, ac propriè, quæ abstractivè cognoscuntur, nam phantasma vim objecti extrinseci in representando habet,

Quo sentiri ab intelligere differat exprimitur, & primo quod sentiri sit.

ut Aristoteles 3. de Anima, textu commenti 39. refert. Et si sine materia extrinseca, à quo fuit productum, sit, secus sine materia, cui inest, ut cum de notitia abstractiva loquutus sum, dixi. Et facultas interior cognoscens abstractivè, vim exteriorum sensuum habere videtur, cum ipsa possit in absentia omnia illa mediantibus phantasmatis cognoscere, quæ præsentia per sensus exteriores intuitivè cognita sunt.

Quid intelligere sit, declaratur.

Intelligi autem illa referuntur, quæ talia noscuntur, qualia sunt, non per immutationem formalem factam ab ipsis intellectis rebus in quantum intellectæ sunt, sed per aliarum rerum cognitionem ducentem in conceptum rei intellectæ. Quod ut faciliè intelligatur, exemplo notionis illius conclusionis famatæ, ducto in his, quæ antecedunt. Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, monstrare volo. Certè nullius trianguli tres anguli ostendunt ulli ex sensibus exterioribus, neque phantasma eorum facultati interiori cognoscenti abstractivè æquipotentiam eorum duobus rectis, sed tantum cognoscere angulum extrinsecum trianguli cujusvis æquipollere duobus intrinsecis oppositis. Et nosse lineam rectam cadentem super lineam rectam producere duos angulos rectos in forma, vel in valore, ducit in cognitionem illam, quod omnis triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis, ut notum est. Eundem etiam modum servant cætera, quæ intellectæ dicuntur. Voces enim humanæ tunc verè intelligi dicuntur, quando non tantum sonus, & conceptus non ultimus earum concipitur, sed res ipsæ, quas ex pacto significant, intelliguntur. Itaque ibi etiam quod in-

Tom. I.

telligitur, per nullam exteriorem neque interiorem sensationem formaliter cognitum est, sed ex notatione significati vocis auditæ, alia res distincta à voce intelligitur.

Quo manifestè constat, bruta voces, ut significativas nullo modo posse percipere, quia ea intelligere necessario diceremus: id enim, ut retuli, intelligere est, cum ex cognitione unius rei aliud ab ea re nota cognoscitur. Minimè etiam nutibus intelligere bruta valent, ut vulgus existimat, quia & id propriè intelligere diceretur: quod animæ intellectivæ tantum convenit. Qui enim nutibus impositis ad significandum aliud ab eisdem novisset, eis visis, manifestè intelligens dicendus esset, cum aliud à re, quæ sentitur, cognoscit per illam nutus cognitionem. Ut intelligere dicitur, qui visa Luna, aut Sole, alterius magnitudinis esse cognoscit, quàm visu dijudicari poterant, quia ratione aliud assequitur, quàm visu decernatur.

Si adversus hoc objicias sequi ex dictis, indivisibilium intelligentiam non dicendam intellectionem, quia illa aliis notis non noscuntur, quin ipsa seipsis intelliguntur, in horum enim cognitione neque falsum, neque verum existit, cum citra omnem compositionem concipiantur. Respondebo negando consequentiam. Et ad probationem dicam falsum esse, indivisibilia intellecta seipsis cognosci, quin ipsa sine diversarum à se rerum cognitione non intelligi. Quis enim punctum in linea, aut lineam in superficie, aut superficiem in corpore, aut instans in tempore, aut mutatum esse in motu, seipsis sui notionem inducentibus, novit, nisi per subjectorum eorundem cognitionem, & divisionem fictam? Noscimus enim punctum, quod indivisibile intelli-

Bruta voces, ut significativas non posse intelligere.

Obijcitur contra modum sentiendi & intelligendi explicatum ab authore, & solvitur obiectio.

N

gi

gitur, lineam secando in tres, vel quatuor, aut quinque partes, plures, aut pauciores, ut nobis libuerit, intelligendoque partes illas sectas aliquo continuari: quod si lineae esset, illam indigere etiam continuante inter se, & alias partes sectas, dicere debebamus, etsi continuans iterum etiam linea appellaretur, aliud signandum esset, quo ipsa uniretur, & processus in infinitum daretur: restat ergo ut hic vitetur processus, lineam non esse, quæ partes lineæ sectæ continuabat. Cumque linea non sit continuans partes divisas, superest punctum esse, quod indivisibile simpliciter est. Nam si illud, quod est posse dividi secundum longitudinem, à re, qua continuantur partes lineæ, separetur: cum secundum illam dimensionem tantum divisibilis linea existat, sequitur, quod reliquum est, ablata sectione longitudinis, indivisibile simpliciter dicendum. En quod in hoc discursu tantum linea in corpore conspecta, ut longa, ac divisibilis noscitur, eadem sui speciem simul cum superficie, in sensu inducente, si intuitivè cognoscatur, vel phantasma ejusdem, simul cum superficie phantasmate, partem interiorem immutando, cum abstractivè noscenda se offert: & punctum, quod ut indivisibile intelligitur, nullo modo sic nos nec abstractivè, neque intuitivè afficit, ut noscatur, sed tantum linea, ut superficie pars, per quam à puncto distincta suo modo immutat. Neque si aliter punctum intelligere satagis, ut partem, scilicet, lineæ inadæquatè acceptam, ipsum, ut inadæquatè acceptum nostros sensus afficit, inadæquatione illa non nisi per processum in infinitum intellecta, qui discursus à sensu non fit, sed ab alio, ex cujus cognitione in puncti intellectionem duci-

mur. Si etiam quia altero oppositorum cognito, reliquum quoquomodo cognoscimus, ut Aristoteles tertio de Anima, text. commenti vigesimi quinti refert, cognitis rebus divisibilibus, punctum, quod oppositum privativum est, noscimus, non eundem de se præbere cognitionem liquidum erit, imò sui contrarium, ut diximus. Ut ergo hujusmodi indivisibile intelligi probavimus per aliarum rerum notionem, sic quæcumque indivisibilia sunt, non tantum in prædicamento quantitatis, verum & in prædicamento substantiæ sita, ut Deus, Angeli, intelligentiæ, & animæ, noscuntur ex aliarum rerum notionem. Invisibilia enim Dei à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, id est, intelliguntur. Et ne multiplicibus exemplis probemus rem intellectam dicendam tantum eam, quam ex notionem aliarum rerum cognoscimus, unicam assertionem physicam ducamus, qua ultra ducta pateat verum esse, quod retulimus. Quoniam exempla tradita potius attinere mathematicæ facultati, quam philosophicæ constat. Prius tamen quam hoc agam, quia ut punctum cognosceremus, duxi rationem quandam aliquorum, qua id esse indivisibile simpliciter in linea, ut continuativum ejusdem existimant: opinantes quæcumque continuantur per aliquid diversum à se continuari, an id verum perpetuò sit, examini subijciamus.

Et ut paucis hoc absolvamus, assertionem illam falsam esse demonstremus, nisi addatur decreto illi per aliquid diversum à se re, vel ratione continuari quæcumque. Ratioque hæc sit, si (exempli gratia) pedale quadratum ligni proponatur coram nobis, nonne universi non intelligunt, illud ex dua-

Paulus ad
Romanos, cap.
1.

Quæ conti-
nuantur non
per distincta
re à seipsis
continuari
probatur.

bus semipedalitibus quadrangulis constitui? Sit ergo ita, quod citra ferram, ac aliud secans, quod possit imminuere aliquid ejusdem quadrati, frangatur pedale in duas semipedalitates: ecce quod illæ partes nulla re distincta à seipsis continuæ erant, ergo assertio falsa. Consequentia est nota. Et antecedens probo. Detur oppositum, quod illæ partes alio distincto à seipsis continuantur. Quæram ego, an illud distinctum est quantum, & divisibile, an non quantum, ac indivisibile? Si secundum dicatur, inferam illud meritò dici punctum, quod sejunctum à quantis fingunt: quod nullus adhuc infans commentus est. Si dicunt non separatim ab altera medietatum illud continuans esse, sed uni illarum inesse, duo, quæ quam maximè inconveniunt, statim sequuntur. Alterum, quod illud punctum tantum unicam lineam alteri continuam facere poterit, cum tantum ei inesse, & non toti corpori divisibili possit. Secundum, quod si jungantur utæque medietates, jam quod infinita puncta continuantia essent, statim continuæ, ut prius evadent. Consequentia patet. Quia partes, quæ præfuerunt, adfunt, & continuans non deest, ergo & effectus, qui est unio, ac continuatio, deesse non debet. Sed hoc sic evenire nullus experitur, quin oppositum: quod si statim post fractionem ad invicem admoveantur, adeò discontinuæ conspiciuntur semipedalitates, ut si per leucam distassent: nam separationi non plus resistunt, quam cætera contigua: ergo antecedens, ex quo id sequebatur, falsum. Si primum asseveretur, putà, quanto, ac divisibili continuari illas semipedalitates, quando quadratam pedalitatem constituiebant, statim inferam, quod plus quàm pedalita-

tem constituent semipedalitates junctæ, quod est contra hypothesim. Consequentia probatur. Duæ illæ semipedalitates unam constituere sufficiunt, & ultra illas semipedalitates, quod continuat utraque, quod quantum est ex adversi assertionem, etiam pedale constituit, ergo pedale quadratum est majus pedali quadrato, quod implicat.

Prædicta ratio demonstrare videtur, quæ continuantur tantum seipsis continua esse, & non per aliquid distinctum à se re, sed ratione quadam, nonnumquam dici continua, vel aliquo accidente, ut si præfati quadrati pedalis, vel alterius rei quantæ rem continuantem quasvis earum partes adinvicem continuas inquiras, nullum aliud à seipsis reperiens. Finge enim tu illas sejungi, nihilo illarum perditio, & intelliges, seipsis continuas esse. Quia si alio medio continuæ essent, jam non in duo dimidia constituentia totum secuisti, ut jussieram tibi: reliquisti enim illud continuans infectum. Et adhuc si tibi dem illud impossibile, manere aliquid infectum, divisa pedalitate in duas dimidias pedalitates, aliud non minus impossibile inferetur, putà, illud quod continuabat, & infectum mansit, cum quantum sit, & etiam continuum esse sit manifestum, si ejus partes seipsis continuæ essent, quod nulla esset ratio, cur semipedalitates seipsis continuæ esse non valerent. Si verò alio distincto ab illis unirentur, cum quantum illud futurum sit, quo uniuntur, quod alio distincto à se continuandum esset, & illud alio, ac sic processus in infinitum. Et ultra, in quovis parvo continuo infinita diversæ rationis unientia reperiri esset necesse, sed hoc impossibile, ut dixi, est: ergo antecedens.

Antecedenti
assertio robo-
ratur alia de-
monstratione.

*Concluditur
quæ continu-
antur, seipsis
continuari.*

Cogimur ergo dicere illud, quo uniuntur, ac continuæ sunt partes cujuscvis quanti, partes ipsas unitas esse, dici tamen, ac appellari alio, quàm partium nomine. Certè continuans lineam punctus appellatur, quod nihil aliud est, quàm linea, ut terminata, vel ut alteri suæ parti conjuncta: puncta enim dicuntur, quæ lineas finiunt, ac quæ partem lineæ suæ immediatè conjungunt: sed verè lineæ sic, ut dixi, consideratæ sunt, & non quid distinctum ab eis, ut superficies, quod continuat superficiem, etsi linea per consimilem considerationem præcedenti appelletur, & corpus est, quo ipsum unitum est, etsi superficies per relatam animadversionem dicatur: & de primo ad ultimum punctus à corpore re non distat, sed per intellectus considerationem differre fingitur.

*Obijcitur con-
tra asserta de
continuis.*

Contra quæ non parvum dubium insurgere videtur. Si ita esset, ut ego assevero, quod corpora homogenea partibus ejusdem rationis unita sunt, sic, ut si lignum, vel ferrum, vel alia quævis res dura in duas, vel tres, vel plures partes secetur, nihilo illarum deperdito, illæ duæ, vel tres partes tantum erant, quæ prius totum continuum constituebant, & nihil aliud diversæ rationis à ligno, vel ferro, cur post sectionem si adinvicem applicentur illæ partes sectæ, non idem totum continuum constituunt, quod prius, cum nihil desit illis partibus, ut uniantur, quod prius non haberent, secundum meam assertionem, sed idem totum, & eodem modo continuum noscimus non constitui, cum prius quævis illarum partium sectioni, divisionique ab altera resistat, & postquam adjuncta nunc sunt, nihilo separationi resistunt. Ergo videtur, vel aliquid deesse illis partibus

ab eo, quod prius habebant, & ob id non posse, ut prius uniri, vel causam aliquam reddendam, cur partes, quæ prius divisioni resistebant, nunc etsi contiguent fiant, non sic uniuntur, ut evadant quales præfuerunt.

Huic dubio, quod tangit, quo differant continuum, & contiguum, paucioribus, quàm possum scriptis faciam satis: quamvis res ipsa, ut mea sententia est, hucusque à nullo sufficienter (quod memoria consequar) sit explicata. Et primò causam reddam quæsitam: illa enim intellecta, facile noscetur, quo continuum, ac contiguum differant. Dein quæ restant, explicabo. Ergo cum quæritur, quæ sit causa, quod ligna secta in duas partes citra deperditionem ullius ramenti, si iterum conjungi ipsa procurentur, non sic partes uniantur, ut idem unum constituent, ut prius. Dico id in causa esse, quod semper aliquid mediat inter partes sectas, quod prohibet earum unionem. Si enim contingeret nihil mediare, statim eo modo unum componerent, ut prius ante sectionem, ac si divelli eas quis procurasset, resisterent, ut prius.

Scio enim duas tabulas exactè planas adinvicem applicitas nequaquam posse sic se tangere, ut nihil inter eas mediet, quovis gravi onere superposito, quia aërem, vel aquam, vel aliam rem liquidam, vel flexibilem media re inter eas necessum est. Nisi impossibile adeò ingens, ut vacuum, dari accidat, vel infinitè velociter aërem, vel aliam rem inclusam inter eas per certum spatium movendum esse. Et quod impossibile hoc ultimum sequatur, patet. Quia si duæ tabulæ perfectè planæ rotundæ centum pedalis quantitatis (sic enim ratio procedit in his, ut in qui-

*Quo continu-
um & conti-
guum differ-
rant hucusque
à nullo suffi-
cienter est ex-
plicitum.*

*Duas tabulas
perfectè pla-
nas nequa-
quam posse se
adinvicem tan-
gere nisi mol-
les reddatur.*

quibusvis aliis majoris, aut minoris latitudinis) adinvicem nunc primò admoverentur, verum esset dicere, quòd immediatè ante instans contactus aër, qui inter centra tabularum includebatur, infinitè velocitèr motus esset. Consequentia probatur per exponentes illata propositionem, quæ hæc sunt: Immediatè ante hoc aër includebatur inter centra tabularum, & nunc non includitur inter ea, neque inter ullas alias partes tabularum, cum centris se contingentibus tabulis perfectè planis universas tabularum partes se contangere necesse sit, ut geometræ ostendunt, ergo aërem transgressum fuisse subitò centupedalem quantitatem, quam tabulæ habebant, necessarium est. Consequentia est nota ab exponibilibus ad expositam. Sed consequens est falsum; ergo antecedens pro majore, quæ referebat, aërem nunc non includi inter centra tabularum, quia se tangerent.

Objicitur contra solutionem, quæ reddi possit.

Neque sufficientè respondetur à quibusdam confitentibus non inconvenire verum esse, quòd immediatè ante instans contactus aër infinitè velocitèr sit motus, quia illa dictio aër, vi illius signi, immediatè supponit ibi confusè tantum: sed quòd esset inconveniens dicere aërem immediatè ante instans contactus motum esse infinitè velocitèr, quoniam eadem dictio supponeret determinatè. Et quòd prior propositio vera sit, quæ nullum parit impossibile, secunda verò, ex qua impossibile infertur, falsa sic deducunt. Quivis aër immediatè post instans contactus signetur extra tabulas pulsus, alius priùs pulsus signabilis est: nam medietas ejusdem aëris pulsi, quæ distantior est à tabulis, priùs pulsa est quàm totus, & quarta etiam distantior à tabulis, quàm tota medietas, &

octava, ac decima, sextupla, & sic in infinitum per partes proportionales, semper quavis parte data, alia prior quæ priùs pulsa sit, signabitur; ergo verè dicitur post instans contactus, nullum aërem certum immediatè esse pulsum.

Quòd non sufficientè sit responsum reddendo argumento solutionem præfatam, primo hoc, quod inconvenit, probat, putà cogendos esse adversos concedere, immediatè post instans contactus esse agens creatum infinitæ activitatis, & si qui sit, ignoratur: quamvis sciat inter infinitos certo loco sitos esse inclusum. Et quòd illatum sequatur, manifestissimum est. Nam si immediatè post relatum instans contactus aër, qui includebatur inter centra tabularum subitò pulsus est à centro tabularum extra centupedalem quantitatem earundem, quamvis non sit signabilis primus aër pulsus, scitur tamen, illum inter partes aëris pulsi à tabulis se tunc primum tangentibus includi, & a. aërem illum ignotum (addo enim illam literam a. ad notandam confusionem dictionis) ut logici solent esse infinitæ activitatis. Patet, quia si in hora moveretur per centupedalem quantitatem, esset alicujus activitatis, & si in dimidia, in duplo majoris, & si in quarta, in quadruplo; ergo si subito, infinitæ activitatis futurum necesse est.

Secundò, inconvenire aliquam quantitatem subito pertransiri, non oritur ex determinatione, aut indeterminatione agentis movendi per illam quantitatem, sed ex natura agentium, quæ talis est, ut non subito quantumvis parvum spatium possit ab eis percurri. Sed hanc adversi concedunt conveniri a. aëri; ergo aliquid contrarium naturæ entium confitentur.

2. Objectio contra inanem solutionem.

Ter-

3. *Obiectio i-
dem roborās.*

Tertiò sequeretur ex assertione præfata, multas propositiones manifestè falsas, concedendas ut veras. Quia non plus inconvenire videtur, concedere ut veras, quæ referendæ sunt, quam relatam. Consequentia probatur. Qui confitetur veram esse hanc: Immediatè post hoc aer infinitè velocitèr movebitur, quia infinitæ partes proportionales aëris sunt, quarum nulla signari potest immediatè post hoc mota: etiam veram hanc propositionem dicet: Immediatè post hoc instans caliditas unius gradus erit trium graduum, etsi nulla pars calida immediatè post hoc instans illos duos gradus subito acquireret. Quia calidum quantum, divisibile est in infinitas partes proportionales, & de eisdem dici posset, quod de a. aëre immediatè post instans contactus moto, & ut de illo, verum fuit dicere, ut isti fatentur, immediatè post illud instans fuisse infinitè velocitèr motum, sic de calido poterit dici immediatè post aliquod instans fuisse infinitè velocitèr alteratum, acquirendo subito duos gradus caloris. Et alias huius generis mille falsas propositiones ut possibiles, & veras concedere cogendi erunt, qui perperam, ut dixi, argumentum solvunt. Quod enim similis concessæ propositioni sit, quam duximus, qui aliquid de calculationibus calluit, noscet.

4. *Obiectio nō
calculatoria,
sed illustrior.*

Quartò ratione demonstrativa lucida, non calculatoria probatur. Si verum esset, quod tabulæ se possent tangere sine ea re media, quam retulimus, sequeretur in instanti contactus tabularum easdem ex contiguis continuas reddendas. Consequentia est nota. Quia si tabula sic scindatur, ut nihil ejusdem deperdatur per scissionem, & partes ejus statim eisdem partibus, à quibus sejunctæ fuere, jungeren-

tur, cum nihil eis deesset ex his, quæ prius habebant, non est, ut quid continuæ nunc dicendæ non essent, ut prius: sed non esse continuas experimenta docent, quia divisioni, & sejunctioni non resistunt, sequitur ergo aliquid inter eas mediare, quia si non mediasset, statim ut se tangerent, continuæ evaderent, ut diximus.

Contra nonnulla ex dictis insurgunt argumenta quædam. Primum est, non verum esse perpetuò duas res duras non flexibiles non posse se tangere sine re liquida media, aut alia re vim liquidæ rei habente, ut prædixeramus, quod dabilis sit modus jungendi res duras sine re media citra inconveniens illatum. Nam si duas tabulas perfectè planas non sic applicuisses, ut superficies unius, super alterius superficiem perpendiculariter cadens, subditam tangeret, ut inter arguendum ego fingebam: sed ex altero latere superficies superficiem sic ad-moveretur, ut successivè subdendo infimam superiori, vel subindè superponendo altiore infimiori, motus earum continuaretur, donec superficies superficiem æquasset, & adinvicem contiguæ illæ mansissent, illatum, quod impossibile esse dicebamus, putà, subito aliquid movendum, non sequeretur. Successivè enim aer, qui extremo tabulæ superioris subdebatur, per superpositionem ejusdem tabulæ alteri tabulæ, cui magis, ac magis contigua semper fiet, donec æquantur, subindè, ac subindè cedit. Et, ut dixi, nullus aer subito motus daretur in hujusmodi casu. Etiam multa alia sic per latus applicita, etsi dura sint, sine re media se tangere valent.

*Obijcitur con-
tra verū de-
cretum.*

Hoc consequens, quod infer-tur, concedo. Neque ego dixi, impossibile esse duas res duras sejun-
tas

ras jungi adinvicem posse sine re liquida media, aut re vim liquidæ habente, nisi dum superficies seipsa, & non linea superficiei per primum instans esse contactus admo- veretur, ut cum cadens perpendi- cularitèr, vel aliter, altera super- ficies primo tangere in aliquo in- stanti alteram, verè diceretur: hunc enim contactum quarumvis super- ficierum, quantumvis parvarum vi- tat natura ob impossibilem illum motum infinitæ velocitatis, vel va- cui præsentiam, quæ sequitur. Iste tamen, de quo in argumento agi- tur, non est de illis eventibus, in qui- bus primum instans contactus super- ficiei cum superficie super qua alte- ra movetur, signatur, sed in quo li- nea superficiei unius lineæ alterius superficiei per primum instans esse contactus earum dicitur signabilis, ex quo inconveniens non infertur.

*Alia obiectio
contra veram
sententiã, quæ
ut inconve-
niens infert
ferramentum fa-
brorum non
immediatè tan-
gere effigiata,
quod ut ve-
rum concedi-
tur.*

Si adversus solutionem, & prin- cipale assertum insurgas, obijciens, quod si nulla superficies non flexi- bilis sine re media liquida, ut dixi- mus, posset alteri duræ, & non flexibili perpendiculariter tangen- do contiguari, quod sequetur (cum nullum telum adeò acutum mucro- nem habeat, ut in puncto, ac non quanto finiatur, quin in superficie quantumvis exigua quodvis finiri certum sit) tela non posse sine me- dio aëre duras res tangere, inde- que iterum sequi, lapides, ferrum, & cætera metalla quantumvis du- ra, aëre immediatè cavari, perforari, teretia fieri, & universas for- mas non nativas acquirere, ferra- mentis, quibus sculptores utuntur non immediatè tangentibus res sculptas, concedam illatum, si tam agens, quàm patiens rigorem suæ inflexibilitatis servaverint. Secus si alterum sic alteri cedat, ut lo- cus sit aëri intercepto, successivè, & non subitò, extrudi.

Eodem modo solvitur aliud, quod obijci potest, cum duæ su- perficies perfectè planæ adinvicem maxima vi jungi procurantur, im- pulsa una superficie perpendicula- ritèr super alteram, si una sit alba, & altera, atramento diuturnitate indurato, illita, albam nigredine atramenti alterius illitam conspici, quod meis dictis repugnare vide- tur, cum illitus albæ à nigra fieri non posset, nisi ambabus superfi- ciebus se tangentibus, quas mini- mè se posse tangere, dixeramus. Nam huic objectioni responsio non valdè difficultèr reddi potest, di- cendo, relatas superficies posse me- dium aërem extra se pellere, & ad- invicem contiguas fieri: quia etsi inflexibiles ipsæ essent, atramen- tum superpositum, etsi durum fo- ret, propter paucam atramenti re- sistentiam, tenue, & contiguum, & non continuum tabulæ, cui inest, existens, flexioni aptum per aëris medii impulsu reddi potuit: unde illitionem alterius superficiei fieri dicemus, vel quod non perfectè planæ sunt, aut non omninò infle- xibiles, quæ sic se illiniunt, quod si essent, non se mutuò tangerent, & per consequens non se illinire pos- sent. Has tamen tabulas, & quas- vis alias sine re media se tangentes, non posse abinvicem sejungi, si ali- quid earum non flectatur, certum est, propter impossibile illatum.

Ex dictis sequitur primò, cum vero verum consonet, quasvis res quantumvis duras ejusdem speciei, quæ approximatae unum continuum facere non poterant, quod semper aër, vel alia res mediabat, & ob id sejungi libentèr patiebantur, quia alterum ex relatis interclusis inæ- qualitèr rarefcebat, ut cederet aë- ri, vel aquæ subintranti successivè, continuas sæpè visas fieri per mace- rationem earundem in aqua, vel alia

*Dura, qua
talia perman-
endo conti-
nuari non po-
terant, flexi-
bilia reddita,
continuatur,
ut ligna fixa
in aqua im-
missa assen-
dunt,*

commenti vigesimi sexti, quinti Physicorum. Et text. commenti primi, sexti ejusdem libri Physicorum tradit, secundam quinto Physicorum relato, text. commenti vigesimi secundi. Cum enim refert, contiguorum ultima se tangere, & continuorum ultima esse unum, non denotat per hoc Aristoteles diversum situm contigui à situ continui. Utraque enim tam contigua, quàm continua consequenter se habent, ac se tangunt, quod continuum omne sit contiguum, & non è contra, ut Aristot. 4. Topicorum, cap. 2. refert, sed tantum unionem partium continui, ut facientium unum in definitione continui dicit, contiguo illam deesse significans, quod ultima sint simul. Si enim contigua in mente feces in quatuor æquas plures, vel pauciores partes, duarumque mediarum partium ultima se contangentia mente conspicias, duo simul coëuntia intelliges, non unum constituentia: ac si alterum ab altero se jungere nitaris, statim utrumque libenter cedit, neque ab invicem separari, ut nulla cognatione mutuo devincta, resistent, non aliud non impedit, ut glutinum aliquod, vel vacuum dari, aut aliquid infinitè velociter moveri, aut rerum dividendarum pondus renitens. In continuis si eandem animadversionem feceris, opposito comperto. Duarum enim illarum quartarum, quæ mediant, idem ultimum est. Principium enim unius, & finis alterius, quodvis medium earundem dici potest, quod in contiguis non accidebat. Atque si se jungere partes illas continui procures, etsi nulum inconveniens de infinita velocitate motus, aut de vacuo eventuro, aut de alia quavis re accidat, ipsæ appetentes unionem servare, resistent: quæ enim unitæ sunt par-

tes, minoribus incommodis obnoxia sunt, quàm se junctæ.

Unde, ut pluries dixi, si tabulæ duæ planæ sine medio jungerentur si ejusdem speciei essent, statim unirentur: & si divellerentur, divulsioni reniterent. Nam renixus ille rerum planarum, quæ perpendiculariter sublevantur ab aqua planam figuram habente, non oritur propter continuitatem rei, quæ sublevatur cum aqua, sed ut viteatur vacuum, aut subitus motus, ad quæ vitanda, si vi grandi elevatur planum, ut cum sit ulla submersa in puteo tollitur fursum, aqua in æqualiter rarefscens, cedit aëri subintranti inter aquam, & rem, quæ fursum trahitur, ut per quàm doctè Reverendus Pater Dominicus à Soto suis commentariis hac nostra tempestate æditis refert.

Et ne quid obscurum in re hac linquatur, sciendum, cum calamus alicujus arboris cuspidatim decissus, in trunci alterius rimam, ut sic inferatur, descendit, vel semen arboris alicujus in rimas corticum aliorum in eosdem usus conditur, arborque nova in altera diversæ speciei insita crescit, non cum prima continuam fieri (quæ enim specie differunt, unum continuitate constituere nequeunt) sed tantum priorem arborem insitæ alimentum præbere putandum: non aliter, quàm terra eidem, cui non potius unitur, quam arbor ei, cui insigitur. Si enim arbor insita vi à parente dissecari cernitur, non ob aliud, quàm quòd radículas quasdam in porositates anfractuosas parentis immissas habet, quæ per divulsionem rumpi coguntur, quo modo universæ arbores, & plantæ à solo, cui insunt, se jungi resistent, quamvis eidem continuæ non sint. Membranam ab osse propter relativam causam difficulter dissolvi existi-

*Inserta non
continuari ar-
boribus qui-
bus inseruntur.*

timo, cùm ambo si eandem ultimam formam haberent, ut nonnulli opinantur, si sine medio hæsis-
sent, continua dicenda essent.

*Exemplo cognitionis quam habemus, de principiis rerum naturalium modum humane intellectus ex-
primitur.*

Sufficere, quæ scripta sunt, ex-
timo, ad dilucidandum negotium hoc hucusque non exigua tenebra caliginosum: eoque dimisso, accin-
gor exemplum illud scientiæ rerum naturalium adducere, ut pro-
missi, quo & præcedentibus facile noscetis, intellectiones fieri non rebus, quæ sciuntur, sui notionem inferentibus, sed tantum aliis, ac diversis notis, ut Aristoteles primo Posteriorum, cap. 3. referebat. Exemplumque sit, notio illa fama-
ta, de qua in limine physicæ facultatis agitur. Tria esse principia rerum naturalium, materiam, formam, & privationem. In cujus cognitionem devotum est, non ip-
sis principiis sensu cognitis (nullum enim ex his, sensibus subiacet, cum substantia, duo priora sint, & modus ejusdem ultimum, quæ per acci-
dens, & non per se sensibilia dicuntur) sed supposita quadam sub-
jectione ipsis intellectis: ita enim ex nihilo nihil fieri, & à puncto in punctum lineam rectam ducere, & alia hujusmodi appellantur ab Aristotele primo Posteriorum, cap. 2. in vetusta interpretatione. Et in Paraphrasi Themistii, cap. quinto. Certè Philosophi antiqui adeò cer-
tam esse putaverunt subjectionem illam ex nihilo nihil fieri, ut cùm gigni nonnulla videbant, aliis rebus corruptis, nullam fidem sensi-
bus, quibus id conspiciebant, adhi-
bentes, existimabant generationes illas non esse nisi quasdam prin-
cipiorum rerum, ex quibus omnia constabant, alias, ac alias transfor-
mationes, seu metamorphoses, nulla re deperdita, neque ulla acqui-
sita, sed principiis illis aliter, ac ali-
ter se habentibus. De quorum prin-

cipiorum esse, innumeræ fuere opi-
niones, ut Aristoteles 1. Physico-
rum, & primo de Generatione & corruptione refert.

Nonnulli unum tantum esse cre-
dentes hoc, aliqui aquam, alii ig-
nem, alii aliud existimantes. Alii
plura specie diversa opinati sunt:
numero certo quidem nonnulli
distincta, sed non specie: alii non
tantum certo, sed indeterminato
numero differre crediderunt, ut
qui atomos, idest, insectilia nomi-
nata, principia rerum posuere.
Credebant enim isti illa corpuscu-
la etsi quanta essent, sectioni non
obtemperatura, quod elementa re-
rum essent, & ex quibus ipsæ conf-
tabant, & quod si divisionem pa-
terentur infinitam, in nihilum redi-
genda essent, vel in indivisibile,
quorum utrumque impossibile exis-
timabant: nam adeò arduum erat
apud illos aliquid in nihilum fini-
ri, ut ex nihilo nihil fieri. Si enim
possent, quæ sunt in nihilum redi-
gi, dicebant illi nihil obstaret, cum
mundus iste inferior, qui sub Lunæ
cavo continetur, partes finitas, ac
corruptioni obnoxias habeat, si in
nihilum redigerentur, ipsum con-
tinua anihilatione finiri. In indivi-
sibile terminari res sectas, etiam
impossibile existimabant, quod ex
non quantis quanta conflare non
possent, modo res omnes quantas
noscimus, ideòque sectionem in
aliquas partes non ultra secabiles
terminabant, illasque appellatas, ut
dixi, atomos, quæ in radiis solari-
bus conspiciuntur, principia rerum
esse, ut certum crediderunt. Et ex
universis Physicis, qui relata com-
menti sunt, nonnulli non alteratio-
nem, neque affectionem ullam
corporum fieri qualitatibus ullis
distinctis à principiis ipsis permis-
erunt. Calidum enim & frigidum
non nisi principia ipsa aliter, vel

*Opiniones an-
tiquorum de
numero prin-
cipiorum en-
tium natura-
lium.*

*Quid ab Arist-
tot. subiectio
appellatur.*

*Philosophos an-
tiquos fuisse,
quod nec altera-
tionem pro
nova qualita-
tis generatio-
nem fieri cre-
didere.*

*Physicorum
nonnulli va-
cuum esse ad-
miserunt.*

aliter habentia existimaverunt esse, ut diaphanum, quod pluri vacuo constabat, opacum, quod pauciore (vacuum enim in rebus admittebant) quin corpuscula illa quibusdam vacuis mediis componere universas res existimabant.

*Arist. opinio
de principiis
rerum natu-
ralium.*

Relatis Physicis posterior Aristoteles alienum à veritate existimans, ignem, & aquam, ac omnia entia eadem substantia participia esse, ac modis quibusdam tantum differre: etiam subjectionem illam ex nihilo nihil fieri moderans, corruptionem entium credidit fieri non per abolitionem omnimodam entis corrupti, sed deperditione tantum potioris partis essentialis ejusdem. Opinatus quidem est, universa corpora corruptibilia ex duplici constare parte essentiali, alteram quarum materiam appellavit, aliam formam dixit, quæ penetrativè, & simul esse possent: materiam subjectum aptum recipere quasvis formas, opinans esse, ut cera, omnibus figuris subijcitur: formam, quæ dat esse rei, & conservat rem in esse, diffinivit. Cum ergo res gignuntur, aliquid novi, quod numquam præfuit, acquiri existimavit, formam scilicet, & aliud ex re, quæ corrumpitur ad novæ generationem assumi, putà materiam. Et hoc commentum universa, quæ gignuntur, entia, verè dicenda nova asseruit: quoniam generationis terminus, totum compositum, quod numquam præfuit, est. Et quæcumque corrumpuntur, verè corrupta etiam dicenda credidit, cum compositum desinat, quod erat, esse: quibus compatitur, ex nihilo nihil fieri, verum esse. Nihil enim simpliciter non vocat ens, quod esse desivit, ex quo aliud genitum est, sed quoquomodo ens, quod materia rei corruptæ transivit in materiam rei de novo genitæ. Et quodvis

corruptum non in nihilum verti dicit, cum cujusvis corrupti materia maneat, hanc enim perpetuam, incorruptibilem, ac ingenerabilem esse, ut certissimum credidit Aristoteles.

*Hippocratis
sententia de
principiis re-
rum natura-
lium.*

Hippocrates medicus, prior multò Aristotele, in primo libro, quem de humana natura inscripsit, postquam retulit Philosophorum, qui eum præcessere, de rerum naturalium principiis opiniones, omnibus usque in sua tempora asseverantibus, unum esse rerum principium, aliis ignem, aliis aërem, aliis aquam, aliis terram dicentibus id esse, universos increpat, quod diversis verbis eandem sententiam protulerint, eodemque in genere medio usi, diversam conclusionem collegerint. Medium antiquorum, etsi non satis sit explicitum ab Hippocrate, scimus esse, quem retulimus, cum, quo fulciebatur aliorum Physicorum opinio, dixerimus.

Experimentis

Et quantum intelligere possum, ipse à præcedentium opinione abhorruit, experimentis, quibus Physici quàm maximè inniti tenentur, convictus. Verum an Aristotelis commentum inciderit, conficiendi res naturales ex materia & forma, an quid adversum senserit, mox dicam, prius unico experimento ejusdem ducto, & explicito, quo explosisse Hippocrates existimavit veterum sententias attestantium ex uno ente non distincto substantia ab aliis, sed tantum numero, omnia constare. Illud hoc erat, si omnia unum essent, homo non doleret. Id libro citato iis verbis retulit: [Mea verò est sententia, si unum sit homo, nullo unquam dolore afficiatur, neque enim esset à quo doleret, ubi unum tantum foret. Quod si doleret, etiam necessariò unum quoque medicamentum esset. At verò multa ha-

*Ratio Hippo-
cratis qua pro-
bat omnia non
esse unum.*

bentur, quia multa in corpore in-
sunt, quæ cum præter naturam à se
mutuò calefiunt, aut refrigerantur,
aut siccescunt, aut humescunt, mor-
bos pariunt, ex quo multæ sunt
morborum formæ, & multæ quo-
que illorum curationes.] Quod
experimentum vim grandem habe-
re adversus illos antiquos Philoso-
phos, & quosvis alios in proparulo
est. Nam cum dolor non ex alio
ortum trahat, quàm ex aliqua in-
decenti affectione inducta in rem
patientem dolorem: si homo, ac
cætera entia substantiam impassi-
bilem, ac incorruptibilem habe-
rent, non esset undè dolor, neque
delicia illis inferri posset. Conse-
quentiam bonam esse, ratio pro-
bat. Si enim indecens, ac nocuum
non inferretur rei, quæ dolorem
patitur, quia incorruptibilis ipsa
est, ergo vel utile, vel nihil. Si uti-
le, absurdum, & ab omni existima-
tione alienissimum esset, rem, cui
infertur, dolere, ac malè habere:
cùm potius delectari, & mulceri
rem, esset veritati conformius. Si
nihil, non est undè plus dolor,
quàm delicia inferentur. Incolumi-
enim, ac omninò invariata manen-
te re, nulla signari potest causa do-
loris, aut deliciæ: propinquitatis
enim, vel distantia rei convenientis
aut disconvenientis, sufficere non
possent. Quid enim rei interesset
amicum, vel inimicum appropin-
quare, vel distare, si neque propin-
quitate foveri ab amico, neque dis-
tantia detrimentum pati valeret, &
è converso inimico eventurum
erat? Si enim alterari accidenti-
bus incorruptibile illud principium
entium testatus quis fuisset, atque
ob horum affectiones alias, vel
alias dolere, vel gaudere, quæ sen-
tiunt, dicerentur: nihil sufficiens
retulisse, vel ex hoc patet, quòd
qui sensiturus est, nihil commodi

neque incommodi ex illis affectio-
nibus sit passurus: cum ipse in sua
essentia invariabilis sit mansurus,
nisi accidentibus, quæ gignuntur
& corrumpuntur, tribueretur vis
sensifica: eadem privatis substan-
tiis & primis rerum principiis, quod
quantum enormitatis habeat, ne-
mo non scit.

Placuit hanc rationem exprime-
re, quòd Galenus hujus loci expo-
sitor parum eam discussit. Et alte-
ram Hippocratis consequentiam
etiam bonam esse, monstrare inde-
cens non est. Illa erat, quòd si do-
leret, etiam necessariò unum quo-
que medicamentum esset. At verò
multa haberi conspiciamus. Colligi
sufficiens ex antecedente illo, con-
sequens illud, ratio hæc probat. Si
entia, ut antiqui opinabantur, uni-
ca dumtaxat substantia, ut dixi,
participia essent, jam quòd affici
possent, & hanc suorum acciden-
tium corruptionem, ac generatio-
nem sensissent ipsa, quod impossi-
bile esse probavimus, sola medela
distemperiei indigerent: sed even-
tus testantur ex abundantia humo-
rum calidorum, frigidorum, humi-
dorum, & siccorum, ac ex simplici-
bus distemperiebus innumeros fer-
mè morbos conflare, quosdam com-
positionis, quæ indigent aliquæ for-
mæ, ut in suo esse asserventur, alii
complexionis, ergo falsum asse-
ruisse opinantes decenter monstra-
tum est. Restat aliter probare con-
sequentia illius bonitatem, si dole-
rent entia, quæ unum essent, quòd
tantum unica medela distemperiei
indiguissent. Et hanc hoc modo
probo. Si cujusvis entis nihil aliud
nisi temperies quædam amitti pos-
set, ergo ens ad sui medelam tan-
tum reductore in propriam tempe-
riem indiguisset. Hæc consequen-
tia bona est, cùm in genere non
plura possint esse remedia, quàm

*Galenus mi-
nus bene sen-
tentiam Hip-
poc. primo de
natura hu-
mana expo-
suit.*

morbi : sed eventus , ut dixi , probant esse innumera remedia , ergo innumeri morbi sunt : multitudoque morborum non aliunde trahere ortum potest , quàm ex hoc , quòd homo , & cætera viventia pluribus incommodis sunt exposita , tam compositionis , quàm unitatis , & complexionis illorum quovis paratis ipsis corrumpi : ergo illud , quod erant non impasibile , ac incorruptibile existimari poterat. Quin cum adeò diversis morbis & incommodis viventia corripere videamus , & contrariis remediis quædam benè habere , alia perperam , ex substantiis diversis constitui , non à vero deviare meritò censendum esse. Has quidem omnes substantias (quæ mixtæ sunt) ex igne , aëre , aqua , & terra conflare docens Hippocrates , etsi non adeò planis verbis , ut nos expressit.

An Hippocratis visum elementa ex materia & forma constare , an aliter senserit.

Sed nec his dictis intelligi potest , an cum Aristotele sentiat ipse constituens entia universa ex materia , & forma , an aliud sit opinatus , ob idque quod assequor de hac re exarare non gravor , promissi enim parum ante id me facturum. Primò quidem quantum calere valeo ex iis , quæ in Hippocratis commentariis reperi , mutuo elementa corrumpi , generarique ex seipsis , ipsum putasse mihi certum est : verum an cum hæc gignuntur , alterum essenziale tantum acquirant , putà formam , aliud ex corrupto suffurentur , materiam scilicet , non adhuc eundem voluisse mihi compertum est. Neque enim ulla ratio Aristotelis adeò cogit asserere esse in simplicibus illa duo principia materiam & formam , ut si oppositum opinari velit , non plus fidei illi adverso invento adhiberi possit , quàm Aristotelis placito. Si enim quis opinaretur entia universa mixta constitui ex elementis mu-

tuò inter se agentibus , ac reprimentibus supremas suas qualitates , donec temperies ea resultet , qualis pro forma mixti prærequiritur , quæ sine hac non asservatur , & ipsa corrupta , si contigerit aliam temperiem dignam alterius mixti formæ gigni , cui succedat alia mixti formæ addita elementis , quæ relicta sunt , ex prioris formæ corruptione (ut prior fuerat) aliud novum mixtum fieri : si verò non acciderit præfatam temperiem produci , elementa sejungere , & versus propria loca tendere sine ullius mixti novæ generatione credatur , nihil hucusque indoctè dictum esse existimabitur. Si enim quam maximè inconvenire crediderint aliqui corrumpi ens , & ex eo nihil gigni , ut in præcedenti eventu retuli , duobus facere satis existimabo. Primò , quòd illud non sit perpetuò verum , nisi cum elementa corrumpuntur. Secundò etiam , quòd illa assertio denominativè vera sit , etsi non semper formaliter. Verè enim dici potest , quatuor elementa acquisiverunt proprias denominationes , quas amisserant , cum ex ligno putrefacto , elementa constituentia eum dissoluta sunt , & in nativa loca tenderunt : quia forma mixti oppressa erant , & compositum nomenclaturam mixti fortiebatur , elementorum nominibus sub silentio præteritis , & post mixti corruptionem cuiusvis , ut dixi , proprium nomen superest.

Et ultra præfata , quæ Aristotelis dogmatibus non adversantur , imò adeò vera , ut physicam demonstrationem habeant , de qua alibi , si quis hoc jam Aristotelico placito palam contrarium protulisset , ipsa elementa cum simplicia sint , & nullam compositionem ex partibus essentialibus admittant , corrumpi , nulla materia relicta , quòd simpli-

Utrum elementa ex prima materia & forma constent , an non?

cia non eam compositionem patiantur, quam mista tolerare diximus, & gignuntur etiam, neque ulla materia supposita, quid ab his, qui tantum physicis rationibus innituntur, falsum dictum putabitur? Porro nihil: quin rationi conformius hoc, quam illud materiae primae fictae existentia. Et ut pateat, quod istorum decretorum veritati conformius est, an Aristotelis, referentis non tantum mista constitui ex elementis, & formis mistorum superadditis elementis, sed, & simplicia ipsa etiam duplices partes essentielles habere, materiam, quam primam dicunt, & formam elementari, vel quod tantum mista verè constituentur ex materia, putà ex elementis, & forma misti superaddita illis, & quod elementa nullam compositionem patiantur, sed ipsa tantum sint entia citra omnem materiam, & formam miscellam seipsis existentia, ut Hippocrates existimasse videtur, fundamenta potiora utriusque opinionis ducentur, ut per eorundem collationem, quae veritati conformior sit, quantum spectat ad physicas rationes, appareat.

*Aristot. ratio,
qua probat
materiam pri-
mam esse.*

Aristotelis sententia primo Physicorum text. comment. 69. potior rationem ad suadendum simplicia elementa ex materia, & forma constitui, suppeditabit, hæc est, quod materia sui indicium exhibuerit per analogiam, quæ etsi diversimodè explicatur, nos sequamur illos, qui addunt dictioni per analogiam, dictionem ad formam, quod hoc modo facilius referenda percipientur. Inquiunt enim materiam intelligi, ente, quod de novo fit, cognito. Quod nullo modo accidere posse putabant, nisi alicui enti inesset forma de novo genita, aliàs enim frustra inductæ præviæ dispositiones in ens, quod

corrumpitur, fuissent, nisi formæ inducendæ contulissent. Sed si illi profunt, ac prædisponunt passum ad novi entis generationem, necessariò fatendum est, corrupti aliquid manere asservans dispositiones illas prærequisitas ad novi entis constitutionem: quod cum nihil sensibile sit, restat aliquid insensibile esse, quod materiam primam dicebant. De qua Aristoteles 7. Metaphysic. text. comment. octavi referebat materiam non esse quid, neque quantum, neque aliquid aliorum generum prædicamentorum.

Idem isti roborabant experimento perquam noto, quod multa accidentia rerum corruptarum conspiciuntur in rebus de novo genitis. Cicatrices enim, & faciei figuræ eadem manent in cadavere, quæ præfuerunt in vivente. Calor etiam, qui in stupra sentiebatur, dum cale-
re ab igne incipiebat, in igne genito ex stupra percipitur. Sed nisi aliquid rei præteritæ in rem novam maneret, ut subjectum eorum accidentium, quæ post novæ generationem percipiuntur, sequeretur transire ipsa ex subjecto præterito, quod esse desivit, in rem præsentem, quæ esse incœpit, quod impossibile naturaliter existimatur, accidentibus non migrantibus à subjectis, quibus insunt: linquitur, ergo materiam, quæ in ente præterito fuit, & enti novo succedit, confitendam necessariò esse, quam isti primam appellant, quia ea non ex alia componitur, & sic eadem nulla prior.

*Experimentis
quoque proba-
tur materiam
primam esse.*

Per collationem materiae rerum artificialium ad res naturales, non tantum intelligi materiam primam, sed esse illam probari existimabant. Quia cum unicam materiam subesse pluribus formis artificialibus experiebantur (æ enim, aurum, & ar-

*Similitudine
rerum artifi-
cialium ad
naturales ma-
teriam primæ
existentia cog-
noscitur ut an-
tumant, qui
eam finire.*

gen-

gentum, & multa alia metalla, diversis formis subijci successivè videbant, & lignum idem distinctas artificum formas pati, & in unica cera mille induci figuras conspiciabant) inferebant sic ex rerum materia entia diversa fieri per aliarum, ac aliarum formarum substantiarum acquisitionem, malebantque dicere elementa prima ex his duabus partibus essentialibus constitui, quàm in unum duorum sibi impossibilium incidere, in quorum alterum necessariò cadere sciebant, qui hanc compositionem entis corruptibilis negassent: Primum erat, consentientibus generationem, & corruptionem, entia per corruptionem in nihilum redigenda, cum nihil eorum maneret, non enim materia, neque forma præteriti, ergo nihil (solæ enim entis hæ partes esse possunt) & entium generationem ex nihilo fieri, quia nulla materia supposita: aut si ipsa entia corrumpi, & generari negassent, ignis substantiam non differre ab aquæ substantia, & aëris substantiam à terræ substantia, & universorum entium inter se, tam viventium, quàm non viventium nullam substantiæ differentiam esse.

Rationibus probatur primam materiam entibus non inesse.

Hæc fuere præcipuè rationes, quibus materiam induxerunt in entium compositionem, quas solve- re, & nonnullas adducere, quibus materiæ primæ existentia confute- tur, sufficere videbuntur ad eam abolendam, & tunc maximè, cum sine ejusdem præsentia generatio- nes, ac corruptiones fieri posse ostenderimus. Id ergo in primis ag- grediamur, hanc conclusionem in medium ducentes.

Conclusio contraria sententia Arist. de existentia primæ materie.

Elementa in totum corrumpun- tur per actionem eorum, quæ inducunt contrarias dispositiones suæ conservationi, & de novo gignun- tur inibi, ubi alia corrupta fuere,

citra ullius materiæ existentiam. Quæ conclusio hac ratione primò fulcitur. Si adversi opinantur quam maximè inconvenire ex nihilo ni- hil fieri, ideoque coguntur mate- riam fingere, quæ sit subjectum formæ, quæ inducitur cur ipsam formam fingunt de novo factam, cum in ejus compositionem nihil entis, quod præfuit ingrediatur? Nam materia nullum esse præbet formæ, immò è contra ii, qui ma- chinantur materiæ existentiam, eam suum esse recipere à forma existi- mant. Ut ergo formam de novo factam isti autumant gigni citra ul- lius entis præteriti ingressum in ejus compositionem, quid inconve- nient opinari, ignem, & aquam, ter- ram, & aërem de novo fieri, nulla materia ficta parte eorum, sed ip- sis nuncupatis, ac existentibus ele- mentis sine ullius materiæ, & for- mæ compositione de novo genitis? Gigni enim dicuntur, non ex hoc, quod materiam, ex qua fiant, sup- ponant (ut adversi credidere) sed ob id, quod ens aliquod prius cor- rumpti, quàm ipsa genita sint, præ- requirant.

Et si quæras quod emolumentum adipiscitur ens de novo genitum, ex præteriti corruptione, si præteriti materia in hujus novi constitutio- nem non ingreditur. Dicam univer- sæ naturæ institutum custodire, ac observare: quæ non immeritò ali- quod ens simplex corrumpi, ut aliud ens simplex gignatur, instituit, ne si citra alterius entis simplicis corruptionem, aliud simplex gigneretur, cum novum elementum locum esset occupaturus, non esset in mundo pars, quæ id capere va- leret, nisi duo corpora simul esse cogerentur. Ac aliud non minùs inconveniens inferretur, esse dispo- sitiones requisitas ad generationem alterius entis in alio diverso, & suf-

Solvitur dubium quod insurgere possit nobis asserentibus non esse primam materiam.

fusciens eas manere : quod si natura pateretur, cum aqua calefcit ab igne, omnia fieri posset, cum omnes combinationes possibiles inter calidum, & frigidum, humidum, & siccum possent in ea induci, indeque omnia entia simul fieri, & esse possent.

Obijcitur contra asserta negantia materiam primam existentiam.

Quippe neque sufficienter obijcies, non ob id quod relatum est instituisse naturam generationem simplicis elementi alterius simplicis corruptionem poscere, quod sæpe ignem ex aëre fieri conspiciamus, quin ipsius aëris non exiguum portionem verti in ignem, cum montes uruntur, videmus, loco aëris igniti decupla portione ignis genita, quæ eandem difficultatem naturæ infert, quàm novi elementi generatio. Nam ut natura densato aëre cedit igni genito, sic densata elementa possent cedere elemento recentèr producto citra præteriti corruptionem.

Solvitur obijctio.

Quod hæc non sit sufficiens obijctio, sic solvitur. Quia etsi relatum primum inconueniens cessasset in generatione alicujus portionis parvæ novi elementi, vitari non posset, si adedò ingens fuisset, ut neque per quantumvis naturalem densationem cedere illi novo genito, alia valerent : ac etiam secundum quod diximus, non deesset, putà, dispositiones requisitas ad diversarum formarum inductionem simul esse cum ente contrarias poscente.

Aërem non cremari in montium usione.

Sed ne quis decipiatur, credens verum esse, quod inter arguendum assumptum est, aërem in montium ustione igniri, scitote id minime verum esse. Quippe si ita contigisset, quod lignis incensis, aër ab igne depasceretur, sequeretur perseverante per aliquod temporis spatium igne, universam aëris regionem vertendam in ignem.

Consequentia probatur. Si cum primum ligna inflammari cœperunt, ignis ex lignis genitus erat minoris activitatis, quàm postquam aëris aliquam portionem ussit, ac in ignem vertit, & aër nunc minoris resistentiæ : ergo actio augmentanda esset, undè consequentia necessaria evadet (nam major multitudo formæ, quam sequitur actio, ex igne lignorum, & igne genito ex aëre resultabit, quàm ex solo igne ex lignis genito) ergo si prior ignis potuit agere in aëris spheram, ejus portionem exedendo de pascendoque, postea ignis de novo genitus additus igni præexistenti potentior erit contra residuum aëris, qui minus necessario resistet, quàm prius, quia aliqua ejus portio exesa est, & agens valentius adversus se habet, quàm ante, ut probavimus, quia illi ignes de novo geniti, adjuncti præexistentibus, semper, & semper potentiores erunt, quàm præfuerunt, & passum æquè proximum ut prior ignis habebunt, utrinque enim passis contigui sunt, & aër debiliior, ac debiliior, ergo intentum verum, quod universa aëris regio esset incendenda, si portio ulla ignesceret, ut multi opinantur. Nec aliter accidisset, quàm si tota aëris regio stupis repletur, & igne incœpissent corripui, necesse enim esset universas incendendas, si non daretur aliquis ignis extingtor, & qui vim ejus represisset.

Non defuit, qui existimavit aërem non uri ab sphaera ignis sibi contigua, ne si ignis gigneretur, qui majorem locum, quàm aër, ex quo factus fuit, esset occupaturus, simul cum aëre penetrativè cogeretur esse. Verum hic, quicumque fuit (non enim multò ante hæc tempora vita functus est) decipiebatur, non considerans si ob illam causam

Improbatur sententia cuiusdam notorii reddentis causam cur aer ab ignea sphaera non absumatur.

fam

sam illa actio esset interdicta, nulum ignem gignendum esse in hac infima aëris regione. Si enim adeo densus esset aër, ut ulterius densari non posset, ad cedendum igni gignendo in suprema regione, quomodo combustiones materiarum & stuparum fierent citra penetrationem dimensionum? Credere enim in suprema regione aërem esse summè densum, non valentem concedere locum igni gignendo, & in hac infima esse rariorem, adversus omnium Physicorum assertionem esset, ipsis opinantibus, vi motus caelestis, cui proximior est aër supremus quàm infimus, ac igneo calore illam aëris supremam regionem rariorem multò esse hac infima. Sed jam quòd illi daretur supremum aërem esse adeo densum, ut si ignis gigneretur ex aëre, nequaquam posset plus cogi, ac densari ille supremus aër, quid obstar, eundem supremum aërem cedere igni de novo genito, impellendo hunc infimum aërem versus terram, ac cogendo illum in arctiorem locum, cum ipse inferior densari plus possit, ut experimenta hujus infimæ regionis testantur.

Cum in præsens nonnullorum errores corrigere nitor, meis scriptis aliquos lectores hujus loci in mendacia non exigua irretitos fuisse suspicor, quos ab eis vindicare compellor, ne in id malum incidunt, quod decrevi vitare, cum hæc conficere institui. Primum hoc erat. Si ignis hic infimus non potest aërem vertere in sui naturam, ut me probasse constat, ergo vel supremus tantum id efficere valebit, aut neuter: si neuter, ergo ignis ingenerabilis esset ex aëre, & per consequens non adinvicem transmutabilia essent elementa, ut omnes, qui rectè philosophantur, autumant. Si supremus tantum ig-

nis aërem contiguum incendere potest, mirum est, quòd universum aërem modo ante dicto non absumpserit, vel si (ne daretur dimensionum penetratio) ignis urens, ac ultra urens adeo coëgisset aëris universas partes, ut nulli cedere possent, & ob id ignitio cessasset, quomodo hic ignis infimus ex stupis, vel materiis densioribus procreatur, & dimensionum penetratio non visitur? quin aër hic cedens ignibus quantumvis ingentibus conspicitur.

Secundus error, qui ex meis scriptis perperam intellectis elici posset, esset. Si ignis hic infimus non comburit aërem proximum, ut ego testatus sum, nulla reddi causa extinctionis ignis non aspirati valeret. Nam quæ alia potior tribuenda est, quàm prohibitio aëris puri, ex quo alendus est ignis? Sed si ipse aër ignibilis non esset, causa illa cassa, ac inanis esset: & cum nulla alia potior sit, sequitur, quòd ego sim cogendus asseverare aërem posse incendi, ut Aristoteles primo Meteorologiæ cap. tertio sensisse videtur, inquit non multò ante capitis finem: videmus itaque, motum posse aërem segregare, atque incendere.

Ut primum dubium adamus-
sim solvam, expedit discutere, an, ut potior Physicorum pars opinata est, ignis elementum simile huic nostro sub cavo orbis lunaris situm sit, excedens aëris molem in decupla proportionem, an id sit commentum quoddam, ac quædam vetusta fictio, similis Poëtarum campis Elysiis; & Erebi stygiis, ac inferi furis: non enim videntur potiores rationes, ductæ ad testandum ignis illius immensi existentiam, ac situm, quàm eorum, quæ retulimus. Quin cum nostrum nullus cava terræ universa scrutatus fuerit, posset,

Proponitur aliud dubium de igne non aspirato.

Primum solvitur dubium.

Proponuntur duo dubia: alterum de igne elemento, de quo hic.

qui proterviret, minùs petulanter asserere, relata in locis adeò intimis ipsius terræ inclusa esse, ut nulli liceat præ immodica distantia ad ea adire, quàm illo mendacio de igneo situ hominibus imponere, cum ob oculos sit locus ille, ubi ipse esse fingitur, & minimè visitur, qui non præ magna distantia non conspectus dici posset, quòd multa excelsiora illo perspicuè conspiciantur. Stellæ enim, quæ Planetæ dicuntur, & cæteræ firmamenti, multò excelsiores ipso cavo Lunæ, ubi ignis esse perhibetur, sunt.

Que de igne
sensit Aristoteles.

De hocce negotio Aristotelem hæsitasse existimo. Nam quarto Physicorum, textu comment. 46. inquit: [Et propter hoc quidem terra in aqua, ut in loco continente, hæc verò in aëre, hic verò in æthere, æther verò in cælo, cælum verò non ampliùs in alio.] Quam sententiam explicans doctor sanctus, æther, ignem exposuit. Quod si à nonnullis non reciperetur, cum ab Aristotele non raro pro ipso cælo æther sumatur, ut libro de mundo ad Alexandrum, etiam nonnumquam aër ipse sic nuncupetur, Virgilio dicente, resonatque fragoribus æther, indoctè tamen iis auctoritatibus cavillaretur Beatus Thomas: quòd locus Aristotelis 4. Physicorum citatus, non aliam patitur expositionem, nisi ab eodem æditam, ut quivis facillè intelliget. Nam si aërem exposuissent, non esset verum, aërem esse locum aëris, sicut neque cælum esse locum cæli, si æther cælum explicassent. Idem decretum de situ ignis sub lunari cavitate secundo de cælo & mundo, textu comment. 30. etiam protulit, ac eodem text. comment. 93. & quarto cæli, text. comment. 27. ac inibi text. comment. 34. Et multis aliis locis idem voluisse palam est. Verùm primo Meteorolo-

gia, cap. 3. & 4. expresse profert non longè à principio capitis quarti, prædictis contrarium, nisi non contrarium, sed expositio præcedentium appelletur quod subsequitur, Francisco Vatablo interprete, vetusta n. interpretatio adeò confusa est, ut Vatabli præferendam illi censeam. Series ergo literæ hæc est: [Nam statim sub ipsa cæli conversione situm est, quod calidum, aridumque est, quem nuncupamus ignem, siquidem nomine vacat, & cuilibet fumidæ secretioni competit: attamen quia quod tale est, ex omni corporum igne maximè succendi, ac conflagrare suapte natura potest, ideo sic uti nominibus est necesse. Sub hac verò natura collocatus est aër. Nosse autem oportet hanc veluti succensionem, quam nunc ignem diximus, circa ejus spheræ extremum, quæ terram ambit, extensam esse: quo fit, ut cum exiguum forte fortuna motum nacta fuerit, sæpè fumi modo inardescat, nam flamma fervor est spiritus aridi.] A quo non dissident, quæ tertio cap. scripta fuere, in quibus locis expresse profert id, quod sub cavo cæli prioris, putà lunaris, continetur, calidum & sic cum appellatum, esse idem cum nominata exhalatione.

Miror quidem, & non immeritò, cum Jacobi Fabri Stapulensis paraphrasim prædicti loci lego, adeò manifestè audentem corrumpere litteram hanc palam proferentem id, quod est statim, id est, sine medio, sub cæli conversione, id est, sub ultimo motu cæli, putà Lunæ, quid calidum & aridum esse, & nominari ignem, defectu alterius peculiaris nominis, & si non ignis sit, cum sit interpretatus loco horum verborum calidum & aridum non, lunari circulo contiguum esse, sed igni, quem dicit esse cælo

Jacobi Fabri
de igne impro-
batur exposi-
tio.

contiguum: adeo turpiter perversens lucidam sententiam, ut si affirmativam pro negativa explicasset. Et plus admirari occurrit, eum aliam ejusdem Aristotelis sententiam septimi capitis ejusdem libri expressè idem quod relata proferentem. Nam hoc quod sequitur: [Supponimus enim mundi terræ circumfusi primam eam omnem partem, quæ orbiculari subest latitudini, exhalationem esse calidam aridamque: eam autem & insuper aëris quem suo in sinu fovet, ac ambit, haud parum circularis latitudo, ac motus secum circa terram raptat versatque.] Non minori petulantia ausus sit vitare, loco prædictorum verborum scribens: [Cum elevatur exhalationis calidæ & siccae multitudo, usque ad illam supremam aëris regionem in ignis confinio existentem, circulari motu agitatam, quæ quidem compacta sit, & densa, benè inflammabilis, sic ut non multum exuratur, neque citò extinguatur, cometa generatur, &c.] Tripliciter his in locis ab eo, quod scripserat Aristoteles, devians primò, fingens ignem verum esse propè cælum, & eundem non esse idem cum eo, quem Aristoteles appellat exhalationem calidam & siccam, quod negavit Aristoteles inibi, ubi ipse id fatetur. Secundò, quod referat hanc exhalationem contentam in suprema regione aëris incendi ab igne vero superiore ipsa, cum Aristoteles ignitionem hanc motui cælesti, & non igni, simili huic infimo, quem ab eo loco abesse, pro certo credebat, tribuerit. Tertiò, quod exhalationum locum esse opinatur supremum aëris, post has verò ignem superiorem arbitratur, cum Aristoteles locis citatis, exhalationum locum ipsum Lunæ concavum clarissimè esse dixerit. Et tertio

Tom. I.

cap. hujus primi Meteorologiae libri adeo expressè, ut dubitari non possit, retulerit, inquiens: [Quod enim superiori in loco consistit, & ad Lunæ globum usque porrigitur, corpus esse diversum ab igni & aëre dicimus. Verum enim vero in eo alius magis alius minùs purum esse, ac sincerum, differentiasque fortiri.] Quibus verbis quid illustrius, ut mens Aristotelis noscatur, nolentis ignem alium sub cavo Lunæ contineri, quàm exhalationes quasdam puriores his inferioribus? Neque adeo miror hujus viri hoc in loco errores, cum hos confero iis, quos in paraphrasi ejusdem in libris de Anima lego, qui quibusvis enormiores sunt, ac tales esse, quales profero (si Deus concesserit) explicabo, cum commentaria super præfatos libros ædiderim. Nec livore ullo tabescens, aut odio exardens (meam conscientiam testor) adeo liberè in bonum virum suum invectus, sed ut lectoribus caveam, ne illius scriptis irretiantur.

His, quæ ex Aristotele audistis, adamussim exaratis, superest non exiguus labor, porro explicare, an scilicet jam quod in suprema illa regione cælo contigua nullus ignis similis huic infimo sit, ut neque visitur, hic ignis à nobis versatus, sit elementum illud quartum, quod mistorum compositionem ingreditur, an alius: ac si alius, an ignotus, vel visui subjacens: & si sic, quæ accidentia conferentia magnam partem ad cognitionem substantiæ ferat. Quippè adhuc si relatis tantum Aristotelis sententiis innitatur, majora dubia insurgunt. Nam jam quod aliquis dicere vellet, illud aridum & siccum, quod sub cælo est, esse elementum ignis, ac ab isto infimo differre, quod sit mistus hic, ille verò simplex, qui alio nomine exhalatio ab

P 2

Arif-

Jacobum Fabrum multa errasse in paraphrasi librorum de anima.

Quæ igni atque tinent explicantur & Aristotelis contrarie sententiæ proponuntur.

Aristotele nominatur, mox dubitare convenit, an hic inferior ignis calidior illo supremo sit, an minus calidus. Esse enim calidiorem hunc infimum, verba Aristotelis dicere videntur, cum per ulteriorem calorem genitum à motu coelestium rotarum, exhalationes contiguæ cælo, quas improprio nomine ignes vocaverat, in gyrum actæ incenduntur, ut ipse refert. Ergo si incensionem similem ignibus nostris patiuntur exhalationis, ignes appellatæ (utroque enim nomine fruitur illud, quod orbi lunari contiguum est) non summè calidæ, erant, imò quid simile fumali evaporationi exeunti à candelâ nuper extincta dicendæ, quæ manifestè flamma ipsa minus calidæ sunt. Ex alia parte cum unum ex elementis ignem posuerit Aristoteles, ipsumque calidum, in summo esse dixerit multis in locis, præsertim 3. Phys. text. comm. 16. & eodem libro, text. comm. 23. & libro de Sen. & sensato, cap. 4. Et 2. Metaphys. text. comm. 23. videtur si hic ignis infimus non est purum elementum, quod ipsius purum se junctumque à natura terreâ, aëreâ, aqueâque fuerit, calidiùs necessariò hoc futurum, cum hæc potiùs hebetare calorem, quàm acuerè sint nata. Nisi machinatus fueris, esse aliquod elementum calidiùs omnibus elementis, quod à misto aliquo calore superatur, vinciturque. Ut plumbum videmus gravitate superare terram summè inter elementa gravem.

Nec minus dubium relato aliud occurrit, an verum sit, quod ipsa corpora coelestia sup. agilissimo motu subdita corpora elementorum calefaciant adeò, ut flagrare nonnulla compellant, unde illæ, quas cometas appellant, proveniunt minimè enim simplicium cor-

pore motu calere conspiciamus, cum flumina rapidissimis cursibus acta, per præcipitia loca irruentia accendi non videamus. Si enim contingisset, quòd me expertum fuisse non memoror, aquam sic actam minus frigidam dijudicari seipsa quiescente, potiùs aëri subintranti partes ejusdem aquæ, indeque ampullas & spumam elevante, tribuerem ego mitiorem frigiditatem, quàm motui. Boreas enim ac Aquilo vi ingenti commoti, aërem ipsum adeò citissimè movent, ut velocissimos sagittarum cursus superent: qui tamen & ipse aër agitur frigidissimè à nobis sentiuntur. Cum enim liquefunt sagittarum plumbei cuspidès à ballistis in aëra immisi, non calore aëreo, sed vi proprii motus sagittæ & suæ cuspidis accenduntur.

Si solutionem horum de igne dubiorum reddere conarer, Aristotelis verbis adstrictus, non facilè me extricaturum à tot fermè contrariis sententiis expectarem, ideò quàm brevius possim, quòd verum esse reor, in medium proponam. Vos, qui legitis id, pensate, ac quorumvis sententiis conferte. Spero enim idem judicium de negotio hoc vos edituros, quod ego. Est ergo meum decretum, in supera regione cælo contermina, substantiam quamdam calidam, siccamque esse, sua consistentia non dissimilem aëri, & si accidentibus tactui pertinentibus judicari valdè differens possit, quòd calidior sicciorque, multò aëre isto à nobis versato sit, quin ipso, quem vocamus non ignem calidiorem esse certè reor. An exhalatio illud sit vocandum, an ignis, an aliò nomine frui valeat, non nostra interest: hoc tantum nobis scire expedit, sua substantia distare ab aëre, ut aër ab aqua, vel terra. Hunc æstatis temporibus suam ditionem,

Solvuntur dubia.

Dubitatur utrum corporum coelestium motu ista infima corpora calefiant ac in ignem vertantur.

ac imperium magis propagatum, ac nobis propinquius habere existimo, vi solis, aliorumque syderum fomentum ejusdem calorem, ac siccitatem, ut hyemis in magis arctum locum retractum puto, vi aliorum syderum oppositorum faventium frigiditati; neque propter illam ejusdem ingentem propagationem æstatis tempore duo corpora penetrativè esse coguntur. Quod & si aer, qui in ignem illum syncerum vertitur, plusculum quàm aer prior distendatur (non enim illam decuplam proportionem acquirere credo) non deest quid cedat: nam, & ejusdem aeris alia portio, quæ oppositum situm habet, ubi tunc rigores hyemis in Antipodis versantur, densatus, huic cedere potest. Et aqua, & terra, quæ minorem molem quàm hyeme, & autumno habent, etiam locum exhibent.

Solvitur antecedens objectio, probare nitens omnia incendenda esse si ex aere ignis generentur.

Quò facile solvitur illa, quæ videbatur ingens objectio, quomodo scilicet omnia non flagrant igne, si ipse aeris portione vicere poterat. Nam nos dicimus, quòd ignis, & constellationes calidæ, & siccæ paulatim, ac paulatim aeris partes calefaciendo, ac exiccando calidas, & siccas reddunt, formam illam synceram ignis inducendo per totum æstatis tempus, donec autumnus vergit, ubi oppositum accidere incipit, aliis syderibus oppositum procurantibus, quæ paulatim extinguunt ardoris ariditatisque; excessum per frigiditatis, ac humiditatis, vel siccitatis inductionem ignem corrumpunt, & aquæ, ac terræ generationem augent.

Quippè non depascit ignis ille syncerus sic aërem conjunctum, ut flagrare eum cogat: quia cum in sui naturam cum vertit, non alia ejus accidentia variat, quàm calorem modicum, ac humiditatem immodicam in calorem extremum, &

siccitatem mediocrem, ad quæ sequitur major raritas, indeque minor visui objectio. Flamma enim non ignis syncerus est, & si potior portionem in sui compositione recipiat, immò mistum quoddam aëre densius; non enim adeò flamma diaphana est, ut aer immò flamma vitris, crystallo, ac aliis multis mistis minus translucens conspicitur. Nempè si ignem ingredientem compositionem mistorum experiri cupiveris, in visceribus animalium semimortuorum manum immite, præsertim in præcipuo illo viscere, cor, nuncupato, ibique paululum manum detine, ubi eximium calorem, & fermè flammeum ardorem senties Aly Rodoano 2. Techni; dicente periculum de hoc fecisse, & minimè valuisse sufferre cordis incendium.

Eundem ignem mista ingredientem etiam in putredine lanarum, aut stercoreum, vel consimilium mistorum senties. Urunt enim nonnulla stercorea cum putrent non minus flamma ipsa, quæ à nullo inductore, calorem potuisse suscipere, constat, præterquam ab igne ipso, quem in sua compositione patiebantur, omnibus relatis ignibus à flamma, quàm maximè dissidentibus, præterquam in calore: nam neque viscerum animalium semimortuorum, neque stercoreum, & aliarum rerum putrescentium ignis lucidus est, ut eo tenebræ illuminari valeant, ut neque supremæ spheræ, neque ut ignis hic impurus, flamma appellatus, à se fumum ejicit, ullus prædictorum excernit, sed tantum calorem in aërem, & in res admotas eorum quilibet infert, in quem diffusus exhalans vertitur. Sed de his plus, quàm huic loco expediebat, diximus: alibi enim mediis haud facilibus, & quæ nullam solutionem patiantur, ut

Ignem compositionem mistorum intrantem in visceribus animalium nuper interemptorū, & putredinibus stercoreum, & aliarum rerum tactu percipies.

ut credimus, probavimus ea, quæ hic ut vera supposuimus, talia esse. Existentiam quippè formalem elementorum in mistis, & putrefactionem sejunctionem elementorum esse, & nonnulla alia, de quibus, si Deus concefferit, post loquemur.

Hic infimus ignis, non simplex, sed mixtus est.

Redeamus ergo ad unguem, hoc, quod igni attinet, explicare, ut quod de principiis rerum incœperamus scribere, in totum finiatur. Ignem ergo hunc infimum flammam appellatum (non enim de flagrantibus carbonibus, quos prunas vocamus, hic agimus, sed de flammæ igne) esse mistum, ut diximus, multis rationibus probari potest, & quod aëre densior sit, ut retulimus, quod minimè futurum erat, calidior existens, cui calefactio concessa est, etiam quod propriam spheram, ut locum adæquatum esset inhabitaturus, qui nullibi visitur, nisi aliquos terræ hiatus flammæ reddentes, putaveris ignis locum esse, à quo per quasvis rimas discedere ignis, procurat, aliis rebus niten- tibus in sua loca tendere. Et quod esse sine foyente hic ignis non possit, ac quod incensanter excrementosum fumum à se mittere non desinat, etiam quod id excrementum terreum, ac aëreum sit, ut tactus fumus hærens caminorum parietibus ostendit, quorum nullum accidisset, si ut cætera elementa simplici substantia constaret, quæ nullis ex dictis incommodis obnoxia sunt. Verum enim vero potio- rem ejus partem ignem syncerum esse, vel ex hoc docetur, quod sursum petere nitatur, quod cum non ratione terræ, neque aquæ sibi convenire posse certi sumus, neque ratione aëris competere ratio suadeat, quod ipsum aërem transcendere nitatur, aëre non ascendente neque descendente, dum propriam spheram inhabitat, reliquum est

ingenti ignis portione dotari, quod probare nisi fumus.

Syncerum ignem primo Meteorologiæ locis citatis, ac aliis pluribus, exhalationem nominat Aristoteles, vivus ipse inibi id totum quod à terræ, ac aquæ superficiebus convexis ad Cælum usque porrigitur, in duas partes dividendum: alteram quarum exhalationem appellandam censet, lunari globo conjunctam: aliam aridæ at aquæ contiguam, vaporem nominandam, quasi hæc duo infima elementa parens, & origo superiorum essent; & aër vapor, ac ignis exhalatio essent dicenda: quod qualiter à eodem sit intellectum, divinare non possum. Unum tamen, quod ex nonnullis ejusdem scriptis nanciscor, liberè proferre non veteor: confusè, indistinctèque, vel per quasdam verborum ténues distinctiones, quæ re non dissident, aut per nonnullas distinctiones Aristotelem multa dubia, & antiquorum argumenta solvisse: & alia per quasdam similia non minùs poscentia suæ causæ investigationem, quam primum quæsitum, soluta ab eodem fuisse, ut problematum, & totius naturalis Philosophiæ commentaria ejusdem ostendunt. Cujus ingenium aliàs perspicax, in nonnullis ævis à me censetur. Fortassè, quod oscitans ego, non calleo sui acris ingenii vires, vel quod Interpretum, ac Librariorum, manus adeò depravaverint vetustorum codicum ejusdem synceritatem, ut nunc nulli liceat dilucidè mentem conditoris eorum intelligere. Sed quidquid de hisce rebus sit, ac decreto Aristotelis in prædictis locis: & si illud, quod dixi, littera proferat, vel aliud velit (nam contrariæ sententiæ ex eadem elici, aut benè, vel perperam possunt) ut certa habenda sunt, quæ de igne re-

Aristoteles primo Meteorologiæ exhalationem, & vaporem totum quod intercipitur à cavo lune, & convexo aquæ nominare videtur.

Quid Author de Aristotele sentiat.

tulimus. Quibus veris existentibus, superest ignitarum impressiōum causam reddere: cū si ille ignis syncerus cælo conterminus non est, qui in flammam cometarum vertitur, rapido cursu cælestis corporis agitur, ut Aristoteles dixisse videtur, quod neque motus simplicium corporum, ut diximus, calorem producat, neque ille ignis supremus in hunc infimum verti valeat, nisi adjunctis aliis portionibus terræ, atque aquæ, & aëris mistuum, flamma appellata fiat: ergo Cometæ, id est crinitæ stellæ, & pongalas, ac torris, & aliarum huiusmodi ignitarum apparitionum alia causa reddenda est.

Causa redditur cometarū, & aliarum crinitarū stellarum.

Hanc ergo esse fumalis evaporationis incendium, hoc est, caloris intensioris additionem in fumali evaporatione, necessariò existimare cogendus est quivis (cum ex relatis notum linquimus) hunc infimum ignem ex quatuor constare elementis, qui cū ejusdem speciei sit, illi non syncero in supera regione viso si accidentia cognitionem substantiæ exhibent, supremum illum ex tot constitui dicere tenemur.

Supposito ergo naturam crinitorum syderum esse, quæ relata est, quoad eorum materiam, superest duo exprimere. Alterum, quomodo trium elementorum, aëris, aquæ, & terræ portiones sursū in ignis regionem ascendunt, si illic cometæ, quæ videntur, situm habent. Aliud, quod causa ignitionis illius materiæ sit, si motus velox cælorum id non efficiat, ut prædiximus. Utrique quorum brevius quam possim faciam satis, dicendo primum altero ex duobus modis contingere posse, vel, quod vi caloris solaris ex terra, ac aliis rebus aridis, ficcisque, putà sulphure, sale, nitro, & consimilibus, exhalationes, quæ secum ferebant

quatuor elementa, ex quibus constabant, sursū in locum illum ferantur, ubi post ardere conspiciuntur, aut quod concursu diversarum cælestium influentiarum coëuntium in unum aëris locum (ut accidit reflecti in certum punctum radios à concavis speculis resiliētes) ex aëris illius, ubi coëunt, portione, fiat terra per aridum, & frigidum influxum: & ex alia parte proximi aëris, aqua, & aëris propinqui nonnulla portio relatis admisceatur, igne syncero, vel vi aliorum syderum genito, vel ex proxima sphaera fortè fortuna vi alicujus syderis descendere compulsio aliis tribus elementis commisto, ut exhalationis constitutio ex prædictis quatuor elementorum portionibus confletur.

Neque immeritò expressi, cū terra, vel aliud ex elementis ex aëre gignitur in aëris ipsius sphaera, gigni elementa, & exhalationem ipsam ex illis constitutam, diversorum syderum influxibus in unum locum convenientibus, nam ut solverem objectionem, quæ mihi obijci posset, additum est. Ea erat, si (exempli gratia) aëris versi in terram situs esset infra sphaeram ignis synceri per centupedalem distantiam, quomodo superior aër, per quem prius lata fuit influentia, non fuit etiam in terram versus, cū major vis illi influxui inesset, cælo propinquior, quàm ab eo distantior. Nam huic respondetur per præmissa, quod unicus influxus non id assequutus est, ut posset ex aëre terram efficere, sed multiplicem (in illum locum fortè ex motu cælestium corporum tunc concurrentium, ubi neque antea, neque post convenerant, & fortassè in æternum non convenient) fuisse causam generationis illorum elementorum constituentium exhalationem, quam

Qualitèr cū tra exhalationem à terra elatam ipsa, quæ sursū gignitur, fiat

verti in ignem, flagrareque cernimus: ac existimo quoque, ignis synceri calore, & siccitate introductis in eandem, cum ipsa illi appropinquat, aut concurrentibus diversis aridis, & siccis influxibus in locum illum, ubi ipsa manebat, eamque illic urentibus ipsam arde- re conspici, atque ad has diversas causas diversi situs ignitorum syde- rum conspiciuntur, ignitioque que- vis non aliud est, quam ut supra dixi, quoddam caloris tam insigne augmentum, ut nonnullas aeris, aquæ, & terræ partes constituen- tes fumidam exhalationem vertat in syncerum ignem, qui adjunctus repto in fumida exhalatione, & sur- sum petere procurans, partes alias aquæ, & terræ, & aeris ejusdem exhalationis nedum versas in ignem syncerum secum mistas, ac mutuò connexum non omnino sejunctas, dum flamma nominatur, etiam versus concavum lunæ trahere ni- titur: nisi cum vi motus cælestium corporum in gyrum aliqua ex illis ardentibus exhalationibus agitan- tur: & cum ab his motibus desistit flamma ut aeris, vel alterius rei ex- tinguentis illam frigiditate, & humi- ditate, vel altero illorum, cessat at pausat ipsa, quæ quandoque ter- ræ portione gravitate premente ig- nem, & alia duo elementa secum mista, terram versus currere cogi- tur, ut alias sursum versus, & non raro in gyrum, ut diximus. Con- stituitque flammam ex terreis parti- bus, probat eventus ille passim contingens, cum, scilicet, coo- perculo ullo flamma hæc infima as- cendere prohibetur: nam tunc ter- ra portio illi cooperculo hærens, in fuliginis constitutione asservata, connexa duobus reliquis elementis tantum percipitur: non quod non- nihil ignis etiam in fuligine non manserit, sed quod parum ignis

respectu majoris portionis evanes- centis ad extinctionem flammæ in fuligine manere dicatur, flamma ipsa in aërem versa, à tota sphaera aeris victa, succumbereque coac- ta, esse quod erat desinens, & esse aër incipiens. Quippè accidit non- numquam fuliginem aliquam, quæ mistum imperfectum est, calidam, & siccam esse, non ignea portio- ne insigni intrante sui compositio- nem, ut diximus, sed elementis fri- gidis non naturali temperie, sed eximio calore affectis intransibilibus talis fuliginosi misti consistentiam. Piper enim cernimus non parum grave, quod redundare in eo ele- menta frigida testatur, ut verum est, tamen calidum esse, quia in constitutione ejusdem ingressa fue- re frigida elementa calore eximio affecta: quam temperiem elemen- tarem piperis forma poscens con- servare semper curat. De quibus, si Deus concesserit, in proprio lo- co plura dicemus. His ambo solvis- se dubia mox quæsitæ existimo, in- deque ad solvendum secundum ex illis duobus, quæ retrò proposui (nam primum solum relatum est) accingor.

Dubium secundum erat, quæ esset causa extinctionis ignis non difflati, si ipsa flamma aërem in ig- nem vertere non valet, ut ego præ- dixeram? Cui facillima nunc est ex dictis responsio, nam aërem verti in ignem syncerum per ignis actio- nem, non negamus: verti tamen aërem solum in flammam, quæ mistum est, inficiabamur. Sed su- pereest causam reddere illius extinc- tionis ignis, quæ contigit, flam- ma non aspirata. Quam obiter, quia quæstio tacta est, absolvam, quod multa falsa de hac scripta re- perio. Primò in medium ducendo, nonnullorum Medicorum in hoc negotio sententiam, quæ hucusque

Tractat opi- niones non- nullorum red- dentium cau- sam extinctio- nis flammæ non difflatæ

subtilis, & vera à neotericis esse putatur. Secundò aliam à nobis olim insciè meditatam proponendo. Ultimoque quod verum esse opinamur, referendo.

Gentilis de Fulgineo extinctionis flammæ opinio refertur.

Gentilis de Fulgineo, Avicenæ expositor, similem extinctionem flammæ prohibita exufflatione, esse putat hominum morti cohibita respiratione, atque utriusque causam esse opinatus est, calorem flammæ non exufflatæ, aut humani spiritus non respirari intensiorem reddi, defectu aëris refrigerantis, ac moderantis calorem eximium flammæ, aut spiritus, quòd remissa intensiora moderantur, temperantque: solitum dici ab Scholaribus per alia verba. Remissum tale remittit intensè tale: acque illam caloris eximiam intensiorem causam esse, quòd citissimè converteretur in flammam illud humidum, à quo fovetur ipsa, priusquam aliud humidum præparetur ad ejusdem flammæ resumptionem, credit. Et ad eandem normam caloris spirituosius augmentum ex cohibita aspiratione anxia dare consumptioni spirituum antequam materia alterius prædisponatur, & præparetur ad ipsius genituram, ac inde defectus spirituum mortem humanam suffocatione contingere. Hoc usque in præsentem diem adeò receptum à Medicis est, ut qui hoc noverit, indoctus non habeatur: quod quantum mendacii includat, haud difficultè discendis noscetur.

Improbatur causæ red-dita à Gentili de extinctione flammæ non aspiratæ, & suffocatione animalis prohibita respiratione.

Quippè si relata vera essent, quomodo flammæ mediæ ingentium pyramidum flammarum non extinguuntur, cùm (exempli gratia) digitales portiones earum sitæ in medio centupedalis crassitie earundem, nequaquam afflari possunt, undique enim igne vastissimo sepiuntur: qui aërem ad sui medium nisi in ignem versum transire non sinet. Et

si consequens verum esse concedatur, eadem ratione probabitur, proximum ignem versùs circumferentiam illi igni extincto in medio pyramidis etiam extinguendum esse, & si alium atque alium, ut non liceret invenire ignem ullum, qui per universam sui crassitiem ignis sit, quin universi inanes, vacuique, futuri erant, quod eventus non probant, sed oppositum.

Secundò, nescio qualiter audent dicere, qui cum Gentile sentiunt, ignem, quem summè calidum esse ipsi testantur, prohibito afflatu calidiorem fieri, non perpendentes si id ita accidisset, reperiri aliquid calidissimo calidiùs, quòd implicat.

Tertiò, non minus delirium esse reor, potuisse hos conspiciere ignem non afflatum intra quodvis vas, ac secum fumum à se missum includentem, posse calidiorem esse, fumo, qui includitur, necessariò refrigerante, cùm minùs calidus sit fumus flammæ, ex eo ulterius calefacto, quàm flamma genita.

Quartò, si vas vitreum, collum ob longum teres, & cavum habens, & infra rotundam cavitatem, ut vasa ista vitrea, quibus urinas Medici contemplantur, habere cernimus, superponatur lucernæ infixæ candelabro in scaphio, vel situla aqua pleni sedenti, sic, ut collum vasis vitrei quicquid candelæ supereminet aquæ, includat, atque perpendicularitèr descendens, superficiem aquæ pertingat, ut nullus sit aditus aëri exteriori afflandi candelæ flammam intra rotundam cavitatem vitrei vasis inclusam neque, exitus fumo elevato ab eadem, eventus probat, flammam illam paulatim, ac paulatim minorem reddi, neque subito extinguì, ob defectum humidi præparandi, ut

in flammam vertatur : ergo non inde ortum traxit flammæ extinctionis , unde Gentilis , & sui sequaces opinati sunt.

Quintò ratione Gentilis potiùs suadetur , sebum , aut ceram , vel alia unctiosa , quibus candelarum flammæ foveantur , prohibita exufflatione , citiùs solito esse consumenda , quàm flammam esse extinguendam. Nam fieri ignem calidiorem , ipsi majorem activitatem respectu ejusdem pasci tribuit , à qua citior consumptio olei , vel aliorum liquorum emanaret , quàm quòd illa cita consumptione defuit alia materia parari , ut in flammam vertatur. Si enim (verbi gratia) à flamma afflata , ac patens , in digitalem sebum suæ candelæ induxit dispositiones prærequisitas ad flammæ formam uniformitèr difformitèr in alias , ac alias partes digiti sevi (aliter enim non inducuntur) quòd quædam remotiores aliæ proximiores ipsi flammæ sunt ; etiam uniformitèr difformitèr , hoc est , quædam tardiùs , aliæ citiùs , & quædam priùs , aliæ posteriùs inflammabuntur. Fiat ergo quòd cùm proximior incipit incendi , prohibeatur afflatus flammæ illius , quid inde accidet , opinante Gentili , nisi quædam cita aliarum partium in ignem transmutatio , quòd calor redditus est intensior ? Sed quantum illud tempus breviùs esset , quàm futurum erat , si non exufflari prohiberetur flamma , tanto majoris activitatis reddenda esset ipsa per intensiorem caloris , ad quam necessariò in eadem proportionè velocitas motus cum majore activitate augenda erat : ergo post ignitionem digiti sevi non deesse poterit alius digitus sevi ejusdem prædispositus , ut igniatur , & sic flamma non deerit usque in universam sevi , vel materiæ ignis consumptionem.

Sextò , adhuc à Gentili neque ejus sequacibus redditur flammæ extinctor. Nam jam quòd illi deesset alimentum , flamma est ens , quod sui conservationem appetit , & si à nullo corrumpetur , durasset : ergo vel nullus est extinctor , & sic non extinguenda sed perpetuò mansura erat. Vel aliquis , & assignetur. Si aërem ambientem esse existimaveris , hunc eundem cogendus es dicere , esse , qui (cùm deesset cera , vel oleum , vel aliquis liquor , quo foveatur flamma) ultimam exstinguit ; quòd si coactus fatearis , sequeretur flammam incensam ex stupis immixtis in cucurbitulas , quæ ægris admoventur , & alias quasvis prohibita exufflatione extinctas , non æquè citò esse extinguendas , ut quæ defectu pabuli exterioris. Consequentia est nota. Utrisque deest alimentum , ut Gentilis testatur , & flamma libera ab aëre ambiente corrumpitur , remisso flammæ calore , à mitiore , & minus intenso aëris : sed ex hypothesi Gentilis flamma illa , quæ prohibita exufflari esse definit , calidior est , quàm reliqua , ergo duplici causa magis est duratura. Primò , quòd magis resistet aëri intensiori calore , quàm remissiori. Secundò , quòd aër inclusus in quovis vase , ubi prohibetur afflatus flammæ , minus frigidus esset , quàm liber , qui in vase inclusus minore frigiditate tardiozem extinctionem esset factururus , cujus oppositum experta docent : nam statim ut cucurbitulæ figuntur carni , exstinguitur flamma.

Superfedendum ab ulteriori improbatione hujus opinionis videtur : quòd qui his convictus non fuerit , non assentiet ulli probationi quantumvis illustri.

Solutionem ergo , quam ego aliquando machinatus infciè sum , dic-

tere incipio: ne si nonnumquam quis commentus hoc fuerit, decipiatur, ut ego per nonnullum tempus fui.

Improbat Author quoddam propriū commentū de huius extinctionis causa.

Opinatus ego sum extingui flammam prohibitam afflari, ne penetratio dimensionum sequeretur. Hanc illationem hoc modo probabam. Si flamma (verbi gratia) digitalis magnitudinis inclusa intra vas aliquod, nullum exitum habens, genuisset ex stupa, vel liquore ullo, à quo ipsa fovebatur, ignem: cum flamma de novo genita, majorem locum esset occupatura, quàm stupa, vel liquor, à quibus genita fuit, sequi necessariò videbatur, aut vas esse rumpendum, ut cederet igni novo genito: aut ignem illum, qui nunc primò genitus est, non majorem locum occupaturum stupa, vel oleo, à quo fuit factus: vel si majorem locum occupasset esse simul in eodem loco illum, & stupam, vel oleum, vel aërem inclusa intra vas obturatum, quod erat consequens illud impossibile de penetratione dimensionum illatum à me.

Quippe minimè valeret dicere, ut solveretur hæc mea ratio, qua inferebam, simul in eodem loco flammam de novo genitam cum aliis corporibus incensis intra vas penetrativè mansuram, illud non sequi, quòd tanta moles flammæ extingueretur, quanta de novo gigneretur: quia jam quòd verum sit, flammam continuò, & continuò corrumpi, & in aërem verti, & aliam; ac aliam novam gigni ex liquore, vel rebus aridis, non vitabatur impossibile, quòd ignis extinctus vertitur in aërem satis rarum, & liquor, vel res arida densa vertuntur in flammam, quæ in multò majore proportionem augeretur, quàm ignis extinctus in aërem versus minuatur.

Meam ignorantiam, ac rationis cavillum ostendit experimentum illud lucernæ inclusæ intra vas vitreum, quam non videmus prohibito afflatu, majore flamma fulgere, quàm prius, quòd prohiberetur, & futurum erat, si mea ratio vera esset. Et aquæ ascensus sursum per vasis cavitatem versus flammam in minorem, ac minorem quantitatem semper, & semper imminutam, ne vacuum detur, eandem meam dementiam redarguit. Nam totum illud loci, quem minor, & minor flamma deperdit, aqua ascendens supplet. Cujus oppositum eventurum erat, si multitudine flammæ non valentis in tam adeò arcto loco contineri, flamma extingueretur: nam certè potius deorsum versus decensura erat aqua impulsæ à flamma, ut cederet illi, quàm sursum ferenda. Et ultra hæc, quæ major ignorantia quàm mea? Cum conspiciebam cucurbitulas ad trahendum ex aliquo loco succos impactos admoveri ægris, quas videbam carnem, cui impinguntur, sursum versus trahere, quæ potius essent eandem versus altum corporis impulsuræ.

Relatis ergo causis ut cassis, subtilibusque dimissis, accedo paucissimis verbis extinctionis ignium impurorum prohibita exufflatione causam reddere, quæ subsequens est, fumosæ superfluitatis prohibitus exitus: quæ cum frigidior, ac siccior ipsa flamma sit, densiusque corpus quàm aër habeat, ipsam continuò, & continuò imminuit, quòd major portio flammæ vi fuliginosæ superfluitatis citius successivè extinguatur, quàm ex sevo, vel cera candelæ, vel ex alia re nutriente flammam ipsa restauretur. Fumus enim, qui ex candela nuper extincta exiit, non adeò siccus est, neque adeò adversus temperiei flam-

mæ, in quam statim ut flamma ei admoveatur, vertitur, ut ille, qui à flamma ipsa non extincta excernitur: & jam quòd ejusdem temperiei cum illo esset, ignitus ipse subito, reliquum aridissimum relinquisset, & ineptum recipere igneam formam, quam mistam esse, dixi, ut supra objecimus. Putari enim non potest defectum aëris intrantis constitutionem flammæ, quam mistum esse prædiximus, esse causam extinctionis ejusdem, opinantes ex eo flammam nutriri ut homines alimentis: quod si ita esset, ingentium ignium partes intimæ omnes essent extinguendæ, in quas aër deferri non poterat.

Si quæsieris, quæ sit causa si fumosa exhalatio inclusa intra vas extinguit flammam, quòd ipsa admota flammæ flagret? Dico, quòd non omnis fumosa exhalatio id habet, ut vertatur in flammam. Nam quæ iusta est valdè, ut potior pars, quæ à flamma non extincta excernitur, hæc minimè in flammam verti est habilis, imò ignem extinguere ut contrarium procurat, præfertim si per clausuram ipsa adjuritur, ut retulimus. Si iterum scitatus fueris, si modò relato flammæ inclusæ extinguntur: quid est in causa, quod statim ut admoveatur cucurbitula carni, extinguitur flamma, quæ esset duratura per illud tempus, in quo resisteret ipsa fumo extinctori sui? & cur non statim ut prohibetur afflatus candelæ, quæ includitur intra relatum vitreum vas urinarium extinguitur ejusdem flamma. Dico verum esse, quod flammula cucurbitulæ duret per nonnullum spatium temporis, quo resistit contrario, sed esse adeò exiguum, ut discernit non valeat: quia vas est arctum valdè, ubi ab ingenti fumo flammula inclusa obruitur: sed quòd in vasibus illis

vitreis est adeò major capacitas, ut possit fumus sejungi à flamma per sensibile temporis spatium, in quo durat ipsa, donec etiam, ut retuli, paulatim & paulatim desinit, durationis majoris occasio est. Hæc ad præsens sufficiant, nam obiter tam ipsa, quam quæ de principiis naturalium rerum egimus, ducta sunt. Quibus finem imponere decerno, ut reddam nostrum præcipuum institutum absolvere.

Desivi de principiis rerum naturalium agere tunc, cum dictabam illam contrariam Aristotelico placito conclusionem, elementa scilicet mutuò se corrumpere, ac adinvicem ex se gigni, non ullius materiæ primæ existentia machinata, quæ novæ formæ, priore corrupta, nuberet, ac solutionem exhibui objectioni uni contra hanc conclusionem illatæ. Ad alia ergo, quæ objici possunt adversus eandem, absolvendum transire consentaneum est, quorum primum hoc erit.

Si nostra assertio vera esset sequeretur nihilo differre creationem à generatione, & corruptionem ab anihilatione. Consequentia patula apparet. Quòd creatio novi entis generatio nulla materia supposita sit, & anihilatio desitio ac corruptio entis absque ullius materiæ reliqua dicatur: quæ ambo in elementis mutuò corruptis & genitis (si vera sunt, quæ fateor) visuntur. Quod argumentum non multis, sed paucis solvi posse in promptu est, consequentiam negando. Non enim tantum relatis ab adverso differt generatio & corruptio ab anihilatione, & creatione, sed alio, putà, quòd nulla generatio fieri valet sine alterius entis naturali corruptione: neque ulla corruptio absque alicujus entis nova naturali generatione ob causam relatum, quæ

Alia ratio contra Authoris decretum testantis in elementis non esse primam materiam.

ambo defunt creationi, ac anihilationi.

Secundò, si adversus iterum obijceret, si nihil quod esse possit subiectum præviarum dispositionum formæ, quæ inducenda est, maneret, cum ipsa inducitur, ergo vel illæ præviæ dispositiones transeunt de ente corrupto in ens nuper genitum, variando subiectum, quod est impossibile, ut suximus, aut aliæ noviter cum elemento tunc genito etiam gignuntur: quod ultimum si verum esse credideris, incassum videtur, naturæ placuisse, induci dispositiones in primum elementum corrupendum, quæ nulli usui futuræ enti novo gignendo.

Hujus argumenti haud difficilior est solutio, quàm præteriti. Confitemur enim, nullas dispositiones inductas in elemento corrupendo manere, neque transire in recenter genitum: quin ipsas cum novo genito simul generari. Neque ob id opinandum est, frustra inductas in præteritum: cum jam quod in nullum alium usum, ut corrumpant ipsum, ens, quod malè afficiunt, contulisse, ne (ut diximus) multiplicatis entibus, sine aliorum corruptione, deesset in universo locus, qui tot capere valeret: quanto magis quod ex ordine, ac naturæ instituto, ad illarum corruptionem simul cum elemento subiecto, earumdem, sequitur entis eas prærequiritis generatio.

Dubitabis fortassè, an reddi ulla ratio possit, cur potius gignatur ens requirens similes dispositiones inductas in ens corrupendum post præteriti corruptionem vi illorum accidentium adeò malè afficientium ens, in quod inducuntur, ut non esse illud cogant, quàm aliud ens optans alias diversas qualitates ab inductis, nam cum nihil præteritorum maneat in novo genito,

non potior ratio videtur unum elementum, quàm aliud gignendum.

Huic interrogationi ne dumtaxat ego respondere teneor, sed omnes beati Thomæ æmuli, (qui in cuiusvis entis compositi ex materia & forma corruptione autumant, ipsam nudam ab omnibus accidentibus transire in alterius novi entis generationem) etiam solutionem dare coguntur. Sed quamvis sciam ab illis conferri prædictam parum ante à me, scilicet ordinem universi illius eventus causam esse, quod aliis planioribus verbis diceretur, sic placuisse rerum conditori, huic etiam non insciè addi possunt, non immeritò sic institutum. Nam cum præcipuè, ut præcedens ens corrumpatur, ut cedat gignendo contrariæ illi dispositiones in elementum inducantur, & necessarium sit aliud gigni, ne per assiduam corruptionem absque nobis genituris, universa entia in nihilum redigerentur, magis consentaneum fuit ac rationi conformius, novum gigni cum dispositionibus similibus abjicientibus, quæ vel ut victrices, ac ovantes in novo genito apparent, quàm cum aliis dissimilibus oscitantibus, & nullo honore dignis.

Restat adhuc solvere rationem, quæ non exigui momenti esse videtur. Hæc est, quam plura accidentia, quæ in corrupto præfuerunt, nosci in novo genito. Nam cicatrices vivorum in cadaveribus mortuorum visuntur, & calor inductus ab igne in stupas ignitas tactu percipitur. Et etiam caliditas illata ab igne in aërem igniendum post ignis generationem sentitur: quæ omnia (si sensibus adhibenda fides est in physicis rationibus, ut necessarium est) testantur, aut accidentia illa migrare de ente corrupto in ens novè genitum, quod esse im-

poss

possibile omnibus compertum est, vel aliquid entis præteriti manere in novo genito: & cum nihil præter materiam inveniri possit, reliquum est, hanc esse certissimè credendam.

Non majore difficultate hoc argumentum quàm præcedentia solvitur, quod triplex genus transmutationis essentialis tangit. Alterum cum mistum perfectius, amissa ultima & potiori forma, in minùs perfectum, quod in se includebat, transit. Aliud, cum mistum perfectum in elementum transmutatur. Reliquum, cum simplex elementum in simplex aliud transfertur: ac ad normam harum trium transmutationum, solutio triplex erit. Confitemur quippè verum esse, quod in exordio argumenti probabatur. Namque cum transit vivens in cadaver, quòd non aliter fit, quàm amissa anima, relinqui, idem corpus, cui ipsa superaddita erat, citra ullius novæ formæ generationem, tunc accidentia universa, quæ sentiuntur in demortuo esse eadem numero, quæ vivo inhærebant, subjecto priore manente, nos non inficiamur. Consimili eventu etiam contingente, cum ex misto mistum gignitur: nisi quòd in his forma misti pullulat loco præteritæ corruptæ: quod non accidit, cum anima absente, corpus quod præfuerat, idem manet. Neminem enim ignorare existimo, multas carnes comesas, pabuli, quo altæ sunt, saporem, odoremque referre. Quis enim agnos ortui proximos, & lacte tantum nutritos comedit, qui non novit carnes ipsorum lac sapere? Ac quis arietinas carnes thymo, & majorana, & aliquibus herbulis muscum odore referentibus altas pransit, qui redolere eas musco, vel aliis plantis non sensit? Porro testis ego ipse sum, non semel,

sed pluries oblatas mihi ad comedendum fuisse carnes, musci odorem exilem referentes. Sed quid de carnibus mentionem ago, cum tot plantarum genera nobis familiaria passim edenda offeruntur, quæ si ex agro immodicè stercoreto leguntur, redolentia stercore ipsum odorantur? Ac inter omnes (secundum meam sententiam) brassica plus omnibus aliis hunc putorem concipit. Quæ omnia aliter fieri non posse certum est, quàm forma plantæ alentis carnes, vel stercoreis nutrientis plantam amissam, accidentibusque illis, quæ plus pollebant in miscella elementorum, asservatis, cui misturæ superadditur carnis vel plantæ forma per actionem facultatum nutrientium easdem, in quibus priora accidentia inhærentia miscellæ elementorum sentiuntur.

Sed cum per corruptionem misti fit transitus in elementum, vi elementari inducta in misto, omnia accidentia, quæ præfuerunt in misto, abolentur, ac omnino esse desinunt, (elemento noviter incipiente esse) cum etiam novis dispositionibus eodem eventu in tertiis membro contingente, scilicet, cum elementum vi contrarii in naturam elementi corruptentis transit, nam tunc etiam quod præfuit, finitur, & novum elementum gignitur. Neque caliditas sensata in igne est eadem numero cum illa, quæ præfuit in stupæ, aut in aëre: imò illæ cum propriis subjectis esse desierunt, præsertim quæ aëri inhærebat, secus quæ igni elemento constituenti stupam indita erat, hæc enim corrupta forma stupæ, & aliis elementis, adhuc manet in proprio subjecto, putà igne, constituyente stupam, quod igni recenter producto adjungitur. En prædictis tres modos transmutationum ab-

solutos. Et quoniam dum præcedentem rationem, & eam, quæ antecedit, solvimus, non semel, sed pluries, diximus dispositiones inductas in passo corrumpendo maxime induci ab agente, ut passum corrumpant, quod universæ Physicorum Scholæ adversum esse compertum est, ipsis opinantibus, præcipuum scopum agentium naturalium potius esse similis generationem, quàm passi corruptionem, unde illud Aristotelis famatum axioma 2. de Anima textu comment. 34. naturalissimum est viventibus perfectis generare sibi simile in specie: non abs re erit, vel præcedentia verba nostra moderari, vel si nuda vera sunt, quid moverit adversam tantu Philosopho sententiam edere.

Opinio authoris de productore animalium vegetativarum & sensitivarum appellatarum, ac quarumvis aliarum formarum.

Quod ut solvam, scitote mihi numquam quadrasse verum esse, viventia generare sibi similia in specie, sic ut à vulgo Physicorum opinatur. Quod etsi aliàs dicturus prolixius sum, hic sub epilogo, ut prius dictata defendam, dicere cogor. Et ut ab infima plantarum vita exordiat, minimè vero simile mihi videbatur, tritici, vel hordei, aut cujusvis alterius plantæ, vel arboris semen generare posse novam plantam vel arborem, quæ ex semine prius corrupto, quàm ipsæ esse incipiant, fiant. Nam jam quod non negemus materiam elementarem seminum transire in materiam plantæ novæ, formam novæ genitæ plantæ quis conferre potuit? Si enim credideris, ut non pauci Medici ac Physici opinati sunt, semini esse inclusum spiritum genitivum tritici, vel hordei, qui formæ novæ conditor, ac genitor esset, quod voluisse Aristotelem existimo, lib. 2. de Generatione Animalium, cap. 3. sub his verbis: [Inest enim in semine omnium, quod facit ut foe-

cunda sint semina, videlicet quod, calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus est, qui in semine spumosoque corpore continetur, & natura, quæ in spiritu est, proportionem respondens elemento stellarum: quam ob rem ignis nullum animal generat, neque constitui quicquam densis, vel humidis, vel siccis videtur, at vero solis calor & animalium, non modò qui semine continetur, verum etiam si quid excrementi sit, quamquam diversum, tamen id quoque principium habet vitale, cæterum calorem in animalibus contentum neque ignem esse, nec ab igne originem ducere, apertum ex his est.] Mox sciscitor ego, an spiritus hic genitivus animam vegetativam habeat, an non. Si non, impos erit conferendi plantæ illam, qua ipse careret: agere quippè se perfectius, quod nulla mens, nisi delirantium capere potest, ut aliàs probavi. Verum si animatum esse vegetativa anima opinatus fueris, dubium ingens est, qualiter adeò sopita ejus facultas fuerit, ut solo decenter elaborato immixtum granum ipsum, non auctum fuerit ex terra sumens alimentum, ut cæterarum plantarum vel arborum vegetativæ animæ ali sunt assuetæ: quin dum pabulum semini esset vi illius altricis facultatis trahendum, semen alendum corrumpitur, quod factum, quantum dissideat à facultate nutriendi, quis non videat?

Nulla quippè est eorum responsio, qui dixerint, illi genitivo spiritui esse collatam vim commiscendi elementa constituentia tritici semen, ut expedit plantæ, quæ ex eo gignenda est. Cum ipsum semen terra sepultum putrere incipit, quod opus non degenerat ab altrice vi, nec minoris perfectionis ea est,

est, indeque posse induci altricem animam ab hoc spiritu, nullum parere inconueniens per quàm certum esse autumauerint: nam falsum esse ab hac facultate spiritus genitivi, conferri animam nutriendem, earum plantarum animæ, quæ ex semine fiunt, ac spontè è terra citra seminis germinationem etiam oriuntur, testantur. Quod si intibum, vel borrago, aut acetosa (exempli gratia) quæ utroque modo gigni sunt apta, cùm è terra libenter gignuntur, conditorem sui necesse habeant, qui terra ipsa, quæ multo planta imperfectior est, esse non valet, neque ullus seminis spiritus genitivus, sequitur necessariò in illas superas redeundum esse causas, à quibus planta genita est: quod cùm ita accidat, cur aliarum plantarum è seminibus productarum non easdem superas esse autumas causas? Certè putare non valeo ex terra illa spontè plantam producente, prius genitum esse spirituum genitivum, similem specie invento in semine, illumque esse plantæ conditorem, & non cœlestium ullam causam. Quòd enim hoc à vero alienum sit, ratio ipsa probat. Nam quis alius spiritus genitivi facti ex terra conditor signari poterit, quàm ipsæ cœlestes causæ? Terra enim minus spiritu genitivo perfecta, inferiores vires habens, id moliri non poterit. Ut ergo genitorem huius spiritus, in Cælum ire cogeris. Ambagibus illis seclusis, ut natura perpetuò curat, fatius erit dicere, cœlestes causas huiusmodi plantis animam indidisse, ut verum est. Quis enim spiritus genitivus adeò doctè fistulare poterit triticeos calamos, ut ipsi concavati conspiciuntur? Et quis extimam terrestrem superficiem eorumdem levigare sic valuit, ut ipsa tacta sentitur? Ac quis in qua-

drangularem figuram semen tritici, adeo eleganter in spica composuit, ut ipsum cernitur? Certè nullum sine intellectu agens id assequi posse existimo. Quo Anaxagoras, ut reor, intellectum, seu mentem, conditorem rerum esse dicere compulsus est: ut Aristoteles primo Metaphys. cap. 9. refert.

Porrò si firmam hanc rationem diluere existimas: referens illa entia, quæ duplicem generationis modum sortita sunt, cum sponte citra ullius seminis injectionem gignuntur, à sola supera causa fieri, ac eadem si semen adsit, illa cœlesti causa non indigere, quin ferari, otiosamque ipsam esse putaveris, objiciam mox tibi, si ita accidisset, superiorem ipsam causam liberam necessariò futuram. Quæ enim cùm particularis causa deest, operatur, & cùm adest, ferriatur, libertatem habere censenda est. Quippè merè naturaliter agens utroque in tempore esset laboratura. Ignis enim, qui stupam incendit, & alteram sibi admotam incendere poterat, præsente alio igne se vigorosiore, vel imbecilliore, non desistit simul cum novè admoto ignire stupam, utriusque enim ignis actio, huiusmodi ignitio est, & non dumtaxat unius. Ad cuius similitudinem tam superior, quam infima causa essent genituræ plantam, si cœlestis causa necessitate compulsæ, esset, ut ignis operatur.

Si consequens illud primum admittas, videtur adversari tibi, numquam visas prævias dispositiones, quas ullum ens poscit, ad sui esse, sine ejusdem entis generatione, quod perpetuum futurum non erat, si liberum esset superum agens, nonnumquam enim otiosi sibi gratum foret, absente peculiari agente, etsi passum reperisset dispositum, ut de-

*Improbatur
quædam solutio,
quæ exhiberi
potest.*

*Non posse dici
superam, causam
concurrentem
immediatè ad
generationem
animæ liberè
concurrere.*

decebat. Non enim ob aliud lapidis motum deorsum esse naturalem dicimus, nisi quod numquam illum vidimus sponte fursum latum. Etiam aliud, quod non minus inconvenit, sequi videtur, animæ rationalis creationem parem futuram plantarum generationi, utraque enim à libera causa superna orirentur, & non alterum de potentia materiæ, aliud non, quod summis Theologis, & pietati ipsæ adversum est. Unum tamen manifestè constat, superam causam producentem (cùm abest particularis) ubique locorum hujus infimi mundi circumsepti ab orbe lunari reperiri, quod ubicumque præviæ dispositiones adsunt, ipsa operatur. Non enim à cælo, ubi esse forsan credis, per aëra animas in embrionum corpora esset in fusura, quæ enim brutorum sic deferrentur, etiam post obitum sine corpore manere possent, cùm ante ortum animalis, etiam sine corpore fuerant delatæ per æthera, ex adversorum assertis. Neque ipsas effectricēs causas mutare loca ad generationes diversas, exercendas opinari potest, quod simul multæ, & diversæ in distantissimis locis contingant, quibus simul adesse erat necesse.

Probat Author idem de formis, quæ non sunt animæ: quod de animabus ostenderat.

De vegetabilium formis agere desinens, accedo de his, quas sensitivas appellant, animabus discutere, ac paucissimis probare, neque has à parentibus esse genitas. Primò quod non semel, sed milies, post feminis rejectionem in foemineam vulvam ante embrionis constitutionem, quin statim à coitu parentem vita fungi accidat: qui non existens, minimè existentiam sensitrici animæ poterit conferre. Velut neque spiritus genitivus inclusus in semine paterno, animam generare poterit, quod ipse multò imperfectior sensitrice anima sit,

Tom. I.

non enim præparare materiam, quam est anima sensitrix informatura (ut de plantarum spiritu genitivo instabamus) æquipollebit, perfectioni sentiendi, ut illo dumtaxat opere credi possit, spiritum genitivum assequi posse perfectionem illam sentiendi, vimque ipsum habere gignendi sensitricem animam credatur. Quippè necessario spiritui genitivo insita futura erat vis sensitrica, si ipse animam consimilem esset producturus. Sed eum hac privari cernimus. Nullus enim, tacto semine, novit id contrahi, ergo ab illo sensitrix anima conferri non valuit.

Maternam enim animam uterum foeminæ informantem, neque hoc efficere posse, ostendit aliquorum foetuum major perfectio, quam matrum. Mulus enim conceptus in utero asinæ equi coitu, etsi non æquè perfectus ut equus est, perfectiorem asina esse necessario dicere compellimur. Si enim asinus ex asina asinum sibi æqualem procreat: ergo equus asino perfectior, aliquid asino perfectius gignere necessario tenetur: & cum substantia non recipiat intensiorem, & remissionem, immò species sint sicut numeri, ut Aristoteles 8. Metaph. text. comment. decimi refert, sequitur magis perfectum mulum asina parente fore, ac ab ea non potuisse gigni. Superest ergo à superna causa formam illam sensitricem inductam.

Instaturum te, puto, quandam rationem ductam, qua probavi, animam sensitricem femini non inesse, quod punctum semen quiescat, & non contrahatur, neque fugiat, inquiens non fugere ipsum, etsi anima sensitiva præditum sit, quod desint sibi organa, quibus sentire, & moveri debet. Verum quod nullius momenti solutio hæc sit, hoc inter cætera probat, quod exhibet illa

Improbatur solutio quædam ut nullius momenti.

R

illa

illa anſam, ac modum dat dicendi, alimentum prænſum, & ſanguinem animari proximiorẽ, anima ſenſitrice eſſe affecta, ſed quòd deſint illis organa, ut ſemini. Ut enim tu auſus es fateri, ſemen habere ſentiendi animam, quòd ex ſui corruptione gignendum eſt animatum: ita mihi permiſſum erit dicere, alimento, & ſanguini ineſſe animam ſenſtricem, quòd ipsis vi nutritice corruptis pars animata gignenda eſt: ergo vel utrumque verum, quòd nihil abſurdius, vel utrumque falſum, ut eſt.

Scio omnibus his meis rationibus ſolitum eſſe à Magiſtris Scholarum reſponderi, diſtinguendo quæſitum de ſpiritu genitivo. Cùm enim percontatur, an ipſe animatus ſit, an inanimatus, facilè quadam diſtinctione ſe abſolviffe dubium exiſtimant, dicentes, non eſſe animatum formalitèr, eſſe tamen animatum virtualitèr. Quod adeò ſibi arridet, ut non ſit ultra, quid quæri poſſit, exiſtiment. Eſt enim hæc lues adeò in diſputationibus admiſſa, ſufficere ſcilicet, verborum diſtinctiones, quæ haud intelligi poſſunt, aut cùm intelliguntur, nihil faciunt ad Rhombum, ut proverbio inquiunt, ut potior dubiorum inſignium pars illo ſit ſolita ab indoctis abſolvi. Et ne deinceps vera ſolutio relata habeatur, ſuccinctè in præſentiarum eadem confutare volo, quærens, quid per illa verba (formalitèr animatum, & virtualitèr animatum) intelligant. Si dicant eſſe illud formalitèr animatum, quod formam, quæ anima eſt, habet, rectè dixiſſe exiſtimo, ſed ſemini hoc non tribuunt, neque tribuere (quia improbatum eſt) poſſunt, ergo de hoc membro non eſt, quid ulterius agi poſſit. Et de reliquo interrogo, an illud dicatur animatum virtualitèr, quod ali-

quam vim producendi animam contineat, etſi animam non ſit informatum, hoc enim omnes dicere videntur, an aliud quid, nihil aliud omnibus certum eſt. Ergo an primum verum ſit, diſcutiamus, ſciſcitantes, utrum illa virtus, ſeu facultas, quæ in ſemine reperitur, valens animam gignere, ſit accidens, vel ſubſtantia. Si accidens, nihil abſurdius, quàm exiſtimare, id poſſe ſubſtantiam producere, quæ in infinitum imperfectius eſt. Si ſubſtantia, iterum quæro, an minus perfecta anima ſenſitrice ſit, an magis, an æquè. Id ultimum eſſe non poteſt, Ariſtotele 8. Metaphyſic. text. comment. decim. dicente, eſſe ſimiles ſpecies numeris, per hoc explicans, quòd velut unus numerus eſt alio perfectior, vel imperfectior, ita omnia diverſarum ſpecierum neceſſariò ſunt adinvicem perfectiora, aut imperfectiora: ergo cùm feminis facultas ſpecie differat à gignendo (ſi enim ejuſdem ſpeciei eſſet, eadem ſpecie anima eſſet informatum, quod impoſſibile eſt: quia ad generationem novi animati, ipſum corrumpitur: quod non fieret, ſi idem ſpecie cum gignendo eſſet: quia eaſdem diſpoſitionem requireret. Et aliud quod inconvenit inferretur, ſcilicet, habitibus præſentibus in materia inchoari, & continuari motum) ſine dubio elicitur æquè perfectam gignendo eſſe non poſſe. Neque imperfectior dici valet, quod ſtatim ratione retro ducta colligitur aliquid ſe perfectius agere, quod, ut dixi, intellectus concipere non valet: illa enim excelfior, & illuſterior perfectio non potius tribui poteſt à non habente, quàm aurum à non poſſidente. Sequeretur enim infinite perfectum opere naturæ gigni poſſe. Conſequentia nota eſt, quia ſi c. agens ſe perfectius per duo pro-

Nil poſſe ſe perfectius agere, palà monſtratur.

duceret, & ipsum genitum aliud per alia duo perfectius se genuisset, & sic consequenter, consequens, ut dixi, impossibile, & impium etiam inferretur. Nam dici non potest, secundum, quod majoris vis est quam primum, non posse quod primum potuit. Reliquum ergo est, si facultas feminis, seu virtus illa est, quæ gignit animam, perfectiorem anima ipsa necessario futuram, & per consequens semen bruti perfectissimi esse æquè homine perfectum, nam transiri non potest à perfectione ultima irrationalium ascendendo, nisi offendendo in rationalis perfectionem: quod quantum dementiam ostendat, nullus adeò rudis est, qui non videat.

Alia ratio qua probatur forinsecam causam animam foetibus inducere.

Etiam est ratio, æquè ut præcedentes evidens, qua idem suadetur. Contingit reperiri quamplura animalia, quæ tam propagatione, & coitu, quam è putredine quadam ortum trahunt, ut mures: ergo cum putrefacta terra, ut animam muris decet, supera causa inducit in illam materiam muris animam, ita conjectandum est, fuisse inductam ab eadem causa in utero muris foeminæ, & non à semine ullo. Semen enim esse necessarium, ut ex nonnulla sui parte materiam genituræ conferat, & alia ipsam sic disponat, ut convenit formæ inducendæ, rationi, ac veritati conforme existimo. Attingere tamen adeò insigne opus procreandi animam, ratione naturali innixus credere non possum: neque parentes, & matres plus foetibus indere quam relata, ut certum existimo. Si enim alicubi aliter scriptum reperiatur, quod exponi indigeat, ut retuli explicandum est.

Neque in animata, & ipsa imperfecta, ac perfecta mista, atque syncera elementa frui facultate gignendi sibi simile in specie, conso-

num rationi est, cum, & ipsa à superis causis passim esse genita necessario asserere compellimur. Ignis enim, qui, reflexis solis radiis in concavis speculis, gignitur, nequaquam à calore, & siccitate inducta in aërem, vel stupam, quæ uritur, factus esse dici potest, cum accidentia ignis substantiam non attingant, neque aër proximus, igne imperfectior, illum producere vallet: restat ergo in cælum eundum esse, hoc est, in universalem causam producentem in prædispositam materiam solis radiis. Etiam aër in media æstate conspectus sincerissimus, ac ab omni nube expers, quandoque subito cernitur nubilus, & pluviosus, ipso in nubem, & aquam verso: quod aliter fieri non potest, quam frigiditate aëre affecto, & humiditate ejusdem remissa, à superioribus illis influxibus, quibus accidentibus, natus est aër corrumpi, & aqua ab universali ulla causa gigni. Insanum porro est, putare vapores in media aëris regione esse tunc congestos, & in aquam versos, parum ante pluvie descensum, viso aëre à terra in cælum usque intercepto sincerissimo, & à nubibus mundissimo: maxime cum mox post transactam pluviam per plurimos dies accadat iterum non pluere, simillimis caloribus præcedentibus, non intensioribus, neque remissioribus vigentibus: quod accidere non posset, si à vaporibus ortum aqua illa traxisset, nisi multò majorem, & diuturniorem successuram pluviam præcedente, quod aqua irrorata terra esset supeditatura majorem copiam vaporum, & ipsi in media regione essent cogendi, ut priores, cum ex hypothese causa similis præcedenti sit futura, media enim regio non calidior neque frigidior, quam cum pluebat, ex suppositione esset man-

fura. Ergo cùm non pluere cernamus, in consimilibus eventibus, & prius sic, caelestes causas infrigidantes aërem, & moderantes ejus humiditatem vigere opinandum est: quibus prædisposito aëre ut convenit aquæ gignendæ, aqua producit ab illa universali causa, cui munus generandi aquam collatum est. Ignes quoque, qui visuntur in fulgetris, non aliter factos existimo, cùm repente ortos sæpè ipsos videam, aëre prius sincerissimo conspecto: quæ fulgura citra ullam controversiam in media regione gignuntur. Quo tollitur solutio illa, quæ meæ rationi dari posset, fulgura à supremo igne comburi. Adeò enim distat media aëris regio ab ignis sinceri sphaera, ut minimè ab ipsa calefieri valeat, undè esse genita fulgetra à facultatibus fyderum calefacientium rationabile est, universali causa illum ignem ex aëre, ut dixi, gignente. Et ut relata elementa ab universali causa gignuntur, verosimile est etiam hæc, quæ putantur à suis similibus gigni, ab ea, quàm retuli universali causa fieri, & tantùm ab his, quas particulares causas vocant, materiam disponi, quod Augustinus lib. 3. de Trinitate parum post principium, per duo tantum folia sensit, scribens.

[Jam verò hujus etiam grani semen quamvis oculis videre nequeamus, ratione tamen conijcere possumus. Quia nisi talis aliqua vis esset in istis elementis, non plerumque nascerentur ex terra, quæ ibi feminata non essent. Neque animalia tam multa, nulla marium foeminarumque commixtione præcedente sive in terra, sive in aqua, quæ tamen crescunt, & coëundo alia pariunt, cùm illa, nullis coëuntibus parentibus, orta sint. Et certè apes semina filiorum non coëun-

do concipiunt, sed tamquàm sparsa per terras ore colligunt. Invisibile enim seminum creator ipse creator est omnium rerum. Quoniam quæcumque nascendo, ad oculos nostros exeunt, ex occultis feminibus accipiunt progrediendi primordia, & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionesque formarum ab originalibus tamquàm regulis sumunt. Sicut ergo neque parentes dicimus creatores hominum, nec agricolas creatores frugum, quamvis eorum extrinsecus adhibitis motibus ista creandi Dei virtus interius operetur, ita non solum malos, sed neque bonos angelos fas est, putare creatores, si pro subtilitate sui sensus, & corporis semina rerum istarum nobis occultiora noverunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter spargunt, atque ita gignendarum rerum, & accelerandorum incrementorum præbent occasiones. Sed neque boni hæc nisi quantum Deus jubet, nec mali hæc injustè faciunt, nisi quantum justè ipse permittit.] Expressiusque idem columna sequenti testatur, dicens: [Verùm propterea factum Jacob de pecoribus commemorandum arbitratus sum, ut intelligeretur, si homo, qui virgas illas sic posuit, dici non potest creator colorum in agnis, & hoedis, neque ipsæ matrum animæ, quæ conceptam per oculos corporis phantasiam varietatis feminibus carne conceptis quantum natura passa est asperserunt: multo minus dici posse ranarum serpentiumque creatores angelos malos, per quos magi Pharaonis tunc illa fecerunt. Aliud est enim ex intimo, ac summo causarum cardine condere atque administrare creaturam, quod qui facit, solus creator est Deus: aliud autem pro distributis ab illo viribus, &

facultatibus aliquam operationem forinsecus admoveere, ut tunc, vel tunc, sic, vel sic exeat, quod creatur. Ista quippè originaliter, ac primordialiter in quadam textura elementorum cuncta jam creata sunt, sed acceptis opportunitatibus prodeunt. Nam sicut matres gravidæ sunt foetibus, sic ipse mundus gravidus est causis nascentium, quæ in illo non creantur, nisi ab illa summa essentia, ubi nec oritur, neque moritur aliquid, neque incipit esse, neque desinit.] Relatis omnibus sententiis nihil aliud, quam id, quod aliis verbis nos prædiximus, attestans. Gravidum enim mundum dicit causis nascentium, quia abundet materia mistorum disposita ad suscipiendum formas ipsas, quarum aliquæ animæ nomen non adipiscuntur, aliæ autem animæ appellantur: ipsasque animas, & formas alias à summa causa creari (largè loquendo de creatione, ut includat generationem) expressè testatus est, cum dixit. [Quæ in illo non creantur.] Ut tantum valeat, quod nascentia in mundo non creantur ab infima ulla causa, sed tantum ab illa summa essentia, putà, Deo, mediatè, vel immediatè fiant.

Perfectis, quæ antecedunt, superest tantum illa duo Aristotelica decreta in favorem eorum, qui oppositum nostris exaratis placitis adduxere, dissolvere: quorum primum fuit secundo de Anima, text. comment. 34. & de Generatione animalium, cap. 1. Naturalissimum esse viventibus perfectis generare sibi simile in specie. Secundum, illud secundi de Generatione animalium, cap. 3. [Inest enim in semine omnium, quod facit ut foecunda sint semina, &c.] Quorum utrumque, ut à plurimis intelligitur (salva reverentia tanti Authoris, qualis est

Aristoteles) falsum esse credo. Primum enim (id nempè discutere nunc placet) ab omnibus, quos novi, expositoribus sic explicatur, ut valeat assertio illa uni exclusivæ, quæ hoc significet. Perfectis viventibus tantum naturalissimum est, gignere sibi simile in specie. Quam propositionem falsam esse, frequentissimi eventus testantur. Primò, quod omnibus imperfectis eadem vis insita sit. Secundò, quod, & non viventia ipsa participant. Itaque non tantum illa, quæ Aristoteles dixerat. Primum verum esse, vel ex hoc certum evadit, quod cum quæcumque vivunt, alenda sint, & quæcumque alta dicuntur, alimentum corruperint, & sibi simile in specie reddiderint, certum erit, nullis de futuram vim illam generandi sibi simile in specie. Porro si dicant adversi, hoc non nominari ab Aristotele generare sibi simile in specie, quia idem individuum manet post nutritionem, quod præfuit ante. Illud primò hac ratione improbabitur, quod in omnibus animalibus, præter hominem, possit accidere per plures nutritiones, quod primò incœpit nutriri, corruptum fuisse ab intrinseca, & mutua elementorum actione, & reactione, & aliud de novo ex iteratis nutritionibus fuisse genitum. Cum enim tam anima brutalis, quæ nominatur forma sensitiva, quam corpus eorundem brutorum vi nativi caloris continuo diffentur, non est quod prohibeat verè opinari, brutum idem non esse, quod in lucem æditur, & quod in senectâ conspicitur. Secundò, quod etiam non viventibus eadem vis collata sit. (quod probare promiseram) Ignis enim habet vim generandi alium ignem distinctum à se, similem tamen in specie (ut Aristoteles, & cæteri Physici credunt) & aqua

aquam

Explicantur
duo Aristote-
lis decreta de
Generatione
animaliū, ubi
communis
modus intelli-
gendi illa im-
probat.

aquam distinctam à se procreat, & aer aërem, & terra terram: quin & ipsæ rupes montium excelsorum non tantum generandi alias rupes vim habere ratio & experimenta docent, imò & vim altricem ipsis inditam esse, duo ostendunt. Impossibile enim fuisset, durare celsitudinem montium per tam longum ævum, imbris assiduis, ac nivibus, quæ eliquantur, & molliunt ipsas, semper infestantibus (cùm eventus monstrent, aquæ guttam semper cadentem comminueret quamvis lapidum duritiam) nisi ruinas, & imminutionem factam à prædictis imbris, & nive ex aliquibus partibus aquæ & nivis penetrantibus porositates rupium restaurarentur. Roborat hoc idem experimentum istud, quod conspiciuntur non rarò radicum arborum non exiguæ portiones inclusæ intra lapides cætos à montibus, qui ibi includi non potuerunt, nisi quando ipsi lapides gignebantur, vel nutriebantur modo dicto. Tandem imperfectis viventibus, ac non viventibus esse connatam facultatem generandi sibi simile in specie, ex perfectis probatum adversus Aristotelem superest.

Contextus Arist. 2. de Generatione animalium.

Illudque ex secundo de Generatione Animalium, cap. secundo, in pauciora verba redactum, testatur semini inesse calorem, non tamen igneum, sed spirituosum, quem constare ex eodem principio ac elemento, ex quo stellæ constitutæ sunt, asseverat, quod etiam antecedente capite prædixerat, cum feminis naturam esse spumofam testatus est. Et hoc sic intellectum fuisse ab antiquis, qui fabulam finxerunt de Venere, quæ libidinis dea esse ferebatur, orta à maris spuma, ob idque Aphroditem appellatam retulit: quæ omnia tantum in sensu, quem referam, vera esse pos-

sunt, in aliis hucusque expressis, falsa, scilicet, vim illam, quæ semini inest, qua disponitur materia foetui gignendo, collatam esse à superis causis: quoniam ab elementis constituentibus materiam foetus tribui non posse, rationi consonum erat. Nam facultas tanta commiscendi materiam prolis gignendæ, ut formam prolis decebat, inens, ullis elementis seorsum existentibus, nunquam conspiciebatur. Cumque hæc, quæ tam exigui momenti sunt, si conferantur inductioni & procreationi formæ ab aliqua superiore ipsis elementis causa, fieri sint nata: quomodo formæ ipsæ viventium & mistorum essentialiter perfectiores ipsis elementis, ab alia, quàm ab aliqua supera causa ortum trahere poterint, ut diximus? Præsertim, quod animæ ipsæ brutales sentiendi vi participes (ut omnes credebant) erant.

Decreta ista Aristotelica suspicor ego subfurata fuisse ab eo ex Timæo Platonis: cujus sententiam & locum ubi nonnihil eorum, quæ retuli ex Aristotele scripta sint, ostendere placet. Primo, ut tanti Philosophi dogmata per quam imbecillis rationibus, quin nullis, sed mero placito, constare intelligatis. Secundo, ut animus laxetur, & recuperandi vires locus concedatur. Complura enim ex nostris scriptis ob difficultatem materiæ, de qua agunt, adeò attentum hominem & prospicuum requirere videntur, ut nulli oscitandi veniam concedant. Verba ergo Platonis loco signato hæc fuere: [Cæterorum verò qui

Quod Aristoteles suffuratus sit ex Timæo Platonis nonnihil relati decreti.

Timæo Platonis in Timæo de genitore animarum.

Sententia Platonis in Timæo de genitore animarum.

fibile sanè deorum filiis fidem non habere, licet nec necessariis, nec verisimilibus rationibus eorum oratio confirmetur. Verùm quia de domesticis rebus loqui se affirmabant, nos legem secuti, fidem præstabimus. Sic igitur ut ab his est traditum, horum deorum generatio habeatur, atque dicatur. Terræ cælique filii, Oceanus & Tethys fuisse traduntur. Ab iis Phorcyn, Saturnus, & Rhea geniti, & reliqui horum fratres. Ex Saturno & Rhea Jupiter & Juno, & reliqui, quos eorum fratres quotidie memorari audimus, nati dicuntur. Ex his deinceps, ut traditur, alii. Postquam orti sunt omnes, & qui cælovolvuntur, dii nostris oculis manifesti, & qui eatenus nobis conspicui fiunt, quatenus ipsi volunt, tum ad eos mundi genitor ita fatur, dii deorum, quorum opifex ego & pater sum, hæc attendite, quæ à me facta sunt, me ita volente indissolubilia sunt. Omne siquidem quod vinctum est, solvi potest, sed mali est, quod pulchrè compositum est, seque habet benè, velle dissolvere. Quapropter quia generati estis, immortales quidem & indissolubiles omnino non estis, tamen numquam dissolvemini, nec mortis fatum subibitis. Nam voluntas mea majus præstantiusque vobis est vinculum ad vitæ custodiam, quàm nexus illi, quibus estis tunc cùm gignebamini, colligati. Sed nunc quid jubeam, cognoscite. Tria adhuc genera mortalium nobis generanda restant. Absque horum generatione cælum imperfectum erit. Omnia enim animantium genera ambitu suo non continebit. Contineat autem oportet, si est mundus omnino perfectus futurus. Hæc verò si à me fiant solo, vitæque donentur, diis adæquabuntur. Quapropter accedite vos secundum natu-

ram ad animalium generationem, ita ut vim imitemini meam, qua in ortu vestro sum usus, atque ejus quidem animalis, quod in ipsis tale futurum est, ut cum immortalibus appellatione conveniat, divinumque vocetur, principatumque teneat, & justitiam simul ac vos ultro colat. Ego vobis semen & initium tradam, vos cætera exequi par est: ut immortalis naturæ mortalem attexentes, faciatis generetisque animalia, subministrantes alimenta augeatis, & consumpta rursum recipiatis. Hæc fatus, in eodem rursus cratere, in quo mundi totius animam permiscens temperaverat, superioris temperationis reliquias miscendo perfudit, modo quodam eodem, non tamen perfectas similiter, sed & secundo & tertio gradu à primis, deficientes. Denique cùm universum constituisset, astris parem numerum distribuit animarum, singulis singulas adhibens.] In his nempè ultimis verbis palam ostendens, ex astrorum natura animas esse, quod Aristoteles etsi aliis verbis dixerat, ut audistis, quibus quomodo vera illa Aristotelis assertio & hæc Platonis exponi possint, docuimus.

Sed quoniam adhuc restat ex Aristotele alia sententia de hac re non parum anceps, & quæ multorum errorum Physicis occasio fuit, eam adducere, ac examinare in præsentī loco non parum utile futurum existimo. Illa erat, quæ secundo de Anima, text. comment. decimi, non valdè expresse refertur, quæ expressius primo de partibus animalium, cap. primo, sub his verbis legitur: [Semen enim bifariam accipitur, videlicet, ex quo, & cujus: nam & à quo discessit, ejus semen est, ut equæ: & ejus, quod ex illo futurum est, ut mulierum non eodem modo, sed ut dic-

*Distinctio illa
Arist. anima-
ti impotentia
& actum im-
probatur.*

dictum jam est. Ad hæc semen non nisi potentia est.] Quæ quoque secundo de Generatione Animalium, cap. tertio in hunc modum refertur. [Animam igitur vegetalem in feminibus, conceptibus, scilicet, nondum separatis, haberi potentia statuendum est, non actu, priusque eo modo, quo conceptus, qui jam separantur, cibum trahant, & officio ejus animæ fungantur, principio enim hæc omnia vitam stirpis vivere videntur: de anima quoque sensuali pari modo dicendum est: ac etiam de intellectuali, omnes potentia prius haberi, quam actu necesse est.] Tandem relatis locis in summa exprimit Aristoteles, quod semen sit animatum potentia, non actu. Quæ verba adeo confusa sunt, ut nulla plus: quibus tamen indocti plures solvisse præfatum dubium nostrum existimant, ut illi, qui distinctione alia de semine animato formaliter vel virtualiter sufficientissimè respondisse crediderunt. Confutandi ergo sunt, qui æmulantes Aristotelis verba, quæ ex præfatis locis nunc adduxi, & quæ ex primo cap. ejusdem libri elici possunt, solvi relatum dubium de causa generante opinati sunt: ne deinceps qui caput illud primum legerint, decipiantur. Certè Aristoteles si alicubi confusè, & per similia inepta (ut à me est reprehensus antea in hoc opere) scripsit, hic inter alios locos est, & ubi annotari dignus à quovis docto censebitur, perlectis, quæ mox legetis: cum Aristotelicis placitis explosis confutati restabunt, qui eum sunt sequuti. Illum ergo annotare aggredior, ordines negotium ab ea parte primi capitis de generatione animalium, ubi nostram quæstionem de generante formam animalis proposuit, atque (ut ipse existimavit) solvit. Quam ad

literam transcribo, quibusdam nostris additionibus interpositis. Verba Aristotelis fermè in medio illius capitis quæ sequuntur, sunt:

[Talis, id ex quo oriuntur, materia est. Sed hoc loco non ex quo oriuntur quærimus, sed à quo partes corporis generentur. Aut enim extrinsecus aliquid, aut in genitura & semine insitum agit, idque aut pars aliqua animæ, aut anima, aut habens animam est. Partem animæ dicit, aliquam ex animæ virtutibus sive facultatibus, puta, vegetabilem, aut sensutricem, sive intellectutricem, quam facultatem, aut ipsammet animam, aut animatum aliquod, necessariò supponit futurum, quod generet animal: nam imperfectiora prædictis non valent attingere generationem perfectioris.] Quæ omnia hucusque verissima sunt. Velimque, ut hujus decreti non oblitus fuisset tam citò Aristoteles, ut parum infra scripta ejusdem ostendunt. Quod si fecisset, me à præsentī labore vindicasset.

Sententia Aristotelis ex 2. de Generatione animalium.

Ulterius prosequitur Aristoteles, dicens: [Sed ab aliquo extrinsecus agente effici quæque, aut viscera, aut alia membra, remotum à ratione videtur: fieri enim non potest, ut moveat, quod non tangit, & cum quævis genuissent, si extra uterum, & semota à semine fuissent, illud non valent tangere, sequi videbatur, quod sit impossibile, quicquam ab eo quod non moveat, afficiatur, ut prædixeram: igitur in ipso conceptu, aliquid jam inest, quod aut pars ejus sit, aut seorsum, hoc est, foetui non unitum contineatur. Hoc ultimum, puta aliud quicquam esse adjunctum, continerique intus foetum vel uterum, irrationabile est: etenim generato jam animali, corrumpatur ne illud, aut maneat, esset necesse,

at nihil inesse videtur, quod non totius pars sit, aut plantę, aut animalis genitorum, quin etiam aliud, putā corrumpi generans animal, vel plantam, postquam vel omnes, vel aliquas partes effecit, absurdum est: quid enim efficeret reliquas? Nam si genitor ille postquam jam effecerat cor exempli gratia, vel aliquid aliud membrum, quod reliqua membra formare valeret, diceretur, quod interiret. Ergo postquam factum est illud, & genitor extinctus, & partem aliam effecerit, cor interiturum erat, illud cum ejusdem rationis esset futurum cum eo, qui illud genuit. Et per eandem normam pars genita à corde postquam aliam genuisset, defutura erat. Ergo ut vel omnia intereant, vel omnia serventur, quod compellendi sumus dicere, apparet. Et cum non omnia intereant (quia si sic esset, nihil in lucem prodederetur) ergo servari necesse est, ut videtur: pars igitur ejusdem foetus est, id quod protinus in semine inest, ut generans. Sed si nihil animæ, hoc est, nulla animæ species est, quod non aliqua in parte sit corporis, ut animata quoque pars aliqua seminis protinus sit, consequitur, quo dato, ut si verum esset, cætera, quæ ab illa parte gignuntur, quonam pacto efficiantur, dubitare conveniet. Aut enim simul omnes partes foetus generabuntur, verbi gratia, cor, pulmo, jecur, oculus, & reliqua omnia, aut ordine deinceps, ut in his carminibus, quæ ad Orpheum authorem referuntur. Similiter enim ut retis implexum constitui animal ibi scribitur. Sed enim effici si dicatur, ut ab Orpheo dictum est, quod vel sensu percipi potest, verum esse, cum partes aliæ, jam inesse, aliæ nondum adesse, cum foetus sit, cernantur. Nec dici potest eas, quas

Tom. I.

non cernimus, præ sua exiguitate latere. Pulmo enim, qui amplioris, quàm cor, magnitudinis est, posterior corde in primo ortu conspicitur: neque propter hoc absoluta omnia dubia erunt, sed cum aliud prius, aliud posterius fiat, adhuc inquirere restabit, utrum alterum efficiat alterum, & sit quodlibet animatum propter proximum, & prius genitum, an potius hoc animam suscipiat, verbi causa, non cor jam ortum efficiat jecur, idque aliud quippiam, sed hoc post hoc, ut postquam puer factus est, vir efficiatur, non enim à puero agente virum, vir efficitur. Cujus ratio, quod ita, ut ultimò dixi, & non ut primò dictum fuit, fiat, illa est, quod ab eo quod actu est, id quod potentia est, efficiatur, tum in naturæ, tum in artis operibus, ita quod speciem & formam esse in illo, quod aliud genuerit, esse oportebit, verbi gratia, in corde formam jecoris. Quo satis ostenditur, quod illa opinio, quæ testatur unum membrum ab alio fieri, absurda, & commentitia est. Quamquam aliàs fursus, scilicet, in hoc capite, alio medio etiam hoc idem improba- verimus, & sequentibus improba- tur. Nempè ut in semine protinus, ut semen est, pars aliqua animalis, aut plantæ facta contineatur, sive quæ cæteras efficere possit, sive quæ non possit, impossibile est, quando ex semine & genitura omnia generantur: ab eo enim qui semen fecerit, creatum id quod foetum gignit proculdubio est: siquidem protinus ut semen est, vis gignendi inest: at verò semen prius fiat oportet, idque officium generantis est: nulla igitur pars condita inesse potest: ergo quod agit quod nullam in se habeat partem qua generet, at quod nec extra quidem, probatum esse videtur, alterutrum

S

au-

autem eorum, verum sit, est necessesse. Hæc ergo solvere conandum est.] Hucusque quia nihil assertivè Aristoteles dixit, sed ut dubia, quæ pullulabant de generatione viventium ostenderet, non est de quo carpi possit, nisi de curta explicatione: quem defectum nos reparavimus. Cætera, quæ sequuntur, jam asserta & placita Aristotelis sunt: quorum primum est.

*Prosequitur
contextus Aris-
totelicus.*

[Fortassis enim aliquid ex ijs, quæ diximus, non simpliciter & absolute verum est: ut illud, ab extero nihil effici posse.] Nam & est, ut possit exterum efficere, & est ut non possit. Sed semen, an id, à quo semen, dicamus esse genitorem, nihilo refert: scilicet, qua motum, qui illud movebat, semen in seipsum continet, rejiciens semen motor dici potest. Fieri enim potest, ut hoc ab hoc moveatur, & hoc ab hoc. Sitque perinde motus quem recipit semen, & ille quem semen inducit in foetum, quasi quem admirabilia illa spontinia efficiunt: partes enim illorum habent vim & potentiam motricem modo quodam, etiam cum quiescunt, quarum primam ubi extrinsecus aliquid moverit, statim proxima actu mota efficietur. Ut igitur in spontinis illis, quæ sunt fabricata, ut nostrorum horologiorum rotæ includentes & moventes alias, quodammodo illud movet, quod nihil nunc tangit, sed ante tetigit. Ut quoque in horologiis qui pensile reddit pondus illud funibus dependens ab eisdem: motor rotarum dici potest, cum non tangit, sed tetigit: sic id à quo semen, aut quod semen efficit, movet; cum aliquid tetigerit, quamquam non adhuc tangit. Et motus, qui inest semini à genitore, quodam efficit modo, ut ædificatio ædes. Igitur aliquid esse, quod efficiat,

sed non ita, ut hoc quicquam, nec perfectum inesse primum agens apertum jam est. Quemadmodum autem unumquodque fiat, accipiendum hinc est hoc initio. Omnia quæcumque aut natura, aut arte efficiuntur, ab eo quod actu est, fiunt, ex eo quod potentia tale est, semen igitur tale est, motumque habet, & principium tale, ut motu peracto, pars existat quæque, eademque sit animata. Non est enim facies, nisi animam habeat, neque caro, sed corrupta æquivocè dicitur facies, aut caro, perinde quasi lapidea, aut lignea facta sit. Simul autem partes similes, & instrumentales, sive officiales efficiuntur. Et quemadmodum non securim, non aliud instrumentum dixerimus factum esse ab igne solo, sic non pedem, non manum, eodemque modo ne carnem quidem: nam ejus quoque aliquod officium est. Dura igitur, mollia, lenta, rigida, & quicumque alii affectus partibus insunt animatis, à caliditate, frigiditateve effici possunt. At ratio, qua jam caro, aut os est, non potest, sed à motu proficiscente efficitur ab eo, quod genuit, quodque actu est id, quod potentia est id, ex quo gignitur, quomodo in iis quoque agitur, quæ arte efficiuntur. Ferrum enim durum, aut molle efficitur calore, vel frigore, at verò ensis à motu instrumentorum, qui artis obtinet rationem: ars enim principium, formaque ejus, quod efficitur, est, sed in alio: motus autem naturæ in ipso est, quod efficitur: ab altera profectus natura, quæ actu obtinet formam. Sed habeat ne semen animam, necne, ratio eadem atque de partibus reddenda est. Nec enim anima ulla esse potest in alio, nisi in eo cujus est: neque pars ulla esse potest, quod particeps animæ non est, nisi æqui-

æquivocè, ut mortui oculus. Semen igitur & habere animam, & esse potentia palàm est. Propius autem & remotius idem à seipso potentia esse potest: ut Geometra dormiens remotius quàm vigilans est, isque remotius, quàm qui jam contemplatur. Sed enim hujus nulla pars causa est generationis, sed quod primum extrinsecus movit, id causa est, nihil enim seipsum generat, sed postquàm generatum est, seipsum auget: quamobrem non simul omnes partes generantur, sed una primum, eamque primum oriri necesse est, quæ principium augendi contineat. Sive enim planta, sive animal est, quod tale alterum generet, quale ipsum est, hoc enim cujusque perfecti, tum animalis, tum stirpis secundum naturam officium est, necessitatis autem ratio est, quòd cum aliquid est, augeri idem necesse est, generat igitur, quod est univocum, ut homo hominem, sed per seipsum augetur: ergo ipsum, cum aliquid sit, auget, quod si unum quid, idque primum sit, id primum generari necesse est. Itaque si cor primum in nonnullis oritur animalibus, aut cordis proportionale in iis, quæ corde carent, ex corde principium illud est in iis, quæ cor habent, cæteris ex proportionali. Exposui jam ad ea, quæ ante quærebantur, quid causa sit, ut principium generationis cujusque movens primum & procreans.

Auderem porrò quemcumque quantumvis nobis inimicum, modo patienter audiat, & rectè sapiat, judicem dicendorum constituere: cui permitterem, ut hæc nostra commentaria, me alacri animo tolerante, contemneret, si non dilucidissimè Aristotelem in citato capite distinctiones inscias, & similia quædam dissimillima (ubi quàm maximè oportebat servari

synonimiam) adduxisse probavero. Etiam meritissimè confusæ sententiæ authorem dignum dici liquidò monstravero, ac sibi contrarium esse ostendero: tandem quibusdam commentitiis rebus lectoribus omnibus hujus capitis hucusque imposuisse, palàm docuero. Ne ergo nostra commentaria eam patiantur poenam, cui nostris modò scriptis obligata sunt, primum ostendere aggredior.

Nempè quæ distinctio ineptior, quàm illa, ubi (ut audistis) scripsit: [Fortassis enim aliquid ex iis quæ diximus, non simpliciter & absolute verum est, ut illud, ab extero nihil effici posse, nam & est ut possit, & est ut non possit, &c.] Quo enim modo verè dici potest utrumque ex his contradictoriis simul posse accidere? Porrò si ita est, quòd aliquid semini extrinsecum animam foetui confert, de quo est omnis difficultas & quæstio (nam dispositiones quæ sunt res accidentales, potuisse esse genitas à quavis infima substantia non inconveniebat) qualiter nisi insciè dici potuit, & est ut possit, & est ut non possit, cum alterum absolute verum esset, putà, ab extrinsecò foetum gigni posse. Et si semen esset, quod generaret, distinctè dicturus erat, ab extrinsecò gigni foetum non posse.

Si enim evadi objectionem hanc existimas, dicendo utrumque in generatione concurrere, putà, quòd semen disponendo, & semini extrinsecum animam inducendo, foetus procreetur, hoc in genere dictum, Aristoteli contrarium esse, facile ostenditur, qui cap. 3. de Generatione Animalium 2. soli rationali animæ concedit extrinsecum genitorem, cum dixit: [Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola divina sit.] Sed venia data distinctioni increpatæ, quis tolera-

*Improbatur
quædam inani
solutio, &
iterum ostenditur
semen
non esse ani-
matum.*

*Distinctiones
quædam ac si-
milis nonnulla
Arist. impro-
bantur.*

re poterit similitudinem relatum de spontinis, quo simili putat dici posse ab homine genitum esse hominem, quia ipse in foeminae vulvam rejecit semen, ut qui movit aliquid, quod movet aliud, dicitur motor ultimi? Non enim tam illustrissimi Philosophi est, motus locales ubi res, quae moventur, nihil aliud suscipiunt à motore; quam modum diversum existendi, conferre motui generationis, ubi foetus, aut planta formam substantialem perfectionem semine, à quo gignitur, suscipit. Neque quia ars fabrilis instrumenta ferrariorum movit, & ipsa ferrum, ex quo factus est ensis, ubi fabricatum nullam formam substantialem adeptum est, & ars author fabricati ensis dicitur: ideo equus genitor equi dicendus erit, quia semen procreavit, & in æquæ vulvam rejecit, à quo semine ortus est equus, animam habens, quam à semine imperfectiore suscipere non potuit, nec ab equo æquæ perfectio, quod jam tunc fortassis cum animabatur foetus in utero æquæ, equus esse desierat. Et quamquam viveret, & esset, inductor animæ dici non poterat, distans ab utero æquæ, ubi equus gignebatur, & minimè potens per medium aërem inferre animam foetui, de cujus animæ genitore est omnis, ut supra dixi, difficultas. Quæ insoluta, ut cum sciscitari dubium incepit, in fine capitis mansit, solis verbis nihil ad negotium agentibus, & similitudinibus illis cassis & futilibus Aristotele dubium solvente. Quod nos planis verbis, & non fucatis mendaciis absolvimus. Ultima enim illa similitudo Geometrae dormientis, & vigiliis, & actu contemplantis, enormior adhuc relatis est: cum ex antedictis de animæ intellectricis actibus ostenderimus, animam non dici actu intelligentem per aliud à

se distinctum, sed tantum per diversum modum se habendi, anxie querentibus nobis productorem rei adeo perfectæ, ut est anima, sive quæ appellari solet sensitiva, quod æmuletur sensitivam nostram, seu vegetabilem: quarum utraque quantum distet à corpore suscipiente, quis non novit? Porro quæ contradictio apertior, quam, quæ relatum collationem geometrae in contextu sequitur, ubi expressè inquit: [Semen igitur & habere animam, & esse potentia palam est.] Si enim habet animam, esse potentia animatum, scilicet, non potest, quia potentia, & habitus, ut positivum & privativum contrariantur. Et ut non potest dici cæcus, & videns, & tenebrosus & illuminatus: ita habens animam, & esse potentia animatum dicendum non est. Neque diversis partibus seminis hoc competere verè dicere possumus, cum nulla actu animam habeat, quod ultra rationes retroductas, sequetur, si verum esset, semen animatum fore. Primò, quod habitibus præsentibus in materia, non cessasset motus. Consequentia est manifesta, quod post acquisitam animam, non esset, ut quid fabricaretur corpus: cum potius corpus ob animam fabricetur, quam è contra, anima acquisita, corpus formetur. Nempè cum certum sit imperfectius esse propter se perfectius, & è diverso minimè, ut Aristoteles primo Ethicorum, cap. 1. referebat, dicens, artem conficiendorum frænorum esse propter militarem, & non è contra: ergo anima post corporis fabricam inducenda erat, & non prius. Quod expressè dixit Arist. 2. de Anima, text. comment. septimi, animam definiendo, per actum corporis physici organici in potentia vitam habentis. Secundò etiam liquidò colli-

getur, si semen animam haberet, quòd in equo, vel asino, aut quovis alio mare brutali essent innumerique, vel asini, aut alia animalia. Consequentia probatur. Equi, aut asini admissarii, aut alia bruta ejusdem muneris in eadem die nonnumquam rejectant in diversas vulvas diversarum equarum, aut asinarum, prolificum semen, ex quo ejusdem speciei cum genitore animalia gignuntur, quorum utrumque includebatur in equo, vel asino, antequam foeminam impleret; sed post est animatum ex adversi confectis, ergo, & prius. Nullus enim potuit animam conferre semini post rejectionem, ut supra probavimus. Si ergo semen in vasis seminariis inclusum animam equinam habebat, & non quam equus (quòd sequetur eandem numero animam esse in parentem, & filio) sequitur feminis animam esse diversam ab anima implentis uterum. Ac ulterius, cum plures foetus procreentur ab eodem equo in eadem die, vel saltem ab eodem ariete, tot animas arietinas esse inclusas in semine informantes semina corporis, indeque necessario composita illa dicenda animalia intra animal inclusa, compellendi sunt testari, qui animatum esse semen fatentur. Ulterius sequetur aliud inconveniens non minus præterito, quòd falsè diceretur in utero fieri generationes. Hæc consequentia etiam manifesta est. Nam si anima brutalis cum semine rejectatur in uterum: quicquid post fabricatum fuerit, non generatio appellanda erit, sed configuratio, ac in utero elaboratum in semine nihilo differret ab elaborato à Fabrocerario in cera. Ut enim hic tantum effigiem non distinctam realiter à cera effingit: sic foetus formator, quicumque fuisset ille, non nisi tantum

effigiem semini jam animato indidisset.

Si confusam, ac incertam sententiam hujus capitis esse dixerò, non ero mentiens, dum non libris ejusdem Aristotelis acroamaticis appellatis (ut sunt illi de physico auditu, & sibi germani) sed nonnullis exotericis nominatis (ut sunt naturalis historiæ, & alii ejusdem mensis) conferantur. Quæ enim major confusio vulgaribus, ac Philosophis, quàm illa. [Semen igitur, & habere animam, & esse potentia palàm est.] Impropiè quippè, secundum meam sententiam, dicitur aliquid habere animam in potentia, ut hic, & cap. 3. sequenti ab Aristotele fertur, scribens: [Animam igitur vegetabilem in seminibus, conceptibus, scilicet nondum separatis, haberi potentia statuendum est, non actu, priusquam eo modo, quo conceptus, qui jam separantur, cibum trahant, & officio ejus animæ fungantur.] Nempè si illa, ex quibus alia fieri nata sunt, dicenda essent habere in potentia illud, quod gignendum est ex illis, liceret asseverare stupam in potentia habere ignem, & aquam in potentia habere aërem, & terram madidam in potentia habere omnes herbas, quæ ex eadem aluntur; & tandem quodlibet habere quodlibet. Quia per unam transmutationem, ut quæ relata sunt, aut per plures, omnia ex omnibus fieri possunt, quod non parum confusum est. Illa enim assertionem nedum tyro initiatus physicæ facultati, sed exercitatus Philosophus, opinatur semen posse producere animam, credens aliquid animæ habere, quod in potentia animam habere dicitur: non prospiciens, non plus inesse animæ sensitivæ semini equi, etsi in potentia sit ad illam, quàm aëris aquæ,

*Confusè scripta
fisse Arist. in
hoc capite probatur.*

quæ, quamquam in potentia sit ad eam. Et quod nisi ab aliquo perfectiore aqua fiat ær, ipsa perfectior, esset impossibile, quod ab aqua imperfectiore, ær fieret. Et per consequens à semine multo equo imperfectiore, equum gigni sit impossibile, nisi ab aliquo semine perfectiore, & equo æquè, aut plus perfecto generetur.

*Confusio, vel
nuga Aristot.*

Non etiam, quæ ex 2. de Generatione animalium, cap. 3. referuntur, putà. [Inest enim in semine omnium, quod facit, ut foecunda sint semina, &c.] Adeò perspicua sunt, ut moderatione non indigeant. Testari enim igneum calorem infœcundum esse, seminum autem, & adhuc excrementorum animalium esse prolificum, quod conspiciat Aristoteles ex semine, & excrementis animalia gigni, & ex igne, minimè, & iis quasi differentiam specificam inter hos calores innuat, à vero alienum est. Differre enim specie calores, non dico corpora calida, demonstratione physica verum non esse, alibi facile ostendimus. Etiam undè accidat, pauca igneo calore generari, (falsum enim est quod nulla, ut eventus ostendunt) rationem peculiarem habet, non quidem specificam differentiam inter calores, sed aliam, quam statim exarabo, dùm prius monstrum, nonnulla animalia igneo calore gigni. Salamandræ enim igne aluntur, ex eoque gignuntur. Etiam vermes isti, qui Bombyces appellantur, ignis calore fiunt, eorum semine incluso linteis pendentibus in parietibus triclinii, ubi camini ignis ardent. Et quorumvis animalium terrestrium ova si moderato ignis calore fota sunt, etiam prolem reddere accidit. Nec ob aliud ignem non gignere sæpè animalia cernimus, nisi quia ex quatuor constent elementis, quæ re-

fractis suis summis qualitatibus, in missione concurrunt: & à tam eximio calore, ut ignis est, abhorrent, quem modestum amant. Quippè in corde nullius animalis animal gignitur, quod viscus illud immodico calore redundet, ubi plus ille cælestis calor animalis vigere debebat, quàm alibi corporis. In intestinis tamen, ubi excrementa continentur, quia temperato calore vigent, sæpè vermes, & alia gigni animalia conspiciamus. Quæ manifestè ostendunt, commentitia esse illa, quæ de cælesti calore seminum relata sunt, nisi, ut nos scripsimus, intelligantur.

Sufficere existimo, quæ scripta sunt. Quorum illa, quæ convitia in Aristotelem illata dici possunt, non ut alia à candore mei pectoris oriuntur. Tantùm enim illa scripta fuere, ne adeò præcipites omnes, qui philosophantur, sint, ut statim quod ullam sententiam Aristotelis audiverint, sic fidem illi adhibeant, ut si è cælo nuntiatum ipsis esset. Homo enim fuit, & inter Philosophos doctissimus, acerrimique ingenii vir, sed qui potuit labi. De quo quàm parum miror. Plus enim mihi est molestus, quod non expressius, illustriusque scripserit, quàm quod nonnumquam fuerit deceptus. Ut enim uni Alexandro morem gereret, nobis posteris tantam caliginem suis scriptis non esset relicturus. Philoponi ejusdem Aristotelis Commentatoris, & Averrois, & multò his recentioris, & qui fortassis adhuc vivit, non pauca loca super citato capite annotare possem, quæ omnia missa facio, ut inceptis finem imponam. Hisque missis, moderemur illud, quod nobis objecimus, cùm diximus, dispositiones prævias induci ab agentibus potius ut passa corrumpant, quàm ut formam, quam non attingunt,

Non ut convitiemur Aristot. scripta nonnulla sunt.

gunt, inducant. Nam illud sicubi verum est, in alteratione facta ab elemento in elementum esse posset, & non in ea, quæ fit, cum mistum gignitur, ibi enim agens particulare omne præparat materiam. Et adhuc in elementorum illa mutua alteratione, etsi prius non natura, sed tempore intendatur corruptio patientis elementi, fortassis præcipuè generatio similis vincenti est intenta.

Sufficiant quæ duximus, ut id de quo obiter tractavimus, dilucidatum maneat, & ad proseguendum negotium de principiis naturalium rerum iterum redeamus.

Solutæ sunt rationes, quæ materiam primam omnibus inesse entibus testabantur: desunt ergo illæ, quibus ipsam esse abolendam sum persuasus, quarum prima hæc sit: Omnes entium generationes, ac corruptiones modo à nobis recensito fieri posse sine ejusdem existentia, antecedentibus probavimus: frustra ergo fingeret natura entitates diversas, valens paucioribus absolvere entia.

Secundò sic argumentor. Si materia illa prima esset, necessariò haberet proprium esse sejunctum ab esse formæ, & totius compositi: ergo per se subsistere posset, cum quodvis prius à posteriori absolvi possit, ut inductione faciliè probari potest, præsertim in materialibus causis, de quibus præsens negotium agit. Etiam forma, putà anima rationalis, per se sola esse posset; ergo non majus miraculum esset materiam esse sine forma, quàm è contra, maximè cum dicantur formæ educi de potentia materiæ. Et ultra, valet ipsa sine forma esse, ut totum compositum, ergo generabilis, & corruptibilis erit. Ulterius, generabilis, & corruptibilis est, ergo alteram materiam, &

subjectum supponet: & eadem ratione illa alteram, & sic subindè in infinitum procedendo, infinitæ materiæ essent constituendæ, si una prima esse fateatur. Consequentiam primam, scilicet, si materia prima esset, necessariò haberet proprium esse ut totum compositum, probare nitor. Si enim hanc bonam esse probavero, reliquas bonas esse, certum erit, & inconveniens illatum sequi, dubitari non poterit. Et ut illationem esse necessariam probem, fingamus aliquem ex Peripateticis respondere, illam esse malam collectionem, quòd oppositum consequentis stat cum antecedente, nam etsi ipsa materia sit, non necessarium est illam habere proprium esse, ut totum compositum, quin suum esse pendere à forma, & ipsam puram potentiam esse. Peripateticus asseverabit, ex illa enim, & forma conflatur totum compositum, quod verè per se esse valet, nullam partium essentialium ejusdem per se esse valante, ubi forma educitur de potentia materiæ.

Hanc responsionem Aristotelem recepturum ut propriam, probat sententia ejusdem primo Physicorum, text. comment. 69. Hanc enim tantum inter multas illius, loco huic inferere placet. [Subjecta autem natura scibilis est secundum analogiam. Sicut enim ad statuum æs, aut ad lectum lignum, aut ad aliorum aliquod habentium formam in materia, & informe se habet, priusquam accipiat formam: sic ipsa materia se ad substantiam habet: & hoc aliquid, & quod est.] Id est ad quòd quid per se corpus est. [Unum quidem igitur principium est, non sicut unum existens: neque sic unum: sicut hoc aliquid, unum autem secundum quòd ratio.] Id est, sic una materia est, ut

Increpatur quoddam modus, quo aliquis respondere posset nostræ interrogationi de modo essendi materia.

De principiis rerum naturalium iterum agitur.

Rationes quibus materiam primam non esse tenendum est.

2. Ratio.

ut ratio, id est, forma dicitur una esse. [Amplius autem contrarium huic.] Scilicet, formæ. [Privatio est.]

Sed quod prædicta solutio nulla sit (non enim in præsens discutere volo, an Aristoteles in sensu peripatetico expresso, vel in alio contextum citatum protulerit) validioribus quam possim rationibus probabo. Quarum prima hæc sit. Si materia nihil aliud quam mera potentia est, ergo, vel formæ potentia, vel totius compositi, vel alterius entitatis à materia, & forma, & toto composito, constituentis tamen hoc aliquid, vel nullius rei componentis ens naturale futura necessariò est. Hoc ultimum dicere, absurdum palam est. Non enim ipsa esse principium rei naturalis dici poterit, si jam quod sit mera potentia, non entis naturalis, neque ullius partis ejusdem, potentia sit. Ac aliud, esse, scilicet, potentiam alterius entis à composito, & materia, & forma, non minùs delirium præterito est. Nam si ita esset, non tantum materia, & forma, & privatio, sed & illud aliud ens, cujus materia potentia esset, ingrederetur compositionem naturalis entis, quo nihil enormius. Nam substantia, vel pars substantiæ illud esset, & secluso ente constituto, & materia, & forma, nulla alia pars essentialis assignari potest, intentum, ergo verum. Neque etiam totius compositi potentia dicenda est materia, quod ad corruptionem totius, ipsa corrumpenda esset. Cujus oppositum explicuit Aristoteles, qui ipsam rebus post Platonem indidit, dicens primo Physicorum, text. comment. 82. ipsam perpetuam esse, ingenerabilemque, ac incorruptibilem. Reliquum ergo est, ipsam puram potentiam formæ esse. Quod si confiteatur adversus,

quæro, an potentia formæ dicenda est, ut facultas, vel potentia videndi, aut tangendi dicuntur animalium facultates: aut potentia formæ sit, quod ipsa suscipere eam, ut subjectum prompta est, aut potentia formæ appelletur, quod ipsa nata sit transmutari in formam. Sed nullo prædictorum modorum potentia formæ nominari necesse potest, ergo vel alio modo mera potentia dicitur: vel si nullus præter relatos est, & iis, vel ullo illorum modorum ea dicta formæ potentia proprium esse, ut totum compositum, est necessariò habitura, fictam, & non veram materiam invenisse Aristotelem, & ejus sectatores dicere tenemur, cum ipsa proprium esse habente, sequitur impossibile supra illatum.

Incipiamus ergo membra divisionis præfatæ discutere, ut appareat, an ullo illorum modorum verum sit, materiam dici formæ potentiam. Et quod in primo sensu nequaquam appelletur materia potentia formæ, probat manifestè, quod illius modi potentiæ posteriores sunt suis subjectis. Prior enim tempore, vel natura est homo, quam facultas, vel potentia videndi ejusdem. Et prius est animal, quam facultas tangendi ejus: ergo prior esset forma quam materia, quod eidem Aristoteli adversum est, ipsa enim est principium, ex quo alia fiunt, & in quod ipsa resolvuntur, ut primo Physicorum, text. comment. octuagesimi secundi, inquit. Ergo non posterior forma dicenda.

Item per universum primum Physicorum fermè passim offenditur materiam primam esse subjectum formæ, implicat ergo ipsam esse facultatem formæ, quod forma esset subjectum ejusdem.

Tertiò, facultas cujusvis entis est,

Membra diversa digeruntur increpanturque.

Authoritate Arist. increpatur quod quoddam modus essendi materiae.

à qua velut à causa tota, vel particulari producit effectus: sed materia nullius est activitatis, ut expressè Aristot. 2. de Generatione, & Corruptione, text. comment. 53. refert, & primo ejusdem text. comment. 8. ergo in prædicto sensu nullo modo materia dici potest formæ potentia.

*Examinatur
secundum mem-
brum.*

Supereft ergo secundum membrum examini subicere, scilicet dici materiam sinceram potentiam formæ, ut quæ eam suscipere prompta, & nata est. Velut dicimus aquam potentiam susceptivam frigiditatis, quod ipsam est nata suscipere, ac quod velut frigiditas suscepta efficit aquam frigidam, quæ sine frigore frigida esse non potest: ita forma in materia recepta, dat esse materiæ, quæ sine forma esse non habet. Quod membrum ut universi Peripatetici, exponunt Aristotelem ipsum voluisse, tam 1. & 2. Physicorum, quam in duobus libris de Generatione, & Corruptione, ac aliis diversis locis, qui commentaria, quæ hac nostra tempestate extant, legit, facile intelliget. Sed neque sic posse materiam dici potentiam formæ, exarare auspicor. Primò collationem illam, quam Aristotelis partes agentes introducunt, examini subiciendo. An, scilicet, sic materia formæ substantialis subjectum sit, & recipiens ab illa esse, quod habet, ut aqua frigiditate dicitur frigida, & homo albedine albus, sine quibus accidentibus impossibile est aquam esse frigidam, neque hominem esse album. Et videor mihi statim in foribus istos delinquere, quod nemini eventurum Aristoteles 2. Metaphysic. text. comment. primi proclamatur. Nam si similitudo illa ullius momenti esset, paritas esset servanda: qua servata, sic collecturi erant, ut ex frigiditate, & aqua

aggregatum est, & dicitur frigidum, & ex albedine, & subjecto albo conjunctum nominatur, & est album: sic ex materia, & forma compositum substantiale est, & dici debet existens. Ac ulterius collatio processura erat. Et ut aqua sola, aut frigiditas tantum non est frigida, neque homo tantum, aut albedo tantum est albus, sed homo, & albedo, & aqua, & frigiditas dicuntur, & sunt frigida, & alba, sic materia non ens dicenda esset, & forma quoque, & ex ea, & forma aggregatum ens appellandum, qua paritate servata, non infertur materiam suscipere esse à forma: sicut neque aqua seclusa frigiditate, qua afficitur, animadversa, est frigida: neque homo seclusa albedine, qua alteratur, est albus, sed utrumque.

Si objicias falsum esse, quod ultimis illis verbis protuli, hominem, seclusa per animadversionem albedine, non esse album, & aquam eodem modo perpensa frigiditate, non esse frigidam, quia si quis tantum hominem albedine affectum, ipsa manente, considerat, non contemplato colore albo, album esse dicet: & aquam, eadem consideratione facta, frigidam nominabit, mendacium impossibile dixisse statim probo. Quia Aristoteles dicebat album præcipue albedinem significare, & si ita sit, quod dictione connotativa connotatio præcipue significetur, sive subjectum, tam Aristoteles, quam universi Logici pro comperto habent, terminis connotativis substantiam, & accidens simul significari, & per consequens impossibile esse album sine albedine verè dici posse. Et quod negotium præsens de denominatione concretorum compellit parum desistere ab eo de quo agebamus, patienter legentes tolerant,

*Solvuntur nō
nulla à nobis
dicta quam-
dam falsa as-
sertione.*

exoro, cum non parum intersit, hanc collationem inter concreta discutere. Ergo ut ipsa dilucidetur, ultra dicta quæro, an homo ille, qui affectus albedine absque eadem animadvertitur, & albus ab adverso appellatur, quidquam suscipiat ab albedine inhærente quo denominatur albus, aut nihil? Si nihil, nulla ratio erit, cur potius ipse dicatur albus habens albedinem conjunctam, dum illa non contemplatur à denominante, quàm cum se-junctam habet: sed si ipsa albedo se-jungitur, minimè homo albus nominatur, ergo etsi conjungitur, & consideratione nulla mentio ejus fit, albus non est dicendus. Si inquis aliquid induci ab albedine in hominem album, quo dicitur talis, mox insurgam adversus te, hoc posse à Deo suppleri, cum sit effectus albedinis, non ut informantis, nam sic tantum est inhæsiō effectus formæ, sed ut efficientis, quam vicem Deum posse supplere, nullus pius ambigit: & inde inferretur se-clusa albedine, & manente ejusdem effectu in re alba, dicendam rem albam, quod esse impossibile, ut indubitatum supponebas. Superest ergo verum esse, quod inter arguendum prædixeram, collationemque prædictam, quam Physici, & Theologi faciunt, iniquam esse.

Si dicis citra albedinem inhærentiam accidentis ad subjectum esse in subjecto albo, hoc nihil vitabis. Quia illo accidente (jam quod illam distinctionem falsam inter albedinem, & inhærentiam albedinis admittam) non dicetur substantia alba, cum sit illud accidens respectivum, & albedo absolutum.

Iteratò fortassis suadere niteris, substantiam albam, frigidam, & dulcem, ac aliis accidentibus affectam sine eisdem consideratam, dici talem, & non aggregatum ex

ea, & accidente efficiente, quòd Logici, & Physici hanc propositionem veram esse sine controversia dicunt, Sortes est albus dum ille albedine est affectus, quæ aliter vera esse non posset, cum sit affirmativa, nisi subjecto, & prædicato supponentibus pro eodem, & cum Sortes tantum substantiam sine albedine significet, & albus utrumque, & de subjecto, quod substantia, ut dixi, sine accidente consideratur, significatum prædicati, hoc est, album, verè dicatur, restat Sortem esse, qui seclusa albedine, albus dicitur.

Sed huic non valdè difficilis est responsio, intellecta significatione termini absoluti, putà Sortis, qui non aliud dicit, quam individuum humanum, quibusvis accidentibus affectum, ut per illam dictionem, Sortes, non tantum substantia seclusis accidentibus intelligatur: quia sic potius, quod vocatur species conciperetur, quòd secluderentur conditiones individuum constituentes, quàm singulare. Sed substantiam illius hominis quibusvis accidentibus natis homini inesse intelligitur: & sic albedo inens Sorti ut unum de illis, per terminum, Sortes, significatur, sed præcipuè ejusdem substantia.

Si contra solutionem insurgis, inquiens, duo falsa ex eadem elici: alterum, quòd per terminum absolutum accidentia significantur, quod solis connotativis competit: aliud, quòd si responsio vera esset, in hujusmodi propositionibus, Sortes est albus, aut calidus, aut magnus, & in consimilibus, semper nugatio committeretur: nam idem de eodem diceretur. Illa enim, Sortes est albus, huic æquivaleret, Sortes albus est albus, quod nugatio nominatur.

Huic objectioni per confessa à

*Objectionis
responsio.*

Alia obiectio.

*Inhærentiam
relationis dis-
tinctionem non
esse à re alba
ostenditur.*

Alia obiectio.

*Responsio ad
Objectionem.*

Bea-

Beato Thoma, in libello de Ente, & Essentia, prope finem, capitis tertii respondetur. Quòd, ut ipse fatetur, quòd animal, & quaecumque genus, significat indistinctè speciem, nam animal, non significat aliquam partem hominis, sed totum id quod est homo, ne duæ distinctæ essentiae in homine esse dicantur, nisi quòd per dictionem, animal, confusè, indistincteque species concipitur: quia animal ut materia est, cui homo, aut equus ut forma additur per intellectus considerationem. Sic per individuas dictiones Sortes, & Plato, & alias hujus mæsis, accidentia, quæ principium individuationis sunt, intelliguntur, confusè tamen, ut species in genere. Non ergo est nugatio prædicari Sortem implicite, & confusè, indistincteque significantem albedinem, de albo distinctè explicante albedinem. Ut non est nugatio prædicari animal, de homine confusè significato per dictionem, animal. Neque etiam sequitur esse, Sortes, terminum connotativum accidentalitèr, quia per eum significatur confusè albedo, sed tantum albus, qui expressè dicit accidens, quod afficit. Ut neque est terminus connotativus essentialitèr animal, quia per illum confusè significatur homo, qui quasi forma animalis est, sed tantum rationale, quòd expressè dicit differentiam essentialem hominis.

Relata indocta collatione, seductos usque in præsens ævum, non qualescumque viros lego, sed doctissimos, piissimos, ac acerrimi ingenii summos Theologos, ac tam levi cavillo deceptos (nescientes nexus ejusdem dissolvere) in fermè impios incidisse laqueos, qui alias sanctitate eximia comprobati scriptores sunt. Inquiunt enim prædicti, quantitatem accidens esse, &

Tom. I.

Deo non licere separare eandem à re quanta: neque relationem accidens etiam à fundamento, vel termino, neque materiam à toto composito, nulla potiori ratione impietatis assertæ partes tuentes, quàm supra relata, scilicèt, sic illa impossibilia esse, ut hominem seclusa albedine album esse, aut aquam seclusa frigiditate frigidam dici. Hæc enim implicare existimant, & sub posse non cadere, indeque illud genericum eliciunt, Deo conditori minimè concessum esse, causam formalem supplere. Ubi, ut prædixi, seducuntur, non respicientes dispares multò esse collationes illas, ubi potissimum omnimoda similitudo futura erat, si ratio ullius valoris fuisset. Namque cum assumunt impossibile esse, quid album sine albedine dici, vera dicunt, & non aliud, si intellexissent, quàm impossibile esse duos lapides constituentes dualitatem, esse si alterum corrumpatur. Ut enim duo lapides duæ entitates distinctæ sunt: sic albedo, & album, & frigidum, ac frigiditas, duæ entitates sunt, constituentes album, & frigidum. Et cum statim subsument, ergo neque pater sine paternitate, neque quantitas sine re quanta, neque materia sine forma esse valebunt, duplicitèr peccant. Primò, petendo principium, sumunt enim ut verum, quod probare tenentur, & de quo est tota dissensio. Vel aliud deterius committunt, quòd in exemplo albi, & frigidi sumunt substantiam, & accidens, quod est totum denominatum, & in exemplo quantorum, & relativorum, & materiæ, sumunt partem subditam, & quæ subiectum tantum est, quo enormissimè labuntur. Porro, quis non noscit, quòd si nominalis verarum entitatum inquisitor, & fictarum explo-

T 2

for,

Doctissimos,
ac piissimos
viros seductos
esse levi cavillo.

for, cum reali (sic dicto, quod multas fingat, quæ non sunt res) disputans, aperte, ac ingenuè negat quantitatis à re quanta, relationum à fundamentis, & terminis distinctiones reales, sed tantum intellectus consideratione, quod argumento realis dicenti, ut album esse, neque dici potest sine albedine, ita neque quantum esse, nec dici poterit sine quantitate, non sit in promptu ei responsio consequentiæ negatio, dissimilitudinem patulam in medium ducendo, quod vel quantum à reali appellatur, quod ex substantia, & quantitate accidente resultat, & sic peti principium à reali, illud enim negabat nominalis, quod inter disputandum ut verum supponitur à reali. Aut quantum subjectum tantum affectum quantitate, sed sine ipsa dicit, & pejus, ut dixi, delinquit, quod collationem facit substantiæ tantum subditæ quantitati non consideratæ, albo, quod aggregatum ex albedine, & substantia est, in quo latet universus error: quippe si ut tantum substantia sumitur in exemplo quanti, ita tantum substantia sumeretur in exemplo albi, non impossibile esset (immò statim eventurum, cum album transit in nigrum) quod album sit sine albedine.

Detegitur antiquorum error, quo distinctiones reales inter multa fingeant.

Utque palam pateat antiquorum, & neotericorum deceptio, in medium ducere volo modum, quo similitudines illæ, quibus illusi sunt, validæ essent, ubi nomine singulari utar, ut omnis cavillus deleatur. Similitudines, quibus decipiebantur, hæ sunt. Ut Petrus non potest sine albedine dici albus, sic neque idem sine paternitate dici pater, neque sine quantitate quantus: ergo ut non potest auferri albedo à Petro, ipso manente albo, sic nec paternitas, aut quantitas ab eodem,

ipso manente quanto, aut patre tolli poterit. Quæ consequentiæ, si scientiam genituræ essent, sic formandæ forent: Ut Petrus non potest sine albedine accidente à se realiter distincto dici albus, sic nec idem sine paternitate, aut quantitate accidentibus à se realiter distinctis dici poterit pater, aut quantus. Quæ consequentia bona esset, sed negaretur quod à reali sumitur ut verum, putà quantitatem, aut paternitatem distingui realiter à Petro, ut albedo. Quin paternitatem Petri nihil aliud esse, quam genuisse filium, qui vivit, & quantitatem ejusdem esse ipsum taliter se habere, ut partem extra partem habeat, nominalis verè asseverabit. Hæ ergo, quæ veræ sunt, paternitas, & quantitas minimè se jungi à Petro poterunt, ipso patre, & quanto manente: ut neque albedo ipso albo nominato. Petrus quippè minimè pater dici poterit, interempto filio, quem genuerat: neque idem quantus appellari valebit, universis partibus ejusdem in puncto coeuntibus. Et ut albedo accidens realiter distinctum à Petro se jungi potest naturali actione ipso manente vivo, ita ab eodem quantitas, si accidens realiter distinctum à re quanta esset, corrumpi posset: & paternitas etiam si accidens differens à patre esset, se jungi ab eodem valeret, vivo filio, quod implicat, esset enim pater, quia filium, quem naturaliter genuit, habet: & non esset pater, quia deesset illi paternitas, sine qua ex confessis adversariorum pater esse non potest, vel in aliud inconveniens laberetur adversus, quod si adhuc sejuncta paternitate, & filiatione, pater, & filius dicerentur, & essent, incassum genitas fuisse illas relationes, diceremus.

Ex quo sequitur deinceps inter-

di-

*Interdicitur
quædam sen-
tentia, ut quæ
pias aures of-
fendit.*

dicendam sententiam illam, certis-
simam à multis creditam, quæ au-
res pias offendit, substantiam non
posse per Dei potentiam sine quan-
titate accidente realiter à substan-
tia distincto, distantes partes habe-
re, quòd id proveniat à causa for-
mali, quam ipse supplere non po-
test. Nam si id dixissent, ut qui sig-
nificassent, quòd quam maximè à
natura divina distet, ac alienissimum
sit, ipsam esse formam alicujus en-
tis, certa, & vera, ac indubitata
referrent. At si inquirunt à quanti-
tate jam quòd à quanto distasset o-
riri substantiæ subjectæ partium
distantiam, quòd quantitati ut cau-
sæ effectrici competeret, à Deo
suppleri non posse, impium esse mea
ruditate censerem. Confiteor tibi
pater domini cæli, & terræ, quia
abscondisti hæc à prudentibus, &
sapientibus, & revelasti ea parvu-
lis. Ita pater, quoniam sic placi-
tum est ante te.

*Quantitatem
non posse dici
distinctam à
re quanta.*

Secundò inferitur, in præsens,
nec in posterum minimè opinan-
dum, quantitatem accidens esse
distinctum à re quanta. Nam ratio
illa adeò validissima ut vetustissi-
ma, sine quantitate substantiæ par-
tes sic distaturas, ut eadem distant,
indeque superfluam esse, jam non,
ut solita erat solvi, poterit. Tolle-
batur enim à Deo Omnipotenti po-
testas illa, quæ nullam contradic-
tionem eventibus inferebat, putà,
sejungendi quantitatem à re quan-
ta, concessa, quæ fingebatur, dis-
tinctione reali inter utraque, quod
deinceps rerum conditori reddend-
um, qui dictata si vera sunt, sua
potentia à veritatis æmulis tueatur:
si falsa, deleat, ac dictanda suo
sanctissimo spiritu illustret.

*Confutatur
quædam solu-
tio, qua cre-
ditur validæ
nominali ra-*

Porro ab admittente eventum,
quòd Deo liceat sejungere quanti-
tatem à re quanta, & consenti
differre utraque, ut subjectum, &

accidens, non sufficienter solvitur
objectio illa recensita, scilicet, par-
tes distaturas ut prius, ergo incas-
sum à Deo fuisse productam quan-
tatem, sine ipsa rebus quantis
non alium modum servaturis, quàm
ipsa præsentem, & afficiente substan-
tiam, dicendo, qui respondit, non
superfluè genitam quantitatem,
quòd Deus seclusa ipsa, vices ejus
suppleret. Ut non dicitur incassum
Sol creatus, quòd ipso in nihilum
redacto, potuisset Deus mundum
illustrare, nam dissimillima est etiam
hæc collatio, ubi si solutio ullius
valoris esset, simillima futura erat,
quòd nominalis inquit, secluso
quovis miraculo, præter corrup-
tionem illius accidentis appellati à
reali, quantitas, Deo concurrente
non aliter cùm creaturis, ut solitus
ante corruptionem quantitatis erat,
partes substantiæ sic ut prius dista-
bunt, ergo incassum genita est
quantitas, qua distent. Quæ adeò
exactissima collectio est, ut respon-
sionem non patiat, & dissimilli-
ma illi respondentem argumento, si
Sol esse desiisset, & Deus miraculo
illustrasset mundum, incassum esset
genitus Sol, quòd in hac ultima su-
mitur, & Deus miraculo illustrasset
mundum, quod in priore non refe-
rebatur. Ideoque ista ultima solvi
facillimè poterit, & non prior, red-
dendo rationem creationis solis, ne
Deus, ut immediata & singularis
causa, teneatur illustrare mundum,
qui à sole solitus erat illuminari,
Deo ut universali tantum causa
concurrente.

*tionem pro-
bantem quan-
tatem esse idē
rei quantæ,
solvi.*

Dices fortassis, quòd si illud
exemplum Solis non fuit sufficiens,
alia multa inveniri possent, quæ
sufficiant: putà, si Deo placuisset,
non indigere homines oculis ad vi-
dendum, neque naribus ad olfac-
tum exequendum, neque auditu
ad audiendum, & quòd sine his ac-
tus

*Alia solutio
quoque expli-
ditur.*

tus illi effici possent, partibus illis corio, & carne tantum fabricatis, ubi anima posset affici, ut nunc informando oculum afficitur, & quod nec ob id, hæc organa incassum fabricata esse, est existimandum, quod sine illis operationes sensitivæ exequerentur. Ad cujus normam adversus diceret, res quantas etiam partes distantes posse habere sine quantitate, tamen quod Deo placuerit, non sine ipsa substantias corporeas, & accidentia partibus distantibus esse.

Evasio quædam improbat.

Quæ evasio exigui momenti est. Nam etsi fateamur, Deum, illud, quod retulimus, efficere posse, & infinita alia multò relatis difficiliora, negamus tamen frustra, ut nunc sunt facta, esse condita. Non enim immerito, sed quia scilicet, pulchriora animalia, iis, quibus ornantur, organis sensitivis incedunt, quam sine illis, quod in quantis dici non valet, non enim pulchrius, neque deformius, quantum esset, si partes sublata quantitate distassent (si ipsa, ut fingitur, esset à re quanta distincta) quam si sine illa partes diversæ diversum ubi haberent, indeque cæteris paribus pluralitas esset vitanda, ut ratio nostra probabat.

Solvitur quoddam argumentum quod ex nostris assertionibus elicitur.

Jam ex nostris assertis argumentum adversus nos fortassis elicies. Qualiter mihi visum nuper sit, nihil tribuendum naturæ rerum, cum jam egomet fatear, ideo sensus hos exteriores sic fabricatos, quod pulchrius animal his sit, quam eisdem orbatum. Nam aut illa pulchritudo ex natura rei est, aut ad Dei libitum. Si ad Dei voluntatem entia pulchra, & deformia sunt, (dicit adversus) posset Deus fabricare hominem sentientem, & intelligentem sine organis, quæ conspiciuntur, & ipsos quoque efficere pulchriores, quam nunc sint, con-

ferendo pulchritudinem insigniorem quam humana est, ruditati illi, & auferendo pulchritudinem ab elegantia hac: quod cum effecisset, & hominem absque organis sensuum sentientem tamen fabricasset, pulchriorem esse illum homine, qui nunc gignitur, compellendi essemus dicere. Indeque ratio nostra, qua frustra esse factam quantitatem ostendebamus, diluatur, vel in aliud divisionis membrum compellendi sumus incidere, fatendo scilicet, pulchritudinem ex natura rei talem esse. De quo Plato in dialogo Hippia majoris non pauca sub persona Socratis diserit. Et sic incidendo in ea, quæ improbabamus, capiemur. Nam pulchrius esse quantitate accidente distare partes, quam sine illo, protervius nobis contrarius.

Hoc argumentum in præsens propositum nullius vigoris est. Quamquam, ut statim ostendam, tangit non adeò leve dubium, ut magna discussione non indigeat, prius ostensa facilitate solutionis relatæ rationis, quæ hæc est. Porro si quantitas albedinis, aut saporis, aut cujusvis sensibilis proprii, seu ipsius corporeæ substantiæ quantitas sic nos seorsum affecisset sine sensibilibus propriis, ut cum ipsa quantitas auferretur (manentibus partibus ubi prius quam esset ablata sitæ erant) aliter immutassent relata, protervius dicere posset, sibi elegantiores videri albedinem, accidente illo, quantitas, dicto quam sine illo: & alia accidentia plus cum quantitate, quam sine illa arridere sibi. Verum cum non aliter esset immutaturum ullum ex illis accidentibus sine quantitate, quæ esse fingitur distincta à quanto, quam cum illa, dum partes distassent, Deo jubente, nam illa seorsum nunquam sensata est, certissime ostend-

ostenditur incassum genitam esse. His missis, accedo aliud, quod promissi, innuere, non enim hic locus decens est, ut dubium hoc, de quo jam ago, omnino enucleetur. Nempè dubium ingens videtur, an si (verbi causa) homines non iis, quibus formantur effigiebus, essent configurati, sed alterius modi, putà, ut suprà dicebam, facie spherica, & corio universam tegente, hiatu unico dumtaxat ad gulam usque cavato, quo alimenta in ventrem devorarentur, pulchriores simpliciter essent, quam nunc, iis elegantibus instrumentis sensuum formati. Et quod dubitandi occasionem infert inter multa, hoc est, Deum conditorem omnium, adeò liberum esse, quòd sic, ut illi placet, omnia genita sint: cui voluntati subesse quoque videtur, nonnulla creata elegantia esse, alia turpia, prout illi placuisset, eandemque creaturam, quam affabrè, aut pulchrè fabricatam dicimus, ut sentimus, efficere Deum posse esse turpem, apparet, ut illi liceret terræ à prima creatione ascendendi vim concessisse, & igni descendendi: etiam adeò diversam hominum opinionem inter alias, & alias gentes de pulchritudine humana versari, ut apud Cyclopas, si qui fortè sunt, nos foedi censeamur, & monstra nuncupemur. Et ab Indis parum ante nostrum ortum inventis, primi Hispani visi fortè turpissimi censebantur. Usus enim, & consuetudo assuescendi cum Hispanis illis imperantibus, fortè coëgit jam eos pulchros haberi nunc, qui olim foedissimi existimabantur. Etiam, ne domestica omittamus exempla, dum in alium orbem migramus, inter unius civitatis, ac unius domus incolas non pauca jurgia, & contentiones passim oriuntur inter disceptandum,

quæ foeminarum sit pulchrior: nonnullis dicentibus Isabellam pulchriorem Anna esse, quin hanc deformem, aliis oppositum proterventibus, nullis alium quàm Deum arbitrum permittentibus. Cujus relati dubii exactum examen, ut prædixi, alio loco differo, prædictis sufficientibus, non tantum pro præfenti loco, sed & pro quodam infra tractando, cum de educatione formarum de potentia materiæ agemus ubi obiter forsan id absolvemus.

Fortassis rationi ductæ respondebis, quòd si accidisset quantitatem sejungi à re quanta per Dei potentiam, quamvis partes distassent sine quantitate, ut solitæ erant cum eadem, insignior quantitatis effectus deesset, putà occupare locum, nam secum aliud corpus toleraret, à quo alienissima esset, res quanta si quantitate esset affecta, & hunc esse insigniorem effectum quantitatis dices, quòd probat id, quòd sejuncta quantitate, non posset Deus tribuere illi, à quo ablata esset quantitas, ut locum occuparet, ut præfatus dominus magister (quem ego subticui) dicebat. Sed certè (salva reverentia tam illustris viri) alienissimum hoc est à captu hominum, & rationi contrarium. Quis enim credere poterit, si Deo placuisset, non posse ipsum, conferre quanto, à quo ablata est quantitas, ut nullum aliud quantum secum toleret, re ipsa adeò factu levissima, prout intellectus concipit, ut nulli facilitate cedat? Quin naturæ substantiarum habentium partes extra partes hoc proprium esse, quòd non admittant aliam secum substantiam quis ambigit? Angeli enim, & cæteræ substantiæ separatæ secum admittunt alia quanta, quia non habent partes extra partes: quippè si sine quantitate possent partes distare,

re, & res alias in eodem loco admittere, aliqua entia sic creata fuissent, ut jam essent substantiæ, quæ nullam partium distantiam haberent, neque locum occupassent, ut Angeli, & aliæ oppositæ, quæ partium distantia, & occupatione loci differrent, ac mediæ, quæ non occuparent locum, & partes distantes haberent. Dein nulla contradictio, neque repugnantia ulla ex illo eventu sequitur: ergo quod fieret, nulli dubitandum, si Deus velit. Tum maximè, quod si corpora beatorum, quæ visione divina fruuntur, ut sanctissimæ genitricis, non occupant locum, quæ prius dum vivebant, occupabant, id in gloria, non aliter habuisset, quam per ablationem quantitatis. Si iterum in mundum illorum aliquod illaberetur, non video, quod obstaret, quominus Deus posset illi conferre vim occupandi locum, ut prius, nedum restituta quantitate, neque aliquod impossibile simpliciter ex hoc sequi, assequi valeo.

Neque ejusdem doctissimi authoris ratio, qua convincere nominales existimat, ullam firmitatem habet. Ea est, si quantitas non differret à re quanta, sequi materiam suam quantitatem habituram, & formam aliam, & accidentia diversa ejusdem compositi etiam alias, quæ omnia nominales fatentur. Indeque ulterius sequi, quod tam multa quanta penetrativè se haberent, cum tam materia, quam forma, quam accidentia compositi simul in eodem loco essent. Et ultra, quod si iis quantis non repugnasset simul in eodem loco esse, nec duos lapides, aut duos homines esset impossibile simul eundem locum occupare. Et consequens esse falsum, eventus probat, ergo antecedens. Facile enim nominalis solvit, inquiens substantiæ

quantæ, natæ per se existere, convenire, secum nullum quantum sui prædicamenti posse tolerare, quod accidentibus abnegatur, possunt enim accidentia quanta quotquot fuerint, penetrativè cum substantia etiam quanta esse: & nulla substantia quanta nata per se existere, ullam ejusdem naturæ in sui loco patietur.

Certè si relata ratio ducta contra eos, qui testantur quantitatem à re quanta distingui, in inventorem retorqueatur, haud facillimè, ut opinor, solvetur. Inquit quippè author citatus, quod reales facillimè solvunt illam objectionem, negantes diversis quantitibus esse quanta accidentia, & ipsam substantiam, quin unica quantitate esse quantam substantiam, & accidentia, quæ ei insunt: indeque non posse inferri adversus realium opinionem, quod penetrativè multa quanta eundem locum occupent, ut contra nominales illatum est. Nam si ad amussim ratio relata perpendatur, ac probè examinetur, in idem impossibile cogit incidere eos, qui unica quantitate substantiam, & accidentia, quæ insunt, esse quanta dicunt, ut qui diversis, nisi ut nominalis solvit, rationi responsio reddatur. Ut enim qui partes realium tuetur, infert, quod diversis accidentibus, quantis existentibus singulis propriis quantitibus, & substantia quantitate ab his diversa, etiam quanta existente, penetratio dimensionum introducit: sic ego, qui nominalium partibus faveo, dico, idem quantis realium eventurum. Si enim (exempli gratia) lignum bipedale quantitate bipedali quantum est, & ejusdem accidentia eadem ligni quantitate quanta sunt, & non minus quantum unumquodque illorum, ob id, quod unica quantita-

te quantum est, quàm si diversis, neque minùs illa unica quantitas apta efficere, quòd distent loci latera, quam si diversa sint: ergo si in quanto nominalium sequitur dimensionum penetratio, etiam in realium quanto, eadem inferenda est.

Probatur non plus inconvenire, unica quantitate quàm pluribus res quantas esse.

Certè nihil interest, an unica quantitate quantum sit lignum, & sua accidentia, an diversis. Quia si illud interesset, sequeretur, quòd si Deus unam numero quantitatem innumeris substantiis quantis, quas noviter creasset, indidisset, ita ut illud, idemque numero accidens in pluribus subjectis esset, quòd illæ universæ substantiæ simul esse, & penetrativè possent, quòd unica singulari quantitate participarent, & non diversa. Non enim ob aliud realis existimat, simul esse accidentia diversa in eodem subjecto absque dimensionum penetratione, nisi ob relatam causam: sed illud impossibile videtur. Nam si quodvis illorum quantorum à Deo creatorum quantis iis, quæ nunc sunt, proximaretur, & per vim locum alterius quanti occupare niteretur, alterum quantum necessariò à proprio loco expulisset: ergo, & quodvis etiam illorum quantorum noviter genitorum etiam aliud germanum expellet, quòd etiam illorum quodlibet suum proprium locum occupat, ut quæ nunc sunt. Et non est major ratio unius quàm alterius: nisi cognitionem ullam credis inesse illis quantis, quæ quæ participant eadem quantitate tolerare volent, & simul cum eis esse, & reliqua quanta non: quod quàm ingens dementia sit, omnes nove-

Examinatur aliud exemplum realium.

Sed de his non plura, ut examini subjiciamus, an verum sit aliud exemplum realium, scilicet paternitatem à patre distinguere realitèr, &

non posse esse patrem sine paternitate per Dei potentiam: neque similem absque similitudine relatione realitèr distincta à re, quæ similis est, & sic aliorum quodvis relativorum. Et verum hoc non esse, paucioribus, ac certioribus quàm possumus rationibus ostendamus. Quamvis non ignoremus tam à Gregorio Ariminensi primo Sententiarum, distinct. 28. quæstione 2. quàm à multis Doctoribus: & præsertim in codicibus nuper editis à citato Authore non ruditer esse hoc negotium tractatum. Sed quia, ut reor, aliqua addam, quibus certum omnibus deinceps erit, actum esse de decreto realium, idèò placuit hìc ea exarare, quæ non parum conducent ad abolitionem materiæ primæ illis, qui candido pectore hæc legerint.

Sit prima ergo ratio ejusdem formæ, cum ducta contra testantes quantitatem distinguere à re quanta. Si Deus abstulisset paternitatem à patre, manente filio, an diceretur alter pater, & alius filius ejusdem, ablata filiatione, relatione, an non? Si dicatur quòd sic, incassum ergo productæ fuere illæ relationes, quæ nulli usui erant futuræ hominibus. Seclusis enim ipsis, pater appellaretur, & esset pater, ut cum illa: & filius eodem modo. Si dicatur, quòd neque unus pater, nec alter filius nominaretur, & esset, sequeretur aliquem esse naturalitèr genitum ab aliquo, qui non discessit à vita, & non dici filium ejusdem, nec se patrem habere, quod implicat contradictionem. Consequentia est nota, de filio illo, cui ablata esset filiatio, & à patre paternitas relationis. Si dixeris nimirum sequi hoc impossibile, quia ex impossibili sequitur quodlibet, neque hoc quicquam vitabis: quia vel impossibile naturæ auferri relationem à funda-

mento, & termino manentibus ipsis esse putas, vel etiam absolute, & Dei potentiae non subijci. Si primum scitum est impossibile naturale, impossibile etiam naturale inferre, & non quod contradictionem, ut relatum, implicat. Si secundum, ut qui has distinctiones relationum introduxerunt, opinati sunt, in foribus offendunt rationem illam validissimam sibi adversantem, Dei potentiae subditum esse, ex quibuscumque duabus rebus realiter distinctis, alteram posse separare ab altera: dum una ex his Deus ipse non sit, aut alterius pars, indeque inferri, cum paternitas à patre, & filiatio à filio distinguantur ex adversariorum confessis, posse relationes destrui, terminis manentibus. Minimè enim ratio hæc inanibus verbis solveretur, quòd illa, quæ contradictionem inferunt, Deo non subijciuntur, & hujusmodi fore patrem esse sine paternitate, aut filium sine filiatione, ut album sine albedine, aut calidum sine calore: ideoque Deum facere non posse filiationis, aut paternitatis sejunctionem, manentibus patre, & filio. Nam, ut audistis, in illis, quæ mox de quantitate egimus, dissimillimæ sunt istæ collationes, verum enim est calidum significans substantiam, & calorem afficientem esse non posse, altera partium remota: ut homo corpore, aut anima sejunctis, homo manere nescit. Secus si referretur an corpus manere posset, anima seclusa, aut vitrum frigidum, ablato frigore: ubi tantum subjecta manere finguntur, formis abjectis: quod nullus quantumvis demens inficiabitur. Ergo similitudine servata, Sortes manere valebit, paternitate ejus, quæ patris forma, & qua pater nominabatur, corrupta. Capere enim minimè valeo, quo furore

acti, ausi sunt nonnulli à Dei potentia auferre effectum illum, quem interitus filii assequi potest. Faten- tur certè paternitatem amitti absque ullius ope interempto filio, Sorte patre manente: & negant eandem per Dei omnipotentiam à patre dividi posse, filio vivente: quasi effectus ille, putà paternitas orta à filio, & patre in patre, vel à solo patre, aut à solo filio in eodem patre, Deo invito ipsis viventibus, producendus sit, catholicis omnibus, qui rectè sapiunt, scientibus, Deum liberè concurrere in cujusvis creaturæ productione, indeque attestari compulsos, posse ipsum in generatione filii concurrere ad illius substantiæ creationem, & suorum accidentium præter filiationis productionem, ubi usu veniet, esse filium sine filiatione: ratioque statim dicenda, vim tantam habebit, ut solutionem non patiatur, quid scilicet, conferret relatio, cum sine ipsa homo ille sic filius, ut cum eadem esset, & diceretur: & pater eodem modo pater etiam appellaretur.

Error universus illorum, qui relationes, & quantitates, & alia à substantia non distincta, distinguere crediderunt, ortum traxit ex similitudine nominum concretorum, quæ accidentia realiter à substantia differentia connotant, ut album, calidum, dulce, & alia consimilia ad quantum patrem figuratum, sedentem, currentem, & alia hujus formæ. Cujus parelenchi, ac cavilli tricam explicuimus in his, quæ de quantitate mox tractavimus.

Et ne deinceps hic error antiquus inter Physicos versetur, ut quosdam modos habendi substantiæ, quæ est primum prædicamentorum, & sine quo alia non essent, ut Aristot. in cap. Prædicamentorum testatur, accidens realiter dif-

Offenditur una de realium error ortu traxit.

Due methodi quibus cognoscuntur accidentia realiter differentia à substantia hic exarantur.

tinctum ab eadem existiment, sed ea tantum accidentia realia esse sciant, quæ talia sunt, quandam genericam methodum propono, quæ hujusmodi est. Illa tantum habenda sunt accidentia realiter distincta à substantia, à quibus si homo parte sensitiva afficeretur, notionem novæ rei sensisset, dum tamen talia non sint, quod in hominis potestate situm sit, ea eundem gignere. Hanc conclusionem sic probo. Ideò distinctas res esse, quæ sunt, sensibus cognoscimus, quia vel diversis in locis contineri ea percipimus, & sic singulares substantias Sortis, & Platonis, & hujus lupi, & illius lapidis, & aliorum similium differre realiter scimus, quod non simul, ac penetrativè se habeant, sed quodvis illorum singularium se junctum ab alio sit, vel quod res penetrativè se habentes, ac simul existentes, aliter nostros sensus afficiant. Ideò enim albedinem lactis distingui à dulcedine ejusdem, judicamus, quod oculis percipimus nitorem albi, & gustu dulzorem lactis: quæ si idem in lacte essent, oporteret alterum ex judiciis deceptorium esse. Nam nullus albedinem, dulcedinem esse testatur, sed quodvis ab alio differre, vel quod altero corrupto, aliud maneat, etiam distincta esse opinamur. Quo intelligimus substantiam Sortis non esse suam albedinem, quod ipso manente, suus color variatur. Et eadem ratione cognoscimus ipsum non esse suum odorem: & alia, quæ à substantia distincta sunt, hoc methodo intelligimus. Verum cum in his duobus ultimis modis cognoscendi distinctiones rerum, non rarò decipiamur, quia quod idem alteri est, sæpè per alium modum se habendi rei, cui idem est, corrumpatur modus, re ipsa manente, ut figura, & quan-

titas, & situs, & relativa omnia, quæ ex prædictis resultant, ut propinquum, distans, simile, dissimile, & alia hujus generis passim variantur, substantia manente, quæ idem cum illis est, ideò à nobis additum est, ea tantum differre realiter, quæ cum aliter immutant, non quia ad nostrum libitum variata sunt sic diversimodè afficiunt, sed per aliquam naturalem vim. Nobis enim licet ceræ, aut luti, aut aliarum rerum quantitatem, & figuram, situm, & ubi, ac alia relativa variare, substantia eadem manente. Quo intelligitur, hæc, quæ sic ad libitum nostrum diversa fiunt, & si aliter immutent quadrata quàm rotunda, & parva quàm magna, & in tali loco sita quàm alibi, & talem ordinem partium habentia quàm alium, & propinqua quàm distantia, non propter hoc dicenda diversa à colore figurato immutante visum, vel à calore afficiente tactum, vel à sapore dulzorante gustum. Et de aliis modis accidentium, & substantiæ per eundem modum discurrendum. Calorem tamen qui senserit, certè asseverare poterit, distingui à substantia calefaciente, quod in hominis potestate non est calefacere ceram, aut lutum, aut aliud quodvis, nisi ipsa ab alio naturali vi calefiant. Saporem etiam qui gustaverit, indubitanter testari poterit, distingui à substantia, quod non licet homini rem ejus saporis efficere, cujus est, ut licuit illi eandem rem illa figura induere, quæ homini placuit. Et odorem identidem alium esse à substantia odorata proferemus, quod nobis illicitum sit rem putidam odoratam reddere, sola nostra opera, ut licuit quantitatem, & situm, nostro labore tantum variare. Colorem quoque differre à substantia credimus, quod

nobis permiffum non fit, rem albam in nigram vertere, fine ullius primæ qualitatis inductione, calore fcilicet, aut frigore, humiditate, aut ficcitate. Aliquid reale etiam induci ab objecto vifo, vel guftato, vel olfacto, aut audito, vel tacto in facultates fenfitrices, etiam certè fcimus, quòd nobis invitis, organis debite difpofitis, velimus, nolimus, fentiamus relatorum fenfuum objecta. Neque immerito, qui relatis methodis ducuntur, à vero non deviant, ut delirant, qui in nofta potestate fitum effe credunt, gighere non folùm innumera accidentia, fed & infinities infinita, ut parum infra deducam. Nam ad modorum fubftantiæ, vel accidentium realium diftinctionem à fubftantia, vel accidentibus, fequuntur impoffibilia, quæ ad quantitatis, quæ modus fubftantiæ, vel accidentium eft, diftinctionem realem à rebus quantis intulimus: & quæ ad paternitatis à patre differentiam colligi probavimus, & ultra inferemus: & illa, quæ ad difsimilitudinem relationum diftinctam à re difsimili eliciuntur, quæ alieniffima funt ab illis, qui tantùm, quæ diximus diftingui realitèr crediderunt. Ipfæ enim potiffima ratio. Si Deus abftuliffet quantitatem à re quanta, & figuram à re figurata, & relationes à fundamentis, & terminis, & alia hujusmodi, res manerent fine illis ut eifdem affectæ in rebus coloratis, aut calidis, aut dulcibus, aut odoratis, aut lucidis, vel aliis hujus formæ, quorum affectuum nos domini non fumus, minimè currit. Ablatà enim à fubftantia alba albedine per Dei potentiam, & nullo alio colore gigni ab ipfo permiffò, fubftantia vifu cognosci minimè poffet, ut dulcedine à fubftantia dulci corrupta, & aliis fapori-

bus gigni interdictis, à guftu non caperetur. Et per eandem normam quæcumque ad immutandum aliquem fenfum genita fuere, fi in totum à fubftantia abolerentur, fenfum, cujus objectum talis fubftantia eft, non immutaffet, & neque iis fejunctis, fubftantia effe deliiffet. Hæc ergo, quæ hujus meffis funt, meritò diftincta à fubftantia credimus, quòd iis mediis, ipfa per fenfus cognofcuntur. Sed quòd cerea fubftantia fingatur à Fabrocera-rio quadrata, quæ ob longa erat, vel fphærica, quæ heptagona præfuit, opinetur phyficus diftingui realitèr figuras illas diverfimodè immutantes à fubftantia, vel accidentibus immutantibus, vaniffimum eft.

Præfertim quòd qui acriter res intelligit, nofcet etiam alio methodo fubftantiam corpoream in æternum non vifam fine quantitate, aut figura, aut aliis fenfibilibus communibus, aut fimilitudine, & difsimilitudine, proprinqtate, & diftantia, & multis aliis relationibus, quod testatur effe hæc idem cum ea, ut quòd non pauca fubftantiæ etiam corporeæ inveniantur ab omni colore expertes, ut Sol, & Stellæ: & aliæ ab omni fapore nudæ, ut aqua, & aër: & aliæ etiam nullum odorem reddentes, ut lapides, & ignis: ac aliæ ab omnibus primis qualitibus fpoliatæ, ut cælum, testantur colores, & fapores, & odores, & qualitates primas differre realitèr à fubftantia.

Sufficienti relata ad tollendas antiquas lites inter reales, & nominales. Sed ne in mendacio deprehendar, & promiffa minimè complens verè dici poffim, paucis etiam expono illationem illam optimam effe, fi relationes diftinctæ à fundamento, & terminis effent, fequi infinities infinitas relationes in quavis re

2. Methodus.

Alia ratio,
qua relationes
tolluntur.

re dissimili inveniendas esse. Quia fit Sortes dissimilitudine dissimilis Platoni, necessariò quoque relatio accidens dissimile futurum est ipsi Sorti substantiæ, & alia dissimilitudine diverſi generis à priore, quòd in priore fundamentum & terminus erant Sortes & Plato, & in hac Sortes & ſua dissimilitudo. Et ultra hæc ſecunda dissimilitudo dissimilis exiſtens priori, & etiam Sorti ſubſtantiæ duabus dissimilitudinibus afficienda erit. Et jam quatuor dissimilitudines in Sorte eſſent, prioris ſubjectum immediatum Sortes futurus erat, ſequentis illa prima Sortis dissimilitudo, tertiæ & quartæ ſecunda dissimilitudo, & per eandem normam infinitæ ſimul eliciendæ eſſent. Nam hæ tertia & quarta dissimilitudines etiam Sorti diſſimiles ſunt, quia illæ accidentia, & ipſa ſubſtantia, & aliis antecedentibus dissimilitudinibus diſſimiles etiam, quòd ex aliis terminis reſultant, quod ſine dissimilitudine accidente contingere, ut adverſi autumant, non poſſet. Et cùm hæ relationes infinitæ, ut dixi, mutuò & inter ſe diſſimilitudinibus diſſimiles ſint, & illæ ultimæ prioribus, à quibus reſultant, diſſimiles quoque, & tertii ordinis relationes antecedentibus etiam, ſupereſt, verum eſſe, infinitis infinitis dissimilitudinibus affectam eſſe quamlibet rem diſſimilem, quod erat illatum promiſſum. Non enim ſolvit, qui dicit, in primis relationibus diſſimilibus ſiſtendum eſſe, quia illæ ſeipſis diſſimiles ſunt, cùm nulla illarum ſine alia eſſe poſſit, ut poteſt eſſe res diſſimilis ſine alia, cui diſſimilis eſt. Quia illa ratione anima, quæ diſſimilis eſt homini, ſine relatione diſſimilis futura erat, quia homo ſine anima eſſe non poteſt, & pars quælibet etiam toti diſſimilis ſine

accidente futura quoque erat.

Porro ultra ea, quæ adverſus illos, qui relationes diſtinctas à rebus, quibus inſunt, fingunt, ducta ſunt, unum ſupereſt, quod me in admirationem non exiguam intulit, quomodo non vident illi, qui paternitatem & filiationem à patre & filio diſtinguunt realiter, & implicare contradictionem exiſtunt, poſſe manere patrem ablata paternitate, & filium ſejuncta filiatione: quòd in divinis pater & filius tales ſunt abſque accidentibus paternitate & filiatione? Si enim contradictio inferretur ex exiſtentia patris ſine paternitate, & filii ſine filiatione, ſub poſſe non caderet id Deo contingere. Et ne decipiatur qui opinaretur, multa Deo convenire, quæ minimè homini, neque ulli creaturæ citra implicitam contradictionem licent: ut ipſum eſſe creatorem infinitum, ſapientiſſimum, & juſtiſſimum, ſine termino, trinum perſona, ac unicum eſſentia, & alia huiusmodi, ac per hoc putaret realis ipſi Deo convenire eſſe patrem ſine paternitate, & creaturis ſine contradictione conceſſa minimè, ſciendum ut error hic à ſic reſpondente tolleretur, illa tantum ex his, quæ Deo tribuimus, implicare hominibus competere, quæ vel aliquod illorum ſi ipſi homini, vel alteri creaturæ convenirent, necessariò inferrent, illum, cui conveniunt, Deum eſſe. Ut ſi aliquis fateretur creaturam aliquam poſſe ſua facultate independente ab alio creare, ut Deus creat, necessariò colligendum eſſet, huiusmodi creatorem etiam Deum futurum, & ſuum mundum, cujus ipſe creator & Deus eſſet, ſub proprio imperio gubernaturum. Etiam cùm infinite ſapientem eſſe contigisset, necessariò conveniret arcana Dei & hominum revelata ſibi ſo-

Alia ratione probatur relationes non diſtingui à fundamentis & terminis.

fore: nam creaturarum finitarum scientia finita futura erat, ergo expediebat etiam, quæ in Deo erant occulta, sciri ab illo, alias non infinite sapiens dicendus esset, & infinitas vires intellectrices, & servatrices ipsum identidem habiturum, & hæc omnia ipsi à nullo dependentia eventura, ut Deo sapientissimo conveniunt. Etiam qui trinum persona, ac unicum essentia, esse aliquod ens præter Deum fateretur, necessario quoque diceret id tale Deum esse, solius enim infinitæ virtutis est gignere aliam personam à se distinctam, & essentia eandem. Nam si gignere sibi similem infert aliquam perfectionem, quamvis genitum à generante essentia distinctum sit; & gignere sibi similius majorem perfectionem testetur, & multò similius majorem, & ulterius procedendo majorem: ergo gignere distinctum persona tantum & non essentia, infinitam perfectionem, & infinitam vim genitoris inferet. Quia cum necessario genitum distaturum à generante futurum sit, (implicat enim aliquem seipsum gignere) & similitudinem servari inter genitorem & genitum vim genitoris testetur, & tantò majorem, quantò similitudo major est, necessario ergo sequitur, quæ generatione hac æterna poscente vim infinitam, adeò infinitæ virtutis genitus fuerit, futurus idem essentia ipsi genitori, quòd identitas maxima similitudinum est, & distinctus persona, quòd genitus distinctus à genitore necessario futurus est. Tandem horum, quæ soli Deo conveniunt, quia solus ipse infinitus, & à nullo pendens est, nullum creaturis convenire potest: quia implicatio contradictionis ex eventu illo sequeretur, esse scilicet, plures Deos, quod fide, & adhuc ratione impossibile

esse probari potest. Et fortassis id demonstrare nonnumquam moliemur: scibilis enim hæc est, Deus est, & unicus est. Et si fortassis hucusque, etsi fide creditum sit, scientia assequutum non est. Multa autem alia, quibus Deo similes sumus, etsi non omnimoda similitudine, ut esse patres, esse benevolos, esse pacificos, existere, esse, durare, & similia, convenire Deo & nobis implicat minimè. Ergo cum Deus esse pater sine paternitate sine contradictione possit, inconveniet, nequaquam, & hominem posse sine paternitate etiam patrem dici.

Aberravit quippè quidam eximii iudicii vir, qui credidit relationes distingui à fundamentis & terminis, quadam leviuscula ratione convictus, cum idem primus alias distinctiones realium exploferit. Ratio talis erat: Impossibile est contradictorias successivè verificari de eodem, nisi propter motum localem alicujus rei, vel propter transmutationem temporis, vel propter productionem, vel destructionem alicujus entitatis: ergo impossibile erit hanc animam dici nunc corpori unitam, cum ipsa corpus informasset, & postea non unitam, cum eadem inibi, ubi prius, existens, Deo imperante, corpus non informasset. Nisi per corruptionem alicujus entitatis relativæ, appellatæ unio, quia temporis variatio non suffecisset, ergo ut illam relationem esse compellimur dicere, ita & alias asseverare esse quoque tenebimur. Quæ ratio, ut ego reor, bino errore labat. Primo, quia illud, quod ultimò ut verum profertur, minimè verum est, putà, transitionem temporis non sufficere ad verificandas illas duas contradictorias, cum ipse oppositum in majore supposuerit. Et ut possumus verè dicere, hodie sumus

Error cujusdam acris ingenii authoris ostenditur.

in anno millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto, quarta die Maii, & cras negatione præposita toti propositioni, qua contradictio formaretur, verè dicemus nos non esse in illa die sine ulla in nobis variatione: ita cùm informasset anima, verum esset eam dici tunc informantem, & post minimè, sine variatione ulla. Delinquit etiam in alio, cujus, ut præteriti, neque Gregorius Ariminensis distinctione 28. primi Sententiarum, quæstione 2. meminit. Neque alius, quòd sciam, post eum recordatus est, quòd liceat scilicet, corpore, cum omnibus suis accidentibus invariato, ac anima etiam immota existente, dici nunc informantem, & postea non informantem. Non intelligens qui hæc fatetur, implicare patulam contradictionem. Nam si animam informare aliud non est, quàm ipsam simul cum corpore sic affecto existere, semper quòd ipsa præsens fuerit corpori affecto, ut decet illud, ut animam informantem suscipiat, necessariò informare dicitur, aliàs relata non esset bona definitio, & quærat ipsa sufficiens, & tunc cùm corpori & animæ conveniant omnia, quæ in definitione explicantur, necessariò dicitur anima informans, & corpus informatum: & nisi horum aliquid defecerit, corpus informari desinere non potest.

Si dixeris in definitione informationis addendum esse, ut bona definitio sit, dummodo Deus non imperet animæ non informare. Dicam similiter ego, quòd in hac: Homo est animal rationale, idem addendum est, & quòd possit esse homo, qui animal rationale non sit, quia Deus noluit: quod quàm absurdum sit, quis non videat? Scio unde error ille admittentium eventum illum de anima corpori præ-

sente, & non informante corpus benè dispositum, ortum traxit, quòd orthodoxi confitemur omnipotentem Deum, quem in quovis homine, ac quavis creatura per essentiam, & potentiam, & præsentiam esse scimus, ipso invariato, alium peculiarem modum essendi habere in Christo mediatore, quam in hominibus. Sed hæc non in consequentiam ducenda sunt, cùm talia sint, quòd beatus Joannes Christi Præcurfor, se ea non intelligere non tantum fateatur, sed neque dignum concipere eadem se esse existimet: cum profert, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti. Sed de his non plura, metas enim physicæ transgredimur. Sed orationis discursus nos compulit adeò longè ab instituto discedere.

Tandem ut omnes deinceps intelligant, nullas distinctiones inter substantiam & relativam, & quantam, aliaque multa appellata accidentia versari, ut non pauci opinantur, authorem illatum distinctionum Aristotelem esse credentes, tam in libro prædicamentorum, quàm in multis locis Metaphysices, ideò ejusdem authoris sententiam quandam sat doctis & indoctis manifestam in medium propono, qua nullus non intelliget, eundem voluisse complura ex prædicamentis realiter commisceri, quamvis per intellectus considerationem formaliter distent, quæ in fine prædicamenti qualitatis ab eo Argyropilo interprete traditur, cujus series est: [Non autem perturbari oportet, si quispiam nos duxerit de qualitate tractantes complura eorum, quæ sunt ad aliquid, cum qualitatibus ipsis enumerasse. Habitus enim & dispositiones ad aliquid esse dicimus. Etenim in omnibus ferè talibus genera quidem ad aliquid esse di-

Citatur Arist. ut quod palam voluerit, non distinguere omnia prædicamenta realiter ut hucusque opinatum est.

Improbatur solutio quædam.

dicimus, singulare verò nihil. Scientia namque quæquidem est genus, hoc ipsum quod est alicujus dicitur esse, cujusdam enim scientia dicitur. Singularum verò scientiarum nulla id ipsum quod est alicujus dicitur esse, ut Grammatica non dicitur alicujus Grammatica, neque Musica cujuspiam Musica, nisi generatione ad aliquid esse dicantur. Grammatica enim alicujus scientia dicitur, non alicujus Grammatica: & Musica cujusdam scientia, non cujuspiam Musica, quare singulæ non sunt, ut patet, ad aliquid, at quales singulis his dicimur, quippè cùm & has ipsas habeamus. Scientes enim ex eo dicimur, quia singularum aliquas scientiarum habemus: quare singulæ erunt qualitates quibus & quales, qui eas habent, dicuntur, at hæc non sunt ad aliquid, uti diximus. Præterea si quid idem, & quale, & ad aliquid sit, in utrisque ipsum generibus collocari, enumerarique haud absurdum erit.] Quibus ultimis verbis expressè inquit Aristoteles, non esse absurdum, neque inconvenire aliquid simul in duobus prædicamentis esse collocandum, diversis animadversionibus: & ut scientiæ hoc usu venire asseverat Aristoteles. Ipsa enim in prædicamento ad aliquid ponitur, pro quanto relativè dicitur, id est, alicujus scientia, putà illius, cui inest. Et in prædicamento qualitatis, quia eadem scientes & quales appellamur. Minimè mirum erit quantitati, & figuræ, & aliis rebus idem contingere aliquo respectu in prædicamento qualitatis, vel quantitatis collocari, & alio in prædicamento substantiæ. Certè de contextu Aristotelico citato insurgit dubium, qua ratione Aristoteli visum sit, scientiam alicujus scientiam dici, & Grammaticam, aut Musi-

cam, aut Physicam, seu quamvis aliarum scientiarum non dici Grammaticam Grammaticam, & Musici Musicam, & Physici Physicam relativè & ad aliquid, ut ipsa scientia in genere. Et mihi hucusque nihil satisfacit, sed merè ad placitum ejusdem dictum illud existimarem ego: ideòque aliam ultimam solutionem, quæ per me notata est, ad fatendum identitatem non formalem, sed identicam, inter nonnulla prædicamenta convictus Aristoteles fassus est.

Adeò multa interjeci, postquam abolere materiam primam à Physicorum opinione molitus sum, ut necessarium existimem, in memoriam legentium revocare rationem illam, qua eam delendam esse credo, hæc erat. Si materia prima pura potentia esse dicitur, vel formæ potentia, vel totius compositi, vel alterius entitatis à forma & toto composito, vel nullius rei compositi ens naturale mera potentia dicenda erit. Et cùm omnibus membris hujus divisionis præter unum discussis, nullum ex his dici puram potentiam ostenderim, inibi inter probandum illud, coactus distinctiones reales quantitatis, & rei quantæ, ac relativorum, & aliorum omnium, quæ à corporea substantia non distant, fictas esse ostendi, superest ergo examini subicere, quod supererat membrum, putà, an potentia totius compositi materia prima dicatur. Et neque sic dici posse, vel ex hoc probò, quòd vel intelligunt illi ipsam in toto composito nullum esse habere, quam id, quod est totius, vel quid aliud. Sed nihil nisi primum dici poterit, omnia enim alia improbatum sunt, & illud minimè etiam verum est, ut ostendam, ergo nihil. Quomodo enim aliquid intelligi potest componere aliud, quod idem esse

Iterum prosequitur auctor agere de materia prima.

utrumque

esse cum re composita habet : nisi illam rem compositam esse idem numero cum re componente intelligat , & sic partem componentem esse idem toti composito fatebuntur. Et formam non minus quàm materiam idem esse toti dicent, quod implicat. Nisi exprimere velint materiam nullum esse per se subsistens habere , quòd tantum compositum subsistat , & solum per se esse possit , & nulla partium per se esse valeat : in quo sensu si materia esse concederetur , possibilita dicent. Et non plus de materia quàm de forma præter rationalem hoc dicendum existimare debent. Fingere enim materiam ex se nullum esse habere, sed suum esse à forma illi conferri, & ex utriusque unicum ens resultare , à capto hominum , qui rectè sapiunt , alienissimum judicatur. Primò , quòd si forma dat esse materiæ, vel suum esse datura erat, vel aliud. Si suum esse, jam duæ entitates idem essent, non dico aliquod unum componerent, quia hoc omnibus partibus convenit, sed idem numero essent. Si enim meum esse dare alicui dicerem, quanquam videam id propriè dici non posse, non aliter tolerari existimo, quàm si ego in pluribus locis per Dei potentiam simul essem : ergo si mea forma dans esse materiæ in relato sensu proferretur, materia esse forma diceretur, quia suum esse reciperet, quod implicat, ut etiam concipi non potest reputare aliquam entitatem creatam non habere esse. Benè enim sequitur, creata est, ergo est, quod si habet, ergo à forma non suscipit illud. Solvere enim, dicendo non sequi nisi est per essentiam, vel existentiam, & quòd materiæ essentia sit, & ejusdem existentia minimè, retrò id improbavimus, ostendentes tales distinctiones rea-

les in rebus non inveniri. Si illud, putà materiam proprium esse habere, concedunt, eadem quæ nos de elementis fatemur, sine fictione rerum, quæ non sentiuntur, ab adversis proferuntur.

Ac alio medio ostenditur, vanissima fingere, qui (ut retuli) inquirunt, materiam à forma suscipere esse. Quia forma præter animam rationalem passim corruptibilis est, manente materia perpetua, ergo ab illa variabili, ipsa invariabilis in essendo, pendere non posset : quod si à forma susciperet esse, statim ut servatrix forma corrumpere, & materia corrumpenda esset. Potius ergo, qui materiam fingunt, eam tribuere esse formæ dicere debebant, quàm è contra, cum Aristoteles ipse 3. Metaphysic. text. comment. 12. proferat : [Si nullum æternum esset, generatio esse non posset.] Et nono Metaphysic. text. comment. 17. [Corruptilibus multò priora esse æterna.] Transmutationis enim principium potius futurum est, quod æternum fuerit, quàm corruptibile, quin necessarium est perpetuarum transmutationum æternum principium esse, aliàs non esset, qui corrupta restitueret.

Fortassis opinaberis materiam primò dare esse formæ, cum à potentia ejusdem eliciatur, ac postea ex ea, & forma educta, resultare totum essentiale, quod non minus delirium est. Primo. Quia, vel dare materiam esse formæ intelligitur aliquam portionem materiæ intrare compositionem formæ, & hoc esse non posset : quia sola forma talis posset sine materia subsistere, cum ibi esset illa materia, quæ intravit formæ compositionem, & forma ipsa : ergo composita forma illa, ex materia, & ex seipsa ens actu efficeret. Ac aliud impossibile quoque

*Alia ratione improbat
esse materia
primæ.*

*Improbatur
alia solutio,
quæ nostræ ra-
tioni impro-
banti fictione
primæ mate-
riæ exhiberi
posset.*

eliceretur, quòd quodlibet corpus naturale ex forma, & duplici materia constaret: altera, ex qua ut ex potentia cujus educitur forma: alia, portio illa, quæ intrasset compositionem formæ. Aut creditur cum forma elici dicitur de potentia materiæ: quòd materia ipsa formam generet, ut calor calorem, & neque hoc esse potest. Primò, quòd impossibile est perfectius ab imperfectiori gigni. Secundò, quòd omnino contrarium hoc Aristoteli ipsi est, qui potius è contra accidere existimat. Tandem fieri non potest, ut intelligatur materia non habens esse. Quia si simpliciter non ens esset, non intraret compositionem entis, aut Chimæra, & Antichristus etiam intrassent entis compositionem. Vel si in alio sensu, in nullo, quàm quòd ipsa non possit naturaliter reperiri sejuncta à forma, & unum per se constituens. Sed quòd ipsa sit, & forma etiam sit, & neutra earum sine altera esse naturaliter possit, in formis, quæ educi dicuntur de potentia materiæ: quod si daretur, jam in hoc sensu non peculiariter diceretur materia esse potentia formæ, quam forma materiæ, neque forma dare esse materiæ, quàm materia formæ. Ac cum sic fingendo entia substantia corporea se habere, duo de prædicamento substantiæ, putà, materia, & forma, in quantumvis simplicissima elementari substantia conjungerentur, quæ compositio nullo sensu percipi valet, neque ulla intellectus ratione eam esse asseverare compellamur, ut in antecedentibus ostendimus, superest acu rem attingere, qui ea figmenta abstulit, quæ nullæ rationi innituntur.

Veroque similiter dixerit, qui principia corporeæ substantiæ mistæ esse elementa quatuor testaretur, ac illorum quodlibet corrumpi om-

nino posse existimasset, corruptoque succedere elementum ejusdem speciei cum corrumpente, ut retrò diximus, fateretur, hac enim assertionem non fingitur entitas, quæ nec seipsam ostendit, neque ullum sui ipsius effectum sentimus, ut cum materia prima ficta machinatur.

Porro capere nequeo, quæ à summis Theologis referuntur. Ipsi enim fatentur, elementa minimè mistorum compositionem ingredi, sed hominem tantum ex prima materia, & anima rationali, ut partibus essentialibus (qui unicam tantum esse credunt in homine animam) constitui: quod impossibile patulum, secundum meam sententiam, est. Si enim materia ex eorundem assertis nullum aliud esse habet, quam à forma, quam recipit: cum tantum animam intellectivam indivisibilem, non quantam, suscipiat humana materia, ut ii autumant, undè homini quantitas, loci occupatio, corpus, & aliæ corporum passiones originantur? Nempe ab animæ intelligibilis, incorporeæque naturæ id materiæ communicari impossibile videtur. Vero enim similiter esset, eam materiæ, quam informasset, collaturam spiritualitatem, si capax esset, quàm corporeitatem. Si materiam primam corpus esse dixerint, & minimè ab intellectu anima illud suscipere testati fuerint, quin materiam corpoream esse causam, quòd homo sit corpus, statim quæro, cum sub genere corporum materia prima contineatur, quale esse est illud, quod ab anima rationali ipsa recipit? Nam si corporeum reciperet id, quod habeat. Si aliud, duo, esse, essent in quavis humana materia: primum corporeum, sibi nativum, & aliud incorporeum, ab anima collatum: quæ quantam impossibilitatem includant, nullus est, qui

qui non videat. Suspicor ego sum-
mos Theologos tot divinis rebus in-
tentos, ac adeò deditos salutis hu-
manarum animarum, contempsisse
non rarò naturalia ad unguem ri-
mari, indeque nonnumquam lapsos
fuisse.

Ratio quoque illa, qua sanctus
Doctor, & quidam acris ingenii e-
iusdem expositor probare credit,
ex modo productionis sequi ab in-
finita tantum virtute gigni posse
substantiam citra ullius materiæ ex
qua suppositionem (salva tantorum
virorum autoritate) exigui mo-
menti est.

*Ratio Docto-
ris sancti, qua
opinatur pro-
bare non nisi
agens infinite
virtutis posse
generare for-
mam non sup-
posita mate-
ria.*

Ac illa hæc erat. Perfectio facul-
tatis productricis non solum pensi-
culatur ex perfectione effectus ge-
niti, sed ex modo producendi, pu-
tà, quòd citius alio, aut faciliori
modo producat, ergo quantò a-
gens educit formam de potentia,
magis ab actu remota, tantò maio-
ris virtutis erit: & iterum si edu-
cit illa de nulla potentia, erit vir-
tutis infinitæ. Exemplum ponit, si
ignis educat ignem de potentia ma-
teriæ stupæ, quæ est ligata sub con-
traria forma, & dispositionibus,
arguit aliquam virtutem: sed si e-
duxerit illam de potentia materiæ
ferri, quæ sub dispositionibus re-
motioribus ab igne magis ligatur
materiæ, majorem testatur, ideo-
que parvus ignis non inflammaret
ferrum: ergo producere ignem, nul-
la præsupposita materia, arguet in-
finitam virtutem.

*Solvitur supe-
rior ratio.*

Porro ostenditur in multis defi-
cere relatum rationem ab optima
collectione. Nam prima consequen-
tia etsi bona sit in aliquo sensu
sumpto consequente, secunda in
eodem sensu bona erit. Sed minimè
probat quod magister intendit. Et
si consequens primæ alium sensum
fecerit, prima consequentia neque
secunda ullius valoris erit. Quippè

Tom. I.

si consequens primum hoc signifi-
cet, ergo quantò agens educit for-
mam in eodem tempore cum alio
in subjecto magis resistente, mayo-
ris virtutis erit; verum consequens
est, & bona illatio, ac ex illo se-
quitur, illud agens infinitæ virtutis
futurum, quod in instanti in pas-
sum resistens produxerit suum ef-
fectum. At si consequens illud pri-
mum, quòd quantò magis resistit
passum, tantò potentia materiæ est
magis ab actu remota, hoc dicat,
quòd quantò magis resistit passum,
tantò minor entitas, vel perfectio,
vel potentia materiæ erit, quæ est
collatura, aut adjutura aliquid ad
productionem formæ, falsum erit.
Quia neque confert materia illa
prima ficta quicquam ad formæ
productionem, si enim conferret,
ubi plus de materia esset, ibi citius
forma inducenda erat, indeque e-
liceretur, in ferrum inducendam
prius formam ignis, quàm in stu-
pam, quòd major multitudo mate-
riæ sit in ferro quàm in stupa. Si e-
nim materiæ defectus, & abesse il-
lam, esset causa, ut nisi ab agente
infinitæ facultatis forma non indu-
ceretur, adesse materiam erit causa
ut facilius inducatur, & quòd eo
facilius, quatenus plus materiæ e-
tiam fuerit. Neque ullo modo ma-
teria adjuvat agens inducens ex
Aristotelis confelsis, neque sequi-
tur illam proportionem potentia
materiæ, quòd ubi major resistan-
tia, ibi minùs de potentia materiæ
sit. Nam non major, nec minor
potentia materiæ esse in uno ente,
quàm in alio legitur apud Aristote-
lem, & Platonem inventores ejus-
dem, neque apud alium Authorem
gravem. Quo enim modo ipsa ma-
teria, quæ nullius activitatis fingi-
tur, cum tantum sit purè passiva, ut
ab adversis confitetur, conferre a-
liquid agenti poterit? Etiam conse-
quens

quens illud nequaquam sequitur ex antecedente, quia agens in materiam, quæ plus resistit, non magis educit de potentia ejus, quam in ea, quæ minus. Et jam quod ita esset, quod verum non est, ut ex dictis, & dicendis constat, & patet, potius inferendum esset, illud agens futurum infinitæ activitatis, quod in materiam infinitè rebellem formam induxerit, quam quod in eam, quæ finita resistantia dotatur, quod non negamus. Sed quid ad rem?

*Quæ formæ
dicatur educi
de potentia
materiæ hic
ostenditur.*

Cum toties de educatione formæ ex potentia materiæ loquutus fuero, compellor nonnulla de hoc negotio tractata discutere, paucioribusque verbis quam possim veritatem rei exprimere. Neminem enim hucusque legi, qui scopum attigerit. Et ne tot sententias referam, quot à diversis Doctoribus scribuntur (hoc enim facile intelligitur veritas nedum assequuta) tantum recentioris, ac doctioris magistri sententiam proponam, quam improbo, ac dein nostram omnibus notam faciam. Inquit ergo ille insignis vir post improbatas à se omnes formarum inchoationes, scrutandam esse rem hanc ex nominis significatione, quæ magnam habet energiam ad explicandam naturam entis. Igitur cum educi idem sit, quod extra duci, idest, inde extrahi ubi prius erat, educi aliquid de potentia materiæ, est actu id fieri, quod prius in potentia materiæ erat. Doctoremque sanctum Authorem hujus expositionis citat. Et dein dicit, quia omnes formæ tam substantiales, quam accidentales generabilium, & corruptibilium, præter animam rationalem, antequam actu sint, præerant in potentia materiæ, vel subjecti, ubi recipiuntur, fit, ut quando producuntur, educantur de potentia materiæ. Sed

quia anima rationalis non præfuit in potentia materiæ, non educitur de potentia materiæ. At verò declarare restat, quid est formam præesse in potentia materiæ, hinc enim res ista pendet. Respondetur ab eodem, quod formam esse in potentia materiæ, nihil aliud est, quam dependere in fieri, & esse à materia in genere causæ receptivæ, & passivæ. Quod per causas efficientes explicari posse autumat idem author, ducens modum essendi, in, ut in causa, ex Aristotele 4. Physicorum, quo modo dicimus mundum esse in Deo. Et alia hujus generis exempla ponit. Ac post quasi resolutorie inquit eodem ferme modo aliquid esse in potentia materiæ, nihil aliud esse, quam dependere à materia in fieri, & esse, non quidem in genere causæ efficientis, sed in genere causæ materialis, quod est genus causandi passivæ. Et quia omnes formæ præter animam rationalem fiunt, & sunt dependentèr à materia, optimè dicuntur esse in potentia materiæ, atque adeò inde educi. Sed quæret quispiam, cum anima rationalis producat positis dispositionibus in materia, & non aliter, veluti producit forma equi, unde arguitur non dependere à materia? Respondet ipse, quod quicquid Aristoteles de hoc senserit, lumen fidei id nobis revelavit. Credimus enim animam per se subsistere, quod est dicere, suapte natura in suo esse non dependere à corpore. Enim vero non est dicendum, animam esse perpetuam eo solum, quod à Deo conservatur, sicuti posset formam equi perpetuò conservare, esset enim hoc rerum negare naturas. Si enim equum, aut ejus formam perpetuò Deus conservaret, miraculum esset, & supra naturam rerum. Quod autem anima rationalis duret

fine

sine corpore, sua natura est, velut est natura angeli, eo quod est immortalis. Sed formæ aliæ universæ cum sine miraculo esse non possint nisi in corpore, fit, ut naturaliter dependeant à materia. Et cum eodem modo se habeat res ad produci sicut ad esse, fit, ut formæ aliæ dependeant in fieri à materia. Anima verò rationalis minimè. Et hoc est formas alias ante earum productionem præesse in potentia materiæ, rationalem verò non. Et inde sequitur, quod aliæ producuntur à materia dependentèr. Quod est dicere, materia suo modo concurrente ad esse formæ. Anima verò rationalis producitur non concurrente materia ad ejus productionem. Hæc omnia præfatus magister.

Relata omnia duobus tandem includuntur decretis. Alterum est, quod aliquid esse in potentia materiæ, quod idem est cum educi de potentia illius, nihil aliud sit, quàm dependere à materia in fieri, & esse, non in genere causæ efficientis, sed in genere causæ materialis, quod est genus causandi passivè. Aliud est, animam rationalem non ob id dici non dependere à materia, quia perpetua sit, quia etiam equi anima perpetua fieri à Deo posset, & non ob id diceretur non dependens à materia, cum naturaliter in corpore conservanda esset, sed quod animæ rationali accidat sine miraculo absque corpore conservari, ideò dicitur noneducta de potentia materiæ. Et sicut se habent res in modo essendi, ita in modo propriæ productionis.

Quorum primum nulla alia impugnatione indiget, quam quæ verba relata includunt. Certè, meo iudicio, contradictio manifesta non tantum latet, sed, & patet in verbis illis: [Quod est genus causandi

passivè.] Implicat enim idem respectu ejusdem dici agens & passum. Etsi enim verè dicamus activitatem ignis agere in aquam resistentem, & eundem ignem repati ab aqua frigefaciente, non actione repatiens dicitur, sed resistentia talis appellatur. Sed hic actionis & repassionis modus ignis quam maximè alienus est à materia prima, quod ipsa cum patitur, non re agat, quod nullius activitatis sit, ex adversorum concessis. Ideòque patientiam in quantum talem, activitatem esse dicere adversus compellitur, quod est patula contradictio, ut prædiximus. Et quamquam hoc suffecisset ad repellendum citatum decretum, ut veritas plus elucescat, aliis rationibus improbetur sententia præfata.

Alia secunda contradictio in prædictis verbis includitur, ergo placitum illud falsum est. Antecedens probo. Materia prima esse recipit à forma, ut adversus testatur, ergo formæ, quæ gignitur, ex qua educitur ipsa, nullum esse tribuere poterit. Consequentia est sat nota. Nisi negantes illam, contradictioni assentiri velint. Simile enim est confiteri formam ullo modo seu activè, sive passivè educi de potentia materiæ, si materia suum esse ab eadem forma recipit, sicut dicere, à lumine medii pendente à Sole inesse & conservari, Solem ipsum educi velut à potentia, quod implicaret. Quippè nihil prodest, quod à relato doctore in citata quæstione dicitur, puta: [Quocirca materia sustinet quidem, conservatque formam, at non propriè dando illi esse, sed tamquam potentia ad esse per formam.] Hoc enim est contradictionem contradictione solvere. Adeò enim hoc contradictionem includit, ut reliquum. Quo enim modo concipi

Alia ratio roborans præcedentem.

Improbatur opinio cuiusdam doctissimi viri de educatione formarum de potentia materiæ.

po-

potest, id, quod recipit esse ab ullo, conservare illud : cum recipiens esse, posterius necessarium futurum est, conferente illud, etsi non tempore, saltem natura? Ergo in illa prioritate naturæ minimè sustinens neque conservans formam materia dicenda est potius, quam lumen medii conservator Solis dici poterit, etsi simul tempore cum Sole genitum sit, & exinde neque formæ materia conservatrix dici poterit.

*Annotatio
quadam in
malam inter-
pretationem
dictionis, ma-
teria.*

Sed quod in proposito Aristoteles citatur à relato domino magistro in primo de Generatione, text. comment. 83. ut qui fateatur materiam non misceri formæ, sed effici ut sit in actu per formam, placet obiter exprimere errorem expositionis sententiæ citatæ. Contextus ille primi de Generatione, text. comment. 83. Boëtio interprete hic erat : [At verò neque materiam igni misceri dicimus: neque misceri cum exardet, neque ipsam ipsius particulis, neque igni, sed ignem quidem generari, hanc autem corrumpi.] Ubi nequaquam recordatur Aristoteles primæ materiæ, cum tantum de materia lignea illic loquatur, dicens materiam ardentem, quæ ab igne depascitur, non dici igni misceri. Et quod de præfata lignorum materia loquatur Aristoteles, patet ex ultimis verbis dicentibus, ignem generari, hanc, id est, materiam ligneam corrumpi : nam prima materia ingenerabilis & incorruptibilis ab Aristotele fingitur, ut supra retulimus. Error iste originem duxit, ut reor, à monacho illo, qui per alphabeti literas Aristotelis sententias digessit. Sed hoc mittamus, ut finem imponamus improbationi incoceptæ.

*Offenditur
quod imbecilla
sit ratio tes-
tationis ma-*

Item videtur Physicos non ob aliud opinasse omnes formas præter animam rationalem dici edu-

tas de potentia materiæ, nisi quod oppositum testetur infinitam vim inesse genitori formæ. Sed hoc minimè verum est, ut ultra relata de hoc negotio ostendam statim : ergo illud commentum interdicendum deinceps est. Minorem probabo (quod major ab adversis passim fatetur.) Jam quod materia prima ficta aliquid contulisset ad generationem formæ, quod impossibile esse probavimus, quærere liceret, an illud sit finitum, an infinitum. Si infinitum, ergo materia prima infinitæ virtutis foret, quod corporeæ substantiæ minimè convenire posse probat Aristoteles 3. Physicorum, in variis locis. Si finitum est illud, quod materia prima confert formæ genitæ, ab alio finito agente suppleri illud poterit, & forma tunc educi sine materia supposita, absque sequela infinitæ virtutis productricis junctis illis duobus agentibus valebit : ergo ob relatum inconveniens materia prima non est generationibus inferenda. Certè nullus intelligere non poterit, quod si ab igne (verbi gratia) pedali in materiam stupæ semipedalis magnitudinis inducitur forma ignis, materia stupæ, ex cujus potentia educitur, adjuvante uno gradu actionis : quod si ignis ille dupletur, reddaturque duarum pedalitatum, quod virtus activa augebitur : & cum auctio illa non sit infinitæ parvitatæ, sit exempli gratia octavæ gradus activitatis, ergo si ignis ille in quadruplo creverit, & postea in octuplo, & sic consequenter, non tantum poterit supplere vim materiæ, sed & supergredi illam, ac tunc etsi ipsa omnino aboleretur, & ignis gigneretur, nullam virtutem infinitam effectricem testaretur talis generatio.

*teriam pri-
mam inesse
rebus ne indu-
cens formam
infinitæ acti-
vitatæ esse di-
catur.*

Nempè antiquorum Philosopho-

rum

*Ostenditur quo
decepti fuere
physici quod
materiam pri-
mam entibus
induxerunt.*

rum decretum, opinantium ex nihilo nihil fieri, in hunc sensum, quod novum genitum fieri non possit, nisi materia aliqua supposita, ex qua intrante compositionem novi misti, ipsum fieret, falsum est. Decepti enim fuere tam illi, quàm Aristoteles, qui etiam eodem cavillo delinquit, & lapsus est, quod non animadverterunt, has mutuas generationes & corruptiones non ortum traxisse, quia necessum sit aliquid corrupti ingredi compositionem novi geniti, sed ne entia per continuas corruptiones, si subinde non contigissent generationes, paulatim deficerent, ac vacuum successisset, corporibus mistis omnibus consumptis, & jam elementis mutuò dimicantibus, & altero alia vincente & nequeunte superstiti tantam locorum capacitatem replere, quia ad unius corruptionem nullius generatio succedebat. Porro superarum causarum corporearum non parum intererat hoc vacuum vitare, si ipsæ à mutuis influxibus conservantur, qui necessariò cessassent, medio, per quod deferendi illi erant, deficiente. Cum enim influxus sint accidentia, citra substantiam diffundi non valerent, unde corruptio cælestium corporum succederet, servatoribus deficientibus, vacuo fieri permissio. Ac etiam si generationes fierent nullo ente corrupto, non minora, ut supra retulimus, incommoda acciderent, quam præterita dimensionum certè penetrationes, multis rebus genitis, & nullis præcorruptis. Si ergo fuerunt scopi, in quos tendebat sagax natura, vitans generationes citra corruptiones fieri, & non materiæ indigentia ad novam prolem formandam. Cujus rei non exiguum testimonium est, stupas valde compressas, inclusas intra vas

arctum, nullo orificio patens, nequaquam flagrare, etsi ignibus ingentibus injiciatur continens vas, dum non sit adeò fragile, ut scindi à flamma possit. Quamvis enim in carbones stupæ redigi possint, non in flammam verti, ne penetratio dimensionum sequatur, flamma capacitatem non capiente. Ac etiam tormenta ænea, quæ ad diruendos civitatum muros nostra ætate inventa sunt, nequaquam ignem intra sui cavitatem admittunt, cum exiguo pulvere concipere ignem aptissimo, confecto ex nitro, sulphure, & carbone levigato replentur, si lapide gravissimo cavitatem bellici instrumenti quàm maximè obturante obstruantur. Vidimus enim non rarò in hujusmodi casu ignem admoveri foramini tormenti, per quod ignis dilabi intra solet, & præfatum pulverem obturantem osculum instrumenti flagrare, & interiorem pulverem conjunctum ardenti immotum manere: non alia de causa, quàm ne penetrationum dimensio contingat, igne multo genito, & lapidem graviolem obturantem pellere, ut cedat locum sibi, non valente. Quid enim est quod miremur hos eventus? cum ne vacuus locus ullus linquatur, passim videamus gravia non descendere, ut clepsydram aqua ostendit, ac eandem ascendere, ut festucæ succæ probant? Sat improbatum relatis opinamur manere primum decretum ex illis duobus, quæ citavimus, superest secundum improbare, quod ordiri incipio.

Decretum secundum erat, quod anima rationalis non ob id existimatur dicta non educta de potentia materiæ, quia æterna sit, & citra corpus perpetuò possit conservari, sed quia ex sua natura sine materia nata sit esse, quod nullis aliis

*Improbatur
secundum de-
cretum relati
authoris.*

aliis formis convenit, omnes enim aliæ ex sua natura nequeunt conservari sine materia, adeo, ut etsi in æternum anima equi à Deo servaretur, etiam educta de potentia materiæ esset dicenda, quia nata sit educi & corrumpi citra miraculum ab agente naturali. Tandem aliquid conferendum esse naturæ rerum dicit ipse. Quæ placita sic absolute prolata, non minora pariunt inconvenientia, quàm præterita. Primò, quòd nullus videt (solum relati authoris verbis innixus) cur si à Deo crearetur anima equi, & corpori equi infunderetur, & præcipuas operationes absque corpore effecisset ipsa, ac post equi obitum æternè durasset, minus diceretur non educta de potentia materiæ, quàm rationalis nostra mens. Naturæ enim rerum in his, quæ contradictio non includitur, non tales sunt, nisi ex divino nutu, & non quia etsi Deo displicuisset, tales essent, quales sunt. Quis enim qui ad unguem perpendit atque examinat id, quod natura seu facultas rerum naturalium appellatur, ut natura gravium descendendi, & levium ascendendi, & ignis calefaciendi, & aquæ infrigidandi, & animæ rationalis peremittere effendi, & brutorum ad totius corruptionem obeundi non videt, non aliud hoc esse, quàm Deo creatori placuisse talia entia talibus dotibus ornari, & alia diversis, & nonnulla contrariis? Si enim à mundi exordio gratum Deo fuisset terram sursum petere, flammam deorsum ferri, igneam hanc substantiam frigiditate servari, aqueam calore bene habere, rationalem animam obire, brutalem peremittere fore, nullus esset, qui has facultates nativas, & naturales non dixisset. Et si oppositis viribus præfata dotari vidisset, non miraculo vel vi factum illud

existimasset: non enim est natura, quid Deo prius, aut superius, cum ipse naturæ conditor & moderator sit. Ethnici namque nonnulli illud machinati sunt, ut Galenus hujus sectæ hæresiarcha manifestè in de usu partium, lib. 11. cap. 14. ostendit, dicens:

[Num igitur nostri opifex solis his pilis æqualem semper servare magnitudinem præscripsit: hi autem sive imperium præscribentis metuentes, sive Deum ipsum præcipientem reveriti, sive faciendum id esse persuasi, observant id, ut mandatum sibi fuerat? Certè Moses quidem ita de natura ratiocinabatur: cujus ratio, quàm Epicuri mihi videtur probabilior: optimum tamen est, neutrius rationem sequi, sed potius generationis principium, quod à creatore ducitur, quomodo Moses, in omnibus generabilibus servantes, quod ad materiam attinet, ei adjicere. Ob eam namque causam conditor nostri æqualem semper magnitudinem servandi necessitatem ipsis imposuit: quòd id ad rem pertinere magis videbatur. Postea verò quàm ejusmodi efficere pilos constituit, his quidem durum corpus, instar cartilaginis cujusdam subiecit: aliis autem cutem duram cartilagini per supercilia connexam non enim sat erat, eos dumtaxat velle tales esse. Neque enim si lapidem repente velit facere hominem, efficere id poterit. Atque id est, in quo ratio nostra ac Platonis, tum aliorum, qui apud Græcos de rerum naturâ rectè conscripserunt, à Mose distat. Satis enim habet is, si Deus materiam exornare velit, ea autem repente paret, atque est exornata, omnia enim Deum facere posse arbitratur, etiam si ex cineribus equum, aut bovem facere velit. Nos autem non ita sentimus, sed con-

firmamus, quædam naturam facere non posse, eaque Deum ne aggredi quidem omnino, sed iis, quæ facere potest, quod melius est eligere. Jam verò cum pilos in palpebris fatius esset æquales semper esse magnitudine ac numero, non ipsum quidem id voluisse affirmamus, illos autem mox factos fuisse: neque enim id facere potuisset, affirmamusque eos, etiam si millies voluisset, numquam tamen tales futuros, si ex cute molli producti fuissent. Nam, ut alia omittamus, recti stare omnino non potuissent, nisi in duro fixi fuissent: utraque sanè Deo attribuimus, tum ejus quòd est melius in ipsis opificiis electionem. Tum etiam materiæ delectum. Cum enim simul rectos stare in palpebris pilos oporteret, simul autem æquales magnitudine semper conservari ac numero, corpori cartilaginoso eos affixit. Quos si substantiæ cuiuspiam molli ac carnosæ infixisset, non Mose modo, verum etiam malo imperatore esset inertior, qui murum in palude, aut vallum jaceret.]

Et quoniam superius pag. 151. promisi de rerum natura disserere, ac ostendere, an aliqua naturaliter sint pulchra, alia deformia, an sic ex usu vel Dei imperio talia sint, paucioribus quàm possim verbis, ac talibus, ut ad præsens propositum attineant, quod nobis videtur, exprimemus. Quippè nullus, qui non sit insanæ mentis, negare potest, quæcumque genita sunt, & gigni possunt (cùm si specie differant, non æquè perfecta esse possint) excelli ab aliquibus, & excellere alia in perfectione essentiali, nisi tantum illa, quæ suprema & infima fuerint. Et quòd hæc ab intellectu divino & angelico intelliguntur, talia, qualia sunt: quod non tantum in perfectione essen-

tiali entium fatendum est, sed quodque in accidentali pulchritudinis & deformitatis negari non valet. Apud enim Deum aliqua aliis pulchriora, & alia aliis magis deformia sunt, & habentur simpliciter, quia talia sunt. Quod aliis verbis ex natura rerum appellatur. Quæ quamquam ita sint, & se habeant, ut à me sunt relata, negari quoque non potest, si Deo conditori placuisset, humanis mentibus indidisset opinionem, qua, quæ eleganter formata sunt, turpia censerentur, & quæ turpia, elegantia judicarentur. Et non tantum in præsentì ævò hoc hominibus indere posset, sed à mundi origine idem connotatum secum esse, si velit, potuisset. Etiam si Deus vellet, à primo mundi ortu gravibus ascendendi facultatem conferre valeret, & levibus descendendi. Et rationalibus animabus, si sibi beneplacitum fuisset, præcipere potuisset interire statim, ut corpus non esset aptum informari ab eisdem, & brutorum animis oppositam vim indere, ut scilicet, tamdiu durarent, prout rationales duraturas esse scimus. Quæ omnia si, ut finxi, fierent, naturalia à nobis appellarentur, quòd illud naturale nominamus, quod frequenter accidere conspiciamus: & opposita contra naturam, & miraculosa dicerentur, in opposito sensu, scilicet, quia numquam talia conspecta sunt.

Quæ omnia, etsi vera sint, aliam assertionem veram patiuntur, melius multò conditas esse res, ut sunt, quàm aliter, propriusque dici naturale gravi descendere, quàm ascendere, etsi à primo ortu ascendendi vi frueretur. Etiam multò naturæ conformius esse, rationales animas, quæ intelligere possunt, absque corporibus posse durare, homine corrupto, quàm brutales:

quæ si maherent, otiosæ essent, cum intelligere non possent, & defectu corporeorum organorum, munia naturalia non exercerent. Aliisque de causis singula, ut condita sunt, melius habent, quàm si aliter conderentur. Quod Geneseos cap. 1. sacra Scriptura dicebat : [Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.]

Tandem quòd in præfata sententia illius docti authoris carpebamus, illud erat, non quòd non sit plus naturale, animæ humanæ permanere post hominis obitum, quam equinæ, sed hoc tantum, putà dicere, quòd esset miraculosum animam equinam durare sine corpore, cum, ut supra ostendi, si à primò mundi ortu illud sic accidisset, naturale appellaretur, & oppositum miraculosum. Quæ in præsentiarum sufficere de hac re existimo.

Tantum contradictionem subterfugere Dei potentiâ ostenditur.

Nempè tantum contradictio, quæ potentiam subterfugit, fieri nequit, cætera omnia à Deo æqua facilitate fiunt. Ob id enim omnes partes simul sumptæ necessariò æquales suo toti sunt, quòd si oppositum asseratur, non omnes partes essent, cum aliquid deesset, vel plusquàm partes assumptum fuisset, si aliquid supergrederetur, quorum utrumque contradicit hypothese supponenti tantum omnes partes suo toti æquas dictas fuisse. Et exinde omnes, quæ probantur mathematicæ conclusiones aliter esse non possunt, quòd innituntur hujusmodi principiis mediata, vel immediata, quæ necessaria sunt, nisi contradictio admittatur.

Opinio authoris de educatione formæ de potentia materiæ.

Cùm antecedentibus impugnaverim modum hucusque opinatum educationis formarum ex potentia materiæ, teneor ipsæ hujus famatæ assertionis omnes formas præter rationalem educi de potentia ma-

teriæ, verum sensum exprimere. Quod si omninò & ad amussim explicandum esset, unde animæ rationali æternitas à nonnullis Philosophis quibusdam discursibus collecta sit, argumenta omnia, quæ infra, Deo dante, in probatione ejusdem rei trahentur, præsentì lectioni inferere tenebar. Sed ne immaturè & minimè opportunè aggressum fuisse adeò grave negotium dicar, ideò tantum supponendo probationem scribendam sufficientem futuram, conclusionem necessariò illatam ex discursibus faciendis circa mentis perpetuitatem propono; hæc est: Formas omnes præter rationalem in operationibus tam interioribus, quàm exterioribus uti dispositionibus totius ut instrumentis, sine quibus opus nullum fieri ab eisdem posset, anima tantum rationali in præcipuis ejusdem operibus, sentiendi scilicet, & intelligendi, instrumentis propriis non utente, ut quibus opera fiant, sed per quæ ut media exequantur: hoc est dictu, brutorum formas uti ad alendum, ac servandum totum, cujus ipsæ partes essentielles sunt, calore, frigore, humiditate, ac siccitate dictis qualitatibus primis, quæ propriorum corporum instrumenta sunt, & sine quibus nutritio fieri ab eisdem non valeret, easdem etiam in eundem usum, uti quoque facultatibus concoctricibus, attractricibus, expultricibus, retentricibus, resultantibus ex relatis primis qualitatibus, sine quibus ut instrumentis, quibus ipsæ formæ indigent, ad relata opera efficienda, nullo modo effectus fierent, ut exactæ sectiones lignorum sine ferra, aut ascia, vel alio consimili instrumento fieri non possent à quantumvis perito Fabrolignario. Eorundem etiam brutorum operationes

nes æmulantes nostras sensitricas, nullatenus sine aliis consimilibus fiunt. Nequit enim oculus recipere speciem alimenti sufficientem movere musculos bruti versus pastum, nisi ipsius tunicæ perspicuæ sint, ac humores eorundem diaphani, neque non meatus in cerebrum originem nervorum, & musculorum pervii, ac patuli quoque reddantur. Motrices etiam facultates sine certis temperamentis prærequisitis, ut instrumentis, quibus exequuntur operationes, decenter fieri nequaquam visuntur. Plantarum etiam alius suis quoque dispositionibus in modum præfatum utuntur. Quid quod, & mistorum quorumvis, quæ vegetatione carere censentur, nullum à natura genitum reperiatur absque nonnullo incremento, & sine nutritionis occultæ actibus, ubi etiam formæ propriis facultatibus in modum relatatum utuntur, ut supra pag. 136. scripsimus. Quid enim magis alienum à nutritionis operibus lapidibus censetur, qui tamen neque tantæ magnitudinis, ut ex lapidicina excinduntur, oriri creduntur, sed paulatim alitos suspicamur: quod eorundem insecta cavitatibus quibusdam amplectentia arborum radices, vel alterius generis lapides, non rarò nobis ostendunt; hoc accidere nequeunte, nisi lapidum incremento extranea amplexa fuissent. Montium etiam cacumina imbribus, ac nivibus assiduis exposita, per frequentem imminutionem dilapsa in planitiem redacta forent, nisi etiam alerentur, ac quæ dilabuntur, restituerentur. Utrum autem huiusmodi mistorum deperditi restitutiones dicendæ sint nutritiones veræ, an quædam juxta positiones, non est huius loci decens examinatio: neque ob id ducta præfata sunt, sed tantum, ut omnes in-

telligent, relatas omnes formas suis dispositionibus uti, velut quibus præcipuas operationes exerceant, ut Fabriferramentis, & sine quibus esse non possint, cum nullum ens genitum sit, quod peculiari modo conservationis non muniatur. Frustra enim natura conderet entia, quæ statim essent defutura, indeque nonnulla ad esse illorum, & alia, vel eadem ad conservationem genuit, ac utraque ad esse necessaria merito dicenda, producta sunt.

Anima tamen rationalis cum his exterioribus sensibus aliquid cognoscit, quod munus ex duobus præcipuis ejus inferius est, non utitur organicis dispositionibus, ut instrumentis quibus immanentes illas operationes sentiendi eliciat, cum ipsæ tantum sint quidam modi habendi ipsius animæ, sed organa decenter disposita deserviunt illi, ut per ea syncerè immutata anima ipsa, quæ penetrativè cum organo est, & idem informat, suo modo ad organi affectionem immutetur, ac cum intelligit, quod summum munus animæ est, organo quoque indiget, si necesse est intelligentem phantasma speculari, neque eventus aliud ostendunt. Cum enim pars cerebri anterior, quæ afficitur à phantasmatis in objectorum absentia distemperiem patitur, nonnumquam in delirium, si ingens est distemperies illa, incidit homo, nequeunte mente nostra ob defectum instrumenti non quo, sed per quod, ut decet, munus proprium obire. Non aliter quàm cognoscendi perfectè colorem cohibemur, quod medium, putà vitrea fenestra colore ullo illita, interfit inter objectam rem, & visum. Et ut tunc ab errans cognitio minimè fieri dicitur à vitrea fenestra concurrente, ut instrumento, quo visio fiat, sed per quod: ergo neque cum optimè

Rationalis anima in operationibus sentiendi, & intelligendi non utitur instrumento corporeo, ut quod opus exerceat, sed per quod.

etiam visio fit, medium ullum dicendum est instrumentum quo, sed per quod. Et organa humana, sive quæ deserviunt sensationi, seu quæ intellectioni, nequaquam aliter nominanda sunt, quam per quæ immanentes illæ operationes, quæ modi habendi animæ rationalis sunt, exequuntur. Namque cum, ut retrò probatum linquimus, operationes ipsæ, sensationes scilicet, aut intellectiones, accidentia non sint in extrinseca passa, aut in hominem producta, minimè generandæ erant, mediis aliis humanis accidentibus ut instrumentis Fabrorum concurrentibus ad suam productionem.

Quid sit educi aliquam formam de potentia materiae.

Hæ ergo assertiones palam ostendunt, quid sit aliquam formam educi de potentia materiæ, aliam non. Nam illaeducta dicitur, quæ gigni non potest, nisi præcedant in materia elementari, ubi inducenda est ipsa misti forma, eorundem elementorum primæ qualitates refractæ, ac ex eisdem aliud accidens, appellatum temperies, seu complexio misti gignatur, quam statim formæ sequitur generatio, & in elementa inductio, cum peculiaribus facultatibus illius misti, sine quibus ut instrumentis esse, neque operari infimas, vel supremas operationes mistum non valet. Neque abs re extracta forma dicitur, cum quoquo modo illa dici potest extracta ex materia, sine qua esse neque servari potest: qui educationis modus ex illa prima materia facta, ut probavimus, fieri non poterat. Illa autem noneducta meritò dicitur, cuius præcipuæ operationes sine elementari materia, quam informat, effici valent. Nam huiusmodi forma posse esse sine propria materia censenda est, cuius insigniores operationes, organo proprio, ut instrumento, non indigent, ut præcipuum, & proprium munus obeatur.

Nempè si corpus deservit in muneribus sentiendi, & intelligendi, non nisi ut medium per quod, & non quo, ut instrumento, afficitur anima. Ut aer, per quod defertur species coloris, aut soni, & ut hic non dicitur instrumentum, quo anima sentit, sic neque corpus. Ac ut esse valemus sine medio, etsi extrinseca objecta sine eodem sentire non possimus, ita anima rationalis etsi sine corpore sentire, neque intelligere (eo modo, quo alligata corpori) valeat, ob defectum medii, esse tamen sine corpore poterit. Nullus enim adeò demens est, qui non noscat, illud sine altero esse posse, quod obire aliquod munus sine illo valet. Cum operis exequutio posterior existentia sit, & ab existentia pendeat, ergo si posterius esse sine corpore potest, à fortiori existentia, quæ prior est. Certè si lumen medii, quod dependet in esse, & conservari à Sole luminoso, esse possit sine opaco prohibente diffusionem sui, à fortiori Sol ipse. Ergo à simili, si operatio sensitiva, aut intellectiva esse valeret sine corpore, quod simile quandoque opaco prohibente est, cum malè affecta instrumenta sensuum sunt, ergo à fortiori anima ipsa, à qua operationes sensitrices pendent.

Etiā si exactè probatum superest, ut est, sensationes, & intellectiones non distingui ab anima sentiente, & intelligente, sed esse modos ejusdem: si ipsæ corpore serviente ut instrumento non egent, neque anima, quæ idem illis est corpore, ut sit, egebit. Ut si humanam sessionem sciverimus esse posse sine Sole, etiam hominem esse sine Sole dicemus. Humana enim sessio ab homine sedente non differt, ut neque sensatio, aut intellectio humana ab anima intelligente, aut sentiente non distat. De quibus infra,

Alia ratio, qua probatur animam dici non educam de potentia materiae.

frā, ubi citatum restat, plura, Deo concedente, adducemus, ut animam à mortalitate vindicemus.

Et ne quædam sententia à me sapius limitata, putā in præcipuis muneribus animæ rationalis ipsam non corpore, neque corporis dispositionibus uti, ut instrumentis quibus, sed per quæ, indecisa, ac caliginosa maneat, notandum animæ rationali à quam multis non tantum sentiendi, & intelligendi facultates concedi, hæc enim ab eadem sejunctæ à peritis Physicis nequaquam fuere, sed, & nutriendi vires eidem collatæ sunt, quas exequi sine corporeis dispositionibus ut instrumentis quibus, non valet. Ideo cum de illis affectibus corporum, qui media sensationis, & intellectionis sunt, loquebamur, addidimus semper in præcipuis animæ muneribus non deservire, ut instrumenta, sed velut media, quod principaliores sensationis, & intellectionis operationes, quam nutritionis multò sint.

An elementa de potentia materiæ educata dicantur.

De elementis autem superest discutere, an de potentia materiæ dicantur educata, an minimè. Primò videntur de potentia materiæ necessariò educata fuisse, cum passim corrumpi, & gigni cernamus, quod proprium est formarum sic educatarum. Sed aliàs videtur, hoc eisdem minimè convenire, cum ex nostris assertionibus probatum super sit, ex nulla materia elementa constare, sed esse entia corporea simplicissima, indeque in genere substantiæ corporeæ imperfectissima, ut è diverso in tribus incorporarum substantiarum illæ habentur perfectiores, quæ simplicitati proximiores sunt, indeque Deus ipse infinitè perfectus, summè simplex est, & appellatur. Qui autem modus simplicitatis harum substantiarum separatarum sit, dicendis innuam.

Illæ certè videntur plus compositionis habere, quarum essentia verè intelligi possunt absque pluribus perfectionibus essentialibus: illæ simplicitati summæ propinquiores, quarum essentia verè intelligi nequeunt absque tot perfectionibus essentialibus: & quantò plures perfectiones simul, & idem existentes cum angeli essentia intelliguntur, tantò perfectior intelligentia, & simplicitati propinquior habetur. Ob id enim angeli infimiores plus compositionis habere cæteris dicuntur: non quòd eorundem substantia constet ex aliquibus partibus essentialibus distinctis, sed quia esse intelliguntur (verbi gratia) per se existentes, absque corpore, & cum quovis corpore, & quavis substantia valentes penetrativè se habere, atque intelligentes quandoque quædam nonnumquam alia. Etiam ut libet eisdem aliis, vel aliis locis assistentes, ubi non pauca ab intellectu verè fingi possunt compositiones. Nam relata substantia angelica sic, ut dixi, intellecta, cum non semper omnia intelligat, potest intelligi, nunc terram intelligens, post aërem contemplans, olim cælos, in futurum homines: quæ omnia non nisi quædam fictæ compositiones additæ illi substantiæ prius intellectæ sunt. Ut cum intelligitur nunc huic loco præsens, modo illi, in posterum alteri: etiam omnes illæ loci mutationes, compositiones, & additiones per actum humani intellectus substantiæ angelicæ dicuntur. Qui autem perfectiores angeli, esse, intelliguntur, plura semper contemplantur, & majoribus locis semper assistunt. Feriari enim nequeunt ab (exempli gratia) totius infimi mundi hujus perenni cognitione, ita, ut hujusmodi cognitio non valeat componi cum angeli substantia, cum sine ip-

Qua propter Angeli, cæteræque separatæ substantiæ dicantur simpliciores, & minus simplices.

sa non plus intelligi valeat angelus ille, quam homo sine rationalitate, quòd illi adeò intrinseca præfata contemplatio sit, ut rationale homini, etiam si adesse exempli gratia orbi solari, vel tantæ loci distantiae, ut orbis solaris occupat, intrinsecum illi angelo foret, hoc etiam in causa esset, ut simplicior hic sit, & dicatur, cum non tot illi, ut priori angelo conveniret, nunc cognoscere, & postea non. Nam hujus inferioris mundi, & quarumvis suarum partium perennis contemplator ille necessariò futurus erat, & hæc contemplatione componi cessaret, quia intrinseca illi erat, quòd priori minimè conveniebat. Adesse quoque semper tantæ loci distantiae in causa foret, ut non tot loci mutationibus componi valeret, ut prior etiam intelligentia. Quæ omnia perfectioni attinerent, cum summè perfectus Deus, semper universa intelligens, & ubique præsens necessariò intelligatur: cui quantò substantia creata similior fit, tantò perfectior censetur. Neque decipiatur, qui opinatus fuerit, posse ferriari inferiorem intelligentiam à nonnulla cognitione, perfectioni suæ attinere: quin imperfectionis esse autumate, quòd in cognitionibus angeli non laborant ut homines, & privantur fruitione, quæ ex cognitione infertur.

Solvitur quaesitum de elementis an de potentia materiae educantur, an non.

His misis, & ad exolvendum pensum redeuntes, dicamus, elementa, ut prædixi, imperfectissima inter omnes substantias corporeas fore, quia minus compositionis habent, quod imperfectioni in substantiis corporeis tribuendum est. Cum corpus compositionem includat, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, atque ob id eandem optet. Qua de causa perfectiora mista simplicibus appellamus, quòd elementa contineant, & ultra

misti formam. Et eadem entia, quæ pluribus facultatibus dotata sunt, (quæ sine majore compositione fieri nequit) tantò perfectiora habentur, quantò majorem miscellam habent. Et cum, ut retulimus, imperfectissimæ substantiarum elementa sint, non eductæ de potentia materiæ verè dici possunt, quia ea carent. Neque aliam appellationem aliarum formarum fortiuntur, ut digna sint appellari creata, & minimè de potentia materiæ educta, ideoque ut non contenta intra genus, quod dividitur, neque unam, neque alteram appellationem merentur, ceu lapis neque rationalis, neque irrationalis nominatur, quia non continetur sub animali, quod in rationalem, & irrationalem secatur: formæ enim tantum sunt, quæ in eductas de potentia materiæ, & non eductas de ejusdem potentia dividuntur. Si ergo formarum nomine carent elementa, neque educta de potentia, neque non educta nominanda sunt: sed inferioris perfectionis gradum generatio eorundem obtinebit: dicentur enim subsistentia corpora citra materiam ex qua genita. Quamvis enim nullum eorum fieri possit sine alicujus corporeæ substantiæ priori corruptione, non ob id corpus, quod corrumpitur, nominatur materia ex qua, sed materia supposita appellatur, in generatione mistorum ex mistis, vel elementis, opposito eventu contingente.

Nam elementa immediatè constituentia mistum, materia ex qua misti sunt, & in eodem formalitè permanent, ut in sequenti libro demonstrabimus, ut etiam cum immediatè spoliata elementa unius misti forma, aliæ novæ subjiciuntur, non minùs ex præcorrupto misto fieri novum dicitur, quòd elementa

corrupti constituunt compositionem novæ prolis.

Hæc quæ tracta sunt de educatione formarum in præsens sufficient: & postquam solvero quandam obiectam rationem supra à nobis ipsis adversus testantes materiæ primæ existentiam, quæ etiam contra nos militare videtur, finem exemplo de principiis rerum naturalium imponam. Ratio hæc erat: Si materia prima esset, cum ipsa posset per se existere, quia proprium esse haberet, & prior tempore, & natura forma, & toto composito fuisset, ens corruptibile foret, nullum enim incorruptibile sub hac infima lunæ cavitare conspicitur: & illo concessio, ad corruptionem illius materiæ alterius entis generatio successura erat, & novum genitum materiam habiturum erat, & non illam primam, quia supponimus ipsam corrumpendam esse, ergo aliam, quæ includebatur in priore, & illa prior etiam corruptibilis foret: & ad ejusdem corruptionem idem, quod ad prioris subsequendum erat, & sic in infinitum procedendo, infinitæ materiæ præcessuræ erant illam materiam primam, quod implicabat. Indeque suadere incepimus, abolendam esse illam fictam materiam primam, præsertim, quod relatæ rationis majorem, in qua tota vis argumenti consistit, inductione probari ultra rationem poterat. Nam cujusvis entis materia ex qua ipsum fit, absolvi à toto posse, ratio, ut dixi, ostendebat, quia prius toto esset. Et inductio incipiendo à quorumvis artificum materia, & usque in omnium Fabrorum materias, quæ priores formis inductis sunt, procedendo, non minorem fidem exhibebat, ergo major illa vera erat. Minimè enim instabatur inductio, monstrando materiam primam, ac dicendo, hanc non pos-

se sine toto esse, quia instabatur cum re, de qua agebamus, & de qua tota controversia erat: quod quàm parum prodest, ii, qui modum, quo decenter rationes sunt solvenda, sciunt, noverint.

Procedere videbatur hæc ratio adversus nostrum decretum, quo asseruimus, elementa habentia propriam existentiam, primam materiam omnium mistorum esse, & nullam his priorem, sic colligendo. Elementa corrumpuntur, ut ex illis alia fiant, sed genita etiam materiam sunt habitura, & non nisi quæ præfuit in elementis, ergo elementis aliquid est prius. Et dein omnes aliæ ductæ rationes transcribi possent adversus nostra elementa, sed minimè vera minor est. Nam nos cum elementa corrumpuntur, non dicimus ex illis ut ex materia ex qua quicquam gigni, sed ea præcorrumpi ob rationem retro relatam. Quia sententia tota argumenti vis deletur, Aristotelicis sic solvere prohibitis, quia in elementorum corruptione, materiam, ex qua nova entia fiant, supponi, credebant.

Non parum dilucidè iis, quæ audistis, notum superest, scientiam, quam de principiis rerum naturalium habemus per intellectus operationes, non immediate cognitæ per sensum aliquibus accidentibus, adeptam esse: sed quia ex cognitione ullorum in veram notionem principiorum rerum incidimus, quod probare nisi sumus, ideò enim hæc de principiis duximus, ut constaret, quo scientia à sensu differat. Sensu enim tantum ea, quæ inferunt in nos aliquam speciem, vel quod specierum vicem obtinet, cognoscimus: intellectu tamen per illationem scimus diversa multò à sensatis rebus. Redeamus ergo undè digressi sumus.

Mul-

*Solvitur ob-
jectio, quæ vi-
detur, pro-
cedere contra
nos, qui ma-
teriam primam
esse negavi-
mus.*

*Quæ retrò
promissa sunt
scribi, ac quot
scripta jam
sint, & quot
superfint, ex-
plicatur.*

Multò ante promissi multa me facturum, putà discutere, an species intelligibiles ex phantasmatibus eliciantur, ut dici ab expositioribus librorum de Anima Aristotelis solitum erat. Secundò, utrum intellectio accidens ullum sit inens ipsi animæ intellectrici, quale fingitur. Tertiò, si nihil eorum, quæ machinata hucusque de modo intelligendi pro veris à me recipiuntur, quo modo intellectus intelligat, dilucidare. Quartò. An cum Aristotelis sententia, tertio de Anima, distinguentis intellectum in agentem, & possibilem, nostra placita conveniant, ad amussim pertractare. Et objectionibus illorum, qui animam credere intellectione accidente distincto realitèr ab anima, ipsam intelligere, respondere. Ultimoque de ipsius animæ rationalis æternitate agere. Quorum tria priora per me hucusque discussa sunt, & duo tantum ultima supersunt. Primum quorum explicare ordior, Aristotelis ipsius contextum, ubi de intellectu possibili, & agente tractat, in medium proponendo. Illud erat 3. de Anima text. comment. 17.

te, & principium materia, idem autem est secundum actum scientia rei: (quæ verò secundum potentiam tempore prior in uno est: omnino autem neque tempore) sed non aliquando quidem intelligit: aliquando autem non intelligit: separatus autem est solum hoc, quod verè est. Et hoc solum immortale & perpetuum est: non reminiscitur autem, quia hoc quidem impassibile. Passivus verò intellectus corruptibilis: & sine hoc nihil intelligit anima.

Horrorè porrò quodam corripior, contemplans contextum hunc, cum memoror quotquot errorum origo Aristotelis sententia relata innumeris Philosophis fuerit: ex eadem nonnulli unicum intellectum omnibus hominibus inesse elicientes: quo delirio nullum majus. Nam si intellectus indivisibilis numero & entitate idem in me & aliis hominibus esset, novissem ego omnia, quæ universi homines intellectu noscunt, ac ipsi, quæ ego eodem intelligo. Implicat enim idem numero & indivisibile scire & nescire aliquid: ergo si Joannis physici intellectus novisset mathematicam demonstrationem, necessariò Petri rustici intellectus, ac etiam quorumvis hominum eandem nosceret, cum rustici intellectus & Joannis physici idem essent, ut ego mihi ipsi. Si enim vellet dicere, qui hanc entitatem intellectus assignant, non ipsum tantum intelligere, sed esse quamdam facultatem, qua anima intelligit, & quod ipsa numero eadem, diversis animabus humanis insit, ut accidens quoddam, jam primum contrarium Arist. proferunt, qui textu comment. decimi noni supra citato, oppositum asserit, vocans illum substantiam actu entem. Et etiam vana fingunt. Si enim anima illo

*Text. comm.
17. 3. de Ani-
ma.*

Quoniam autem sicut in omni natura est aliquid, hoc quidem materia unicuique generi: hoc autem est potentia omnia illa: alterum autem est causa, & factivum, quod in faciendo omnia ut ars ad materiam sustinuit. Necesse & in anima has esse differentias, & intellectus hic quidem talis in omnia fieri, ille verò in omnia facere, sicut habitus quidem, & sicut lumen: quodam enim modo, & lumen facit potentia existentes colores actu colores. Et hic intellectus separabilis & impassibilis & immixtus substantia actuens. Semper enim honorabilius est agens patien-

accidente nominato, intellectus, est intellectura, nulla ratione ullius apparentiæ compelluntur machinari hanc unitatem accidentis illius, cum sine illa intellectionis munera, ut decent, fieret. Si autem fatentur esse hominum intellectus unum quoddam specie, nihil novi dixissent, nec plusquam, quod equus Bucephalus alteri equo sit idem, quod ejusdem speciei sit, de quibus postea fusius agemus, cum commentatoris sententias discutimus. Alii verò expositores citati loci, diversas facultates ipsius intellectus autumant esse passibilitatem & activitatem ejusdem: alii longè alia sentiunt, ut fermè sint tot modi expositionum Aristotelicorum verborum, quot commentatores: cum verba Aristotelis, ut decet, intellecta, non multis scriptis explicari egeant, quod agere auspicor.

Novistis nempè, qui præterita attentè legistis, animam intelligentem dici tunc, cum aliquid intuitivè, vel abstractivè sentiens, aliud à re sensatione cognita, intelligit. Quo manifestè didicistis, nullum hominem quicquam posse intelligere, nisi prius ejusdem organum interius, aut exterius anima intellectrice animatum afficiatur. Et cum tot modis affici possit, quot sensibilibus differentiæ sunt, & ad has diversas affectiones necessum sit, animam suo modo affici, ut in antecedentibus diximus, superest, animam intellectricem dici intellectum possibilem, in quantum nata est omnia fieri ad affectionem proprii organi, ab omnibus sensibilibus rebus nati affici: hoc enim infra in eodem tertio de Anima, text. commenti trigesimali septimi. Aristoteles palàm testatur, inquit: [Nunc autem de anima dicta recapitulantes, dicamus iterum, quo-

niam omnia ea quæ sunt: quodammodo est anima: aut enim sensibilia quæ sunt, aut intelligibilia.] Quo exprimit intellectus possibilis naturam: cum dicat ipsum fieri omnia, quod non aliter, quàm modo à nobis explanato accidere posse, certum est. Intellectus enim, vel anima intellectiva, ad affectionem organi exterioris affecta, colores visi, & odores olfacti, & calores sensati, & sapes gustati, & soni auditi, certo modo vertitur: Quia organa affecta ab objectis rebus: quæ peculiaria quædam inducunt in ipsa, putà sui species, afficiuntur ab ipsis, & inde anima penetrativè cum corpore organi existens, ut millies retuli, suo modo etiam afficitur.

Intellectus autem agens, eadem anima dicitur, non in quantum sic affecta, quia centies sibi accidit sic affici, & nihil sentire, aut intelligere: cum diversis rebus intenta, illa, quæ afficiunt, contemnit, sed quod se contemplans taliter affectam, in sensu supra relato, cum de modo, quo sentimus, discassimus: vel tunc afficientem rem cognoscit, & sic intuitivè sentiens appellatur: vel rem olim afficientem, & tunc per imaginem asservatam in cognitionem rei quondam cognitæ ducentem percipit, & abstractivè cognoscens dicitur. Aut neutro horum modorum cognoscit, nam neque eum, qui afficit, neque illum, qui affecit, sed aliud distinctum ab his duobus, natum tamen ducere in cognitionem alterius rei distinctæ, quam intelligit: & hoc modo intelligere, seu scire aliquid, dicimur, cum quis noscens albedinem & consistentiam gypsi, ac alia accidentia ipsi inhærentia, gypsi substantiam subjici illis accidentibus intelligit: & qui hominis accidentia cognoscit, animal rationale sub-

jici illis concipit. Et qui circuli totam circumferentiam in viginti & duas partes divisam videt, scit ex octo partibus harum constitui diametrum ejusdem circuli: quæ omnia scita distincta sunt à rebus sensatis. Agens ergo tunc intellectus meritò nominatur, quia nescit quid distinctum ab afficiente, quasi illam scientiam suis viribus assequens, quàm affectio objecti non induxit.

Quod manifestè docet, cur sensum in agentem & possibilem Aristoteles non diviserit, & intellectum ita. Nam nulla alia de causa, quam quòd sensatio intuitiva notio sit rei præsentis immutantis, ut retulimus, quam effici certo modo ab accidente sensato dicere possumus, ut abstractivam ab imagine rei quondam sensatæ, intellectioni hoc minimè conveniente, quòd res intellecta sæpè absens est, & nunquam adeò præsens, ut ulla specie à se genita noscatur, sed, ut centies dixi, per alterius rei notionem intelligatur: in quo opere, ut prædixi, ipsa anima quasi laborans, & quid efficiens, meritò agens nominatur.

Et ne ullus decipiatur, opinans me retro assertam sententiam mutasse, quòd dixi, cum anima fungitur intellectionis munere, agentem intellectum nominari, quasi concedam aliquod accidens realiter distinctum ab anima, ab ipsa in se produci, ut intelligat, certos omnes facio, non esse illam scientiam, nisi quemdam modum habendi animæ, ut pluries in antecedentibus legistis: dicitur tamen ipsa agens in se illam scientiam, non ut aqua calida dicitur agere in se frigiditatem, cum in nativam frigiditatem se restituit, sed ut animal stans si sedisset, diceretur author suæ sessionis: aut ut Faber cerarius dicitur factor figuræ impressæ in ceram, quæ non distinguuntur ab animali sedenti, neque à cera figurata.

His præactis fundamentis, ad planiorem cognitionem Aristotelis sententiæ, contextum supra à me ductum ex tertio de Anima, textu commenti decimi septimi, in Paraphrasim redigo, quòd hic expositionis modus succinctus magis aliis est. Ordo, & totus contextus, qui sequitur, est.

PARAPHRASIS IN TERTIUM LIBRUM DE ANIMA,

ARISTOTELIS LONGE AB OMNIUM
aliorum Authorum expositione
dissidens.

Uoniam uni-
versę substan-
tiarum natu-
ræ hoc par-
ticipant, ac
commune ha-
bent, ut ea-
rum aliqua,
materia ex qua alia fiant, sint, &
quodammodo in potentia illa, quæ
futura sunt, dicantur, ut cera cer-
to modo homo, & equus, & plan-
ta ex ipsa fingenda nominatur, &
elementa commissa, ut misti for-
mam decet, mistum etiam appel-
lantur, & in omnibus naturis cau-
sa efficiens, non materiæ, quæ jam
existit, sed formæ, quæ induci de-
bet, genitrix dicatur, ut ars no-
men efficientis causæ figuratarum
rerum sortitur, necesse est in ani-
mæ natura proportionales assig-
nare differentias, non distinguen-
do has re, ut efficientem causam à
forma facta, & à materia in qua
fit, sejungimus, sed tantum ipsam
certo modo contemplando appel-
lemus materiam, & alio efficien-
tem. Ac ut corporea materia nos-
citur prout suum esse ab efficiente
in se formam non recipit, sic ipsa
anima ab intellectu agente mini-

mè fieri possibilis censeatur: quin
ipsa effecta possibilis intellectus, &
materiam in hoc referens, cum in-
tellectionem elicit, agens nomine-
tur. Ut habitus causa eorum, quæ
fiunt, ab habente illum solet dici,
& lumen colorum quodammodo
effector: nam citra lumen colores,
etsi certo modo sint, non cerne-
rentur: ipsi enim sine lumine mini-
mè inducerent speciem sufficien-
tem immutare visum, quod in me-
dium illustratum inducant eam.
Quam enim in ullis tenebris gig-
nunt (ut sunt illæ, quibus vesperti-
liones & noctuæ conspiciunt) adeò
remissæ sunt, quod si tenebrosius
& omnino lumine expers medium
reddetur, nequaquam produce-
rent. Quo similatur lumen intel-
lectui agenti, ac per hoc, quod ut
ea, quæ minimè nosci poterant ob
tenebram, lumen detegit, & nota
facit, sic intellectus agens, quæ ig-
nota erant intellectui possibili, ipse
manifesta reddit, quatenus enim
anima afficiatur phantasmatis qui-
busvis, non poterit aliam notio-
nem assequi, quam eorum, quæ
generis phantasmata si ipsa anima
tantum possibilis intellectus no-
men fortiretur: quæ tamen cum

Texta comm.
18.

vim agentis exercet, quæ incognita erant, cognita reddit, sola affectione intellectus possibilis præcedente. Nam postquam anima intellectus possibilis effecta est, per affectionem factam ab objecto vel phantasmate in organum animatum, ipsa dicta intellectus agens, affectionem in se factam in sensu supra relato contemplans, & illustrans, ut lumen colores, notionem scientificam elicit, ceu lumen species visivas. Interest tamen, quod species distinctum quid realiter à coloribus sit: scientifica autem notio à possibili intellectu elicitæ, vi intellectus agentis, tantum formaliter distinguatur ab utroque, puta intellectu agente & possibili, etsi realiter distincta sit à re, quæ scitur, si ipsa anima non noscitur. Ac hic intellectus à nobis agens dictus, separabilis est à corpore, quod informat: & tunc cum separatus fuerit, impassibilis futurus est, quod immixtus corpori passibili, sejungentur ab invicem, ac per se subsistens, & actu & non potentia existens facultate passibilis privabitur. Neque mirum, quod semper est honorabilius agens patiente, & principium materia.

¶ Verum decet solvere, quomodo verum hoc esse possit, cum ego asseruerim, animam ipsam identice esse agentem, & possibilem intellectum, & tantum per considerationem humanam distingui, & non re: unde sequi videbatur, si alterum separari à corpore posset, & aliud quoque simul separari necessarium esse, cum uterque anima ipsa intellectiva sint. Sed hoc dubium non magni momenti est: neque aliud, quam præterita contemplari, ut decenter solvatur exposcit. Si enim illa ratione colligeretur sufficienter, in innumeros errores nos pellicerent similes collectiones. Liceret enim inferre, quod cum homo sit idem suæ sessioni, & suæ elevationi, quod si sessio ablata esset, elatio auferenda foret.

Et cum similitudo Sortis in Platonem auferretur, quia Plato languit, etiam similitudo Sortis in Titium auferenda foret, quia Sortes utraque suæ similitudines erat: quod quantam falsitatem includat, qui logicam novere sciunt. Ut ergo Sortes potest amittere situm illum appellatum sessionem, manente ipso simili Joanni, similitudine, & sessione non distinctis à Petro, sed idem cum eo existentibus, sic anima potest perdere denominationem intellectus possibilis, cum à corpore sejungitur, manente appellatione intellectus agentis. Post obitum enim anima non poterit à sensibilibus rebus affici, quia corpus, ad cuius affectionem afficiebatur, deerit: & ita non omnia fieri verè dicetur, per modum quo possibilis appellabatur. Superstes tamen ipsa nomen intellectus agentis eidem restabit: qua aliter, quam cum corpori inhærebat, intellectiones in se formabit anima.

Ex qua sententia non tantum elicitur, Aristoteli opinatum, animam post hominis interitum mansuram, verum, & ipsam post etiam intellectuam: cum testetur relatis verbis agentem intellectum mansurum: qui si non intelligeret, sic nominari non posset.

Idem porro intellectus efficiens cum actualiter intelligit, est scientia rei scitæ. Actu enim intelligens anima substantiam subditam accidentibus Sortis, scientia substantiæ Sortis est. Quia ille modus habendi animæ actualiter animadvertentis se affectam ad affectionem proprii organi sensitivi in sensu prius dicto (indeque elicientis substantiam aliquam subdi illis accidentibus seipsam immutantibus, quod nonnumquam accidens unum, aliàs diversum, & quandoque contrarium omnino ab eadem sentiantur) scientia substantiæ Sortis est. Et nihil præter hoc fingendum est, esse scientiam actualem substantiæ Sortis: & hæc scientia cum actualis sit, non aliquando intelligens, aliàs non intelligens est, quin

Textu comm.
20.

quin quamdiu actualis appellatur, actu intelligens necessariò est. (Quo palam roboratur nostrum decretum, quòd intellectio non sit acci- dens ullum distinctum ab anima intellectiva; ut hucusque creditum erat, sed ipsam animam certo modo se habentem dici intellectu- nem: nam scientia actualis & in- tellectio non differunt, cum idem priorem significant.)

Textu comm.
20.

Secus habitualis, qua dormiens, aut nihil cogitans dicitur homo sciens Dialecticam, aut Physicam, aut Mathesin, nam hæc potius qui- dam habitus corporis informati anima rationali, quàm solius ani- mæ dispositio est. Organa enim interiora humani cerebri, quibus absentia cognoscimus, & ubi phan- tasmata asservantur, & cætera, quæ mediant, ad assiduas meditationes requisita in quovis actu scientifico, quandam promptitudinem, si sæ- pius diversa meditatur, acquirunt, ac quemdam habitum in se gignunt, quo prompti ad iterum me- ditandum meditata vel similia red- dimur: qui habitus scientia habi- tualis & in potentia nominatur. Et huiusmodi habitualis scientia cer- to modo prior actuali est. Nam qui hæc sciens dicitur, promptissimè in actualem considerationem actuum illius facultatis devenit, quo ante- cedens actus illos executos promp- tè & expeditè ob habitum, prior tempore illis est. Omnino autem non prior. Nam si ad universos actus scientificos illius scientiæ con- feratur habitus ille, appellatus ha- bitualis scientia, aliquibus poste- rior erit, putà illis, qui habitum eundem genuerunt, habitus enim scientificus ex pluribus actibus, ut prædixi, genitus est. Tandem in- tellectus agens separatus à corpo- re, est solum id, quod infra conca- vum orbis Lunæ verè est: nam aliæ

Textu comm.
20.

corporeæ substantiæ corruptioni & interitui sunt obnoxia, hic so- lus immortalis & perpetuus. Non reminiscitur autem rerum à se, dum corpus informabat, cognita- rum: quia separatus imparsibilis est, ut supra diximus, deficiente corpore, ad cuius affectionem erat afficiendus, & parsibilis vocitan- dus, sine qua parsibilitate anima in- telligere reminiscendo non valet: ablato enim corpore, phantasmata ab objectis rebus fingi nequibunt. Et quamvis fieri ea concedamus, ubi asservarentur, asservataque quod cerebri ventriculum afficient, sine quibus reminisci, ut nunc so- lemus, nequimus. Neque ob hoc privamus animam ab alio intellec- tionis & reminiscentiæ modo, quo utitur post obitum, sed tantum eam dicimus non intelligere neque reminisci, ut solita, cum corpus in- formabat, erat.

¶ Clara, & pellucida versa Aris- totelica sententia, quæ hucusque op- pressa erroribus Simplicii Themistii, Alexandri, Averrois, & quod magis miror, Theophrasti Aristotelis disci- puli, & post hos, ac alios omnium re- centiorum expositorum rubiginaba- tur. Superest decernere, an paraphra- sis hæc cum subsequentibus, ac præ- cedentibus contextibus Aristotelis, ac cum dogmatibus nostris de anima a- gentibus conveniat, an minime. Quod non aliter melius, quàm tam antece- dentem expositum contextum, quàm subsequentia eundem etiam in para- phrasin vertendo, assequemur, ves- trumque quemlibet arbitrum consti- tuam, non tantum de re hac, verum de collatione nostræ expositionis cum cæteris vetustis, quas facillimè cassas, ac nullas, multoque à litera, & mente Aristotelis alienas monstrare indissolu- bilibus rationibus possem, nisi fasti- diendos vos tam enormibus erroribus, qui lectione præterita veritate imbuti estis, vereretur. Ut ergo noscatis verum vero consonare, universos locos ejus- dem tertii de Anima idem expressè pro- fe-

ferentes, quod à nobis doctum est, attentè audite, exordium quippè faciam, ut dixi, ab initio tertii de Anima, usque in textum decimum septimum jam explicitum, hos, & subsequentes omnes usque in finem 3. de Anima in Paraphrasin vertendo.

Textu comm.
1.

De ea parte animæ, qua ipsa anima cognoscit, & sapit, considerare opportunum est, non discutientes in præsentiarum, quod postea explicabitur, an actu separabilis ipsa intellectiva anima sit à corpore divisibili, an solùm per intellectus animadversionem seorsum & sine corpore intelligi valeat, quæ tamen re sine ipso esse non possit, ac quomodo etiam intelligamus, scribere decens erit. Nam non ex infirmioribus dubiis est, si intelligere sit sicut sentire, aut alio quovis modo pati, qualiter possibile sit, hoc fieri ab intelligibili, aut alio vicem intelligibilis supplente, cùm nullum tale intelligibile actionem ullam in nos efficere experiamur. Sensibilia enim jam quòd non sibi similibus nos afficiunt, aliquo illis in repræsentando æquipollente id faciunt, putà specie sensibili. Ergo si vera relata sunt, impassibilis intellectus erit, deficiente qui afficiat. Et cùm conscii simus nos intelligere, susceptivus intellectus speciei rei intelligendæ, & potentia huiusmodi species, sed non hanc suscipiens, necessario est fatendus. Et similiter se habens ad intelligibilia, ut sensitivum ad sensibilia. Quæ sententiæ mutuò, & inter se dimicare, ac contrariæ esse videntur.

Textu comm.
4.

Verùm solvimus, asseverantes, necesse esse quoniam omnia corpora in quovis tempore intelligit, immixtum illis esse. Sicut dixit Anaxagoras, ut imperet, hoc autem est, ut cognoscat omnia: quippè si intellectui inhæsisset aliquod

corporeum, vel nonnullo corpore uteretur, ut instrumento, quo indiguisset, ad opus intellectionis exequendum, ut faber serra, aut malico, vel ut facultas sensitiva calore, aut frigore utitur in sentiendo: nequaquam calorem, aut frigus ejus gradus, cujus esset illud, quod intellectui inesset, intelligere posset: ut neque tactiva vis calorem aut frigus paris gradus cum organo tactus minimè percipit: illa enim accidentia, quæ afficerent intellectum, vel ejusdem organum, si corporeo indiguisset instrumento, ut quo utatur ad intelligendum, prohiberent extrinsecum intelligendum afficere intellectum, quia habitibus præsentibus in materia, cessat motus, ac inde intellectione illorum cessasset, & ad illa noscenda obstructus intellectus esset. Cujus contrarium omnes scimus, quin conscii oppositi sumus. Quare neque ipsius intellectus esse, est possibile, quòd sit aliqua singularis & unica natura, qua aptus sit fieri in repræsentando aliqua intelligenda, & non alia, ut sensus peculiare certa fieri possunt, & non alia. Visus enim colores & luces in repræsentando sit, & non odores, nec sapes, ut olfactus odores, & non colores, & sic singuli singula, & nullus omnia, ut intellectus, qui universaliter in omnia intelligibilia verti dicitur, non verè & realiter, sed in repræsentando illa (supplet enim intellectus vicem intelligibilium, cùm post affectionem factam à phantasmate in potentiam interiorem noscentem abstractivè, intelligit anima intelligibilia, affecta ipsa, ad affectionem phantasmatum, ut supra diximus.) Esse ergo illius in quantum omnia efficitur, vocitatur animæ intellectus possibilis. De eo autem intellectu me nunc agere scitote, quo

Textu comm.
6.

Textu comm.
5.

Textu comm.
6.

opinatur, & intelligit anima, & non de divino, de quo duodecimo Metaphys. aut de aliis, de quibus in eisdem Metaphysicorum libris egimus. Et hic animæ intellectus actu nihil est eorum, quæ sunt, antequam intelligat anima: potentia verò certo modo esse illa, quæ ab eo intelliguntur, dicitur. Unde colligitur, vera dicere, qui testantur, animam esse locum specierum, si id limitaverint de anima intellectiva in quantum intellectiva: nam ut sensitivæ, vel vegetativæ, aut secundum locum motivæ, minimè hoc convenit. Ac etiam dum non actu animam esse semper locum specierum asseverent, sed potentia speciem esse crediderint. Porro anima intellectiva non est semper subjectum specierum, quod alio nomine locum specierum nominamus, sed tantum tunc, cum actu intelligit, & ad affectionem organi informati ab ipsa anima intellectiva afficitur illa, ut sæpius diximus, aliàs autem dicitur in potentia ad formas intellectas esse. Qui modus affectionis diversus multò est ab eo, qui accidit, cum sentimus. Nam ab accidente sensato necesse est produci aliquid, quod inducatur in organum sentiendi: quod non contingit rei intellectæ: quapropter post excellens sensitivum fermè dissipans organi harmoniam immodica qualitate genita à se in instrumentum sentiendi, infimiora minùs benè percipimus, ut sonum exilem post magnos auditos sonos minimè audimus: neque odoratis rebus valde redolentibus: aut visis coloribus, aut luce splendidissimis, videre, aut odorare remissiora conceditur, nempe cum intelligimus opposito semper accidente. Post enim ardua, ac per quàm difficilia intellecta, non hebetius intelliguntur infi-

Textu comm.
7.

miora, quin exactius, ac magis dilucidè cognoscuntur. Sensitiva enim vis non sine corpore recipiente affectionem accidentis sentienti fit: intellectiva autem non ab accidente, quod sentitur, afficitur, sed à phantasmate, & si minimè sine corpore, per quod, ut medium, ipse animæ intellectus possibilis afficitur, dum rationalis anima humanum corpus informat: post tamen à corpore separata, intelligere alio modo quam nunc valet. Ergo ad dubium, quod sciscitabatur, an intellectus patiatur aliquid ab intelligibili, expeditè respondendo dicimus, quòd nequaquam: sed quòd tantum imaginibus sensibilibus afficientibus organa interiora in absentia vel præsentia objectorum devenit anima, tunc effecta intellectus possibilis, in cognitionem intelligibilis rei, ex quadam facultate sibi à sua origine indita, ut in antecedentibus docuimus. Intelligere enim colorem, non est illum intuitivè sive abstractivè sentire, sed naturam ejus, hoc est, quòd natus sit substantiæ inesse, & visum, & nullum alium sensum afficere, percipere. Quæ coloris facultates intellectum non afficiunt, sed ipsæ certo modo aliter se habens cum intelligit, quàm ante intelligere (non per ullum accidens à se realiter distinctum, sed per alium modum se habendi) dicitur sciens, qui prius, quàm taliter se haberet, ignarus appellabatur. Ac illam accidentis scientiam, vel aliam quamvis postquam semel adeptus est intellectus, sine ullo doctore iterum & sæpè seipso adipiscitur. Aliorumque scitorum eadem norma servatur. Et habitualis scientia hujusmodi promptitudo appellatur: nam vacans homo ab intellectionis actu, sciens per illam nominatur. Nempe quamquam sine illo habitu ho-

homo in potentia sit ad eliciendum intellectiōnis actum, & post illum quoque, non æqua promptitudo utraque est. Prior enim valdè remota ab actu, & magna cum difficultate exercetur: posterior verò jam habitu acquisito, propinquissima actui existit: quoties enim animæ libet, in actum intellectiōnis promptissimè exit. Aliudque etiam adipiscitur intellectus ex relato habitu, vel actu scientifico, videlicet, seipsum jam tunc posse intelligere, conferendo sensationis operationes intellectiōnis actibus, quibus carebat ante exercitum intellectum. Hanc collationem faciendo, quæ sciuntur, diversa vel re, aut animadversione sunt, ab iis, quæ sentiuntur, ergo vel diverso, vel si uno eodemque utraque cognoscuntur, aliter se habens cum sentit, quàm cum intelligit, illud quodcumque sit, fingendum est. Quod ergo sentit, non omninò idem esse cum intelligente, inferre licebit, ubi intellectus intelligitur. Antecedens probo, esse scilicet, diversa sensata ab intellectis. Quia consequentiæ congruentia nota est. Aliud est magnitudo à magnitudinis esse, idest, ab existentia ejusdem. Lineæ enim, quæ magnitudo quædam est, intellectio, non aliter fit, quàm mente concipiendo longum sine latitudine & profunditate, idque natura lineæ, vel magnitudo ejus nominatur, quam visu sentiendo, nequaquam assequimur: quia superficiem, cujus ipsa est pars, & simul corpus sensibus percipimus. Etiam aliud est aquæ esse, hoc est, aquea substantia, & accidentia inhærentia illi, quæ sensibus percipiuntur, à natura ejusdem, scilicet, à substantia quadam nata frigiditate & humiditate asservari, cujus accidentia si refrangantur, fit apta, esse elementum, ex quo

mixta fiunt: & non quodvis, sed frigidum, & humidum, ac grave, & diaphanum, &c. Sed attentè considerandum, quòd non omnia sic, ut magnitudo, & aqua, diverso modo cognosci possunt à sensu & intellectu. Si mitas enim, quæ quidem nasi curvitas est, minimè potest intelligi, si à subjecto, cui inest, sejuncta curvitas illa intelligatur: nam non quævis curvitas, sed tantum cartilagineæ carnis nasi curvitas limitas appellatur, & est. Quod intelligendo aquam, non accidebat. Frigiditas enim, & humiditas, etiam diaphaneitas, ac gravitas, quæ in aqua sentiuntur, sejuncta à substantia aquæ, considerari & intelligi valent. Hæc ergo aquæ accidentia, & consimilia, ut quæ carni inessent, vel aliis substantiis corporeis sensitivo cognosci possunt: alio autem distincto re, aut consideratione tantum (ut filum in globum redactum distinctum à seipso extenso dicitur) natura aquæ & carnis intelliguntur. Item cum noscimus rectum aut curvum, quæ quantis continuis & non discretis conveniunt, etiam sensu rectum & curvum sentiuntur: natura verò recti aut curvi per quandam abstractionem intellectus intelliguntur. Finge ergo, quòd natura recti, putà medium, & extrema brevissima linea esse contenta, in recto à recto, & natura curvi, quæ opposita recto est, à curvo se jungantur, ergo altero vel aliter se habente, hæc distinctæ dualitates cognoscendæ sunt. Indeque ulterius procedendo inferes, ergo sensitivum realiter, vel per alium modum habendi distat ab intellectivo. Tandem ut res separabiles sunt à materia, hoc est dictum, à conditionibus individuis provenientibus ab accidentibus rebus inhærentibus, illis, sic intelliguntur separatæ per ac-

Textu comm.

10.

Textu comm.

11.

actum intellectus : quod probare cupiebam.

¶ Visum mihi est, nonnulla commenticula huic nostrae Paraphrasi 3. de Anima inferere. Primò, ut Paraphrasis clarior reddatur. Secundò, ut rationem reddam, quorundam observatorum à me inter exponendum hunc Aristotelis librum. Tertiò, ut tam rationes Aristotelis hujus tertii de Anima, quibus animae immortalitas probari eo censetur, dissolvam, quam ut monstrem, alia argumenta, quibus nifus est suadere, bestiis omnibus vim sentiendi, ad minus tactivam, inesse, nullius esse valoris : quin ex ejusdem Aristotelis assertis in hoc tertio de Anima inferendum contrarium illius, quod ipse probare, conatus est.

Et quod in hoc primo commenticulo omnes non ignoretis volo, id est, non me immeritò præpostero ordine textu Aristotelico usum fuisse in hac Paraphrasi : cum aliquando textum commenti (verbi gratia) quarti, connecto textui commenti sexti, ut per me nuper factum est : & post, cum etiam alios contextus Aristot. aliis præter ordinem commentatoris adjunxero. Id enim factum est, quòd mihi non exiguo labore cupienti veritatem sententiae Aristot. adipisci, visum est, textum sequentem annectendum esse antecedenti : quia nonnumquam intermedius contextus ut parenthesis quædam insertus esset ab Aristotele : vel quòd, quandoque videbatur ineptè interpretatus antiquis contextus, servato ordine literæ vetustæ : qui si contemnatur, & alio ordine eadem ferme litera legeretur, pellucida, & vera evaderet, quæ prius obscura, & potiùs mendax, quam verax, interpretis imperitia, erat. Aut fortassis citra interpretis culpam patratum hoc fuit erroribus Librariorum, vel aliquorum Philosophorum, quibus licere videbatur transferre verba Aristotelica, cum sententiam assequi non valebant.

Etiam scire expedit, quòd nec ob id, quòd dixerim text. comment. sext. sensum uti qualitativis primis in sentiendo, credendum esse, sensum uti illis, ut instrumento quo, nam id minimè verum est, ut retulimus. Dictum e-

Tom. I.

nim illud tantum est, ut omnes sciant, quòd cum intellectus intelligit, non afficitur à re scita, ut sensus à re sensata alteratur, sed à phantasmate rei ducentis in cognitionem rei sciendæ.

Ulterius notandum, nonnullam difficultatem habere illud, quod text. comment. septimi legitur, putà post ardua intellecta, promptiores reperiri intelligentes ad hebetiora, & adversum contingere sentientibus : quo aliquo modo sejungi posse intellectum à corpore, Aristoteles probare videtur. Nam eventus ostendunt, accidere, ex arduis rebus conatis intelligi, aliquos in delirium ingens incidisse : alios morbis periculosissimis correptos fuisse, pluresque immaturè animam egisse, quæ omnia, ac singula multò deteriora esse, quàm visum, vel aliquem ex sensibus exterioribus vitiari, certum est : indeque non ex illis expertis posse plus dici intellectum abjungibilem à corpore, quàm sensum, rationi consonum esse censendum, & existimandum erat. Quod nempe illatum verum esse ratione prædicta patet. Ex his enim quæ antecedunt, omnibus constat, vim sentiendi conferri non posse, nisi animæ indivisibili : quam esse separabilem à corpore, post agentes de animæ rationalis immortalitate ostendemus. Tamen etsi hoc verum sit, inficiari non potest, multò aliter malè affici intelligentem, quàm sentientem. Sentientis enim organum vi proprii objecti sensari dissipatur : intelligens autem homo non à phantasmate (cujus affectio in facultatem interiorem noscentem abstractivè præcedit intellectionem) in delirium, aut mortem ducitur. Sed per accidens relatos malos affectus patitur, cerebro ex assidua meditatione immodicè exiccato, propter continuam præsentiam spirituum calidorum exiccatum, sine quibus phantasmata elici à parte posteriori non queunt : & extracta coram parte anteriore cognoscente abstractivè diutine persistere non valent. Nam utraque ex relatis operationibus à quibusdam partibus cerebri fit, compressis occipitis partibus, ut ex se in synciput phantasmata pellant, & à syncipitis retinentibus phantasma coram alia parte ejusdem syncipitis, quæ per illa cognoscit ab-

Aa

trac.

tractivè : quæ corporeæ operationes expellendi , & retinendi sine spiritibus animalibus fieri non valent , quibus , ut dixi , diutissimè calefacientibus cerebrum , id exiccant. Ac hoc est in causa , cur diu nullus potest attentè aliquid meditari , quin in diversa distrahatur , quòd partes cerebri mollissimæ cum sint , nequeunt diu durare in eodem situ : quibus variantibus modum persistendi , statim phantasma , quod retinebant , dilabitur , & in posteriorem cellam trahitur , à partibus cerebri vim trahendi ipsum habentibus , vel propria vi , qua natum est in illam partem ire potius , quàm in aliam , in occiput adducitur. Ex quo etiam manifesta evadit causa , cur multo libentius diversa , quàm eadem meditatur. Nulla enim alia est , quam quòd ex diversorum meditatione , diversos situs acquirunt partes , quæ deserviunt delationi phantasmatum in partem anteriorem , & retentioni eorundem coram parte syncipitis noscente abstractivè. Quod magis multò gratum est , quàm semper eundem situm servare , ut brachium , vel crus , unicum locum diu occupare multò magis molestum est , quàm diversos variare.

Textu comm.
12.

Dubitabit fortassis aliquis , si intellectus simplex est & impassibilis , & nulli nihil habet commune , sicut dicebat Anaxagoras , quomodo intelliget , si ut intelligat , passibilis futurus est : maxime quòd si detur , ipsum pati , cùm aliquid commune inter agens & passum semper versari debeat , quando corpora intelliguntur , corpore & magnitudine participaturus intellectus esset. Ac aliud non minus præteritis dubium insurgit , an ipse intellectus intelligibilis sit à seipso , an ab aliis intellectibus tantum. Primum enim si verum est , putà quod Anaxagoras de simplicitate intellectus dixit , intelligibilis ipse erit , jam quòd non alia de causa in quantum aliquid unum est , quia qui intelligit universa , quæ unitate

Textu comm.
13.

sunt participia , intellectum necessario est intellecturus , cùm de numero vel specie unitatis sit ille. Verum si non simplex , sed mistus sit , quia commune aliquid habet cùm afficiente se aliquid habebit , quod faciat ipsum intelligibilem , sicut alia mista intellecta etiam habent. Primum dubium facilè dissolvitur , distinguendo passionem in propriam & communem. Pati propriè est corruptivè à contrario affici , ut cùm calidum à frigido , vel humidum à sicco , vel nigrum ab albificante , aut album à nigri faciente , vel dulce ab amaro faciente , aut amarum à dulzorante afficiuntur , vel aliud simile patiuntur alia , quæ contrarium immediatum , ut primæ qualitates , aut mediatum , ut secundæ habent. Communis autem passio est tam relata , quàm ea , quæ cùm plus perficitur aliqua res jam integra , ac in totum perfecta , sine ullius rei propriæ corruptione ulteriorem perfectionem acquirit , ut infra commento vigesimo octavo iterum dicemus. Intellectus ergo non priorè passione , propria & corruptiva , sed posteriore , quæ passio in communi , & non propriè dicitur , afficitur ipse , habet enim se intellectus priusquàm aliquid intelligit , ad ea , quæ à se post intelliguntur , ut potentia quædam susceptiva intelligibilis , velut diaphanum antequam à luce illustretur , ac ut tabula , in qua nihil est scriptum actu : postea autem cùm aliter se habens intelligit , quod nesciebat , perfectior accidentaliter redditur , ut diaphanum luce , aut tabula scriptura.

Secundi autem dubii solutio , hæc est. Fatemur nempe , quòd ipse intelligibilis sit , ut cætera intelligibilia , à se enim ipso intelligitur intellectus noster , ut omnia , quæ per se sine materia existunt , id est ,

Textu comm.
14.

Textu comm.
15.

Textu corrupto.
16.

simplicissima, ac citra ullam quantitatem & miscellam constant, eadem dote participant, quorum scientia speculativa & scibile dum se noscunt, idem est, ut nostri intellectus se noscentis scientia, idem est cum eodem noto. Cur autem hic non semper se intelligat, ratio, sive causa consideranda superest. Si enim verum est, ut falsi sumus, intellectus quosvis se intelligentes esse suam scientiam, ita ut triplex, cum hoc accidit, conveniat illis denominatio, puta intelligentis, & intellecti, & scientiæ, qua se intellectus noscit, cur non semper se noscunt ii intellectus, cum in æternum non absit idem à seipso, neque quid quod obstat, possit intervacare, cujus oppositum experimur: nam nisi cum volumus, nos ipsos non noscimus, ac intelligimus. Porro, quanta entia quæ ex conditionibus singularibus constant, intelligibilia in potentia dicuntur, quibus nequaquam inest intellectus, hoc est, hæc vim intelligendi minimè habere possunt. Nam vis quæ ipsa potest intelligere, sine miscella res est: & illa quoque res intelligibilis à seipsa erit.

¶ Exposita manet universa sententia ab exordio tertii de Anima, usque in retro explicitum caput de distinctione intellectus in agentem, & possibilem. Superest ergo, & quæ post caput expositum ab Aristotele tradita sunt, usque in finem tertii hujus planioribus sententiis quàm possimus, exprimere. Prius annotatis duobus erroribus insignibus interpretis contextuum relatorum. Et ultimum primò monstrabo, ac postea quod antecedit.

Illud erat, quòd cum Aristoteles in commento secundo, & tertio, & quarto, ac quinto hujus tertii libri proponat, ut qui probaturus infra sit intellectum esse immistum, interpretes conficius Græcanicæ Linguae, & eam non ignorans, ut reor, hylen Græcis esse non tantum materiam Latinis, sed, &

quod nos Sylvam dicimus, unde illud Trojanum Ilium, quasi ex multis sylvis casis constitutum fortassis appellatum fuit, in multis locis, ubi Aristoteles loquens de intellectu, vult per quandam metaphoram dicendo ipsum esse immistum, id est, sine sylva corporum, & accidentium corporeorum. Tot enim hæc sunt, ut non inconcinne dici possit, quodlibet corpus affectum accidentibus, sylva quadam affici, loco illorum verborum sine sylva, & miscella, interpretatur sine materia. Primus ex his erroribus est, qui textu commentum undecimi refertur. [Omnino ergo sicut res separabiles sunt à materia, sic, & quæ circa intellectum sunt.] Ubi non sic, sed: Omnino ergo ut res separabiles sunt à sylva sive miscella, sic, & intelliguntur. Probat hoc ita esse, quòd infra commento decimo tertio dicat de ipso intellectu. [Si autem mistus sit, aliquid habebit, quòd faciat intelligibile ipsum, sicut alia.] Ubi sylvam seu materiam supra traditam in textu undecimo à nobis citato hic missionem appellat. Idem roborat textus commentum decimi quinti, quæ sic habet. [In his quidem enim quæ sunt sine materia, idem est intellectus, & quod intelligitur.] Et consimilis sententia duodecimi Metaphysicæ textu commentum quinquagesimi primi. [Non altero igitur existente eo quod intelligitur, & intellectu, quæcumque non materiam habent, idem erunt, & intellectiva ejus, & quod intelligitur una.] Ubi si loco materiæ missionem, seu sylvam multarum rerum legeris, quanto planior sententia restabit, omnibus compertum est. Committitur, & idem error textu commentum decimi sexti. [In habentibus autem materiam potentia unumquodque intelligibile est. Quare quidem illis non inerit intellectus. Sine materia enim potentia est intellectus talium.] Quæ ultima materia in sylvam, & missionem interpretanda erat, ut sensus esset. Sine miscella enim facultas intellectiva talium futura est. Multa alia sunt loca in hoc tertio, ubi, nisi ego fallor, ut qui non valde peritus Græci sermonis sim, melius quadrasset interpretatio materiæ in sylvam metaphoricam, quàm in materiam, ex qua res fiunt. Non enim

video, quo modo impediatur materia intellectui, nisi per quendam circum-
lum, quod formæ, quæ materiæ in-
sunt, & ab ea educuntur in sensu à no-
bis explicito, sine qualitatibus primis
neque esse neque operari possint: quæ
qualitatum miscella, seu sylva, impe-
dimento intellectui per modum à me
relatum erunt.

Si enim prædictam ambagem aufe-
ras, quæ ratio reddi potest, ut prop-
ter materiæ præsentiam non insit intel-
lectus rebus, nobis ipsis experientibus,
nostros intellectus, qui non differunt
ab animabus nostris intelligentibus,
materiam informare, & alios complu-
res, si Deus vellet, posset ipse produ-
cere, materiam informantes, & intel-
ligentes. Omnia enim entium natura-
lium vitia in materiam ipsam, ut in
causam, inferunt Philosophi, hanc e-
nim individuationis principium esse
quoque dicunt, Aristotelem testem du-
centes, primò Celi, & Mundi, textu
commenti 92. & 7. Metaphysic. textu
commenti 28. immemores sententiæ e-
iusdem primò de Generat. text. comm.
54. ubi refert. [Quæcumque igitur ac-
tivorum non in materia habent for-
mam, hæc quidem impassibilia.] Un-
de talia agentia, ut sunt substantiæ se-
paratæ, singulares sunt, & non diver-
sarum specierum (si enim ita credidisset
Aristoteles, explicuisset) & citra
materiam. Idem illo testante 8. Meta-
physic. textu commenti 12. cum in-
quit: [De naturalibus autem, sed
perpetuis substantiis alia ratio est, for-
tassis etenim quædam non habent ma-
teriam, aut non talem.] Sed hæc quo-
que singulares substantiæ sunt, & sine
materia. Et 8. Metaphysic. textu com-
menti 16. non solum materiam non
esse causam, ut entia sint singularia,
videtur dicere, sed oppositum, cum
refert. [Quæcumque verò neque intel-
ligibilem, neque sensibilem materiam
habent, statim unum quoddam esse
unumquodque est.]

Certè ultra relatas sententias cum
nos dilucidè probaverimus, nullam
materiam primam in entibus reperiri
(quod etiam idem Aristoteles non pau-
cis locis, ubi sibi non constare cense-
re potest, sentire videtur, ut 9. Metaphy-
sic. text. comment. 16. & multis aliis

in locis. Et satis expressè 10. Meta-
physic. text. comment. 24. [Materia
namque negatione ostenditur.] Quod
etiam privationibus omnibus conve-
nit, quæ nihil esse certum est) elemen-
ta, quæ materia prima non tantum ca-
rent, sed, & elementari sunt privata,
qua fruuntur mista, individua sunt, &
sine materia talia dicuntur. Ergo falsa
est assertio attestans, materiam esse
principium individuationis. Vero e-
nim similis esset, dicere formam esse
hoc principium, quam materiam, quæ
suscepit esse à forma, ut isti autumant.
Etiam non est, ut qui potius dicere de-
beamus equum Bucephalum esse singu-
larem equum, quia habeat hanc mate-
riam, quam quia habet hanc formam,
aut has dispositiones. Tam enim for-
ma Bucephali seipsa est singularis nu-
mero, quam dispositiones ejus seipsis,
quam materia illius seipsa est una nu-
mero. Neque est ulla ratio, cur potius
Bucephalus hic singularis sit, & non
diversus, nisi quia talis est, ut Aristot-
eles expressè prope finem octavi Me-
taphysic. text. comment. 16. refert.
[Quare simile est querere, quidnam
unius causa sit, & ut unum sit, unum
enim quiddam unumquodque, & quod
potentia, & quod actu unum quodam-
modo est, quare nulla alia causa est.]
Multa alia possem trahere argumenta,
& decreta Aristotel. in hunc usum, sed
quod videntur relata sufficere, ad ex-
plodendam hanc quasi communem a-
nimæ conceptionem Physicorum, idè
non ulterius progrediar. Nec intelli-
gatis, quod illa ut verè communis a-
nimæ conceptio, sed quod discipuli à
magistris, & magistri ab expositoribus
Aristotelis usurpantes illam, quasi per
canales usque in hæc tempora, ut ve-
rissima assertio credita est. Tandem ex
omnibus præcedentibus constat, quod
merito à nobis increpatus interpret
est, cum in locis decentibus hylen non
vertit in sylvam, seu miscellam, sed in
materiam.

Secundus error est text. comment.
undecimi, qui sic in contextu antiquo
habebat. [Iterum autem in his, quæ
in abstractione sunt rectum sicut si-
mum.] Ubi nos loco simi, curvum
vertimus, nam de simo prius loquutus
fuerat Aristoteles, & sententia relata,
&

& quæ illam sequitur, de simo non agit, nec agere potest, cum ibi agat de his, quæ abstrahi possunt à materia, cui insunt: & text. comment. 9. simum à materia non potuisse sejungi dixerat, nisi de recto opposito curvo, ut patulum legentibus est.

Misis erroribus, omnes legentes, quæ antecedunt, advertant, precor, quibus planioribus verbis potuit Aristoteles ostendere nobis, animam ipsam esse suos actus, quam præcedentibus, textu comment. 15. ubi expressè ait: [In his enim quæ sunt sine materia, idem est intellectus, & quod intelligitur, scientia namque speculativa sicut scibile idem est.] Animam enim intellectivam prædixerat text. comment. sext. non esse rationabile misceri corpori. Itaque sejungibilem à materia, eam esse, credebat, & in talibus scientiam speculativam, qua se noscebant, non distinctam esse à noto, seu scito, qui idem cum sciente erat opinabatur. Ergo manifestè de primo ad ultimum inferitur, animam esse suos actus. Nam scientia actualis, ut omnibus constat, non est aliud, quam intellectio quædam. Et quamvis sint alia loca, quæ infra notabuntur, ubi hoc idem testatus est Aristoteles, præsertim text. comment. 19. & aliis sequentibus, de illis mentionem hic agere non placet, sed tantum sententiam noni Metaphysic. text. comment. 16. ducere visum est, qua apertissimè testatur, tam sensationes, quam intellectiones, non distingui à sentiente, neque intelligente. Verba hæc sunt: [Quorum verò non est aliud quoddam opus præter actionem, in ipsismet actio est, ut visio in vidente, & speculatio in speculante, & vita in anima.] Sed vita non est quid distinctum ab anima, quæ vivit, ergo nec visio à vidente, neque speculatio ab speculante. De his non plus, cum parum post operis principium ita esse, ut nunc testamur, demonstrationibus probaverimus.

Ulterius notandum hucusque in omnibus contextibus expositis, nullam rationem ductam esse ab Aristotele, qua separabilem esse à corpore intellectum ostenderit: neque qua confiteretur, intellectum non uti corpore ad intelligendum: quamquam utraque

asseveret, & supponat, ut vera. De quibus est omnis ambiguitas, & contentio.

Ultimò animadvertendum, dubium illud, quod Aristoteles textu comment. 16. movit, & non solvit, Cur, scilicet, intellectus ipse non se semper intelligat, esse (secundum meam sententiam) difficillimum. Nam cum idem sit intelligens, & intellectum, & intellectio, impossibile apparet, animam intellectivam non semper se intellegendam. Non enim est libera ad non noscendum, quod præsens sibi est, ut visibilia ostendunt, quæ coram oculis præsentata, necessario videntur ab oculis apertis, & debite dispositis: quam promptitudinem intellectus semper habiturus erat in se noscendo. Nihil enim inter se intelligentem, & se intellectum interponi potest, quod vitet intellectionem. Sed hoc quamquam, ut dixi, difficillimum est, dilucidè solvemus, cum de Anima immortalitate infra agemus, ibi undè hoc conringat, explanabimus.

Hactenus hæc: Redeamus ergo prosequi explanationem tertii de Anima auspicientes à fine textus comment. vigesimi jam à nobis expositi, & initio textus comment. vigesimi primi, ubi desinit sententia textus vigesimi, docendo animam, post obitum non reminisci cognitarum rerum à se, dum corpus informabat, ita ut dum vivimus, dicentes, qualiter homines simplicia, sive immixta, seu indivisibilia intelligant, ac quomodo composita etiam concipiant: priorque sententia hæc sit.

Indivisibilium intelligentia talis est, quod cum intelliguntur, neque verum, neque falsum intellexisse asseverare possumus. Sejungat enim in animo, qui velit, ab homine animalis naturam, seu facultatem, contemplando in illo aliud nihil, quam ejusdem hominis animalitatem, si licet dicere, non affirmando, hujusmodi naturam esse vel non esse, neque concipiendo, quod in homine quædam entitas distincta ab alia appet-

Textu comm.
21.

pellata, rationalitas, sibi superaddita sit, indivisibile hic cognoscet, & neque verum aut falsum intellexisse dicitur: quia sic intelligens, non testatur illud esse, aut non esse, vel taliter aut aliter, cum alia entitate se habere. Etiam sessionem intelligens, ut quoddam peculiare, ubi, partium hominis est, non afirmando rem inhærentem homini esse, ut calor, aut color, minime mendax neque verus intellectus ille appellandus erit. Nam ubi falsum, aut verum concipitur, non indivisibile, sed indivisibilia intellecta, ac unum componentia intelligenda sunt. Et ne discedamus ab exemplis relatis, si qui concipit animalitatem, testaretur eam esse, & entitatem quandam distinctam à rationalitate credidisset, jam falsum intellexisset, ut qui sessionem inesse homini, ut accidens distinctum à sedente, non minus deciperetur, & falsum intelligeret. Ac præfata intellectus compositio similis est illi, quam Empedocles finxit, cum retulit, quævis membra sejunctim fuisse genita, sic, ut quamplura capita, & cervices multæ, & alia etiam membra innumera seorsum durante lite facta fuisse: post transactam verò litem, accidente concordia, composita fuisse: & quæ casu, seu fortuna quadam aptè componi acciderant, ut caput humanum cum humana cervice, & equinum cum equino collo, duravere. Et alia similia genitoribus produxere. Quæ autem ineptè, ut asininum caput humano collo, aut asinus pes humano capiti, perierunt, quod neque esse, neque similia gignere valuerunt. Priora enim sic connexa fuere, ut asymmetrum, sive incommensurabile diametro. Quippè impossibile est, esse diametrum, qui lateri ulli sit in certa proportionem geometrica major, aut

minor. Tandem qui facta fuisse, aut futura eventura conceperit, componit certè res intellectas cum tempore cointelleto, & ex huiusmodi compositione falsum aut verum necessariò etiam elicit. Porro si album non albo, aut si non album albo concipis, componis non album cum albo. Nam si divideris, quæ composueras, necessariò mentaliter dices & intelliges utraque, tam non album, quàm album, quæ prius simul composita, & unum facientia conceperas. A qua compositione minime abhorret alia, quæ ex tempore intellecto cum re intellecta constat, ut cum concipitur Cleon albus, cum tempore præfente cointelleto, intelligendo hanc, Cleon est albus. Vel idem concipitur cum tempore futuro cointelleto, ut hanc concipientes, Cleon futurus est albus, vel cum præterito, ut intelligendo illam, Cleon fuit albus. Simul utraque tam Cleon albus, quàm tempora relata unum componentia intelliguntur. Certè intelligens Cleontem existentem, non duo expressè intelligit etsi implicite duo concipiat, ut etiam qui Cleontem album intelligebat, explicite minime duo intelligit, sed unum. Ac ut hæc diversa intellecta unum sunt, sic quæcumque alia intelliguntur, quantumvis composita sint, ut unum intelliguntur.

Sed redeamus loqui de indivisibilibus, de quibus agere auspicati fuimus. Dicitur autem indivisibile dupliciter. Et quod actu est non divisum, potest tamen dividi. Aut quod neque actu divisum est, neque dividi potest, quæ utraque intelligi valent. Nihil enim prohibet cum linea intelligitur, vere dixisse, indivisibile intellectum est, indivisa enim actu est. At etiam quod in tempore indivisibili con-

Texta comm.

23.

cep-

cepta sit, non minùs verum, quam præcedens est: quamvis enim tempus divisibile potentia sit, cum actu non dividitur, indivisibile, ut longitudo actu non divisa appellatur, & est. Decipietur certè, qui utrumque tam tempus quàm lineam intellecta esse, ut indivisibilia existimaverit, non intelligendo eadem, sed ejus medium, quod indivisibile est. Nam medium lineæ, & cuiusvis alterius magnitudinis minimè intelligi valet, nisi res illa divisa fingatur. Fiat ergo sic, quòd quis intelligat illius, quod divisibile erat potentia, quamlibet medietatem seorsum, necessariò etiam tempus, in quo illæ medietates intelliguntur, divisum erit: accidetque idem tempori, quod longitudini. Nam ipsa, quæ non actu, sed consideratione divisibilis indivisibilis intelligebatur, postquam divisa animadversione fuit, dividuè intellecta est, sic tempus, quod indivisibile concipiebatur, cum quædam duratio indivisa intelligebatur, jam necessariò dividitur, cum magnitudinis diversæ partes concipiuntur, in diversis nempe temporis partibus utràque intelliguntur. Si enim ut partes cognoscendæ erant, totum intelligendum erat, cuius ipsæ partes sunt: & medietatum qualibet concipiendæ, quæ considerationes non simul fiunt, ergo in tempore diviso: ut linea divisa intelligebatur, quod ostendere nisi sumus. Verùm cum magnitudo ut ex utrisque suis partibus constans indivisibilis cognoscitur, ut tempus, cum ex utrisque suis partibus constitutum indivisibile intelligitur, reverà non secundum quantitatem indivisibilis magnitudo & tempus, sed specie indivisibili intelligentur. Anima enim ipsa intellectiva affecta, ut diximus, à phantasmate magnitudinis,

vicem speciei indivisibilis agit, ut magnitudo intelligatur indivisibili tempore, & indivisibili animæ conceptu. Per accidens ergo relata dicuntur indivisibilia, in quantum indivisibiliter intelliguntur, aliàs certè divisibilia sunt. Fortassis enim inest his aliquid indivisibile, quod constituit tempus unum, & longitudinem unam, & continuum unum: proportionabiliter penès hoc se habentibus, continuo tempore, & longitudine. Punctum autem & omne, quod intelligitur mediare inter partes conjunctas, ut instans temporis, quod præteritum præsentem connectit, & mutatum esse motus, quod ejusdem partes agglutinat, ut privationes quædam intelliguntur, putà, in linea cognoscendo quod ejus dividi secundum longitudinem non potest, punctum intelligitur, & in motu intelligendo, quod est proportionale instanti temporis mutatum esse concipitur, in utroque nempe motu & tempore illud quod eorum partes connectere fingitur, diversum denominatione ab illis est, divisioneque privatum concipitur, ut lineæ punctus. Oportet autem indivisibile cui insunt relata cum talia intelliguntur qualia sunt, esse potentiam, seu facultatem cognoscentem, & hujusmodi intellecta dici existere in ipso indivisibili intelligente per modum à nobis expositum. Nempe si alicui ex his indivisibilibus facultatem cognoscenti habentibus contraria ex his, quæ se mutuo corrumpunt, non inhæsisset, ipsum semper cognosceret seipsum, & actu separatum foret. Quod de intelligentiis, & de anima post obitum verè dicitur: ipsæ enim non informant corpus natum contrariis affici, & hic contextus, etiam de anima vivente intelligi quoque poterit: quia verè corpori,

Textu comm.
25.

Textu comm.
24.

ri, & non intellectivæ animæ contrariæ qualitates insunt, de qua verum est dicere, quod ipsa seipsam sit nata semper intelligere, etsi pro statu isto non valeat propter rationem dicendam infra de animæ immortalitate agentes.

Explicito modo, quo divisibilia indivisibiliter intelliguntur, restat explanare, quomodo, quæ nec actu divisa sunt, neque dividi possunt, ut punctum, & omnia, quæ quodvis continuum dividere intelliguntur, concipiuntur, ut mutatum esse temporis, quod prius à posteriore sejungit, & superficiæ lineæ, quæ dextrum à sinistro, vel antea retro secernit, ac corporis superficies, quæ altum ab infimo, vel antea à posteriore sejungit. Omnia enim hæc in quantum alia dividunt indivisa sunt. Linea certè ut superficiem constituens, & dividens eam secundum latitudinem, vel longitudinem, indivisibilis noscitur: ut superficies, prout dividit corporis altum, etiam indivisibilis censetur: & punctum in quantum dividens lineam, ut relata, indivisibile habetur. Hæc ergo non aliter monstrantur & intelliguntur, quam ut privationes, ut supra diximus. Lineam enim qui nescit, ut tantum longam, intelligit: & punctum, ut privatum illa longitudine, & tamen connectens illius longitudinis partes. Ac per eandem normam cætera indivisibilia non simpliciter cognoscuntur. Tandem ut plusculum, quam hucusque dictum fuit, de his, quæ ab intellectu nesciuntur, tractemus. Sciendum, quod omnis dictio, in qua aliquid de aliquo assertivè dicitur, vera est, aut falsa omnis: verumtamen non omnis intellectus sic habet, sed quærens quod est aliquid, vel quod esse & principium habet, verus semper est, in quan-

tum noscens esse hoc, de quo est quæsitum. In quantum autem illud dicitur & prædicatur de aliquo, non semper verus est, ut videre aliquid ex propriis objectis visus, verum & certum semper est, cum quæcumque res videtur: utrum autem res visa alba, aut nigra, seu alio accidente affecta sit, non semper est verum. Tandem quæ sine materia, idest, missione sunt, & intelligunt: eadem quod scientia rei sunt, cum actu intelligunt, intellectiva nempe anima sic se habens, ut eam decet, cum actu scit, scientia rei est, & dicitur. Illa autem, quæ nominatur habitualis scientia, seu facultas habitualis scientifica, tempore prior uno modo nominatur, quia nonnullos antecedit actus, puta, illos, qui fiunt, postquam ipsa genita est. Omnino autem & in universum non tempore prior est, nam subsequitur actus, qui ipsam habitum dictam genuerunt, nempe ex rebus, quæ actus sunt, omnia fieri sunt apta, ergo habitus ab actu genitus necessario fuit. De quibus jam supra.

Quippe videntur sensibilia reddere sensitivam facultatem, quæ in potentia ad sentiendum est, actu sentientem: sed minimè patiendū, neque dolorem, neque alterationem ullam sustinente facultate sensitrice, sed alia specie motus illam afficientibus sensibilibus. Illi enim motus, qui passionem, vel dolorem inferunt, ut calefactio, aut infrigidatio, vel qui alterant, ut qui album, aut nigrum reddunt: aut qui latione movent, actus imperfecti cum incipiunt, sunt, qui tempore perficiuntur. Certè calere incipiunt subjecta caloris, & augeri, & consistere didicere, ut cætera. Sentire autem in quantum sentire, nihil horum novit: sed quam primum color objectus sensui est, tam

Textu comm.
27.

Textu comm.
28.

Textu comm.
26.

cito omnino sensatus & notus ab oculo est, facultate syncera existente. Neque huic rei dissimile contingit aliis facultatibus sensitivibus: quia cum simul ad aures pervenit sonus, auditur, & sapor gustatur, &c. Quod ii actus non tendunt perficere & consummare aliquid, quod fieri incipiebat, ut reliqui, sed perfectum, & omnino consummatum ens, sensitivum scilicet, multo perfectius notione reddere. Sentire quidem, simile est addiscere, vel intelligere. Ut enim addiscendo, vel intelligendo assequimur, quæ ignorabamus: ita sentiendo sensibilia, cognoscimus, quæ minimè noveramus. Nam cum delectabile aut triste prosequitur, aut fugit sensitiva vis, affirmans, aut negans aliquid, hoc efficit. Est enim delectari, aut tristari, noscere mediante sensu bonum, aut malum, in quantum talia sunt, & non in quantum colorata, aut frigida, aut odorata, vel aliter se habentia dicuntur. Et fuga, ac appetitus prosequitivus actualiter differunt, nam fuga, à re, & versus oppositum situm ire suadet: appetitus ad rem tendit. Sed non alterum appetitiva facultas, & alia fugam suadens. Neque ipsa ab invicem differunt à sensitivo, sed esse alterum eis est, hoc est dictu, distant tantum in consideratione per alium modum essendi, ut enim tactus noscit calorem, sensitiva vis dicitur: ut dolore afficitur, suadens fugiendum ipsum calorem, fugitiva facultas appellatur: & ut frigus delectans percipit, appetitivæ nomen sortitur: sed horum neutrum distincta entitas ab alia est, sed unum & idem diversis appellationibus nominatum. Quo enim modo qui non noscit, posset cognoscere dolorem? Si ergo sentiens futurum est, qui dolorosum novit, idem de

Tom. I.

fuga suadere debet. Nec enim intelligi potest, qualiter suadebit semel fugam, cum quid triste est, & postea prosecutionem imperabit, cum delectabile offertur, cui illa incognita fuerint: necessarium ergo omnia munia recensita idem numero ens exequuturum est. Verum cum anima in quantum intellectiva noscit, numquam dolorem, aut delitiam percipit, quod passionis sensus sunt, ut retulimus: intelligit tamen bonum aut malum, quæ proportionalia sunt tristi, aut delectabili, & phantasmatis utitur in huiusmodi operibus vice sensibilem, affirmando, vel negando cognitum bonum, aut malum esse, & prout alterum, vel aliud est, prosequitur, vel fugit illud: ideo nequaquam sine phantasmate intelligit anima.

¶ Tam longa contextuum spatia, unico tantum commento explico, quod Paraphrasis ipsa satis vices commenti suppleat, & quod antecedentia etiam non parum explicuerint præsentium sententiam. Contextus ergo ille vigesimus primus, qui prior explanandus sese offert, & ferme omnes sequentes usque in hunc trigessimum, de diversis indivisibilibus, & de modo, quo ipsa intelliguntur, agunt. Multipliciter enim dici indivisibile contextus præsentis testantur. Quæcumque enim entia singularia in quantum unum sunt, indivisibilia dicuntur, quod unitas indivisibilis in quantum talis consideratur. Nominantur quoque indivisibilia illa, quæ quanta ipsa mutuo connectunt, ut punctus lineæ partes agglutinans, & linea ipsa latitudine indivisibilis existimata, quæ superficiem partes connectit. Et superficies profunditate non divisa dicitur, quæ corporis partes conjungit. Est & tertium indivisibile genus, eorum, quæ Metaphysica consideratione abstrahuntur, ut genera, & species seorsum, & ab individuis sejuncta considerata, ut ens, substantia, corpus, animal, & homo. Eodemque indivisibilitatis modo par-

Bb

ti.

Textu comm.

30.

Textu comm.

29.

ticipare dicuntur, horum differentia, entitas, existentia, corporeitas (si dicere licet) animalitas, & humanitas. Quartum, quod proprie indivisibilitatis nomen meretur, est, quavis substantia, quæ locum nullum circumscribendo occupat, & in quavis parte loci, ubi definitivè esse dicitur, est tota in toto, & toto in qualibet parte. Quos modos indivisibilitatis, ut dixi, intellectum intelligere, explicuit Aristoteles contextibus antecedentibus.

Uterius animadvertendum, textum commenti vigesimi septimi expressè etiam roborare, quod nos supra docueramus, animam intellectivam non distinguì realitèr à suis intellectiois actibus.

Est quoque quàm maximè notandum, non dubitari ab Aristotele, bruta non affirmare, esse quæ ab eis sentiuntur, qualia sunt, ut aliqui, quos in principio hujus operis impugnavi, infanè opinati sunt. Quod ita esse, palàm docent verba contextus vigesimi noni. [Est enim delectari, aut tristari, noscere mediante sensu bonum, aut malum.] Et cum tam Aristoteles, quàm cæteri Physici, contra quos ego, ut dixi, argumentor, credebant bruta sentiendo, & delectari, ac tristari, necessariò cogendi sunt universi, ipsa affirmare, aut negare bonum, aut malum, ut verba expressa Aristotelis proferunt.

Non minore diligentia quàm præterita consideranda est textus commenti vigesimi quinti sententia, quæ affirmatur, puncta, & cætera indivisibilia ut privationes intelligi. Ex illa enim assertionem colligitur, si bruta noscerent, ut hucusque opinatum est, ipsa privationes cognitura, quod opus intellectus esse ab Aristotele affirmatur. Consequentia probatur. Bruta prærupta timent, & cum ad præcipitia accedunt, ulterius nisi vi progredi nequeunt. Sed præcipitium quodvis nisi privatio soli, cui inniti sit possibile, dicitur, & est: ergo si cognoscendo bruta, illud verentur, & non naturalitèr illius speciebus fugantur, ut nos opinamur, sequitur illatum, putà brutis inesse vim cognoscentem privativa, quod opus intellectus esse, auctore Aristotele, ostensum est.

Uterius, si bruta noscendo abrupta, timerent, non id efficere aliter potuissent, quàm illationes ex antecedentibus inferendo. Homines enim cum timemus præcipitia, & ad ea expositi retrocedimus, non id aliter efficimus, quàm noscendo, si gressum ultra præruptum porrigemus, cum deesset solùm, cui pes inniti posset, statim præcipientes ituros. Ubi antecedens, & consequens, etsi non explicite, implicite tamen formamus. In relato nempe eventu antecedentis major hæc esset: Omne præruptum nullum grave ultra se tolerat, quod aer tantum post præcipitia sit. Minor illa: Sed homines graves sumus. Consequens istud. Ergo qui ultra prærupta ingredi velint, præcipientes ibunt.

Neque valeret dicere, bruta noscere præruptum, & naturalitèr sine illatione ulla fugere ab illo. Quod enim non sit veritati consonum hoc, primò probat, præruptum, ut supra dixi, non esse, nisi privationem soli, quam brutum percipere nequit. Quod privationis dignotio intellectus opus sit ex assertis ab Aristotele. Secundò, quod si naturalitèr timeretur à bruto præruptum, sive ut privatio, seu aliter, nescio, quid compulit Physicos, attestari, bruta cognoscere. Nam si cognitio non deferat vitæ brutis, nisi ut illa fugiant, aut prosequantur naturalitèr inimica, vel amica, cum de cognitione brutali incertissimus, & de fuga, & prosequutione certissimus, non rationi, & veritati conformius erit, affirmare specie rei timendæ naturalitèr fugari animal, quàm notione: & specie rei amandæ etiam naturalitèr prosequi ipsum, quàm cognitione. Si enim physici hucusque opinati sunt, sensationibus diversis diversos motus brutorum naturalitèr fieri, quæ sensationes non sine speciebus fiunt: cur mihi verisimiliora dicenti, speciebus tantum non inducentibus sensationem bruta moveri non assentiuntur? In physicis enim negotiis, cæteris paribus, naturam vitare ambages, & pluralitatem, eadem nos docet. Ergo cum prædecessores nostri universi crediderint, duo præcedere motum brutorum, specierum scilicet, inductionem, & cognitionem objecti, ad quæ naturalitèr (ex eorum con-

Idem quod
supra roboratur.

Ratio alia
qua probatur
bruta minimè
sentire.

confessis) sequitur motus exequutio: cur causam alteram, certam, scilicet, & sine qua motus fieri nequit, putà specierum inductio, pro causa non assignant, & aliam, cognitionem scilicet, ut superfluentem non explodunt?

Nos enim homines conscii sumus, nos ipsos sentire, & cognitionem non naturaliter nos cogere in alterutram partium ire. Neque solum ad motus exequendos ipsam nobis deservire, sed nonnullam, ad sciendum tantum, conferre, quo quam maxime distamus à brutis: ob quam causam nobis collatam esse vim sentiendi, existimamus, & à brutis propter contrariam ablatam. Non adeò invalida sunt hæc, quæ duximus, quòd hominem sanæ mentis non convincant. Quibus non egerè, ad roborandum nostrum decretum de brutorum insensibilitate existimo, cum in operis hujus exordio demonstrativis rationibus id ostensum sit, & in fine hujus de Immortalitate animæ agentes, iterum demonstrabimus, Deo concedente prius in ultimo commenticulo hujus hac ratione ampliata.

Explicemus exactius modum, quo afficitur in sentiendo anima. Nempè, ut mox referam, aër ab objecto colore afficitur, qualiter non ab aliis rebus: ipseque hoc modo affectus, pupillæ eandem affectionem impartitur: ipsa autem alterum, scilicet, animam se informantem afficit: quin potiùs ipsa ad organi animati informationem afficitur. Idem quoque auditui contingit putà ab aëre affecto affici, & inde animam informantem audiendi organum eodem modo affici: & cum tam anima informans pupillam, quàm auditus organum, unum numero sit, quia ipsa non est divisibilis, superest ultimum & præcipuum sentiens esse unum indivisibile. Certè non aliter posset decernere dulce à calido, aut sonum à nigro, quàm idem numero quod sentit essendo. Si enim alterum esset, quod dulce, aliud quod calidum, & aliud, quod sonum, &

aliud quod nigrum sentiret, minime ullam differentiam utrorumque quodvis illorum nosceret. Necessè ergo est, esse aliquod unum, universa relata sentiens, cum ejus actus in nobis experiamur, ut prædiximus. Quod quia trino modo percipit, & trinus appellari non abhorret. In quantum enim dulce & calidum distinguit à colore & sono, duplex nominatur, aliter enim duo priora, quàm posteriora sentit. Nam prima, gustu, & tactu: ultima, visu, & auditu. Prout tamen utraque tam priora quàm posteriora percipit, & inter ea distinguit, trinus dicendus est. Servatque illud unum & idem iudex, ad censur dictorum, quod in proportionalibus numeris observari noscimus. Porro ut dicere solemus sex se habere ad tria, ut quatuor ad duo, inter enim utraque collata dupla accidit proportio: & proportionabiliter sex se habere ad quatuor, ut tria ad duo, quia utrique numeri in proportionem sesqui altera infima excellunt: sic percipiens dulce ad sentiens calidum, se habet, ut sentiens sonum ad sentiens album, & dulce ad calidum, ut sonus ad album. Nihil enim nostra interest, an relata, quæ diversi generis sunt, conferamus, an alia, quæ ejusdem generis existunt, quia contraria sunt, ut album & nigrum: ex quibus si collatio recensita fieret, idem per ipsam probabimus, quod antecedenti probare inceperamus. Finge enim, quod sit a. album, & b. nigrum, & g. dulce, & d. calidum, & ratio statim procedet: Sicut a. album ad b. nigrum, & g. ad d. sic illa adinvicem, omnia enim mutuò differunt, & non uno modo sensus afficiunt. Ergo permutatim sicut a. b. ab uno noscuntur, putà à visu, ita g. d. ab uno noscenda sunt. Et ultra distin-

Textu comm.
32

Textu comm.
31

guens inter a. b. juncta & g. d. unita, necessariò idem erit. Differet tamen in modo essendi, quòd aliam vel aliam partem organicam illud informabit, & ob hoc à diversis rebus sensatis aliter & aliter afficietur.

Interjectis, quæ audistis de sensibus, ulterius procedamus discutere ea, quæ de intellectu dicere orsi fuimus. Illud erat, quòd species in phantasmatis ab intellectu intelliguntur. Et quòd sicut res cognitæ mediante phantasmate decernuntur appetendæ, aut fugiendæ, quamquam sensum non immutent, ita prosequuntur, aut vitantur, ut sentiens ignem contrarium sibi, & ob hoc dignum vitari, ab igne se movetur, quia impugnans ipsi: ita phantasmatis afficientibus animam, ut quæ videntur, afficiunt sensum, ratiocinatur anima, & deliberat futura, ut si essent præsentia: ut cum intellexerit id illaturum lætitiā, prosequatur, & fugiat, quod tristitiā inferet. Et in omnibus actionibus, quod retulimus, servat intellectus. Similia enim sunt verum & falsum, quæ non in usum actionis ullius noscuntur bono & malo. Differunt tamen penes hoc, quòd simpliciter intelliguntur verum & falsum, bono & malo non ita, intellectis, sed ad quoddam opus semper conceptis.

Quæ quippè abstractione intelligi dicuntur, ut simum in quantum simum, non noscuntur separando curvitatem à carne, nam talis curvitas simitas non esset, quòd simitas sit nasi curvitas: in quantum autem curvum, rectè porrò curvitas sine carne, cui ipsa inhaeret, concipitur: sicut & universa mathematica, quæ inhærere dicuntur substantiis, sine subiecto, cui insunt, intellectus intelligit, ut si juncta essent. Tandem intellectus

secundum actum hoc est intellectio horum mathematicorum & quorumvis, res ipsa intelligens est, putà, anima ipsa intellectiva. Utrum autem accadat hanc animam intellectivam intelligi ab aliqua ex intelligentiis separatis à corpore, dum ipsa magnitudinem corporis informat, aut non, considerandum posterius est.

Nunc autem de anima dicta recapitulantes, dicamus iterum, quòd omnia quæ sunt, quodammodo est anima. Nam sensibilia quæ sunt, & intelligibilia. Est enim cum redditur ipsa scientia alicujus rei actu à se scitæ, quæ sciuntur quodammodo. Cum autem sensus objectorum sensibilibus sensibilia. Si autem quaritur, quomodo hoc verum sit, attendite. Dividitur nempe scientia ad proportionem rei scitæ: & cum dupliciter dicatur res scita, quedam actu, alia potentia scibilis: ita scientia alia actu, reliqua potentia sciens appellatur. Sensus quoque eodem modo distinguitur. Quæ certè facultas in potentia scientia est, non dicitur scibilia, ut neque sensitiva vis in potentia dicitur sensibilia. Quo autem modo actu utraque ex relatis facultatibus sit suum objectum, patet, non confitendo verè & realiter animam scientem esse rem exteriorem scitam, neque sentientem esse objectum extrinsecum sensatum. Nam lapis exterior scitus, aut intellectus, minimè potest esse in anima, quanto magis esse animam, sed affirmando species rerum inesse animæ, pro quanto ipsæ hærent organo corporeo animato anima rationali, & animam sic affectam, esse species specierum, hoc est, certo modo se habentem, dici sentientem, & aliter intelligentem: non aliquibus accidentibus realiter distinctis à se, ut sapius audistis, sed ipsa sibi ipsi ad

Textu comm.
36.

Textu comm.
37.

Textu comm.
38.

Textu comm.
33.

Textu comm.
34.

Textu comm.
35.

Textu comm.
39.

notionem vicem specierum omnium supplente. Quo simillima est manui. Nam ut fabrilis instrumenta mediante fabrica manus artificis exercent propria munia: ita intellectus est species specierum phantasmatum, & sensus species sensibilibus specierum productarum à sensibilibus. Quoniam autem apparet nihil sub lunari circulo, quod quantum non sit, sensibilia hæc universa sejuncta animadversa à formis sensibilibus, hoc est, ab accidentibus afficientibus illa, intelligibilia sunt, & eadem, quæ abstrahuntur, non minus, ut quicumque sensibile habitus & passionibus etiam intelligibiles modo relato fiunt: quapropter qui non sentit, nihil addiscere aut intelligere potest. Nam qui intelligit, phantasma aliquod speculaturus est: quo careret, si non sentiret, mediantibus nempe sensibus phantasmata in nobis gignuntur, quæ vicem sensibilibus supplent. Nisi quod sine materia, quam representant, sunt. Phantasma certe albi hominis non album est, neque quadrati quadratum, sed vim habent hæc, taliter afficiendi partem cerebri anteriorem abstractivè noscentem, ut illa cerebri pars ab eis affecta, abstractivè noscat, quod olim intuitivè anima sensit. Neque opinemini phantasiam vim habere affirmandi, aut negandi aliquid. Affirmatio enim aut negatio, in qua verum, aut falsum consistit, compositio intellectuum est, id est, intellectus diversa cognoscentis: qui non immeritò in plurali nominatur, quod idem diversus à seipso censetur, cum diversa intelligit, sic ut cum aliquod simplex noscit, ipse intellectus illius rei dicatur, & cum aliud, etiam alterius intellectus nominetur: & cum ambo intellecta conjungit, affirmando al-

terum alteri inesse, verus aut falsus hujusmodi intellectus, seu intellectio sit. Sæpè enim, si animadvertitis, Aristoteles in hoc tertio de Anima, intellectum vocitat, quam nos intellectionem appellamus, de quibus post antecedentem contextum Philosophus inquit primos intellectus, id est, simplicium intellectiones, non esse phantasmata, ceu neque alii intellectus, hoc est, aliæ intellectiones compositæ ex primis. Sed non sine phantasmatis fiunt. Tandem quoniam anima definita est, in quantum animalibus inest, id est, sensum exercens, & prout discretionem (quod est intelligendi munus) utitur. Et ut sentiens motus secundum locum causa existit, de sensu & intellectu determinata sint tanta.

Textu comm.
40.

De movente autem animal, quæ pars, hoc est, species animæ sit, speculandum est, utrum aliqua ex tot animæ differentiis, quæ seorsum & extra corpus & omnem magnitudinem possit existere, aut tantum ratione ab aliis differre, an omni animæ & cuivis ejus facultati concessum sit movere corpus. Et si species animæ aliqua, utrum peculiaris quædam præter consuetas dici, an una aliqua ex jam recensitis. Offertque se statim, cum de hisce rebus sciscitatur, dubitatio:

Textu comm.
41.

Quomodo oporteat partes animæ nominare, & quot sint, quodammodo enim infinitæ videntur, & non tantum certo numero præfinitæ: ut qui dividunt in ratiocinatricem, & irascibilem, & appetescentem: aut, ut alii, in rationalem & irrationalem. Quoniam si rectè perpendimus differentias, quibus præfata distant, & aliæ se offerunt magis multò relatis dissidentes. Nam vegetativa, quæ communis est omnibus animalibus & universis viventibus: & sensitiva, quæ non

Plato hæc
distinctionem
scripsit.

non facilius connumerari irrationatrici neque rationem habenti potest, adhuc autem & phantastica, quæ per esse quidem ab omnibus relatis differt, & altera, seu diversa est, ejus enim operationes distant quam maximè ab omnibus aliarum. Quæ autem ex animabus dictis operationes aliquas ex numeratis habeat, & quæ alias, non parvam infert dubitationem: præsertim si divisiones animæ in membra separata realiter distinguantur. Nam & appetitiva inter distinctas veniet censenda, ut quæ ratione & facultate altera videatur esse ab omnibus. Sed hanc à sensitiva & intellectiva distinguere, non parum inconveniet, cum tam concupiscendi quàm irascendi actus in irrationalibus deprehendantur, sicut in rationalibus, qui voluntate utuntur. Si autem tria in rationali anima noscuntur, ratiocinium scilicet, & voluntas, seu actus concupiscendi delectabile & irascendi adversus inimicum in unoquoque vivente & sentiente erit appetitiva vis, nam in brutis per quàm dilucidus appetitus cernitur. Et etiam illud, de quo nunc dubitabamus, quid animal moveat, omnibus animalibus putà appetitus, accedet. Nempè considerandum est quòd non dubitamus hic quid sit illud, quod animal motu augmenti, aut decrementi augeat, aut imminuat, quod omnibus viventibus commune est. Nam hujus motus vis quædam genitiva, seu vegetativa causa est, cum ex alimento plusquam dissolutum ex corpore sit, restituit, augendo. Et cum infra difflata reponit, imminuendo, neque quid aspirationem & expirationem moveat, aut quid somnum animalibus alliciat, & vigiliam excitet. De quibus certè non exigua dubia se offerunt, & de illis in posterum

agendum. Sed tantum motorem animalis secundum motum progressivum investigamus, in præsens quis sit, inquirendo. Vegetativam vim autem hunc non esse manifestum est, quòd semper motus hic progressivus propter aliquid est, & aut cum notione phantastica, sive mavis abstractiva, aut cum intuitiva, quas ambas appetitus sequitur, seu consequendi rem, sive fugiendi à re. Alii enim motus, qui ultra relatos animalibus contingunt, violentia illata, & non spontè fugiendo nocuum, aut prosequendo utile fiunt, spontanei certè minimè plantis accidere valent, quòd neque eæ sentiunt, quod prærequiritur, & quod aliquas partes organicas, quibus carent ad exequendos motus, essent habituræ. Ac item, quòd si vegetativæ facultati concessa esset vis movendi, & illæ progressuræ erant. Porro neque quod in animalibus sensitivum est, motivum censendum erit, quòd multa sunt animalia, quæ sensum habent, infixa tamen aliquibus rebus & immobilia (motu præsertim progressivo in finem assequendi aliquid concupitum) cernuntur: quod nequaquam contingeret, si sensitivum in quantum tale movens esset, quia natura nihil frustra facit, ut non deficit in necessariis, nisi in orbatis & imperfectis, quod potiùs materiæ, quam ipsi imputandum est. Et cum relata animalia perfecta sint, & nullo orbata membro, ut testatur facultas genitrix suorum similium, eisdem in ens, & augmentum & decrementum illis contingens, superest naturam partes organicas ad motum in illis genituram si à vi sensitrice motrix facultas originaretur.

At verò neque rationalis vis, & vocatus intellectus movens, hoc genere motus est. Speculativus enim

Textu comm.
44.

Textu comm.
45.

Textu comm.
46.

Textu comm.
42.

Textu comm.
43.

enim, qui non de agentibus, sed circa scienda versatur, uti si verum sit angulos oppositos esse æquales, aut Lunam, quæ interposita terra obumbratur, minorem ipsa esse, & alia hujus mæsis investigat, minimè motus progrediendi causa esse potest, quòd hic nihil, quòd præsens sit, actu fugiendum, aut prosequendum inquit, semper autem motus, aut fugientis, vel insequentis aliquid est. Etiam, quia jam quòd speculatus fuerit aliquid hujusmodi, non præcipit in quantum speculativus, fugiendum, aut assequendum illud. Nempè cum multoties experiamur quando intelligit terribile aliquid, aut delectabile, non jubens timere, aut appetere illud, cor nihilo minus moveri, non ab ipsius speculativi præceptis motu originante: Ergo cum delectabile movet appetitum, altera facultas ab speculativo intellectu motus illius occasio erit. Bonitas consequentiæ patet. Quòd si cum terrore affectum est cor pavens: ob terribile contemplatum, non præcepto contemplationis illud ei evenit. Meritò ergo neque cum delectabile cognitum non in quantum jocundum est, appetitus quia imperatus ab speculante, in rem cognitam impulit, sed quòd delectabile movet appetitum, idèò motum exequi, censendum est, altera ergo pars quàm speculativus intellectus causa motus progressivi existet. Quin neque practicus intellectus noscens fugienda atque prosequenda, imperans fugere à rebus inhonestis, & nocumentum in posterum illaturis, & assequi honesta quantumvis indelectabilia, facultati progredienti in continentis imperat, quin potiùs secundum concupiscentiam, quæ nihil quàm actualiter delectans insequitur, movetur. Et in universum videmus,

quòd neque peritus scientiæ medicinalis cum ægrotat, sanatur, quantumvis media, quibus adipiscenda salus est, sibi comperta sint, quòd alia vi quam speculativa, præsidia morbis depellendis admoveenda sunt. Et hæc alia vis certè sensus non est, ut retro manifestum mansit. Neque appetitus, quia non perpetuò dominatur motori animalium, cum qui abstinent à concupitis, quòd intellectus novit illa fugienda, non ad libitum appetitus moveantur.

Duo ergo videntur moventia, aut appetitus, aut intellectus, recensendo phantasiam in numero intellectus, quòd sit velut intelligentia quædam. Nam multa bruta scientiæ expertia, noscentia per phantasiam abstractivè, quæ grata illis quondam fuere, ut pabulum absens, aut stabulum distans, ad illa moventur, ut fugiunt à rebus, incommodis olim sensatis ab eisdem. Quin universa bruta, non intelligentia, neque ratione ductrice, sed phantasia, in absentia moventur. Ergo utraque, quæ relata sunt, intellectus, & appetitus, moventia secundum locum dicentur. Intellectus nempè, qui propter aliquod commodum, vel incommodum ratiocinatur, qui practicus est, differtque ab speculativo per finem hujus enim non utile, neque inutile assequendi, aut fugiendi finis est, ut illius sed tantum speculatio. Nam appetitus est, qui propter aliquid appetendum, aut fugiendum movet: & illa res, quæ incitat appetitum in quantum utilis, aut bona, motor intellectus practici, id est, præcipientis opus exequendum: Est si enim bona, aut utilis non diceretur, minimè appetere. Ac talis connexio inter appetitum, & executum motum versatur, ut ultimum quod motu as-

Textu comm. 48.

Textu comm. 49.

Textu comm. 47.

sequimur, sit principium, ac universa motus occasio. Rationabiliter ergo hæc duo videntur moventia, appetitus, & intelligentia practica. Appetibile enim movet, & propter hoc intelligentia illius movere dicitur: quia principium, & ratio, qua intellectus practicus motus est, appetibile existit. Phantasia enim, quæ absentia noscit, cum movere dicitur, non aliter, quam brutis appetitu appetibile gliscens. Unum ergo objectum est movens. Etsi duæ videantur esse facultates, motrices. Eæ enim ambæ ab objecto unius speciei ortum sui motus trahunt, puta ab appetibili. Quin, & illa duo moventia ad amussim perpenſa, in unius speciei motorem reducuntur, in appetitum nempe. Intellectus enim practicus non prout noscens quod bonum est secundum rationem, movet, sed prout voluntas est, idem enim entitativè, & si non formaliter utrumque est. Et voluntas non aliud, quam appetitus quidam rationi conformis dicitur, ut appetitus simpliciter concupiscentia quædam præter rationem est. Et ut intellectus noscens principia verus est, ita appetitus, tam intellectivus, quam sensitivus rectus est, prout, quod est appetibile, gliscit. Appetitio autem non semper recta, ut neque unio diversorum phantasmatum semper recta est. Nam si quis imaginem capitis Leonis phantasmati colli Elephantis adjunxisset, non recta phantasia evaderet, ut quàm recta, si asinini capitis phantasma collo ejusdem agglutinasset. Et quia diximus semper appetitum tendere in appetibile, & in hoc rectum appetitum semper esse, scitote appetibile omne bonum dici, sed quoddam simpliciter tale: aliud apparenter tantum. Cum ergo appetitio non tendat in universale bo-

num digestum, ut audistis, sed in actuale, & peculiare aliquod, quod esse, & aliter se habere potest, quia actus semper circa particularia versentur, ideo, ut retuli, appetitus, id est, actus appetendi, rectus, & non rectus est. Restat ergo manifestum illis, qui dividunt animam in membra ad proportionem facultatum ejusdem, scilicet, in vegetabile, sensibile, intellectivum, consiliativum, quod prudentiam quoque nominamus, adhuc autem appetitivum: quæ plus differunt ab invicem, quam concupiscibile, & irascibile, illam facultatem motricem animalibus conferre, quæ appetitus nominatur. Et quoniam appetitus actus nonnumquam contrarii sunt, puta cum rationalis voluntas, & concupiscentia sententium mutuò adversantur, intellectu propter damnum futurum retrahere ab executione jubente: concupiscentia verò appetente quod nunc est delectabile, quasi citra nullum incommodum semper futurum esset simpliciter delectabile, & bonum simpliciter, quia non prospicit ipsa damnum futurum. Ideò proferamus, quod specie unum sit movens ut objectum, appetibile scilicet, & appetitivum ut facultas. Primum autem omnium appetibile, nam hoc movet, & non movetur, eo quod sit intellectum, aut sensatum, aut imaginatum, exequentia verò motum, plura.

Quoniam tria sunt in præfato progressivo animalium motu, unum quidem movens, secundum quod motor movet, & tertium quod movetur. Et motor bipartitus est, ut audistis. Alius enim immobilis, actuale scilicet bonum. Alius, qui movetur, puta, quod appetitivum est (nam appetescere inquantum appetescere, moveri est: & appetitio actus facultatis appetentis, seu motio

Textu comm.
52.

Textu comm.
50.

Textu comm.
51.

Textu comm.
54.

tio quædam ejusdem est:) quod autem movetur, & organum, quo movet appetitus, utrumque animal corporeum est. De quibus ubi de affectibus animæ, & corporis mentio fiat, tractabimus. Ideò in summa dicamus, simile esse movens organis corporeis animal, partibus motis gygglismos, hoc est, cardinis circularitèr moti, ubi convexa superficies, quæ primò sensibus se offert, & concava, quæ finis superioris est, & ipsius cardinis mota pars, & quiescens, tantum ratione distingui valent, sensu, & magnitudine nequaquam. Quis enim qui cardinis quantumvis tenuissimam partem superficiei secuerit, tantum convexum secuisse verè dicere poterit? Certè nullus. Nam, & erunt extrema superficies convexa, & intima concava simul sectione dissecta. Ut quis intimum centrum ejusdem cardinis considerans, quod immobile (cùm cardo circularitèr movetur) intelligitur, distinguet à partibus motis? Nullus etiam. Fingitur enim in cardine in circulum acto quædam linea centralis immobilis, ut in cælo ipso puncta duo immobilia Arcticus, & Antarcticus poli. Quæ omnia simillima sunt motui animalium, quæ tensione partium, & contractione earundem moventur: in quibus aliquid est fingendum immobile, quod tamen loco, & situ minimè ab eo, quod movetur, sed consideratione tantum distinguitur. Et in universum ut relatum est, in quantum appetens est animal, & nedum rei præsentis, sed absentis, sic sui ipsius motivum est. Et hujusmodi absentium appetitio non sine phantasia fit: & cùm omnis phantasia rationalis, aut sensibilis sit, hac ultima alia animalia ab homine participant.

Sed consideratione dignum est, à

quo imperfecta animalia sensu tactus dumtaxat participia moveantur. Et utrum contingat illis phantasia, aut non. Priori dubitationi respondemus, dicentes, certum esse, illa ut reliqua à concupiscentia moveri, nam conspiciuntur læta, & tristitia, qui affectus non nisi ubi facultas appetendi adest, reperiri possunt. Lætitia enim ex assequutione rei concupitæ, ut tristitia ex præsentia rei odio habitæ oriuntur. Secundum dubium solvimus, asseverantes phantasia absentium illa bruta habere, sed imperfectam, confusamque, prout motus eorundem confusi, indistinctique sunt. Non enim ut perfecta animalia nonnumquam recta diutinè incedunt, donec assequuntur absens concupitum: aut fugientia per eandem recta, vel aliam viam retrocedunt, quo usque evadunt ab inimicis, sed semper fermè irrequieta, nunc huc, & mox illuc, & subindè dextrorsum, ac statim sinistrorsum dilatatione, & constrictione mota visuntur.

Rerum ergo olim sensatarum phantasia omnibus animalibus indita à natura est: deliberativa autem facultas, tantum rationalibus: utrum enim agendum sit hoc, an illud, jam rationis munus est, quod nisi uno, indivisibilique utrumque noscente definiri non potest, cùm potius, & quod alteri præest pluribus phantasmatibus præsentatis, & unà cognitis, eligendum sit. Et ob hanc causam non putantur bruta, opinionem ullius rei habentia: quoniam opinio non sine Syllogismo, quo bruta carent, fit. Ac eadem est ratio, cur appetitus humanus, quæ delectant, statim gliscit, quod non deliberat, ut voluntas, quam nonnumquam vincit ipse, ut etiam non rarò vincitur ab ipsa voluntate: similisque fit tunc victoria,

Cc

qua

Textu comm.

55.

Textu comm.

56.

Textu comm.

57.

qua ducitur appetitus inferior à superiore in continentibus, latiori quæ sphaera cælestis superior inferiorem movet. Nam ut sphaera, quæ fursum sita est, perfectior quam inferior habetur: ita voluntas appetitu sensitivo. Et velut inferior sphaera etsi ad motum superioris movetur ab Oriente in Occidentem, renitendo, super alios polos contrario modo trahitur, sic appetitus renitens ducitur à voluntate. Quod ultimum verè continentibus non contingit: ipsi enim tribus latioribus moveri censentur, ab appetibili scilicet, & à voluntate, ac ab appetitu, qui ut retuli, in temperatissimis nihil aliud, quàm quòd ratio suadet amandum, appetit. Scientifica autem vis minimè movet, quin immota intelligitur: hæc enim dumtaxat universalitèr suadet omne bonum esse appetendum: singularis verò facultas appetitiva dicit, hoc esse bonum ex illis, quæ appetenda sunt, ut etiam scientia noscimus decere omnem hominem talis fortis hoc agere, & particulari appetitu asseveramus nos illius fortis esse, & rem concupitam talem esse, quæ opinio movet, & non quæ universalis, & scientifica, neque illa, & singularis, sed universalis in quantum talis quiescit, particularis verò movet.

Vegetabilem tandem animam necesse est habere omne quod vivit, ab ortu usque in interitum. Quia necesse est, quod gignitur, parvum, ac exiguum oriri, ac post augeri, & consistere, & demùm imminui: auctorem autem sine alimento impossibile est fieri. Necesse est igitur vegetabilem vim omnibus vitam, & interitum patientibus inesse, sensum autem non necesse, quòd non quævis simplex commissio corporum sufficiens, ut vegetativa vis inducatur, decens

est ad tactivam facultatem producendam, sine qua animal esse non valet, neque quicquam esse susceptivum specierum sine materia potest, hoc est dictum, sine miscella illa elementorum, ex qua conflatur temperies qualitatū prærequisitarum ad tactum, nihil est aptum suscipere speciem vitalitèr immutantem, nisi quod tactu particeps est: nam non immutantem vitalitèr etiam medium, per quod deferuntur species, suscipit. Animal tandem necesse est sensum habere, quia natura nihil frustra facit. Sunt enim omnia, quæ genita fuere, in aliquem usum genita, vel alicujus alterius rei, quæ alicui operi conducit gratia producta. Ergo corpora universa progressivo motu apta moveri sensum habitura sunt: nam aliàs frustra esset motus progressivus collatus eisdem non sentientibus, ac etiam quòd corrumperentur, & finem, in quem natura ea produxit, non assequerentur, motu deficiente. Consequentia est manifesta. Si motus indulgentia naturæ concessus est illis, ut assequantur alimentum, quo in perfectam auctorem provehantur, cum alimentum abesset, si motu, aut sensu carerent, non est quo illud investigarent. Merito ergo sensitiva vis collata est illis. Immobiles enim plantis, contiguum, & sibi adjunctum alimentum natura contulit, quæ neutro dictorum egent. Nec addecens esset, corpus progressivum motum habens, anima intellectiva, & discretiva dotari, & sensum non habere, præsertim si vegetabile esset. Ac etiam etsi non vegetabile: aliqua enim de causa hujusmodi corpus sensum non esset habiturum, quæ animæ, vel corpori conduceret plus. Sed horum neutri magis proficeret: nam intellectivum sine sensitivo melius non

Textu comm.
58.

Textu comm.
59.

Textu comm.
60.

Textu comm.
61.

non intelligeret, quin non intelligeret, ut probatum superest: Et corpus sine sensu non melius asser-
varetur, ergo nullum corpus pro-
gressivum sine sensu esse, decens
erit.

At verò si sensum erat habitu-
rum, corpore dotari necesse esset,
quod aut simplex, aut mistum etiam
futurum est: sed impossibile est esse
simplex. Nam si tale foret, tactum
non haberet, quo animal quodvis,
ut manifestum est, indiget, restat
ergo mistum esse. Sed quia nonnul-
lis incerta erit illius decreti illatio,
impossibile esse, sensum habere
corpus, si simplex esset, id suade-
re aggrediamur. Animal corpus
animatum, ut retulimus, est: sed
hujusmodi corpus necessariò tangi-
bile, id est, vim tactivam habitu-
rum est: & nullum ex tribus elemen-
tis hanc facultatem tangendi, &
tangibilis habere potest, ergo nul-
lum ex his potest animalis corpus
esse. Etiam secundam partem mi-
noris hujus ultimæ consequentiæ,
nunc probare decet, putà, nullum
ex tribus elementis facultatem tan-
gendi, & tangibilis posse habere.
Nam primam postea ostendemus.
Tangibilia non verè dicuntur, quæ
tangenti, vel non resistunt, aut
insensibiliter resistunt: sed hujus-
modi sunt aer, aqua, & ignis, ergo
nullum ex his animalis corpus erit.
Vulgus enim neque se aërem, in
quo degit, esse, neque tangere pu-
tat: neque ignem tangere dicit, sed
ab eodem se aduri conqueritur. A-
quàm quoque non adeò propriè
tangere ut arborem, aut animal, seu
alia solida corpora existimat: ergo
nullum ex his animalis corpus fu-
turum est, si necessariò tangibile e-
rit.

Item relata tria elementa tan-
gentibus solidis corporibus cedunt,
adeò, ut impulsor in ea nihil impri-

mere valeat, sed in solido ulterio-
re resistente, quod effingitur, for-
matur. Velut impulsus in aërem,
vel ignem, aut aquam, facti à qui-
busvis rebus ostendunt, & præser-
tim ab objectis sensibilibus, ut co-
lore, vel sono, vel aliis hujusmo-
di: ii enim nihil sculptum in neu-
tro ex relatis elementis linquunt,
sed in organicam facultatem ulte-
riorem sensationem inferunt. Ut
enim cum impulsu aliquid à pro-
prio loco rejicitur, illud impulsus
proximum movet, ac hoc aliud,
donec omnis impetuosa vis absumi-
tur, & aliquid superest impulsus,
& non impellens, ut aliud impel-
lens, & non impulsus, mediis im-
pulsis, & impellentibus, sic in no-
tionibus, quæ fiunt, per relata
tria elementa, objecta tantum me-
dium alterant, & sensitrices facul-
tates exteriores tantum afficiuntur,
& medium movetur ab objecto, &
movet distantius. Nam primo à so-
no movetur aer proximus sonanti,
& ipse conjunctum agit, ac movet,
& alter alium, donec auris immu-
tatur, quæ sic movetur, ut non mo-
vens dicatur. Ergo sic iis se habentibus
rebus, necessarium erit, cor-
pus sensu tactus particeps, ex nul-
lo ex relatis elementis constitui:
quod cum pervia ipsa sint, impres-
sionem tangentis non sic admittent,
sensatio poscit, quæ effingi deside-
rat: & non delitescentem materiam
optat, nec omnimodo duram, ut
lapis, sed effigiari aptam, ut cera,
quæ mediocrem modum substantiæ
habens, usque in illas intimas sui
partes movetur, quæ effinguntur.
Secus si adeò liquida foret, ut to-
tam in finem, usque sigillum tras-
mearet ceram, inutilis enim tunc
figuræ suscipiendæ, esset. Qui mo-
dus sentiendi tam in aliis sensibus,
quàm in visu, veritati conformior
est, quàm ille, eorum, qui opina-

bantur, visum egredi in aërem, & per ipsum incedere, donec à figurata & colorata re repercutiretur, indeque in oculum retrocedere, qui, quia lenis est, unus ibi fit, contactam rem representans. Ut etiam conspiciamus in lenibus speculis vitreis, aut chalybeis, aut quibusvis aliis repercusa conspici, quod etiam aequalis retrocessus sit.

Satis probatam manere secundam partem minoris opinamur, superest ergo priorem fulcire: illa erat, necessarium esse tactivam facultatem animalia habere. Quae sic roboratur. Si hac facultate bruta carerent, non possent, hæc quidem, quae indecent, fugere, illa verò, quae decent, arripere: sine quibus impossibile est animal vivere. Nam gustus, qui tactus peculiaris alimenti est, necessariò omnibus sentientibus ob relatam causam inditus est, cæteris sensibus, quæ per media quædam sentiunt, non omnibus communibus existentibus. Olfactus quippè, & visus, ac auditus, percipientes odorem, colorem, & sonum, non omnibus insunt brutis: quia ex horum nullo animal alitur, nec augmentum neque decrementum suscipit, ut ex gustatis rebus, quæ cum tangunt, percipiuntur: gustus igitur, vel saltem tactiva vis necessaria animalibus erunt. Et impossibile sine tactu animal ullum esse. Præfati porro sensus alii propter melius animalibus inditi fuere, & generibus eorum quibusdam tantum progressivum motum habentibus insiti. Non enim ut diutius duret animal, cum tangitur dumtaxat sentire debet, sed prævidere à longe sita fugienda illud decet: quod certè fit, si per medium aliquod sensibile facultatem sentiendi affecerit, medium prius afficiendo, ut visus, & olfactus objecta.

Quod autem impossibile sit simplex esse animalis corpus, manifestum superest: (dico autem aëreum, igneum, aut aqueum) Nam cum suatum maneat, sine tactu animalia degere non valere, ac præfata tria elementa tactum illum requisitum ad esse animalium habere non possint, restat ex neutro illorum animalis corpus constituendum. Tolerabilius nempe foret ex unico ex relatis elementis constitui animal, si alterutro ex sensibus recensitis, puta, visu, olfactu, & auditu, necessariò indiguisset brutum, quam tactum poscens. Neque immeritò illi enim per alia, ac diversa à seipsis media, sentiunt: tactus autem seipso rem noscendam tangendo percipit, unde nominis derivationem usurpavit. Quamvis enim alii sensus nisi afficiantur à rebus objectis, & quoquomodo contangantur, non immutentur vitaliter: verum quia prius interstitium inter rem sentiendam, & facultatem sentientem alterant, quæ immutant, inde videbatur, posse animal ex simplici corpore constitutum, ab huiusmodi vitaliter immutari, quare dictorum elementorum nullum utique erit corpus animalis.

Neque etiam terreum, quod universorum tangibilium tactus se habet, ut mediocritas & temperies quædam, nata suscipere sensum quorumvis tangibilium, non solum differentiarum terræ, sed calidi & frigidi, & aliorum omnium tangibilium. Et cum has suscipere non posset, si tantum terreum brutum foret: ideo cautè à natura provisum tale non esse: quin earum animalium partes, quæ immodicè terram sapiunt, scilicet, ossa, & capilli, minimè sentiunt. Et plantæ ob idem nullum habent sensum, neque animalia sunt: quia, ut di-

Textu comm.
66.

Textu comm.
64.

Textu comm.
67.

ximus, sine tactu animal consistere non potest. Restat ergo hunc tactus sensum inesse non posse terræ, nec sincero ulli ex elementis aliis, ac quod necesse sit hoc solo privata sensu animalia mori. Nam nec hoc dotari quod animal non steterit, potest, neque quod fuerit animal, alium necessariò est habiturum, præter hunc. Tertiò quoque elicitur, non immeritò aliorum sensuum immodica objecta, scilicet, colores, odores, sonos, immoderata, non destruere animal, sed tantum sensus harmoniam vitare, nisi per accidens, putà, si simul cum sono impulsio & ictus grandia fiant: vel si visa aut odorata animalia sic moveant, prout ea, quæ tactum corrumpunt. Illa autem, quæ tangendi facultatem male afficiunt, omninò in interitum compellere bruta ire. Humor nempe, qui plus iusto in corpore dominatur, inquantum animalis tactum vitiat, internecat. Quia tangibilem qualitatum excellentiæ calidorum, frigidorum, & durorum, & aliorum consimilium, contaminant animal. Et cum in universum quævis immoderata sensibilis qualitas proprium sensum destruat, tangibilia ergo cum superfluunt, tactum corrumpent, sine quo vivere animal non posse supra ostendimus. Quamvis enim alios sensus habeat brutum, sicut dictum est, non ad esse, sed ad melius esse, genita fuere. Visus enim ut quæ in aëre, & in aqua, ac in quovis diaphano sita sint, noscat. Gustum autem propter delectabile, & triste alimentum, ut illud concupiscendo, ad ipsum moveatur: & ab hoc abhorrendo, fugiat. Auditum, ut significetur aliquid ipsi. Linguam tandem, quatenus significet aliquid alteri.

Textu comm.
68.

¶ Nolo textum trigésimum sextum relatum sine animadversione pertransiri: qui si à libero, & non pertinenti physico perpendatur, facile per eum intelliget, intellectum secundum Aristotelis mentem non distingui realiter à suis actibus.

Quamplurimi præcedunt etiam alii contextus, qui dilucidè ostendunt, Aristoteli compertum, ac indubitatum esse, animam non distingui a suis sentiendi, & intelligendi actibus: quos subtrahere, ne toties de hac re agerem. Superfunt tamen tria à me promissa in exordio commentationis hujus Paraphrasis explicare. Alterum est, solvere rationes, quibus videtur Aristoteles probare animæ rationalis perennitatem, etiam eas, quibus bruta sentire, demonstrasse credidit. Ac ostendere hoc ultimum ab eo persuasum non esse, tantum abest, demonstratum fuisse. Et cum levissimæ, aut nullæ sint hujus libri rationes, quæ immortalem animam esse ostendunt (hic enim potius asserendo illam perennem esse, ut qui in libris antecedentibus probaverat, & modum intelligendi explanando, processit Aristoteles, quam ex professo id ostendendo) ideò has omitto usque in locum illum, ubi nostræ de hac re prostabunt. Et ad solvendum eas accedo, quæ bruta sentire, suadere videntur: collectisque omnibus antecedentibus Aristot. rationibus, & in duas potiores redactæ, hoc continent.

Primum. Si res nonnullæ à brutis prosequi cernuntur, & aliæ ab eisdem ut inimicæ profligantur, vel fugiuntur, appetitum ipsa habere censenda sunt: sed appetitus prosequutivus utilis, & fugitivus inutilis, intelligi non potest, inesse non cognoscentibus utile, & inutile: ergo brutis vim sensitivam adesse, necessariò dicere compellendi sumus.

Secundum. Nihil frustra naturam agere, universa, quæ genita sunt, proclamant. Sed bestiis fermè universis progrediendi concessa est facultas, ergo illis sentiendi quoque collata est. Consequentia est nota. Nam aliàs si non forent sensura, quæ ab eis distabant, incassum progressivum motum

ad

ad assequendum, quæ grata erant, & fugiendum ingrata, haberent.

Prefatæ Aristotelis rationes (et si non adeo expresse) à nobis ipsis objectæ sunt, adversus nos ipsos in exordio operis hujus, ac sufficienter solutæ. Sed quia fortassis nonnulli in hanc incidunt lectionem, qui priorem non legērunt, idè in forma, logicorum more, priori argumento respondeo, negando minorem illam, putà, appetitum prosequutivum utilis, & fugitivum inutilis, necessariò cognitionem supponere. Rationemque negationis esse dico, complures res appetentes ignota, & fugientes, quæ non sentiunt, ex omnium physicorum confessis, ac ex eventibus docentibus, conspici, ut infimiora in genere substantiarum elementa primò testantur, ac dein quamplurimam ista. Gravia enim noscimus elementa adeò mundi centrum appetentia, ut dum pendent totis (ut inquiunt) viribus abrumperè, quæ detinent, conentur, donec deorsum descendunt, & levìa non impari appetitu conari sursum ferri. Ubi non tantum citra cognitionem, hæc appetere loca sibi convenientia, sed abhorrere à disconvenientibus sitibus conspiciuntur. Mistæ quoque inanimata quamplurima etiam vivuntur in quædam mista ferri, & à quibusdam fugere, ut ferrum in magnetem ire conspiciamus, & alium lapidem fugere. Plantas non minus præteritis quædam alimenta sine cognitione appetere, ab aliis abhorrere.

Non enim paucas recensere possem, quæ in tantum ab aliquibus agris, quibus insiguntur, abhorrent, ut tabe confectæ, passim perire cernantur, alimentum ex solo illo trahere nequeunt, in quo multas alias pinguescere experimur. Etiam arbores, & alia, quæ anima vegetatrice vivere creduntur (nisi qui insanierint) negare non poterunt, fugere decens alimentum, & usque in altissimas proprias summitates illud ascendere, compellere, respue-reque nocuum, ac disconveniens. Animalium quoque naturales facultates attractrices, & expultrices in quem alium usum totam (ut inquiunt) vitam consumunt, quam in trahendo quod decet, & expellendo quod indecet, ho-

rum appetitum nullo cognitionem prærequirente. Merito ergo à me minor negata fuit, ex qua, ut falsa, consequens falsum illatum fuit. Hoc ergo sufficienter solutum argumentum existimo.

Secundum solvamus, negando consequentiam illam, frustra ergo si bruta non sentirent, tributam fuisse illis progrediendi facultatem, nam non immerito collatam esse, ob hoc dicemus, primò, quòd species rerum afficientium organa eorundem proportionalia nostris sensitivis non minus deserviunt irrationalibus ad motum, quam sensationes nobis. Secundò, quòd incessus brutales maximè à natura excogitati fuere, ut usui humano essent proficui, quam ut bestiæ alerentur. Ali enim bestias non præcipuè machinabatur natura earundem conditor, sed servitium earundem in humanam utilitatem, quòd servitium cum sine alimento fieri non potuit, idè, & incessus ut assequantur alimentum, necessariò deservivit irrationalibus: quæ non sententia non minus conducunt proprio progressivo motu, quam si sensu participia forent.

Solutis, quæ legistis, Aristotelis rationibus, quòd primò facere promiseram, secundum moliamur: ostendere scilicet, ex nonnullis ab Aristotele assertis, & minus benè examinatis ab eodem, eliciendum potius, bruta non sentire, quam ipsa aliquid cognoscere. Ac inter omnes, hujus tertii libri contextus illum, qui commento 57. legitur, annotare placuit, ubi non deliberativum, neque discursivum ulli ex brutis concedit Aristoteles: & in primis solo mero placito dictum ab eodem illud ostendam. Secundò concessio verum esse, ut est, hoc, quòd ille non probavit, monstrabo illud callidè rimanti, omnino probare bruta non sentire.

Ad libitum quippè assertum esse ab Aristotele commento 57. citato, deliberativum, & discursivum bestiis non inesse, ex hoc quàm maximè constar, quòd si ille ut indoctum vulgus bestiarum motus tantum animadvertit, & eorundem nutus, alia, quæ inconveniebant non rimatus ipsa sentire censuit,

fuit, cur quia si præsentato alimento coram oculis bestię famelientis statim ferri bestiam in illud experiebatur, credidit bestiam videre, non etiam opinatus est canem deliberare, cum panem propè se stantem mordere non audet, quòd adsit servator panis, fuste minitans conantes arripere illum, hoc enim quam maximè testaturus erat, si unius canis de relatis gestus animadvertisset: nonnumquam enim vidisset canem jam jam mordicus panem tenentem aliàs ab ore decidere permittentem, quòd oculos in servatorem elevando eundem vibrantem fustem conspexerit, quandoque non tantum mordentem panem, sed devorantem viderit, quòd custos sopitus sit, vel absens ab officio custodiendi in alia deflectens discesserit. Qui omnes motus non nisi nutantis, ac post deliberantis esse censendi erant, si illis tantum fides adhibenda esset, & nihil aliud animadverteretur. Eodem eventu, & nonnullis in principio operis hujus, pag. 47. perpenlis, etiam discursum bestiis inesse testantibus. Ut ergo iis, quæ retulimus, non convictus est Aristoteles bestias deliberandi, neque discurrendi vim habere, ne ejusdem speciei cum homine eas efficeret: sic quoque etsi experiretur punctum animal fugere, & querulo similem vocem ædere, fidem illis eventibus non erat exhibiturus, ut inde statim sentire animal inferret, sed quæ inconvenienti, esset animadverturus. Nempe qui philosophantur, hoc distant ab indocto vulgò, quòd hic omnia, quæ videt, talia esse, ut apparent, credit: Philosophus autem plus cum ratione, quam cum sensu adversante consentit, dum ambo mutuò contrariantur. Quamquam enim visione oculi solem æqualem argenteo disco judicemus, ratione compulsi, multò terra majorem esse certò scimus, & credimus, quòd in lunari eclipsi luna tantum, ut quæ in primo orbe sita sit, à sole lumen non recipiat, intercepta terra inter ambo luminaria, cætera verò astra non obscurantur, ut quæ lumine solari non possint privari, quòd umbra terræ in turbinis figuram tendat, quæ ultra primum cælum non porrigitur. Prædictis intelliget quivis, quòd nullo

functus experimento Aristoteles testatus sit bruta deliberare, & discurre non posse, quòd ostendere promiseram, quo misso aliud molior, putà ex ejusdem assertis inferendum esse potius, non sentire irrationalia, quam sensu participia esse.

Sitque prior ratio hæc, cujus quædam portio retro ducta est. Si sensibilia ut sentiantur, aliquid prius in organa sentiendi inducere, esse necesse, testatur Aristoteles per universos libros de Anima, præsertim in tertio ejusdem text. comment. 31. Et in libello de Sensu, & sensato, potius hanc inductionem, quam certam esse scimus, factam ab objectis in organa proportionalia nostris sensutricibus pro causa motus brutorum assignare debebat Aristoteles, quàm sensationem eorundem, de qua incertus erat, ac cujus esse si ipse diligentè examinasset, nulli animali nisi homini, convenire posse, invenisset: sed hoc fecit minimè, ergo aberravit. Minorem probo, putà id, quòd diximus, ab Aristotele non esse perpensum. Ac ultra rationes in exordio operis hujus adductas, quarum ipse non meminit, sententia contextus citati 57. sufficiebat cum à sopore, quo erat oppressus (cum bruta sentire credebatur) excitare. Si enim impossibile esse existimavit Aristoteles bruta deliberativo arbitrio, neque discursu dotari, quòd necessario videbat rationalia futura, si tali dote essent participia: cur quoque paululum progressus, non existimavit, si bruta colorem (exempli gratia) papyri viderent, quem mox album, & post citra illitionem nigrum conspiciere potuissent, necessario quoque intellectu esse substantiam aliquam subesse illis coloribus: cum relatæ visivæ notiones antecedens essent, ex quo necessario à quovis noscente præfata conclusio elicienda erat, cujus antecedenti assentire non assentiendo conclusioni, impossibile esse testatus fuerat idem Aristoteles primo posteriorum, tandem intellectu dotandum quodvis animal videns, necessario confitendum ab eodem erat. Certè dicere non vereor, Aristotelem perquam pingui Minerva usum in præsentis negotio. Ipse enim, qui existimavit, adeò naturaliter mo-

Ex confessis ab Aristot. potius eliciendū bruta nō sentire quam sē-

veri bruta sensationibus, ut gravia gravitate, vel levia levitate, & prout sensationes remissiores, aut intensiores fuissent, sic agilius, aut tardius bruta moveri, nihilo in hoc brutis à gravi, & levi dissidentibus, cur non potius speciei antecedenti sensationem inducta ab objecto in organum brutale, ad cuius normam sensatio naturaliter producenda erat, tribuit motus irrationalium, quam sensationi, de qua incertus erat, & quam esse impossibile affirmaturus erat, si bene id examinasset, maxime quod non paucas operationes brutis indidit natura, quibus detegere homines valerent errorem, quem concipere ex aliis eorundem brutorum, possent. Et inter multas, tres tantum narrare placet. Quarum prima est, privari bruta odoribus secundum se delectabilibus, ut ipse Aristoteles, cap. 5. libelli de Sensu, & sensato testatur. Et 3. Ethicorum, cap. 10. Et in affectibus ab aliis alimentorum odoribus irrationalia homines antecellere. Secunda, hominibus inditam esse vim, qua, quæ certis tonis, & præfinitis numeris cantantur, placidissime ab eisdem audiantur, brutis minimè hoc, hominibus experientibus, competere. Tertia, experiri bruta non fustibus, neque calcaribus posse compelli bibere, si non sitiunt, aut comedere, si non famescunt: etsi coram se limpidissimæ, & quantumvis nitidissimæ aquæ præsententur, & annona gratissima ante eorundem oculos proponatur. Prima namque operatione, odorandi scilicet, ea quæ secundum se sunt delectabilia, nullo modo privari bruta possent, si vim odorandi alimenta, quæ hominem excelleret, haberent: cum esset impossibile, facultatem odorificam irrationalium posse excellere homines in odorando aliqua, & non alia. Cum nobis compertum sit, quosvis homines nos excellentes in odorando aliqua, excellere odorando alia, ut qui antecellit in videndo, seu propè situm, seu longè absitum colorem luteum, etiam præcellere videndo colorem puniceum, & purpureum. Ergo si tantum moveri bruta conspiciamus ad odorem priorum alimentorum, & non ad eos, qui citra alimentum sunt delectabiles,

Ex tribus brutorum operationibus inter alias constare bruta non sentire.

manifestè ex hoc intelligendum est, inter alimentorum odores, & bruta, versari aliquam proprietatem, qua bruta inducta specie odoris alimentorum trahuntur in alimenta, ut ferrum in magnetem, & inter alios odores hanc proprietatem non inveniri, ut inter ferrum, & festucam non invenitur: & quod hæc sit causa relatorum motuum, & non quod sensato odore in locum, ubi res odorata est, feratur animal, ut homines ducimur.

Secunda ratio, qua idem quod relata probare nitebamur ex non sensata melodia à brutis, defringi quodammodo posse videtur ex hoc, quod Delphinos sono mulceri retulit Plinius lib. 9. Naturalis historiæ, cap. 8. cum dixit: Delphinus non homini tantum amicum animal, verum, & Musicæ arti, mulcetur symphoniarum cantu, & præcipuè hydraulii sono, id est, sono musici instrumenti, quod nos (organo) Hispanè nominamus. Quam sententiam ut mendacem refellere possem, quod antecedens immediatè ipsam notoriè falsa sit, cum hoc habeat mendax, ut cum verum dixerit, non credatur. Et quamquam obiter, nolo ineptiam, ac simul Plinii mendacium, quod prædixi, caligine operiri, illud erat huiusmodi, Delphinos rostrum simum habere, qua de causa nomen simonis omnes miro modo agnoscerent, & quod malint ita appellari, quàm aliter. Quod enim apertius mendacium, & inscitia major, quam Delphinis omnibus (ut Plinius fatetur) esse simi significatum notum? Cum apud Hispanos (romo) vocetur affectus ille narium, qui à Latinis simitas appellatur, & à Gallis aliter, puta (camu). Et à Saracenis etiam aliter. Nisi proterviat aliquis, Delphinos gnaros esse Græcicæ, & Latinæ linguæ, ac indè quod à Græcis, simos, & à Latinis, simus, nasi curvitas appelletur, sibi simonis nomen esse gratissimum. Quod an de ridendum sit, dicere nolo. Sed hoc misso, historia illa vetustissima de Arione citharædo, parato interfici à nautis, & excepto in unius Delphini dorsum, ex multis congregatis ad illius citharæ sonum, & in Tanarum litus pervecto, credere facit, musicam Delphinos amare. Quod adversus nos

Ex melodia non sensata tunc bruta non sentire.

quicq

quicquam non probat, nam id naturaliter factum existimamus, ut ab apibus certi dissoni soni (ut qui sunt tintu aris) prosequuntur. Si enim ut quæ melodiam sentirent, bruta musicam amarent, irrationalia omnia, & non tantum certa species mulcenda ipsa essent, cum illa simpliciter sit sanis corporibus amœna, propter certas proportionēs, quas mutuò voces diversæ servant: quod cum non contingat, superest, verum esse, non ab eis sonos audiri, sed motum aëris in aurem factum, vel naturaliter trahere, aut naturaliter fugare, vel ex usu id illis contingere, quod ad certos sonos solita sit sequi alimenti exhibitio, ut ad (cuz cuz) Hispanorum soleat sequi panis collatio canibus, & ad (curro curro) eorundem sit assueta exhibitio tritici gallinis, ut ad (exe exe) fugiant in Hispania canes, & ad (oxe oxe) gallinæ, quod ad has voces solitum sit sequi aliquod illis tormentum.

Tertia operatio de recensitis, quæ imposturam cognitionis irrationalium, quam aliis brutorum operibus natura fecerat, detegere conata est, non posse compelli bruta bibere, aut comedere, cum non sitiunt, aut non famescunt, non parum conducit altè rimantibus, compertum scilicet, passim esse, fustibus, & loris, aut calcaribus cogi bruta per amœnes & multos alios locos, quos verebantur transire, ut quod à natura provisum sit, ad talium punctionem iter prosequendum, & crura in ulteriorem solum porrigenda, quia sæpè accidat aliqua speciem terribilium præferre, eamque oculis brutalibus immisam coercere ab ulteriore motu, cum tamen talia non sint, ut apparent, in cujus remedium fustes, ac alia instrumenta plagas inferentia commenta est, quorum species bruta naturaliter præferendo aliorum speciebus, quæ terribiles censebantur, compelluntur duci merè naturaliter per ea loca, per quæ prior terribilis aspectus coerceretur, non aliter, quam lapis descendens ingenti vi centrum versus, si occasio vacui occurrit, sursum, ut id vitet, ascendit. Et quod nequaquam horum tormentorum species ulla sufficiens sit ad movendum labra, & brutales maxillas non ex alio suspicari poterit pro-

visum esse à prudentissima natura, nisi quod sciebat neminem conscium esse valere saturitatis aut famis brutorum, præter idem brutum.

Tandem ut relata iterum in memoriam revocem, & altæ menti infigam, notandum, non esse, ut quid potius miremur tam varium motum brutorum citra sensationem, quam cum sensatione. Si enim hæc sensatio producta naturaliter in hanc differentiam loci movet animal, & alia in aliam, & sensationes hæ non differant, nisi quod à diversis objectis productæ sint diversæ spens, vel remissiores, aut intensiores ex distantis diversis, vel aliis causis, dignior Philosophi sententia erit, quæ speciem illam tantum esse causam brutalis motus testata fuerit, quam quæ non tantum specie indigere bruta, ut moveantur, sed ultra illam, sensationem quoque esse necessariam, protervierit. Fingere enim unius eventus plures causas ignotas, si unicam tantum sufficere sciverimus, minus periti hominis decretum est, cum naturam vitare multipliciter certò sciamus.

Et ut commentationi hujus tertii de anima finem imponam, quod in Paraphrasi præcedenti text. comment. 58. assertum est à nobis: [Singularis verò facultas appetitiva dicit, hoc esse bonum ex illis quæ appetenda sunt.] Et parum infra: [Et particulari appetitu asseveramus nos illius fortis esse.] Quæ ambæ sententiæ non videntur posse elici ex Aristotele, cum ipse numquam testatus fuerit, appetitu affirmare, aut negare. Animadvertendum est sic à me expositum locum illum, non quod opiner, appetitum in quantum talem affirmare aut negare: sed cum, ut ex antecedentibus didicistis, idem numero sit, quod affirmat, & negat, & quod appetit, etsi diversa nomina diversis respectibus adipiscatur, etiam appetitum pronum in aliquam rem quasi cogere intellectum, ut affirmet illam rem esse de illis, quæ affirmanda bona, aut talia esse: ideo in appetitum, ut dixi, incitantem affirmationem rei concupitæ rejecimus affirmationem, ut in causam. Quæ sufficere videntur pro sufficienti expositione libri hujus.

FINIS PARAPHRASIS.

Dd

Pro

Romissimus in antecedentibus solve-
re rationes, quibus decepti fuere,
qui sensationes, ac intellectiones esse
accidentia quædam realiter distinc-
ta à sentientibus, ac intelligentibus
opinati sunt: ac Augustini autho-
ritates, quas in sui favorem traxe-
re, palàm monstrare sibi adversari:
& multa ejus authoris decreta du-
cere, quæ nobis dilucidè favent, ut
relata Aristotelica dogmata, quæ
omnia adimplere ordior.

Prima ratio antecedenti colum-
na, num. 43. hujusmodi erat. In-
tellectus modò intelligens, & post
non, vel aliquo superaddito, dici-
tur intelligens, aut nullo: nullo non
potest: nam non esset ratio cur
potius diceretur intelligens nunc,
quàm ante, cùm non intelligebat,
ergo aliquo. Si aliquo, quæritur,
an illud sit substantia, aut accidens?
Substantia esse non potest, quòd
substantiæ non insit: superest ergo
esse accidens, quod argumentum
probare nitebatur.

Huic rationi facillima est res-
ponsio. Illa enim, quam nominalis
tribuit illi, Plato dicitur sedens
nunc, & post non sedens: ergo ali-
quo accidente distincto à se talis
nominatur. Et Sortes similis est
Platoni hodie, & cras minimè: er-
go aliquod accidens deletum est
ab ipso, quo erat affectum, cum si-
milis appellabatur. Dicunt enim
verè, ac acriter nominales sufficere
ad verificationem alicujus propo-
sitionis, quæ prius erat falsa, non
necessariò rem aliquam distinctam
ab eo, qui afficitur, acquiri, aut
deperdi, sed sufficere modum ul-

lum rei adipisci, aut deperdi, ut
ergo Plato sedens sic nominatur,
quòd taliter se habet, qualiter
prius nequaquam: ita homo sen-
tiens, aut intelligens dicitur, quòd
aliter se habet, quam priusquam
intelligeret, aut sentiret. Fingimus
enim in mente, quæ veritatem, ac
falsitatem propositionum metitur,
hominem absque ullo situ & men-
taliter, ac verbaliter dicimus, ho-
mini accidet sedere, ac stare & re-
cumbere, supponendo hos tantùm
esse humanos situs: hoc enim sic
fingendum tam nominalis, quàm
realis fateri compellendus est. Nam
homini flexa habenti crura, & na-
tes immobili rei innitentes, nullo
modo potest accidere stare, ut ne-
que rectis cruribus stans, potest se-
dens appellari, ut qui recumbit,
neutram ex relatis nomenclaturam
fortietur, sed qui expers utroque
modo essendi, ut dixi, fuerit: illi
ergo ficto homini stare, & sedere, &
recumbere conveniunt diversis
temporibus. Cum ergo realis scis-
citur, an aliquid addatur homini
sessione, ut vera reddatur assertio
illa, Plato sedet, quæ prius falsa
erat, cùm stabat Plato, nominalis
callidè respondit, quòd homini
concepto aliquid additum est, pu-
tà crurum & corporis flexio: etsi
vero homini nihil, nam neque stan-
ti neque recumbenti & sedenti non
dicitur addita sessio, sed ipsum se-
dere & esse suam sessionem identi-
cè, etsi non formaliter. Etiam illud
quod additum fictione intellectus
est, esse causam veritatis apud
eundem moderatorem mendacii
& veri propositionum, idem no-
minalis asseverat.

Secunda ratio erat. Si idem quòd
ani-

anima, esset actus intellectus, nullo discrimen futurum erat inter actum scientificum & erroneum, & inter actus fidei & hæresis: & cum eandem normam esset servatura voluntas cum intellectu, etiam idem esset odium & amor: & quod intellectus intensionem & remissionem esset passurus, quod adversaretur proprietati substantiæ. Consequentia facile deducebatur. Una eademque res hodie perperam intelligitur, & cras exactè: quod si accidenti appellato scientia & error non tribuitur, idem esset error & scientia, putà anima eadem utrumque nominanda.

Cujus argumenti vis non validior præcedente est. Concedimus enim quicquid infertur in sensu identico, negamus tamen in sensu formali, vera enim hæc est: Idem quod est scientia alicujus propositionis scitæ, est error alterius ignoratæ, si vera esse reputatur: nam utrumque est anima intellectiva, aliter, & aliter se habens. Falsa tamen hæc est, scientia est error, quod hæc faciat sensum formalem. Estque ejus sensus formalis hic, anima ea ratione qua dicitur sciens, & sic se habens ut cum scit, dicitur errans. Quod implicat. Antecedentia ergo illa, hæc est error, demonstrata anima, & eadem est scientia, & consimilia, non inferunt conclusionem, in qua formale de formali prædicatur, neque hoc possunt, nisi in qua identicum de identico. Quod logicis committitur, ac ob id ad solvendas alias rationes transeo, prius de Gregorio Ariminensi meritò conquestus, quod tam multas chartas, 2. Sententiarum lib. quæstione secundâ distinctionis septimæ hujusmodi argumentis depingit, qui sequentiis nominales in relationibus & aliis modis substantiæ non distinctis à

subjectis sciebat consimilibus à reallibus posse vexari.

Tertia ratio erat autoritas Theologorum omnium hoc asseverantium, quæ facile diluetur infra, probando Augustinum hujus adversum sensisse, & Aristotelem adeo peritum virum oppositum in toto 3. de Anima (ut ostendimus) asseverasse, ubi rationi, cur anima non semper se intelligit, faciemus satis.

Quarta ratio fuit, quod damnatur in Clementina de Hæreticis, cap. Ad nostram, quod anima & Angelus beatificantur per suas essentias. Quod quam impertinens sit, & nihilo favens adversariorum opinioni, docet sententia Summi Pontificis in citato loco, cujus series hæc est: [Fuit quædam secta abominabilis quorundum hominum malignorum, qui Beguardi, & quarundam infidelium mulierum, quæ Beguinæ vulgariter appellantur in regno Alemaniæ: quæ procurante satore malorum operum damnabiliter insurrexit, tenens & asserens doctrina sua sacrilega & perversa octo detestandos errores, inter quos quintus asserbat, quod quælibet intellectua-
lis natura in seipsa naturaliter est beata: quodque anima non indiget lumine gloriæ ipsam elevante ad Deum videndum, & eo beatè fruendum: qui quidem quadam sanctitatis specie dicunt, faciunt, & committunt, quæ oculos divinæ majestatis offendunt, & grave in se continet periculum animarum. Quem detestabilem & execrandum errorem sacro approbante Concilio cum aliis erroribus reprobatur & damnatur Clemens Papa.] Verba enim recensita nihil aliud significant, nisi errasse illos, qui opinabantur intellectuales creaturas naturaliter esse beatas. Ex qua infe-

rebantur sacrilega multa, quod anima nostra, quæ intellectualis natura est, ex propria natura esset beata: & quod miraculo quodam esset suspensa beatitudo in nobis viatoribus, ac in supplicio æterno vexatis, etiam quod si Deo placuisset novam creare intellectualem naturam ullam, non posset, non esse beata, nisi Deus miraculo quoque subtraxisset ab illa beatitudinem, id ex illorum assertione facile colligebatur: nam si naturaliter tales naturæ erant beatæ, miraculo suspendenda erat beatitudo earum. Illud itidem, quod sine divino dono, quod lumen gloriæ Theologi nominant, posset anima Deum conspiciere, & eo frui, hæreticum erat. Nam lege divina sancitum est, nostrum neminem posse Deo frui, nisi præcedente lumine illo gloriæ. Quæ omnia quantum distent, ac in totum aliena sint à nostris placitis, omnes novere. Quare in his quæ soluta sunt, tempus consumere non placet, & Divi Augustini sententias in libris de Trinitate, quæ nobis adversari creduntur, tradere visum, ut eas facile solvamus, ac aliàs eorundem librorum, quæ dilucidè monstrant idem, quod nos in præcedentibus asseruimus, Augustinum intellexisse, citavimus, ut nullus deinceps rationibus & tanto auctore convictus, audeat pertinaciter Neotericorum opiniones tueri.

Prima sententia sumitur ex 5. de Trinitate, in 3. columna à principio. Tantum enim, quæ his quindecim libris traduntur ab Augustino, huic inferentur loco, cujus series hæc est: [Quod si illud dici accidens placet, quod licet non amittatur, minuitur tamen, vel augetur, sicuti est animæ vita: nam & quamdiu anima est, tandiu vivit, & quia semper anima est, semper vivit. Sed quia magis vivit cum sa-

pit, minusque cum desipit, fit etiam hic aliqua mutatio, non ut desit vita, sicut nec deest insipienti sapientia, sed ut minus sit, nec tale aliquid in Deo sit, quia omnino incommutabilis manet, quam ob rem nihil in eo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit, nec tamen omne quod dicitur, secundum substantiam dicitur: in rebus autem creatis atque mutabilibus, quod non secundum substantiam dicitur, restat ut secundum accidens dicatur. Omnia enim accidunt eis, quæ vel amitti possunt, vel minui: & magnitudines & qualitates: & quod dicitur ad aliquid sicut amicitia, propinquitates, servitutes, similitudines, æqualitates, & si qua hujusmodi: & situs & habitus, & loca, & tempora, & opera, atque passionēs. In Deo autem nihil quidem secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est. Nec tamen omne quod dicitur, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non est accidens: quia & ille semper pater, & ille semper filius, & non ita semper quasi ex quo natus est filius, ut ex eo quod nunquam desinat esse filius, pater non desinat esse pater, sed ex eo quod semper natus est filius, nec coepit unquam esse filius: quod si aliquando esse coepisset, aut aliquando esse desineret filius, secundum accidens diceretur. Si verò quod dicitur pater ad seipsum diceretur non ad filium, & quod dicitur filius ad seipsum diceretur non ad patrem, secundum substantiam diceretur, & ille pater, & ille filius. Sed quia & pater non dicitur pater nisi ex eo quod est ei filius, & filius non dicitur nisi ex eo quod habet patrem, non secundum substantiam hæc dicuntur: quia non quis-

quisque eorum ad seipsum sed ad invicem, atque ad alterum ista dicuntur. Neque secundum accidens, quia & quod dicitur pater, & quod dicitur filius, æternum, ac incommutabile est eis. Quam ob rem quamvis diversum sit patrem esse, & filium esse, non est tamen diversa substantia, quia hæc non secundum substantiam dicuntur, sed secundum relativum, quod tamen relativum non est accidens, quia non est mutabile.]

Secunda sententia in eodem libro per tres columnas ante finem, videtur expressè distinguere magnitudinem à re magna. Ex quo inferendum censet quivis etiam eundem voluisse intellectionem distinguere ab intelligente. Augustini sententia hæc erat: [In rebus enim, quæ participatione magnitudinis magnæ sunt, quibus est aliud esse, aliud magnus esse, sicut magna domus, & magnus mons, & magnus animus, in his ergo rebus aliud est magnitudo, aliud quoddam ab ea magnitudine magnum est. Et prorsus non hoc est magnitudo, quod est magna domus, sed illa est vera magnitudo, qua non solum magna est domus, quæ magna est, & qua magnus est mons quisquis magnus est, sed etiam qua magnum est quicquid aliud magnum dicitur: ut aliud sit ipsa magnitudo, aliud ea, quæ ab illa magna dicuntur. Quæ magnitudo utique primitus magna est, multoque excellentius, quam ea quæ participatione ejus magna sunt.]

Tertia in libro sexto per tres columnas à principio legitur, quæ sic habet. [Virtutes quæ sunt in animo humano, quamvis alio atque alio modo singulæ intelligantur, nullo modo tamen separantur ab invicem, ut quicumque fuerint æquales, verbi gratia, in fortitudine,

æquales sint & prudentia, & temperantia, & justitia. Si enim dixeris æquales esse istos fortitudine, sed illum præstare prudentia, sequitur ut hujus fortitudo minùs prudens sit, ac per hoc nec fortitudine æqualia sunt, quando illius fortitudo prudentior. Atque ita de cæteris virtutibus invenies, si omnes eadem consideratione percurras. Non enim de viribus corporis agitur, sed de animi fortitudine. Quanto ergo magis in illa incommutabili, æternaque substantia incomparabiliter simpliciore, quàm est animus humanus, hæc ita se habent. Humano quippè animo non hoc est esse quod est fortem esse, aut prudentem, aut justum, aut temperatum. Potest enim esse animus, & nullam istarum habere virtutum. Deo autem hoc est esse, quod est fortem esse, aut justum esse, aut sapientem esse, etsi quid de illa simplici multiplicitate, vel multiplici simplicitate dixeris, quo substantia ejus significetur.]

Quarta in sequenti columna ejusdem sexti libri hæc refert: [Et in unoquoque corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud figura, potest enim, & diminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura, & colore mutato manere eadem figura, & eadem magnitudo, & figura eadem non manente tam magnum esse, & eodem modo coloratum. Et quæcumque alia simul dicuntur de corpore, possunt, & simul, & plura sine cæteris commutari, ac per hoc multiplex esse convincitur natura corporis, simplex autem nullo modo. Creatura quoque spiritalis, sicut est anima, est quidem in corporis comparisone simplicior, sine comparisonem autem corporis multiplex est, etiam non simplex. Nam ideo simplicior est corpore, quia

non mole diffunditur per spatium loci, sed in unoquoque corpore, & in toto tota est, & in qualibet ejus parte tota est. Et ideo cum fit aliquid in quavis exigua particula corporis quod sentiat animam, quamvis non fiat in toto corpore, illa tamen tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen etiam in anima cum aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem, aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud tristitia, possintque, & alia sine aliis, & alia magis, alia minus innumerabilia, & innumerabiliter in animæ natura inveniri, manifestum est non simplicem sed multiplicem esse naturam, nihil enim simplex mutabile est, omnis autem creatura mutabilis.] Quo fulcitur nostra sententia pag. 173. col. 2. lin. 1.

Quinta. Septimo libro per duas columnas à principio in hunc modum habet. [Sicut autem absurdum est dicere candidum non esse candorem, sic absurdum est dicere sapientem non esse sapientiam. Et sicut candor ad seipsum candidus dicitur, ita, & sapientia ad seipsam dicitur sapiens. Sed candor corporis non est essentia, quoniam ipsum corpus essentia est, & illa ejus qualitas, unde ab ea dicitur candidum corpus. Cui non hoc est esse, quod candidum esse. Aliud enim ibi forma, & aliud color, & utrumque non in seipso, sed in aliqua mole, quæ moles, nec forma, nec color est, sed formata, & colorata. Sapientia verò, & sapiens est, & seipsa sapiens est. Et quoniam quæcumque anima participatione sapientiæ fit sapiens, si rursus desipiat, manet tamen in se sapientia, nec cum anima fuerit in stultitiam commutata, illa mutatur: non ita est in eo qui ex ea fit sapiens, quem admodum candor in corpore, quod

ex illo candidum est. Cum enim corpus in alium colorem fuerit mutatum, non manebit candor ille, sed omnino esse desinet.]

Ut ergo relati Augustini contextus explicentur, & quid ille velit sentire expressius exprimatur, animadvertere, quæ dicentur, expedit. Hac enim, quæ afferetur, distinctione intellecta, facilis sensus literæ omnium sententiarum ducturum evadet. Nam cum accidens appelletur id, quod adest, & abest à subjecto præter subjecti corruptionem, ut Porphyrius in prædicationibus asseverat, & non tantum, quæ realiter à substantiis distinguuntur, ut colores, & odores, & sapores, ac qualitates primæ adsint, ac absint à substantia, sed multi modi substantiæ, quæ re idem sunt cum substantia, etiam adsint, & absint substantiæ. Accidens duplex esse dicendum est. Aut denominatione tantum, aut re, ac denominatione. Pro quorum cognitione methodos genericas duas in antecedentibus duximus. Denominatione tantum accidens cujuscumque substantiæ dicitur illud, quod substantia ipsa intellecta, potest non intelligi, ut quod adesse, & abesse valeat, ut figura, magnitudo, motus, color, odor, & alia hujusmodi. Nobis enim licet intelligere quamvis substantiam corpoream, aut spiritalem si velimus, non intelligentes magnitudinem, neque figuram, neque colorem, nec aliud quicquam eorum, quæ abesse, & adesse substantiæ possunt. Re accidens, dicitur, quod ultra hoc quod sine substantia intelligitur, cum de novo adest substantiæ, cui prius non inhæserat, aliqua nova entitas addita est substantiæ: & cum amittitur, aliqua etiam entitas perditur. Beatus ergo Augustinus in primo sensu multa accidentia no-

minat, quæ non re distant à substantia, sed modi sunt, quòd intelligi valent sine substantia, & adesse, ac abesse eidem, cui inesse dicuntur. Ex quorum numero vivere accidens esse satis improprie ipse dicit: non quòd amittatur, & acquiratur, manente substantia viva, implicat enim id, sed quòd etiam improprie dicamus magis, & minus vivere: magis cum sapimus: minus, cum ignoramus. Quibus modis loquendi non jam utimur. Nam cum vivere sit esse viventium, & illud esse non possit concipi distinctum à vivente, quod substantia viventis est, quæ non recipit magis, nec minus, superest neque magis vivere, neque minus posse ullum dici. Etiam posset alius modus loquendi Augustini in citato loco mox post recensita verba, ut qui exolevit, explodi, ille erat, quòd non desit insipienti sapientia, nam omnes aliter nunc loquuntur. Dicunt enim stolidos sapientia omnino carere. Putarem ego ibi sapientiam nominari ab Augustino, promptitudinem, seu aptitudinem sciendi, quod nos rationale intrans finitionem hominis appellamus, id est, aptum natum sapere, & ratione uti, vel si hoc noluit Augustinus, sapientiam ab eo dici in loco citato ideam sapientiæ. Tandem illa, & multa alia denominativè in rebus creatis accidentia sunt, quæ ab Augustino recensentur, magnitudines, qualitates, & quæ dicuntur ad aliquid, hoc est, relativa amicitia, propinquitates, servitutes, similitudines, æqualitates, & situs, ac habitus, & cætera jam relata: hoc, ut nos expressimus, intellexisse Augustinum ex multis ejusdem sententiis planum est, sed præsertim ex verbis relatis in contextu isto, quem nunc exponimus, ea sunt: [In Deo autem nihil quidem

secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile, nec tamen omne quod dicitur, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non est accidens, quia ille semper pater, & ille semper filius.] Ubi non aliam rationem exhibet cur in Deo pater, & filius etsi relativè dicantur, non sint accidentia, nisi quia pater semper pater, & filius semper filius, & non possit concipi patris persona non pater, nec filii persona non filius, ut Sortis patris persona potest concipi non pater, mortuo filio, & filii persona non filius, ficta morte Sortis patris. Et expressius in ultimis verbis contextus: [Quia & quod dicitur pater, & quod dicitur filius, æternum, ac incommutabile est eis, quam ob rem quamvis diversum sit patrem esse, & filium esse, non est tamen diversa substantia, quia hæc non secundum substantiam dicuntur, sed secundum relativum, quod tamen relativum non est accidens, quia non est mutabile.] Ex quo inferri dilucidè posse videtur, quòd si quis homo ab ortu ad interitum usque patrem haberet, esset dum viveret semper filius dicendus sine accidente ullo distincto re à substantia filii, sequendo placitum hoc Augustini, quod nostrum decretum affirmabat. Etiam quòd tantum denominatione filiatio illa Sortis, verbi gratia, non distincta realitè à filio esset accidens, & non re, ut intellectio, aut sensatio non nisi denominatione accidentia nominantur, re autem nequaquam. Nempè potissima ratio, quæ ab Augustino ducitur, ut aliquid accidens dicatur, non est esse illud, quid distinctum à substantia, sed adesse, & abesse posse substantiæ: quod si acriter animadvertatur, in-

totum eo roboratur nostrum decretum.

Secunda sententia Beati Augustini adversus nostra dicta expressè usurpata est ab ipso Divo Augustino ex Platone in dialogo illo, quod inscripsit, Parmenides de Uno rerum omnium principio, & de Ideis, sectione 4. ubi Zenonem cum Socrate disceptantem introducit, ac sic Zenonem interrogantem. [At hoc mihi dicas, videntur ne tibi ut ajebas, species quædam existere, & ea quæ illis participant illarum cognomenta fortiri, veluti similitudine participantia similia, magnitudine magna, pulchritudine, ac justitia, pulchra, & justa vocari? Et maximè inquit Socrates.] Quo in loco etsi non pauca indissolubilia argumenta adversus hoc decretum objiciat Zeno ipse, in fine tamen, ipsis sufficienter nequaquam solutis, persistens in hac, quam retulimus, sententia, finem negotio imponit.

Tertii decreti adversus nos ducti ultima verba videntur nobis contraria, sed nequaquam sunt. Verba enim illa: [Humano quippè animo non hoc est esse, quod est fortem esse, aut prudentem, aut justum, aut temperatum, potest enim esse animus: & nullam istarum habere virtutum.] Nobis non adversantur. Quamquam enim fatear animi facultates sive vires non distinguì ab ipso realitèr, non tamen ob hoc cogor dicere illas virtutes sive facultates esse animi, in hoc sensu, quòd non possit intelligi animus, nisi ipsis intellectis. Ut spiritualitas, verbi gratia, aut nullius loci occupatio, quæ sic conveniunt ipsi rationali animæ, ut minimè intelligi ipsa valeat sine istis, quòd sunt de substantia illius, virtutibus aliter se habentibus, possunt enim non concipi anima ipsa concepta. Et nec

hoc arguit potiùs distinctionem realem inter animam, & virtutes, quam paternitas, & filio humanæ distingui ipsas ab homine probaverunt, ut suprà ostendimus: quod voluisse Divum Augustinum sentire, ut retulimus, monstrant planè verba sequentia: [Deo autem hoc est esse, quod est fortem esse, aut justum esse, aut sapientem esse.] Id est, non potest intelligi Deus, quin fortis, justus, & sapiens intelligatur, ideò idem est Deo esse, & ullum illorum esse.

Quarta Augustini sententia nullam aliam distinctionem inter magnitudinem, & figuram corporum innuit esse, quam per alios, & alios modos essendi corporum ipsorum. Secùs de colore, quod verba ejusdem testantur, inquiens: [Et propter hoc multiplex esse convincitur natura corporis.] Quod nequaquam dixisset, nisi modos corporis non distinctos à corpore, figuram, magnitudinem, & ceteros hujus generis modos corporis, putà motus, situs, esse idem cum corpore credidisset. Nam si accidentia distincta realitèr ab ipso corpore fore prædicta opinaretur Augustinus, aliter fuisset loquutus, scilicet, propter hoc multiplex esse convincitur natura accidentium corporalium. Relata enim etsi ab ipso nonnumquam appellantur accidentia, denominatione tantùm talia esse ostendimus, re autem minimè. Ulterior autem sententia. [Creatura quoque spiritalis, sicut est anima, &c.] Nostrum decretum superius traditum pag. 84. roborat. Ibi enim asseruimus, intellectualis naturæ substantiam, aliis, & aliis modis essendi non distinctis re ab ipsa substantia intellectuali affici. Etiam diximus, quid sit dici ipsam substantiam spiritalem compositam, quod nec unguem

latum distat à nostris decretis.

In quinto contextu citato ex septimo libro de Trinitate, palam elicitur, quemdam modum loquendi inusitatum nunc Physicis, & Theologis ab Augustino ipso ut verum approbari, putà veras esse illas assertiones, in quibus abstractum de concreto prædicatur, & in quibus è diverso concretum de abstracto dicitur. Certas enim credit esse has, candidum est candor, & sapiens est sapientia: quod ultimum intelligendum esse, ut nos supra in solutione primi argumenti exposuimus, putà sapientiam aptitudinem ad sciendum appellari ab eo, dilucidè probant verba ejusdem Augustini. Confitetur enim, quòd etsi anima, quæ sapiens semel dicitur, commutetur in stultitiam, non amissa sapientia commutari, sed manente in se ipsa prima sapientia, dissimile valdè accidere corpori candido referendo. Nam corpus candidum amisso candore in diversum colorem mutatum, non amplius candido participare asseverat: Quòd nisi sapientia intelligatur non actualis, sed promptitudo relata, scilicet, anima nostra apta nata ratiocinari, manifestè falsum foret. Ideò certum est à nobis sufficientèr esse explicitum locum citatum. Sed redeamus ulterius investigare, in quo sensu veræ illæ propositiones esse possint, sapiens est sapientia, vel sapientia est sapiens. Et alia: Candor est candidum, aut è contra. Si enim de ideis verificari crediderit aliquis, minime id quadrare cum Augustini verbis potest. Nam ipse fatetur, quòd candidum potest esse non candidum, ubi expressè patet non loqui ipsum de idea candoris, quando prius dixerit candidum esse candorem, quòd hæc si semel esset candidum, semper talis futura erat,

Tom. I.

cum æternæ, incommutabilesque fingantur hæc à Platone. Superest ergo, quòd cum anima sapiens semper sit, apud Augustinum, in se habens sapientiam: & corpus candidum apud eundem, non semper candorem habeat, fatendum esse ab Augustino aliter participare animam idea sapientiæ, quàm candoris. Quæ omnia Platonis dogmata jam, ut retulimus, explosa sunt, ut falsa, etiam à nobis in his, quæ præcesserunt pag. 88. undè error Platonis ortum traxit, ostendimus. Quapropter de his non amplius, ut progrediamur ducere Augustini sententias, quibus illustrissimè expresse, intellectiones, & alios animæ actus, non distingui realitèr ab ipsa anima, sed esse tantum alios, ac alios modos essendi ejusdem.

Prima ergo sententia per columnam unam tantum distat à principio noni libri de Trinitate, ejus verba hæc sunt: [Mens igitur cum amat seipsam, duo quædam ostendit, mentem, & amorem. Quid est autem amare se, nisi sibi præsto esse velle ad fruendum se? Et cum tantum se vult esse, quantum est, par menti voluntas est, & amanti amor æqualis. Et si aliqua substantia est amor, non est utique corpus, sed spiritus est. Nec tamen amor, & mens duo spiritus, sed unus spiritus: nec essentiæ duæ, sed una: & tamen duo quædam unum sunt, amans, & amor: sive sic dicas quod amatur, & amor. Et e quidem duo relativè adinvicem dicuntur: amans quippè ad amorem refertur, & amor ad amantem. Amans enim aliquo amore amat, & amor alicujus amantis est. Mens verò, & spiritus non relativè dicuntur, sed essentia demonstrant.] Quibus verbis planissimè ostendit, actum voluntatis, quem volitionem

Ec

Neo-

Neoterici appellant : Augustinus autem amorem, non esse corpoream rem, sed spiritalem, & nec distingui ab ipsa mente, seu anima intellectiva realiter, sed tantum denominatione. Id enim dixit cum ait : [Nec tamen amor, & mens duo spiritus, sed unus spiritus : nec essentiae duae, sed una.] Hoc enim falsum palam esset, si mens, seu rationalis anima esset, ut est, substantia, & amor esset accidens eidem inherens realiter distinctum ab ipsa. Solum ergo nomina haec, quae eandem entitatem significant, sunt, quae inter se distant, & in diversis praedicamentis situantur, puta amor, & amans in praedicamento relationis : mens, & spiritus, in praedicamento substantiae : quod illa priora significant modum rei formaliter, etsi significant mentem, & spiritum quasi per modum subiecti. Nihil enim, quod non sit mens, aut spiritus, amare potest : ut superest assertum ab Augustino, & demonstratum à nobis. Et ista ultima sic essentiam significant, ut nullum modum ejus ad aliam rem denotent.

Secunda sententia columna sequente antecedentem legitur, verba sunt : [Mens ergo ipsa sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic incorporearum rerum per semetipsam : ergo & semetipsam per seipsam novit, quoniam est incorporea. Nam si non se novit, non se amat. Sicut autem duo quaedam sunt, mens & amor ejus, cum se amat : ita quaedam duo sunt, mens & notitia ejus, cum se novit. Igitur ipsa mens & amor & notitia ejus, tria quaedam sunt, & haec tria unum sunt. Et cum perfecta sunt, aequalia sunt.] Quam sententiam qui respuerit, & nostris decretis consonam esse inficiatus fuerit, audiendus non est, ut

qui sensum negat. Sed quod fortassis aliquis poterat opinari, tantum amorem mentis cum se amat, & notionem ejusdem cum se noscit, putari ab Augustino esse idem menti, ideò parum infra id exprimit, ac exemplo ostendit, se nequaquam velle sentire, quod accidens ullum realiter distinctum ab anima sit amor, aut intellectio, inquiens : [Mens autem amore quo se amat potest amare, & aliud praeter se. Item non se solum cognoscit mens, sed & alia multa. Quam ob rem non amor & cognitio tamquam in subiecto insunt menti, sed substantialiter etiam ista sunt, sicut ipsa mens. Quia etsi relativè dicuntur adinvicem, in sua tamen sunt singula quaeque substantia, non sicut color & coloratum relativè, ita dicuntur adinvicem, ut color in subiecto colorato sit, non habens in seipso propriam substantiam, quoniam coloratum corpus substantia est, ille autem in substantia. Sed sicut duo amici etiam duo sunt homines, quae sunt substantiae, cum homines non relativè dicuntur, amici autem relativè. Sed item quamvis substantia sit amans, vel sciens, substantia sit scientia, substantia sit amor : sed amans & amor, aut sciens & scientia relativè ad se dicantur, sicut amici : mens verò, aut spiritus non sunt relativa, sicut nec homines relativa sunt, & scientia.] Planè nullis illustrioribus verbis potuit Augustinus nostra placita roborare. Nempè crediderim ego, neminem quantumvis rudem non intelligere, nos nihil commentos fuisse, cum actus animae ab ipsa non distinguimus, quod Augustinus prius non dixerit, nec ullum adeò versutum esse, qui possit verba relata in oppositum sensum retorquere.

Propè finem ejusdem noni libri
alius

alius contextus legitur, quo nobis adversi oppositam roborari opinionem credidere, hujusmodique erat: [Unde liquidò tenendum est, quòd omnis res quamcumque cognoscimus, congenerat in nobis notitiam sui: ab utroque enim notitia paritur, à cognoscente & cognito. Itaque mens cum seipsam cognoscit, sola parens est notitiæ suæ, & cognitum enim & cognitor ipsa est, erat autem sibi ipsa noscibilis, & antequam se noscet. Sed notitia sui non erat in ea, cum seipsa non noverat.] Dicunt enim qui putant actus animæ distingui realiter ab anima, satis probari esse conforme decretum Augustini suæ opinioni ex verbis illis: [Omnis res quamcumque cognoscimus, congenerat in nobis notitiam sui.] Et alia sequentia: [Ab utroque enim notitia paritur, à cognoscente & cognito.] Credentes nempè congenerari non posse notitiam, nisi sit ipsa aliquod accidens realiter distinctum ab anima, non considerantes, dici figuram gigni à sigillo: quæ tamen ut probatum supra mansit pag. 149. non est res distincta à re figurata. Cum enim res aliter se habet, quam priùs habebat, quamquam non dicitur de novo genita, ut de facto sua entitas non generatur, ille tamen suus modus, qui aliquo verbo vocali, vel scripto exprimitur, gigni dicitur. Decipiuntur enim, qui putaverunt, quia notitia, & figura, & similia connotativo modo non significant, ideò simpliciter absoluta esse aliquam rem distinctam à substantia significantia, ut illi qui genera & species prædicamenti substantiæ, eodem errore allekti, entitates distinctas ab individuis esse crediderunt. De quibus supra pag. 88. egimus.

Neque adversus inficiari nos-

Tom. I.

tram expositionem potest, cum verba Augustini, quæ sequuntur, manifestè eandem roborant, illa sunt: [Itaque mens cum seipsam cognoscit, sola parens est notitiæ suæ, & cognitum enim & cognitor ipsa est.] Alia enim sententia sequens: [Sed notitia sui non erat in ea, cum seipsa non noverat.] In sensu illo vera est, in quo dicimus, figura non erat in cera antequam sigillo configuraretur ipsa. Non quòd ipsa sit in illa, ut calor res distincta à subjecto calido, nam neque notitia est in subjecto, ut calor, dicenda.

Ultima quoque verba ejusdem noni, non obscurius quàm præcedentia, sed dilucidius, si luce aliquid clarius est, ostendunt, quòd probare nitimur. Ea sunt: [Et est quædam imago Trinitatis: ipsa mens & notitia ejus, quòd est proles ejus, ac de seipsa verbum ejus, & amor tertius, & hæc tria unum, ac una substantia. Neque minor proles, dum tantum se novit mens, quanta est. Neque minor amor, dum tantum se diligit, quantum novit, & quanta est.] Minimè enim exponi potest illa tria esse unam substantiam constitutione, ut partes quantitativæ & essentielles dicuntur componere totum. Primò, quòd notitia & amor nequaquam ab adversis asseruntur substantiæ, sed accidentia realiter distincta ab ipsa creduntur esse. Secundò, quòd nullus usus est adeò improprie loqui, ut dicat partes tres constituentes aliquod totum essenziale, vel integrale, una substantia sunt, sed unam substantiam constituunt. Quanto magis Divus Augustinus in loco isto, ubi nititur monstrare similitudinem divinæ Trinitatis in nobis ipsis reperiri: quæ si de tribus partibus integralibus consti-

Ec 2

tuen-

tuentibus unum integrale, aut de duobus accidentibus, puta notitia & amore, & de anima subiecto illorum constituentibus unum per accidens sumeretur, non erat cur potius de mente & notitia, ac amore esset loquutus, quàm de pomo & colore & odore, aut de lapide & frigore, & siccitate ejusdem, aut de ligno tripedali, & singulis suis pedaliatibus. Adeò enim anima à sua notitia, ac amore distaret, si quod accidens realiter distinctum ab ipsa anima forent illa, ut pomi substantia à colore & odore, aut lapidis substantia à frigore & siccitate. Etiam si amor, & notitia, & mens, tres substantiæ essent, constituentes unam, sic mutuò differrent, ut quælibet trium pedalitatum ligni ab altera distat, aut ut materia à forma, indeque similitudo inconcinna, ac inepta esset: quæ cum non sit, sed si qua in rebus creatis reperiri potest, relata ab Augustino est, sequutus illam Genesis divinam sententiam: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: superest illud dixisse, quod est, puta mentem idem esse suis notionibus, ac volitionibus, seu amoribus.

In fine quoque decimi libri non dissimilis sententia prædictis refertur: [Voluntas etiam mea totam intelligentiam totamque memoriam meam capit, dum toto utor quod intelligo & memini: quapropter quando invicem à singulis, & tota omnia capiuntur, æqualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis, & hæc tria unum, una vita, una mens, una essentia.]

Tandem in quinto decimo, in quo refert singula, quæ in præcedentibus libris scripserat, sic ait in tertia columna à principio: [In

nono ad imaginem Dei, quod est homo secundum mentem pervenit disputatio, & in ea quædam Trinitas invenitur, idest, mens & notitia, qua se novit, & amor, quo se notitiamque suam diligit: & hæc tria æqualia inter se, & unius ostenduntur essentia.] Deinde per tres columnas infra citatum locum sic refert: [Aut verò putandum est sapientiam, quæ Deus est, scire alia, & nescire seipsam, vel diligere alia, nec diligere seipsam? Quæ si dici sive credi stultum, & impium est, ecce ergo Trinitas, sapientia scilicet, & notitia sui, & dilectio sui. Sic enim & in homine invenimus Trinitatem, idest mentem, & notitiam qua se novit, & dilectionem qua se diligit. Sed hæc tria ita sunt in homine, ut non ipsa sint homo.] Quasi istis verbis respondeat Augustinus argumento quorundam, qui putassent fortassis multum tributum esse homini, si mens ejus, & intellectio ejus, & volitio ejusdem non distinguerentur inter se realiter, quòd soli Deo illud competere crediderint: non animadvertentes Augustinum non dixisse hæc tria esse idem cum homine, qui ex anima & corpore componitur, sed esse idem cum mente, sive anima ejusdem, ac sic idem cum ejusdem mente tria illa esse, ut non sit idem in homine sua mens, & sua volitio, ac sua notio, ut non possit esse mens sine illis, ut millies supra retuli. Nam stat mentem vacare ab omni cogitatione, quæ tunc non diceretur notio, ac suspendisse voluntatis actus, quæ etiam non appellaretur tunc amor. Quod Deo minime convenire potest, ita enim nescit Deus, ut quod semel novit, in æternum etiam noscet, & ab æterno novit. Et quod semel amat, etiam in æternum est amaturus, &

ab æterno amavit. Et suus amor, ac sua notitia idem sibi ipsi fit. Credunt enim nonnulli propter imperfectionem animæ rationalis, ac angelicæ naturæ, non posse has spirituales substantias intelligere, aut velle sine accidente aliquo distincto realiter ab ipsa substantia intelligente, genito tamen ab ea, non animadvertentes impossibilia, quæ ex illo placito inferuntur, ac etiam quòd illud quod imperfectionis creaturæ esse putant, potiùs perfectioni tribuendum erat, gignere enim accidens illud, quo intelligerent, majorem perfectionem arguit, quam solo modo non distincto à se illas cognoscere. Deo enim fecundissimo creatori similiores redduntur gignendo, quàm aliter se habendo, cum ipse non aliter se habeat, sed gignat.

Nempè nos nihil de hac re disseruimus, quod Augustinus non dixerit: solum à nobis rationes, quibus opposita assertio vera esse non poterat, sunt inventæ. Finem ergo huic negotio imponentes, decretum beati Augustini de medio ferme quindecim libri usurpatum ducamus, quòd id multa ex his, quæ parum supra scripsimus, roborat, illud est: [Quæ autem scientia Dei est, ipsa & sapientia, & quæ sapientia, ipsa essentia sive substantia.] Quia in illius naturæ simplicitate mirabili, non est aliud sapere, quàm esse, sed quod est sapere, hoc est & esse, sicut & in superioribus libris de sapientia diximus. Nostra verò scientia in rebus plurimis, propterea & amissibilis est, & receptibilis, quia non hoc est nobis esse, quod scire, vel sapere, quoniam esse possumus, etiam si nesciamus, nec sapiamus ea, quæ aliunde didicimus.

Et ne quicquam desiderari pos-

sit, quod à nobis satis explicitum non sit, ideò quandam meam indoctam interpretationem sententiæ Augustini ex 7. lib. de Trinitate, quam parum ante pagin. 214. in ejus principio adduxi, annotare placet. Illa erit, quòd Augustinus retulerat: [Sapientia verò & sapiens est, & seipsa sapiens. Et quoniam quæcumque anima participatione sapientiæ fit sapiens, si rursus desipiat, manet tamen in se sapientia, nec cum anima fuerit in stultitiam commutata, illa mutatur, &c.] Quod nos pag. 215. sic explicueramus: [Etiam posset alius modus loquendi Augustini in citato loco, ut quod exolevit, explodi, ille erat. Quòd non desit insipienti sapientia, nam omnes aliter nunc loquuntur, dicunt enim stolidos sapientia omninò carere. Putarem ego ibi sapientiam nominari ab Augustino promptitudinem, seu aptitudinem sciendi, quod nos rationale intrans finitionem hominis appellamus, idest, aptum natum sapere, & ratione uti. Vel si hoc noluit Augustinus, sapientiam ab eo dici in loco citato ideam sapientiæ.] Quam ultimam expositionem, ut veram amplecti debebamus, & non priorem, quia Augustini verba hoc expressè testantur. Nam verba illa, quæ occasio fuere, ut exponerem, ut priùs audistis, & non hoc secundo modo, nequaquam sensum, quem ego expressi, facere poterant. Verba fuere: [Et quoniam quæcumque anima participatione sapientiæ fit sapiens, si rursus desipiat, manet tamen in se sapientia.] Quæ non ut audistis erant interpretanda: Ego enim illud relativum se, volebam extorquere ad animam, ut sensus esset, manet tamen in se, idest, in anima sapientia. Quod nequaquam

voluit Augustinus, sed relativum illud, se, referre sapientiam, ut hunc sensum efficiat: manet tamen in se, scilicet, sapientia, sapientia. Quod planioribus verbis diceremus, neque propter hoc quod sapiens desipit, desinit esse sapientia sapientia. Ex quibus etiam elicitur, malè nos improbasse pag. 217. propositiones illas Au-

gustini. Sapiens est sapientia, vel, sapientia est sapiens, candor est candidum, aut è contra, ut loquantur de ideis sapientiæ & candoris, cum non de alio, quàm de ideis Augustinus loquatur, ubi parem esse participationem sapientiæ, & candoris à sapiente & candido confababit.

FINIS.

DE IMMORTALITATE ANIMORUM ANTONIANÆ MARGARITÆ,

UBI POTIORA, QUÆ DE RE HAC SCRIPTA SUNT,
adducuntur, & solvuntur, & novæ rationes; quibus
à mortalitate rationalis anima vindicatur,
proponuntur.

EX tam multis à me promissis huic operi inferere, quod memoria consequar, nihil superest, quod non perfecerim, quàm de Animæ immortalitate agere, negotium profectò non minùs arduum, difficillimeque investigabile, quàm humanæ felicitati conducens. Quotquot enim ex vetustissimis illis Græcis, & Romanis, ac aliis gentibus facinora referuntur, quibus se mortì intrepidè nonnulli obtulerunt, non aliundè occasionem sumpsisse existimo, nisi quòd isti post eorundem obitum statim in totum perituros autumabant. Quapropter anxie cupientes immortales esse, si non aliter famam sui posteritati linquendo, facinore aliquo patrato, voti compotes posse fieri crediderunt: idque cùm eventus aliquis memorabilis se offerebat, exequabantur. Quæ ethnica gesta indubiè vitata forent, & ad superos fortassis animæ nonnullorum devolassent, quæ apud inferos nunc suppliciis premuntur, si adeò cer-

tum illis fuisset ex animabus æternis se constare, ut quòd Sol est major tota terra, aut Luna minor, aut alia, quæ etsi sensus non decernit, ratio indubitata probat. Hanc ergo invenire in re, de qua agimus, quàm magni valoris, ac momenti esse, neminem dubitare existimo. Etsi enim religiohe, fideque credendum sit immortalem animam esse, nec tantum pii Christiani, verum omnes quotquot existunt hoc in tempore Infidelium sectæ in idem jurent dogma, dubios de hac re, quos Infideles non immeritò nominamus, Fideles indissolubilis ratio redderet, ac ab æterno supplicio vindicaret, res profectò non tantum à piis Christianis procuranda, sed, & à quibusvis Barbaris optanda. Porro crediderim ego demonstrabile esse, animam nostram æternam esse, rationibus adeò validis in physico negotio, ut quibus suadentur geometrica in mathematicis: quas usque in hæc tempora inventas non fuisse, ut neque quadratura circuli usque ad Aristotelis ætatem mihi compertum est: qui (ni fallor) quæ extant de hac re commentaria universa, aut potiore partem perlegerim, omnesque

que facillimè dissolubiles repererim. Has ergo in primis proponam rationes, ac dissolvam: & deindè si quas nobis paracletus obtu erit, quæ convincere in totum adversos, & quod cupimus adeò validè roborare decretum possint, ut nullus deinceps tergiversare audeat, efficiam, quo potiri, supplex Deum precor, genitricemque ejusdem, nobis, ut solet, faveat, exoro.

Fuerunt adeò multi scriptores de negotio hoc, quòd si universorum rationes adducendæ essent, & ad verbum sententiæ transcribendæ, defuturum mihi putarem tempus, chartasque innumeras essem consumpturus: quæ omnia, ut vitem, decrevi tantum Platonis in Phedone, seu de animi immortalitate dialogo argumenta in medium adducere: & post has Beati Augustini in libro de Quantitate animæ, & de Immortalitate præsertim. Et universa hæc dissolvere: deindè illa, quæ ex Aristotelis libris excerpta hucusque sunt, tam ab Averroi Commentatore, quàm à Themistio, ac aliis Authoribus, quæ aliquam vim habere à me censeantur, proponam, & dissolvam: ac post diversorum Authorum suasiones, Joannis Francisci Pici Mirandulæ domini, & concordia Comitum, & Cajetani Cardinalis, & aliorum, tam qui jam dudum functi sunt vita, quàm qui adhuc vivunt, & scriptis huic rei tantum dicatis, hoc quod nos quàm maximè efficere cupimus, à mortalitate scilicet, animam rationibus vindicare, se assequutos fuisse existimant, etiam his commentariis inferam: faciliterque, ut reor, exigui momenti esse quotquot ab istis ductæ fuerunt suasiones, ostendam, nominibus Authorum sub silentio transgressis, quum rationes has scripserimus. Incassum enim Theophras-

tos, Priscianos, Alexandros, Themistios, Symplicios, Jamblicos, Numenios, Ammonios, Philoponos, Sophonicos, Theodoros, ac aliorum innumerorum nomenclaturas exprimemus, cum non in alium usum, quam consumendi papyrus esset profuturum. Ultimoque si voti compotes facti fuerimus, nostræ rationes proponuntur, indissolubilesque esse ostendentur: quibus peractis, opus hoc claudetur in honorem, & gloriam Christi Jesu, & Beatissimæ, ac Immaculatæ Genitricis ejusdem.

Platonis ergo rationes, quæ prius, quàm omnium aliorum Authorum ducere promiseram, referre in principio placet. Sitque prior illa, quam sub persona Socratis confabulantis cum Simia, & Cebete Plato in dialogo citato proponit. Semper ex mortuis viventes fiunt: ergo animæ mortuorum post obitum adhuc alicubi condebantur, unde iterum revertuntur, ut ex eis viventia fiant, & per consequens post obitum manebant, & non corrumpébantur. Antecedens, putà ex mortuis viventes fieri, sufficienter probasse Plato credidit, cum in ductione ostendit universa, quæ gignuntur, & alterantur, ex contrariis fieri: magnum ex parvo, & parvum ex magno, & pulchrum ex turpi, & turpe ex pulchro, & justum ex injusto, & ex injusto justum, & mortui ex viventibus necessario, & ex viventibus mortui. Item universa contraria contrariis motibus acquiruntur. Contrarii enim sunt motus augmentationis, & diminutionis, & calefactionis, & infrigidationis, & aliorum singuli: ergo mori contrarium sibi motum habebit, & nullum nisi reviviscere: sed id non fit nisi anima, quæ deseruerat corpus, in corpus redeundo, intentum ergo verum.

10. Ulterius si in motibus quibuscumque non esset retrocessus, necessario omnia essent jam, vel viventia, vel mortua. Si enim ex non viventibus fierent semper viventia, & è contra numquam, omnia jam viverent: vel si ex viventibus fierent semper non viventia, omnia jam vita essent functa. Ut si semper ex parvis fierent magna, & è diverso nequaquam, omnia jam magna essent. Et si è contra accidisset ex magnis fieri semper parva, omnia in parvitatem essent redacta. Cum ergo certum sit in motibus esse reciprocationem, superest quòd, cum eventus doceat ex vivis fieri mortuos, quòd etiam cogendi sumus confiteri, ex mortuis fieri vivos, & quòd illarum mortuorum animarum, ex quibus vivi fiunt, extabant ante vivorum generationem.

Item quicumque Magistri docent juvenes ea, quæ ipsi numquam prius sciverant, experiuntur disciplinabiles omnes, & bonæ indolis juvenes facile assentiri quibusvis veris suppositionibus, ac illationibus Doctores, rudes etiam, sed difficilior. Sed assentiri numquam scitis rebus, nemo potest. Superest ergo illas res prius scivisse juvenem, quam tunc primum cum docetur: quòd si ita est, necessario antequam animam illius infusa in corpore ejus fuerit, id scivisse, nam post ortum non didicisse ex hypotesi constat: exemploque comprobari potest, nulli rei nos assentiri, nisi prius scitæ. Si enim quis narrasset alicui, qui de re ad Indos attinente nihil unquam audiverat: profectis è mare Atlantico versus meridionalem plagam, per mille leucas navibus devectis, obviam terram Indorum occurrere, Insulis, & altero continente, plusquam per duo millia leucarum dis-

tantiam, indeque argenti, & auri innumera pondera ad Hispanos transferri, quotannisque asportari, assentietur his ille, qui audit, harum rerum ignarus, ut sciat, indubitatum esse, quòd sibi refertur? Minimè quidem. Cui rei omnimodam fidem adhibebit idem postquam ad Indos profectus, omnia sic habere, ut relata sibi fuerant, intellexit. Atque si post ad Hispanos rediens, oblitus regionis Indorum jam senex, de ea nonnihil narrantes audiverit, recordatus eorum, quæ prius didicerat, confitebitur verum esse, vel falsum, quòd de regione illa fertur: illudque certissimum habebit, cujus meminerit. Ergo non aliter addiscens geometriam assentitur magistro dicenti: Omne totum est majus sua parte, tunc primum cum audit, nisi quòd anima illius tyronis, antequam corpus illud ingressa esset, id sciverat, undè liquidò sequitur ipsam æternam esse.

Item non tantum contingit recordari, ac assentiri rebus, de quibus tractatur, cum ipsæ eadem res, quæ tunc narrantur, olim scitæ fuere, sed, & alio modo: visis scilicet, aut auditis rebus confinis, sibi compares in memoriam revocari. Qui enim videt tantum patrem amici soliti paternum latus semper comitari, statim absentis amici reminiscitur. Et qui videre equum alicujus, in memoriam statim revocat equi dominum. Sed idem contingit addiscentibus, ergo addiscentes reminiscuntur, & scire, nihil aliud quam reminisci, dicendum est. Minor, putà, idem contingere addiscentibus, probatur. Non rarò accidit tyronibus audientibus Magistrum colligentem aliquam rationem, ipsos postquam audierunt majorem, & minorem ullius syllogismi, inferre sine

doctore conclusionem. Cui enim addiscenti id millies non contigit, quod prolato hoc antecedente: Omne animal rationale est homo, Sortes est animal rationale, ipse statim non inferat conclusionem; ergo Sortes est homo? Quod conclusio similis est antecedenti, & quasi ejusdem germana: indeque cognito antecedente, in memoriam revocata est ipsa conclusio, quæ prius scita fuit ab anima auditoris, ante corporis illius informationem.

Item similitudo, æqualitas, justitia, pulchritudo, & alia hujus generis noscuntur à nobis, quæ nequaquam in rebus similibus, æqualibus, justis, & pulchris inventa nec cognita fuerunt: ergo ante proprium ortum à nostris animabus perceptæ sunt, & per consequens ipsæ post obitum extant, ac æternæ sunt. Consequentia nota videtur. Antecedens tamen probare, quoad illud quod supponitur, non in rebus justis, nec æqualibus, nec pulchris cognosci pulchritudinem, æqualitatem, & justitiam, & cætera, superest. Quod sic fulcitur. Quæ similia sunt, non adedò talia sunt, quin aliquo dissimilia: & quæ justa non in tantum justa, quin aliquo iniqua: & quæ pulchra non adedò pulchra, quin aliquo deformia: ergo nec in simili similitudo cognosci valuit, neque in æquali æqualitas, nec in justo justitia, neque in pulchro pulchritudo. Nam hæc, putà similitudo, æqualitas, justitia, & pulchritudo sic talia sunt, ut nequaquam contrariorum aliquid admittant, ut similia, æqualia, & justa, ac pulchra admittere probavimus.

Item cum duplicia generà entium sint, quædam composita alia, simplicia, ex his illa, quæ composita sunt, corruptioni obnoxia viden-

tur, quod compositio dissolvi possit: quæ autem simplicia, hæc nequaquam variari, sed semper eodem modo se habere, & uniformiter persistere censenda sunt. Ergo cum res æquales, pulchræ, & similes, & aliis hujus generis nomenclaturis gaudentes videntur, & sentiuntur, compositæ sint, od idque corruptioni, & interitui obnoxia, & ipsa pulchritudo, & similitudo, & justitia, ac cætera hujus sortis, quæ essentia suarum rerum sunt, ac invisibilia, immutabilia, & æterna, consonum rationi erit, corpus humanum in numero compositorum recensendum, quod id simile, & æquale, & pulchrum sit, indeque corrumpi obnoxium. Anima verò essentis illis, pulchritudini nempe, & similitudini, & æqualitati, ac cæteris invisibilibus ideis ipsa invisibilis existens ac simillima dicatur immortalitatis, ut ille particeps, & ab omni interitu secura.

Item ubi impar numerus est, par nomen nunquam quadrare potest, & ubi justitia est, injustitia ad esse non valet: sicut neque è contra ubi injustitia, justitia. Ergo cum ubicumque anima est, vita sit, cujus contrarium est mors, ubi anima fuerit, immortalitas necessario aderit, ipsaque cum sibi semper adsit, immortalis semper dicenda erit.

Hæ sunt potiores rationes, quibus credidit Plato demonstrasse animam æternam, immortalem, incorruptibilemque esse: quas paucioribus verbis, quam potui, recollegi, ut tam longas ambages, quales sunt illæ Phædonis, vitem, ac brevibus his paginis tam multas claudam: supersunt aliquæ sententiæ, quæ rhetoricam plus quam physicam sapiunt: illæ sunt, quas etsi non dilucidè Socrates in citato

dialogo exprimit, tamen ex decretis ultimæ sectionis illius dialogi elici valent, putà, justum esse, sceleratos, & improbos homines post obitum suorum criminum poenas dare, justosque, ac temperatos præmia recipere, ut rependatur unicuique secundum merita. Quod si non contingeret, iniquum necessariò sequeretur, multa scilicet, sacrilegia, ac cædes impunita remanere, quòd facinorosi morte ex morbo præventi, poenas legibus sancitas non luerent, ac virtutes irremuneratæ restarent: quæ omnia vitantur, si immortalis anima esse credatur, & post mortem præmia, & supplicia hominibus immineant.

Ductis argumentis, quæ audistis, è Platone, necessarium est, ea solvere, & quam imbecilla sint ostendere, & post cætera, quæ promissi, adimplere: ne si universæ rationes diversorum Authorum simul proponerentur, tanta mole obrutus intellectus legentium confunderetur, & digerere solutiones, ut decet, non valeret. Primam ergo primò dissolvamus, & consequenter alias, hoc priùs annotato, ut quam maximum testimonium sit defectus rationum Platoniarum, quòd scilicet, si illæ ullius valoris essent, ita eisdem convincendi essemus de brutorum animabus immortalitate, ut hominum. Nam non plus valere in humanarum animarum favorem, quam cæterorum animalium ex ipsis rationibus facillimè colligitur: ac ex concessis, & assertis ibi à Platone sic opinatum esse ab ipso constat: nam quæ statim referentur, in primæ sectione dialogi leguntur sub persona Socratis, Platone dicente: [Consentaneum tamen, ò Cebes, has animas, quæ circa monumenta, sepulchraque revolvuntur, non

esse bonorum, sed malorum, quæ circa relata oberrare coguntur, poenas dantes vitæ improbè actæ. Itaque tamdiù circumvagantur, quoad cupiditate corporea comitante, rursus induant corpus, induunt autem, ut decens est, ejusmodi mores, quales in vita exercuerunt. Cebes: Quales dices mores, ò Socrates? Socrates: Ejusmodi, eos quidem, qui ventri dediti per inertiam, ac lasciviam vitam egerunt, neque quicquam pensi, pudorisque habuerunt, decens est asinos, similiaque subire, an non putas? Ceb. Consentanea loqueris. Soc. Qui verò injurias, tyrannides, rapinas, præ cæteris sequuti sunt, in luporum, accipitrum, milvorum genera par est pertransire: num aliò has migrare dicendum est? Ceb. Ita potissimum. Soc. Similiter, & in cæteris, abeunt enim in ea genera quælibet, quibus in vita mores similes contraxerunt.] Quibus verbis innotescit, Platonem à Pythagora non dissensisse. Sed, his missis, exequamur promissa.

Primæ ergo collectionis antecedens non tantum falsum est, sed, & consequentiæ illatæ nullius valoris sunt. Cum enim proponitur, omnia quæ fiunt, ex contrariis fieri, distinguenda est illa assertio. Nam aut in hoc sensu profertur, quòd omnia fiant ex contrario positivo: aut in illo, quòd fiant omnia ex contrario privativo in genere, quòd aliis verbis diceremus, fieri ex privatione illius quod fit. In primo sensu falsa est suppositio: nam universæ substantiæ cum gignuntur, non ex contrario positivo fiunt, cum substantiæ nihil sit contrarium, sed ex privativo, ut in secundo sensu vera sit assertio. Omnes enim conscii sumus, non posse aquam ex aqua fieri, nec ignem ex igne, quia habitibus, ut inquirunt,

Platonis rationibus brutorum animæ immortales future sunt.

præsentibus in materia, cessat motus. Sed ex non aqua aquam gigni, & ex non igne ignem, & ex non vivente vivens, & ex vivo non vivens, quo in relato sensu concessio, non sequitur, quod ex mortuis viventia fiant, si opinetur Plato animas defunctorum mortuos nominari. Nam si omne quod non vivit, mortuum improprie appellet Plato, extra physicorum morem (qui tantum mortuum dicunt illud, quod vita non fungitur in præsens, & tamen ea aliquando fungebatur, ut totum, aut integralis pars viventis) vera esset propositio, qua nihil aliud conciperemus, quam ex non viventibus viventia fieri. Tandem ex illa suppositione, quod ex contrariis privatione gignantur contraria, impertinens est elicere, quod ex mortuis, hoc est, animabus defunctorum, viventia constituentur. Etiam in significatione huius nominis, defunctus, petitur principium à Platone ipso. Cum enim defunctum nominat Plato, ut dixi, animam, quæ extat post obitum hominis, supponens restare aliquid ultra cadaver, cui verè possit adaptari tale nomen, supponit, quod probare tenetur, & illud asserit, ut verum, de quo est omnis disceptatio.

Ac ultra delinquit, quod credidit illud, ex quo aliquid fieri dicitur, intrare compositionem noviter facti. Nam etsi hoc semper sit verum in rebus, quæ ab arte fiunt, ut domus, & lectica ex lignis, & vasa fictilia ex luto, in his, quæ natura constant, contrarium semper accidit, si simplex ex simplici gignitur. Sic enim fit ex aëre aqua, ut oporteat, aërem corrumpi, ut aqua gignatur: unde si similitudo ullius valoris esset, sic ex mortuis viventia constituerentur, ut oporteret, mortuos, prius desinere

esse mortuos, quam viventia ex illis gignerentur, ut sua ratione potius eliceretur animas interitui, & corruptioni obnoxias esse, quam æternas. Si enim ex defunctis, hoc est, animabus defunctorum, dixisset Plato viventia gignenda esse, oporteret potius animas ipsas corrumpi, ut ex ipsis velut ex materia vita fungentia gignerentur, quam putare probari hac collectione animas immortales esse.

Secunda ratio, quæ innititur motibus, quibus contraria acquiruntur, etiam imbecilla satis est. Quamquam enim verum sit, motus ad contraria contrarios esse, non tamen ob id infertur, necessarium esse posito uno motu, universos illi contrarios etiam eventuros. Multi enim motus sæpè contingunt, quorum nonnulli illis oppositi, numquam nisi miraculo accidunt. Exæcari nempe motus est contrarius motui, quo facultas videndi acquiritur, tamen sic accidit exæcari hominibus, ut numquam nisi miraculo lumina restituantur cæcis: nec ob hoc aliud genus motus contrarium cæcitari non accidere fateamur, puta ille, quo dum gignitur foetus in utero, lumina acquiruntur. Ad cuius similitudinem etiam mori sic viventibus contingit, ut reviviscere, quæ semel mortua sunt, non valeant, nisi extra cursum naturæ, Deo operante: tamen alius motus contrarius, mori, semper exequatur, generare scilicet, numquam enim natura ab hoc opere desistit. Tandem motus illi, qui ex privatione restituant habitum, in sensu, in quo impossibile esse confitetur Aristoteles, numquam naturaliter fiunt, ut diximus. Alii autem motus contrarii in genere motibus privationis, semper exercentur, ut audistis. Cum ergo arguitur à Platone, mori contra-

rium est reviviscere; ergo si mori accidit, & reviviscere accidet, respondebitur negando consequentiam. Non enim, ut dixi, necessarium est, quod ille motus moriendi, motum peculiaritè contrarium, puta reviviscendi, seu resurgendi, naturalitè habeat, sed sufficit, quod ordine naturæ cautum sit adesse generationis motum, quem gignere appellamus, in genere contrarium, mori.

Tertiæ rationis exigua vis solutione præcedentium satis dilucidè intelligitur, verè enim per eam probatur, necessariam esse reciprocationem in motibus generationis & corruptionis, in genere tamen, & non in individuis, hoc est dictu, necessarium esse si homines gignuntur, homines interire: & si equi gignuntur, equos definere esse, & e contra si homines intereunt, homines quoque gigni: & si equi pereunt, equos restitui, ut semper loco deperditorum alii ejusdem speciei gignantur. In individuis tamen retrocessum esse necessarium, minimè illo argumento probatur: sufficit enim, ut non omnia intereant, alia ejusdem speciei succedere: & minimè necessarium est, eadem numero, quæ corrupta fuerunt, restitui, quod probare tenebatur Plato, ut ratio sua ullius valoris esset. Etiam in insignem errorem pellicit argumentum illud, illa certè Platonis consequentia concessa, non tantum animas esse æternas fateri teneremur, sed inanimita eadem numero restituenda dicere cogeremur, quo nihil absurdius.

Quartum argumentum, quo non tantum Plato credidit, animæ immortalitatem probari, sed scire nihil aliud esse, quam quoddam reminisci, paucis verbis dissolvi potest. Cum enim dicit juvenes sem-

per assentiri veris dogmatibus magistrorum nunquam auditis ab eisdem, nisi tunc primum cum docentur, & hoc fieri minimè posse nisi antequam eorundem animæ proprium corpus informassent, illud scivissent, cui nunc assentiuntur: concesso antecedente, negatur antecedentis roboratio. Non enim quia prius sciverat adolescentis anima, si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent esse æqualia, tunc primum cum illam petitionem audit juvenis, assentitur ipsi, sed quia natura id inditum est illi, quod cognitis terminis cujusvis horum principiorum complexorum, seu petitionum, aut postulorum non liceat ipsi non assentiri illis, ut non valet lapis remoto prohibente non descendere, nec ignis non sursum ferri. Neque ob id fatemur, ignem nunc genitum ex stupis, priusquam gigneretur, fuisse, & in regionem illam superiorem ascendisse, nec lapidem etiam nunc primò genitum deorsum ferri, quod prius in centrum latum fuerat, eventibus etiam docentibus veritatem illorum principiorum. Quod enim ab æqualibus æqualia demendo, puer novit, quæ restabant, esse æqualia, non semel, sed pluries id exequendo: inde illud principium etiam sine doctore adeptus est, & mente ut verum concepit, aliaque sic scita fuerunt. Nec Aristoteles primo Posteriorum ab his decretis dissensisse videtur, qui ibi è diametro placitis Platonis contradicit. Probationes ergo Platonis exemplis illis cassæ sunt, & nihil aliud suadentes, quàm quæ attinent ad historiam minimè credi, nisi audiens certior prius fuerit factus narrationis, ut testis oculus, aut auditus, vel adeò dignus fide fuerit, qui verbis, vel scriptis narrat, ut illi fidendo, assentiat.

hilo.

historiæ auditor, tunc non per reminiscentiam assentiendo, sed, ut dixi, tantum relatori fidendo, ita ut exemplum Platonis sibi quoque adversum sit, cum scilicet, fiducia causa est assensus, & non præteriti memoria.

Quintum argumentum, quo Plato in dialogo innuere videtur, differre reminiscentiam à memoria: quod memoria sit cum audita, aut visa res, quæ prius visu, aut auditu cognita fuit, iterum memoria recolitur: reminiscentia verò, cum confinis visa, aut audita in germanæ cognitionem ducit, esse futiè probant, quæ in solutione præteriti diximus. Adeò enim naturale est simulachrum amici soliti comitare patrem, asservatum in memoria sui amici, præsentate patre, & inducente sui notionem in animum amici filii sui, statim revocari filii simulachrum in partem illam anteriorem cerebri amici cognoscentem abstractivè absentia, ut amico non imperante phantasmati amici asservato in triclinio posteriori cerebri, qui locus, ut supra diximus, asservandis imaginibus deputatus est, phantasma ipsum præsentetur particulæ cognoscenti abstractivè, adhuc amico, qui patrem noverat, nolente.

Sextæ rationis antecedens negatur. Non enim aliunde, quam ex rebus similibus similitudo, & ex rebus iustis iustitia, & ex pulchris pulchritudo, & cætera abstracta noscuntur, fictione quadam intellectus, cui notioni nulla entitas absoluta extra respondet, ut cum de universalibus supra egimus pag. 9. probatum est. Neque antecedentis probatio ullius valoris est. Fatemur certè similia conspecta non adeò similia esse, quin aliquo dissimilia, & pulchra non adeò pulchra, quin aliquo deformia, sed

nec propter hoc elicitur pulchritudinem & similitudinem ante nostrum ortum à nobis esse cognitæ. Sufficit enim intellectui, ut pulchritudinem cognoscat, ex pulchris visis, & ex phantasmatibus pulchrorum fictis, quibus fingitur adesse, illud pulchritudinis, quod rei visæ deerat, elicere notionem quandam pulchritudinis, cui, ut dixi, notioni nulla respondet res extra sic se habens, ut fictè cognita est ab intellectu. Nec implicat aliquid dici pulchrum, quod aliquas partes eleganter compositas habet, & idem alia ratione deformè appellari, quod aliis inconcinne fictis sit formatus. Si enim plus pulchrum, aut plus deformè id sit nominandum, indubiè noscet, quæ pensiculata partium elegantia cum aliarum deformitate, eminentiores partes noverit.

In septima ratione etiam petitur à Platone principium, ut in alia, quæ antecedit. Concesso enim quod dicit de illo diverso genere entium per se existentium, quod quæ simplicia sunt, & nullam compositionem admittunt, æterna sint, quæ verò composita, corruptioni obnoxia censeantur, negatur animam ex ullo relatorum duorum generum dicendam esse: quia animæ natura non sit, quæ illa divisione dividatur. Ibi enim, ut dixi, entia seorsum sive per se existentia in relatas duas species dividuntur: & anima posse seorsim & sine corpore esse, ab adverso negatur: quod ut admissum & concessum supponit Plato, cum quærit, cui membro hujus divisionis annumeranda sit anima, an compositis rebus, aut simplicibus: neutri enim illarum dicit adversus, quia non de numero entium per se existentium sit, plusquam forma ligni, aut æris, vel aliæ mistorum formæ, quæ sine

materia elementari esse non valent, ut nec anima ipsa sine temperie etiam elementorum corpus constituentium esse non potest. Et si alicui ex relatis rebus similis dicenda esset, ethnicus diceret potius compositis, quàm simplicibus similitudinem existere, quòd sine corpore composito, ac sine ejusdem temperie numquam conspiciatur anima.

Octavæ rationis antecedente admissio, consequentia prima etiam conceditur. Fatemur enim sequi ex antecedente illo, ubi impar est, ibi par esse non potest, quòd ubi anima est, mors esse non possit, sed quòd ibi vita sit: nec inde sequitur, quòd semper vita fungetur, quod semel anima participavit. Ut non sequitur, ubi radii solares sunt, semper medium illustratum erit: ergo medium illud, quod semel radiis solaribus illustratum est, semper illustre erit. Nam in antecedente adverbium illud, semper, determinat verbum illud, sunt, ut sensus sit, ubi semper sunt radii solares, medium illustre erit, in consequente determinat verbum futuri, putà, erit, ubi committitur fallacia. Illa enim hypothetica, quæ infertur expressius relata, non nisi quædam conditionalis hujusmodi est: Si anima alicubi est, ibi vita erit: quæ ut vera conceditur, alia quæ infertur negata, ubi anima fuerit, mors non est, ergo immortalitas necessario aderit, nam antecedens à Pagano conceditur, & consequens ab eo negatur: quia consimili ratione forma lapidis, & quævis alia æterna esse probaretur in eisdem terminis argumentando, ubi forma lapidis est, corruptio non est, ergo ibi incorruptibilitas erit, & per consequens lapis incorruptibilis. In utraque enim ex his consequentiis, ac innumeris

eiusdem sortis, quæ signata quavis forma colligi possunt, multiplex defectus committitur, sed præcipuus, quòd arguitur à non distributo ad distributum, si non expresse, æquivalenter certè: quia, non mors, & non corruptibilis, non æquivalent his, immortalitas, & incorruptibilitas. Porro non mors tantum dicit, sicut nunc non moriens: immortale autem universalius negat, significat enim nullo modo potens mori, ut non corruptibile, nunc non corruptum, incorruptibile, impossibile corrumpi.

Aliud etiam quod assumit, quòd anima semper sibi adsit, falsum esse etiam diceretur. Nam si anima corruptibilis esset, cum non esset, non sibi adesset. Sufficiunt hæc ad solvendas rationes Platonis, quibus deceptus, quia logicè parum peritus, putavit demonstrasse animæ immortalitatem. Neque vitare potui logicam diutius tractare, quam his temporibus soleant nonnulli physici, ut illustriores redderem solutiones argumentorum. Etiam quòd Augustinus agens de supremis rebus, non veretur sæpissimè logicam inferere, sine qua nihil docere credit. Ad ergo rationes ejusdem divi Doctoris solvendas, quas, ut animam immortalem esse nobis probaret, in libro de Immortalitate Animæ tradidit, accingamur.

Prima sequentem seriem habet, quam in limine, ut inquit, libri salutare poteris. Adeo enim præceps Augustinus in componendo illum libellum fuit, ut exordium nullum, ut sui moris est, ibidem dictaverit, nec rationes sic digestas, ut in aliis libris solet, condiderit: sed in tantum involutas intricatasque, ut si literæ ordinem dumtaxat contempleremur, & mentem authoris velimus contemnere, quam multas non solum nullius valoris esse os-

Augustini rationes in libro de Immortalitate Animæ.

tenderem, sed nec ullum ordinem argumentandi servasse faciliter deducere. Verum cum Doctor hic Divus non explodi, sed revereri dignus sit, nullas chartas consumam, probando nullis logicæ methodis hic innixum fuisse, & soluto stylo à logicis præceptis argumentatum fuisse, quin sarciri, roboraque quoad possim ejusdem dicta, totis viribus nitar, ut omnibus dilucidum sit, si illæ adhuc in melius mutata, nullam vim habent, quanto ergo minus, quæ minus concinnæ scriptæ leguntur: multisque, qui fortassis, vel fastidio à methodici processus Augustini, aut quod per occupationes non liceat ipsum perlegere, commentatoris munere me fungente, nonnihil profuero.

1. Series ergo primæ hæc est: Omnis vera disciplina semper est, & non nisi in anima hominis, ergo anima hominis semper est. Antecedentis major probatur: Omnibus certum est, hanc disciplinam veram semper esse, quod inter lineas innumeras, quæ educi possunt ab unius parte circumferentiæ circuli in aliam, illa sit major, quæ per medium circuli, hoc est, centrum ejusdem transierit, quam diametrum nominamus, ac quod adeo invariabilis sit hujusmodi doctrina, & consimiles, ut nullo discursu temporis corrumpi nec imminui valeat. Ergo major vera. Nam quod de relata assertione verè dictum est, & de quibusvis veridicis doctrinis probari potest. Minorem ergo probemus. Quicumque ratiocinatur, non corpore, sed animo ratiocinatur: ergo tam qui suscipit disciplinam animus, quam qui docet, ipse idem animus est. Item disciplina alicubi est, nusquam enim, id est, in nullo loco esse disciplina non potest, quia quicquid

est, alicubi est: & non extra nos disciplina est, ergo in nobis, & non in corpore, quia corpora anima privata, inepta sunt disciplinam suscipere, ergo in anima est disciplina. Item cum intelligimus doctrinam, quam addiscimus, vel docemus, non corpore eam percipimus, sed animo: nam ad intelligendum, non solum corpore non utimur, sed ab ipso subtrahimur, ut quod impedimento animæ intelligenti sit: ergo in ipsa, & non in corpore, est disciplina. Majore, & minore veris probatis, consequentiæ bonitatem ostendere placet, quæ sic probatur. Nihil quod semper est, potest pati subtrahi aliquando id, in quo semper est. Nam si id pateretur, quod semper est, esse desineret tunc, cum subtractum est ab eo proprium subiectum, sine quo esse non posset: sed desinere esse, & semper esse implicat, quod sequeretur, si consequentia bona non esset, superest ergo illam bonam esse.

2. Secundam rationem ad litteram transcribo: [Ratio profecto, aut animus est, aut in animo: melior autem ratio nostra, quam corpus nostrum: & corpus nostrum, nonnulla substantia est: & melius est esse substantiam, quam nihil: non est ergo ratio nihil.]

3. Item ratio ipsa non est harmonia ulla corporis, quæ sic inseparabiliter inest corpori, ut variato corpore, harmonia quoque varietur, quod ab hoc alienissima est ratio. Nam quavis mutatione corpori contingente, & ratio ipsa immutabilis manet. Bis enim duo, quatuor constituunt, quod semel duo efficere non potest. Et hæc ratio adeo nunc, & in æternum est, ut numquam esse non possit: ergo subiectum ejusdem, quod anima est, etiam invariabile erit, ac æ-

ternum : nempè si subjectum variaretur , & ipsa ratio esset variabilis , ergo cùm ipsa immutabilis , & æterna sit , subjectum proprium immutabile esset testatur : ac tandem quòd semper animus vivit , si-ve ipse ratio sit , si-ve in eo inseparabiliter ratio.

4. Item inter animi virtutes constantia recensetur : sed ipsa immutabilis est , ergo , & animus , cui inest. Porro ne decipiatur aliquis , putans virtutes semper operari , & quia constantia nihil efficit , sed resistit , ideò virtutem non esse nominandam , perpendere oportet , virtutes , etiam feriari nonnumquam , nec ob id virtutis nomenclaturam amittere , quòd non operentur : (Justus enim dicitur dormiens , & de justo nihil agens , ut cùm exequitur justa) non ergo immeritò Constantia virtus dicitur , cùm adhuc nihil operatur : maximè quòd tam in agendo sine interpellatione , quàm patièdo , Constantia dicitur.

5. Item quicquid movet cum intentione assequendi aliquem finem , non solum substantia , sed animata substantia , & non exanimis futura est : sed hujusmodi substantia invariabilis est , ac invariabiliter corpus variabile movet , ergo hujusmodi movens æternum erit : & hoc est anima , ut notum est , ergo hæc incorruptibilis est. Major nota est , minor probatur. In omni motu seu actione est movens , & motum , & moventium plurima etiam moventur , ut nonnulla mota nequaquam movent , quæ invariabilia esse non possunt , ac aliquid movens immobile esse certum est : superest ergo animam potius inter agentia immobilia recensendam , quam inter ea , quæ moventur. Corpus enim , quod tardius , ac celerius movetur , ac taliter , ut in

præterito , & in præsentī , & in futuro tempore verè dicitur moveri , & nequaquam valet præteritum temporis futuro sic conjungere , ut efficiat utrumque idem esse. Sicut nec valet corpus etiam omnes sui partes , quæ in infinitum divisibiles sunt , in unicam , indivisibilemque redigere , meritò hujusmodi corruptibile , variabileque dicendum est. Ut anima invariabilis dicenda est , quæ intenta finī , quem assequi per motum conatur , simul cognoscit præteritum præsens , ac futurum : ita cognoscere animam probat , quòd non desistat ab incepto motu , cujus si omnes partes simul non novisset , nequaquam posset perficere. Possunt enim in ea , cùm agit , plura esse , putà , diversæ partes temporis intellectæ : cùm illa plura , quæ aguntur , simul esse , non possunt , ut diximus , ac esse quiddam , quod cùm movet mutabilia , non mutatur.

Non enim variabilis , & corruptibilis censendus est animus , quia contemplatur corpus motum , ejusdemque mutationem : nam hoc sequi ex illo necessarium non est , immò oppositum. Qui enim contemplatur per memoriam præterita , & expectat futura , nullo modo sine vita est , nec dum id efficit , mori potest. Etiam intentio artificis , quæ membra artificis , ac lignum , aut lapidem subdita illi , movet , immota manet , quod animæ immutabilitatem potius quam variationem testatur : ergo verum est , quòd non ex eo , quòd motui corporis sit anima intenta , corruptioni est obnoxia. Sed demus , quòd ex contemplatione corporis moti , quoquomodo moveatur animus , est ne ob id statim corruptioni , & interitui obnoxius dicendus ? Non quidem. Nam , & corpori nostro accidit sæpè mutari actionibus , vel

etate, non tamen propter hoc, dum sic movetur, statim interiit: superest enim aliquid in corpore dum non corrumpitur, quod est, ergo animo, quem moveri concedimus, etiam aliquid superest, quod vita sempiterna dicendum est. Quis enim, ut alia omittam, rationes numerorum mutabiles esse, audeat dicere, aut artem quamlibet non ista ratione numerica constare inficiabitur, quæ animo insunt immutabili? Nullus quippè. Quia ars immutabilis de animo artificis docentis, non transit in animum discipuli addiscentis: quia nemo artem doceret, nisi propriam amittendo, quod absurdum est, sed ipsa ars coæterna est animo, cui insedit, ut & ipse illi. En quintam rationem, quæ adeò difficulter collecta à me est, ut potius hario-lando, quàm verba ex verbis, nec sententias ex sententiis transcribendo, dictata fuit, quam fortassis alius aliter conficeret. Nec mirum posse esse in huiusmodi contextibus, tot sententias, quot capita, cum, ut in exordio dixi, adeò inconcinna fuerit phrasis huius loci, ut cuivis liceat quod velit elicere ex ea.

Augustinus in libro Retractionum aliqua scripta in libro de quo nunc agimus retractat.

Placuitque mihi lucubrantem nunc primum invenisse, quod certè non legeram prius, cum has Augustini rationes conficere incepti, id est, quod Augustinus primo libro Retractionum suarum, cap. 5. scripsit, cujus verba hæc sunt: [Post libros soliloquiorum jam de agro Mediolanum reversus, scripsi librum de Immortalitate animæ, quem mihi quasi commonitorium esse volueram propter soliloquia terminanda, quæ imperfecta remanserant. Sed nescio quomodo, me invito, exiit in manus hominum, & inter mea opuscula nominatur: qui primo ratiocinationum

contortione atque brevitate sic obscurus est, ut fatiget cum legitur etiam intentionem meam, vixque intelligatur à me ipso.] Iis enim perlectis Augustini verbis, facile si quem lapsum interpretando Augustinum commiserò, venia concedetur: aut si quid dilucidius reddidero, quam fuerit ab autore conditum, dignus ob hunc laborem ero, ut si qua paria commisi ulla vitia, dissimulet.

6. Item cum nos si ipsi nobiscum ratiocinantes, vel ab alio benè interrogati de quibusdam attentibus nonnullis liberalibus artibus quædam invenimus, non alibi, quàm in nostro animo invenimus. Nam illud invenire, & scire quod prius non noveramus non potest dici esse factum, aut genitum à nostro animo, ne quid absurdum sequatur, quod æterna gigneret animus, inveniendò temporariè: sed hæc in nostris animabus inventa æterna sunt, ergo ille æternus erit. Quid enim plus æternum, quàm circuli ratio, & quodvis aliud ejusmodi? Tandem immortalem esse animum humanum, & omnes veras rationes in secretis ejus esse, quamvis eas sive ignoratione, sive oblivione, aut non habere, aut amisisse videatur, certum est. Hæc sexta ratio à Platone usurpata est, quam supra legistis, etsi sub aliis verbis.

Si objicias, dicit Augustinus, mutabilem esse animum, ostendere volendo, nullam majorem dici mutationem, quàm in contraria transitum, & animum hanc pati, cum ex stulto sapiens, aut è contra è sapiente stultus fit, ergo ipsum esse mutabilem, asseverare compellendi sumus. Respondebimus distinguendo inter animi mutationes, quæ duplices in genere sunt. Quædam secundum corporis passiones, aliæ se-

Objicit Augustinus adversus sua dicta.

secundum proprias ipsius animæ. Primæ sunt, quæ per ætates, per morbos, per dolores, labores, offensiones, per voluptates contingunt. Secundæ, quæ cupiendo, lætando, metuendo, ægrescendo, studendo, discendo, proveniunt. Quo supposito, dicimus, nullis harum mutationum metuendum esse animum mortalem dici: eæ enim sic fiunt, ut in animo, qui præexistit, & subiectum earundem est, contingant, ipso animo immobili manente, ut cum cera ex alba fit nigra, non minùs est cera, quàm priùs. Et si ex quadrata rotundam formam sumat, & ex molli durecat, frigescatque ex calida, manet etiam cera non magis, minùsve cera, quàm priùs. Potest igitur aliqua mutatio fieri eorum, quæ in subiecto sunt, cùm ipsa tamen juxta id, quod est, ac dicitur, non mutatur. Si enim ulla ratione suaderetur tantam mutationem fieri in animo ut in cera, quæ calore ignis in auras diffilatur, evanescitque, satis persuasum esset, illum esse corruptibilem: sed cum hoc probari non possit, quòd ipsum ostendimus, subesse rationi, quæ immortalis est, superest nihil valuisse objectionem, sufficienterque solutam fuisse à nobis.

Priusquam septimam rationem aggrediar, lectores monere volo, me hanc septimam rationem parum ornando, ac etiam pauxillum explicando, transcribere, quòd solvendo ipsam, meliùs explanari à me valebit, quam arguendo, ac etiam quòd non adeò inordinatæ ejus sententiæ sunt, ut aliarum. Est ergo illius series hæc, si rationem semper comitem esse animi ostenderimus, de ejusdem immortalitate nullus dubitare valebit: sed hoc definiendo rationem efficiemus, ergo eam finire expedit. Sunt

Tom. I.

ergo ejus hæc finitiones: [Ratio est aspectus animi, quo per seipsum non per corpus verum intuetur, aut ipsa veri contemplatio non per corpus: aut ipsum verum quod contemplatur: si ratio primum illud est, eam in animo esse nemo ambiget. De secundo, & tertio quæstio esse potest. Sed, & secundum sine animo esse non potest, nam actus contemplationis sine animo contemplante esse nullo modo valet. De tertio ergo tota quæstio est, utrum verum illud, quod rationem nominamus, quod etiam sine instrumento corporis animus intuetur, sit per seipsum, & non sit in animo, aut possit esse sine animo. Quod quocumque modo se habeat, non id posse contemplari animus per seipsum, nisi aliqua conjunctio cum re ipsa contemplata fieret. Nam omne quod contemplamur, sive cogitatione capimus, aut sensu, aut intellectu capimus: sed ea, quæ sensu capiuntur, extra etiam nos esse sentiuntur, & locis continentur, undè nec percipi quidem posse affirmantur. Secus de iis, quæ intelliguntur, quæ non quasi alibi posita intelliguntur, quàm ipse, qui intelligit animus, simul enim etiam intelliguntur, & nullo contenta loco. Quare ista conjunctio intuentis animi, & ejus veri quod intuetur, aut ita est, ut subiectum sit animus intuens verum, & illud in animo velut in subiecto, aut è contra subiectum verum, & in subiecto illo animus, aut utrumque substantia. Horum autem trium si primum est, tam est immortalis animus, quàm ratio secundum superiorem disputationem, quòd inesse illa nisi vivo non potest. Eadem necessitas in secundo. Nam si verum illud quod ratio dicitur, nihil habet commutabile sicut apparet, nihil commutari po-

Gg 2

te-

terit quod in eo tamquam in sub-
jecto est, restat ergo omnis pugna,
ac dubitatio de tertio. Nam si ani-
mus substantia est, & substantia
hæc rationi, quæ altera substantia
esse supponebatur, conjungeretur,
non absurdè quis putare poterit, ut
manente illa, hic esse desinat. Sed
manifestum est, quamdiu animus
à ratione non separatur, eique co-
hæret, necessariò eum manere, ac
vivere, separari autem qua tandem
vi potest? Num corporea, cujus, &
potentia infirmior, & origo infe-
rior, & ordo separatio? Nullo mo-
do. Animal ergo? Sed etiam id
quomodo? An aliter animus poten-
tior quisquis est, contemplari ra-
tionem non potest, nisi alterum
inde separaverit? At neque ratio
cuiquam contemplanti defuerit, si
omnes contemplantur, quod testa-
tur nihil sejunxisse potuisse ratio-
nem ab animo: & cum nihil sit ip-
sa ratione potentius, quo nihil est
incommutabilius, nullo pacto erit
animus nondum rationi conjunc-
tus, ut animalis bruti, eo qui est
conjunctus potentior, restat ut aut
ipsa ratio à se animum protrudat,
separetque, aut quòd ipse animus
ab ipsa ratione voluntate separe-
tur. Sed nihil est in illa natura in-
videntiæ quominus fruendam se a-
nimo præbeat, superest ergo nullo
modo separari animum à ratione
æterna posse, indeque necesse esse,
ipsum æternum fore.]

Non parum prolixè Augustinus
roborat aliis rationibus, quòd si a-
nimus rationi jungatur, ipse
necessariò sit immortalis. Etiam fu-
sè respondet iterum objectioni, qua
videtur probari animus interire
posse, quòd stultitia corripiatur,
ubi fatetur, quòd animus per insi-
pientiam tendit ad nihilum, & ta-
men negat, quòd sequatur inde in-
ferri, ipsum in nihilum redigen-

dum, exemplo corporum, quæ
subtrahendo ab ipsis partes propor-
tionales divisas proportionem du-
pla, semper fiunt minora, ac mi-
nora, indeque imperfectiora (quod
roborat nostram sententiam testan-
tem corpora quanto perfectiora
tanto magis composita) & semper
sic subtrahendo, in nihilum num-
quam vertuntur, quia semper ma-
net pars, quæ subtrahi possit. Di-
viso enim bipedali corpore in duas
semipedalitates, & altera sublata,
adhuc manet pedalitas: quæ si ite-
rum secatur in duas semipedalita-
tes, quamvis altera auferatur, alia
semipedalitas superest, quæ dividi
in duas quartas pedalitates valet,
& sic in infinitum progredi vale-
mus. Undè infert sic animo con-
tingere posse, quòd per stultitiam
dematur ab eo aliquid, & quòd
non ob id in nihilum redigatur
ipse. Alio quoque exemplo corpo-
ris putat probare, quòd nec ani-
mus factus semper, & semper im-
perfectior in sua specie, non quan-
tatem amittendo, ut exemplum
relatum de corpore ostendebat, sed
speciem imminuendo, ut si corpus
pulchrum speciei partem deperde-
ret subindè, ac subindè, ut redde-
retur imperfectius, & imperfectius,
ob hoc in nihilum non redigatur.
Rationemque hujus assignans di-
cit, quia corpora quamvis perfec-
tionem amittant, cum in alia tran-
seunt, uno scilicet, corpore cor-
rupto, & alio inde genito, non ta-
men in nihilum rediguntur ipsa,
sed semper manent corpora.

Octava ratio elicitur ex fine præ-
teritæ septimæ. Si corpus, quod a-
nimo multo variabilius est, perma-
nere semper potest, ut probavi-
mus, ergo animus semper per-
manebit. Consequentia est mani-
festa. Quia nemo tam devius à
ratione est, cui non sit certum

corpore animum esse meliorem.

Item ea, quæ vivunt, possunt desinere esse, quia id, quo vivunt, ea deserit: sed anima, quæ vita est, non potest se deferere, ergo ipsa semper est. Nam vitam esse temperationem ullam quatuor qualitatum nemo nisi stultus dicet, cum ipsa vita per animum consistat, qui diuturnus, sempiternus, invariabilisque est, sempiternas illas intelligentias contemplans, quibus miro modo conjungitur, à quibus, vel ipse pendet, quæ cum semper sint, in æternum eum servabunt. Vel si tantum à seipso pendere dicatur, cum seipsum deferere non possit, numquam esse desinet.

Decima ratio de verbo ad verbum transcribo. Omnis essentia non ob aliud essentia est, nisi quia est, esse autem non habet contrarium, nisi non esse: undè nihil est essentiæ contrarium, nullo modo igitur res ulla esse potest contraria illi substantiæ, quæ maximè, ac primitus est, ex qua si habet animus id ipsum quod est, non enim aliundè hoc habere potest, quod ex se non habet, nisi ab illa re, quæ illo ipso est animo præstantior, nulla res est, qua id amittat, quia nulla res ei rei est contraria, qua id habet, & propterea esse non desinit. Sapientia verò, quia conversionem habet ad id, ex quo est, aversione illam potest amittere, conversioni namque aversio contraria est. Illud verò, quod ex eo habet, cui nulla res est contraria, non est undè possit amittere, non igitur potest interire.

Post relatas rationes solvit objectionem, quam suspicatur objici sibi à nonnullo posse, putà, quod etsi verum, & benè à se probatum supersit, ut ipse credidit, quod animus non possit interire, tamen quod posset in corpus converti.

Quod non posse fieri quibusdam rationibus probat, quibus claudit librum, mihi non parum molestum: nec mirum, qui parentem defatigaverit, eos, qui nulla propinquitate conjuncti sumus, gravasse.

Auspicaturus dissolvere relatos Augustini nodos, hoc unum omnes lectores sciatis, cupio, quod ego nullum laborem, nec tempus, essem consumpturus in hujusmodi cavillis solvendis, quod credam, paucos peritos Dialecticæ, non eos facillimè extricare posse, nisi vererer autoritate scriptoris aliquos adeò irretitos fuisse, ut non verba, sed authorem pensando, jam omnimodam fidem illis rationibus ab eis tributam. Cujus conclusiones, quas fide veras esse scimus, impertinentibus sermonibus non plus scibiles Augustinus reddidit, quam ante ductas rationes steterant. Et cum has solvo, me unum ex ethnicis fingo, negans aliqua (quæ fide luce clariora vera esse scio) quod imbecilla probatione fulta sint.

Sit ergo primæ rationis solutio, qua potissima pars suorum argumentorum refringetur, negare majorem. Non enim verum est, omnem disciplinam humanam semper esse, quin sua contraria est vera: Nulla disciplina humana semper est. Nam sive disciplina sit habitus ullus scientificus distinctus ab ipsa anima genitus ex multis actibus discipuli audientis magistrum, seu quidam modus animæ non distinctus ab eadem realiter plusquam sessio à sedente, sive sit ipsamet anima, horum nullum semper esse fatebitur adversus, imò jam quod dum homo vivit, concessisset, quod durasset disciplina illius, corrupta anima, ipsam abolendam dicet. Nec ratio, quæ Augustinum hîc & per totum hunc libellum decepit, ullius

valoris est, putà finitiones rerum esse perpetuas, ut quòd illa linea dicatur in circulo diameter, quæ una parte circumferentiæ circuli in aliam porrigitur per centrum transeundo, & aliæ ejusdem sortis, quòd illa assertio distinguenda est. Nam aut in hoc sensu dicitur perpetuas esse rerum finitiones, ut hoc significetur per hanc assertionem, quòd semper cùm fuerint illæ propositiones, quæ definitiones bonæ sunt, sive in mente, seu in voce, aut in scripto, veræ erunt: & quòd si in æternum durasset quævis illarum, in æternum verum esset, quòd per eas significatur, scilicet, si diameter circuli fuerit, linea transiens per centrum erit. Et si homo fuerit, animal rationale erit: & si linea recta super lineam rectam sita in perfectè plano ceciderit, duo anguli recti fient, ac alia infinita hujus generis. Et in relato sensu concedetur assertio, ut verissima suppositio, quæ nequaquam probatur propositiones illas mentales, quæ finitiones appellantur, & disciplina etiam dicuntur, quòd à magistris in plurimum docentur (de his enim Augustinus loquitur) plus durare, quàm homo illas sciens, quas statim perire cum homo moritur dicit adversus, attestans indoctè colligi ex assertionem unius conditionalis necessariæ, etiam antecedentis & consequentis necessitas. Nam etsi vera & necessaria hæc sit, si brutum est, animal irrationale est, non tamen verum nec necessarium est antecedens, putà, brutum est: nec consequens, animal irrationale est. Potest enim nullum brutum esse, quando nec ullum animal irrationale erit. Conditionalis enim ob id dicitur necessaria, quia connexio antecedentis ad consequens, est necessaria, & non quia antecedens, aut conse-

quens necessaria sint. Verùm si in alio sensu finitiones perpetuæ esse dicantur, scilicet, quòd illæ semper sint, & desinere esse non possint, ut falsissima ab adversis inficiabitur talis propositio, ut dictum est. Quod probandum esset, ut aliquam vim ratio Augustini haberet, & ille obtinuisse, quòd nitebatur, diceretur. Nolo immorari, discutendo an sufficienter minorem probet Augustinus, ne cogar Logicam plus justo hoc in loco tractare: sufficit enim in forma ad argumentum respondendo, negare consequens, ut antecedentis majorem.

Secundum argumentum perquam imbecillum est, quòd paucioribus, quàm possim verbis solvam. In solutione enim aliorum nonnulla, quæ tangit hoc, prolixius explicabuntur. Dicit ergo adversus, se concedere animum corpore multò præstantiorem esse, & corpus quoque substantiam esse testabitur, indeque consequens concedet, rationem non esse nihil, sed aliquid. Sed nec ex eo, quòd ratio est aliquid, sequitur ipsam esse incorruptibilem, sive sit ipse animus, sive vis animi, ut non sequitur, quia lapis, aut vitis, aut ferrum sunt aliquid, incorruptibilia illa esse. Transcripsi ad literam hanc rationem, ne si verba mutassem, ullus suspicaretur, non esse possibile tam fragili argumento usum fuisse Augustinum.

In tertia ratione ea æquivocatione perpetui decipit, qua in prima. Non enim improbat sufficienter eos, qui dixissent, animum esse harmoniam, per id, quòd finitio illa, bis duo sunt quatuor, concepta in animo, perpetua sit, nam hoc antecedens negasset adversus, in sensu, quem facere tenetur, ut consequentia bona sit, putà, quòd ille con-

conceptus, qui finitio dicitur, sit perpetuus, sive ipse sit anima, sive quid inens animæ, imò corruptibilem esse proterviet, & nec dum corruptibilem ad corruptionem animæ concipientis, sed ipsa adhuc manente, millies etiam corruptioni fieri obnoxium, putà, cum nonnullis diversis rebus intentus animus obliviscitur finitionum & nonnullarum methodorum perpetuarum. Dicuntur enim hæc perpetua, ut supra dixi, non ob aliam causam, quam quòd quivis animus ratiocinans ea concipiens, certus est, quòd si illa res concepta fuerit, talis erit, ut concepta est, & impossibile sit in æternum aliter eam se habere, quam se habet.

Quartam rationem fragillimam esse ostendunt consequentiæ consimiles illi, quam Augustinus retulit, quæ malæ sunt, scilicet, animus corruptionem intelligit, ergo ipse corruptibilis est. Ac alia: Animus vitio inconstantiae affectus est, ergo ipse ut inconstans corruptionem pati poterit. Futuras has illationes bonas ex assertis ab Augustino planum est, quòd prima à simili, secunda à contrario sensu valere debent. Qui enim major defectus inter colligendam rationem committi potest, quàm ex perseverantia hominis in actibus virtutis, inferre animi perseverantis perpetuitatem? Eadem enim ratione elicere licebit terræ peremnitatem, quòd dum movetur, semper in centrum tendit.

Quintæ rationis minorem negabit adversus, putà substantiam moventem corpus, invariabilem esse, quin peti principium ab Augustino in primis dicet, cum supponi substantiam aliquam per se existentem distinctam à corpore, motricem corporis esse, quod probare tenebatur Augustinus. Adversus enim

negat esse animam quid potens per se existere, plusquam arboris, aut alicujus alterius misti forma. Etiam minoris probationem futilem esse quoque testabitur, quòd per ipsam ne dumtaxat rationalis anima æterna esse probatur, sed brutalis quoque, si, ut Augustinus opinatus est, bruta sentirent, cum hæc propter finem moveantur, & à motu incepto non desistant. Ultimò quoque eam suppositionem, quam ut demonstratam ab Aristotele in ultimis libris Physicorum, & in duodecimo Metaphysices supponit, putà esse aliquid movens immobile, negabit impius, quam non parum petiti Theologi fide credendam censent, & evidenti ratione demonstrari posse negant. De quibus non plura, ne tot chartas inter respondendum cassis rationibus absumam, quot inter arguendum Augustinus perdidit.

Sextæ rationis solutio eadem est, quæ quartæ Platonis. Fatemur nempe ex natura nostrorum animorum accidere assentiri interrogatis indubitatis: non quòd prius illa sciverimus, sed quòd, ut dixi, non simus liberi, non assentiri veris, plusquam lapis non ferri deorsum. Nec Augustini probatio ullius valoris est, sequi scilicet, si nos ipsi illam scientiam gigneremus, qua carebamus, animum nostrum æterna gignere: quòd scientia illa assentiens definitionibus & principiis complexis æterna sit. Non enim, ut sæpè supra diximus, scientia illa est æterna in hoc sensu, quòd incorruptibilis sit entitas, quæ scientia dicitur, imò & ad corruptionem illius quod appellatur subiectum, si illud corruptibile esset, corrumperetur, & etiam eo persistente, non rarò oblivione delitescit. Dicitur nempe æterna scientia in eo sensu, quem dixi, quòd sem-

semper, sive in æternum, aut perpetuò ita erit si res scitæ fuerint, ut conceptæ sunt: & hoc genus æternitatis ab anima gigni potest, quæ sciendo aliter se habet, quàm prius, ubi illum modum se habendi scientificum, quo carebat, gignit, in sensu, in quo dicimus figuram gigni à sigillo.

Insufficienter quoque Augustinus dissolvit objectionem, quam sibi ipsi opposuit. Dicit enim adversus, non minùs sufficienter probari animæ corruptionem, quam ceræ, quæ diffatur: ut enim post diffusionem nusquam apparet cera, sic animus, post interitum animalis, nullis effectibus propriis sentitur.

Septimam rationem solvendo, oportet cavere lectoribus, ne æquivocatione nominis hujus, ratio, decipiantur, quod Augustinus in hoc libello nonnumquam definitionem vocat rationem, ut cùm dixit, ratio circuli perpetuò est. Cùm in præsentī loco ipsam vim animi rationem appellitet in prima finitione rationis, in secunda ipsum actum contemplationis veri, in tertia objectum ipsum intellectus, scilicet, veritatem ipsam, rationem dicit esse. Et cùm veritas etiam æquivocè dicatur, & de rebus, quæ veræ sunt, quas intellectus intelligit, putà singularia (non enim ego opinor intellectum singularia non concipere, ut supra probavi, pag. 60.) & de propositionibus de ea veritate loquitur Augustinus, quæ mentalis propositio vera est, cum dicit rationem dici posse verum, quod contemplatur. Ex tribus his finitionibus usitatioribus, prima & tertia sunt. Dicimus enim hominem aliquem pollere acuitate rationis: ubi rationem tunc vocamus facultatem intelligendi acrem. Et dicimus quoque invenisse rationem, id est, ve-

ritatem mentalem, quam prius non noveramus. Quo habito, sciendum in primis, argumentum Augustini fragile esse, quia ut notissimum supponit quoddam decretum ethnico omninò contrarium, scilicet, si vis animi ratio sit, ipsum perpetuum esse id enim pertinax inficiabitur, credens ipsam vim animi debilem esse ad animi interitum. Tertium etiam membrum, putà, quòd ratio sit verum cognitum, numquam ab animo sejunctum, unde putat inferendum, necessariò animum immortalem esse, quia ratio sit perpetua, fragile est, & falsis dogmatibus innitens. Docet enim sensum extra misso cognosci, quæ extra nos sunt, ideòque illa non percipi, id est, non intus recipi, animo autem, quæ intra sunt, cognosci, innuens phantasmata ab intellectu cognosci, ignarus ejus doctrinæ, quam supra veram esse probavimus, phantasmatibus, scilicet affici mentem, ut cognoscat, quæ ab sunt, sive sint, quæ noscuntur in rerum natura, seu non, itaque quod cognoscitur, exterior res est, & non ipsa phantasmata. Noscens enim per intellectum diametri circuli definitionem, putà lineam transeuntem per centrum ex altera parte circumferentiæ circuli in aliam, nihil aliud nescit, quàm lineam, cui relata accidunt, quæ extra animum esse fingitur, & non intra, cum intra locum circumscriptionis à circulo concipiatur diameter, animo nullo locum talem occupante. Ex quo clarè elicitur, illam trimembrem divisionem animi & veri conspecti, cassam esse: nam animus non est subjectum rationis, seu veritatis cognitæ, sed cognitor illius. Nec verum, seu ratio est subjectum animi, quia res vera, quæ animus non est, extra animum est. Et animus, & verum subsistens, quod nosci-

tur,

tur, substantiæ sunt: intelligens enim substantia est, ut quæcumque res intellecta potens per se existere, quæ fermè semper sejunctæ sunt, unde animo immortalitas propter conjunctionem illius veri suboriri non valet. Nec tanti valoris essent, dicet adversus, entia infra concavum orbis Lunæ, quod etsi semper dum animus est, adefsent illa vera animo, ut cognita ab eodem per propriam definitionem, quæ tunc veritas dicerentur, potuissent animum à mortalitate vindicare, cum corpus humanum sæpè intelligatur ab ipsa anima, ut definitione sua comprehenditur, quod tunc verum, seu ratio nominandum est, & tamen immortalem non reddit animum, ut impius credit.

*Objectiones
Augustini nō
nullæ frivole
sunt, ut hic
ostenditur.*

○ Multis quoque frivolis argumentis, quæ obijci sibi docenti impertinentia poterant, respondit, quorum aliqua tangam, potius, ut Augustini contextum explicem, quam quod ulla alia utilitas hinc excipi possit. Dicit ergo certum esse, nihil posse separare animum à ratione, hoc est, à verò: nisi quis suspicetur, quod aliqua corporea vi, aut animali hæc sejunctio fieri possit. Sed primum impossibile esse ostendit, quia vis corporea inferior sit animi vi. Secundum non minus difficile esse, sic roborat. Nam si quicumque animus rationalis potentior, quam alius animus, qui est conjunctus rationi, contemplari rationem, sive veritatem aliter non posset, nisi alterum animum conjunctum veritati separavisset prius: verosimile esset, posse animum separari à ratione, seu veritate, indeque interire: sed cum hoc numquam accidat, quod experimur nullo in tempore rationem deesse quibusvis contemplantibus, quamvis omnes homines si-

Tom. I.

mul veritatem unicam contemplarentur: quod non fieret, si qui aliquam veritatem contemplatur, ab animo alterius eam surripuisset: ergo animus noster ab æterna veritate nullo modo separari poterit, nec interire. Pertimescere enim quod vi animi bruti ratio separaretur ex animo humano, delirium est: nullo enim pacto erit animus, nondum rationi conjunctus, ut animalis bruti animus, eo, qui est conjunctus potentior. Hæc sunt pars objectionum Augustini adversus se, quæ, ut dixi, per quam impertinentes sunt: quia parum supra probatum mansit, animum sejunctum esse à ratione, de qua sibi Augustinus loquitur, à veritate scilicet, quæ verè est in rebus, aut (ut clariùs loquar) ipsæ res, cum intellectus eam quamvis absentem propria vi & affectione phantasmatum cognoscit. Sed quamquam confiteamur rationem, id est, veritatem conjunctam esse animo, quam etiam ipsi Augustino, ut fragilitas suorum argumentorum pateat, æternam esse demus, nihil inde elicere poterat ad probandum animi immortalitatem. Satis enim fide compertum nobis est, animam rationalem immortalem esse, quæ corpori, ut forma substantialis ejus inhaeret: & nec ob id à corruptione corpus liberare valet, cum ipsa præfente, multæ partes animatæ actione caloris naturalis in halitum, seu vaporem, dum vivit homo, diffentur.

○ Ulterius in hac eadem ratione, ut legistis, respondens Augustinus cuidam objectioni, quæ etiam videbatur animus mortalis probari, per hoc quod stultus fieret, concedit animum per insipientiam tendere ad nihilum, quod aliter verum esse non potest, cum substantia animi nec ulla alia sit intensibilis & remissibilis, nisi metaphoricè. Et

Hh

etiam

etiam minùs decentè eandem objectionem solvit similitudine corporis divisi in partes proportionales: quia etsi auferendo partem post partem semper aliquid corporis supersit, non tamen si abjiciantur dispositiones conservatrices entis corporei universum corpus à corruptione vindicaretur: ut nec animata res, nec suus animus, qui forma est, mori desineret, contrariis dispositionibus suæ conservationi introductis, si, ut impius credit, animus æternus non esset. Ultimum quoque ibi à beato Augustino assertum, putà, quòd corpus numquam deperdatur, nec corrumpatur, quia semper ex altero alterum fiat, non aliud asseverat, nisi quòd semper genus corporis manet, individuus continuò corruptis, ad cuius similitudinem singuli animi corruptibiles essent, genere animorum semper manente. Quæ similitudo omninò roborasset impii opinionem. Hæc sunt, quæ in hac prolixa ratione dicenda & explicanda à nobis visa fuere.

Octava ratio soluta superest ex fine solutionis septimæ. Corpus enim, ut dixi, non manet idem numero, sed specie, quòd accidere animo adversus non inficiatur. Vigorosius argumentum fuisset, conspici corpus incorruptibile, putà cælum, unde esse animus incorruptibilis videtur: quamvis leviter etiam solvi ab adverso posset negando esse æquam collationem, quia confertur cælum, quòd est ens per se subsistens, animæ, quæ dicitur pars essentialis entis per se subsistentis. Nec obijci iterum posset de forma cæli, quæ est perpetua, quòd cælum simplex corpus sit, nullam dispositionem corruptibilem, qua assevetur, admittens.

Nona ratione non solum probaretur animæ rationalis immortalis-

tas, sed etiam animæ plantæ & bruti consimili ratione Augustini, sic argumentando. Anima, quæ vitari, vel bruti est, non potest se deferere, ergo ipsa semper est. Si enim negaveris antecedens hujus consequentiæ, etiam adversus negabit antecedens alterius: si concesseris, & negaveris consequentiam, idem adversus in Augustini consequentia efficit: tu ergo, qui soluturus es adversi parelenchum, solve Augustini.

Decima ratione non tantum plantarum immortalitas probatur, sed & inanimatorum. Quia omnis res pendet & conservatur ab illa substantia, quæ maximè & primitus est, qui Deus nominatur, & est.

Obiectio, quam sibi obijcit, de conversione animi in corpus, hanc fictionem, ut possibilem, supponit, putà, quòd animus constituatur ex diversis substantiis per ordinem prædicamenti substantiæ digestis, ita quòd sit substantia simpliciter, cui superadditur alia substantia incorporea, quæ possit amitti, & loco illius succedere substantia corporea: quæ omnia quàm meras nugas esse, non est iste locus disceptationi huic aptus. Etiam nostrum supergreditur institutum, qui tantum ostendere argumenta Augustini ad probandum animæ immortalitatem cassa esse promissuramus. De decreto ergo Augustini in præsentì libello, hæc tractata sint, nam si alibi nonnihil de hoc negotio scripsit, illud in præsentiarum mittimus. Unum tamen lectores non ignoretis cupio, divum Augustinum nondum baptizatum fuisse, quando libellum relatum condidit, quantum ego ex libro primo Retractionum, cap. 5. & 6. colligere possum, unde nimirum spiritum illum deesse tunc sibi, quo

Averrois ra-
tiones.

postea tam multa, ac tam ardua,
& adeò piissima confecit opera.

Collecturus potiores Averrois
rationes, quas ille explicans Aristotelem 3. de Anima condidit, putans ipsis abundè probari animi immortalitatem, omnibus comper-
tum esse desidero, Averrois commentatorem antonomasticè appellatum, fuisse hominem adeò crassæ, ac confusæ Minervæ, quòd si ejus commentationes in hoc tertio de Anima exacto examini subjicerentur, universæ fermè non solum non planè explicantes Aristotelis contextum, sed adhuc vera principis Peripateticorum dogmata falsis sententiis commutantes reperirentur. Est enim adeò inepta ejus expositio (ni mea ruditas me decipit) ut potius Aristotelis sententias caliget, quàm illustret, hebetet, quàm acres reddat, offuscet, quam nitidas faciat. Quæ omnia (meam conscientiam testor) nullo odio in virum hunc à me dicta fuisse, sed ut vitent ab hujus authoris lectione eos, qui fidem nostris dictis deriderint, ac bonas horas in aliis legendis & exponendis authoribus consumant, ex tot, quot, hac tempestate florent, & non in illo, à quo nullum emolumentum sunt excerpturi, etiam ut omnes intelligant paraphrases quasdam ejus, quæ anno præterito 1552. per Juntas excusæ sunt, non in alium usum contulisse, nisi ut apertiora mendacia pateant, quam ante cùm nec ipse se intellexisse ex litera vetusta colligi poterat. Non enim de ejus imperitia periculum in expositione Aristotelis tantum feci, verum in libello medico, cui titulus est, colliget Averrois, ubi manifestè dignoscitur perspicacibus ingeniis hujus authoris ruditas.

Prima ergo Averrois ratio est, quæ elicitur ex comment. 4. tertii

Tom. I.

de Anima, cujus literæ series, quæ parum infra principium commenti legitur, hæc est: [Sed modò considerandum est in his propositionibus, quibus Aristoteles declaravit hæc duo de intellectu, scilicet ipsum esse in genere virtutum passivarum, & ipsum esse non transmutabile: quia nec est corpus, neque virtus in corpore: nam hæc duo sunt principium omnium, quæ dicuntur de intellectu. Et sicut Plato dicit, maximus sermo debet esse in principio, minimus enim error in principio, est causa maximi erroris in fine, sicut dicit Aristot. Dicamus igitur quoniam, cùm formare per intellectum est aliquo modo de virtutibus receptivis, sicut est de virtute sensus, manifestum est ex hoc. Virtutes enim passivæ sunt mobiles ab eo, cui attribuuntur, activæ autem & movent illud, cui attribuuntur. Et quia res non movet nisi secundum quòd est in actu, & movetur secundum quòd est in potentia, necesse est inquantum rerum formæ sunt in actu extra animam, ut moveant animam rationalem secundum quòd comprehendit eas: quemadmodum sensibilia inquantum sunt entia in actu, necesse est, ut moveant sensus, id est, ut sensus moveantur ab eis. Et ideo anima rationalis indiget considerare intentiones, quæ sunt in virtute imaginativa, sicut sensus indiget inspicere sensibilia. Sed tamen videtur, quòd formæ rerum extrinsecarum movent hanc virtutem: ita quòd mens aufert eas à materiis, & facit, eas primò intellectas in actu, postquam erant intellectas in potentia. Et hoc modo videtur, quòd ista anima est activa, non passiva. Secundum igitur, quòd intellecta movent eam est passiva, & secundum quòd moventur ab ea, est activa: & ideo dicit

Hh 2

Aris.

Aristot. post, quod necesse est ponere in anima rationali has duas differentias, scilicet, virtutem actionis, & virtutem passionis. Et dicit aperte, quod utraque pars ejus est neque generabilis, neque corruptibilis, ut postea apparebit. Sed hic incipit notificare substantiam virtutis passivæ, cum hoc sit necesse in doctrina. Ex hoc igitur declaratur, quod hæc differentia, scilicet, passionis, & receptionis, existit in virtute rationali. Quod autem substantia recipiens has formas, necesse est, ut non sit corpus, nec virtus in corpore: manifestum est ex propositionibus, quibus Aristot. usus est in hoc sermone, quarum una est, quod ista substantia recipit omnes formas materiales, & hoc notum est de hoc intellectu. Secunda autem est, quod omne recipiens aliquod, necesse est, ut sit denudatum à natura recepti, & ut sua substantia non sit substantia recepti in specie. Si enim recipiens esset de natura recepti, tunc res reciperet se, & tunc movens esset motum: unde necesse est, ut sensus recipiens colorem, careat colore, & recipiens sonum, careat sono. Et hæc propositio est vera, & sine dubio; & ex his duabus sequitur, quod ista substantia, quæ dicitur intellectus materialis, nullam habeat in sui natura de formis materialibus istis. Et quia formæ materiales sunt, aut corpus, aut formæ in corpore, manifestum est, quod ista substantia, quæ dicitur intellectus materialis, non est corpus, neque forma in corpore, est igitur non mixtum cum materia omnino.] Placuit ducere universum hunc contextum, ut hoc tantum, qui dilucidior multo aliis est, lector intelligat, quales reliqui sint, & ut possim ego apte cum Vergiliano Ænea narrante Sinonis dolos dicere: [Accipe nunc

demum in fidias, & crimine ab uno, disce omnes.]

Ex hoc ergo contextu ratio sequens elicitur, duo supponendo, quorum primum sit, virtutes, quæ passivæ appellantur (et si improprie aptitudo ad passionem virtus, aut facultas dicatur, cum hæc nomina potius ad significandas vires agentium, quam imbecillitatem patientium inventa sint) moveri ab agente nato eas movere, ut facultates motrices movent passa, in quæ proportionem activitatis habent. Et quod hæc priores, puta, passivæ facultates, in potentia ad recipiendum actum agentis sunt, ut posteriores, scilicet, activæ, in actu sunt.

Secundò supponit, necesse esse intellectum inquantum recipit formas, quas intelligit, dotari facultate passiva, ut sensus, qui sentit, patitur ab objecto sensato, sed cum intelligibilia non actu talia sint, ut sic possint immutare, ut sensibilia, necessum fuit esse intellectum agentem, qui ea, quæ sunt potentia intelligibilia, actu intelligibilia efficeret.

Quibus fundamentis jactis, sic argumentatur: Intellectus recipiens omnes formas materiales necessario debet esse denudatus ab eisdem, cum omne recipiens expers futurum est naturæ recepti, alias idem reciperet se. Oculus enim videns, expers omnis coloris est, ut auditus ab omni sono etiam nudatur: ergo intellectus intelligens formas materiales immaterialis futurus est. Ac ulterius, formæ materiales sunt corpus, aut insunt corpori, ergo substantia appellata intellectus, non erit corpus, nec res inens corpori. Et post hanc rationem, quamdam quasi replicam, & roborationem antecedentium posuit, de qua post solutam relatam rationem statim agemus.

Auspiciemur ergo solvere rationem hanc, supposito, quod illa fundamenta, quæ jacta fuerunt, essent vera: ac primò negetur illa prior consequentia, recipiens denudatum esse debet à natura recepti, ergo intellectus intelligens formas materiales, immaterialis futurus est. Rationemque negationis multiplicem esse ostendamus. Prima, quod si formæ materiales appellatæ, inducendæ essent in intellectum intelligentem eas, in sensu statim dicendo, bona consequentia esset. Si enim ad intelligendam formam ignis, aut lapidis, aut alterius rei quantæ, necessum esset intellectum esse ignem, aut lapidem, seu formam ejus, & induci in intellectum relatas formas, quàm optima consequentia esset, quod nullum illorum reciperet intellectus, si ipse intellectus, ea intelligens, futurus erat illa, ut qui opinabantur simile simili cognosci. Verum si non quævis intellecta intellectus futurus erat, ut certum est, & Arist. 3. de Anima, text. comment. 37. dixit, sed tantum quibusdam accidentibus ducentibus in cognitionem rei intellectæ, immutandus esset intellectus, ut intelligeret, ut sensus cum sentit, non video undè necesse esset illum incorporeum futurum per hanc rationem Averrois.

Secundò, quod similitudine illa sensus exterioris, scilicet, visus, non suadet, quod si intellectus esset materialis, non cognosceret materialia, quin oppositum, putà, quod omnia, quæ ipse intelligeret, deberent apparere materialia. Nam ut oculus viridi perfusus colore per morbum, omnia existimat esse viridia, etsi vapore sanguineo oppletur, omnia quæ cernit, putat esse rubea, ergo intellectus materialis omnia opinaretur esse mate-

rialia ex ratione Averrois.

Tertiò, illa commentatoris ratione immaterialia non esset percepturus intellectus. Consequentia probatur. Quia si denudatum futurum est à natura rei intellectæ intellectus, cum ipse immaterialis sit, angelos, & animas separatas, ac tandem immaterialia omnia non esset percepturus. Puto hæc sufficere ad ostendendum malitiam consequentiæ: & hac improbari dimissa, examinemus veritatem suppositionum.

Prima nempe suppositio nihil, quod verum non sit, exprimit, nisi in ultimis verbis, si in rigore intelligantur. Legitur enim ibi, quod vires activæ in actu sint: quæ si hunc sensum efficiant, quod actu semper facultates activæ agunt, falsum esset. Nam vis activa ignis quantumvis valida, non semper agit, aut cum passum in totum simile sibi redigit, vel cum adeò rebelle actioni est, ut nihil possit in illum imprimere. Verum si non hunc sensum verba relata efficiant, sed quod facultates activæ sint in actu, id est, nihil ut agant, appetant, quàm passa sibi dissimilia minoris resistentiæ, quàm illa sint activitatis, certum, ac indubitatum proferunt.

Secundum tamen suppositum perquam falsum est: quia deceptus fuit Averrois, & fermè omnes usque in hodiernam diem, qui credidere id quod intelligitur, necessariò immutaturum esse facultatem intellectricem, ut quod sentitur, afficit vim senstricem, illaque similitudo causa erroris omnis fuit, ut ex antecedentibus patet. Quippè omnes noverunt, multa sentiri, quæ in nobis sentientibus nihil inferunt: ac quod illa, quæ verè intelligibilia sunt, cognitio antecedentibus intelligantur, ipsis, quæ intelliguntur,

tur, nihil inferentibus in intellectum, nisi natura animæ tali existente, quod non possit antecedentibus cognitis, non sic se habere, ut conclusionem auditam non cognoscat, nulla re, præter antecedens, concurrente ad conclusionis cognitionem, sed tantum animam taliter tunc se habentem post cognititas præmissas, qualiter non se habebat, dici cognitionem conclusionis, & cognoscens, ut lapis ab alto cadens, sursum resiliens, resilit, quia ab alto ceciderat, & dicitur resiliens, & resultus. Cognitum autem, aut rem extrinsecam esse in veris intellectionibus, aut rem fictam in falsis, & deceptorii intellectionibus quoque dicimus, quod, ut supra dixi, causa est, ut non sit bona illatio, aliquid est cognitum, ergo est. A propositione de tertio adjacente, ad propositionem de secundo, quia arguitur ibi à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter. Esse enim cognitum, est, sicut esse pictum. Et ut non sequitur, pro avus meus est pictus, ergo est, ita non sequitur, est quid cognitum, ergo est. Oportet relatum decretum, etsi sæpius dictum sit, iterum dici, & memoriæ committi, quod omnium errorum, tam de universalibus, quam de intellectu agente, & possibili origo, fons, & ortus ignorantia hujus placiti fuit. His, ut opinamur, sufficienter dictis, & ratione, ac suppositionibus Averrois decenter impugnatis, superest vim roborationis quoque hujus rationis ostendere invalidam, ac cassam esse. Roboratio hæc erat: [Et debes scire, quod illud, quod dedit hoc, necessario est, quia ista substantia est. Et quia recipiens formas rerum materialium, vel materiales, non habet in se formam materialem, scilicet, compositam ex ma-

teria, & forma. Et nec est etiam aliqua forma formarum materialium. Formæ enim materiales non sunt separabiles, neque est etiam ex formis primis simplicibus. Illæ enim non sunt separabiles, & non recipiant formas nisi diversas, & secundum quod sunt intellecta in potentia, non in actu. Est igitur aliud ens à forma, & materia, & congregato ex his.]

Quis patietur ulterius progredi in lectione hujus Authoris post perfectam hanc roborationem, quæ omnibus aliis commentis ejusdem fermè illustrior est? In primis nempe verbis petitur ab eo principium. Supponit enim illud, quod intelligit, necessario substantiam esse, cum de hoc non sit exigua disceptatio inter aliquos Philosophos, ac Medicos. Galeno enim nonnumquam visum est, temperaturam cerebri esse mentem ipsam, id est, rationalem animam. Secundo, quia implicat id, quod post dicit, non habere illam in se, id est, non esse illam substantiam formam materialem, scilicet, compositam ex materia, & forma. Nam impossibile est aliquam formam esse compositam ex materia, & forma. Illud enim, quod materia dicitur, quam maximè differt à substantia formæ, & ingredi in sui compositionem non potest, plusquam lapis manens lapis ingredi compositionem equi: utraque enim disparata adinvicem sunt, de quibus in antecedentibus, cum egimus de materia prima fuse disceptavimus. Etiam aliud, quod dicit, fermè nullum sensum efficit, illud est. [Et nec est etiam aliqua forma formarum materialium. Formæ enim materiales non sunt separabiles.] Quia si per hoc, quod forma aliqua sit separabilis à materia, id est, subjecto, cui inest, posset recipere alias formas materiales:

anima humana, quæ separabilis est, posset recipere formas materiales, quod insigne mendacium est. Et si id non velit, sed quod tantum formæ, quæ separabiles à materia sunt, possint recipere simulachra rerum materialium, falsum diceret, quod bruta, & aer continens res corporeas, simulachra earum recipiant, & non ob hæc possunt sine propria materia esse. Ultimum non minus absurdum, quam antecedentiā est. Illud est: [Quod intellectus non possit esse aliqua forma simplicium, id est, elementorum.] Rationem cuius rei dicit esse, quod illæ elementorum formæ non sunt separabiles à materia: & quod non recipiant formas nisi diversas, & non ejusdem speciei cum propriis. Et quod non recipiant illas, nisi secundum quod sunt aptæ intelligi, & non ut actu intellectæ. In quibus omnibus, meo iudicio, delirat. Nam in prima ratione iterum petit principium. Redditurus quippè rationem, cur intellectus sit separabilis à materia, & non formæ aliorum mistorum ab homine, aut ullorum simplicium elementorum, dicit, quia formæ elementorum non sunt separabiles à materia, idem per idem explicando. In secundo contradicit illis, quæ superius dixerat. Reddiderat enim rationem, cur intellectus non poterat esse forma corporea, dicendo, quod si talis esset, non posset alias formas recipere: hic confitetur, quod etsi elementares formæ sint corporeæ, possent tamen alias formas, puta mistorum, recipere. Tertium movet dubium, quod non dissolvit. Nam si intellectui sufficit, ut intelligat aliquid, formam illius recipere, cur formis elementorum non permittitur, per receptionem formarum mistorum mista intelligere? Sufficiant hæc ad impro-

bandum huius commenti indoctas sententias, quæ non tantum relatis explodi potuerunt, verum, & mille aliis modis improbari valebant, & transeamus ad ejusdem Averrois rationes alias examini subji- ciendum.

Et post relata illud, quod in commento 5. ejusdem tertii de Anima, legitur, discutiatur. Cujus commenti seriem universam si transcriberem, ex improbatione tantum errorum illius, possem librum justæ magnitudinis condere. Nam ibi unicum universis hominibus intellectum esse, probare nisus est Averrois: quod quantum veritatis habeat, vel quibus fundamentis illud innitatur, paucis dicam. Nec explicitè vobis lectoribus rationes, & sententias huius commentatoris proponam: quamvis ut id assequer, non exiguam operam impendi quod non bis, tervè à me lectus per diversa temporum spatia fuerunt huius Authoris de hoc sententiæ, sed millies, ut inquit, perlectus, adeò tenebrosus, & confusus in postremis ut in prioribus cernebatur. Postquam enim retulit, quid Alexander Themistius, Abubacher, & Avenpace de re hac scripserant, suam explicuit mentem, tanta caligine offuscatam, & similitudinibus quibusdam adeò indoctis illustratum, ut si reprehendere illum de aliquo errore in certo loco scripto accingor, statim se offert alius, ubi oppositum dixisse videtur: quo sic se habente, quam dilucidè constat doctis viris, illos, qui in solvendis huius Authoris contradictiones tempus, & chartas consumpserunt, litus arasse. Incipiamus ergo duo tamen, vel tria ex his, quæ colligi minùs ineptè possunt ex lectione huius Authoris, narrare, adducendo ex relato commento 5. sectionem quandam, quæ hu-

hujusmodi est. [Quæstio autem discens, quomodo intellecta speculativa erunt generabilia, & corruptibilia, & agens ea, & recipiens erit æternum: & quæ est indigentia ad ponendum intellectum agentem, & recipientem si non est illic aliquod generatum, illa quæstio non contingeret, si non esset hoc aliquid, quod est causa esse intellecta speculativa generata. Modo autem quia ista intellecta constituuntur per duo, quorum unum est generatum, & aliud non generatum, quod dictum fuit in hoc, est secundum cursum naturalem: quoniam, quia formare per intellectum, sicut dicit Aristot. est sicut comprehendere per sensum: comprehendere autem per sensum perficitur per duo subjecta: quorum unum est subjectum, per quod sensus fit verus, & est sensatum extra animam: aliud autem est subjectum, per quod sensus est forma existens, & est prima perfectio sentientis: necesse est etiam, ut intellecta in actu habeant duo subjecta: quorum unum est subjectum per quod sunt vera, scilicet, formæ, quæ sunt imagines veræ. Secundum autem est illud, per quod intellecta sunt unum entium in mundo, & istud est intellectus materialis. Nulla enim est differentia in hoc inter sensum, & intellectum, nisi quia subjectum sensus, per quod est verus, est extra animam, & subjectum intellectus, per quod est verus, est intra animam. Et hoc dictum est ab Aristotele in hoc intellectu, ut videbitur post.] Cujus commentum prior sententia, ut videtur, rationem exhibet dubii cujusdam quasi ab expositoribus Aristotelis, illudque erat: Qualiter possit contingere universa, quæ speculatione intelligit homo, esse generabilia, & corruptibilia. Generabilia, cum de

novo, quæ ignota erant, discuntur, ut cum hæc: Diameter est incommensurabilis costæ, quæ ignota est imperitis geometriæ, discitur ab aliquo, qui eam ignorabat. Corruptibilia, cum oblivione alicujus præmissæ, ignoratur probatio conclusionis prius scitæ, unde ipsa, quæ sciebantur, corrumpuntur, agente intellectu, & recipiente intellectu, quem alio nomine materialem intellectum appellare est solitus existentibus æternis. Ex quibus verbis, quod elicitur primum est, dubium illud ortum trahere ex quodam fundamento, quod Averrois non probat. Supponit enim intellectum agentem, & patientem esse æternos: quod cum præcipuum sit, & quod tantum fermè indagare nifus est Aristot. per totum tertium de Anima, non ab eodem plus probatur, quàm si supposuisset hanc: Si ab æqualibus æqualia demas, & quæ remanent sunt æqualia. Supponere quippè quod probandum est, non exigua dementia dici potest. Secunda autem sententia quandam rationem dubio relato exhibet, putà, quod non indigeret Aristot. ponere intellectum agentem, & recipientem, nisi aliqua essent intellecta genita, quæ etiam corruptibilia sunt. Ut hoc aliquid, id est, ut quævis singularia, quæ ab Aristot. hoc aliquid appellantur. Aut aliter possent illa confusa verba explanari, scilicet, quod non possent universalia intellecta, quæ incorruptibilia, & æterna ex sententia Aristot. 1. Posteriorum text. comment. 43. sunt nisi aliquid, quod esset singulare, id est, hoc aliquid, concurreret cum illis generibus, aut speciebus intellectis, quod esset causa corruptionis eorum.

Et ut solvat dubium (quamvis, quod solvere velit, asseverare non audeam) statim refert pauca quædam

dam verba, ac post per quamdam similitudinem intellectus, & sensus nititur absolvere quæsitum. Verba priora sunt, quòd quævis intellecta duplicem causam constituentem seipsa sunt habitura, alteram genitam, aliam ingenitam. Similitudo verò hæc est, quòd simile sit formare per intellectum, quod nos intelligere nominamus, ipsi comprehendere per sensum, quod nos sentire dicimus. Et ut comprehendere per sensum, id est, sentire, perficitur per duo subjecta, quorum unum est subjectum, per quod sensus fit verus, & est sensatum extra animam, aliud autem est subjectum, per quod sensus est forma existens, & est prima perfectio sentientis, necesse est etiam ut intellecta in actu habeant duo subjecta, quorum est unum subjectum per quod sunt vera, scilicet, formæ, quæ sunt imaginatæ veræ. Secundum autem est illud, per quod intellecta sunt unum entium in mundo, & istud est intellectus materialis, &c. Quæ jam duximus. Quæ similitudo adeò obscuris verbis exarata est, ut plures patiatur expositiones, quam Prometheus ille Poëticus poterat induere formas. Quid enim velit intelligere commentator per duo subjecta concurrentia ad sensationem, non adeò perspicuum est, verbis animadversis, ut complures sensus ex eis elici non possint. Illa enim oratio: [Quorum unum est subjectum, per quod fit sensus verus, & est sensatum extra animam.] Sic intelligi potest, videlicet, quòd sensus, cum nondum sentit, qui illum habet, non verus sensus dici possit, sed aptus sentire, sit nominandus. Et quòd objecto exteriori operante (qui verus sensus non erat) post verus sensus nominetur. Ac alia oratio sequens: [Aliud autem est subjectum, per quod sensus est

forma existens, & est prima perfectio sentientis.] Etiam consequenter ad antecedentis expositionem potest intelligi de facultate ipsa sentitrice, quam dicat esse primam perfectionem sentientis, & relatæ orationes, ut dixi, etiam alias expositiones patiuntur. Prior enim, & secunda oratio etiam intelligi possunt sic, ut objectum extrinsecum dicatur causa mediata, ut verè sentiens reddatur sensus, qui erat in potentia, & per speciem inductam ab objecto in facultatem sentientem, ipse sensus reddatur forma existens, id est, existens cum forma, putà cum specie, quæ forma accidentaliter est, & quòd illa sit prima perfectio sentientis. Existimo, quòd si plures expositiones harum orationum exararem, lectores fastidirem, ideò ad collationem intellectus cum sensu explicandum accedo, quam per verba sequentia Averrois expressit. [Necesse est etiam, ut intellecta in actu habeant duo subjecta, quorum unum est subjectum, per quod sunt vera, scilicet, formæ, quæ sunt imagines veræ. Secundum autem est illud, per quod intellecta sunt unum entium in mundo, & illud est intellectus materialis. Nulla enim est differentia in hoc inter sensum, & intellectum, nisi quia subjectum sensus per quod est verus, est extra animam, & subjectum intellectus per quod est verus, est intra animam.] In quibus verbis complura vitia committit commentator. Primò, quòd falsum supponit, cum dicit, in anima esse subjectum per quod intellecta sunt vera, cum sint extra animam etiam. Nam si cum objecta extrinseca intellecta sunt infinitæ res extrinsecæ concipiuntur (incomensurabilitatem enim hujus diametri ad costam, demonstrato quovis diametro ego intelligo, & hic,

qui adest diameter, verè dicitur à me intellectus, cum actualitèr illius incommensurabilitatem contemplor, & alia multa intelligibilia extrinseca actualitèr sic intelliguntur) non erat, ut quid fingeret, quòd formæ imaginatæ fuissent causa, ut intellecta essent vera: sufficisset enim easdem res exteriores assignare pro causa, qua ipsa forent intellecta, ut in sensu dixerat, ipsas res exteriores sensatas fuisse causam, ut sensus de potentia sentiendi redderetur actu sentiens. Et si non sine speciebus immutetur sensus, ut nec intellectus abstractivè cognoscens non sine phantasmatibus.

Secundò, quòd etiam aberrat in hoc, quòd putat esse aliquas formas repræsentantes intellecta, ut sensualia accidentia mediantibus suis speciebus sensui seipsa repræsentant: non intelligens illud decretum nostrum millies per hoc opus ductum, intelligibilia non mediantibus speciebus intelligibilibus intelligi, sed tantum ex natura rei, præcognitis aliquibus præmissis rerum singularium, animam ipsam cognoscere statim conclusionem universalem, vel particularem, quæ tunc intelligens, & intellectio dicitur, & est, re extrinseca verè intellecta existente, si verè & non deceptorie intelligit anima. Verum si aliter acciderit, deceptorie cognoscetur, quod non est. Nec plus inconvenit aliquid dici cognitum, & non esse, quam dici patrem meum à me cognitum, qui diu est, quòd functus vita fuerit. Illa enim quæ falsa sunt, & putantur ab aliquibus esse vera, & intellecta ab eisdem, non propriè intellecta appellari possunt, quòd propriè intelligi dicantur, quæ verè talia sunt, ut intelligantur. Quòd si quis hoc verbo aliter quam nos hic

scribimus, uti volet, poterit quipè, & tunc esset disceptatio de nomine, si in re conveniret nobiscum. Quod autem ad rem attinet, hoc præcipuè est, intelligere aliquid, nihil aliud esse, quàm quandam certitudinem, seu fidem animæ (largè de fide loquendo) qua ipsi constat, rem, quam scit, sic habere, ut ipsa noscit, ut quando omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis scio, anima mea certa est ex demonstratione illius conclusionis, rem ita se habere, ut per illa verba significatur. Et quemlibet triangulum visum talem esse, ut tres anguli illius duobus rectis æquivalent. Quæ animæ notiones, & certitudines, nihil aliud sunt, quàm quidam modi habendi animæ, ut prædiximus.

Tertiò etiam delirat commentator suis similitudinibus ineptis nihil plus probans neque explicans ex his, quæ dicere, & probare, ac exponere orditur, quam si sine commento textus legeretur. Tandem quoniam multum immorari in huiusmodi increpationibus infrugiferum, ac insulsum est (indoctus enim gladiator cum docto à methodice certans, citra methodum eundem digladiare cogit, & magis multò hebetiorem hebetem efficit) ideò tantum illud famatum decretum ejus de unitate intellectus, paucissimis verbis explicabo, & quàm futili rationi innitatur, monstrabo, & ad aliorum authorum rationes diversas ducendum post hæc accingar, ut omnium authorum solutis rationibus, quas aliquid valere ad immortalitatem animæ asserendam opinati sunt, nostræ proponantur: quæ si palmam demonstrandi veritatem hanc de animæ nostræ permanentia post hominis obitum in tantum humano generi proficuum, ut paucis cedat, assequu-

quæ fuerint, non mihi, sed scientiarum fonti peremni gratiæ redantur. Quod si id non valeant, minimè propter hoc inferior, hæc conando, aliis philosophantibus evadam, quod peiorem sortem habere non potero, quàm illam, qui nihil eorum, quæ aggressi in hac re sunt, assequi potuerunt. Et quamvis dubius de firmitate nostrarum rationum ex relatis verbis censerè possim, lector non desperet me demonstraturum, Deo concedente, animæ rationalis æternitatem. Non enim à me illa prolata sunt, nisi ut de insolentia reprehendi non possim, si verba extollentia vim rationum nondum exaratarum jam nunc blaterarem.

Nihil reperio, quod expressius elici possit ex commento 5. citato, quo probari unitatem intellectus Averrois existimavit, quàm illud, quod propè finem illius prolixi commenti legitur, quod est: [Et cum intellectus materialis fuerit copulatus, secundum quod perficitur per intellectum agentem, tunc nos sumus copulati cum intellectu agente, & ista dispositio dicitur adeptio, & intellectus adeptus, ut post videbitur. Et iste modus, secundum quem posuimus essentiam intellectus materialis, dissolvit omnes quæstiones contingentes huic, quod ponimus, quod intellectus est unus, & multa, quoniam si res intellecta apud me & apud te fuerit una omnibus modis, continget quod cum ego scirem aliquod intellectum, ut tu scires etiam illud ipsum, & alia multa impossibilia. Et si posuerimus eum esse multa, continget ut res intellecta apud me, & apud te sit unum in specie, & duæ in individuo, & sic res intellecta habebit rem intellectam, & sic procedet in infinitum.] Quæ verba cortice tenuis, ac

Tow.I.

medullitus animadversa, nihil aliud significare videntur: quàm quod ex copulatione, id est, conjunctione & unione intellectus materialis (quem, quid sit, numquam satis expressit Averrois) cum intellectu agente, quem intelligentiam quandam esse fingit, si nonnulla ejus verba perpenduntur, resultat unum, quod, unum, & multa dici potest. Qua unitate & multitudine putat evadere omnes rationes adinvicem contrarias de intellectus actibus, & de ipso intellectu. De quarum rationum vi, mox agemus, dum primum discutiamus, utrum aliquid conferat illa compositio, ad solvendum objectiones de intellecta, & quod nihil illa compositio possit, paucis ostendam.

Primo si propter hoc, quod ex intellectu agente & materiali, qui multiplex est, ut homines singulares multiplices sumus (cui enim vis homini inest suus materialis intellectus) opinatus sit commentator evadi objectionem, quæ opponebat, quod si intellectus esset unicuique, tunc ea, quæ ego intelligo, & tu etiam intelligeres, ac alia, quod si intellectus esset multiplex, res intellecta ab uno, & res intellecta ab alio, aliquid commune haberent quo convenirent, & sic essent unum in specie, & duo, vel plura in individuis, & processus in infinitum, notoriè Averrois decipietur. Nam aut intellectus hic materialis est, qui sentit, aut agens intellectus, aut neuter, sed aggregatum ex utrisque (ut calefactionem & ascensum sursum, quæ ab igne fiunt, à composito ex materia & forma fieri dicunt, & non à materia tantum, nec à forma solum) sed horum quodvis dicatur, commentatoris assertio falsa erit, ergo ipse deceptus est. Consequentia est nota, & antecedens probatur. Si enim

li 2

fin.

finxeris intellectum materiale esse, qui intelligit, en quod res intellectæ erunt multiplices ad multiplicationem rerum intelligentium & intellecta aliquid commune habebunt, & processus in infinitum occurret. Si dicatur, intellectum agentem, qui unicus sit in omnibus hominibus, intelligere, jam manifestè elicietur aliud impossibile, nihil posse intelligi à Petro, quod non intelligatur à Joanne, & cæteris hominibus. Consequentia est manifesta. Nam si eadem res numero in omnibus hominibus est, quæ intelligit, implicaret aliquid sciri ab uno, quod non sciatur ab alio. Ut si ego essem omnes homines, Petrus, & Joannes, & cæteri, impossibile esset aliquid scire ullum ex aliis hominibus, quod ego non novissem. Si tertium asseveretur, putà, aggregatum ex utrisque intelligere, & nullum ex intellectibus seorsum fore intelligentem, manifestè inferretur, differre intellectiones meas à tuis, & sic multa numero esse, & specie unum, ac processus ille in infinitum, quem vitare comment. procurabat, se offerebat. Et quod sequatur illud, patet. Quoniam etsi intellectus agens, seu quivis alius, esset unicus in omnibus hominibus: si ipse non esset, qui intelligeret, sed aggregatum ex eo & materiali: cum hæc aggregata sint tot, quot intellectus materiales, intellecta subjectivè in diversis aggregatis existentia, necessariò distincta futura erant, quod, ut audistis, quam maximè apud commenta inconveniebat.

Etiam misceri duos intellectus, & unicum numero constituere, impossibile esse manifestum est. Nam si ambo intellectus sunt substantiæ indivisibiles, natæ per se subsistere, impossibile videtur alterum alteri posse sic conjungi, ut faciant unum,

plusquàm duo Angeli, vel Archangeli, nam aut alter alteri, ut materia deserviret, & hic in potentia ad illum suscipiendum esset, cum illo careret, & in actum per aliquod agens reduceretur, ut elementa habilia suscipere misti formam redduntur per debitam commistionem, actu illam recipientia. Sed elementa tunc nihil quod præfuerat, & actu prius aliquid esset, suscipiunt, sed misti formam, quæ tunc tantum esse incipit: & sine illa elementari materia esse non potest, ergo hic unicus intellectus, qui cum humanis unus sit, si cum Petri intellectu, qui sibi est materia, unus sit, nunc primùm esse incepturus erat: & desinente esse Petri intellectu, & ipse desiturus erat. Quod accidere, ultra hoc, quod sit impossibile, adversatur hypothesi commentatoris, qui credidit, jungi intellectum illum unicum cum quovis noviter creato, & præcedere illum, ac alios omnes, & prius illis (qui creantur) esse. Etiam in homine quovis essent duo individua rationalia, nam ex corpore & anima rationali (quæ sive sit alterum ex illis duobus intellectibus, qui commiscentur, sive non in opinione commentatoris, nihil interest) unum constituitur individuum, putà homo: & ex intellectibus illis, quæ se habent, ex confessis, ut forma & materia, aliud quoque conficietur: ergo duo, quod intuleramus.

His, quæ audistis, sufficienter improbasse fictionem commentatoris existimo: quapropter plures rationes adducere, ut ipse improbetur, incassum videtur. Ad ergo examinandum vim suarum, quibus compulsus fuit relatam miscellam intellectuum fingere, præparor. Et cum illæ duæ tantùm sint: altera, qua inconvenire existimat, esse unicum intellectum in omnibus homi-

nibus, quia sequetur quemlibet hominem sciturum, quæ alii novere: quam rationem sufficienter demonstrare impossibile illud, quod infert, probavimus: ac alia, qua sequi dixit, quod si intellectus, qui intelligit, esset diversus, prout homines distincti sumus, sequeretur plura intellecta à diversis intellectibus, aliquo uno participantia, esse unum, & sic processum in infinitum. Hanc nullius momenti esse, ostendere cogimur, cum adversus nos militet, qui asseveramus, quemlibet hominem proprio intellectu non distincto re ab ipsa anima participare.

Et quod hæc ratio inutilis sit, ex hoc patet. Nam non ob id, quod diversi intelligunt unicam rem singularem, sequitur ipsam esse plura. Stat enim Petrum cognoscere Sortem, & Joannem cognoscere eundem, & non quia diversæ numero sunt Joannis & Petri notiones, inferendum est, Sortem cognitum plura futurum. Ergo à simili etsi confiteamur, nos intelligere aliquod unum, quo omnes homines conveniunt, & alios homines idem etiam intelligere, sequitur, intellecta distincta esse non enim diversitas actuum attestatur, diversa esse objecta. Diversa enim est visio mea, qua Lunam video, à visione tua, qua eandem conspicias, & tamen non ob hoc Luna diversa est.

Etsi enim fingeretur specie intelligibili, cognoscere animam, quod falsum est, ut probavimus, non inconveniebat esse plures species intelligibiles, quibus universale unicum existens nosceretur. Diversum enim est phantasma, quo à me abstractivè noscitur pater meus, à phantasmate, quo idem noscitur à sorore mea, nec ob hoc pater meus distinctus est à seipso. Et ut retro docuimus, illa cognitio

universalis ficti ab intellectu non plus testatur, esse illud aliquod ens, quàm notio chimæræ testatur esse ipsam aliquam entitatem. Demus ergo, ut dixi, esse plures species intelligibiles, quibus universale à diversis hominibus intelligatur, certum est quod etsi unicus conceptus elici posset, quo convenirent illæ diversæ species intelligibiles, non ob id sequetur per eandem animadversionem, aliud, ac aliud, quo communicent, eliciendum, nisi per diversam & diversam reflectionem ipsius intellectus reflectentis se supra suos actus: sed hunc in infinitum processum posse fieri à quovis intelligente nemo negat, ergo illud, quod esse inconveniens, commentator existimavit, nullum erit, neque erat, ut quid fingeret illud impossibile de miscella intellectu, ut fugeret, quod vel simile omnes fatentur. Quis enim negat, posse quemlibet intelligentem (animal verbi gratia) universale, reflecti supra suum actum, & intelligere se intelligere: ac iterum, si velit, posse reflecti supra illum actum reflexum, & actus reflexi notionem habere: & sub inde quoque actus reflexi, reflexi etiam intellectionem habere, & ut dixi, in infinitum procedere, attamen omnibus illis intellectionibus plusquàm unum universale non intelligere. Quod si extra intellectum cognoscentem esse posset in rerum natura, ut non potest, non ob id etsi à mille hominibus millesimis reflexionibus, & quibusvis convenientiis universalis noti ab uno cum universali noto ab alio nosceretur, plusquàm unicum esset. Sufficiunt hæc, etsi pauca sint, ad confutandam imbecillam illam rationem barbari commentatoris, dignus potius deinceps caliginator appellari, quàm expositor. Nescio enim unde tan-

tanta dementia authorum mentibus indita fuerit, qua usque in hodiernam diem compulsi sint, adeo hominem hunc suspicere, ut parem acerrimo Aristoteli efficiant, & librum integrum dicatum contradictionibus, & concordis tantum hujus conderint, quem paucissimis chartis clausurunt. Voco paucissimas eas, quæ non adeo exiguo numero pauca sunt, ut mediocrem molem non obtineant. Quod si omnes loci, ubi ipse sibi contrarius est, adnotarentur, defuturum papyrus existimarem. Et certe inter omnia, quod plus mihi displicet, confusæ sententiæ ejusdem sunt: quæ potius hariolando, quam aliter, intelligi valent (fortassis quod ego hebes sim) Quamquam mendacia, quibus ipse passim deprehenditur, non exigua sint. Suspicio quippe ego de Averroi, & cæteris Saracenis agentibus de re physica, & medica cum indocti linguæ Græcæ, & Latinae fuerint: quibus duabus scientiæ tunc & nunc præsertim exaratæ erant, quod non parum se fecisse existimabant, si aliorum authorum scripta callebant, aliquorum interpretum indoctorum in facultate, aut in lingua munere fungentes: qui cæci, cum essent duces cæcorum, in foveam Arabes præcipites egerunt.

Rationes trium Authorum, quorum nomina audistis, quibus animæ rationalis peremnitatem probare illi existimabant, solvimus. Superest diversorum, & sine nomine dicendorum nonnullas scribere, & has quoque dissolvere. Omnia enim argumenta, quæ in hunc usum usque in præsens tempus composita sunt, exarare, immensi laboris opus esset, & adeo infrugiferum, ut nullum plus. Si enim solutis rationibus, quas audistis, & dicendis, nullæ supersunt, quæ ullius vale-

ris sint, ut quid illæ referentur, nisi ut chartas, & papyrus absumamus?

Aristotelem inter alios Authores non recensuimus, quod rationes, quæ in libris de Anima ipsam esse immortalem ostendere videntur, Paraphrasis nostra super relatis libris esse pauci momenti superficie tenus considerata palam ostendunt, & quæ vigorem ullum habent, scribendis intelligetis. Est ergo vulgi physicorum (ita enim has rationes nominare placet) ratio prima hæc, ommissis illis, quæ ortum trahunt ex distinctione reali intellectus agentis, & possibilis.

Omne, quod nullo corporis vitio senectutis, aut morbi, languescit, aut imbecillum fit, à corpore, & omni corruptione immune fore, rationi consonum est. Cum quamcumque generationem, & corruptionem alteratio ulla perpetuò præcedat, nihil enim subito, hoc est, per ultimum instans sui esse, desinere esse, potest. Sed anima rationalis est hujusmodi, ergo hæc cælestis naturæ, æternæ nempe, futura est. Major nota esse videtur. Minorem eventus quamplures probant. Multos certe in ultima senectute constitutos novimus adeo exactè cernentes, ut cum juvenes erant. Et alios consistentes mediocri memoria fruenter audivimus: qui cum primam senectam adepti sunt, ubi vires labefactandas esse sperabant, memorandi facultate vigoroſiores sunt effecti. Quæ non aliundè ortum trahere possunt, quam ex hoc, quod etsi aliquarum functionum instrumenta vitientur, indeque illæ animæ operationes imbecillæ reddantur, aliæ quæ instrumentis vigentibus exercentur, æquè perfectæ ut in juventute fiunt: quia anima ipsa nequaquam labefactata est, nec comminui potuit. Si enim hæc

hæc corruptibilis foret, per senium, vel gravem morbum imbecilla reddenda esset, quantumvis vigerent instrumenta. Hanc rationem non pauci valoris esse, quàm multi sunt opinati: quæ non tantum nullius esse vigoris ostendetur, verum quod de insigni imperitia Authorem ejusdem redarguat, facillimè monstrabitur.

Quippè quæ ignorantia major, quam proprietates substantiæ non noscere? De quibus in foribus logica, in prædicamentis scilicet, agitur: quarum una est, ipsam non recipere magis, aut minùs. Hoc est dictu, ita Sortes, qui est substantia, est homo, quod neque Petrus, neque Joannes, nec ullus alius homo est plus homo, quam Sortes. Ac sic equus Bucephalus est equus, ut nullus plus, neque minùs eo, sit equus: neque ipse in juventute, aut senectute sit plus equus, quam statim à partu. Substantia enim equi, id est, forma substantialis ejusdem, & sua elementaris materia, ex quibus duabus partibus equus constituitur, non sunt intensibiles, nec remissibiles, ut neque materia elementaris humana, neque forma ejus, quæ ejusdem anima est.

Quibus sic se habentibus, quæ ratio est ad probandum animæ æternitatem, ostendere ipsam servare naturam communem omnibus formis substantialibus, non posse, scilicet, imminui eam essentialiter per morbum, aut senectutem? Certè eadem ratione magnetis, & ferri, & lapidis, ac ignis, & quorumvis animatorum, & inanimatorum formæ essent appellandæ æternæ. Et tandem quarumvis substantiarum corporalium formæ incorruptibiles fuissent. Omnes enim quamvis esse non desinant per ultimum instans sui esse, quod instans transmutatio-

nis tribuitur posteriori passioni, desinunt tamen per primum instans non esse, in tempore antecedente illud instans, dispositionibus illis corruptis, quibus formæ, quæ abjiciuntur, conservabantur. Certè si senescentis magnetis vis trahendi ferrum labefactatur, non sibi id accidit, quod forma substantialis ejusdem sit remissa, sed quod dispositiones (quibus illa vis intensibilis, & remissibilis exercetur) sunt remissæ. Et quorumvis compositorum substantialium vires propter relatam causam languent. O quam longi circuitus, & inscii ambages animæ senescentis propter cordis senium relatis benè intellectis tolluntur! Hac ergo ratione soluta, negata majore, ut falsa velut ostensum est, ad alia solvendum transeamus.

Item ut solis lumen in aërem immissum perpetuum est, ratione tantum subjecti, cui inest, corruptibile: ita animæ accidere debet. Ipsa ergo ex sua natura æterna erit, quia non inest corpori, ut accidens, velut lumen: cum omne accidens posterius corpore sit, & anima non corpore posterior, sed prior sit. Etiam quod universa accidentia cum subjecto, cui insunt, unum per accidens, & non per se constituunt, & sic ex anima, & corpore unum per accidens resularet, ut ex albedine, & corpore albo, quod satis insanum esset confiteri: ut faterentur, qui illam, ut lumen inesse corpori, dicerent.

Non miremini, si argumenta ista adduco citra logices methodos exarata. Sic enim ut legitis, vel deterius, dictata sunt à nonnullis Authoribus, qui non se indocte sapere, existimant. Ergo præfatum argumentum, negato antecedente, solvimus. Non enim lumen in aërem productum perpetuum plus est,

est, quam calor in igne, aut aëre existens. Capere enim non possum, undè sumptum sit, lumen aëris esse ex natura sua perpetuum, & quòd medium corruptibile sit causa suæ corruptibilitatis: nullis non videntibus, quòd aëre eodem manente, invariatoque viso, per Solis occasum corrumpatur lumen aëris: quæ corruptio non aëri corruptibili tribui potest, sed lumini ipsi, cujus natura talis est, ut à luce solari præsentem pendeat inesse, ac conservari. Certè ignis calor incorruptibilis potiùs dicendus esset, quàm medii lumen. Nam si frigiditas abesset, quamquam ejusdem genitor non adesset, numquam corrumpetur. Et fortassis propè Lunæ concavum ignis incorruptus à mundi initio invenietur. Quæ enim corporea accidentia pendent inesse, & conservari ab aliqua exteriori causa, meritò nata corrumpi, & corruptibilia dicenda sunt, ut lumen, & calor, vel frigus in subjectis contraria illis patientibus, reliqua non adeò, ut calor in igne, aut frigiditas in aqua.

Tertiò omnibus compertum est, calamitosa, & prospera ad mortuos pertinere: felices enim homines dicimus, non tantùm viventes, sed, & vita functos, quibus filii, aut nepotes, seu alii propinqui prosperum aliquod præter spem evenit. Ut infelices, infortunatosque eos, quibus proles scelesti, aut ulla infortunia patiens contingit. Sed id verum esse non posset, si statim à morte anima esse desiisset. Nihil enim superesset, quod capax felicitatis, aut miseræ dici posset: ergo animam permanere post obitum fatendum est. Aristotelem enim primo Ethicorum, etiam vulgaris opinionis esse attestantur ejusdem scripta, cum capit. undecimo referat, mortuis aliquid attinere vi-

vorum felicitates, & misérias.

Ratio hæc cùm nulli alio innitatur validiori cæmento, quàm vulgi opinioni, pauci valoris est adversum physicum, qui tantùm rationibus naturalibus in alterutram partium ducitur. Aristotelem certè credidisse animas perpetuas fore, quicumque ejusdem scripta rimatus fuit, tam moralia (ubi opinari potest, ob institutionem rectè vivendi assertum ab eo fuisse) quàm naturalia, facillè intelliget. Sed neque ob id credendum aliquid, quod ab ipso testatum sine ratione sit. Cum enim nos aliquando ejus authoritate fruimur, & suis placitis nostris sententiis favemus: non quòd ipse dixerit, credendum esse jubemus, sed quòd illud si à quovis inficiaretur, à nobis facillimè verum esse ostenderetur.

Quarta. Hominum portiones quasdam esse divinæ naturæ, non paucæ functiones humanæ ostendunt. Prudentia nempe eorum, qua futura prævident, & ingenii acumen, quo abdita naturæ callent. Et voluntatis imperium, per quod honesta injucunda turpibus mulcentibus præferunt, divinitate participantem mentem esse palàm ostendunt. Et cùm Deus ipse æternus sit, rationi consonum erit, mentem portionem ejusdem etiam æternam esse.

Porrò nulli, qui testantur, mentem esse portiunculam Dei, explicite proferre possunt quicquàm, quod vero consonum sit. Nam aut Deum fingunt esse quantum, & aliquam sui partem mentem humanam esse credunt. Et ii, ut qui delirant, audiendi non sunt. Aut putant, divinam perfectionem esse aliquorum graduum finitorum, aut infinitorum, & aliquem ex his gradibus esse humanam animam opinantur. Et non minùs delirium est.

Quòd

Quodd si ita esset, sequeretur infinitè perfectam esse humanam mentem. Consequentia patet. Quodd qui vis gradus cujuscumque qualitatis æquè perfectus est essentialitèr, ut tota qualitas. Unus quippè gradus caloris non perfectior, nec imperfectior essentialitèr est, quàm summus caloris gradus, etsi entitativè perfectior sit summus calor, quàm unus gradus, ut ignis pedalis essentialitèr æquè perfectus est, ut universa ignis sphaera, etsi ipsa superet pedalem ignem in multitudine formæ. Ad cujus similitudinem mens humana, quæ portio est divinæ ex adversorum assertione, essentialitèr æquè perfecta, ut divina, futura erat. Sed divina est infinitè perfecta, ergo humana, quod probare nisi sumus. Et cum consequens hoc sit falsum, planum restat antecedens, ex quo, sequitur, falsum esse: ideoque antecedens illud negandum.

Quinta. Quæcumque passionibus linearum unius speciei demonstrantur de certis lineis, eadem intelliguntur de quibuscumque illius speciei. Ut conchoides lineas semper approximari rectis, ac numquam cum illis concurrere eadem scientia à me, & à Nicomede earum inventore scitur: (quamquam sensus, quo percipiuntur lineæ conchoides à me depictæ, diversus sit à sensu, quo perceptæ fuerunt à Nicomede: nam illæ breviores, aut longiores, quas ego pinxi, & in alia area papyrea, vel lignea quàm istæ sunt depictæ.) Sed identitas illa scientiæ meæ, & Nicomedis non aliundè ortum trahere potuit, quàm ab æternitate subjecti scientiæ, quod subjectum anima intellectiva est: ergo illa perpetua erit, quod probare adversus volebat.

Hæc ratio jam inter Augustini rationes (quamquam aliis terminis)

Tom. I.

ducta, & soluta est. Non enim scientia mea est eadem numero cum Nicomedis scientia. Nam cum scientia actualis sit modus habendi animæ talis, aut talis, non distinctus ab ipsa anima, ut animæ diversæ sunt, ita, & modi illi distincti erunt: dicuntur tamen idem non numero, sed specie. Et, ut sæpius dixi in antecedentibus de animæ intellectivæ actibus loquens, non perpetua est passio illarum linearum conchoidarum, quas conspicebat Nicomedes, namque illarum passio ipsis deletis evanuit, ut subjectum ejusdem perlituram, vel abrasionem aufertur. Cum enim æterna scientia aliqua humana esse dicitur, sub conditione æterna esse credenda est, in hoc scilicet, sensu: Si tales lineæ fuerint, talis passio illis accidet. Si tale animal fuerit, tali definitione explicandum erit. Sensus quoque ejusdem objecti singularis idem specie est in Sorte, & Platone, numero tamen differens utriusque sensatio est. Tandem in forma ad argumentum respondebo, negatur major pro parte illa, quæ asserit, eadem scientia passionem illarum linearum conchoidarum esse scitam.

Solutis rationibus hujus innominati Authoris nonnullis, alias quoque, quas validiores esse existimat, solvamus, & sit sexta, quæ sequitur.

Sensibilia, quæ tantum potentia sunt intelligibilia, reddi non possunt actu intelligibilia, nisi ab aliquo talia fiant, ut neque colores sensibiles sunt, nisi à lumine tales reddantur. Sed hic, qui commutat sensibilia in actu intelligibilia, intellectus agens est, qui tantæ facultatis particeps esse, nisi æternus esset, non posset: ergo æternus intellectus noster erit, qui ab anima non distinguitur.

Kk

Hoc

Hoc argumentum innititur vestustæ opinioni de modo intelligendi, quæ fati in antecedentibus improbata pag. 67. superest, idè improbatione illa solum sufficenter esse existimans, de inepta similitudine sensus, & intellectus tantum agere unico verbo volo, & hujusmodi sit. Quod si putasset Author relatæ rationis, quam Aristot. adscribit, sensibilia objecta omnia indigere aliquo, quod actu sensata ea efficiat, quod videat colores sine lumine non sentiri, falsa proferet, cum cæterorum sensuum objecta auditus, tactus, & aliorum, non hoc indigeant. Si tamen hoc tantum visui competere credit, ut verum est, cur non calluit, posse intelligibilia intelligi absque intellectu agente, ut reliqua sensata seipsis immutant citra lumen?

Post hæc est ejusdem, qui præcedentem composuit, ratio hujusmodi, quam etiam Aristoteli tribuit, esseque proximam demonstrationi autumat. Intellectus agens perfectio est patientis, atque omnium eorum, quæ sunt in homine, immò perfectior ipso patiente: cum igitur patiens jam sit separabilis, agens in quam ipse erit separatus. In uno quoque enim entium genere, in quo multa secundum ordinem constituentur, quæ propter aliud, & ad consequentiam talia sunt, necessarium est ad unum, quod sit per se tale, devenire. Sed ostensum est omnia in homine quæ cognoscunt, quodam immortalitatis, ac divinitatis genere participare, igitur oportet illud esse, quod per se tale sit. Neque verò est ulla perfectio major patientis intellectus dignitate, quæ non sit absolute immortalis: ille enim jam separabilis esse conceditur, nec quicquam obstare, quin separetur, utitur toto corpore, ut organo, quia nullam par-

tem habet illius præcipuam, est enim absolutus: quia tamen nec substantia quædam est: nec sine corpore, tamquam objecto intelligit, etsi natura propria sit immortalis, non potest à corpore separari. Quam nam igitur majorem agenti perfectionem dabimus, ut intellectus hic non sit verè immortalis: manifestum est etiam, omnia illa ex hoc pendere, igitur hic ipse per se talis erit, vel ex alio rursus pendet, ac si pendet, & substantia est, nihilominus æternus est. Quod enim ab æterno profuit, si substantia sit, æternum est. Nam si lumen Solis esset substantia, sicut est accidens, indubiè æternum esset, parit tantum quia substantia non est. At verò intellectum esse substantiam declarat hoc quod movet, & agit non tamquam instrumentum. Si enim calor per se ageret, utique esset substantia: sed non calor agit, verum calidum. Est etiam homo absolutum animal, neque ullius exterioris indigens, quare intellectus suus per se talis est, & non alterius causa. Hic autem agens quonam pacto etiam si ab alio pendet intellectus agens, in nostra hic erit potestate? Quare relinquitur, ut hæc substantia in nobis sit, & immortalis. Post quæ verba conditor subdit. Hanc ob rationem, quæ certè si non est demonstrativa, attamen omnibus argumentis, quæ in contrarium sunt adducta, validior, etiam simul sumptis, longè est, ac plusquam probabilis Philosophus quasi gloriabundus toties repetit ubique tanti inventi memor, mentem solum verè immortalem esse, solum immarcescibilem, extrinsecus venire, neque unquam mori.

Quam rationem, sit ut Logicus brevis, & expeditus, cathgoriceque respondens absolverem, unico ver-

verbo negando consequentiam, ac consequentias, & etiam antecedentia nonnulla ex multis, quæ in illa ratione coacervata sunt, esset sufficienter soluta. Neque haberet adversus, quo nos convinceret, monstrando suam rationem collectam esse, in tali, aut tali modo, aut figura, cum nulli methodo logicæ innitatur ipsa: & non tantum quatuor terminis constet, verum, & innumeris, nulla debita connectione connexis. Verum ut expressius defectum rationis relatæ ostendam, nonnulla ex his, quæ ut antecedentia assumit, & alia, quæ ut consequentia infert, sigillatim examinare volo. Et primò illam priorem sententiam: Intellectus agens perfectio est patientis, ac omnium eorum, quæ sunt in homine. Quam manifestè falsam esse, ut ab Authore isto intelligitur, ostenditur. Nam hic putat duo realiter distincta esse, intellectum agentem, & patientem, seu possibilem. Quæ fictiones, & nugæ à nobis in antecedentibus sufficienter sunt improbatæ: ostendentes animam ipsam rationalem utroque nomine frui, prout distinctis modis essendi afficitur. Consequentia quoque illa, intellectus passibilis separabilis est, ergo agens est separatus. Multis modis peccat. Primò, quòd non video, qualiter hic scriptor potuit aptare nomenclaturam intellectus separabilis entitati illi fictæ appellatæ intellectus materialis, seu passibilis. Si enim illa entitas non posset separari, ex ejusdem assertis: qualiter potuerit dici separabilis, quæ numquam potuit separationis actum reduci, impossibile videtur docente Aristot. 2. Physic. text. comment. 62. & 1. de Cælo, text. comment. 32. frustra esse potentiam, quæ non reducitur ad actum. Etiam demus ei illud figmentum,

ut si verum esset, nominari posse intellectum separabilem eundem, quem passibilem nominamus, & quæram ab eo, undè infertur aliud, quod subdit: ergo agens est separatus? Nam quamquam esset major perfectio illa, quam prior intellectus possibilis, non erat ob id augenda agentis intellectus perfectio in illud genus perfectionis, ut scilicet, esset separatus, cum innumeræ aliæ esse possint perfectiones, in quas ascendere citra separationem posset.

Missæ hac fragili consequentia improbari, etiam aliud, quod in eadem ratione subsumitur, falsum esse ostenditur, putà, intellectum uti toto corpore, ut organo, quia nullam partem habeat, ut ille inquit præcipuam ad intellectionis actus exercendos. Nam si verum est, quod millies in hoc opere ex 3. de Anima Aristot. adduximus, & experimenta testantur, esse certum, oportere intelligentem phantasmata speculari, non pede, nec manus carpo, neque calcaneo verè dicere poterimus, intellectum uti ad intelligendum, sed tantum cerebro, ubi viget facultas illa, qua absentia abstractivè noscuntur. Aliud quoque quod sequitur, quòd omnia alia ex eo pendeant, ergo hic per se talis est, vel ab alio pendeat, etsi pendet, & substantia est, nihilominus æternus est. Quod enim ab æterno profluit, si substantia sit, æternum erit, non parum confusum est. Quid enim velit dicere verbis illis, omnia alia ex eo pendere, non exprimit. Solus enim Deus est, à quo omnia alia ex eo pendeant. Etiam illa ultima consequentia: quòd si pendet, & substantia est, æternus erit, quòd ab æterno profluat. Manifestè falsa est: quasi non posset bruti substantia immediate pendere à Deo (hoc e-

nim videtur innuere hic Author) & quod illa paulatim decursu ætatis, vel morbo pereat, quod Deus non velit eandem particularitè ulterius servare, etiam immediate servando ipsam, & non plus concurrento cum eadem, quam ut illæ, & cæteræ causæ secundæ solitæ sunt convenire in conservationem alterius individui ejusdem speciei, qui morti obnoxius sit. Exemplumque illud de lumine, indoctissimum est. Dicere enim, quod si lumen Solis esset substantia, æternum esset: & quod non pereat, nisi propter subjecti corruptionem, & quia substantia non sit: falsum certè est, ut supra monstravi. Reliquum quoque, quod dicit, ostendi intellectum esse substantiam, per hoc quod non agit ut instrumentum, mera ineptia est. Primò, quod non probat ipsum non agere ut instrumentum. Secundò, quod etsi probasset, illa ratione non comprobabatur intellectum substantiam esse: cum multa, quæ agunt, ut instrumenta, sint substantiæ, ut Fabrorum omnia instrumenta ostendunt: & complura, quæ ut principalia efficiunt, sint accidentia: & inter alia, ut exemplo, quod ipse adducit, improbetur. Claro existens in aqua calida secundum complurium Physicorum opinionem, ut principale agens, & sine aqua calefacit extrinseca passa, & non ut instrumentum, & neque propter hoc dicitur nec est substantia. Ultimum quoque intolerabile est, putà, est homo absolutum animal, neque ullius exterioris indigens, quare intellectus suus per se talis est. Et multa alia, quæ infert, nulla debita connexionè ullius bonæ consequentiæ alligata. Si enim illa ullius valoris esset, etiam brutorum animæ separabiles forent, quod absoluta animalia sint, ut homo. Tan-

dem ratio hæc soluta, ac improbata, ostendit non ob eam sistendum esse in inquisitione rationis demonstrantis animæ perpetuitatem: cum hæc nihil profecerit, quod faciam ut promisi. Et ne tempus perdam, multas alias rationes prædicti Authoris, quas trahere possem, omittam, cum quæ recensitæ sunt, exigui momenti esse ostenderim. Neque quod nonnullos defectus in hujus docti viri scriptis repererim, contemnendus est, cum sit viri satis studiosus, & in utraque lingua, Græca, scilicet, & Latina peritus, & in Mathematicis doctus, & qui non oscitanter Medicinam professus fuerit.

Solutis rationibus hujus innominati Authoris, aggredior dissolvere alterius illustris rationem quandam, qua opinatur animæ immortalitatem demonstrari. Illa erat hujusmodi. Triplici conditione liberatur anima ipsa à mortalitate, receptione, & actione, & agendi modo. Ex receptionis modo, quod anima suscipiendo omnia, quodammodo sit omnia: ex hoc, quod ex intellectu, & re intelligibili fiat unum. Ex actione, quod lumen intellectus abstrahit, & illuminat, efficiatque, ut qui potentiæ intellectus dicitur, recipere possit omnia. Ex agendi modo, quod non sit addictus organo. Hoc ultimum ita esse, Græcorum autoritate, & Arabum, etiam Alberti Magni id consistendum attestatur. Ex relatis nempe Authoribus nonnulli phantasiam, quæ organo corporeo conjuncta est, affirmant non esse necessariam ad animæ esse, sed ad eam intellectualem naturam esse. Alii eam supervacaneam esse, postquam omnia noverit anima testantur. Alii in rebus naturalibus dignoscendis tantum phantasiam posci. Alii non simpliciter, & per se

requiri, sed ex accidenti conjuncti corporis desiderari. Fingunt enim quid, quod esse animæ nativum, & proprium dicunt, conjunctione ejus ad corpus sequestrata, ac post imaginantur eandem corpori conjunctam, & gradus quosdam cognitionis ejus fingunt: quorum ultimum dicunt ejusmodi esse, ut per eum superiori, & primo intellectui sine ullo phantasmate copuletur anima, indeque à corporeo organo operatione ejus vendicant. Quod si verum, aut falsum sit, recipit citatus Author in sui favorem, ut animam immortalem esse ostendat, aliasque hujus generis suasiones adducit: sed quod non sint majoris quàm relatæ momenti, ideò eas transgredior, & ad solvendum hanc accingor, negando antecedens, putà ullo ex illis tribus modis concurrentibus in operationibus animæ, inferri ipsam esse immortalem. Nam primò ex modo receptionis, quod anima cum suscipiat omnia, fiat quodammodo omnia, minimè hoc probatur, quod adversus negaret, ipsam recipere aliud quicquam, quam sensibilibus species, vel phantasmatum affectionem interiorem. Ac quod ut non dicitur medium recipiens species sensibilibus converti in ipsa sensibilia: ita non dicendam animam conversam in ea, quæ sentit. Etiam quod etsi id dicatur, metaphorice dici intelligimus, & non quod ita sit. Tertiò, quod nec exinde quid, quod ad immortalitatem conducat, sequitur. Undè enim elicitur, quia anima quodammodo in repræsentando æquivalet sua objecta, ideò illam perennem esse? Quartò, quod hac ratione bruta dicenda essent habere animas æternas, cum ex illius confessis sentiant, quod nisi illa etiam suo modo vertantur insensibilia, sibi convenire non pos-

set sentire. Quod ex actione animæ aliquid valere credidit, etiam quàm parum prodest, putà, quod lumen intellectus agentis abstrahat, & illuminet, efficiatque, ut qui potentia intellectus dicitur, recipiat omnia. Hæc enim falsa sunt, ortum ducentia ex ignorantia distinctionis intellectus agentis, & possibili, de quibus retrò non pauca diximus. Aliud, ultimumque ex modo agendi ipsius animæ, scilicet, quod non egeat ipsa corporeo organo ad actionem, nec etiam phantasia, commentitia sunt, à quibuscumque sint asserta Arabibus, seu Græcis Authoribus. Experimenta enim oppositum testantur. Nullus enim umquam quicquam intelligit, nisi prius aliqua notitia abstractiva producta à phantasmate sit affectus, quod sine corporeo organo fieri non posse, ostensum est. Hæc sufficere existimo ad solvendum relatam rationem. Et ne ulterius detinear, solvendo, quæ tam exigui sunt momenti rationes, & expediri valeam, ut mihi eas condere liceat, quas demonstrare animæ peremnitatem reor, ideò in Christi Redemptoris nomine illud mittendo, id auspikor.

Exordium sumere placet, ex quadam ratione, quam in pag. 13. operis hujus promisi me eliciturum. Illa erat, quod si bruta sentirent, indivisibilem animam essent habitura: quod necessariò sequi, demonstrativis rationibus ostendi. Indeque ulterius eliciebam, si indivisibilem animam irrationalia haberent, ipsarum animas perpetuas futuras, quod potior ratio, quæ immortalitas animæ ostenditur, hinc originetur. Hoc ergo ita esse in primis probemus, ac post alias rationes huic adjungamus, primitus explanando certis rationibus, quod bruta non habeant indivisibilem animam.

Si

Si brutis, ut hominibus indivisibilem animam convenire ulli physici opinarentur, vel hoc mero placito ab eisdem assereretur, aut ulla convicti ratione, id testarentur. Primum physici non esset: illi enim non ad libitum decreta edunt, & suo more scribunt, sed rationibus impulsus, hoc, vel illud affirmant. Ergo si secundo concesso, ostendero, nullam inveniri rationem, nec experimentum ullum, nisi quo animam brutalem quantam esse testemur, dein pro certo habendum erit, irrationalium animas quantas, interituique obnoxias esse. Et quod nulla inveniat ratio, qua affirmandum sit animam brutalem indivisibilem fore, sic ostendo. Inter illas, quas physici, qui hoc opinantur, assignant, hæc pauci valoris una est, conspici ipsa bruta non mori, aliquibus eorundem membris abscisis, quarum partium animam, quæ informabat, non corruptam esse, vel ex hoc constat, quod brutum vivum maneat. Unde non aliud dicendum posse videtur, nisi quod defiverit brutalis anima, quæ in illa parte abscisa erat, ibi adesse: & solum adsit aliis viventibus partibus: ut solemus dicere de animabus nostris, quas fatemur per abscissionem manus, aut pedis, cadaver pedis, aut manus destituisse, & adesse tantum reliquo corpori, quod nostræ animæ sint indivisibiles, & sic tunc se habeant, ut Angelus, qui præsens militari leuæ, velit non adesse nisi dimidio, existens ubicumque fuerit totus in toto, & totus in qualibet parte, ut anima rationalis.

Sed quod relata ratio non tantum sit exigui valoris, ut diximus, sed nullius, probant corruptiones partium quorumvis quantum, reliquis portionibus manentibus: quod etiam brutalibus partibus ac-

cidere posse, nescio quis protervus inficiabitur. Ut enim experimenta docent, ignis pedalis quartam partem corrumpi posse, propter aquam frigidam, & humidam irroratam, vel ob aliud infrigidans: cur quoque dicere non poterimus, portionem illam animalis, quæ abscinditur, corrumpi, quia ex abscissione privato influxu cordis per arterias, jecoris per venas, & cerebri per nervos, illius partis dispositiones, quibus illa portio animæ brutalis asservabatur, corruptæ sint, citra fictionem indivisibilitatis animæ: & quod reliquum animæ maneat informando reliquum corpus. Ut reliqua portio formæ stupæ non ignita superest informando materiam propriam, etsi alia portio stupæ, quæ flagrabat, esse stupa defuerit.

Validior multò, quàm recensita, est ratio alia, quæ ex eventibus innumeris visis in brutis elici posset. Ratio hæc est, conspici sæpissimè, quavis parte bruti puncta, bruti pedes statim moveri: quod sic accidere non posse videtur, nisi eadem numero anima, quæ partem punctam informat, etiam crura bruti informasset. Unde contingat, cum idem numero totum sit, quod punctationem sentiat, & motum exerceat statim cum pungitur animal, ipsum moveri. Ulteriusque inferre liceat, brutalem animam indivisibilem esse, id enim est indivisibilem esse, quod totam cuivis parti corporis adesse.

Hoc argumentum jam superius objectum, & solutum est, per hoc, quod ut non inconvenit, inducta certa qualitate à magnete in certam portionem ferri, totum ferrum propter continuitatem partium moveri versus magnetem: sic non inconvenire, nervosis partibus bruti punctis, per continuitatem inter illas,

las, & nervosæ partes crurium, cum omnes à cerebro, vel dorso oriuntur, reliquas moveri ex proprietate indita à natura illis partibus, ut cum talis unitatis solutio in parte nervosa contigerit, taliter crurium nervos, constituentes musculos eorundem crurium movendos esse.

Et ne ullus credat, hanc solutionem esse à me fictam, ut vitem argumenti vim, & non quod ita res habeat, ut à me est assertum, experimenta proponam nonnulla, quibus manifestum sit, aliqua bruta, quæ necessario omnes fateri teneantur, animabus quantis dotata esse, hoc habere, quod si punquantur, statim partes motrices quantumvis distantes à partibus punctis, moveant. Et sit primus eventus, qui in colubris visitur, quorum caudæ abscisæ, moveri, si punquantur, cernuntur, ut ante abscissionem movebantur, cum caput, vel alia proxima capitis pars, etsi quam maximè à cauda distasset, pungere, ut Aristot. primo de Anima, textu commenti 67. referebat, inquiens: [Plantæ autem, & animalium multa divisa vivunt: & videntur eandem animam habere.] Quam esse quantam, statim ostendam. Secundum sit, quod ab eodem asseritur de insectis animalibus primo de Anima, textu comment. 92. & duobus sequentibus, id hujusmodi est: [Videntur autem & plantæ decisæ vivere, & animalium quædam insectorum tanquam eandem habentia animam specie: & si non numero: unaquæque quidem partium sensum habet, & movetur secundum locum in quodam tempus. Si autem non permanent partes abscisæ, nullum inconveniens est, instrumenta enim non habent, quibus salvent propriam naturam. Sed nihilominus in utraque partium omnes existunt

partes: & similis speciei sunt adinvicem: & toti adinvicem quidem: sicut, quæ non separabiles sunt. Tota autem anima tamquam indivisibili existente.] Quasi in his ultimis verbis Aristot. dixisset, in utraque partium abscisarum omnes vires animæ infecti sunt (facultates enim animæ partes animæ appellat) & similis speciei sunt adinvicem, & toti quoque, ut formæ aliæ, quæ non separabiles sunt à materia: ignis enim partes omnes mutuo ejusdem speciei sunt, & toti igni specie similes. Tandem inquit totam animam horum insectorum, similem videri esse indivisibili animæ. Et supple, non est. Impossibile enim erat dicere omnino similem esse indivisibili animæ: cum parum supra dixerat, partes insectorum eandem specie animam habere, numero tamen non eandem. Nam rationalis anima, quæ indivisibilis est, sic diversas partes humani corporis informat, ut eadem numero adsit illis diversis partibus, & sit tota in toto, & tota in qualibet parte, ubi expressè Aristoteles fatetur relata insecta quantas animas habere: & tamen aliquibus partibus punctis, alias distantes statim moveri. In libro de Juventute & Senectute, cap. primo, etiam testatur Aristoteles, ablato capite insecta vivere. Et quod majus videtur, in libro eodem, & capite relato, detracto corde etiam vivere, & diu moveri testudines profert. Quæ omnia si animam indivisibilem ipsa haberent, non posset illis contingere: ut etiam sensu privari facile deducetur à quocumque, qui antecedentia de hoc negotio à nobis scripta ad unguem conceperit. Et quamquam ex relatis possem elicere rationem ultra Aristotelis auctoritatem annotatam, qua constaret animam prædictorum animalium

lium esse quantam, mittendum videtur, ut quod Augustinus expertus est in vermiculo quodam ex huiusmodi infectis, scribam: quia illo experimento apertior erit brutalis animæ quantitas. Illud erat, quod in libro unico de Quantitate Animæ ipse refert cap. 31. cuius verba, quæ sequuntur, sunt: [Cum enim nuper in agro essemus Liguria: nostri illi adolescentes, qui tunc mecum erant, studiorum suorum gratia, animadverterunt humi jacentes in opaco loco reptantem bestiolam multipedem, longum dicam quendam vermiculum, vulgo notus est. Hoc tamen quod dicam numquam in eo expertus eram. Verso namque stylo, quem fortè habebat unus illorum, animal medium percussit, tum ambæ partes corporis ab illo vulnere in contraria discesserunt, tanta pedum celeritate, ac nihilo imbecilliore nisu, quàm si duo huiusmodi animantia forent. Quo miraculo exterriti, causæque curiosi, ad nos ubi simul ego & Alpius confidebamus, alacriter viventia frustra illa detulerunt. Neque nos parum commoti, ea currere in tabula quaquaversum poterant, cernebamus: ac unum eorum stylo tactum contorquebat se ad doloris locum, nihil sentiente alio, ac suos alibi motus peragente. Quid plura? Tentavimus quatenus id valeret, atque vermiculum: imò jam vermiculos in multas partes concidimus, ita omnes movebantur, ut nisi à nobis illud factum esset, & comparerent vulnera recentia, totidem illos separatim natos, ac sibi quemque vixisse crederemus.] Et ne quis putet, quæ à me dicenda sunt, conformia futura Augustini decreto de re hac, ideò quam infra scripsit sententiam transcribo: [Primum illud dico, si maximè causa lateat,

cur in concisione quorundam corporum illa contingant, non continuo nos hoc uno ita perturbari oportere, ut tam multa, quæ, superius luce clariora tibi visa sunt, falsa esse arbitremur. Fieri enim potest, ut huius rei causa nos lateat, quæ vel humanæ naturæ occulta est, vel si alicui homini cognita, nec iste à nobis interrogari possit, aut etiam hoc ingenio simus, ut satisfacere nobis interrogatus non possit. Numquid nam ex eo quidquid ex contraria parte firmissimè didicimus, ac verissimum esse confitemur, labi nobis, atque extorqueri decet? Atqui si illa manent integra, quæ interrogatus certa, & indubia esse respondisti, nihil est, quòd istum vermiculum pueriliter metuamus: quamquam vivacitatis & numerositatis ejus causam non valeamus afferre. Si enim apud te de aliquo fixum immotumque constaret, quòd esset vir bonus, eumque in latronum convivio, quos persequereris, deprehenderes, atque aliquo casu antequam abs te interrogari posset, moreretur, quamlibet causam putares potius illius cum sceleratis conjunctionis, atque convivii, etiam si te semper lateret, quàm scelus & societatem. Cur ergo non cum tam multis argumentis superius æditis, atque abs te firmissimè comprobatis, planum tibi factum sit, non loco animam contineri, atque ob hoc nullius talis esse quantitatis, qualem in corpore cernimus, aliquam suspicari esse causam, cur nonnullum animal concisum in omnibus partibus vivat, non eam tamen quòd cum corpore anima concidi potuerit? Quam si reperire non possumus, nonne quærenda est potius vera, quàm falsa credenda? Deinde quæro abs te, utrum putes in verbis nostris aliud esse ipsum sonum,

num, aliud quod sono significatur? Ad. Ego utrumque idem puto. Aug. Dic mihi ergo sonus ipse undè procedat cùm loqueris? Ad. Quis dubitet à me procedere. Aug. Abs te ergo Sol procedit, dum nominas Solem? Ad. De sono me, non de re ipsa interrogasti. Aug. Aliud ergo sonus est, aliud res quam significat sonus, tu autem utrumque idem esse dixeras? Ad. Age jam concedo aliud esse significantem sonum, aliud rem quæ significatur. Aug. Dic ergo utrum possis gnarus Latinæ linguæ nominare in loquendo Solem, si non intellectus Solis præcederet sonum? Ad. Nullo modo possem. Aug. Quid antequam ipsum nomen de ore procedat, si volens id enuntiare aliquandiu te in silentio teneas, nonne in tua cogitatione manet, quod expressa voce alius auditurus est? Ad. Manifestum est. Aug. Quid cùm ipse Sol tantæ sit magnitudinis, num illa notio ejus, quam cogitatione ante vocem tenes, aut longa, aut lata, aut quid ejusmodi videri potest? Ad. Nullo modo. Aug. Age jam dic mihi, cùm ore ipsum nomen erumpit tuo, atque id ego audiens Solem cogito, quem tu ante vocem, & cum ipsa voce cogitasti, & nunc fortasse ambo cogitamus, nonne tibi videtur nomen ipsum veluti accepisse abs te significationem, quam ad me per aures deportaret? Ad. Videtur. Aug. Cùm ergo nomen ipsum sono, & significatione constet, sonus autem ad aures, significatio ad mentem pertineat, nonne arbitraris in nomine velut in aliquo animante sonum esse corpus, significationem autem quasi animam soni? Ad. Nihil mihi videtur similis. Aug. Attende nunc: Utrum nominis sonus per literas dividi possit, cùm anima ejus, id est, significatio non possit?

Si quidem ipsa est, quam paulò ante in nostra cogitatione nec latam, nec longam respondisti tibi videri. Ad. Prorsus assentior. Aug. Quid cùm per literas singulas sonus ille dividitur, videtur tibi significationem illam retinere? Ad. Quomodo possunt singulæ literæ significare quod nomen, quod ex his confectum sit, significat? Aug. At cùm perdita significatione discerptus in literis sonus est, num aliud putas esse factum, quam dilaniato corpore discesisse animam, & quasi mortem quandam nominis contigisse? Ad. Non solum assentior, sed ita libentè, ut nihil me magis in hoc sermone delectaverit. Aug. Si ergo satis perspexisti in hac similitudine, quomodo possit dissecto corpore anima non secari: accipe nunc, quomodo frustra ipsa corporis, cùm anima secta non sit, vivere possint. Jam enim concessisti, & rectè, ut opinor, significationem, quæ quasi anima soni est, dum nomen editur, per seipsam nullo pacto dividi posse, cùm ipse sonus, qui velut corpus ejus est, possit. Sed in Solis nomine ita soni est facta divisio, ut nulla pars ejus significationem aliquam retineret. Itaque illas literas dilacerato corpore nominis, tamquam ex anima membra, id est, significatione carentia considerabamus. Quam ob rem si aliquod nomen invenerimus, quod divisum queat etiam singulis partibus quidpiam significare, concedas oportet, non omnimodam veluti mortem tali præcisione factam esse. Cùm tibi membra separatim considerata quidlibet significantia, & quasi spirantia videbuntur? Ad. Concedam omnino, & ut jam id ipsum sones flagito. Aug. Accipe: Nam dum viciniam Solis attendo, de cujus nomine superius egimus, lucifer mihi occurrit, qui profecto

inter secundam, & tertiam syllabam scisus nonnihil priore parte significat, cum dicimus luci, & ideò in hoc plus quàm dimidio corpore nominis vivit. Extrema etiam pars habet animam. Nam cum ferre aliquid juberis, hanc audis. Qui enim posses obtemperare, si quis tibi diceret, fer codicem, si nihil significaret fer, quod cum additur luci, lucifer sonat, & significat stellam. Cum autem demitur, nonnihil significat, & ob hoc quasi retinet vitam. Cum autem locus, & tempus sit quibus omnia, quæ sentiuntur, occupantur, vel potius quæ occupant, quod oculis sentimus per locum, quod auribus per tempus dividitur. Ut enim vermiculus ille plus loci totus, quàm pars ejus occupat, ita majorem temporis moram tenet, cum lucifer dicitur, quàm si luci tantummodo diceretur. Quare si hoc significatione vivit in ea diminutione temporis, quæ diviso illo sono facta est, cum eadem significatio divisa non sit. Non enim ipsa per tempus distendebatur, sed sonus: ita existimandum est secto vermiculi corpore, quàmquam in minore loco pars eo ipso quo pars erat viveret, non omnino animam sectam, neque loco minore, minorem esse factam, licet integri animantis membra omnia per majorem locum porrecta simul possederit. Non enim locum ipsa, sed corpus, quod ab eadem agebatur, tenebat, sicut illa significatio non distenta per tempus, omnes tamen nominis literas suas moras, ac tempora possidentes, velut animaverat, atque compleverat. Ac similitudine inter contentus sit peto, qua te sentio delectatum: quæ autem subtilissime de hoc disputari possunt, ita ut non similitudinibus, quæ plerumque fallunt, sed rebus ipsis satisf-

fiat, ne in præsentia expectes. Nam, & concludendus est tam longus sermo.

Hanc, quam audistis dubii hujus solutionem ex Augustino, perquam frivolum esse, nullus est, qui ignoret, cujus imbecillitatem paucis ostendam, quod idem Augustinus in ultimis verbis citatis, etiam hoc confiteri, videatur. Quid enim ad reddendam causam quomodo vermiculi quævis pars secta vivebat, & movebatur, attinebat vocem esse divisibilem in partes significativas, aut non, & significationem esse similem animæ? Quo enim modo significatio vocis ad placitum institutoris sic, vel aliter significans, quid à se, & suis partibus realiter distinctum, conferenda erat animæ, quæ naturaliter informat animatum corpus. Cum rebus enim naturalibus, & anima indivisibili participibus collatio facienda erat, si sufficienter ostensus erat animæ vermis illius indivisibilitatem: quod efficere nequaquam valeret. Quia non tantum falsum, sed naturaliter impossibile est, bruti animam indivisibilem esse. Deceptus est enim in hoc Divus Augustinus credens, ut Plato omnibus animabus brutorum convenire indivisibilitatem, & Angelorum, ac demonum naturas corporeas esse. Nec mirandum. Non enim (ut Erasmus fatetur) fuit Divus Augustinus nutritus in Aristotelicis dogmatibus, ut in Platonicis. Etiam quod vir sanctissimus plus theologicis negotiis vacavit, quam physicis: atque in illis adeo profecit, ut tam multa, quanta Ecclesia fatetur, illi debeamus: aut potius ejus conditori, à cujus peremni fonte tam abundantissimum flumen emanavit. Sed hoc misso, ut redeamus probare quantitatem animarum brutorum ex Aris-

Aristotelis, & Augustini experimentis.

Notandum primò ex utriusque Authoris assertis, illorum insectorum, quorum partes abscisæ vivunt, quamlibet partem punctam contrahi, & moveri, ut quæ motu velit inferentem plagam vitare, ut totum ante incisionem, si feriebatur, efficere erat solitum, in utroque eventu contingente unam partem pungi, aliaque, putà pedes, statim moveri. Quod si ratione indivisibilitatis animæ accidisset, non tantum confitendum erat totius vermis relati ab Augustino animam esse indivisibilem, sed, & cujusvis partis etiam animam non quantam esse, quòd experimentum quo in toto verme indivisibilitas animæ asseverabatur in parte etiam par erat. Sed si id confiteatur aliquis, nonne non videt iste, quamplurima impossibilia statim sequi? Primò quòd vel illæ animæ diversarum partium vermiculi divisi essent una numero, aut diversæ: ut Petri anima distincta est à Joannis anima. Si diversæ, sequitur incisionem tantum sufficere, ut multa simul contingant, quæ non nisi vi agentis naturalis in multo temporis spatio fieri sunt solita, hoc est, esse causam sectionem, ut anima totius vermis desinat informare vermis corpusculum, cum scilicet, ex divisione in æquas portiones, duæ animæ loco illius gignerentur. Nam ulla ratione possemus asseverare in altera partium animam, quæ præfuit, manere, cum non esset potior ratio cur magis in una quàm in alia. Sed corruptio animæ illius vermiculi, & generatio aliarum non solet à natura fieri in tam exiguo tempore, ut est, quòd inter abscindendum vermem, solet pertransiri: ergo, ut intuleram, multa contingent ex incisione, quæ non

nisi diutino tempore sunt solita à natura fieri. Sed hoc levi inconveniente transgresso, ad alia impossibilia, quæ sequuntur, transeo. Si ve enim anima vermis maneat in altera partium sectarum ex tribus, vel quatuor, five non, sequitur primò partes illas, quæ amiserunt priorem animam, aliam ejusdem speciei acquisivisse statim, ut prior est corrupta: & quòd habitibus præsentibus in materia non cessaverit motus, quòd esse impossibile quis ignorat?

Si, ut fugiat aliquis hujus argumenti vim, dixerit, animas, quæ in partibus sectis gignuntur, differre specie à priore corrupta, primò incidet in hoc, quòd quam maxime inconvenit, putà, quòd verum non sit, majus, & minus non variare speciem. Consequentia deducitur, divisa parte media vermis, quæ quasi uniformis per totam est, in duas alias partes, quælibet partium non differret à suo toto in alio, quàm in magnitudine. Sed hæc, ut dixi, non testatur specificam differentiam. Pygmæi enim quantumvis pusilli sint, ejusdem speciei cum gigantibus sunt, ergo illatum sequitur. Secundò etiam aliud, quòd non minus inconvenit, sequitur, esse incisorem causam, quòd statim, ut ipse incindit in tres, vel quatuor portiones vermem, tres, vel quatuor spiritales substantiæ gignantur. Consequentia est nota, quòd animæ vermium si non quantæ sunt, spiritalis naturæ dicendæ erunt: etsi illæ partes iterum sectantur, etiam totidem animarum spiritalium genitor dicendus erit sector, quot sectiones factæ fuerint. Quòd, ut dixi, absurdum est. Et ne tempus improbando hujusmodi figmenta consumam, aliud, quòd dici poterat, improbemus, esse scilicet, animam, quæ universas

partes sectas informat, unam numero, ut nos dicimus, esse pedis hominis animam eandem numero cum brachii anima: quod absurdum mendacium esse, unica ratione ostendo.

Si anima eadem numero est in diversis partibus vermis secti, sequetur ergo, quod non tantum pars vermis, quæ pungitur, contrahenda, & movenda esse, ut fugeret ab illatore plagæ: sed etiam omnes aliæ contrahendæ, & movendæ essent. Consequentia est nota. Si quia anima hominis est eadem numero in pede, & manu, puncto pede, porrigitur statim manus, ut aculeus extrahatur: & quia vermis anima (ex adversorum asfertis) est eadem in pedibus, & reliquo corpore, si pungitur corpus, pedes eadem numero animam habentes, celeriter moventur, ut fugiant pungentem: cur etiam similitudine omnimoda fervata, si pungitur altera pars secta, alia etiam quantumvis distet, si eadem numero animam habet, non contrahetur, & fugiet? Sed hoc numquam accidit, sequitur ergo, non esse animam eandem utraque in parte, sed distinctam, ut ligni partes distinctæ sunt, & lapidis, & cæterorum quantorum. Aliud etiam impossibile sequitur, aliquod idem numero, in distinctis, & nulla continuitate unitis locis esse: quod nisi miraculo fiat, nullus aliter fieri posse, testatur. Et etiam à suprema vi, id fieri posse, non defuit, qui dubitaverit, aut, ut apertius loquar, qui negaverit.

Sufficiant hæc ad manifestè probandum insectorum animas quantas, & divisionem patientes esse: & quod ut hæc insecta ante sectionem, etsi animam divisibilem habent, aliquas partes movent, aliis plagam sustinentibus ratione continuitatis

partium, ut suprà dixi, quod sic quæcumque alia bruta etiam quantam animam habentia per illationem plagarum moveantur.

Ex quibus omnibus etiam aperitissimum manet dubium illud de vermiculi partibus sectis viventibus, & progredientibus: quod Augustinus seductus, & credens omnes animas indivisibiles esse, tantopere extollit. Paucis enim verbis absolvi jam potest, dicendo ob id diversas partes illas moveri, quod habeat earum quælibet animam, etsi non eandem numero cum anima totius, eandem tamen specie: & quod velut ignis tripedalis fursùm moveri cernitur, & in tres pedalitates divisus etiam earum quælibet fursùm repere conspicitur, ita vermis tridigitalis movetur, & sectus in tres digitalitates, earum quævis quoque agitur, & locum mutat.

Interest tamen, quod quia ignis est agens merè naturale, & vermis partes sunt agentes vitales, illæ, & suæ partes solum fursùm repunt, quamquam aliis, & aliis aëris mediis, hæc vermiculi sectiones per diversa media aguntur, & nonnumquam fursùm, quandoque deorsùm, prout, vel species objectorum impressæ in facultatibus proportionalibus nostris sensutricibus inclinant, aut prout phantasmata specierum olim receptarum naturaliter in alium, vel alium locum natæ sunt movere vermem.

Sed superest dubia duo dissolvere. Unum est, si vermiculi partes sectæ ex meis confessis ab specie præsentium, vel à phantasmate aservato moventur: cur omnes partes versus unam loci differentiam non aguntur, & non in diversas, & omnino contrarias, ut Augustinus testatur expertum fuisse?

Secundum, si phantasmatis agun-

aguntur partes sectæ, qualiter verum esse possit, partes abscisas, & capite privatas illis moveri. Nam deesse videtur locus, ubi phantasmata asserventur, cum cerebrum esse hunc, suprà diximus, ac probavimus, etiam deerit pars proportionalis nostræ cognoscenti abstractivè, propter cerebri defectum.

Ad primum dubium dicimus, quòd ut duæ muscæ conjunctæ in diversas partes moventur, quòd vel species, quæ inducuntur in unam, in aliam non valeant induci, quia illa, quæ recipit species, obstaculum est, ne in aliam inducantur, vel quòd phantasmata alia si eis aguntur, in alium locum inclinent magis unam quam alteram. Sic duæ partes vermis secti, quæ tantum numero ut duæ muscæ differunt, in diversas partes moveri videntur.

Secundum dubium dissolvimus per Aristotelis sententiam 3. de Anima, text. comment. 56. & text. comment. 48. testantem in utroque loco phantasmatibus nonnumquam bruta moveri: & in primo citato contextu dicentem, illa irrationalia, quæ tantum sensu tactus participant, indeterminatam phantasmiam habere, ut per hoc significet, quòd non illis brutis contingit, quòd nobis, & animalibus perfectis: putà solum certam particulam cerebri deputatam habere ad custodienda phantasmata, quæ in ipsa, vel alia fiunt. Sed quòd indeterminatè in quavis parte phantasmata fiant, & asserventur, quòd non tantum illis, quæ solum tactum habent, convenire certum est, sed, & insectis, & omnibus, quorum partes abscisæ vivunt, ut Aristot. & Augustini experimenta testantur. Moventur nempe hæc à phantasmatibus in particulis sectis asservatis, quando non à præsen-

tibus objectis, & prout accidit hoc aut illud phantasma illam, vel aliam partem sectam occupare, sic talitèr, aut alitèr partium quælibet movetur.

Ostensum à me sufficientèr puto brutorum animas quantas esse, idèò rationem illam prosequor, qua hominum animas perpetuas esse probabam, ex hoc, quòd indivisibiles sint, totæ scilicèt, in toto homine, & totæ in qualibet parte ejusdem. Et hoc non alitèr faciam, quàm rationem, quàm Arist. 2. de Generatione animalium, cap. 3. tradidit, sufficientèr explicando, etiam quòd deest (quòd non parum est) addendo. Sententia hujusmodi est: [Quorum enim principiorum actio est corporalis, hæc sine corpore inesse non posse certum est, verbi gratia, ambulare sine pedibus. Itaque extrinsecus ea venire impossibile est, nec enim ipsa per se accidere possunt, cum inseparabilia sint, nec cum corpore. Semen enim excrementum alimenti mutati est. Restat igitur, ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola divina sit. Nihil enim ejus cum actione communicat actio corporis.] Idem, etsi sub aliis verbis, primo de Anima, text. comment. 52. scripserat, inquiens: [Tanquam contingens sit secundum Pythagoricas fabulas quamlibet animam quodlibet corpus ingredi simul, itaque dicunt aliqui, sicut si quis dicat Rhetoricam in fistulis ingredi. Oportet enim artem in organis, animam autem in corpore. Videtur enim unumquodque propriam habere speciem, & formam.] Etiam secundo de Anima text. comment. 11. cum dixit: [Quòd quidem igitur non sit anima separabilis à corpore, aut partes quædam ipsius. Si partibilis apta nata est, non immanifestum est. Quarum]

rundam enim actus partium ipsarum at verò secundum quasdam nihil prohibet, propter id, quòd nullius corporis sunt actus.]

Utque faciliùs Aristotelis contextus ducti percipiantur, paucis verbis à me Paraphrasticem explanabuntur, ac deinde ratio formabitur. Textus ergo secundi de Generatione Animalium, cap. 3. sententia hæc erit. Quæcumque principia quarumvis operationum corporalium sine corpore esse nullo modo possunt. Extrinsecus accedere impossibile est. Sed omnium animarum operationes corporales sunt, præterquam mentis, ergo sola hæc extrinsecus accedet. Consequentia bonitas nota est, ut infra ostendetur. Major exemplo & ratione probatur. Exemplo, ut actus ambulationis sine pedibus esse non valet, & cantionis sine guttore. Ita nullus alius corporalis actus sine corpore esse valebit, implicat enim esse actum corporalem sine corpore. Ratione, quòd nec principia hæc actionum corporalium sic provenire intelligi possunt, ut ipsa & corpus seorsim accidant, & post jungantur, quòd frustra esset factum prius principium corporalis actionis, si instrumentum, putà corpus, quod principio illo movendum erat, non esset, & adeò simul corpori adesset, ut corpus movere posset. Ut frustra corpus organicum gignendum foret, si principium moturum defuisset. Nec etiam aliter, putà, ut simul in semine, ex quo animal fit, illa advenient, cum semen inartificiosum sit, & nulli organicæ operationi conforme, quòd sit excrementum, & ut solet dici, superfluum in quanto alimenti jam ultimò concocti, & tantum sufficiens, ut ex eo velut ex materia, vel ab eo, ut ab efficiente, principium corporalis

actionis, & corpus ipsum oriantur, & non ut in eo ambo formaliter maneant. Minorem, in qua tota vis rationis consistit, Aristoteles non probavit, nec ego ad præsens probabo, quia infra sufficienter fulcietur. Transeamus ergo alium contextum primi de Anima, text. comment. § 2. etiam per Paraphrasin, quæ sequitur, explicare. Tanquam possibile sit, ut Pythagoras fabulosè referebat, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi valere, non intelligens hic, & qui consimilia fabulantur, adeò absurda dicere, ut si quis affirmasset Rhetoricam inclusam in fistulis, ipsas efficere sonare, aut musicam malleos informantem, eos movere, expediunt enim diversis artibus diversa organa, ut diversæ animæ distincta corpora requirunt. Nempè Rhetorica poscit vocis humanæ organa concinna, ut musica hæc eadem, vel fistularum, aut cithararum, sive aliorum musicorum instrumentorum fabricam decentem, & leonis animam tales decent ungues & dentes, & cætera organa ad talem sævitiam exercendum, & columbæ animam diversam corporis harmoniam decet, ut propriam mansuetudinem exequatur. Et ne tempus consumam explanando reliquum contextum planissimum, idè ad minorem rationis Aristot. roborandum accingor, quòd nedum ille, sed omnes quotquot ego legi authores hanc minimè probare. Priùs tamen vos monendo, falsam fuisse correptionem contextus primi de Anima modo à nobis expliciti, quæ in Codicibus impressis per Juntas anno præterito 1552. legitur, ubi loco Rhetoricæ, tectonicam transcriptum est, ut velit dicere in fistulis tectonicam, id est, artem faciendi tecta ingredi, minimeque immorari improbando hanc trans-

translationem placet, quod notissima sit ex nostra expositione veritas antiqua, & falsitas præsens. Ut minoris ergo sententia illucescat, quæ hæc erat, sed omnium animarum operationes corporales sunt, præterquam mentis, visum mihi est illam apertissimè explicare, quod non adeo perspicua sit, ut ab Aristotele sine probatione linquenda esset, cum adversi protervire possent, etiam mentis operationes corporales esse. Expedit tamen primitus bonam esse illam consequentiam ostendere: Si operationes aliqujus formæ sunt sine corpore, cui insunt, formam illam sejungibilem à proprio corpore esse, & manere sine illo posse. Nam si hæc bona non est, incassum minoris veritas erit ostensa. Et in primis, quod illatio imbecilla sit, non levi ratione apparet. Accidentales formæ, quæ violentè in subjectis inducuntur, ut caliditas in aqua, vel ferro, calefaciunt extrinseca passiva, non concurrentibus ad actionem aqua, nec ferro, quæ subjecta caloris sunt, quod illa potius frigiditatem quam calorem produxissent: ergo ut in hujusmodi eventibus opus illud sine proprio corpore subjecto sit, cum esse caliditas operans sine corpore non valeat, ita etsi anima sine corpore operaretur, non ob id affirmandum esset statim sequentium ipsam sine corpore persistere posse.

Hæc tamen in bonitatem consequentiæ objectio, cuidam falsæ hypothese innititur, huic scilicet, quod qualitates contrariæ conservationi alicujus subjecti operantur sine subjecto. Quod etsi aliqui physico-rum verum esse testentur, impossibile ita esse in præsens ostendam.

Quodvis esse principium est operationis pendentis ab illo, sed esse dispositionum inhærentium subjec-

to repugnantem pendet ab esse subjecti, cui insunt, cum accidentis esse sit inesse, ut per hoc palam intelligatur accidens nullum esse habere, quàm quod ex subjecto, cui inest, acquirit, ut Aristot. 7. Topi-
corum, cap. 3. inquit. Et 1. Physic. text. comment. 14. Et 7. Metaphys. text. comment. 13. & 12. Metaphysic. text. comment. 3. & text. comment. 25. & plurimis aliis locis. Ergo de primo ad ultimum operatio accidentis inhærentis pendebit à subjecto corporeo, cui inest. Quod probare promissimus.

Scio hanc rationem, qua solvitur objectio contra bonitatem consequentiæ factæ, refringi posse, per hoc, quod adversus testetur, verum esse accidentales formas illud habere, quod suum esse, & operari, habeant à subjecto, cui insunt. Sed substantialibus formis id non competere eo modo ut accidentalibus, nam formæ mistorum sic insunt elementis constituentibus mista, ut esse earundem non possit pendere ab elementis, quod elementa multo formis mistorum imperfectiora non possint producere formas misti, nec productas ab alia causa conservare in esse, ut Sol lumen, & lux calorem à se producta conservant, Sol enim & lux multo perfectiora sunt conservatis ab eisdem, ideo conservare minus se perfecta possunt. Sed formarum misti existentia perfectior quàm elementorum, implicat pendere ab elementis, ut neque gigni ab eisdem potest, ut supra jam ostendimus in priore parte hujus nostri operis. Ex quo adversi inferent, animam rationalem posse efficere aliquas operationes, & suum esse non pendere à corpore, ut à conservante, ut diximus de misti formis, & tamen non ob hoc dicendam rationalem animam separabilem.

lem esse à corpore, & manere sine corpore posse, ut neque mistorum aliorum formæ separabiles sunt à proprio elementari subjecto, etsi à proprio subjecto ipsa non pendeant, ut diximus.

Porro quamquam aliqualem verisimilitudinem præferat ratio relato, ad refringendam nostram bonam illationem, re tamen ostensio nullius valoris est. Confitemur enim formas substantiales quantas mistorum non pendere in esse nec conservari à propriis subjectis, eo modo, ut lux à sole, aut species ab objecto producente, aut accidentia à substantia subdita pendent, sed alio peculiari, & distincto à prædictis dici ortum trahentia à subjectis, ac ille est, de quo supra cum agebamus de educatione formarum de potentia materiæ, diximus, putà dici aliquam formam pendere à materia tali dispositione affecta: quia si taliter non esset disposita, deessent illi instrumenta, per quæ præcipuæ ejusdem operationes exercerentur, partium, scilicet, amissarum restitutio. Nempè hæc est causa, cur meritò refrigerato igne corrumpatur, quòd desit illi calliditas tanta, quanta necessaria est, ut ignem similem evanescenti gignat. Etiam ob id plantæ anima naturaliter, ac rationaliter amittitur, quia desint illi dispositiones, quibus ex alimento partes resolutas restituere valeat. Et propter consimilem rationem animalium forma sensitiva appellata (quòd organa proportionalia nostris sensitivis habeat, & non quia sentiat) proprium corpus deferit, & corrumpitur. Cum enim à morbo, vel à causa procatartica, sive à senectute dispositiones amittuntur, quibus, quæ à corpore diffilabantur per actionem nativi caloris, assueta erant restitui, tunc

anima brutalis corpus deferit, aut proprius ipsa corrumpitur. Quòd ergo ob defectum prædictarum qualitatum corrumpantur formæ quantæ, quæ inesse non pendent à subjectis, ut explicui, non infert similitudinem in anima rationali, ut inde inferre liceat, etiam si ipsa non pendeat à corpore in operando posse corrumpi, dispositionibus vitiatis. Nam hominibus non idem contingit, quod reliquis mistis: sic enim pars misti diffilatur, & corrumpitur, ut cum ipsius forma quanta sit, etiam simul corrumpatur partis, quæ evanescit, forma, animæ rationali hoc minimè contingente. Sed quòd cum quævis pars humani corporis per actionem nativi caloris digeritur, & in halitum sive vaporem vertitur, anima informans non amittatur, sed vel illi corporali parti adesse desinat, & in cæteris, in quibus prius erat, persistat, vel loco partis deperditæ, cui aderat, alteri de novo dispositæ adesse incipiat. Quòd sic esse, ut nunc à me asseritur, etsi notissimum sit, in sequentibus rationibus apertius ostendam. Quam ob causam ut ipsa sine corpore potest præcipuas operationes exequi: sic sine eodem potest manere, quia non ab eo pendet inesse, & conservari, ut accidentia à subdita substantia, nec eget subjecti dispositionibus, ut restituat partes amissas, quòd anima rationalis indivisibilis cum sit, ut demonstrationibus in hoc opere probavimus, nullas partes habet, quas amittere possit. Undè consequentiæ bonitas patet, minoris ergo veritatem ostendo, putà, quòd sine corpore quamplures operationes rationalis anima exequatur.

Porro humana anima non tantum intelligendi operationes sine corpore efficit, verum, & sentien-

di : sed relatæ sunt complures , & præcipuæ inter eas , quæ ab illa fiunt , ergo plures , & præcipuæ rationalis animæ operationes sine corpore , cui inest , ab eadem exercentur , quod minor asseribat. Consequentia bonitas , & minoris veritas notissimæ sunt. Majoris veritatem ergo probemus. Primò per hoc , quod cum ostensum in antecedentibus sit , necessariò sentiendò , vel intelligendò indivisibiliter animam operare , corpore quanto , & divisibili uti , ut instrumento , nullo modo poterit. Quamquam enim ipsa in operationibus nutritionis , quæ transeunt , & passa quanta poscunt , corpore quanto utatur , in his , de quibus agimus , impossibile est eo uti. Quia vel eo utetur ut instrumento attingente operationem sentiendi , aut intelligendi , aut ut non assequente has operationes. Si ut attingente , sequitur statim impossibile quoddam , minus perfectum putà quantum corpus posse attingere se perfectius , scilicet , modum se habendi substantiæ spiritalis , sensationem nempe , & intellectionem , talem modum esse , ostensum est in antecedentibus , ubi probavimus , animam sensitivam seipsam animadvertentem affectam speciebus dici sentientem , & intellectivæ differentiam ab hac ostendimus. Verum si testetur adversus animam rationalem uti corpore ut instrumento non assequente operationem , jam ex suis verbis palam elicietur sine eodem esse posse. Quæ enim hujusmodi sunt , nullo modo requiruntur ad esse operantis. Medium enim illustratum , etsi requiratur , ut coloris speciem suscipiat , non requiritur , ut color sit. Quantumvis enim tenebrosus medium sit , color in subjecto cui inest , persistit , ut sapor in re saporosa , quam-

Tom. I.

vis lingua sui species non susciperet. Et sic de aliis mediis aliorum sensibilibus opinandum.

Scio statim , ut hæc à quovis legantur , obijciendum adversus me rationem hanc : Impossibile esse humanam animam non uti corpore , & ejus dispositionibus ut instrumento attingente operationes sentiendi , & intelligendi , eventibus docentibus ad corneæ tunicae densitatem iusto majorem visionem deperdi , aut vitiari , ut ad vivæ foramen apertius , & ad aliarum particularum constituentium oculum lesionem multa symptomata accidere , ut quoque ad cerebri immodicam caliditatem , & siccitatem certa deliria oriri , ut ad superfluum frigiditatem , & siccitatem alia : quæ omnia minimè contigissent , nisi hujusmodi dispositionibus corporalibus attingentibus operationes anima uteretur. Si enim illæ non attingissent operationes animæ , non esset , ut quid vitiarentur ipsæ , ob vitium corporaliū dispositionum.

Non adeò levis est hæc objectio , ut ea non sit fermè convictus Galenus testari , temperiem cerebri , esse mentem ipsam : qui facilius confiteretur , dispositiones corporeas attingere operationes sentiendi , & intelligendi. Sed quamquam adeò indocte Galenus hoc senserit , nos veritatem paucis illustrabimus. Primò ostendendo , quàm levi cavillo decepti sint , qui prædictis irretiuntur. Secundò monstrando , qualiter verum sit , quod nos asseruimus. Certè si ratio , qua decipiuntur , ullius esset valoris , non tantum intrinsecis corporeis dispositionibus uti animam ut instrumentis attingentibus sensationem , & intellectionem dicturi erant , sed , & extrinsecis , putà , medii decentibus , & indecentibus affectibus. Porro

Mm

fi

si aer ex lucido tenebrosus redditur, visio objecti distantioris omnino aufertur, & propinquioris vitatur, etiam si fenibus perspicilla, quæ decent, coram oculis admoventur, ea ipsi vident, quæ prius non cernebant, etsi alia non convenientia, aut nulla approximantur, ipsi non conspiciunt, multa quæ cum iuvenes erant, cernere erant soliti. Ergo ex assertis ab adversis medium illustratum, & perspicilla dicenda essent instrumenta attingentia operationes sentiendi: sed id est absurdum, ergo, & antecedens, ex quo illatum illud est.

Secundò sentiendi, & intelligendi operationes immanentes sunt. Sed in his nulla humana forma utitur propriis dispositionibus, cum potius ab exterioribus sensatis, & intellectis, sensationes fieri dicantur ab illis, qui putant esse has actiones quid distinctum ab anima, quam ab eadem. Ergo si in his, quæ sunt præcipuè ipsa non operatur corporeis dispositionibus ut instrumento prærequisito ad illas actiones, sequitur intentum.

Parum nempe conferet ad relatam solvendum rationem, dicere, quod etsi ipsa anima non indigeat prædictis corporeis dispositionibus ad sensationes, & intellectiones exercendas, ipsa objecta sensibilia, & intelligibilia eisdem egere, indeque inferri sine corpore actus relatos fieri non posse: nam jam in antecedentibus sufficienter probavimus sensibilia objecta nec intelligibilia sensationes, nec intellectiones se perfectiores posse producere. Puto primæ rationis adductæ bonitatem consequentiæ, & maiorem, ac minorem sufficienter esse probatas, ideò nos opinantes hac scopum attingisse, ad nonnulla, quæ ex relatis dubia se offerre possunt,

explanandum præparor.

Primumque sit. Si, ut ego sum opinatus, rationalis anima corpore non eget, ut instrumento, quo sentiat, aut intelligat, in quem usum deserviat illud sibi. Secundò. Si verum esset relatum à me, sequi videtur, semper animam intellecturam non tantum se, sed, & extrinseca intelligibilia, cuius oppositum eventus docent.

Primum ergo dubium quodam simili, ut apertius res intelligatur, dissolvamus. Fingenda quippè est rationalis anima informans corpus, esse hominem inclusum in carcere quodam, non aliis parietibus circumseptum, quam reticulo quodam quatuor in locis mutuo propinquis vitrinis quibusdam etiam ultra rete oblitum: qui homo semper sopore quodam correptus esset, nisi tunc cum vel reticulum sensibilibus percutitur, aut per fenestras illas vitrarum, cum pellucidæ sunt, aliquod objectum visibile per unam, aut audibile per alteram, seu gustabile per aliam, vel odorabile per reliquam, sui species inducit, vel cum quædam mobiles imagunculæ, certam partem inclusam intra relatum septum afficiunt: tunc enim experrectus, excitatusque, aut intuitivè retis plagas sentit, vel colores, sive luces, per unam vitrarum videt, aut sapes per aliam, vel odores, aut sonos per residuas, aut abstractivè ab imagunculis percussa particula aliquod relatorum objectorum cognoscit, septo, quo erat circumvalatus, neque exterioribus afficientibus objectis non aliter ad sensationem concurrentibus, quam qui excitat hominem dormientem, dicitur cognitionis, & intellectio- nis ejusdem causa: non quidem efficiens, sed sine qua sensatio illa facta non esset. Quamquam alia posset,

posset, putà si parum ante, aut post ab alio fuisset homo ille excitatus, percipere, quæ tunc offerrentur, valeret: quæ forsitan diversa essent ab illis, quæ post aliam excitationem cognoverat, solo homine, qui dormiebat, existente, suorum actuum sentiendi, & intelligendi vero productore. Nihil mihi se obtulit, quo plus illustrarem ea, quæ evidentibus rationibus de anima probaveram, quàm exemplo recensito. Anima enim inclusa est intra corpus, quod informat, & penetrativè cum eo existit, quæ reticulo sensu tactus sepi-ri meritò dicitur, cum cutis eodem particeps totum ambiat corpus, circumeatque. Quatuor quoque vitrinis sepitur, putà oculis, aurium, & narium hiatibus, ac oris parte, qua degustamus. Quæ omnia pellucida esse oportet, id est, decentè affecta, ut propria objecta percipiat anima. Quo dubium primum dissolvitur. Cum enim quæritur, in quem usum deserviat corpus animæ, si nec ad sensationem, nec intellectionem producendum concurrat ipsum? Respondendum est, ut scilicet, excitet eandem, quæ dum corpus hoc corruptibile informat, nullam rem extrinsecam, nec intrinsecam percipere valet, nisi prius tactus, aut alter ex quatuor recensitis sensibus, vel particula interior, qua affecta abstractivè noscimus, alteretur, relatis organis, ut decet, permanentibus dispositis. Tandem ut similitudo in totum procedat, dicamus, quòd ut homo, quem fingebam, etsi ita creatus esset, ut inclusus relato carcere sentire non valeret, nisi per modum dictum, & corrupto carcere statim in totum expergisceretur: ita affirmare tenemur, animam, dum vivimus, nihil percipere, nisi prius corpus afficiatur, ac postea

aliter cognoscere posse.

Sed ne ullus putet, hæc à me ficta esse, & nulla probatione inniti, omnia sufficienter esse in antecedentibus demonstrata, & nonnulla in subsequentibus, in præsentiarum ostendam. Primò ostensum superest, cum de modo, quo sentimus egimus, sensationem tantum gigni ab anima post affectionem ab objecto factam, & intellectionem hanc, vel corpoream alterationem à phantasmate effectam, prærequirere. Quo patet ipsam animam simillimam in hoc esse ficto illi homini in carcere relato incluso. Ut enim ille excitatur per impulsus in rete factos, aut per affectionem vitrinarum, vel quòd ab imaginibus decreta pars interior afficitur: ita humana anima ab objectis tactus, vel aliorum quatuor sensuum, aut à phantasmatibus excitari dici potest, cum ipsa tunc talitèr se habeat, sentiens, aut intelligens appellata, qualitèr prius non se habebat. Et ut homo ille fictus sine corpore, quo sepitur, est, & ab eo non dependet in esse, quamquam ex pacto operationes sentiendi, & intelligendi efficere non valeat, nisi corpus sapiens afficiatur: sic anima sine corpore persistere posse, dicendam necessariò est. Quamvis si illud non alteretur, ipsa nequaquam sentiet, nec intelliget ex naturæ pacto dum illud informat. Impossibile enim reputandum est, aliquid non posse solum, & sine alio permanere, quo non indiget, ut sit, nec ut operetur, nisi ut excitetur. Corpus enim, ut in prioribus agentes de educatione formarum scripsimus deservit animæ sentienti, & intelligenti, ut instrumentum per quod anima afficitur, ad affectionem enim illius ipsa informans etiam afficitur, & non eo utitur, ut instrumento, quo

sentiat, aut intelligat, ut probatum restat. Quia quantum corpus attingere non valeat sensationem, nec intellectionem non quantas, sed velut dixi, ut medium, & ad cuius affectionem anima afficiatur deserviat corpus. Neque qualiscumque affectio sufficiens est immutare animam, sed illa, quæ sit in organo, ut decet, disposito. Ut neque quævis aëris dispositio sufficiens est suscipere species coloris, sed tantum illa, qua aër actu diaphanus per lumen redactus est. Hæc sufficere ut primum solvatur dubium existimo. Secundum ergo illustremus.

Quod pro parte ex dictis solum est. Assignavimus enim causam, quare extrinseca non sentiantur, nisi dum corpus afficitur. Sed quid sit in causa, cur anima seipsam non intelligat, quæ sibi præsens semper est, (quod etiam sciscitabamur. Et Aristot. 3. de Anima, text. comment. 16. dubitaverat, & non solverat, nec ego, differens usque in hunc locum explicui) nobis in præsens dissolvere incumbit. Supponendo id, quod omnibus notum est, nam quivis dicendorum testis, ut inquirant, oculatus esse poterit, putà, neminem dormientem, aut nihil meditantem se esse cognoscere: neque etiam excitatus, & qui alicui alteri rei est intentus, sed quod tantum ille seipsum cognoscit, qui se noscere vult. Qui eventus testatur, & dilucidè probat, quod quamquam anima sibi præsens semper sit, non se sibi sic repræsentat, ut color oculo excitato & aperto, præsens, aut calor tactui disposito proximè assitens, quibus facultatibus & aliis non licet objecta præsentia non noscere, sed aliter, ut scilicet, licet homini intueri hoc, & oculum versus intuendum vertere, & non conf-

picere illud, & oculos ab illo avertere. Differunt quippè istæ facultates sensitricæ ab anima penès hoc, quod illis liceat non percipere, quæ minimè cognoscere volunt, seipsas avertendo ab objectis non percipiendis, anima hoc efficere non valente, quod ipsa sit noscens, & nota, unde non ipsa à se avertere potest: sed quod non se cognoscere oriatur à libertate, qua creata fuit, quæ tanta est, ut liceat illi alia meditari, sui cognitionem posthabendo. Nec immeritò, quia si semper esset intellectura, cum finitæ facultatis sit, ab omni alia cognitione privaretur, illi incumbendo. Porro hæc omnia sic se habere, ut à me sunt asserta, ac nulla probatione præter eventus egere, quivis hominum conscius est. Quæ quamvis ita habeant, ut relata sunt, superest unum non exiguum dubium ex dictis resultans discutere. Id est.

Utrum cum anima se esse cognoscit, se intuitivè cognoscat. Nam qui eam se intuitivè noscere testatus fuerit, videtur adversam sibi habere rationem superiùs exaratam, cur non semper se noscat, cum rebus exterioribus intuitivè cognitis, id contingat: quod si semel noscuntur, semper noscantur, facultate & objecto cognito invariantis permanentibus. Hanc certè quæstionem Gregorius Ariminensis primo Sententiarum, distinct. 3. quæst. 2. discutit, ubi sententiam Augustini 14. de Trinitate, adducit, quæ testatur eidem incompertum esse, cur anima sibi semper præsens non se semper noscat. Quo in loco Gregorius dicit, quod velut in memoria multæ species, & omnes æquè præsentis sunt, non tamen omnes ab anima noscuntur, ut August. referebat 11. de Trinitate, ita animæ rationali acci-

cidere. Quam collationem iniquam esse, vel ex hoc constat, quod falsum supponat, putà, phantasmata esse accidentia inhærentia memoriæ: cum si talia essent, aut semper sentienda, aut numquam cognoscenda forent. Etiam ex alio, quod relato plus convincit, à nobis invitis multa abstractivè cognosci, ut superius probavimus, cum de phantasmatis egimus: quæ accidere non valerent, si phantasmata essent species inhærentes memoriæ. Et hoc misso, & supposito animam intuitivè se noscere, ut sufficienter distinctione relata Gregorius ostendit. Causam eventus hujus, cur scilicet, non se semper anima intelligat, investigemus: quæ ex assertis non difficulter concipitur. Porro si memores estis eorum, quæ parum supra legistis, anima dum corpus hoc corruptibile informat, nihil percipit, nisi ab extrinsecis objectis exterius, vel à phantasmatis interius afficiatur ad affectionem organorum exteriorum, aut interiorum, aliàs nempe semper sopitam, & veluti somno oppressam esse eventus docent. Nullam nempe aliam probationem posse adduci in hujusmodi de anima negotiis, nisi, quam quivis de suis actibus experitur, Aristoteles in Prooemio primi de Anima testatus est. Si ergo res ita habet, ut est à me assertum, animam ipsam seipsam noscere non posse, nisi prius ab altero relatorum, scilicet, objecto extrinseco, vel phantasmate afficiatur, certum erit, quod ab his affecta anima aliquid intuitivè, vel abstractivè cognitura est. Unde notio aliqua rei extrinsecæ præcessura necessariò erit cognitionem animæ seipsam noscentis. Consequentia hæc satis nota est. Hincque ulterius etiam sequetur, si hæc præcessura est, non in alium usum de-

fervire valebit, quàm, ut vel sit quoddam antecedens cognitum, ex quo anima post eliciat consequens, scilicet, quod ipsa seipsam noscit, sic procedendo, nosco me aliquid noscere, & quicquid noscit est, ergo ego sum. In quo consequente ipse intellectus, qui anima intellectiva etiam appellatur, intuitivè noscit se, toto tempore, quo se vult & potest noscere, velut anima ipsa, ut dixi, experrecta, excitataque ab afficientibus extrinsecè, vel intrinsecè seipsam esse citra discursum testetur, quod etiam, se intuitivè noscere dicitur, & est. Hæc tandem causa sufficiens sit cognitionis intuitivè animæ se noscentis aliquando, & se non concipientis aliàs. Quæ cognitio dissimillima aliquo modo est notionibus exteriorum sensibilibus: nam illa semel nota, semper intuitivè noscerentur, si in æternum objectum & potentia invariata manerent. Hæc, putà anima, semper sibi præsens, non se semper noscit, quia indiget ex naturæ pacto pro statu isto excitatore, & voluntatis imperio, ut se noscat. Et eventus hujus nulla alia illustrior, nec magis immediata causa reddi, quàm præsens, potest. Adeò enim quæcumque dixi, perspicua sunt noscentibus significationes vocum, quas scripsi, ut hæc: Omnis ignis est calidus, ac sic immediata, & nullam aliam proximior causam poscentia, ut hæc: Ignis calefacit, quia calore affectus est. Non enim minùs evidentes sunt res, quas de nostris actibus experimur, quam illæ, quæ de extrinsecis rebus habentur. In summa ergo ratio hæc, qua animæ æternitas probata fuit, ex majore, & minore, & consequente constans, valida, ac irrefragabilis restat: cum tam major, quàm minor, quàm bonitas consequentiæ probatæ palam

lām supersint. Si enim similitudines nonnullæ, & longiusculi sermones propositi sunt, plus ut veritas clarior evaderet, quàm ut negotium differrem, exarata à me fuere. Hac ergo ratione missa, aliam dictare incipio, qua planius demonstrari animæ aternitatem reor.

Certè nullas alias magis à veritate deviare opiniones existimo, quam linquentes ea, quæ sensibus subjacent, & nullam naturalem repugnantiam includunt, etsi talia sint qualia conspiciuntur, ut inquirant, quæ tantum finguntur, & an sic se habeant, ut referuntur, difficulter sciri possit. In sanientium enim esse reor fingere in homine esse tot entitates realiter distinctas, quorū predicantur de eo, in eo quod quid, putà, esse in illo substantiam, & corpus, ac animal, quidditates differentes, quòd homo prædicetur de substantia, & corpore, & animali, in eo quod quid, ut vocibus Aristot. utar, valentes hominis substantiam unico verbo absolvere, dicendo, hanc ex misto corpore, & anima constare, citra ullam aliam physicam, aut metaphysicam entitatum compositionem. Etiam rationes illas meras nugas esse reor, quæ quibusdam vanis figmentis, & chimericis fictionibus innituntur. Si enim à brutis sensum auferendum existimavi, non id feci, quòd cupiamus nova commentari, sive talia essent, ut ego referrem, sive non, sed quod rationibus demonstrativis impulsus coactus sum, id asseverare, quod apparentiæ adversari videbatur, etsi veræ existentiae minimè contrariaretur, imò quam maximè conforme foret, ut qui præterita calluit, cognovit. Hæc nempè propono, non incassum, sed ut omnes intelligant rationem à me ducendam ad animæ immortalita-

tem ostendendum fulciendam esse, quibusdam adeò apparentibus rebus, ut nullus has negare valeat, propter sui evidentiam, quamvis sibi probatum esse nonnulli non credent eo argumento, quod dissolvere non poterint, propter rationis familiaritatem. Quam contemnendam prima fronte existimabunt, donec altius rimati, ejusdem vim concipiant indissolubilem esse, ac quemcumque quantumvis protervum manus supplices eidem daturum.

Ratioque hujusmodi sit. Quæcumque forma potest subjectum, quod informat, relinquere, & aliud novum acquirere, poterit utrumque deferere, & sola esse: sed anima rationalis est hujusmodi, ergo ipsa per se & sine corpore informato persistere valebit. Ulteriùs, sine corpore durare potest, & eo exuto, derelicto, non est amplius, qui eam extrinsecè possit afficere, nec ullum intrinsecum principium habet, quo corrumpatur, ergo æterna erit. Quod nobis probandum incumbabat. Duæ hæ consequentiæ ultimæ, manifestè bonæ sunt. Antecedentem ergo illationem, quæ in majore includitur, bonam esse probemus. Illa erat: Si aliqua forma aliquod corpus destituit, & aliud assumit, illa utrumque poterit deferere, & sine ullo esse. Cujus veritas nulla evidentiore ratione constare poterit, quam hac. Omnes formæ substantiales, vel accidentales quantæ cùm proprium subjectum deferunt, corrumpuntur, ergo & rationalis anima si corruptibilis esset, destituendo proprium corpus, corrumpenda foret: sed hoc ei non contingit, ergo ipsa à corpore secedens, manet. Major prioris consequentiæ per hoc probatur, quòd omnes formæ quantæ sint præter rationalem, ut ostensum

sum superest : sed omnes illæ æquè amittunt partes aliquas , & acquirunt alias de novo : & non simul in diversis partibus eadem numero existunt, quòd jam indivisibiles, & non quantæ essent : ergo verum relatum antecedens pro majore est. Etiam alio medio majoris veritas roboratur. Si asseverandum esset aliquam corporis quantam formam permanere, variato subjecto proprio, inter omnes brutorum animæ permanentes corporibus corruptis, dicendæ essent : sed hoc eis non contingit, sed quòd statim, ut dispositiones corporales prærequisitæ amittuntur, illico ipsæ corrumpantur, ut probatum in antecedenti ratione superest. Ergo nullæ formæ, nisi rationalis anima, potens est subjectum destituere, & aliud acquirere, quòd major proferebat.

Nempè quæcumque forma sic penderet à corpore, quod informat in esse, vel conservari, ut lumen aëris à luce solari, permanere, corpore corrupto, non posset, ut nec lumen medii, solari luce corrupta, vel absente, persistere non potest. Sed anima rationalis durat adhuc, corpore ab ea informato corrupto, ergo ipsa à corpore in esse, aut conservari non pendebat.

Illis omnibus rationibus fortassis respondebit adversus : quòd illis non probatur, nisi quòd anima rationalis possit aliquas corporis partes, quibus aderat informando, non adesse, quia in reliquis corporis partibus persistat, sed quòd nullis argumentis ostendatur sensibus, ab universo corpore sejunctam manere. Cui obijcienti concedam ego, quæcumque dixit, & concludit. Si enim ostendi sensibus posset anima à corpore separata, incassum tot chartas consumpsisse-

mus. Sed quia in corporalis substantia existens, nostrisque sensibus incognita, nullam intuitivam notionem suorum accidentium exhibet : ratione paritatis indagare eam ab universo corpore sejungibilem esse, nobis restabit, quòd ab aliquibus corporis particulis sejungatur, & in aliis permaneat, hominem constituendo. Si iterum proterviat adversus, minimè sequi, animam separabilem esse à toto humano corpore ab eodem informato, quia aliquas destituit partes, quas informabat, putà abscisas, aut in vaporem versas. Ut non sequeretur si miraculo Deus concessisset mihi esse simul Romæ, & Methynæ, & Burgis, ac Pinciæ, & nunc destituissem esse Pinciæ, & Burgis, quòd etiam non essem Romæ, nec Methynæ. Huic protervienti etiam consequens concedam, quod nobis non adversatur. Nos enim non inferimus, animam abesse à toto corpore, quia absit ab aliquibus partibus in halitum diffatis, vel abscisis, sed quòd possit ipsa abesse à toto corpore, ut potuit ab illis, & adesse cælo, vel aëri, vel alteri parti universi. Quod etiam consequens protervus in simili ab eodem adducto confiteri cogendus est, scilicet, quòd possem ego non esse Romæ, nec Methynæ, nec Burgis, nec Pinciæ, sed in alio universi loco. Quis enim nisi insanus confitebitur aliquid posse adesse alicui loco, & non alio, & alio, & non priori, qui neget, illum utrumque ex illis locis posse destituere, & in aliis esse? Si ergo anima rationalis potest deferere aliquas sui corporis partes, ut in aliis sit, & illas quoque, ut de novo aliis adsit, necessario inferetur posse universas illius rationis deferere, & in alterius rationis partibus esse. Nam si ab illis prioribus, ut prædixi, pen-

deret in esse, vel conservari, statim ut corpus corruptum esset, ipsa corrumpenda foret, vel parum post. Ut calor existens in aqua si deseritur ab igne calefaciente, statim incipit remitti. Quod nostræ animæ non contingit, sed talem permanere, qualis ipsa est.

Porro cogor quid, quod indiscussum est, explanare. Illud erat. Quod tam in ratione hac, quam mox exaravi, quam in antecedentibus argumentis, semper ut notissimum, supposuerim, animam rationalem posse deferere aliquas corporis, quod informat, partes, & alias informare: & posse illas destituere, & aliis novis adesse. Quod quamplures falsum esse opinabuntur, credentes esse in nobis aliquas corporeas particulas ab utero animatas, quas rationalis anima non valeat destituere citra sui corruptionem. Quamquam alias partes ex sanguine genitas possit anima amittere per conversionem earum in vaporem, & aliis noviter ex alimento generatis adesse: quo potissimus vigor nostræ rationis dissolveretur.

Nempè instantia hæc apud indoctos aliquos esset alicujus momenti: quæ nullius est illis, qui novere modum, quo continuo partes humani corporis resolvuntur, & ex alimentis restituuntur. Fuit certè nonnullorum opinio, animam nostram informare hoc humanum corpus ex duabus substantiis contrariis compositum, alteram quarum humidum radicale appellavere, aliam calidum naturale dixere. Calidumque semper humidum in vaporem vertendo, illum exiccare, atque ex alimento deperditam humiditatem restituere, sed non talem, ut prior amissa, sed semper deteriore & deteriore. Quod causa senii & mortis provenientis

in decrepita ætate esse crediderunt. Alii, qui hominem constare tantum ex materia prima, accidentibus quibusdam affectam, & anima rationali opinati sunt, caliditatem & humiditatem in viventibus vigere asseverantes, dixere caliditatem in sibi conjunctam humiditatem agendo, eam continuo & continuo exiccare, quam per alimenta restitui, etiam non talem, ut resoluta fuit, ut priores testati sunt. Horum nullis proterventibus, esse in nobis ab utero aliquam partem intactam incorruptamque: quin omnes esse corruptibiles, atque ex alimento restaurabiles, dicentibus. Nonnulli indocti tantum opinati sunt, membra, quæ radicalia à Medicis nominantur, putà, nervum, cartilaginem, os, venam, & arteriam, & alias hujus generis partes easdem manere, quæ ab utero extrahuntur, semper usque ad juventutem, ex alimento partes novas acquirendo: quibus membra relaxata crescunt, & post illas durare, usque in decrepitam ætatem, & hominis interitum. Quo decreto pauca sententiæ absurdiores.

Sciscitor nempè ab hoc testante, an in cute, quæ membrum radicale est, vel nervo, aut alia particula ex his, quæ radicales appellantur, sensu possint discerni partes ab utero extractæ, ab his, quæ ex alimento restituuntur. Si dixerit quod sic, sectis illis, & calori expositis, experiatur protervus, an vi caloris extrinseci imminuantur, an non: & inveniet attenuari, & incurtari illas. Quo intelliget, etiam vi caloris naturalis attenuandas, & in halitum digerendas ipsas. Non enim valebit dicere, quod cum animatæ essent, plus actioni resisterent, ideoque à nativo calore interiore non resolvantur. Experimentis etiam docentibus, quascumque

partes corporis nostri in morbis diutinis, præsertim febrilibus, ut in ethicis febribus attenuari, & graciles reddi. Nervi enim ethicorum: & adhuc ossa gracillima redduntur ante obitum, & in particulis dolore continuo afflictis, & in aliis morbis multis idem symptoma conspicitur. Quod docet manifestè, quòd indistinctè quæcumque partes radicales, tam ex utero extractæ, quàm ex alimento acquisitæ, siue sensu decerni valeant, siue non, ut non valent, consumantur per continuam interiorem, & exteriorem actionem. Ex quo ulterius elicitur, animam destituere illas, & adesse partibus noviter genitis, & sic mutare subjecta, quod probare intendebam.

Etiam alio medio error prædictus tollitur. Quærendo iterum ab adverso, an in quovis membro radicali hominis jam adulti sit aliqua portio ab utero extracta, permanens cum anima, quæ primitus infusa est, aut quòd tantum aliquibus radicalibus membris hoc contingat, & non aliis. Quodvis dicatur, in corde præsertim ullam talem particulam irresolubilem inveniendam cogendus est adversus dicere. Nam hoc est origo, & fons vitæ, & quod primò vivit, & ultimò moritur, sed hoc est adeò calidissimum, ut Haly Rhodoam testatus sit, in cujusdam animalis corde nondum mortui manum immisisse, & non potuisse ejusdem immodicum calorem tolerare. Ergo vi ejusdem, quascumque partes cordis in vaporem convertibiles esse, & ex alimento restaurari necessariò cogendus quivis est dicere: præsertim cum experiamur ossa multò corde duriora, & mitiorem calorem quàm cor habentia, resolvi, & ex alimentis resoluta ab eisdem restitui.

Hoc idem etiam verum esse probat, quòd quævis pars ejusdem cordis signetur, quàm dicat adversus ab utero esse animatam, aliam similem duritie, & resistentia in corde inveniet ex alimento restitutam, ut experimenta docent, siue carnea, aut cartilaginea, aut pinguis cordis pars signetur. Si ergo nullas partes corporis ab utero extractas esse in nobis incorruptibiles experimur, commentitia esse, quæ ab adversis dicta sunt, dicere coguntur: & nostram rationem, qua immortalem esse animam probabam, validam permanere fasturi sunt.

Qui impossibile putant demonstrabilem esse animæ rationalis perpetuitatem, etiam aliam solutionem nostræ rationi probanti eam æternam esse machinabuntur. Concedent quippè rationalem animam destituere posse corpusculum, quod in utero informavit, & ex alimentis aliud sibi comparare, quod in adolescentia informet. Sed non ob id dicendum eam non dependere à corpore inesse, & conservari protervient: cum nullum sit instans, in quo post amissionem alicujus partis corporalis, alia de novo non restituatur, animalibus quandiu vivunt tandiu nutritis. Ut non inconveniret eandem numero lucem medii permanere: si cum hic Sol corrumperetur per primum instans sui non esse, alius esse, incoepisset in eodem instanti per primum instans sui esse. Et ultra, quòd ut illa duratio lucis in medio conservata ab altero Sole, non arguit lucem posse sine utroque Sole permanere: ita non liceat mihi inferre quia anima destituit unum corpus, & aliud acquisivit, illam ab utroque posse expediri, & solam manere.

Alio quoque simili eandem solutionem fortassis roborare existimabunt. Dicent enim calorem induc-

tum ab igne in aqua, post ignis absentiam eundem numero ab alio igne, vel Sole sæpè conservari: & quòd ut hoc non infert ipsum per se posse sine utroque calefaciente permanere, quòd ergo nec conservari hanc animam ab hoc corpore, & post ab illo, non possit arguere, ipsam sine utroque corpore posse per se, & solam esse.

Ut sordida metalla, & quascumque vilioris pretii herbulas universæ orbis regiones in magna copia ferunt, aurum autem, & gemmas non nisi quædam glebæ felices, pretiosum autem balsamum sola ferat Judæa: sic objectiones adversum pretiosam veritatem à nobis assertam non defuturas scio. Verum nec ob id diffido, non paucas argumentationes, quibus non tantum indoctæ solutiones confutentur, offerendas nobis, sed, & illas clariorem vim rationis nostræ quantumvis hebetibus demonstraturas indubiè spero.

Prior quippè solutio in totum sufficiens esset diluere nostræ rationis vim, eamque cassam reddere, si exemplum, quo sophista instat, verum esset. Sed cum impudens mendacium honestæ veritatis prætextu ipse contegit, illud detegere, detectumque exhibere decens erit. Quis huic arguto cavillatori revelabit, quòd si Sol, quem Deus creavit, nunc corrupisset, & in eodem instanti alium creavisset, idem numero medii lumen mansisset, prius à primo Sole genitum, & sui præsentia conservatum, & post alterius Solis vi etiam durans: cum certè etsi unius Solis creatio, & alterius corruptio fieret, impossibile naturaliter esset, idem lumen medii permanere: quin ad corruptionem prioris Solis lumen à se productum corrumpendum, & aliud à novo Sole gignendum à doc-

tis confiterendum sit.

Quod verum esse, ratione, & experimentis breviter docebo. Ratioque hæc sit: Quicumque effectus posterior, saltem natura, sua causa necessario futurus est: sed ex assertis ab adverso lumen manens asservatum à secundo Sole prius tempore genitum fuit, quàm Sol secundus, & illud effectus secundi Solis est, cum pendeat suum esse à præsentia Solis, ut eventus testaretur. Si enim Sol occideret, hoc nostrum emispherium relinquens, statim lumen medii corrumpetur: ergo secundi Solis effectus, & non prioris erit lumen. Aut si prioris effectus diceretur, impossibile illatum statim se offert ex hypothesi, esse scilicet, priorem tempore effectum, quàm causa.

Experimenta non pauca etiam passim offeruntur, quibus falsum esse assumptum ab adverso constat. Quis enim non nescit, quòd si papyrus, vel ovum, aut aliam quamvis rem videat, etsi alia in totum simillima in gradu albedinis, & in figura oculis hominis, qui priorem conspexit, in eo instanti præsentetur, in quo alia simillima jam adesse desivit, ut sit idem instans, primum præsentia huius secundi objecti, & absentia prioris, quòd nec ob hoc eadem numero species, quæ fuerunt inductæ in oculo videntis à priori objecto, conservabuntur à posteriore, sed quòd ille corrumpentur, & aliæ novæ à secundo objecto quantumvis simillimo generabuntur. Si enim ita non accidisset, sed quòd eadem permanissent à secundo asservatæ, sequeretur, eandem numero etiam visionem manere. Et cum prior erat notio intuitiva primi objecti, quòd etiam, illo absente, erit quoque notio intuitiva ejusdem asservata à secundo objecto, ut species prior-

prioris conservabantur. Quod nonnulli Physicorum à Deo fieri non posse crediderunt, quanto magis à natura. Consequentiam bonam esse palam patet. Ut enim species pendent inesse, & conservari ab objectis: sic, & notiones intuitivæ. Et

Ulterius ut ostendamus exemplum adversi falsum esse: Lumen pendet inesse, & conservari à Sole, ut relatæ species, & visio à suis objectis, ergo ut hæc non conservant suas species, nec sui notitias intuitivas, nisi seipsis, & non aliis ejusdem speciei solo numero differentibus, sic nec Sol secundus posset conservare lumen productum à priori.

Idem inconveniens, quod mox intuli in aliis objectivis visis, applicare possem ad probandum in casu adversi de corruptione unius Solis, & creatione alterius etiam inferri. Notitia enim intuitiva Solis prioris corrupti asservanda esset per præsentiam Solis noviter geniti, si verum esset, quod idem numero lumen permanisset post prioris Solis corruptionem, & posterioris creationem. Consequentia est nota. Quia ejusdem naturæ est lumen, & species, ac notio intuitiva. Omnes enim pendent inesse, & conservari à propriis causis: ergo ut lux numero eadem mansisset ex confessis ab adverso, sic species, & visio eadem mansuræ essent. Alio etiam experimento falsitas, quæ supponebatur, detegitur. Vis illa, quæ inducitur à magnete in ferrum, à qua ferrum movetur ad magnetem productorem: ejusdem naturæ luminis, & speciei, & aliarum rerum, quæ pendent inesse, & conservari à propriis causis, est. Sed si illa vis semel producta in ferro posset asservari ab alio magnete priore absente, sequeretur ferrum illud mo-

vendum versus locum primi magnetis absentis, & non versus magnetem præsentem. Cujus contrarium experimenta docent: ergo antecedens falsum ex quo sequebatur. Consequentia per hoc probatur: quod illa qualitas inducta à priore magnete versus regionem, in qua situm erat, ferebat ferrum. Si ergo eadem numero maneret, motum continuatura erat, etsi magnes esset corruptus. Cujus oppositum, ut dixi, eventus testatur. Non enim evadet rationis vim, qui dixerit, aliam qualitatem quoque induci à secundo magnete, qua ferrum feratur in regionem hujus secundi magnetis, & hanc versus hoc secundum agere, & movere ferrum. Quia si hoc verum esset, sequeretur motum ferri retardandum, quod prior lapis Hercules induxerat qualitatem, qua movebatur ferrum in dextram, verbi gratia, ubi lapis situs erat, & secundus existens in sinistra, versus oppositam regionem laturus erat ferrum: ergo retardandum fore motum, quod inferebamus, bene sequitur. Sed id falsum est, ergo antecedens, ex quo illud elicitur.

Sufficere puto relatas rationes ad probandum falsum esse exemplum primum, quo adversus opinatus est refringisse nostram rationem. Secundum ergo non esse ad propositum, quamquam verum sit, ostendamus.

Dicebat quippè adversus posse animam paulatim corrumpi, absente corpore, ut calor inductus in aqua ab igne sensim remittitur, cum ignis abest. Quo opinabatur nostram diluere rationem. Quod exemplum indoctos tantum seducet, decipietque, alios autem minimè. Nempè cum absente calefaciente aquæ calor remittitur, non sibi hoc contingit, nisi quod contraria qua-

litas,

litas, putà frigiditas remissa in aqua asservata, & illam conservans, deficiente fotore caloris, ipsum corrumpat. Contrarias enim qualitates posse compati in gradibus remissis, in sequenti opere indubiis rationibus, si Deus concefferit, ostendemus. Et qualiter non inconveniat gradum unum frigoris cum aquæ substantia posse in seipsam producere septem frigiditatis gradus perfectiores entitativè, & non essentialiter uno gradu. Secus tamen in aliis subjectis. Rationemque dissimilitudinis assignabimus: quòd in prima actione aqua nititur se in optimam, & sibi decentissimam dispositionem ducere, ut in actione transeunte passum sibi assimilare in eo gradu caloris, & frigoris, quo ipsa cum agit, est affecta. Aut si id, quod ut demonstrabile in alio opere nunc supponimus, nobis adversus non admittat: saltem negare non poterit, calorem à substantia aquæ corrumpi, absente igne. Itaque aliquam causam corruptivam caloris, qui effectus permanens est, assignare cogendus erit. Nihil enim immediate, & per se seipsum corrumpit. Mistorum enim diversæ, & contrariæ in qualitatibus partes, alias sibi oppositas corrumpunt, & nullam simplicem particulam aëris nec ignis synceri, & puri, nec terræ, aut aquæ seipsas corrumpentes unquam vidimus. Ergo si anima rationalis permanere corrupto corpore, posset, minimè sensim, paulatimque corrumpi postea valeret. Quia cum substantia sit, cui nihil est contrarium, non haberet causam corruptricem sui ipsius.

Nisi adeò liberè, ac petulanter respondeat aliquis, ut nec veram esse admittat proprietatem illam, quam in prædicamento substantiæ eidem tribuit Aristoteles, substan-

tiam, scilicet, non recipere magis, nec minùs, & ei nihil esse contrarium. Quod non alio argumento confutare in præsentiarum placet, ne à præcipuè intento discedam, quàm hoc, quòd numquam experiamur alicujus substantiæ operationes infirmas, & debiles reddi, nisi propter suarum dispositionum remissionem, imbecillitatemque: quæ si restituuntur, statim substantia in priorem perfectum statum redit, duciturque. Quod ei minimè accidisset, si ejusdem entitas, cum suæ operationes labefactatæ sunt, etiam remitteretur, nam hæc per accidentia multò imperfectiora substantia restitui non valeret. Etiam ex hoc, quòd si assertum ab adverso verum esset, sequeretur, quòd aliqua substantia esset alia magis substantia: ut aliquis equus alio magis equus, & aliquis asinus alio magis asinus. Consequentia nota est. Nam si anima, quæ incipit corrumpi statim ut corpus deserit, minùs anima esset, quàm vivens, cui nihil deest: cur idem non asseverandum est de aliis substantiis? Fortassis convictus his protervus dicet, quòd animæ rationalis substantia non remittitur post corporis absentiam, sed quòd ipsius partes successivè corrumpantur, ut stupæ quæ flagrat partes sensim esse desinunt, & in ignem vertuntur. Sed qui hæc dixerit, suis dictis confundendus est. Fingit enim rationalem animam partes habere, cum per universum hoc opus ostenderimus ipsam indivisibilem esse, non ut punctus, sed ut Angelus, vel alia de substantiis separatis, tota, scilicet, in toto, & tota in qualibet parte.

Et ut nihil insolutum maneat, quod à quovis quantumvis cavilloso objiciatur, improbemus solutionem cujusdam, qui opinaretur ani-

animam rationalem non desinere esse corpore vitiato, quod pendeat à corpore se imperfectiore inesse, aut conservari, sed quod ex pacto naturæ hoc illi sit inditum, ut statim cum corporis universæ partes defunt, ad cujus affectionem ipsa afficiebatur, cum sentiebat, ac intelligebat, statim esse desinat, ut per mea retrò confessa, cum de educatione formarum de potentia materiæ egimus, forma misti elementis perfectior esse desinat, etiam elementorum qualitatibus vitiatis, non nisi quod desinit instrumenta, quibus alia similis sibi forma generanda esset. Nam elementares qualitates instrumenta sunt, quibus forma misti nutriendi operationes exercet.

Sed solutio hæc sive objectio nullius valoris esse, vel ex hoc constat. Primò, quod si misti cujusvis forma manere fingeretur sine dispositionibus, quibus asservatur, & aliam sibi similem producit, otiosa, & ab omni opere vacans, instrumentis relatis ablatis, mansura erat: itaque frustra permanens, & incassum asservata à natura (cum in nullum usum) diceretur. Secundò, quod quam maximè inconveniret, ad dispositiones convenientes misto corruptas, formam misti non corrumpi, ut alia misti forma procrearetur, prærequirere ad sui esse tales dispositiones, quales aliud non poscebat, immò quibus corrumpebatur. Ratioque hujus inconvenientis hæc est: Si enim omnes mistorum formæ mansissent in materiis elementaribus cum contrariis sibi dispositionibus, & aliis mistis convenientibus, sequi videretur, omnes formas mistas posse eandem materiam elementarem simul informare: itaque eadem numero materia haberet simul equi, & bobis, & plantæ, & cæterorum mistorum

formas. Nam non esset major ratio, quod duæ formæ misti contrarias poscentes dispositiones simul essent, quàm mille. Aut si hoc ut impossibile non confiteretur adversus, sed aliud testaretur, non simul scilicet, permansuras diversas substantiales formas se penetrantes eandem elementarem materiam informantes, sed quod ut ego fateor animas propria corpora relinquentes permanere sine illis: sic illi liceat dicere, mistorum formas, sive quas animas vocant, sive quas non tales appellant, relictis subjectis, durare valere.

Hæc instantia majus quàm relata inconvenientia pareret. Non enim immeritò à natura provisum, ut nulla forma substantialis quanta, corruptis dispositionibus, quibus restituit partes resolutas, corrumpatur: nisi quod si illæ formæ quantæ, mansissent, universas partes Orbis essent occupaturæ cum magno mundi dispendio. Eæ enim non possent generare alias similes in specie, nec restaurare diffilata, aut dissecta ob defectum instrumentorum, quem supponimus illis futurum, & alii innumeri hominibus usus, in cujus servitium omnia terrestria creata sunt auferrentur.

Quorum impossibilium nullum ex permanentia rationalis animæ sine corpore sequitur: nam ipsa, corrupto corpore, etsi taliter, ut prius erat, esse desinat (primitus enim forma corporis dicebatur, & sejuncta à corpore non talis dicitur) non tamen otiosa manere verè dici potest, quin præcipuam operationem, putà intelligendi, ipsam tunc expeditius, quàm cum informabat, effecturam, rationi consonum est. Si enim, ut in antecedentibus probavimus, intelligere oritur à sola anima, ipsa excitata ab extrinsecis objectis, vel à phantasma.

matius, non est, ut quid verissimè non concipiatur eandem, corpore destituto, per alium perfectiorem modum, & citra excitatorem, entia omnia intelligere valere, quàm otiosam esse? Potius enim compellendi essemus admirari, undè oriatur, quòd anima sine extrinseco excitatore dum corpus informat, non intelligat, cum ipsa eundem, qui excitat, non concipiat, sed aliud diversum, quam quòd possit sine corpore intelligere?

Aliud etiam, quod ex perennitate reliquarum formarum quantarum sequi dicebamus, putà, occupaturas cum hominum incommodo mundi partes, ex æternitate rationalis animæ indivisibilis, & non quantæ, minimè sequitur. Infinita nempe earum simul, & in eodem loco esse valent. Tandem nostris sententiis adversorum fraudulentas solutiones confutatas esse palam restat: vimque rationis nostræ, qua humanam animam probavimus æternam esse, quòd eadem numero manens à conceptu usque ad hominis interitum corporis partes unas relinquat, & alias novas restituat, irrefragabilem manere, & physicam demonstrationem deinceps dicendam, meo iudicio, existimo.

Sed nequid, quod desiderari possit, indiscussum maneat, hoc quòd tantum rebellissimo homini dicendum restat, animam scilicet, eandem numero non manere, sed diversam, specie eandem, & hanc ab utero usque in senectutem durare in nobis, falsum esse probemus: ac illum, qui rebellat, testem adversus propriam sententiam fore compellamus. Quis enim nisi delirus, & insanus negare poterit, se aliqua in infantia cognovisse, quorum in senectute recordatur? Qui si eandem numero animam in utroque tempore non haberet, sed

numero diversam, specie eandem, non plus recordaturus esset præteriti, quàm si aliquis senex recordari velit ejus, quod mihi in infantia contigit, & illi ignotum fuit. Tanta enim differentia esset inter animam juvenis, & ejusdem senis, si non eadem numero ab infantia usque in senectutem maneret, ut inter animam Petri, & Titii. Ut ergo non recordatur Petrus eorum, quæ Titius novit: sic minimè in memoriam revocaturus esset senex ea, quæ ipse juvenis exequutus est. Cujus oppositum omnes experimur.

Dicet fortassis aliquis nullius valoris rationem hanc esse, cum etiam bruta experiamur memorari præteritorum, & canem gesticulationibus ostendere, se noscere dominum, quem à multo tempore non viderat, iis animalibus ex confectis à nobis minimè habentibus animam indivisibilem, invariabilemque, sed, quæ ab ortu usque ad interitum deperdatur, & gignatur per partes, ut anima plantæ. Quam objectionem faciliter solvet, qui intellexit ea, quæ de causis motus brutorum scripsimus pag. 20. ubi si memores estis, audistis, phantasmata corpuscula esse certo modo configurata, quæ asservantur in posteriore parte cerebri, & nata sunt duci in anteriorem illam cerebri partem, ad cujus affectionem membra moventur: cum obiectum, quod olim ea produxit, iterum tunc ulli ex sensibus exterioribus præsentatur. Quæ phantasmata ut reliquæ corporis partes resolvuntur, restauranturque, semper non talia, & æqualem vigorem repræsentandi habentia, sed deterio-rem, quam prius, ut nos de nostris experimur. Hæc ergo asservata à multo tempore in occipite canis, præsentante domino, moventur ad par-

partem anteriorem cerebri, ibique afficiendo non cognitivè, ut in hominibus, sed occulta vi, partem illam, à qua mediatè originantur nervi moventes crura, & corpusculum canis, gesticulari eundem efficiunt.

Si quærat aliquis, cur non eandem reddo causam in humanis moribus, quam in brutalibus. Dico, quòd insanientis esset, opinari aliam esse causam motus nostri, quam eam, de qua quivis conscius est. Et cum nos experiamur à cognitione præcedente moveri motibus voluntariis hominem, ideò illam non reddimus causam, quam in brutis, quibus denegatam esse vim sensificam indubitatis rationibus, & experimentis probavimus.

Tandem rationem illam, qua probabam, quòd si anima brutalis indivisibilis esset, etiam convincendi essemus ratione naturali, dicere eam separabilem à corpore esse, de qua in principio operis hujus, pag. 13. meminimus, vigere, insolubilemque esse deinceps meritò asseremus. Nam nostræ, quas mox audistis, rationes, huic hypothese præcipuè innixæ, animam rationalem separabilem à corpore, æternamque esse clarè ostenderunt.

Placet his speculativis rationibus finem imponere: quòd credam, per quam dilucidam veritatem per eas manere: nullamque rhetoricam rationem proponere volo ex tam innumeris, ut à quamplurimis sanctis & aliis doctoribus dictatas reperio, sed tantum in genere referre, ex quibus nonnullæ ortum duxere: ac postea objectiones aliquorum, nitentium probare animam nostram corruptibilem esse, dissolvam: quibus hoc negotium de immortalitate animæ claudam.

Ex beatitudine (quæ æterna est) ab hominibus inter omnia præcipuè optata, qua frustrandos impossibile videtur: cum omnia agentia finem, quem naturaliter appetunt, per se, vel per alia suæ speciei individua assequantur, ratio perpetuitatis colligitur. Etiam ex obedientia omnium animalium spontanea, vel per hominis violentiam homini ipsi idem infertur. Quid enim prodesset homini per infinitè parvum tempus (quodvis enim finitum collatum æternitati tale nuncupandum est) dominari bestiis, quibus intereundo par futurus erat, nisi ut majore moerore præmeretur, cum obiret, quàm si opprimendus à brutis fuisset creatus? Ut enim jugum bestialem à se rejiceret, tunc mortem vita præferret. Eodem quoque rationis genere intelligitur, animam humanam æternam esse, cum cælum ipsum, & tam innumera astra æterna entia famulentur præcipuè soli homini, cujus animam corruptibilem esse, cælo ejusdem alumno incorruptibili existente, à vero alienum videtur. Dicere enim humanam mortem pretiosam esse, supposito tam animam, quàm corpus cum morimur interire, ut Plinius ratus est, furientis sententia est. Quam tamen libr. secundo, cap. septimo de Deo, scribere non est veritus, dicens: [Imperfectæ verò in homine naturæ præcipua solatia, ne Deum quidem posse omnia, namque nec sibi potest mortem consciscere, si velit, quod homini dedit optimum in tantis vitæ poenis.] Ut enim tantoperè humanam miseriam exclamando Plinius deprimeret, insanus sibi contrarium decretum dictavit. Ubi enim ipse per universam commentationem operis de naturali historia laudes naturæ, & ejus solertiam, ac providen-

Nulla margi-
nales notario-
nes posita bu-
cusque sunt,
ut omnes co-
gantur legere
universa quæ
de Immorta-
litate Animæ
scripsimus.

(dentiam non buccinatur, quam jam nunc exclamando inscius improbat, & delirare ipsam, conficiendo hominem, fatetur? Ut quid nempe tam artificiosam, ac propè divinam compositionem hominis in utero fabricasset, & alimenta illic, ac post in lucem ædito suppeditasset, tantamque escæ copiam ex herbis, frumentis, quadrupedibus, piscibus, volatilibus, illi genuisset, cui obire, & auram hanc vitalem destituere, quin denique infectum esse, beatissimè (ut ipse refert) accidisset?

Secundum genus suasoriae rationis.

Et hoc misso, ut quod incepti prosequar, ex miraculis, præcantationibus, ostentis, futurorum prævidentia, ex divinatione per somnia quoque colligitur animæ nostræ divinitas, simulque æternitas. Utque Epicureum Plinium propriis scriptis convincam, quod lib. 7. cap. 52. ipse, ut certissimum de Gabieno scripsit, adduco, Hermotini Clazomenii prodigio dimisso, cujus, ut ipse refert, anima, relicto corpore, per nonnulla temporis spatia erravit, vagansque per longinqua multa annuntiavit, quæ nisi à præsentibus nosci non possent, corpore interim semianimi, donec crematum ab inimicis ejusdem fuit, ut qui vaginam animæ toties redeuntis igne abolerent. [Erat nempe Gabienus Cæsaris classiarius fortissimus in Siculo bello: qui captus à Sexto Pompejo, & jussu ejus inscissa cervice, & vix trunco corporis cohærente, jacuit in litore tota die. Deinde cum adhuc speravisset, cum gemitu precibusque hujus congregata hominum multitudine petiit, ut Pompejus ad se veniret, aut aliquem ex charis mitteret. Se enim ab inferis remissum, habere quæ nuntiaret. Misit plures Pompejus ex amicis, quibus Gabienus dixit, inferis diis placere

Pompeii causas & partes pias, proinde eventum futurum quem optarit. Hoc se nuntiare jussu, argumentum indubitatum fore illius veritatis à se recensitæ, quod peractis mandatis, protinus expiraturus esset, idque ita evenit.] Quod quamquam aliter successit, quam nuntiatum à reviviscente fuit, diaboli seductoris dolo, non tamen Plinius, qui illud portentum à suis majoribus audire potuit, negare valebat, nequaquam contingere valuisse illud prodigium, nisi anima Gabieni relicto corpore maneret, ipsaque tunc cognosceret, & memoraretur, etsi non eo modo, ut cum vivebat. Quo mendaciiprehenderetur Plinius, qui libro citato, cap. 55. scribens de anima, sive de manibus, negansque eam post hominis obitum manere, refert, inconvenire sui peremnitati, quod non reperiatur corpus ullum, quod comitetur animæ materiam, & quod desit pars, ubi cogitatio, & visio, & auditio, & tactio exequantur: etiam locus tam innumeris animabus hominum defunctorum. Quasi anima corpoream materiam haberet, quæ humano corpore indigeret ad intelligendum, aut locum occupasset, ut entia quanta. Quæ omnia rudis hic homo in speculativo negotio quomodo animæ post hominis obitum contingant, capere non valebat, confessus ipsemet illud Gabieno accidisse. Sed jam iterum hunc mitamus.

Aliud quoque genus probationis authores faventes immortalitati animæ invenerunt ab æquitate justitiæque elicitedum. Iniquum enim opinabantur, & naturæ horrendum crediderunt, bona hominum opera irremunerata, malaque impunita manere. Quod passim accidere, si simul anima, cum ho-

Tertium genus probationis suasoriae.

mo moreretur, periret, fatendum esset: cùm quamplures flagitiosi, sceleratique homines, totam vitam felicissimè, & in otio transeuntes, pompa celebri sepulti visi sunt. Et è contra innumeri honesti probique vitam ærumnis plenam agentes, ac post obitum nec qui sepeliret habentes, sint conspecti. Durare ergo eam credentes, hæc incommoda vitari, verè dicebant: post enim hujus vitæ exitum præmia bonis, supplicia malis superesse attestantes.

Quartum genus suavis rationis.

Ex prædictis à Christo Jesu Redemptore in evangelica lectione etiam argumenta in præcedentem usum sumunt. Ubi enim non legitur sive expressè, seu implicite æterna proborum animis gloria, & supplicium unquam finiendum improbis? Cujus Salvatoris doctrina, vita, & mors à mundi origine Patriarcharum, Prophetarum dictis factisque præcantata, ac postea ejusdem, & Sanctorum, ac Martyrum miraculis comprobata fuit.

Par huic esset probatio, quæ ex Ethnicorum libris eliceretur, ut Gregorius in Moralibus dicebat. Et quamquam innumera hujus farinae à curioso lectore codicum eorumdem excerpti possint, placet tamen ex Suetonio in Vita Augusti, sectione 91. illud de somnio ejus referre, quod ipse in hunc modum scripsit: [Cum dedicatam in Capitolio ædem tonanti Jovi assidue frequentaret, somniavit queri Capitolinum Jovem cultores sibi abduci, seque respondisse, tonantem pro janitore ei appositum, ideòque mox tintinabulis fastigium ædis redimivit, quòd ea ferè januis dependerent.] Cujus somnii & responsionis redditæ ab eodem Augusto inter dormiendum, nullam aliam suspicor ego causam fuisse, quàm quòd tunc temporis Chris-

tus nasceretur, ut Lucæ cap. 2. refertur: Exiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis, &c. diabolumque suspicantem, quod eidem post contigit, Christum scilicet, abducturum cultores idolorum in unius Dei veram adorationem, relatum visionem Augusto obtulisse, quòd nullum alium in terris, qui plus suis partibus favere posset, quàm ipse, sciebat apud eum enim summa imperii totius orbis erat. Sed Augustus dormiens, nesciensque an benè, vel malè responderet, somnians prophetice dixit, tonantem pro janitore ei appositum, quasi explicitè dixisset: Ædes Capitolina tibi Jupitri dicata, futura est ecclesia, cujus fastigium tintinabulis, hoc est, cymbalis, ornandum est, quæ deservient ædi in modum janitorum principum. Nam ut per os licet aliquibus ingredi palatium regium, aliis verò aditus interdicitur, sic per cymbala consecrata ecclesiam ingredi cohiberis. Et christianis fores aperiendæ sunt. Augustus autem sive Jupitris sacerdotibus consultis, sive proprio capite, non capiens, quæ dormiendo prædixerat, etiam opus propheticum exequutus est, redimens fastigium ædis Jupitris Capitolini tintinabulis, non aliter, quàm nos fastigia, & turres templorum cymbalis ornamus.

Non minus mysterium includit, quod statim post somnium relatum Suetonius de eodem Augusto refert, id est: [Ex nocturno visu etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cavam manum asses porrigentibus præbens.] Conjector quippè aliquid insigne Cæsarem somniasse, de quo Romani augures elicuerint mundi Imperatorem, verumque dominum electosynis tunc pasci, & foveri. Ut

que opere somnium verum efficeret, seque talem esse, qualis somnio prophetabatur, sibi suaderet, emendicabat à populo asses, manuque propria cavitatem illam habente, qua aquam ex fluminibus vasis defectu sorbemus, suscipiebat Augustus. Meam suspensionem de relata visione certam efficit, quod sectione 70. de eodem Octaviano Suetonius etiam scripsit. Illud fuit, eundem semel secretè coenasse, ornatum Apollineo habitu, comitatumque duodecim convivis sex habitu dearum, & sex deorum. Conviviumque illud divulgatum populo appellatum Dodecatheos, id est, duodecim deorum. Quod quia in maxima penuria, ac fame civitatis fuit effectum, acclamatum faceret à populo postridiè fuerit, frumentum omne Deos comedisse. Qui eventus ab homine adeò cordato, ut Octavianus erat, factus non fuit, sine insigni occasione, ut reor. Crederem ego ipsi per aliud insomnium, aut per alium modum divulgatum fuisse, orbis verè dominum duodecim fermè divinis hominibus ante discessum à mundo coenaturum, illis faciendâ precipiendo, cibumque in coena suppeditando. Quæ omnia cum æmuleretur Augustus, ansam detractori, qui in eum versibus invectus est, dedit, nominandi eundem chorum, quasi qui chorum illum coenantium ageret, & duceret. Versus hi sunt:

*Cum primum istorum conduxit mensa
choragum,
Sexque Deos vidit Mallia, sexque
Deas,
Impia dum Phœbi Caesar mendacia ludit,
Dum nova divorum coenat adulteria,
Omnia se à terris tunc numina declina-
verunt,*

*Fugit, & auratos Jupiter ipse thro-
nos.*

De Augusto conjectatus semper ego sum, postquam legi interrogasse clam eundem Virgilio Poëtâ (utpotè qui nosceret ex conspectu canum, & equorum quales patres habuerint) cujus filius idem esset, se putasse genitum ab aliquo Deorum, ut gentilitas fabulatur de Hercule, & aliis Heroibus, nec firmum habuisse Octavium genitorem ejusdem fuisse. Fortassis in hoc delirium adductus, quod suis temporibus videret pacatum orbem, si bique soli obtemperantem, ignarus natalis veri Dei, & hominis, se imperante. Quicquid de hoc sit, seu relata conjectura instigatus fuerit ad Deos æmulandum, sive alia de causa, eundem illud fecisse indubitatum habetur. Merito ergo quæcumque à me ex vita hujus interpretata sunt, quadrare sunt censenda.

Et quod de Virgilio Marone mentionem egi, de cujus scriptis non pauca hujus mæsis colligi possunt: tantum quæ se offerunt ex Ecloga quarta propono. Primumque sit, versus illi:

Ultima Cumæi jam venit carminis ætas,

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.

Jam redit, & virgo, redeunt Saturnia regna,

Jam nova progenies cælo demittitur alto.

Tu modò nascenti puero, quo ferrea primum

Desinet, ac toto surget gens aurea mundo.

Castæ fave Læcinia tuus jam regnat Apollo.

Quæ tantum de Lege Gratiæ, & Christo Redemptore, & ejus Genitrice præcantata esse à Sibylla Cumæa, ex cujus libris illa à Virgilio

excerpta sunt, verosimile esse certum est, ut eorundem series docet. Etiam quòd nequaquam illi, & qui sequuntur in eadem Ecloga versus Asinio Polioni, nec Salonino pueri ejusdem filio, nec Augusto ipsi quadrare valent, sed quibus dixi. Magnus enim sæculorum ordo, qui nascitur, Legem Gratiæ venturam prædicit. Ut cum Virginem redeuntem scripserit, Mariam Purissimam Dei Genitricem præcinit. Non quòd prius genita sit, & nunc iterum noviter nascendo, redeat, sed quòd prophetata sit, adeoque vera sit prophetia, ut nedum effectum ut si factum esse computetur. Quæ quoque progenies magis nova excogitari potuit, quàm Christi Salvatoris persona, de qua Deus, & homo simul dicuntur? Quasi his verbis alludat Poëta Prophetiæ Isaia 64. cap. Utinam dirumperes cælos, & descenderes.

Quam quoque putare possumus esse castam Lucinam, quæ partibus præffet, nisi Maria Virgo. Nam de Junone conjuge Jupiteris, ex qua filios idem procreavit, dici non valuit. Pariens enim casta propriè Dea dici non poterat. Nec ullæ aliæ Deæ faventi partibus castitas sincera conveniebat apud Gentiles. Undè clarè elicitur de Dei Genitrice Maria dictum, quæ simul peperit, & casta Virgo mansit: cui Poëta congratulatur, quòd Apollinem, id est, solem justitiæ regnantem jam videat. Sequentiumque versuum litera hoc, quod exposuimus, voluisse, Poëtam exprimit. Illi sunt:

Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,

Irrita perpetua solvent formidine terras.

Et statim sequentes.

Ille Deum vitam accipiet, divisque videbit.

Tom. I.

Per mixtos heroas, & ipse videbitur illis.

Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.

De quo, nisi de Christo Redemptore scribi potuerunt? Quis enim adeò demens sit, qui ausit prædicere, solvendas terras perpetua formidine: si de temporariis periculis, & timoribus loquatur, cum nulla sit ætas quantumvis pacifica, in qua nonnullæ formidines non invadant hominum vitam? Quod cogit suspicari, ducem vocare Poëtam Christum, cujus sanguine, & præceptis observatis, perpetua gehennæ formidō contemnenda est. Dum ipse Deus (sic enim legendum puto) accipiet vitam, id est, resurget. Et post resurrectionem videbit Patriarchas, & Prophetas, quos heroas nominat, permixtos divis, id est, divinis rebus, putà Angelis, & Archangelis, Cælo, & Stellis. Et ipse Christus videbitur illis, qui gloria fruuntur. Ut consonet hæc sententia illi, quæ legitur in Passione Domini secundum Joannem. Videbunt in quem transfixerunt. Tandem alii versus: *Occidet, & serpens, & fallax herba veneni.*

De quo nisi de diabolo dici potuerunt? Cæteras nempè venenatas herbas orituras tunc, & nunc, non ignorabat Poëta, aut verius, Sybilla, quæ universam hanc sententiam condidit, ut opinor. Illi quoque:

Chara Deum soboles magnum Jovis incrementum.

Cui melius, quam Paracleto quadrant: qui tam ex patris persona, quàm filii procedit, & amor utriusque nominatur. Undè chara soboles dicitur à Poëta. Reliqui etiam hujus quartæ Eclogæ versus in hanc eandem sententiam trahi possent, sed eos non placuit adducere, quòd

maiore labore intelligendi erant, quàm præsentes, quos decentè esse à nobis explicatos, quivis intelliget, ac impius, non posse eos exponi ut à Servio, & Antonio, & Christophore, & aliis Maronis exppositoribus explicantur, cognoscet. Quo huic satis suasorio modo probationis æternitatis animæ finem imponimus, ut rationes adductas ab eis, qui opinati sunt, animam nostram corruptibilem esse, dissolvam: & quòd innumeræ sint, omnesque exigui ponderis, illas tantum proponam, quæ majorem vim habere videntur.

Rationes contra æternitatem animæ:

1. Ratio.

Primaque sit. Si ex aliquo in homine reperto rationalis anima æterna esset habenda, ex intellectu præcipuè id esset inferendum. Sed hunc augeri ab infantia usque in primam senectutem conspiciamus, imminuique in decrepita ætate experimur. Ergo ob hunc non plus æterna anima nostra statuenda est, quàm plantarum, quæ crescit, & imminuitur, & tandem corrumpitur.

2. Etiam alio medio id probant. Nihil conditum est à natura, ut otiosum, & vacans ab omni opere sit: sed animæ post obitum manentes, nulli negotio poterunt vacare, propter defectum organorum sensuum: ergo incassum essent mansuræ, quod natura non patietur.

3. Ex hoc etiam quod nullus mortuorum ad nos redierit, ex tot ab orbe condito genitis, argumentum adversi sumunt animarum corruptarum ad hominis interitum.

4. Ex assertione quoque Aristotelica 3. de Anima, non memorari post obitum animas defunctorum, rationem colligunt. Inquiunt enim si non memorantur, neque intelligere poterunt. Qui enim intelligit, in quantumvis parvo tem-

pore intelligendo duret, si omni memoria privatur, nequaquam poterit connectere præterita præsentibus, & futuris, sine quo non accidit intelligere.

5. Mirantur quoque isti, quomodo divina animæ natura, quæ potentior est corporis mole, in astra non ferat totum hominem, si æterna anima est.

6. Famam, gloriamque humanam minimè cupere debebamus, etiam referunt illi, si scaperemus. Nam hæc velut umbræ essent, æternæ durationi animarum collatæ: sed has ardentè amamus, id ergo arguit in nobis, nihil tale æternum esse.

7. Quòd mors quoque minimè formidari à nobis deberet, si anima æterna esset, illi asseverant. Hac ratione, quòd si post obitum anima in aliam clariorem vitam esse transitura, potiùs mors optanda, quàm timenda esset.

8. Supplicia quoque æterna, quæ impiorum, & sceleratorum animabus parata esse putant, qui æternas esse animas testantur, adversi dicunt, nec tyrannorum legibus statuenda esse quanto magis divinis. Referunt enim isti iniquum esse ob temporariam, & momentaneam labem, quemquam æternas luere poenas.

9. Ex somno etiam argumentum sumunt ethnici, dicentes, somno oppressi homines, nihil sentire, nec intelligere cernuntur, experrectique statim, ut ante somnum omnia concipere. Quod si per aliquam animam separabilem à corpore fieret, illam inter dormiendo abesse, & experrectis adesse confitendum erat. Sed hoc joci genus foret, tam citò scilicet, mori hominem, cum dormit, & resurgere eundem, cum vigilat: quod in tam seriare, ut est homo, natura non

non patrasset : ergo anima sejungibilis à corpore non est credenda.

10. Numerum etiam animarum esse infinitum si, hominibus interemptis, ipsæ manent, & mundus ab æterno fuit, clarè inferunt. Ac ultra numerum hunc infinitum in dies augeri, proclamant adversi impossibile esse : ergo antecedens undè hæc eliciuntur, falsum proterviunt.

11. Conqueruntur quoque impij isti, cur si verum est, animas post obitum manere, quòd denegata sit à natura notio adeò hominibus conducens Indis in novo orbe nostris temporibus repertis.

12. Inconvenire autumant illi, animam post hominis obitum corpus deferendo, in alium transmeare locum. Nam motum illum, vel à se fieri posse, vel ab alio quærunt. Neutro modo indivisibilia moveri ostendit Aristoteles 6. Physicorum. Ergo quævis anima mansura erat in eo loco, in quo corpus destitutum est ab eadem : quod si esset, lares, & lemures, & genios, & alias hujus generis naturas constituturi ut gentes essemus.

13. Virtutes an ipsi animæ inherentes maneant, an non, quærunt etiam adversi. Si manere dixerimus, statim obijciunt, morales, putà Temperantiam, & corpoream Fortitudinem, & cæteras corporibus inesse : quæ durare, ipsis corruptis, non valent. Si non permaneant, quòd sine virtutibus manes præmia suscipiant, inconvenire autumant.

14. Ambigunt quoque illi, an naturalitèr, & sine violentia manes, sint, aut animæ à corpore sejunctæ, an vi ulla detineantur, corpus, quod amiserunt, vel aliud asumere. Hoc ultimum dicendum non esse, probant ex hoc, quòd nullum violentum perpetuò duret.

Si primum, mirantur, quòd adeò pertinacitèr mortem renuant, formidentque homines, anima, quæ sentit, & intelligit, sponte corpus linquente.

15. Ob discordiam inter appetitum sensitivum, & voluntatem ratione ductam, etiam instigantur illi, testari animam nostram æternam non esse. Si enim æterna foret, eidem obtemperaturum appetitum corruptibilem dicunt. Cujus contrarium homines in suis actibus experiuntur.

16. Etiam ex hoc argumentum, quo suas fulciunt partes, sumunt, quòd testantur, non posse se intelligere, qualitèr ex anima, quæ ens actu est, & corpore, quod aliud quoque actu ens est, unum ens fiat, homo scilicèt, quæ duo entia erant.

17. Definitio animæ, quòd ipsa scilicèt, sit actus corporis physici organici in potentia vitam habentis. Non minùs favere suæ opinioni, quàm relata per hunc modum inferunt. Si actus corporis quælibet anima est, ergo intellectiva actus corporis erit. Et inde ulterius eliciunt, quòd sine corpore intrante sui definitionem, manere non poterit.

18. Animas foetuum nondum in lucem æditorum, quem locum possideant interrogant. Etiam foedam, indignam, futilem, & ambiguum appellant conjunctionem animarum illarum cum suis corpusculis, si perpetuæ animæ essent.

19. Item non parum inconvenire autumant adversi, homines à brutis tantùm specie differre. Cum ut brutum, quòd animam sensitivam vegetativæ additam habeat, dicitur genere differens à plantis : homo additam rationalem sensitivæ habens, dicendus esset genere differens à brutis.

20. Ex quo aliud argumentum eliciunt, quod si duas animas homo habuisset, duo entia futurus erat, & si tres, tria.

21. Item parum homini prodesse animam manere proterviunt, si quod sentit, intelligitque, homo ex anima, & corpore aggregatum sit. Ut nihil prodesse nobis inquiunt, Solem manere post nostrum obitum, etsi Sol ut universalis causa ad nostras operationes nobiscum semper concurrat.

22. Argumentum quoque illorum, qui animam immortalem astruunt, præcipuum est, ut adversi credunt, ipsam universalia intelligere. Sed hæc figmenta quædam intellectus esse Aristoteles testatur, cum dixit, aut nihil esse, aut posterius esse. Ob ea ergo non esse affirmandum animam perennem esse referunt.

23. Memoriam, rationem, & intellectum, ex quibus animæ immortalitas elicitur, quædam esse in homine se æquè supergredientia affirmant isti. Sed in brutis hæc inveniri proterviunt, ergo etiam brutilibus animabus æternitas concedenda est.

Hæ sunt ex præcipuis rationibus nonnullæ, attestantibus animam rationalem corruptibilem esse adductæ, quas solvere decet, ac ex aliquarum solutione, contrariorum opinionem confutare, quod agere auspicio.

Prima solutio.

Solutio primæ rationis eorum, qui putant rationalem animam corruptibilem esse. Concedimus nempe iis consequentiam illam ob intellectum scilicet, compelli Philosophos affirmare animam æternam esse: negamusque minorem, puta, hunc ab infantia usque in primam senectutem augeri, & in decrepita imminui, si intellectum nominet arguens animam intellec-

tivam. Si autem intellectum dicat ejusdem operationes, has non inficiamur augeri, imminuique in vitæ discursu. Nec hoc arguit animæ augmentum, aut incrementum, ut esse ignem magis minusve calidum, aut esse ceram elegantius, aut minus eleganter configuratam, non arguit, eam augmentabilem, aut minuibilem esse. Tam enim intelligendi operatio modus animæ intellectricis est, quàm figura modus rei corporalis dicitur. Anima nempe, ut in antecedentibus pag. 273. & sequentibus refertur, corpore non indiget, ut quo intelligat, sed ut per quod concipiat, intelligatque. Est enim aded arcta conjunctio animæ & corporis, dum informatio durat, ut proportionabiliter afficiatur spiritualiter anima, ut corpus, quod informat, afficitur corporaliter: id enim informando, illi accidit, quod non informando minimè accidisset, etsi simul cum corpore penetrativè esset. Certè si cerebri corpus immodicè humidum redditur, memorari non valet homo: non quod animæ intelligibilis substantia humectetur, sed quod phantasmata, quæ corpora sunt, eundem affectum patientia, impressionem in se factam ab objectis extrinsecis, statim, ut ipsa absunt, amittunt. Ut solet cera liquidissima, aut aqua figuram sigilli amittere, cum illud abest. Etiam quod anima informans partem anteriorem cerebri noscentem abstractivè, non potest affici, ut eam decet, pro memorandi actibus exercendis, quod ad proportionem affectus proprii corporis à se informati afficienda est, ut diximus. Et cum corpus cerebri immodicè humidum amittat celeriter affectionem factam à phantasmate, inde oritur, ut spiritalis affectus non duret, sed quod citò delitescat. Ut cum

cùm cerebrum immodica flava bili redundat, illi accidit, quòd ipsum semper de rixis & iracundis actibus meditetur, quia insitum est flavæ bili phantasmata illorum actuum à memorativo serinio posterioris partis cerebri in anteriorem noscentem abstractivè ducere. Ut etiam cùm melancholicus humor redundat, cogit tristitia hominem meditari per modum relatum. At dum immodicè isti humores vigent in cerebro, non tantùm symptomata, quæ retuli, invadere ægros conspiciamus, sed delirare eosdem cernimus: adeò affecta existens aliquando anima ad affectionem assiduam factam à phantasmatibus rerum tristium, aut iracundarum, ut corruptum judicium cogatur elicere anima illa rerum non sic se habentium, ut ipsa affirmat, & credit. Nec miremini, quòd dixerim, animam in morbois, quos retuli affectibus, compelli edere vitiata judicia, præcedentibus talium, aut talium phantasmatum affectionibus. Nec etiam mirandum, quòd affirmem in hoc liberam eam non esse: cùm ab Aristotele sive expressè, seu implicite audieritis in primo Posteriorum, eandem compelli, cognitis majore & minore cujusvis boni syllogismi, assentiri conclusioni, eventibus idem firmantibus. Sed de his dicta sufficiant pro hujus argumenti solutione. Si qua enim de hoc dicenda restant, in solutione vigesimæ rationis explicabuntur.

2. *Solutio.*

Ad solvendam ergo rationem secundam transeamus, quam esse nullius valoris, non tantùm docti, sed & hominum vulgus facile intelligent. Cùm enim per antedicta constet, animabus manere vim intellectivam post hominis mortem: atque hanc perfectiori quodam modo (nobis tamen ignoto) ex-

qui ab eisdem, quàm cùm corpus informat, quòd eventus probent, esse ad intelligendum impedimento animæ corpus ipsum. Nam dum illud informat, non potest intelligere ipsa, nisi illud prius afficiatur. Cur animam secedentem à corpore nulli incumbere rei obiciunt adversi? Si enim vis tanta, utpotè intelligendi, animabus junctis inest, nonne beatiores dicendæ erunt, quàm hominum? Quorum miseras si narrare incœpissẽ, & conferre illas nonnullis vitæ voluptatibus velim, brevissimis paginis ultimum perfecissẽ, & primum innumeris adhuc inchoare non valerem. Porro si prandere famescienti est gratissimum, & mollibus vestiri, ac dulcia deglutire tactui dulcissimum, amœnos sonos audire, & elegantes virorum, & foeminarum formas cernere blandissimum, iisque potiri suavissimum, cum eloquentissimis hominibus consuecere pretiosissimum, pretiosius non erit relata hæc perfectiori modo assequi intelligendo, quam nunc sentiendo? Indubiè sic. Illa nempe dum sensibus fruenda offeruntur, non adeò mera lætitia affluentia se nobis concedunt, quin tristitia, aut mœrore aliquo nos prius opprimant. Nempe nisi famis dolore corripiamur, cibis gratus non est, si duris & asperis prius non excoriamur, aut insipidis non sumus assueti vesci, mollia nec dulcia saporosa non sunt. Nisi quoque dissonis sonis, & foedis foeminarum & virorum formis non sumus primitus molestati, gravatique, iis non delectamur. Ut non immeritò dictum à Platone in Phædone illud sit: [Quam mira videtur, ò viri hæc res esse, quam nominant homines voluptatem. Quàmque miro naturaliter se habet modo ad dolorem ipsum, qui ejus contrarius esse vide-

detur. Quippè cùm simul homini adesse nolunt, attamen si quis prosequitur cupitque alterum, semper fermè alterum quoque accipere cogitur, quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Arbitror equidem *Æsopum* si hæc animadvertisset, fabulam fuisse facturum. Videlicet Deum ipsum cum ipsa inter se pugnancia vellet conciliare, neque id facere posset in unum saltem eorum apices conjunxisse.] Iis affectibus post mortem non sic conjunctis. Quin seclusa adhuc religione hominibus intelligere valentibus, posse animam separatam perpetuò incumbere cognitionibus rerum perquam gratissimarum, absque impedimento affectuum corporeorum dolorem inferentium. Tandem ratione adversorum potius convincendi ipsi essent opinari animam nostram æternam esse, quàm corruptibilem. Cùm videant ipsi per totam hominum vitam eos, qui artifices sunt, non incumbere nisi perpetuo labori, ut alimenta sibi, & suæ proli fovendæ assequantur: aliosque quibus census quotannis pro alenda familia superest, per totam diem otiosos in triviis, in foris, in ripis, in montibus vagantes conspici, & nulli, aut tam exigui momenti rei operam dantes, cerni, ut nisi in multo potiores usus essent geniti, quàm ut deliciis relatis admistis tot doloribus fruerentur, deliram naturam meritissimè nominare possemus.

3. Solutio.

Tertia ratio falsum supponere, neminem scilicet, ex mortuis resurrexisse, non tantum sacræ Scripturæ assertionibus, sed gentium libris comprobatur.

4. Solutio.

Quarta ratio ortum traxit ex indocta interpretatione Aristotelis: fatetur nempe ipse, animam intelligentem manere post obitum, quæ si intellectura est, ut ipse asseverat,

memoriam est habitura, hoc enim adversi objectione satis probatur, quod nec Aristoteles est inficiatus, sed tantum animam per illum modum per quem nunc memoratur, recordari oblita, non posse, verba enim contextus non sunt, nisi quod deficiente passivo intellectu in hominis morte, non recordetur anima: quia nihil sine illo intellectu intelligat ipsa. Quod si absolute intelligeretur Aristoteles, adversaretur parum ante relatæ à se sententiæ. Illi scilicet: [Separatus est solum hoc quod verè est. Et hoc solum immortale & perpetuum est.] Non enim verè nominaretur separatus intellectus intellectus, si nil intelligere valeret: nec verè ens, quin futile & perpetuò superfluum, si in æternum non esset intellecturus. Solum ergo ex literæ ordine eliciendum est, ipsum nil intelligere post obitum mediante passivo intellectu, qui sine corpore talis nominari non potest, ut qui nostram Paraphrasim tertii de Anima calluit, noscet. Non tamen opinandum est, negare Aristotelem aliter animam intelligere & recordari.

Quintam rationem meditati sunt, qui credidere animam conari naturaliter in astra ferre humanum corpus. Ut ignis res quibus miscetur, sursum tollere curat. Quod nempe falsum est, nam ii, qui naturaliter & piè sentiunt, noscunt animam beatam esse posse in hoc mundo, ut in cælo. Ex loco enim non oritur ejusdem beatitudo. Cùm quicquid sursum est, infra existens anima, possit intelligere & etiam eo frui.

5. Solutio.

Quod infert sexta ratio conceditur à nobis, quippè qui verè & christianè sapit gloriam & famam contemnit, nisi prout ex illis aliquid Deo complacens eliciatur.

6. Solutio.

Etiam

7. Solutio.

Etiam septimum, quod inferunt, concederemus facturos homines, si adeò indubiè, ut sciunt, se morituros, ipsi scirent eorundem animas mansuras, ac post mortem statim gloria fruituras. Sed cum primum hucusque nisi fide cognitum sit, quam imbecillam nonnulli habent, & secundum adhuc religiosi viri de seipsis incertum habeant, quòd illis pro statu isto denegatum sit, noscere an in Dei gratia obeant, an in ejusdem odio, ob ambas causas mors non immeritò formidatur. Etiam quòd Deus hominum mentibus terrorem grandem ex mortis præsentia incussit: ne si mori gratum fuisset, passim homines mortem sibi consciscerent, ut vitæ poenas vitarent.

8. Solutio.

Quamquam nostri instituti non est, reddere causam, cur æterna sint præmia bonorum, & malorum supplicia, quod nos tantum physicam docemus & animæ perpetuam durationem probamus & de cætero, nec interrogandi, nec respondere compellendi essemus. Tantum ut impiis adversis faciamus satis, nonnulla quæ sufficere existimavimus, adducam. Nec quam omnes fermè reddere solent causam hujus justitiæ reddam, scilicet, peccatum quodlibet esse infinitum, si animadvertatur offensa persona, quæ Deus infinitus est, indeque æternam poenam poscere. Aut quòd peccator non tantum factis temporariè peccet, sed voluntate in æternum præcepta Dei contemnat: etsi enim in æternum vixisset, qui in Dei odio vitam amittit, etiam in æternum peccasset, secundum aliquorum opinionem. Vel quòd quantum spectat ad peccatorem, etiam Deum ipsum peccator vita privasset, si id fieri ab eo posset. Qui enim noscens Deo gratum esse neminem

Tom. I.

adulterare, alterius conjugis uxorem rapit, nonne noscit, ut aliqui inquiunt, si Deus iis à peccatore patrat, posset moerore corripi & ex tristitia interire, quòd nec ob id à fornicatione se abstineret? Certè sic. Cum neque timore supplicii æterni sibi inferendi à peccato non desistat. Sed iis omnibus causis dimissis, aliam, ut promisi, assignemus. Et quæ sequitur est.

Si paria futura sunt, ut omnes scimus, præmia justis collata, & supplicia iniquis, æquius à Deo constitutum fuit, legis transgressores æternas poenas pendere: & sub legis præceptis degentes, æternis bonis præmiari, quàm utrosque suppliciis & gloria ad tempus finiendis remunerari. Ratioque in promptu est, quia puerilis locus esset, hominem iniquum per tot annos vitam in gehenna agere, per quot vixit, & bonum virum pariter gloria donari, per æquum tempus, per quot bona opera exercuit, ac post utrosque renasci, præteritis oblitis: & iterum fortasse mutata sorte, qui gloria fruebatur, tormentis affligi: & qui prius torquebatur, gloria frui. Quæ ridicula vitantur, iniquis perpetuis suppliciis vexatis, & piis æternis præmiis donatis. Certè præmia hæc si temporaria essent, & ad decretum tempus defutura forent, verè præmia non dicerentur. Timor enim amittendæ gloriæ ipsam denigraret: & metus aliquando redituri supplicii verè alacrem animam esse non fineret. De quibus non amplius. Prioribus enim assertionibus, & hac ultima, sufficienter esse objectionem solutam existimo.

Nonam rationem frivolam esse, vel ex hoc docetur, quòd omnes sciamus, multa agentia naturalia aliquibus impedimentis à propriis

Pp

mos

9. Solutio

motibus desistere, ut gravia à motu descendendi, levia ascendendi, arbores in hyeme germinandi, herculeum lapidem trahendi ferrum ob adamantis præsentiam, & alia innumera hujus sortis ex decretis causis proprias & nativas operationes ad tempus amittere, eisdem redeuntibus, cum quæ impedimento erant, absunt. Mirum ergo non erit, animam tempore somni non sentire, ob corporis impedimentum, & in vigilia sensum restitui citra absentiam ejus à corpore, & reditum ejusdem ad corpus. Certè, ut fructus forma manet in hyeme, quæ in vere præfuit, in altero tempore germinando, & in alio à germinatione desistendo: sic eadem anima manere non intelligendo semel potest, quæ intelligere aliàs valet.

10. Solutio.

Decima ratio præcedentibus invalidior est. Etsi enim concederetur verum esse, quod Aristoteles opinatus est, mundum ab æterno fuisse, inconveniens nullum inferri posset ex permanentia animarum infinitarum, cum illæ quantæ non sint, ad cujus existentiam impossibilia, quæ ad quantorum infinitorum positionem Aristoteles 3. Physicorum inferebat, sequebantur. Nec plus inconveniret, infinitis animabus præcedentibus, in dies ex hominibus mortuis alias novas cum præcedentibus asservari, quàm infinitis diebus antecedentibus ex Aristotelis assertis, etiam quovis die diem unum addi præteritis.

11. Solutio.

Non est de quo conquæri, qui nos impugnant, possint: quin potius nos non abs re de eisdem, quod mentiantur, queritari possemus. Supponunt enim, Indis in novo orbe repertis, ignotam esse animæ æternitatem: quod falsum esse, non tantum ex innumeris alienis testibus scio, sed ex fratre &

nepote, qui per multos annos apud Indos vixerunt, indubiè factum ab adverso compertum est. Adeo enim credunt Indi post hominis obitum animas suas manuras, ut apud eos, qui colum Provinciam Carthaginensem ritus antiquissimus fuerit sepeliendi Indos cum toto auro, quod in vita possederunt, uxoribus eorundem vivis cum viris defunctis, sponte, ac libenter sepeliri se permittentibus, ut quæ statim à morte videre charos conjuges sperent. Ex quorum opinione, & omnium quantumvis barbararum gentium credentium animas superstites esse, potius eliciemus eas æternas fore, quàm corruptibiles, cum quasi à natura omnibus insita sit hujus veritatis dignotio. Præterquam nonnullis novarum hæresum conditoribus, potius, ut insignes fiant, nova dogmata docendo, quàm quod ita, ut profuerunt sentiant: ii enim nec præmia, nec supplicia post mortem sperant, etsi se manere credant. Dignum animadversione porro sæpius existimavi, apud omnes gentes in confesso fuisse, Deum morte placandum: alii juvenum, alii agnorum, alii taurorum, nonnullique hominum, quasi ab orbe condito inditum implicite hominibus sit Christi mediatoris morte, homines in Dei gratiam restituendos.

12. Solutio.

Inconvenire non quanta, ut puncta, moveri, ostendit Aristoteles 6. Physicorum, text. comment. 32. & text. comment. 86. substantias tamen spirituales, ut Angelus, & anima, posse nunc uni loco adesse, & post alteri, nemo negare valet: cum eventus doceant, infantium animas, exiguis corpusculis suis adesse, eisdem juvenum corpora post informantibus, quæ multo majora, quàm infantium sunt.

Cum

Cum ergo quæritur, qua vi moveantur animæ separatæ à corpore, & Angeli, faciliter respondebitur, quod propria facultate, & solo voluntatis imperio valeant transire de loco uno in alium, non in instanti. Ne compellamur fateri, simul in termino à quo, & ad quem, eandem animam esse, sed in exiguo tempore. Et de his hic non plura, fortassis enim Aristotelis assertio libro & loco citato non omnino vera est, ut non indoctè Scotus secundo Sententiarum, dist. 2. quæstione 9. ad tertium scripsit.

13. *Solutio.* Virtutes, cum habitus sint, an corporales sint dispositiones, an animæ, inter Philosophos, ut insigni dubium tractatur: quod nobis hic discutiendum minimè incumbit, nos enim tantum durationem, ut dixi, animæ post hominis mortem inquirimus. Sed si virtutes modus habendi animæ sint, seu accidentia ipsi inhærentia, seu corpori affectus, præmia bonis viris à Deo conferuntur propter vitam, quam honestè suis præceptis obtemperantes vixere.

14. *Solutio.* Ambiguitas illa adversariorum cogit examini subicere, quod tempus magis gratum esset animæ futurum naturaliter, seclusis præmiis & tormentis, an illud, per quod informando corpus durat: an aliud, in quo, dimisso corpore, sola manet. Tam ingenti horrore incuti, cum mori timemus, gratissimam durationem animæ in corpus testari videtur. Et ex alia parte oppositum ratio suadet. Si enim cum corpus informat anima, nihil valet percipere, nisi prius corpus sit certo modo affectum: & cum à corpore sejungitur (si naturaliter loquamur) liberè cuncta noscere valet, potius hic, quam ille status optandus ab ea futurus erat. Adeo

Tom. I.

ratio hæc, qua probatur, præferendam durationem animæ post hominis mortem tempori, in quo durat in corpore, valida est, ut cogamur confiteri, verum concludere, & rationem reddere, cur mortem timeamus. Quod, ut intelligatur.

Animadvertendum, animam duplices actus volitionis inter se contrarios successivè sæpè elicere. Cum enim gliscit ea, quæ toti homini complacent, tunc sensitivus appetitus nominata, quæ in præsens grata sunt, neglecto futuro, desiderat: indeque etiam mortem veretur, ut quæ homini indecens est. Per eam enim animæ & corporis connexio dissolvitur: qua dissoluta, homo esse desinit. Ut cum, quæ in futurum ipsi animæ conveniunt, illa appetit, si homini conveniant, si non, voluntas dicitur, & mortem præfert vitæ, per eam sperans in meliorem sortem se commutandam corruptione hominis, & ejusdem voluptatibus neglectis. Quod ita habere, beatus Paulus ad Galatas, cap. 5. scribit, cum dicat: Caro autem concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem. Animam enim concupiscentem, quæ homini in præsens placet, carnem Paulus appellat. Hæc enim phrasis est Scripturæ Sacræ, ut Matth. 16. cap. Evangelium docet, cum Christus Petro dixit: [Beatus es Simon Barjona, quia caro & sanguis non revelabit tibi, sed Pater meus, qui in Cælis est.] Spiritum autem eandem animam Paulus dicit: prout contemptis hominis voluptatibus, quæ eidem expediunt, vult. Quos contrarios actus non simul voluntas, ut dixi, elicit: implicaret enim velle & nolle simul idem, sed successivè. Quamquam contingat esse adeo conjuncta tempora, in quo ambo contra-

Pp 2

rii

rii eliciuntur, ut simul facti credantur, eisdem hoc etiam tunc contingente, quod non intensi eliciantur, sed remissi. Ut velle exponi periculo mortis, adeò lentè sapius fit, ut sua remissione parum distet ab actu contrario, quo mors etiam veretur. Ceu in naturalibus aqua valdè remissè calida remissè frigida à nonnullis censetur, quod parum distet remissa caliditas à frigiditate, etiam remissa. Hos quoque modos appetendi diversos explicuit Aristot. 3. de Anima, text. comm. 57. modumque quo anima pro homine sentit, & appetit, ut nos diximus, innuit Augustinus in libro de Quantitate animæ, cap. 23. cùm dicit: [Attende ergo, nam sensum puto esse, non latere animam quod patitur corpus.] Et eodem lib. cap. 25. cùm dixit: [Jam video sic esse diffiniendum, ut sensus sit passio corporis per seipsam non latens animam, nam omnis sensus hoc est.] Quæ de duplici appetitu dixi, notanda sunt: eisdem enim intellectis, facile dignoscitur Platonis error, existimantis appetitum irascibilem in corde situm esse, & concupiscibilem in jecore, & mentis in capite, non percipiens Plato animam eandem numero utrumque dici, prout talitèr, aut alitèr se habet. Neque intelligens, quod si diversa entia essent, quæ appetitum irascibilem exercent, ab his, quæ alios duos appetitus exequuntur, nihil in nobis reperiretur, quod de his tribus actibus concupiscendi, irascendi, & volendi distingueret, cùm quælibet harum facultatum de proprio actu judicaret, & nulla de altero. Et ut nullus credat nos Platoni imposuisse relatam opinionem, Galenum lib. 5. de Decretis Hippocratis, & Platonis scribentem de re hac audiant omnes: [Nunc quia

neque de pulchritudine, & sanitate, turpitudine, & morbo, nec de iis tantum, quæ ad corpus attinent, absolute nobis est sermo, sed de animæ affectibus proposita erat consideratio, cætera omitemus, ad institutumque ipsum revertemur. Quod demonstrare proposueramus, id est, neque in una tantum animæ parte, neque in una facultate, & iudicia, & affectus existere, ut Chrysippus sentit, sed plures esse, diversasque genere tum facultates, tum partes. Animæ quidem facultates tres esse numero, quibus cupiamus, irascamur, & ratiocinemur, vel Possidonius ipse, & Aristot. etiam concedit. Locis etiam inter se separatas esse. Animamque nostram non modò facultates multas in se habere, verum etiam ex partibus diversis genere, naturaquè discrepantibus compositam esse, Hippocratis, Platonisque decretum confirmat. De cuius veritate multa à nobis dicta jam sunt.] In quibus verbis palàm dicit, Platonem voluisse, quod nos prædixeramus. In quo non est mentitus, sicut in eo, de quo Aristotelem citat. ipse enim bene explicitus numquam id voluit, quod Galenus testatur. De quibus fusiùs (si Deus concesserit) nonnumquam agemus.

Quintadecima objectio quoddam falsum supponit, putà, id, quod appetit, cùm appetitus sensitivus nominatur, esse aliam rem distinctam ab eo, qui vult. Cujus contrarium in solutione antecedente explicuimus, ideò hoc solo dissolvitur.

In rigore quoque decimasexta objectio falsum supponit. Nam nos non confitemur, animas priùs tempore conditas esse, quàm corpora eis animanda fiant, ut Plato existimavit, sed quod cum anima creatur, in-

15. Solutio

16. Solutio

fun-

funditur in corpus. Per quod dissolvere valemus rationem adversorum : negando ex duobus actu entibus hominem constare. Quia anima numquam actu præfuit ante quam homo esset, sed in eodem instanti ambo per primum sui esse, esse incœperunt. Verum cum conficimus, quod quamquam Deus per modum relatum naturaliter gignat homines, post sæculi finem restitutus est eosdem, quorum animæ sive quæ gloria fruuntur, aut quæ illa non potiuntur entia actu sunt, & quod corpora in morte destituta entia actu etiam manere, ubi vis argumenti vigeat, idem in præsentiarum à nobis solvitur, confitendo non inconvenire, ex duobus actu entibus unum ens fieri, non confusis talium entium substantiis, sed una per modum subjecti, seu materiæ se habente, & alia, in modum formæ, multis horum operationibus ab amobus emanantibus, non valentibus ab uno eorum tantum procedere. Quis enim verè dicere poterit, nutritionis actus solius animæ esse? Cum notum sit, quod sine corpore ipsa minimè valeret calefacere eliquareque cibum, & eliquatum ad jecur transmittere, ubi etiam sine corpore, nec sola anima in sanguinem alimentum transmutaret, nec transmutatum, in membri substantiam verteret, ut etiam solum corpus sine anima nihil relatorum assequeretur, sed anima, & corporis qualitatibus simul operantibus relatas operationes effici, ut si ab unico, & simplicissimo ente emanarent. Est enim tanta vis conjunctionis, ac tam eximia unio animæ informantis corpus cum ipso corpore informato, quod in his naturalibus operationibus utrumque ut unum reputatur.

Ignorant, qui dicunt, animam semper futuram actum corporis physici organici, quod quæ in definitionibus assumuntur, non dicant actum, sed aptitudinem. Ut cum homo animal rationale finitur, rationale non dicit hominis actualem semper ratiocinationem, sed potentialem. Si enim primum dixisset, mala esset definitio, cum nec homini dormienti, neque infano conveniret. Unde patet, non inconvenire, dici animam actum corporis, quæ corpus non informat, quia nata sit corpus informare.

Quem situm animæ foetuum habeant, qui spiritalem aquam non receperunt, Ecclesia decrevit. De qua re non tenemur, Physicam docentes, rationem reddere. Fœdam nominari conjunctionem animæ foetuum relatorum ad sua corpuscula, quod tam cito dissolvatur, non habent ut quid dicant impii: cum magis fœda dicenda foret, talium tam citò dissolvendorum generatio, si nulla partium post permanura esset.

Vocare differentiam inter homines, & bruta specificam, inventum logicorum fuit, qui non perpendunt, quantum inter se entia differunt, sed genera, & species aliis methodis dividunt. Si enim homines aliqui essent perpetui, & alii corruptibiles, hominem corruptibilem à brutis genere distare asseveraremus, quod homo genus tunc diceretur, & tamen non plus differret homo nostræ speciei à brutis tunc, quam nunc. Parum ergo interest, differentiam inter homines, & bruta specificam, aut genericam nominari, ad animæ æternitatem, vel corruptibilitatem assequendam.

Et si falsum esse homines duas animas habere, probatum sit in hoc opere, pag. 60. tamen etiam illo im-

Solutio.

18. Solutio.

19. Solutio.

20. Solutio.

impossibili naturali admissio, non sequebatur, illum duo entia futurum, cum plures formae possint simul, & penetrativè eandem elementarem materiam informare, dum una alteri praeponatur. In carne enim humana viva, est anima rationalis, ut praecipua forma, & carnis forma, quae absente anima, cum homo moritur, durat. Et sunt quoque carnae diversae partes, quae non omninò simplices in genere mistorum nominantur, formam misti additam elementis constituentibus carnem, & manentibus formaliter in eadem habentes, & omnes istae unam numero carnem constituentes. De quibus (Deo duce) agemus, cum existere elementa formaliter in misto, indissolubilibus rationibus probaverimus.

11. Solutio. Falsum supponit adversus, attestans hominem, id est, aggregatum ex corpore, & anima sentire, & intelligere. Cum nos in prima ratione nostra, qua animam immortalem indubiè probasse credimus, oppositum demonstraverimus.

12. Solutio. Veterum opinio fuit illa, quae ab adverso ut vera supponitur. Mihi tamen compertum est, non tantum ex universalium notione animam separabilem à corpore esse, sed ex quavis sensifica cognitione id elici posse, ut ratio, de qua in solutione praeterita meminimus, exprimit. Quo argumentum adversorum casum, & nullum manet.

13. Solutio. Fingunt ex adversis aliqui, memoriam, & rationem, & intellectum esse tres res realiter distinctas. Quod falsum est. Ut quod sint virtutes, seu facultates, aut potentiae animae realiter ab ipsa anima distantes, de quibus quod convincere adversos sufficit, jam propè principium universi huius operis

scripsimus: & quod restat, ut copiosius improbentur, usque in sequens opus differtur. Itaque si haec ratio ultima illis falsis opinionibus innitatur, nullius valoris erit. Ac etiam quamquam verae opinioni asserenti animae facultates non distinguuntur realiter, sed tantum ratione ab ipsa anima, vim habere non poterit, quod supponat aliud praedictis absurdus, brutis scilicet, inesse memorandi, & ratiocinandi, & intelligendi vires: quibus si dotata essent irrationalia, futura necessario homines erant, ut in antecedentibus docuimus, & etiam ex hominis definitione constat. Per quae sufficienter esse solutam rationem ultimam restat. Ob quod Deo Omnipotenti, quas possumus, gratias agimus, jam quod humana haec nostra fragilitas, quas debet, non valet, quod optatum finem consequi permiserit.

Et ut nemo opinetur, quod quidam plus pius quam doctus vir semel mihi secum disputanti de insensibilitate irrationalium, convictus meis rationibus, & mutus redditus, cum esset responsurus, objecit: Vereor, inquit, ne Sacrae Scripturae hae tuae rationes adversentur, cum apud Isaiam capit. 1. legatur: [Cognovit bos possessorem suum, & asinus praesepe domini sui.] Ubi manifestè videtur Prophetam bestiis cognitionem tribuere. Ut id ergo nemo credat Prophetam intellexisse, ut dixi, quae à me huic religioso viro responsa sunt, attendite: Reverende pater, inquit, ut tibi in mentem verba relata venerunt, cur praecedentium parum ante sententiam non animadvertisti? Ex quorum serie facile intelligeres, in quem sensum verba, quae mihi objicis, scripta sint. Moneo enim te observande pater, ut numquam scrip-

scripturarum sententiam ullam elicias, nisi prius, quæ antecedunt, & quæ sequuntur perlegeris: quod si fecisses, non adeò temerè objecisses, quod tibi adversatur, & meis partibus favet. Namque (si memor) principium exclamationis Prophetæ verba, quæ sequuntur, sunt: [Audite cæli, & auribus percipe terra, quoniam dominus loquutus est, &c.] Ubi per metaphoram

homines spirituales cælum nominat, & brutales terram dicit. Undè facile elicitur, Prophetam etiam per metaphoram inclinationem illam naturalem, qua bestia ab objectorum speciebus ducuntur, cognitionem dicere: ubi, ut retuli, nostram sententiam Prophetiæ verbis confirmat. Propter quod iterum Deo gratias ago.

LAUS DEO.

OBJECTIONES LICENCIATI MICHAELIS

A PALACIOS,

CATHEDRARI SACRÆ THEOLOGIÆ IN SALMANTINA

Universitate adversus nonnulla ex multiplicibus Paradoxis

Antonianæ Margaritæ, & Apologia
eorumdem.

AD LECTORES EPISTOLA.

T paululum sinceri amoris, quem erga vos Physicos, Medicos, ac Theologos habeo, quantumque onus, vobis ignaris, omni in tempore subeam, monstrem, & ut dogmata nostra (quæ quia inaudita hucusque fuere, admirationem legentibus ingerunt) palam vera esse, quantumvis rudibus ostendam, visum est quinque adversiones, à Licenciato Michaeli à Palacios Cathedrario Theologiæ in Salmanticensi Universitate, atque nostram ad illum Apologiam typis mandare: objectionibus enim illis, atque nostris responsionibus, mutuisque argumentationibus adversus nonnulla ab eodem asserta intellectis, illustris, ut est, nostra doctrina evadet. Fortassis enim aliqui ex vobis nonnullis suasionibus adversi amplecti nostra placita verebimini. Neque pro his, ac aliis quantumvis improbis laboribus aliud consequi cupio, quam ut nostrum Codicem legatis, ac perlegatis, qui per priorem lectionem mentem nostram capere non valuistis. Etiam quod detrahentium & mordentium linguam vitetis, atque quod illorum authoritatem in detractionibus nihilo pendatis, nisi cum rationibus sufficientibus suffultas esse noveritis. Conscius enim mihi sum, nullas, quæ vigorem ullum habeant, adversus nos adduci posse, præter eas, quas nos in nostro Codice, atque in præfenti opere enodamus. Quid enim valet ab aliquibus doctis nobis obijci, quod & ab imperito vulgo etiam quandoque opponitur, credibile non esse, si vera essent, quæ nos docemus, antè, & in priori sæculo nota non esse: cum omni in tempore, ea nobis revelentur, quæ prioribus incognita fuere? Quis enim nescit, ab orbe condito occiduos Indos ab habitatoribus hujus emispherii ignotos fuisse, à nobis jam à sexaginta annis adeò rudibus inventis, ut literarum usus ignotus illis fuerit, quo certè deprehenditur, nullos ex nostris ad eos appulisse: Etiam morbum, quem vocant Gallicum, ab eodem tempore inter nos grassari visum, in nullis medicorum priscorum libris prius scriptum, & aliorum sexcentorum suam primam cognitionem literis esse offensam. Et quod in horum subtilium argumentorum solutione immorari infrugiferum est, ideò catastrophem imponere visum. Vale candide Lector. 15. die Martii, anni 1555.

OBJECTIONES

DOMINO GOMETIO PEREYRA

MICHAELIS PALACIOS.

ANTIQUORUM studiorum novellum tuum partum didici tuis literis, quem ut ais, jam olim parturiens, nunc recens peperisti, & non ad decimum, ut dixit ille, sed ad trigesimum usque annum conceptum foetum excusisti. Consultum sanè consilium, & tua arte dignum, quod in omnium ora expectandum obijcitur multi ævi sinu præmere, & quod immortalitati dicatur, multo utero conditum confovere, ne quod absit, desiderata sobole emortua, præcocem causeris. Quæ enim infirmis nata sunt principiis, perpetua fore, qui fiet? Gradu concito tui libri lustravi quædam, universa negotiis scholasticis districtus non potui, abundè illa præferunt ingenium tuum, acrimoniam cujus, disertæque vires apud me tacita extuli cogitatione. Porro audaciam (quod venia dixerim) tuam, mirari satis non valeo, nisi parùm putas, cum omni Philosophorum gymnasio manus conferere, agminaque ipsorum ad tuam unius provocare pugnam. Acutum namque Lycæum spernis, gravissimam Stoam depicis, divinamque Acadêmiam nihili ducis: quæ experta, quæ recepta, quæ numerosis sæculis longa patrum serie prudentissimis calculis sunt comprobata. Tu unus quasi novus Aristarchus, quasi novus orbis censor, tui libri censoria virgula universa sapientum dogmata explodenda censes: & quod Sacra Antiquitas nescit, te reperisse gloriaris. Aristotelem Principem, familiamque Peripateticam non esse consulendam credis, nec tibi opponendam mones, sed liberis argumentis vagandum, Authorum probatorum fide neglecta, quasi vero isti rationi in consulta placita sua scriptis mandassent. Durissimam tibi cœpisti provinciam: gloriosam tamen (superbam dicet alius) verum si labor tuus fortunatè tibi cesserit: sin reflantibus ventis, procellosisque argumentorum gurgitibus paradoxorum hæc carina involuta naufragatur, operam, & oleum, quod ajunt perdidisti. Quamquam nonnihil est, Antonianam Margaritam tui nominis monumentum in posteros æternos transmittere: ut ante te Parmenides, & Melissus, & Zeno, & Heraclitus portentosam invehentes Philosophiam, portentorum suorum famam æternam retulerunt. Cæterum quantum ad me attinet, morem tibi geram, ut hoc officio, & amicitiam tuam inire liceat, & initam devinctam ad multa sæcula teneam: quamvis novæ amicitiae infausta sint initia, cogor enim animadversionibus, & reprehensionibus illius facere initium. Neque hoc facto esset opus, tuæ nisi literæ istud vehementer efflagitarent. Præstabat etenim beneficiis te delinire: quam morosè opuscula elaborata tua

tua cauterio inurere. Tu tamen illum amicum exigis, cujus vulnera inimici osculis commodiora credas, candidioreque, & æquiore animo feras. Sub hæc unum est, quod me à gerendo tibi more, vel in primis retrahit, immò absolvendo operi exanimat, illud est, hæc tua scripta diu jam est quod medulis tuis glutino hæserunt intimè: illa lustrasti, tua sententia oculatissimè, numerisque omnibus absolvisti, quantumque veri, quantumque falsi contineant, librata lance pendens, ultrò, citròque dispexisti: & priusquam prælo committeres, doctorum virorum collatione explorasti, & quasi ad coticulam, vel legitimi ponderis libram tui libri valorem, & dignitatem, expertus es: tandemque digna judicata sunt tuo arbitrato, quæ in omnium manuse vulgarentur. Jam verò admiratio, & non vulgaris mihi subiit quid sit, quod iudicium meum, censuramque meam poscas, si quæ falsa scripta sunt, correctionem subire non possunt. Quod si alii ad sententiam tuam retractandam non compulerunt, & quid ego potero? Porro si tua digna sunt laude, tenue est testimonium meum: nec est cur illud affectes. Ego tamen, ut cesserit, postulata præstiti, dictis tuis audiens. Animadversiones aliquot in scripta tua tibi lego, plures legaturus, si tui instituti ratio mihi fuisset in absoluto. Has igitur si receperis, operæ meæ erit pretium, si non receperis, quod meum erat præstiti, mea intererit nihil, quando petentibus amicis opellam meam non subduxi.

ADVERSUS PARADOXUM PRIMUM.

ADVERSIO PRIMA DE BRUTORUM SENSU.

QUOD igitur petis per epistolam tuam, hoc aggredior, & inter tractanda primò quod maximè omnium portentosum videtur illud est, Bruta carere sensu. Aut enim sermo est de sensu exteriori, aut interiori, quamquàm Philosophorum sententia sensus germaniorem habet significantium, si sensum exteriorem indicet, quem primò significavit. Hic enim sensus fuit primo notus, quam cæteri sensus, qui dicuntur interiores: quare qui negat bruta sensum habere, proprietate vocis observata, negat externos sensus brutis: id quod ipsa experientia abundè demonstrat. Neque qui hoc affirmaret, curandus esset admodum, sed relinquendus cum suo cerebro, verum quia jam Philosophi vocabulum sensus significando vim animalium quandam intimam usurpant, hanc oportebit probare, animalibus brutis natura concessam. Statuamus igitur in entibus non esse omnia æqualia, sed nobilitatis habent gradus distributos. Inferior igitur gradus rerum omnium inanimatarum erit, superior, animatarum. Hæc autem animata gradibus item suis distinguuntur, ut nos ipsi cernimus, latam, longamque differentiam in animatis ipsis. Sunt enim plantæ animatorum gradus infimus. Quippè radicibus terris infixæ neque progrediuntur, neque vim cognoscitivam habent: quare cum bruta diversam habeant, & nobiliorem naturam plantis, necessario conficitur, animas nobiliores, præstantioresque operationes potitura, hæc autem nobilitas, quæ est nisi in vi sentiendi, & in vi progrediendi? Plantæ enim vi sensifica orbantur, quod terris infixæ in alium locum non se transferunt, vi tamen altrice illis indita cibum nativum exugunt. Verum animalia, quæ se de loco in locum transferunt, donanda erant sensu, quo cibum sibi natura non præstitum procul præsentirent: id quod primum sensu exteriori perficitur.

Pos-

Postremò verò sensu interno ad præsentem cibum , atque potum sensu exteriori diriguntur , quo sibi quærant , & sibi curent , aut conquirant quæ sibi sunt necessaria. Verum cum hujusmodi aliquando absint , non poterant se movere in illa , nisi vi cognitiva interiori ducerentur , ut vultures ad cadavera longè sita odoratu convolant : & bobes ad prata ad pascua nuper degustata , ducente nemine se agunt , & equi , & jumenta , & cætera domos pristinas nullo agitante revisant. Verùm argumentorum tuorum pondus , quo nostram Philosophiam premere contendis plus revellit sensum interiorem , quàm exteriorem. Vereris enim si sensu sint prædita bruta , ratione item esse prædita , quod argumentum quàm placidum sit , tu ipse adverte. Primum enim facile tibi dicerem , vim sensitivam interiorem esse solum apprehensivam , & non judicativam , in brutis : & si tu tamquam axioma philosophicum diversum credis , quod enim neque axioma est , nec propinquum axiomati. Sunt enim plerique nobiles Philosophi , qui probabile dicunt , apprehensionem interiorem satis esse ad concitandum appetitum , qui concitavit motum exterum : id quod nos ipsi experimur in repentinis motibus fugam captare ex apprehensione mali terribilis de repente oblatis , qui bombardam numquam audivit , aut si securus audierit , quando tonaverit , tremunt membra , certè ex apprehensione sola citra judicium : natura enim animalis apprehenso malo , refugit ipsum , quia apprehendit malum , & quamquam vi ordinatis motibus judicium sit prævium : in repentinis malis prævenitur judicium , & apprehensio sola mali fugam rapit , & apprehensio boni persecutionem. Sed nihil horum necessarium est mihi. Donemus tibi , ex abundanti , judicium necessarium esse ad motus prædictos peragendos : judicat igitur brutum hic cibus est mihi conveniens , ille noxius , fateor , distinguit quia propter inter cibum , & cibum : Item donamus colligis habent rationem , quia ratio est vis distinguens , collectio est infirma. Bruta distinguunt verum inter sensibilia , & adhuc non perfectè inter hæc. Bruta enim non percipiunt omnes differentias sonorum æquè , ut homo , eoque melodiis non delectantur vocum , neque cordarum , neque fidium , frustra que canitur illis lyra : quamquam equi concitentur ad bella committenda tubarum clangore , propter soni vehementiam in aures ipsorum præstrepentis. At verò minutulas sonorum differentias tonorum , & semitonorum proportionales animalium omnium solus homo sentit. Et quod de sonis , idem de odoribus , quorum differentias non admodum sentiunt. Neque foetoribus offenduntur , neque fragrantibus delectantur rosarum , aut violarum , aut gariosilorum , undè in proverbium abiit , amaracus non spirat sui. Missum faciamus tactum , cujus differentiam in homine facile sentit , qui levi ictu concusus perit , id quod in brutis minimè experimur : & per tactum multa judicamus , quæ subtilia , quæ grossiora , quæ mollia , quæ aspera , quæ brutis non conceduntur ita exactè : cujus judicium est cutem humanam tenuissimam esse. Quod si gustus perfectionem in hodie quærimus invenire , ipsa culinaria ars , quam coqui exercent , docebit quantis differentiis saporum humanus gustus afficitur. Hæc quæ diximus , apud Arist. 5. de Generatione animalium , cap. 2. breviculo sermone sunt scripta. Perfectum igitur judicium sensibile in homine est. Quamquam bruta suas sensationes ad majorem producant distantiam , quia spiritus grossiores habent : verum in propinqua distantia subtilior est discretio sensus humani , quam brutalis. Jam ergo quale erit argumentum tuum , distinguunt sensibilia ,

ergo prædita sunt ratione. Distingue antecedens, & nihil tibi dubii restabit in argumento. Bruta distinguunt sanè, sed imperfectè, eò quod non habent rationem, quæ perfectè est discretiva, & distinctiva. Sed age, fac bruta discernere perfectè sensibilia, nonne propterea rationalia sunt proclamanda? Non arbitror, ratio namque est universalium, & singularium: universalia autem brutis non sunt concessa, quamquam tibi videatur virile esse argumentum tuum: bruta habent sensum, igitur cognoscunt universalia. Ad cognitionem universalem non satis cognitio hujus, vel illius particularis, est, ut tu reris; sed necessaria est discursio perfectæ, qua ex singularibus universalem notitiam comparemus id, quod brutis negatur. Quamquam non defuerunt Authores, qui imperfectum ratiocinium brutis dederunt. Verùm universalis cognitio cum contemplativa sit potius quam practica, bruta, quibus contemplatio non congruit, nec universalitas ipsa competere potest: actiones autem cum sint de singularibus, bruta, quæ activa sunt, suapte natura practica notitiam de singularibus habent, qua instructa se moveant ad sequelam, vel se parent ad fugam: inanimata verò cum se non moveant, sed ab alio dirigantur: ut lapis suum motum non initiat, & quieto loco residet, donec initiantem habeat: quapropter inanimata non sunt donata cognitione, satis namque illis provisum est à dirigentibus esse movenda, quæ notitiam motus perficiendi abundè habent. Neque aliud est in causa: quòd quædam se moveant, alia verò quæta jaceant, nisi quòd illa per internam notitiam motum suum initient, nullo extrinsecus vocato initiante, hæc verò forinseco egent motore. Quod si sensum à brutis subtrahis, convinceris negare, quod oculata experientia confitetur, bruta se movere. Scio hoc argumentum ad calumnias posse verti, si confundas se agere, & se monere, quæ lata distantia discrepant. Bruta enim scholæ Philosophorum, & Theologorum concedit non se agere: agunt se enim illa, quæ suum motum habent in propria potestate, qualia sunt rationalia omnia: verum se movere hoc non profert, sed initium dumtaxat motus habere in semetipso. Et ut apertiùs proferam, quod habeo, se movere, est excitare proprium motum: bruta autem se excitant: quando enim expergiscuntur à somno, illa nullo impellente, aut prorritante erigunt se, & transferunt se cibi digestionem completa. Quapropter hæc tria distincta credo, facere motum, & se movere, & se agere: inanimata enim suum motum faciunt, terra suum, & reliqua elementa proprios. Arridet enim mihi quorundam Philosophorum placitum formas elementorum factivas esse propriorum motuum localium. Movere autem se, est facere proprium motum, verùm initiando, & excitando illum. Postremò agere se non solum est excitare, & initiare motum, sed ipsum habere in propria potestate. Quare cum cognitio expectet motum; secundum mensuram motus Philosophi rimati sunt cognitionis principium, & mensuram: quæ ergo imperfectos gerebant motus, ut in anima, cognitivo principio orbaverunt: quæ verò perfectos, illa altiori principio motus sunt donata, quæ sunt bruta animalia: & hoc principium altiùs vocaverunt sensum. Quæ verò perfectissimè motus administrant, altissimo sunt decorata principio motus exercendi, quæ sunt rationalia rationali mente potita. Neque tu, aut quivis alter Philosophorum, hanc ordinatissimam Philosophiam jure infringere poteris, secundum qualitatem operationum principia operatoria esse disjudicanda. Quòd si objiciis plantas etiam se movere citra sensum, &

animalcula quædam non se movere cum sensu, qualia sunt conchæ, & pisces alii rupibus marinis infixi: jam tibi paratam offero responsionem, plantas siquidem movere dum cibum sugunt, & à radice in truncum, à trunco in ramos, à ramis in culmen distribunt, natura intrinseca, quæ est anima plantalis, hoc operante. Atque cum hæc non se transferant de loco in locum, sed fixa conquiescant, sensu prædita non fuerunt, quem otiosum habuissent. In genere igitur animatorum illæ infimum tenent gradum in movendo se, conchæ autem animalium cum teneant postremas partes, ad plantarum naturam degenerant: quæ cum pressa constringantur, & libera non nihil dilatentur dilatatione, & constrictione in numero sunt animalium, ipsa tamen defixione, & immobilitate, sensuumque raritate plantarum vicinitate gaudent. Ipsa disputatio sensim labens digressa est à prima institutione, ad quam regrediamur, si libet, de universalibus notitiis disputatio agebatur. Illud contendebam, argumentum esse infirmum, bruta sensu sunt prædita, universalia igitur consequuntur. Persistis tamen hoc pacto, brutum novit hunc ignem calefacere, & illum, ergo omnem. Primum concessimus nos, alterum necessario argumento putas concedendum. Ego tamen negandum credo. Nam sæpè rustici homines nesciunt has inductiones colligere quicquid bruta nesciant? sensus namque brutorum non est collativus inter singularia infinita: quapropter universalem notitiam colligere non potest, quæ infinita confuse repræsentat: potentia autem brutorum cum materialis sit, idest, non habens illum gradum spiritualitatis, quem habet intellectus, non potest ad illa infinita cognoscenda se extendere. Judicat igitur hunc ignem calefacere, & illum calefacere, nec tamen confert hunc ignem cum illo igne, neque potest conferre: illud enim spectabat ad vim contemplatricem, qua bruta non egent.

Accedat omnibus istis, si à te sciscitemur, an pueri inter crepundia recentemque partum sint donati sensu, an orbat? Si donati à te creduntur, propèmodum, & bestię cum habeant conditionem infantium, Authore Aristotele, imò experientia commostrante, bruta quoque habebunt sensum, quemadmodum & pueri, qui cum habeant intellectum consopitum, sensu reguntur solummodo bruta, igitur citra intellectum, quid oppediet, quo minus sensu, regantur? Quod si propter dogmatis tui contumaciam pueros insensibiles facias, injuriam generi humano infers, dum hominem concedis aliquando, & sine ratione; & citra sensum esse. Quale igitur est illud, quo ad ubera matris se conferunt? quale illud, quo ad risum concitantur? rident enim aliquando, flent sæpissimè, quid ergo sine sensu risum laxant, & lacrymas demittunt? Sed age injurius non sis, contumeliam istam donent tibi pueri. Si infantuli sensu carent, cum procedente ætate sensu fruuntur, undè nam illis convehitur novus sensus? quæ vehicula finges, aut secretos naturæ cuniculos, per quos subrepens insinuetur sensus, aut per quos canaliculos descendens instillabitur hominibus sensus iste? Obsecro partus esto in dogmatibus istis; sensibilitas enim differentia essentialis est, nisi novam cum Philosophia dialecticam imagineris. Quare si in ætatis profectu sensus est accessio, & sensibilitatis erit conquisitio, & differentiam essentialem novam ætatis incremento sibi conciliabit homo, advertis quo se præcipitem det tua hæc Philosophia? Propter hæc statue, quid animal sit. Credo vulgaram omnium Philosophorum diffinitionem recipies substantiam sensibilem, & syllogismum, quem Græci *aphyton* vocant concinuabis, quod animal sub-

substantia est animata sensibilis. Brutum animal est, igitur substantia animata sensibilis.

Credis ad hoc motum brutorum in principium alterum esse referendum citra sensum, succinum trahit paleam, magnes ad se cogit ferrum: ita & bruta trahi à sensibilibus. Sed collatio hæc toto cælo errat. Sensibilia enim non sunt prædita vi tractiva, experiretur enim humanus sensus hunc tractum, quem non experitur, & initium motus extra bruta esset locandum, id quod dudum rejecimus. Et rursùm omnis tractus tractum qualitate nova afficit, quod experti sunt Physici, magnetem lapidem aliis oblinientes tractionem suspendisse. Quas ergo fluxiones concedens in sensibilibus omnibus, quibus ministrantibus bruta trahantur in ipsa? atque cum effluxiones istas tractorias corpulentas cogaris concedere, qui brutam animam divisibilem affirmas, consentaneum erit perpetuas effluxiones sensibilia extenuare: perpetuus namque ille propriæ substantiæ fluxus istud conficiet. Et tibi in huiusmodi paradoxo contingit planè, ut Democritam doctrinam ab orco (quod ajunt) revocare videaris. Quippè Democritus effluxiones istas in orbem intrusit, quibus & sensiones sensuum exercebat. Et lupum fugiens, habens obvium Leonem. Quod si adeò tibi tuum arrisit placitum, opportuisset has vires tractivas, ad quas refugis, legitimis probationibus introducere. Quis enim gratis tibi credet in colore, & in odore vim esse sensuum compulsoariam, si tracti à colore videmus, cum tractio sit localis motus, visio igitur citrà motum localem non continget? Verùm potentia quæta sensibili immoto visum experimur: quis ergo, aut qualis est iste tractus tuus novus? Et demùm quantum ego conjicio, doctrina hæc tua potius vulgaris est, quàm philosophica. Vulgus enim bruta sine sensu credit: & scommate isto insipientes homines ferit, estis bruta sine sensu, nescientes distinguere inter sensum, & intellectum, quemadmodum, & quidam præsci Philosophi nihil distinxerunt: sed confundentes utrumque, sensum crediderunt intellectum: quos acriter Aristoteles reprehendit in primo de Anima, & 4. Metaph. text. 21. & 22. Empedocles, Democritus, Parmenides, hujus placiti referuntur, horum cineres jam diù combustos, & oblitos, in orbem nostrum excitas, ut verum sit peripateticum verbum, opiniones recurrunt in infinitum. Atque hæc duo sunt maximo intervallo disjuncta, sensum habere, & sentire, se sensu gaudere, quæ enim credis se mutuò consequi. Nos verò nullam consequutionem mutuam hîc arbitramur, sunt enim duæ mutationes diversæ, & sentire, & sentire se sentire. Altera quidem directæ est, ut nosti, altera verò reflexa, quare dissociantur sæpissimè in hominibus, nedùm in brutis. Fieri igitur poterit brutum sensionem habere, & sensum potiri, citra reflexionem. Et ne molestiorem faciam disputationem: postremò addam nonnihil de seminibus: siquidem capis tuo judicio non levè exemplum, ut motuum brutorum causam sine sensu invenias. Advertis enim semina vi divina esse prædita, innumerabili operatione formare foetum. Ut igitur non adjuvante sensu à seminibus formatio, & organizatio materiæ, partium distributio, nervorum consolidatio, carnis mollificatio, cartilaginis diductio, nervorum, atque venarum, & arteriarum extensio, calori, aut frigori tribui non possunt, sed altior causa est repetenda: ita in motibus brutorum, si exemplum benè colligit, colligendum videtur. Ego autem scio Aristotelem virtutem seminariam contemplantem in admirationem fuisse ductum, illamque intellectui practico contulisse. Scio Avicenam suam colchodeam in-

introduxisse, Galenus his non contentus, etiam voluit illam esse vim divi-
nam. Sed quid hæc ad motum animalium brutorum? propèmodum nihil.
Bruta enim cum animalia sint, à se ipsis habent undè moveantur, & initient
motum, semina verò inanimata cum sint, non habent undè initient mo-
tum, & nisi aliundè actuentur à calore receptaculi proprii operatione, des-
tituuntur. Quodque hoc verum sit, ipsa plantarum germina haud dubiò
demonstrant: quæ si peregrina in nostram terram infundantur, ut Asiatica,
aut Africana, aut Indica, à propria natura degenerent, & in nostrorum ger-
minum quantitatem, saporem, colorem, declinationem. Hoc qui hortos
colit, in rapis, raphanis, brasicis, & id genus facillè judicabit. Id quod indi-
cium est, à terra nostra illa moveri, atque actuari. Et reverà motus bruto-
rum angelicæ tribuere virtuti, quæ tamquam præsens sit in motibus his ad-
ministrandis, incommodum majus est in vera Philosophia, quam sensum
internum concedere. Propterea scitè admodum dixit commentator, inter
varias Philosophorum vias, quæ minori periculo laborat, est via peripateti-
ca: hæc si displicuerit, in alias divertens, magnis periculis se dabit.

ADVERSUS SECUNDUM.

Alterum, quod item magna censura eget, illud est, actum sentiendi
non esse accidens diversum re à potentia, sed potentiam esse suam
sensionem. Idem arbitratis de intellectu, & intellectione. Et omnium con-
sensione doctrinam firmatam contendis evertere argumentis tuis. Præstue-
re tamen volo, ut tecum agam paucis, quandoquidem multis non licet,
nobiliora paucioribus motibus egere, quàm ea, quæ sunt viliora. Hoc qui-
dem fundamentum peripateticum est. Quod si negligendum judicas, ratio-
ne ostenditur. Primum mobile unico tantum rotatur motu, & eo simplicif-
simo: quod tamen est corporum cælestium nobilissimum. Inter elementa
ignis paucioribus convolvitur motibus cæteris elementis, eoque magis li-
ber est à corruptione, & putrefactione. Elementa reliqua pluribus agitan-
tur motibus, ac variis, propter mutuam mistorum corruptionem, & gene-
rationem, eaque cernimus jam frigere, jam calere, jam densari, jam rarefce-
re innumerabilibusque concretionibus, & dissolutionibus ea affici. Is solus
ignorat, qui non advertit. Jam si missa machina mundiali ad ea, quæ ma-
nibus contractamus, oculos referamus, clarissima sunt hujus fundamenti
testimonia. Homo ille ingeniosior judicatur, qui paucioribus eget exem-
plis, quibus erudiatur. Stomachus ille sanior, qui aut medicamento nullo,
aut paucissimis suam tenet sanitatem incolumen. Et hinc rursus ad supre-
ma non referentes, divina, & beatissima omnium entium unica intellectio-
ne comprehendit infinita, & inter Angelicas substantias, quæ paucioribus
speciebus, & intellectiõibus intelligendi munus obit, illa quidem nobilior
est, ut sacer Dionysius dicit in libro suo de Cælesti hierarchia. Accedat istis,
quæ nobiliora sunt, necessarium est majorem tenere unitatem: quod si
unitatem, & simplicitatem: & ubi major simplicitas operationum, est pau-
citas in numero, in unitate multitudo, ut quæ sparsa sunt in inferioribus,
collecta sint in superioribus. Unum dumtaxat est, quod fortassis huic ob-
stabit fundamento, & illud est, hominem nobiliorem esse brutis, qui tamen
compositior, & multiplicior est ipsis: verum comparatio necessariò est trac-
tanda inter proportionabilia. Quam ob rem si consideremus, qua hoc est,
ope-

operationem habet simpliciore, & magis unam, quàm operationes omnium brutorum, quæ est operatio intelligendi homini propria: qua verò animal est, & consortium habens cum brutis, habet sanè operationem plures brutis. Istud namque non habet, quo simpliciter animal est, sed quo operatio sensitiva servit menti, eo multiplex est. Adde leonem, qua leo est, operationem habere simpliciore, quàm mulus, vel equus, verum etiam si huiusmodi operatio nobis oculitur, quibus postremæ differentiarum rerum maxima ex parte occultantur. Jam ergo ex hoc fundamento advertere possumus, quid movit Aristotelem 12. Metaph. lib. actum intelligendi divinam substantiam credidisse, & non accidens: id quod solum legimus Deo tributum in peripateticis libris. Advertebat enim ille Philosophiæ Princeps, Deum solum inter omnia entia liberum esse ab omni compositione, liberum ab omnipotentia, eoque simplicissimum, & universum, quare coactus fuit concedere Deum esse suum intelligere, & suum velle, & suum scire. Ab hac simplicitate ruunt creata omnia, etiam supernæ mentes. Undè acutè Philosophi vestigiis primarii magistri inhærentes, potentiam, & actum in ipsis distinxerunt: & probè commentator in 3. de Anim. in Angelis potentiam fatetur, & actum diversa. Qui fiet igitur brutalem potentiam tanto honore gaudere, ut per semetipsa sine aliquo actu adventitio posset agnoscere, cum hoc solum dandum sit supernæ, & divinæ simplicitati? Verum in tanta materialitate, & compositione visum esse suam visionem, auditum auditionem quis credet? Quòd si speciem concedis diversam à potentia, quid moraris, & actum concedere? Nisi velis, actum esse speciem, quod alterius loci, & temporis est disputare. Præter hæc velim sciscitari, an in intellectu, habitus concedas, item in voluntate, rursùm in parte sensitiva concupiscibili, aut irascibili. Nos si fatearis, cum isti sint diversi à potentiis, sunt habitus acquisiti ex actorum frequentia, ut sunt qualitates, sive promptitudines, quibus potentiæ habiles redduntur ad suorum operum exercitium: quod si huiusmodi habitus diversi sunt à potentia, actus quid nisi erunt? Postquàm enim deglutieris distinctionem habitus, & potentiæ, cætera levia sunt, quæ deglutiantur. Verùm habitus distinctio realis à potentia, nisi protervia summa negari non potest. Siquidem facilitas illa labore nostro parta nobis ita socia, ut sive advertentibus, sive non advertentibus nobis inhæreat, protervè dicetur eandem esse cum potentia. Est igitur intellectus intelligens per intellectionem diversam, & voluntas per volitionem, & est falsigraphum argumentum, voluntas seipsa est voluntas; ergo seipsa vult; plus enim requiritur, ut velit, quàm ut sit voluntas. Ut enim sit voluntas, ipsa sibi sufficit, & semper est voluntas: non tamen est semper volens, etsi objectum habeat cognitum, sive præsens, plura ergo necessaria sunt, ut velit, quàm ut sit voluntas. Quod autem velit modò, non est ratione prioris volitionis, ne procedamus in volitionibus in infinitum. Aliquandò vult unum, quia aliud voluit, priusquàm hoc voluisset. Objecti igitur natura, quæ est propter se bona, hæc est, quæ voluntatem provocat, ut velit, quod non volebat. In singulis motibus Aristoteles docuit unum esse primum, in quem cæteri referuntur. Ita in motibus voluntatis (si tamen motus sunt dicendi) unus est primarius motus, in quem reliqui reducuntur: & hic motus est velle finem. Hæc igitur ratio advertenda est in motibus voluntariis, & non regula Scoti à te inducta, ubi est quod, & quo, &c. Quod ergo voluntas voluntas sit, non habet ab objecto, sed à creatore, quod autem velit, ab ob-

jecto: at vero quia ejus natura libera est, objectum præsens provocare potest, compellere non potest. Argumentum quare tuum per fallaciam consequentis peccat, malusque est elenchus. Colligamus igitur omnia, quæ adversus opinionem tuam inveximus. Intellectus noster, item, & voluntas, habent actus à se diversos, quia non sunt puræ naturæ, ut divina natura est, ideoque vocat sibi compositionem accidentium, quibus abeuntibus, & advenientibus, passione quadam immutantur, & variantur. Quare rectè dixit Peripateticus: Intelligere est quoddam pati, quia non fit sine actus variatione, & vicissitudine. Id quod intellexit de intelligere nostro, excepto divino, quod cum immutabile sit, non est accidens, sed substantia divina. Rursùm quandoquidem scientia est in intellectu, ars, sapientia, & cæteri habitus recensiti 6. Ethic. Justitia fit in voluntate relata, quanto fortitudo in irascibili. Temperantia in concupiscibili, reliquum est, ut operationes fateantur diversæ à potentiis ipsis: ne cogamur credere voluntatem amare, & odisse, sperare, & desperare, gaudere, & tristari, amplecti, & abominari sine ulla immutatione sui, & in tanta mutatione ipsa immobilis perseveret. Idem in reliquis. Quod vero te movit ad actus diversitatem revelandum: quia vel actus sensitivus, ut visio, esset divisibilis, an indivisibilis, id quod probare magnoperè persequeris sermonis sumptu, memini me illius argumenti legendo perspectivam olim. Docui enim sensationem, aut quamlibet visionem indivisibilem esse suapte naturæ: quippè quæ qualitas est, quæ omnis per se indivisibilis est, cùm divisibilitas quantitati sit germana, ex qua velut fonte cætera divisibilitatem hauriunt. Quapropter visio divisibilitatem habet ab organo, per quod transfertur, & à potentia, in qua conditur: verum ut potentia ipsa indivisibilis est actu, divisibilis verò potentia. Partes autem ex quibus conflatur ipsa visio, partes singulæ præstant, repræsentare totum, & partes objecti. Quod verò pars una dextrum solum repræsentet, alia verò sinistrum solum, falsè concipit, quæ ita opinatur. Neque hoc à te exigam mea authoritate, sed ratio exigit sua vi. In fractis speculis imago tota repræsentatur in particulis divisis, quæ in toto speculo resplendebat. Componentes jam singulæ, visio una est, unum repræsentat, tota totum, indivisa indivisum, habet partes, sed non divisas, habet partes, sed similes cum toto, eoque totum unum per totam repræsentatur, & per partes singulas. Quare tuo argumento motus, actus diversitatem non debuisse tollere.

ADVERSUS TERTIUM.

VExat te præterea generationem actus ab objecto, & potentia, & propter tuum placitum commentis nescio, quibus Augustinum interpretaris: nos verò potentiam, & objectum, duas causas confitemur sensationis particulares: non quod altera medium, & altera medium operis compleat, sed quod una sine altera poterit nihil. Nisi velis patrem, & matrem coeuntes in generanda prole, mediam proles partem alteri tribuere, mediam alteri. Cum enim tota proles ab utroque indivisum est: & sentio, quæ tamquam proles est, indivisum ab utroque est. Ordo autem inter potentiam, actum, & objectum, iste est. Potentia est inferior actu, quippè potentia est gratia actus, ut ensis est gratia incisionis: & quod est alteri gratia, est illo inferior. Rursùm actus est gratia objecti: eo enim actum parit potentia, ut illo adjuncta, objecti naturam consequatur: quare cùm finis sit objectum,

præstabit actui. Neque detrahatur perfectioni objecti, quod actus sit vitalis, objectum non sit vitale, quando vitalitas hæc tota actus, spectat objecti comprehensionem. Porro vitale excedit non vitale, quando alterum non est gratia alterius.

Quod si contra acciderit, cessabit illud, vel axioma philosophicum peribit, quæ ad alterum ordinantur, illo sunt viliora. Potentia ergo movetur ab actu, actus ab objecto, objectum immobile, & se ipso movens: ideo in huiusmodi ordine movendi primum cum sit subjectum, hoc est maxime perfectum. Verum tamen advertere oportebit, objectum habere considerationes duas, & secundum essentiam suam, quæ est essentia coloris, si de visibili agatur, aut quatenus visibile est, essentia objecti relata ad visum inferior est: at verò, ut visibilis est, nobilior est potentia actu: quia utriusque finis est. Quod si te urget argumentum tuum, actus vitalis est, & objectum non vitale, urgeberis item hoc argumento, pulex vitalis est, & cælum non vitale, ut plerique probabiles doctores dicunt. Et vitam cæli Hieronymus adversus Originem damnat. Cessant igitur argumenta tua de potentiis, & actibus, & objectis. Neque ut semel finiam mirereris jam si aliquid perfectius se gignat, quando objectum, ut jam collegi ratione mihi insolubili, nobilius sit actu. Quare vanida est admiratio, qui fiet objectum causare actum vitalem se nobiliorem, cum contra hic sit vilior. Erant hic multa repetenda altius, si ex professo hic coepissem: verum cum hæc non ut instruat te dicto, sed ut exequar, quod præcipis, non amplius deducendus est sermo de re hac.

ADVERSUS QUARTUM.

Quartum, quod non solidis radicibus tanto culmine extruendo necessariis, fundasti, est sensum communem non esse potentiam organicam, neque potentiam particularem, sed ipsam animam esse sensum communem. Primum quartum abhorreat à vestigiis peripateticis, peripateticus ipse, me tacente, clamat in libro de Somno, & vigilia, cap. 2. cuius verba sunt. Est autem quædam, & communis potentia sequens omnes, quæ & quod videt, & audit, sentit, non enim visu videt, quod videt, & iudicat utique; & potest discernere, quod alia quidem dulcia sunt ab albis, neque gustu, neque visu, neque ambobus, sed quadam communi particula omnium sensoriorum. Nam quidem sensus est unus, & principale sensorium unum. Jam ergo si sensus communis habet sensorium unum principale, cum sensorium sit id ipsum, quod organum, erit potentia organica. Advertendum tamen sensorium principale dixisse Aristotelem esse unum, subintelligens sensum hunc communem. Alia item sensoria habere non æquè principalia, quæ sunt sensoria aliorum sensuum. Neque inconsideratè dixit Aristoteles particulam esse unam, credens particularem esse potentiam sensuum communem à cæteris sensibus diversam. Verum si anima ipsa est communis sensus, absurdissimè dixisset Aristoteles, sensum esse particulam animæ. Clariùs vertamus sermone, & videbis quanta sit absurditas. Anima est particula sui ipsius: totum est pars sui ipsius. Adde quæ scripsit Aristoteles 2. de Anima, textu 146. quod si Aristoteles non est audiendus, sed ratio sola est persequenda, tibi neganti sensum, non erit facile sensum communem probare particulam diversam à cæteris sensibus. Verum argumento antiquo

molienda est probatio adversus tuam sententiam. Brutum videns lucem sentit se videre lucem, & non per visum, ergo per aliam potentiam. Primam partem antecedentis probo, quam tu inficiaberis. Credis enim bruta non sentire suas sensationes, quod hoc est officium mentis, id quod contradicit, & Græcis, ac Latinis authoribus contra sentientibus, Themestium dico in Paraphrasi, ad 2. de Anima, textu 148. Alexandrum item in Paraphrasi de Anima, Philoponum in Commentario, item, & Simplicium, & Divum Thomam in prima parte, quæstione 78. articulo 4. Sed ut video Doctores negligis, nisi tibi suffragentur. Hoc igitur jubeo valere, argumentum tuum exvisceremus, & vires illius excutiamus. Primam igitur partem antecedentis probo. Fac brutum esse in tenebris, tunc sentiet, se nihil videre: quod si inficiaris, ostendam tibi. Tenebræ sunt sensibiles per accidens, ut silentium, quemadmodum Augustinus in quodam sermone dixit cum Aristotele, si sunt sensibiles per accidens, sentiri potest à bruto tenebra, dum sentit se non immutari à luce. Jam verò cum privatio, & habitus in eandem spectent potentiam, si brutum sentit se non immutari à luce, ergo sentiet se immutari à luce. Alteram partem antecedentis probemus. Visus enim non potest videre se videre, cum visio non sit visibilis, cum color non sit, nec lux, restat ergo per aliam potentiam. Scio te jam subridere argumentum. Ex vestigio respondebis non per alteram potentiam, sed per animam communem. Porro autem cum anima sit diffusa in totum corpus, & officium sensus communis maximè exerceatur in certa parte corporis, & non in toto corpore, oportebit proferre rationem, cur in certa parte corporis, sive cor sit sive cerebrum curamus nihil, sit communis sensus, & non in reliquis partibus corporis, maximè si persistis in fide tua, animam sensitivam esse divisibilem. Si ergo certa pars corporis illi tribuitur ad officinam suam, restat sensum communem potentiam esse organicam. Aut dicendum est quare visus potentia organica est: certè non ob aliud, præterquam quod certam partem corporis, id est oculos, his muneribus obeundis concreatam habet. Ex quibus omnibus planum erit colligere veram esse Philosophiam, quam tu magna contentione diffiteris, & sensum habere judicium, quod Aristoteles expressè docuit in libro de Somno, & vigilia, cap. 2. Etenim sensus communis judicat de sensationibus aliorum sensuum, item sentit easdem sensationes.

ADVERSUS QUINTUM.

Quintum est illud, quod tritam, & regiam Philosophorum viam obstruit, & quod Philosophorum in doctrinis erat proloquium, materiam esse primam: tu antiquam dum doces, universamque Philosophiam invertendam, & innovandam. Mitto quod tecum pugnant Theologi omnes, credentes hanc materiam esse, ut in omni schola receptam, Platonicam inquam, & Peripateticam, quæ reliquarum scholarum sunt antesignanæ. Mitto præterea oraculum sacrum in libros sapientiæ, Deum omnia fecisse ex invisibili materia; tecum non est agendum testimoniis, sed argumentis: non enim de fide est modo disputatio, sed quantum argumenta physica poscunt. Etenim si theologica censura esset adhibenda, tua hæc propositio de hæresi esset taxanda, aut saltem temeritatis notam non evaderet. Verum physica sit militia. Materiam primam negas, continuò concedis elementa simplicia esse, citrà illam compositionem materiæ, & formæ.

Itaque cum elementum corrumpitur, in nihil resolvitur, nulla superstes manet pars, nec integralis, nec essentialis. Jam ergo cum ex elementis mista conflentur, ut ipsa mistorum resolutio ostendit, ipsa elementa quæ mista conflant, qua ratione causæ coeant in misto, est à te petendum: num tamquam formæ mistorum, an tamquam materiæ, an efficientes, an finales causæ? Si materiæ sunt mistorum, materia erunt prima. Prima enim materia est ex qua aliquid fit primò Metaphysicorum, cap. 5. de Elemento, & saltim in nominum diffinitione, non est discrepandum ab usu majorem: ædificabit enim quilibet pro suo arbitrio diffinitiones. Imò verissimè non erunt elementa, quia ex elementis nihil primò fit, eodem Aristotele asserente in eodem loco, consultèque; ob eam causam quatuor non vocavit elementa, sed vocata elementa, quia illa non erat prima in mistorum compositione. Cæterum si tibi sunt prima ex quibus mista componuntur, jam non erunt elementa, sed materiæ primæ, indeque conficietur quatuor esse materias primas specie diversas, id quod quàm absurdum sit, facilem habet ostensionem. Si causæ sunt efficientes, opponitur tibi item esse materiales, ex ipsis enim aliquid fit, & efficientem causam, & materiam primam credis idem: cum ex diametro pugnent: illius enim est pati, hujus verò agere. Si formas concedis, consequens tibi est, & materiam primam, & formam in idem coire. Accedit eodem, si elementa sunt substantiæ simplices, & incompressæ ex materiæ glutino, & formæ, vix intelligibile est, ut extensæ, ut quantæ sunt, ut item corruptibiles, ut generabiles. Credebat commentator in libro de Substantia Orbis Cælum simplex esse, & quantum, id quod tu elementis tuis tribuis, inductus enim fuit in ea sententia commentator propter cæli incorruptibilitatem. Durum enim credebat compositum aliquod esse incorruptibile, ideò voluit simplex, ut incorruptibile cælum crederet. Quod si elementa simplicia sunt, & incompressa, incorruptibilia erunt. Refugies argumentum affectiones qualitatum contrariarum parere corruptionem. Verum argumentum persistet in robore, si elementa essent simplicissima, ut credis, affectionibus istis orbarentur. Adjungamus Deum esse purissimum actum solum, ut jam supra meminimus, quare, quæ viciniora sunt substantiæ divinæ, puritatis actus magis sunt participia: quæ verò maximè distant, tenuitèr admodum sapiunt actum, multa verò potentia sunt imbuta. Etenim substantia rationalis, quæ inter spirituales procùl abest à natura divina, exile est quod habet de actu intelligendi, ut scitè Arabes Philosophi dixerunt eam esse in umbra intelligentiæ. Rursùm in ordine corporum, corpora cælestia, quæ totius mundanæ machinæ jugo sunt posita, actum nimium participant, sunt enim incorruptibilia, quippè ad aliam formam potentia carent: elementa autem, cum infimam sedem teneant in corporibus, actus participant parùm, cum faciliè corrumpantur, abundabunt ergo altero opposito, puta materia, & potentia: potentialitas autem propria est materiæ, præsertim potentialitas ad corruptionem, & generationem, quæ est in elementis: habent ergo materiam elementa, & illa erit prima. Præter hæc brevicula sit collectio, corrumpuntur elementa, igitur materiam habent. Fac ignem corrumpi, corruptio illa cum sit mutatio in quo est? in toto igne dicet. Atque ignis corrumpitur per primum non esse, quando corrumpitur, igitur non est: quare mutatio illa erit in non ente: quod cum sit impossibile, restat mutationem in aliquo ignis esse. Istud non est forma, quæ evanuit, igitur erit materia. Rursùm in elementis experimur, corruptibilitatem,

item, & in mixtis, ut in animalibus mortem. Hujusmodi corruptibilitas cum passio quædam sit, aut competit mixtis, propter materiam, aut propter formam. Forma non est principium passibilitatis, cum sit actus: statuere igitur oportet alterum principium, quod potentiale sit, unde contrahat sibi passibilitatem, & istud est materia. Persentio responsionem tuam. Dices mixta passibilia propter elementa ex quibus conflantur. Pergo tecum. Mixta habent esse actuale ab elementis, ut ergo habebunt esse passibile, quod est esse potentiale? Præter hæc elementa cum sint passibilia non ratione materiæ, à qua illa penitus liberaasti, si tibi consentis: sed dices per se passibilia esse. Verum si seipsa passibilia sunt, & seipsis agunt, contrarios effectus eidem principio tribuis secundum idem. Scrupularis elementa passiva, propter affectiones qualitatium in qualitatibus, non quædam activæ; aliæ sunt passivæ, & in elementis eadem deductio est: quædam activa, quædam passiva, 4. Meteorum. Sed nosti præterea passiva dicta, quia facilia sunt, quæ patiantur: non eo quod actio subtrahatur, humidum enim, & siccum agunt humectando, & exiccando: jam verò non est hæc passibilitas, quam ego quæro, neque quam argumentum contendit ad suum favorem arripere, sed ea est, per quam elementa solvuntur, & pereunt. Hujus passibilitatis quæritamus principium, cum totum elementum se toto non sit principium. Probavi enim se toto esse activum, id quod concedere debes, itidem se toto passivum, habet ergo argumentum lineam suam, fortassis memor cavillorum sophismatum nihili duces hoc incommo- dum, referens rem unam esse eandem, & se tota diversam, maximè in simplicibus. Angelus enim se toto idem sibi, & se toto, diversus ab alio est, verum nihil modo de eodem, & diverso, quæ relativa sunt. De actionibus realibus, aut passionibus vertitur sermo noster, credentes impossibile esse agere, & pati in idem principium esse reducenda secundum idem, ut axioma peripateticum in 1. de Cælo monstrat, idem secundum idem, natum est facere idem. Venit in mentem dum hoc scriberem, argumentum unum, quod mihi est in usu ad colligendam materiam. Ignis si producendo ignem alterum totum producit, ut tu credis, totum igitur esse habet ignis productus à producente: hoc autem fieri non potest. Etenim ignis producens cum sit particulare ens, particulam entis habens: qui poterit non particulam esse, sed plenè suum esse? Quod si materia non requiritur, quid oppedit quominus quodlibet non fiat ex quolibet? Id quod vitio datum fuit Anaxagoræ à Peripatetico, etenim hoc necessarium est, ut ignis fiat ex non igne, nam generatio est, ex non esse ad esse: jam verò si materia determinata non est necessaria ex qua, ut ex subiecto fiat ignis, quodlibet, quod non est ignis, erit terminus à quo undè ignis: ita ex quolibet poterit fieri ignis: & cedo, quo pertinebit tantus apparatus præparationum ad generandas res physicas: nisi materia subsisteret? Calor ille afficiens aquam, frigiditatem depellens, siccitate exuccante humorem, hæc utique aquam non præparant quam corrumpunt: ignem generandum præparare non possunt, cum non sit: superest, ut tertium dones, quod præparatur, quam materiam vocamus.

Et in nutritione viventium cibus quando convertitur in substantiam viventis, restat ne aliquid cibi, totus ne absimitur? Si restat aliquid, forma cibi corrupta, quid aliud sit illud, etiam fingenti aliud nihil restat præter materiam. At, scio, respondebis corpus cibi manet ablata forma.

Ima-

Imaginaris enim exhalata anima viventis corpus manere nulla alterius formæ accessione facta. Porro autem si ita philosopheris, quod modo non juvat controvertere, quandoquidem corpus illud cibale ablata forma piri, vel pomi totus incorporetur animalis corpore, igitur penetratio erit dimensionum. Etenim corpus illud, & corpus animale unum corpus efficiatur est necesse, postrema digestionem completa, id quod citra laborem declinant Peripatetici, materiam cibi, non corpus aliquod Physicum concedentes. Neque pori suffragantur, qui & si in digestionis principio penetrationem tollant, in digestionis complemento, quando perfecta est incorporatio, & conversio in substantiam pori, quid restat. Alioquin si in loculis pororum reciperetur substantia cibi, non esset conversio, sed immisio, aut migratio à cibario rore, instar mellis, quo favorum ædiculæ implentur. Sin verò restat nihil cibi, ut ergo confortatur vivens cibi conversione? Aut augetur, si nihil restat? Si nihil capit, ut nutritio est, quæ est conversio alimenti in substantiam nutriti? Haftenus de istis dixisse sufficit. Non enim mihi fuit institutum singula percurrere, quæ tuus dictavit calamus. Selegi mihi hæc excutienda, vel castiganda, tua venia, & jussu, benigno amore recipias, integroque amicitiae jure illa leges. Si æquè, ut spero, boni consuleris, & efflagitaveris alia, præstabo, si potens fuero. Verum si iniquo animo tractaveris, & offenso pede non retraxeris gradum, & in eadem salebra hæresis, ego suspenso calamo, te, & tua, nostris discipulis commendabo. Vale in Christo.

Michael Palacios

APOLOGIA GOMETII PEREYRÆ
 ad quasdam Objectiones adversus nonnulla ex
 multiplicibus paradoxis Antonianæ
 Margaritæ.

DOMINO LICENCIATO MICHAELI
 à Palacios, Cathedrario Theologiæ in Salman-
 ticensi Univerfitate, Gometius
 Pereyra. S.

TUAM, quam ad me misisti Epistolam, scriptam fermè
 per mensem postquàm in tuas manus meus liber de-
 venerat, ex professo, & non obiter legi. Et si te non-
 numquam aliquibus devinxissem officiis, auderem
 nempe nostri libri contemptum tibi objicere. Fateris
 quippè in Hispana Epistola intra triduum, aut qua-
 triduum eum cursim, non tantùm legisse, sed & de-
 creta eidem adversa absolvisse. Quo si impatiens iræ
 forem, meritò indignarer: & quod nulla sit Comædia, neque scurrilis jo-
 cus scriptus, qui ut legatur, plures non poscat: ac quod ego fatear, quod
 tibi notum est, par tempus consumpsisse inter absolvendum librum cùm
 Saturno sydere regredienti ad sedis suæ principia. Verùm cùm à quo nihil
 debet, quæ gratis obtulerit, alacritèr suscipienda sint, idè boni consu-
 lui de hacce re non conqueri? Dum tibi amice dixerim, quod tuis verbis
 ansam dederis detractiori rejiciendi in te scomma illud, quod Alcestidi
 tragico Poetæ Euripides respondit: apud quem cùm quæreretur, quod eo
 triduo non ultra tres versus maximo impenso labore deducere potuisset, is
 se centum præfacilè scripsisse gloriaretur. Sed hoc, inquit ille, interest,
 quod tui in triduum tantummodò, mei verò in omne tempus sufficient.
 Consultius secundum meam sententiam egisses, si nobis responsum diffe-
 rendo trimum, vel quadrimum misisses, quam fermè diarium, cùm tri-
 cendium sit. Nam vir apprimè doctus, ac cordatus ut tu ab omnibus doc-
 tissimis meritò haberi, non adèd præceptus futurus eras, ut quæcumque in
 mentem venirent, ne dicam in buccam, statim dictares: cùm si scholasti-
 cis negotiis esse districtum causeris, tuis verbis confutaris. Quæ enim plùs
 scholis physicis conducere excogitari queunt, quàm quæ à nobis exarata,
 si vera sunt, ut sunt, missi? Decebat tantam prudentiam dicenda excogi-
 tare, conditor operis hujus grandævus est, studiis physicis deditus, nec
 adèd hebes, ut opus hoc, quod manus multas poscit, condere, & in lu-
 cem edere ausus temerè sit: legamus, ac relegamus novum hunc autho-
 rem: quem si facinorosum esse invenerimus: explodamus, exhibemus, pe-
 de

de supplodamus: sin autem vera prædicare noverimus, foveamus, manum ei demus, adjuvemus, ac ad cætera, quæ promittit edendum, invitemus. Quæ si animadvertisses, & exequeris, o quantis laboribus me extricasses. Primum respondendi ad aliqua adversus nos argumenta, quæ non objicisses, si relata fecisses: quod nonnulla tuo acri ingenio, si nostrum volumen altius rimatus esses, frivola esse facile intelligeres, alia impertinentia, quædam inibi à nobis objecta, & soluta, unde tibi scrupulum injecerunt. Secundum, improbandi nonnullas futes solutiones, quibus solvi nostras rationes credis. Tertium, precandi te, ut epistolum nostrum ad Lectorem inscriptum legas, ubi meam conscientiam sum testatus, & nunc Deum, ut credas, testor, in meam numquam devenisse mentem Parmenidem, Melisium, Zenonem, & alios hujus generis homines æmulari: quorum decreta ego idem in ædito opere jam obiter increpavi, quod à mendacibus maxime abhorream. Si quos quandoque imitari cupivi Hercules, & Perseus, & Bellerophontes, & universos vindices oppressæ veritatis fuere, & forsatis ab illis non dissimilis evasi. Ut enim anterior orbem à grassatoribus, & portentis liberavit, sic ego phisicos præsentis, & futuros à falsis dogmatibus extricare conor. Interest tamen, quod illi in quorum gratiam ab Alcide facinora sunt effecta, animo, & nutibus, qui facultatibus carebant, donatam libertatem pensabant. Hujus ævi philosophi, ut præsentire incipio, mala pro bonis sunt retributuri. Sed quid mea, si non derelicturus, neque discessurus à me est dominus Deus meus. Secundum, & tertium in totum me referre, si antiquis illorum gestis nuper à nobis condita contuleris, facile intelliges. Ut enim Bellerophontes ille chimæram Lyciam interemit, sic ego chimæricas fictiones universalium, actuum animæ distinctorum ab ipsa anima, specierum intelligibilium, fictæ materiæ, & alia mille jugulo, interimo, & radicitus evello. Ac ut Perseus Minervæ clypeo munitus Medusam vertentem eos, qui se aspiciebant in lapides: occidit. Sic ergo homines, qui lapidei effici erant soliti, motus brutales tantum intuentes, & ulteriora non rimantes, à tanto malo per me intactum Minervæ clypeo vindicantur, bestias ipsas lapidibus, & truncis quibusdam insentiendo pars esse docendo, ut similem ei, quam nobis intulerunt, patiantur ignominiam. En vides jam, quàm aliena hæc sint ab Aristarchi Grammatici instituto? Ego non Stoicos, non Academicos, minimè Peripateticos despicio, aut contemno: compulsus insolubilibus argumentis, ac experimentis eadem roborantibus, à nonnullis falsis horum dogmatibus dissentio. Et ne mihi vitio dateatur talentum collatum terra effossa sepelisse, in lucem edidi, sperans me fæneraturum id vobis doctoribus, & aucupaturum innumeram sobolem veritati. Si id superbire quis dixerit, sciant omnes quoad vixero superbiturum, dum non inveniam, qui nostris objectionibus faciat satis. Ideoque doctissimos quosque consului, inter quos non temerè te delegi. Sed neutiquam tuis scriptis, ut statim monstrabo, palinodiam canere me coges: quin plus, si plus esse potest, eisdem sum instigatus codicis nostri decreta mordicus tenere, cum tantum virum, ut tu es, nostris telis confossum conspiciam. Veniam da. Quæ vulnera si sopore lactis ab infantia sucti non esses oppressus, persentisceres. Sed jam in duellum hoc, in quo cum victus evaseris, majus emolumentum, quàm ego exerpēs, descendo.

APOLOGIA PRIMI PARADOXI.

VIDE quantum interfit in degustandis modis diversis. Quod tibi corticem brutorum rodenti portentosum videtur, mihi accuratius, & penitus eorundem medullam ruminanti sic non se habere, ut retuli, impossibile scio. Quis enim lectis nostris improbationibus, & multi modorum motuum eorundem brutorum cognitis originibus, statim in nostram sententiam non descendat, admiror. Diximus enim, & iterum asseveramus, bruta sensu carere. Dictiones enim quæcumque aliquid negant, implicite voces immediatè sequentes confundunt, & distribuunt, ut carere aliquem numis dicimus, non eum, qui tantum argenteis est privatus, sed qui in simul quibusvis aureis, & æreis caret: & privatum sensu, qui nullum sensum habet. Quod si perpendere placuisset, jam distinctionem illam primam vitasses; præsertim quod tu, quamquàm infelicitè, conaris dissolvere quandam rationem, qua ego demonstrativè probavi, quod si bruta viderent quanta, animas indivisibiles essent habitura. Ubi palàm est, me sensum exteriorum eisdem non contulisse: quod si cùm fateor, sensum humanum negassem, meritò cùm meo cerebro essem relinquendus, & non ulterius esses processurus. Sed Diogeni cynico similis, ut ille deambulando Zenonis argumenta confutavit, tu id probando, sistere gradum tenebaris: quod si vicisses, nobis Anticyram navigare consulturus eras. Sed en quod vice versa res habent. Quod ut ita esse manifestissimè intelligas, scito, ut per nostra scripta videbis, numquam nos affirmasse bruta non moveri versus nonnulla, ab aliis fugere, quandoque ululare, nonnumquam gemere, sapissimè gesticulari, quæ omnia humanis sensibus subjacent. Quod ego attestor, firmissimis rationibus probò, hoc est, illos motus brutales, & quicumque alii in eisdem visuntur, non fieri à brutis videntibus, aut audientibus, aut gustantibus, seu per quemcumque alium sensum exteriorum, seu interiorum vitalitèr sensificè immutatis, sed vel ab speciebus objectorum inductis in eorum organis, nostris sensitivis similibus, cùm præsentia sunt sequenda, vel fugienda, vel à phantasmatis cum hæc absunt. Et quòd aliqui, qui ab his duabus tantum causis fieri non sufficiunt, rari li sunt, ab intelligentia aliqua simul cùm altera ex relatis causis, vel ambabus adjuncta bruta exequantur: ubi nostrum uterque in motibus, quos sentimus, cùm altero convenit, super reddenda eorundem causa, est omnis lis. Vide quàm aliena hæc nostra assertio ab illa, qua nos infamas, sit: nisi ut dicta defendas, fateri velis cum Pythagora, tuam animam quandoque informasse brutorum aliquod, & quòd nunc recorderis, tunc ipsam sentire. Precor ne dictis offenderis, compulsus enim verba tua irrita non facere, nullum alium excogitavi modum, quòd nullus alius sit, per quem evaderes, quàm relatus.

Rhetorum ratione quadam gradum viventium relatorum ab Aristotele, in tertio de Anima, text. comment. 59. quæ nos exposuimus, diruere nostra placita tentas. Lana iliacos muros oppugnaris, butyro molle reddere ferrum inniteris. Non hæc aggrediaris adversus nos, durioribus telis conflikeris, quæ nedum sufficient. Nam quæ à te sunt de hoc exarata, unico verbo absolvuntur, placuisse naturæ inter orbis viventia tres gradus constituere, infimum viventium vita vegetativa tantum, supremum eorum,

quæ simul rationalem, & sensitivam vim habent, medium illorum, quæ in motibus, & organis sensitivis, & motivis æmulantur partes, quibus sentimus, & movemur. Patienterque cum natura agas, & non quæcumque commentus fueris, credas ipsam ad tui libitum facturam. Si enim id hominibus concederetur, iustius, aut (ut proprius loquar) minus ineptè conquerer ego, cur non genuerit quædam animalia, quæ cum obeunt, statim in totum esse desinerent, & alia, quorum nulla pars corruptioni esset obnoxia, sed anima, & corpore æternis fruerentur, & media, quæ corpore corruptibili, & anima incorruptibili conflarent. Jam fortassis iterum objurgas, meam querelam injustam esse: cum id, quod à me est postulatum, ab eadem sit à mundi initio effectum, & quod quæ tu optabas, si vera sunt nostra dogmata, non sint constituta. Testemque ducere Augustinum in libris de Civitate Dei, non placeat tibi, quod physicam tratemus, sed Platonem, & Platonem Apulejum definientem in libro de Deo Socratis in hunc modum dæmones. Dæmones sunt genere animalia, ingenio rationalia, animo passiva, corpore ærea, tempore æterna. Sed quod tu cum pius sis, iis non protelaberis, idèò adversus ea non insurgo. Sed tacere quædam parum infra scripta non possum: ubi cum tu docebas me formam, quam servant irrationalia, quando absentia consequi desiderant, in hæc verba prorupisti. Non poterant bruta se movere in ea, quæ absunt, nisi vi cognitiva interiori ducerentur: ut vultures ad cadavera longè sita odoratu convolant. Si enim odore trahuntur vultures ad cadavera, ergo non vi cognitiva interiori. Nihil protervias duplicem habere odoratum vultures, quemdam exteriorem, alium interiorem. Cæterum fateris, me sic collegisse, si bruta sensu sunt prædita, ratione etiam futura participia. Hoc argumentum quam placidum esse objurgas. Vera quippè fateris, si ego ulterius non processissem: sed cum multis modis illationem esse inculpatam demonstraverim, nullum absolvis. Quandam enim distinctionem, quam ex authoribus affers de vi sensitiva interiore apprehendente, vel judicante, causam in hoc negotio esse ex nostra libri exacta lectione dilucidè colliges. Non enim sciscitamus causam horum motuum, qui in animalibus indistinctè fiunt, ut exempla tonitruum, & sonitus bombardæ, & aliorum consimilium, sed eorum, quæ à brutis in certa loca certis gressibus semper ferre fiunt, ut agnorum, aut hædorum versus ubera matrum, aut boum ad præta, veterinorum ad hordeum, & aliorum hujus generis. Hi enim fieri, si bruta sentirent, nisi cognitione rei assequendæ, & loci, in quo sita res est, non valerent: aliter, ut ibi dixi (compellis enim nos, quia ignaviter legeris, iterum referre scripta) non plus versus illum locum, quam in oppositum: aut impertinentem esset agendum brutum. Sed quæ impossibilia sequantur ad consimilem distinctam cognitionem brutalem iterum exarare molestum est, illic perlegito. Hoc tamen non prætermittam, quoad præsens sit propositum, quod tuis exemplis excussurus eras somnum. Si enim in te excitato fiunt quandoque motus quidam naturaliter solum ex inductione speciei objecti convenientis, aut disconvenientis in organum facultatis sensitivæ, objecto in totum non cognito, cum alicui rei intentus propter præsentiam rei tendentis in oculum claudis ejusdem genas, te tunc rem illam non vidente, sed qui tecum loquebatur, hoc contemplante: etiam cum dormis, sicuti tenus pungaris, crus retrahis, & si voce aliqua statim excitareris, fateberis non esse punctum: cur ambigis, brutis non sentien-

tibus, fieri ab his posse motus per modum à nobis excogitatum? Alia distinctio, qua evadere conaris vim argumenti probantis irrationalia rationem habitura, quia distinguunt, inutilis est. Si enim tantum illi dicendi sunt rationem habere, qui distinguunt inter vestra universalia, ex hominibus paucissimi inter rationales recensendi sunt, quod per pauci sciant machinari tot abstractiones, quæ numero vincunt tuniculas, & involucria palmarum, quot vos præscribitis illis, qui universalia sunt intellectui. Cætera, quæ inferis in modum acetarii, quorum potior pars à nobis est scripta in commenticulis Paraphrasis nostræ tertii de Anima, majore multo examine indigent, quàm huic conveniat loco.

Porro si non ab omnibus famigerareris vir probus, qualem te esse puto (de facie enim non te novi) ansum mihi sæpè das, suspicandi te vāsre mecum agere, assumis enim ex meis rationibus portiunculas quasdam tantum, discerpisquæ earum soliditatem, & compagem, adeo ut, si liber meus præ oculis mihi non esset, me dubium reddidisses tuæ probabilitatis autoritate fixum, rem sic se habere, ut tu profers. Inquis non nos sic collegisse, bruta habere sensum, ergo cognoscunt universalia. Ergo inter multa impossibilia, quæ sequi ad brutorum sensibilitatem (validissima non & potissima recites) hoc quoque est, illationemque bonam esse evidentè, probavi, tu probatione non solvis, neque de ea mentionem facis, vereris enim tantum militum cuneum aggredi. Sed ne evasisse astu putes, accipe quæ videre in codice nostro potes. Primum, quod si verum est, quod ex Aristotele primò Posteriorum colligitur, impossibile esse assentiri antecedenti alicujus optimi syllogismi, quin conclusioni prolatae assentiamur, indè inferendum esset, quod si bruta noscunt hunc ignem esse calidum, ac illum, & sic singulos, quod antecedens sufficiens esset, ut inductione inferatur mentalitèr hæc, omnis ignis est calidus, quod eam inferent bruta, & sic universale cognoscent. Nam subjectum illius propositionis est universale. Referebam enim ego, quod si homo, qui libertate fruitur, non potest non assentiri conclusioni, quod bruta multò minùs valebunt. Quod in evitabile argumento adversus vos, qui sensum brutis tribuitis, roborabam, sic procedendo. Vos, qui ex hoc quod videtis ignem hunc contactum fugere bestias, infertis ea ignem sentire, cur cum experiamini ea, quosvis ignes, quos numquam viderant, cum proximè adsunt, fugere, etiam non infertis, illa universalitèr ignes cognoscere? Respondere enim non poteritis, ex hoc fidem vos non tribuere illis motibus, quibus omnes ignes fugiunt, ut indè cognoscere universalia inferatis, quod multa inconvenient, si universalia bestia novissent. Nam statim ego vobis objicio, quod vestram methodum observando, non fido operibus bestialibus, ut indè suspicer illa sentire, quod innumera impossibilia ex tali assertione eliciantur.

Neque utique tua objectio de rusticanis hominibus, qui ab omnibus ignibus fugiunt, & universale illos non elicere asseris; vera est. Nam his concessa est vis noscendi, quæ verè universalia sunt. De quibus in nostro codice scripsimus, ac ita esse eventus monstrant. Infantuli enim cum isti fuere, ignem non timebant attingere, donec sapiùs usti, noverunt, omnia entia illius tribus cremare. Commentitia universalia latere hos, non inficior. Sed de his non est nostra disceptatio. Post hæc adeo diffunderis in res non adeo serias, ne dicam in nugas quasdam, quod si tenacis memoriæ non

fuiſſes, ad exordium reddere non valeres. Neque mireris, quod dixerim non valdè ſerias res, quas illic congeris eſſe. Nam ſi tibi gratum fuerit, ut id ſcriptis oſtendam, poſtquam hanc epiſtolam receperis, cùm mihi, ſi libuerit, ſcripſeris, jubeto, libentè enim efficiam. Inter cætera iterùm nobis ob-
 jicis oculatam experientiam me negare cùm bruta non ſentire doceo. Quod increpare nolo: quia ſuſpikor, cùm ad hos legendos verſus devenis, præ-
 terita lectione edoctus, te poeniteret rei mihi innocenti objectæ. Sed
 alteri tuo decreto veniam dare nolo, ut cautiùs deinceps nobis ſeneſ-
 centibus ſcribas. Profers enim quæ ſequuntur. Bruta enim ſe excitant,
 quandò enim expergifcuntur à ſomno, illa nullo impellente, aut prorritante
 erigunt ſe, & transferunt ſe, cibi digeſtione completa. Quod eſſe non poteſt
 ut, dixiſti, vel Ariſtot. de Anima 3. text. comm. § 7. docet: Bruta enim electio-
 nem ut homines minimè habent, ſed compulſa à validiore cognitione abſtrac-
 tiva, vel intuitiva, ut ipſe dixit, vel ab intenſiore ſpecie, ut ego fateor, potiùs
 ſurgunt, quam jacent, & huc feruntur, quam illuc. Ubi ſine inſtigatore mo-
 tum in brutis fieri, neque ego, neque Ariſtot. neque niſi qui deſipuerit, confi-
 tebitur, ne bruta eſſe donata à natura libero arbitrio concedatur. Homini
 tantùm permiſſum eſt jacere, & ſi inſtigetur ad ſurgendum, aut ſtare, & ſi
 prorritetur ad recumbendum, & nullo incitante ſurgere. Bos enim qui ja-
 cebat, cùm in pedes ſurgit, non tantùm cauſa ulla prorritante, aut impel-
 lente, ſed cogente, & vim inferente, compulſus ſurgit, cùm naturalitèr vi-
 talitèr moveatur. Quòd etiam ſi exactè tu, & cæteri, qui ſenſum brutis tri-
 buiſtis, noviſſetis, ſine mora oppoſitum verum eſſe intelligeritis. Quippè ſi
 felis, exempli gratia, cùm pede aurem ſcalpit, aut faciem lavat, ſeu alium
 quemvis motum expellendo rem inimicam exercet, ſequendo veſtra placi-
 ta id efficit, quod ſpecies rei prurientis inducta in tactivam potentiam il-
 lius animalis, ſenſationem, ſeu notitiam rei diſconvenientis naturaliter
 producit, & hæc producta, neceſſariò actum appetitivum gignit, quì hujus
 diſconvenientis rei excretionem, ac extirpationem ſuadet, quod aliter fugi
 nocua res non valeat, quia erodens cauſa intra corpus incluſa eſt: inde-
 que ultimò pes catti ad ſcalpendum, aut lavandum, ſeu alium motum effi-
 ciendum neceſſariò movetur. Cur tam longis ambagibus, de quibus incer-
 ti eſtis, motum brutalem exerceri opinamini, valentes hujus cauſam dicere,
 eſſe tantùm unicum accidens, putà ſpeciem rei inimicæ inhærentem tali
 facultati brutali? Et ut methodis Logicæ procedam, rationem contra ad-
 verſos ſic formo. Si ſpecies rei inimicæ in potentiam ſenſitricem bruti pro-
 ducit naturaliter ſenſationem, & ſenſatio naturaliter gignit appetentiam
 fugæ rei diſconvenientis, & appetentia naturaliter motum pedum bruti ef-
 ficat, ergo de primo ad ultimum ſpecies rei nocuæ motuum pedum bruti
 cauſa eſt, ſecluſis intermedia ſenſatione, & appetitione, ad placitum fictis
 à vobis, in nobis enim hominibus motus fieri præcedentibus ſenſationibus,
 rationi, & veritati conforme eſt. Quod ſenſatione producta, poteſt appe-
 titus humanus, quia liber, in contrarios actus inſurgere, reſpuendi rem
 cognitam, & appetendi eandem, quod ut dixi, brutis minimè conſeſſum eſt.
 Etiam quod ex ſenſatione unius rei alteram notitiam elicimus. Quod non
 exempli gratia, video albedinem aſſe, & abeſſe parieti eidem infero
 naturam ſubjecti illius ſubſtantiam eſſe, alterius autem accidens: ulteriuſ-
 que procedendo in Dei cognitionem per alia media devenio: quo quoque
 & brutum privatur, niſi rationale eſſe credideris. Opinari enim, quod

hominum vulgus credit, verum esse, ideò scilicèt canem caudam concutere, cùm Dominum videt, quia illo caudæ motu, & aliis gesticulationibus benevolum se domino reddat: aut quia ipse canis præsentia heri gratuletur, sive quavis alia de causa, insanum est. Nam id effici non posset, nisi per notitiam intuitivam, quam habet canis de hero, inferret brutum hoc, id expedire sibi efficere, quod agit. Ergo si non aliter quam naturaliter, sive ex instinctu naturæ (parùm enim interest sic, vel aliter loqui) canis viso hero gesticulatur, testari solam speciem visivam, aut olfactivam esse causam motus rationi physicæ quadrabit, & sentire, & appetere cani, & aliis bestiis tribuere, ad libitum potiùs, quàm ulla ratione assertum videbitur, jam quod nullum impossibile ex brutali sensatione sequeretur. Cùm ergo innumera ad brutorum sensibilitatem inferantur, hanc illi concedere, delirantium potiùs quàm protervientium, decretum esse videtur. Porro tam crassa est fictio illorum, qui dicunt bruta sentire, quàm vana esset assertio eorum, qui referrent, eliquationem ceræ, & duritiem luti factas à calore producto, à luce solari, non immediate à calore fieri quod contrarii effectus sint, alius disgregandi, & alius congregandi, sed per aliquam qualitatem occultam productam à luce eliquari ceram, & per oppositam à luce quoque genitam densari lutum. Nec dissimiles sunt fictiones. Nam, ut omnes testamini, à multiplicibus qualitatibus antecedentibus motum brutalem, motum eorum oriri, putà ab hac specie, & sensatione, & appetitione brutum taliter moveri, & ab alia aliter: sic illi fingerent, ab hac proprietate lutum densari, & ab alia ceram eliquari, ac, ut qui hoc ultimum affirmant, insani sunt: solo enim calore id effici rationi consonum est, cùm etiam igneo idem concessum est: sic fingere tam innumeras qualitates speciem, sensationem, appetitionem præcedentes motum bruti vanum est: cùm sola species diversa sufficiat diversorum motuum causa esse in bruto eodem modo disposito, aut eadem in ipso diverso modo affecto. Sicut quoque quodam accidente emanante à magnete in ferrum movetur ferrum magnetem versùs, & alio fugit eundem. Precor quippè mihi respondeas, undè potest oriri, certas avium species taliter nidificare, qualiter nullæ aliæ, & diversæ ab his aliter quàm illæ: & hirundines universas nuper natas, nullo duce, versùs meridionalem plagam devolare tempore autumnii, græves, & coturnices in easdem partes tranare, alias certo anni tempore disparere, alio passim errare, quasdam certis mensibus cantillare, alio mutas esse, nisi ex hoc, quòd naturaliter vitaliter hos motus hæc animalia exequantur? Si enim sentirent, ac extimativam, ut physici hucusque credebant, haberent, verò simile esset, hirundinibus quibusdam quandoque placere non in domibus, sed in aliquibus arboribus nidos carduelli similes fabricare, & apodibus, non in turrium foraminibus, sed supra cacumina earundem, ut ciconiæ, prolem edere: & passeribus ex luto nidos tales facere, quales hirundines solent, & proprias naturas universa animalia in alias operationes quandoque commutare. Quod nullus unquam nisi monstruosè vidit: quia non per sensum, & extimationem, irrationalia moveantur, sed naturaliter, ut in opere nostro demonstravimus. Certè irrisione digni sunt, qui non discurrere bruta, ut verum est, testantur, & statim huic decreto, non intelligentes quæ asseverant, contraria affirmant, irrationalibus tribuendo extimativam vim, qua viso laqueo venatorio, &

esca famem pati decernunt, ne laqueo capiantur, nisi cum terra, vel alia re adeo occulitur laqueus, ut bestiam lateat. Nempè si laqueo conspecto bruta existimant, hic in meam perniciem fuit armatus, quem vitare, & famem tolerare, me decet, jam hæc discunt. Discursus enim est, & non parum calidus, illud sic fabricatum est, ergo ad capiendum me, & alia mei generis factum fuit. Et ulterius, si capior, interimar à venatore, vel aucupe. Ergo consultius agam tolerando famem, quam vescendo escam. Si enim hæc non existimant, in quos alios usus extimativa, quam his tribuitis, deserviet illis? Etiam si hoc discurre non appellatis, quia circa vestra ficta universalia non versatur, nescio quis vobis suavit, naturam meam posuisse irrationalibus discurrendi tantum ex particularibus particularia eliciendo, plus quam ex universalibus, cum acrioris ingenii, ac temperatoris hominis sit elicere particularem collectionem præteritæ consimilem, quam formare hanc ex universalibus; omne malum est fugiendum, sed omnia vitia sunt mala, ergo omnia illa sunt fugienda. Propter Deum quod verbis tantum indoctis quibusdam vitare, hæc putatis, audentes confiteri discursus, quos inutili, bestias efficere, sed tales non nominari, quod ab extimativa brutorum oriantur, & non à cogitativa hominum: quasi inter sit aliquid, sic, vel aliter facultatem ullam nominari. Sed de his in præsentiarum satis, quod multa ex relatis recensita sint in opere nostro, maximè in Commenticulo Paraphrasis tertii de Anima, pag. 206. & sequentibus. Subticeo verba illa, bruta autem se excitant, ne scrupulosior dijudicet: non enim te æmulari placuit, qui distinguis inter has voces, se agere, & se movere, tribuens illis quasdam, quas vobis placuit imponere significationes. Si enim Ciceronem, & quosvis Latinissimos consulas, & ipsum Ambrosium Calepinum, synonyma in significando aliqua esse invenies. Ego cum res pro scopo habeo, & ex hoc verè realis nominandus forem, inutilia hæc nomina contemno.

Ne vereretur plures consumere chartas, quas in compositione libri, monstrando impertinentia esse multa, quæ interferis, examini subjicerem distinctionem illam mobilium facientium motum, & se moventium, & se agentium, & gradum eorundem, & fortassis nonnihil taxandum reperissem. Sed quod tibi videtur apprimè eos distinxisse (nam gloriabundus in calce addis: neque tu, aut Philosophorum quivis alter hanc ordinatissimam Philosophiam jure infringere poterit) accipe verum, & certum modum dividendi entia in diversos gradus. Ut quicumque actus, qui propter aliquem finem fiunt, non æquè perfecti cum fine sint, ut Aristoteles 1. Ethicorum, cap. 1. ita quæcumque entia propter alia sunt, non æquam perfectionem, ut illa sortiuntur. Unde cum quæ infra Lunæ concavum creata fuere, in hominis unius servitium producta sint, quæ in plures, & perfectiores operationes hominibus deserviunt, perfectiora habentur. Indeque bruta plantis multò perfectiora sunt, quod innumeris ruris relictis muneribus, vehendo homines nonnulla deserviunt, alia onusta materiis, lateribus, clavis humanis domibus ædificandis sub ingentibus oneribus premuntur: quædam pelles, alia plumas, alia corium, nonnulla lanam, quibus vestiamur, gignunt. Rara ordinatissimis cantis nos demulcent, aut festivissimis gestulationibus nos fovant, & omnia fermè seipsas nos alunt. Quod munus ex vegetabilibus aliqua etiam exercent. Id quippè Genesis cap. 1. exprimebatur, cum cæteras creaturas in antecedentibus diebus, homines in sexta die Deum creaf-

creasse testatur. Quod enim est primum in intentione, est ultimum in executione, ut dici solet motibus omnium entium non per eundem modum factis, per quem tu præscribis. Gravia enim, & levia, remoto prohibente, semper in propria loca referuntur, aut aguntur, seu moventur. Differentias harum vocum, quæ à Latinis non probantur, ego despicio, ut dixi, quod mihi cura sit, rem ipsam explicare. Utrùm autem egeant relata gravitate, aut levitate accidentibus distinctis à substantia, ut nativos motus exequantur, aut non, idoneus locus hic non est huic disceptationi. Vegetabilia alimentum radicibus infixis terræ ex ipsa facultate attractice consimili illi, qua magnes ferrum, & succinum palas trahunt, tractumque inibi in diversis porositatibus radicum concoquunt, prout nos in ventriculo cibum: ex quibus radicibus tam à vi expultrice earumdem, quam attractice truncorum, & ramorum, vel cauliculorum totum alimentum necessarium ad alendum cæteras partes, prima jam coctione elaboratum, per singulas particulas distribuitur, superfluo in folia converso. De his facultatibus si Medicus fores, legere posses libros Galeni de Facultatibus naturalibus. Itaque qui relatus est motus plantarum alimento earum collatus à natura fuit, non ipsis plantis, cum brutis aliam movendi rationem natura præscripserit: tum quod alimentum sibi addecens sæpè distantissimè abesset, quam ut hominum necessitatibus suis motibus succurrerent. Nam in utrosque usus commenta fuit vim alimentis, & amicis rebus dare trahendi ad sese bruta, cum sic disposita sunt, ut eo egeant, ac illo ori bruti præsentem movendi maxillas eorumdem ad alimenti passionem, & inimicis rebus oppositam vim exhibuit. Hanc motricem vim inferentibus amicis, & inimicis rebus in animalia non ullis corporeis partibus expulsis ab ipsis in bruta, nam hoc delirium, & furor esset imaginari, ut iis, qui aliquid physicum sapiunt, constet: sed tantum quibusdam accidentibus, nominatis species, rejectis in organa proportionalia nostris sensitivis, quod ille sit aditus ad eam partem cerebri, unde nervi motivi oriuntur, quam affici ab speciebus relatis cum objecta præsentia sint oportet. Nam quæ adeò absunt, quod neutiquam suis speciebus possunt bruta afficere, si aliquando affecerunt, suo phantasmate relicto in parte posteriore cerebri, & inde moto in illam originem, unde nervi motivi nascuntur mediâtè, vel immediâtè, causa sunt aliquorum motuum brutalium. Neque lubens immeritòque relatum artificium natura fabricabit, sed quodammodo compulsæ, & invitata ab arte, quam præcinimus. Si enim vim senstricem brutis tribuisset, animas indivisibiles concessura illis erat, ut sufficienter demonstravimus, indeque separabiles à corpore. Quam etiam rationem collegimus in ultima parte libelli nostri de immortalitate animarum. Erumnosam quoque miserrimamque vitam vivere irrationalia compulisset, quæ ambo vitabit motu à nobis excogitato, ab eadem facto, hominibus multò diversum modum motus concedendo. De quo in Paraphrasi tertii de Anima egimus, & antecedentia non longè à principio nostri operis scripsimus. Sed compulsus tuis scriptis iterum scribo, ac ut si tempus nullum tibi vacaverit, legendi illa, cum hanc epistolam legeris, jam tunc legas. Et quæ attinent ad differentiam sensus, & intellectus in medio fermè volumine, si videre placuerit, invenies. En quam perlucida, quam clara, quam undiquè pervia, sine nebula, sine caligine, sine trica, hæc nostra philosophia est: quæ quantum à Democriti decretis differat, & quæ digna sit inscripção consimili illi, quo Darii unguenta asser-

vabantur recondi, potius quam illud perpeti, quod tu ominaris, maturis physicis decernendum relinquo.

Oblivioni tradideram respondere cuidam tuo argumento, quod aliquid efficere adversus nos, qui fatemur speciebus objectarum rerum trahi bruta, opinaris, inferendo, illud quam maximè inconvenire, ne humanus sensus etiam ab speciebus his esset movendus, quod non experimur. Profectò ratio hæc adeò fragilis est, ut te ipsum judicem efficere libeat. Nempe non tu vides, quod si ob id quod ego confiteor, bruta trahi speciebus amicarum rerum, inferendum esset, etiam homines trahendos, quod pari argumento insurgerem ego adversus omnes Philosophos, quod si succinum trahit paleas, aut magnes ferrum, quod magnes tracturus erat aurum, æs, margaritas, & succinum triticum, hordeum, & cætera semina, & quæcumque arguens objicere velit? Natura enim speciebus objectarum rerum vim dedit, non ut omnia entia movere possent, sed certa.

Reliquum, quod objicis de infantibus admodum bestiarum sentientibus, ut Aristoteles testatur, non majoris ponderis, quam præcedens est. Nam si ego fidem in hoc negotio Aristoteli tribuerem, casta esset hæc disputatio: experimenta potius nostris partibus favent, quam tuis: cum omnes fermè infantes intra bimatum loqui discant, & nullæ bestię quadrupedes quantumvis vivaces sint, per totam vitam id assequantur, & si doctissimos magistros sortiantur. Neque defectum instrumentorum in bestiis causari poteris, cum multi homines nutibus conceptus suos exprimunt, ut vocales vocibus: quod si sentirent bruta, erant effectura, præcipuè illa, quæ adeò ingeniosas operationes exercent, ut homines superent, & multò difficiliore, quam loqui discere. Aves enim, quæ cantillare discunt, per quem modum sine sensu garriant, in nostro opere docuimus.

Tertium de sensibilitate differentia essentiali corporis eam vim habet, quam rationes, quæ petunt principium. Audiveras enim nos privare sensu irrationalia, & soli homini concedendum esse contendere, & insurgis adversus me cum illa arbore Logicorum, qua genus substantiæ digerunt, ac secant in corpoream, & incorpoream, in quo ambo non convenimus. Et postea corpus in animatum, & inanimatum, in quo etiam utrique coimus, & tertio corpus animatum in sensibile, & insensibile, super quo non rixamur, sed tantum in hoc, quod ex corpore, & sensitivo differentia logici animal constituunt. Ego autem, si sensitivum nominant, quod sentit, secum non consentio: si autem sensitivum dicunt, quod sentit, aut in organis sensitivis, & motivis æmulatur hominem sentientem, cum illis convenio, vox enim incomplexa, per quam brutalis differentia significetur, ignota hucusque est, nec mirum quod differentię rerum sint nobis ignotæ. Statimque ad tuam objectionem, quam in summa inferis: est animal, ergo vim sensitivam habet. Nego consequentiã: quia debebas addere, ut totam significationem animalis evacuares, vim sensitivam habet, vel in organis sentiendi, & movendi æmulatur animal, quod sentit, qui est homo: quod cuique bruto conveniet in totum, vel in partem. Etiam supra relata inseruisti quandam illationem, quam crediderim ego te oscitante dictasse: aliter enim fieri non potuit à tam insigni Cathedrario esse conditam. Inquis enim quod necessariò quæ à rebus objectis rejiciuntur, aut propius gignuntur in organa bruta proportionalia nostris sensitivis, futura sint corpulenta, quia ego animam quantam brutorum esse dixerim. Quod unde
vim

vim teneat, ignoro, nisi ab angulo ad parietem, ut inquit. Dic mihi, quæso, ligna quanta non sunt, & calorem suscipiunt, corpore carentem? & aqua quoque, & quæcumque qualitatibus primis, & secundis, ac tertiis afficiuntur corpora, quanta sunt: non tamen, quæ afficiunt illa, corpora sunt. Nisi quandoque somniaſti relata accidentia corporea esse, & quod simul cum corpore de prædicamento substantiæ se penetrativè habeant. Quod si confiteris, ut scio te esse inficiaturum, ulterius non procederem, quod sensum negasses. Cæterum irridendo nostra placita, & conando illa similia efficere Democriti decretis, ubi toto cælo erras, adducis illud Aristotelicum, easdem opiniones infinites redituras, & verum esse testaris. Quod etiam scio à tam piissimo homine scriptum non fuisse, ut in totum verum, sed ut Hispanè dicere solemus. Nam si illud Aristoteli opinatum verum foret, mundus initium non habuisset: aut humana species semper infra concavum Lunæ duratura erat: aliàs enim infiniti homines, aut infinitæ opiniones in tempore finito fierent, quod citra miraculum non continget. Verùm hæc mittenda sunt, quod tam tu, quàm ego in hac philosophica palestra semper loquamur: præmissa obedientia suavi jugo Ecclesiæ. Ultimum de motore seminum, quod ex Aristotele ducis, qualiter sit intelligendum, & in quo Aristoteles meritò est à nobis taxatus, in opere nostro legere fusè poteris, si sententiam mutaveris, cum hanc nostram epistolam perlegeris, ut prudentes efficere sunt soliti. Quod te facturum spero, ac mihi te tunc gratificaturum laborem meum confido.

Si quod nobis objecit quidam illustris vir, tu objectasses, scilicet, si oculus bruti talis nominatur oculaturus erat; & si auris auditura, & si nasus olfacturus, aut si per relata organa non fierent prædicta munia, ut ego attestor, æquivocè auris, & oculus, & nasus talia dicerentur, essentque analogicæ voces illæ, quæ organa sensuum brutorum, & hominum significarent, primitus dicenda de humanis organis sensuum, & postremò, ac secundumquid de brutalibus: ut homo dicitur æquivocè de picto, & vivo. Huic argumento idem, quod illi præfui insigni responderem, verum esse in rigore aurem, quæ ab audiendo nomen assumpsit, brutorum non esse simpliciter nominandam, nec oculum, qui ab oculando nomen derivavit, parti illi faciei bruti simpliciter non convenire, si oculare idem cum videre significasset. At si oculare illuminare nominetur, tam bruti, quàm hominis oculo nomen conveniet. Et cæteris organis brutalibus idem continget, non tamen vocem illam dici adeò secundumquid de bruti partibus recensitis, ut de pictis attestor. Nam si Logicis notum esset, quod nos docuimus, bruta scilicet non sentire, relata nomina æquivoca à consilio nominarent, & per prius dicta de partibus organicis sensuum humanorum, & subindè de partibus bestiarum, quia humanis similia sint in recipiendo species, & essendo post receptionem causa motuum eorundem, ut sensationes humanæ humanorum motum, postremò, ac ultimò depictis auribus, ac oculis, & naso, & cæteris, quæ vocantur sensuum instrumenta, dici. Etiam si amplecti nostram doctrinam vereris, quod putes multos Sacræ Scripturæ locos legi, in quibus bruta sentire asseritur, quos sic sancti Doctores intelligendos, ut sonant suis commentationibus super relatis locis exprimunt, quorum expositioni adversari ex sententia beati Augustini temerarium est: lege nostri libri ultimum folium, & timorem amittes. Certè illud Job cap. 39. de Aquilis: inde contemplabitur escam, & de longè oculi ejus prof-

picient. Et 28. cap. Semitam ignorabit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis. Et Psalm. 57. Sicut aspidis furdæ, & obturantis aures suas, ne audiat vocem incantantium. Et mille alia hujus fortis adeò exprimunt mentem Prophetæ explicando sententias relatas non in sensu merè literalì, quem faciunt (nam hic vitandus est in quamplurimis locis Sacræ Paginæ, ut in cap. 6. Genes. ubi hoc legitur: Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum, quod hominem fecisset in terra. Et in aliis innumeris locis) sed in sensu literalì, in quo fiunt, quem statim dicam: supponendo quod bruta sentiant, ut physici falsè opinantur, sicut verè sciendo ipsa non sentire. Nam locus ille ex 28. cap. Job, si sensus literalis tantum perpendatur, mihi favet, & physicis nobis adversantibus contradicit, cum ibi Job refert, quòd avis, quæ sensu caret, ut cæteræ bestię, ignorabit semitam, ut ignis, & si fursum fertur, aut terra deorsum, minimè fursum, & deorsum, in quæ feruntur, noscunt. Et quod vulturis oculus viam non intuetur, sed quod trahatur, vel fugatur per eam ab specie odoris, aut coloris, aut soni. Aliud quoque, ex cap. 39. de Aquilis, quas dicit ex rupibus escam eas contemplari: cum in hunc usum præcipuè scriptum sit, ut nos doceat mirabilia avium, & animalium à Deo facta, ut per hæc Deo fidere debeamus, ut inscriptio cap. citati ostendit, tale est quod sequendo nostra placita, quàm maximè suadendi sunt hujusmodi omnes, fiduciam Dei habere: cui cura fuit, alimentis convenientibus aquilæ concedere vim tractricem aquilarum in se ipsa, per species impulsas ab ipsis rebus valdè distantibus ab aquilis in earundem oculos, indeque in cerebrum aquilarum, ut per hæc vehantur in alimenta, quæ specierum inductio in oculos videre nominatur, per analogiam quandam ad nostrum conspiciere. Ut enim nos, qui intuemur res convenientes, & disconvenientes mediante visu sequimur, vel fugimus nonnulla: sic bestię speciebus rerum feruntur in eas, vel fugantur à rebus. Et ut illud quoque de aspidem, quæ obturata aure non audit vocem benefici incantantis, scrupulum non inferat tibi, relicto decreto Plinii lib. 30. cap. 1. ubi de magia non pauca scripsit, scito quod tibi ignotum non esse puto, voces scilicet nihil aliud esse, quam ærem taliter motum, qui prout calidus, frigidus, humidus, aut siccus, vel alia qualitate affectus est, talitèr, aut alitèr operatur, & non quod sic, aut diverso modo fingatur à proferente, & quod si nonnulla verba vim habent, ex divino pacto, aut Dei permissione, & non quod verba sint, operantur. Vide ergo, quod incantatoris vox potiùs, Deo permittente, extra naturæ cursum stupidam, & soporitam reddit aspidem, quàm ideò vox illa, quæ aer est, ingrediatur autem aspidis, aut non ingrediatur in eam. Permissit quippè Deus, quod voce magici subintrante aurem venenatæ aspidis, diabolus posset soporem inferre illi, & noluit omnium conditor, quod citrà hunc ingressum aëris in relatum aurem, relatus effectus fieri à diabolo posset. Cujus consimile beatus Augustinus, in libris de Civitate Dei testatur, agendo de Magicis Pharaonis, de quo nos in opere nostro meminimus: neque ex hoc sequitur, eas audire propriè, ut homines, sed ad similitudinem humani auditus concussionem factam in aures bestiarum, qua instigantur naturalitèr vitalitèr ad motum, quòd cerebrum earum sui motus principium feritur, ut diximus, auditum nominet Prophetæ. Cavet autem aspis nova ingressum vocis incantantis in suas aures, non ut quæ præ-

ciat vocem illius soporem inducturam sibi, potius quam formica nova futuram hyemem, & tritici germinationem, non erosus extremitatibus, nam hoc si scirent, divinare esset: sed tam aspis, quam formica naturaliter relativos motus exercent, qui de quarto genere eorum, quæ nos bestiis convenire præscripsimus, sunt. Ut etiam omnem suspicionem, quam sacræ literæ tibi inferre possent, tollam (ad scribendam enim expositionis formam, universas consimiles explanabis) attende, quod cum David dixit Psalm. 10. Nolite fieri sicut equus, & mulus, in quibus non est intellectus, non permittit bestiis illis sensum: ut qui verè dixit, me non habere mille aureos numos, non fatetur me habere mille argenteos, aut quingentos aureos. Ex negativa enim affirmativa ab his, qui aliquid Logices sciunt, non inferitur. Similitudo hominum intemperatorum cum bestiis magis quadrat afirmando eas non sentire, sed trahi ab speciebus rerum, quæ naturaliter ad se, vel à se movent, ut ego refero, quam opinando eas cognoscere, & extimationem habere, ut vos fatemini. Acerbior enim increpatio est, dicere, nolite trahi à foeminarum pulcritudine, aut ab alimentorum delectatione à vobis concepta, vel à ficta gloria mundi vana, ut equus, & mulus trahuntur naturaliter ab speciebus herbarum inductis in propria organa, aut à phantasmatis stabulorum solitorum tegere eos, ut palea succinum versus, non sentiens, neque concipiens, an commodum, seu damnum inde sit assecutura, quam referre, quod nolint esse similes homines relatis irrationalibus, quibus physici conceditis, ut parum antè dixi, vim sensitricem, & extimatricem proficuorum, & nocuerunt. Nec enim petenda omnimoda similitudo in relatis sententiis est: cum si id deceret, gnavi, & pigri non exemplo fornicarum essent increpandi, ac suadendi in laborem, iis bestiolis industriam, & operam impendentibus, suffurando, & grassando, quæ non seminarunt, nec falsè secuerunt. Ut ego non parcere has labori, & condere alimentum in futurum, tantum ob oculos secordis proponitur, ut his excitetur, & somnum excutiat piger, vitio furti imitari denegato: sic sentire irrationalium, quod in sacris literis refertur, non propriè simile humano intelligendum est, sed per relatum synonymiam ad nostrum. Sacri enim Doctores, qui recensitos locos explicant de proprio sentire, mirum non est quod decipiantur, tam quod nullus præcesserit, qui negotium hoc de sensatione brutali ambigeret, quam quod in naturalibus nonnumquam deficiant. Certè scimus Augustino, Hieronymo, Ambrosio, & Gregorio, & Cypriano, & aliis Sanctis Scripturæ Sacræ Expositoribus ignotam fuisse habitationem sub æquinoctiali, ut commentationes eorum, quibus fors obtulit de re hac loqui, palam monstrant, quam plagam innumeri Hispani hac tempestate inhabitant. Erit ergo observanda Augustini methodus, & ne temerarii dicamur dissentientes ab horum Sanctorum expositione, falsam opinionem eorundem veram esse proterviemus? minimè quippè. Neque hoc unquam Augustinus iussit. Quod enim ipse præcipit, est, ut in his, quæ ad Christianam pietatem attinent, fidem sanctis Expositoribus non mutuo dissentientibus demus. Quod omnes amplecti debemus, in naturalibus liberè vagando, ut in operis exordio monui. De quibus nihil plus: adeo enim docto viro, ut tu es, recensita non tantum sufficere, sed superfluere existimo.

DEFENSIO SECUNDI PARADOXI.

Incipis evertere secundum paradoxum censoriis verbis: refers enim alterum, quod item magna censura eget, illud est, actum sentiendi non esse accidens diversum re à potentia: idem arbitraris de intellectu, & intellectione: & communem Philosophorum consentionem me subvertere objicis: semper delinquens cum in me aliqua probra objicis, vel in ea, quæ mihi infers, aut in majora multò incidendo. Quippè si nostrum librum legisses, palàm vidisses, nos non primos Inventores esse hujus placiti, sed Aristoteles in 3. de Anima, & Augustinus in libris de Trinitate. Si quid nobis debetur, hoc est, quod veritatem hanc indoctis Expositoribus oppressam, & innumeris sensibus convolutam non tantum vindicaverimus: sed extricaverimus, & esse qualis est, insolubilibus argumentis ostenderimus. Statimque cum adversus me contendere incipis, in limine, ut inquit, offendis, placitum quoddam proponendo, id est, nobiliora paucioribus motibus egere, quam ea, quæ sunt viliora: quod non distinguis, ne sufficienter explicas: alias cum minimè necessariæ distinctiones sint, multis nos confundens. Si enim in decreto tuo dicere velis, quod nobiliora, ut sint, paucioribus indigeant, falsum certè manifestè est: cum quæcumque perfectiora sint, & effici ab alio poscunt, aut perfectiore agente indigent, aut materiam artificiosiore requirant, aut utrumque. Probant hæc tam cælestia, quam terrestria omnia: quæ exemplis monstrare non placet, ne tempus consumam. Et si id dicere nolis, sed quod quanto perfectiores res sunt, tantò minores motus, seu operationes, seu effectus producant, an verum, seu falsum sit, tu videris: qui non ignoras Deum Optimum maximum creatorem omnium esse, eorundemque asservatorem, illorumque motuum præcipuum motorem. Vides ne, quantum aberraveris in his, quæ nullis incomperta sunt, quia præceps sententiam tuam edideris? Primi mobilis motum, ut simplicissimum testem tui decreti adducis, immemor eorum, quæ nos scripsimus: quod neque constet hunc perfectiorem esse, quia simplicior, cum elementa multò mistis imperfectiora sint, & tamen simpliciora. Etiam ex hoc quod plura conservet, si enim inferiores orbes à superioribus pendent, multò plures operationes, & motus hunc exercere, quam alii cuivis constare certum est. Ex alio etiam (quod non tantum ipse rotetur ab Oriente in Occidentem intra diversa spatia temporis prout diversos orizontes regio sortitur, verum, & suo rapidissimo motu, inferiores orbes per eundem modum circumagat) multiplicior hic nominandus esset, quam aliorum inferiorum orbium motus. Alii enim distantes exequuntur, quod fermè contrarios super diversis polis, sed multò pauciores. Hic ignem quoque trahere, ut testem relati decreti, quod paucioribus motibus agitetur, quam cætera elementa, quis tolerare potest? Illo contermino existente lunari lationi agitatae velocissimo duplici motu, violento diario, & nativo menstruali, ut Aristoteles in Meteorologicis, & de Cælo docuit, à quibus infima elementa, indèque viliora expertia sunt, ob idque putrere magis parata per oppositum quam tu dicis, motus enim à putredine excusat. In mixtione etiam hæc infima elementa pati densitatem, raritatem, calefactionem, frigectionem, corruptionem, generationem, & ignem ab his immunem esse, quis verè dicere

re poterit, ipso intrante omnium perfectorum mistorum compositionem? Neque si recordereris Aristotelicæ sententiæ, primo de Anima, text. comment. 20. in præfatum errorem incidisses. Ibi enim legere poteras, ob id Democritum, & Leucippum animam esse ignem opinasse, & calorem conflatum ex sphericis atomis, quia maximè possint seipsas penetrare, & alia, & movere, quod anima præstet animalibus multiplicem motum. Ubi perfectioni tribuitur esse causam multiplicium motuum, & ignem omnibus illis moveri confitendum necessario est. Hanc enim ignis perfectionem ex multiplicitate motus Aristoteles non increpat. Et si tu quoque conspexisses ignem, quem præ manibus tractamus, vidisses etiam illum mobiliorem multò cæteris elementis, neque iis imperfectiorem. Et sive hic infimus ignis sit mistus, ut est, aut simplex: non propterea quod magis quàm elementa infima movetur, imperfectior, sed perfectior habetur. Cætera testimonia de humanis actibus, & de homine ipso, ut non figillatim singula percurram, quàm à veritate aliena sint, nostræ methodi, pag. 173. docet. Sed cùm nos compellis tuis scriptis, iterùm eadem refero. Substantiæ corporeæ diversa multò regula metiendæ sunt, cùm earundem perfectionem examinare volumus, quàm incorporeæ. Primæ enim quantò magis compositæ sunt compositione partium essentialium, aut integralium: tantò perfectiores sunt cæteris paribus habendæ. Quæ enim continent aliqua, & aliquid plus, perfectiora sunt, quàm quæ unica ex his includunt; undè, ut superius dicebam, mista elementis perfectiora habentur. Nam ut causa efficiens perfectior est effectus, aut minùs perfecta esse non potest, sic materialis imperfectior, ut arte fabricatæ res probant. Domus enim pretiosior, quàm lateres, & materiæ, & clavi est: & statua, quàm æs, & theca, quàm lignum. Ultrà autem si procedamus in entium perfectione, animalia inanimatis perfectiora sunt, quæ compositionem multipliciorem quam inanimata possident. Et inter ipsa bruta etiam, quæ excellunt artificiosiore compositionem, & majorem quàm infima. Et homo cætera viventia intra cavum Lunæ contenta antecellit, qui quàm maximè omnia irrationalia superat. Incorporeæ, quia nullas essentielles partes habeant, ideò non per modum, quem diximus, metiuntur, sed tantùm quadam consideratione nostri intellectus imperfectiores à perfectioribus distinguuntur penès potentiam ad plures actus perfectos habere, vel ad pauciores. Nam differentiæ essentielles aliæ, si quæ sunt, nobis non constant. Quæ enim perfectiores sunt intelligentiæ, ad pauciores actus ex perfectis, ut dixi, potentiam habent, quod semper eos exerceant: & quæ imperfectiores, ad plures potentiam habere dicuntur, quod eis aliquando uti liceat, aliàs non. Hoc aliis verbis dicitur plus potentialitatis habere imperfectiores substantias separatas, quàm perfectiores: & è contrà, quod plus actus hæ possideant, quàm reliquæ, non ficta ulla essentiali compositione, ut alii falsò sunt opinati, sed tantùm per considerationem intellectus. Hisque sic consideratis, accidit, quod de divitibus, & pauperibus garrere aliqui sunt soliti, cùm dicunt, pauperes majorem potentiam ad divitias habere, quàm divites, id est, pluribus divitiis, quàm divites, pauperes sunt privati: indè quod nullas habent, & possunt habere eas, quas divites possident, & quæ divitibus deficiunt: quod divitibus minimè convenit. Undè simplicissimus, & unicus Deus nullam compositionem realem: neque intellectualem admittit. Nam si est sapiens, ut numquam di-

ci aliquando ignorans, & postea sciens possit, cum omnia scibilia ab æterno sciat: sic ubique est, ut non mutans locum concipi valeat: sic omnipotens in præsentiarum, ut ab æterno, & in æternum fuit, & est, & erit. Denique interdicitur humanus intellectus aliquid intelligere de Deo, quod ascititium, & non nativum illi sit: à quo plus distat anima sentiens, aut intelligens per alios, & alios modos se habendi, & promptior ad intelligendum aliis existens, quàm quæ per species à se genitas cognosceret. Nam primum attestando, dissimilem Deo in modis illis habendi, eam constituimus. Sed cum secundum fingimus, quamquàm dissimilem Deo in accidente eam intelligimus, maximè in alio cum eo convenire fatemur, quia animæ gignendæ species vim conferimus, in quo Deo omnium gegnitori similitudinem nonnullam animam habere confitemur. Vides ne iterum, quod hic philosophandi modus noster nullis indigeat distinctionibus subtilibus? Quæ cum nulli veritati innitantur, mutuo inter se dimicant, & paucò negotio improbari, & radicitus evelli possunt.

Jam cum accingeris solvere rationem, qua probavi intellectionem non distingui realiter ab anima intelligente similitudine voluntatis, quæ non distinguitur à volitione, qua vult, palàm monstras tibi ignoscendum esse: ut qui aut nostra verba non legeris, aut illis scholasticis negotiis occupatus, illa concipere non valuisti. Numquàm enim mihi in mentem venit, quod tu fateris; id est, quod ego sic processerim arguendo, voluntas seipsa est voluntas, ergo seipsa vult. Ego multò aliter sum argumentatus: ut pag. 74. nostri libri, & sequentes docent: ubi intuli, quod si verum esset, quod est hucusque opinatum, voluntatem per actum à se realiter distinctum velle, sequi, non posse ipsam unicum actum voluntarium elicere, quin infinitos eliciat. Quam illationem sufficientem esse probavi, hanc tu adversus me assumis. Quod non sine cachinno legi: ut etiam inconveniens illud adversus Aristotelicam doctrinam de motu primario, in quem reducendi sunt posteriores motus. Quod nisi tu feliciter, quàm ante hac argumentum nostrum solvis, confiteri cogeris: & cum consultò legeris, ea, quæ de re hac nos dictavimus, vera hæc esse invenies. Sed quid magnum, cum jam tunc in nostram sententiam descendes: nam si quod scrupulum te tunc torserit, ad nos mittes, & absolvemus.

Reliquum de indivisibilitate visionis adeò oscitanter scriptum à te ut præcedens rerer, nisi legissem te confitente jam olim ea, quæ ad me de re illa mittis, aliquando docendo perspectivam viva voce protulisse: quo non exigua admiratione corripior. Nam in conclusione trigesima nona primæ partis perspectivæ Pisanus Carturiensis hæc scripsit, non sub quocumque angulo rem videri, non enim est visio sub angulo acutissimo, id est, angulo contingentia, quia talis sicut probat Euclides, est indivisibilis: angulus autem, sub quo videntur res, dividitur per axem per quam visio rei completur. Et in sequenti quadragesima conclusione iterum dicit, visum fieri sub curta pyramide, & angulo inchoato. Sed authore misso, & ad distinctiones tuas deveniendo: prima nescio in quem usum hic est allata. Refers enim visionem suapte natura indivisibilem esse, & à quantitate habere divisibilitatem: quod omnibus quantis convenire secundum opinionem eorum, qui distinguunt quantitatem à re quanta, manifestissimum est. Et aliud, quod hoc sequitur, falsum certè quibusvis constat, illud est, quapropter visio divisibilitatem habet ab organo, per quod transfertur, &

à potentia in qua conditur. Nam visio, quæ vitalis immutatio est, aut qua vitaliter immutatur, non est accidens secundum vos ipsos, qui distinguitis eam realiter ab anima sentiente, quod transfertur, aut transmittitur ab extrinsecis rebus in potentiam videntem, ut tu dicis: nam si sic contigisset, in medio diaphano visio esset, & in cornea, & omnibus humoribus, & tuniculis oculi antecedentibus crystallinum, aut cancelationem nervorum opticorum, in quorum altero visio, & non alibi fit. Consequentia est nota ex tuis assertis. Confiteris enim transferri visionem per organum, & inde divisibilitatem acquirere, ut si corpus ullum esset, omnibus scientibus accidentia naturaliter non mutare subjecta. Statimque non fessus distinctiones impertinentes, & rudimentarias scribere, dicis, quod ut potentia indivisibilis est actu, divisibilis verò potentia, sic visio: quasi hoc peculiare esset visioni, & potentiae sensitrici: quod quibusvis rebus quantis convenit. Omnes enim quotquot sunt, tales sunt, ligna, lapides, elementa, mista, & cælum ipsum. Sed ultimum, quod te docuisse discipulos tuos gloriaris, intolerabile est, visionem esse homogeneam, & quod partes ipsa habeat similes cum toto, undè mox inferis, itaque quælibet pars visionis visio est, quod tota igitur præstat ipsa visio partes singulæ præstant, repræsentare totum, & partes objecti: quod verò pars una dextrum solum repræsentat, alia verò sinistrum solum, falsè concipit, qui ita opinatur. Quo, & quibusdam aliis improbandis te nos vicisse, & nostræ rationis vim confregisse putas, sed ut resipias, quæ sequuntur, attentè legito. Si adeò exercitatus esses in Physicis, ut in Theologicis, scires indivisibiles res, id est, quæ totæ sunt in toto, & totæ in qualibet parte, non nominari homogeneas. Nemo enim Angelum, aut animam homogeneam appellavit, quod prima conditio homogeneorum his non conveniat, hæc est, habere partes. Sic enim si memor sum Aristotelis sententiæ 1. de Generatione definitur, homogenum esse, cujus partes quantitativæ ejusdem denominationis cum toto sunt: ac propter hoc carnem, & nervum, & alia homogenea nominamus: horum enim quælibet pars similem denominationem toti habet. Crus autem, aut brachium, aut caput eterogenea dicimus: quod non quælibet horum pars similis toti sit. Si ergo visio talis naturæ foret, ut anima, & Angelus, & aliæ separatæ substantiæ, ut tu dixisse videris, non ei eras collaturus partes dextri, aut sinistri, nec dicere, quod id præstat pars quælibet ejus cum toto. Deciperis enim, si putas hoc proprium esse homogeneorum: quia nulla homogenei pars potest, quod totum: neque quod major efficere valet, minor assequitur: quod à multitudine formæ actio sequatur: & in majore parte homogenei, major multitudo formæ sit, quàm in minore ejusdem. Item jam quòd tibi demus visionem partes habere, & quod non sit indivisibilis ea indivisibilitate, qua anima, si verum esset, quod id præstaret quælibet pars visionis quod visio, cur natura ipsam non genuit in infinitum parvam, id est, non adeò parvam, quin parviorem? Si enim ejus quælibet pars præstat idem quòd totum cæteræ superflue fuissent: quod quantumvis exigua dextrum, sinistrum, sublime, infimum, antèrius, & posterius repræsentaret, ut tu fassus es. Vide iterum quantis te irretias vinculis, & nodis, cum nostris veritatibus non assentiris. Quod ego pag. 12. dicebam, id erat, esse necessarium bruta habere animas indivisibiles, si quanta objecta cognovissent. Nam si divisibilis esset anima brutalis, ut est, visionem divisibilem gigneret,

ret, indivisibilem enim se perfectiorem non posset. Et tunc procedit ratio nostra de partibus visionis, quibus diversæ partes animæ quantæ bruti diversas partes objecti essent percepturæ, cum nulla una entitas omnes posset cognoscere: quia anima eadem numero in pluribus partibus non est. Undè sequebatur, non plus diversas illas animæ partes posse cognoscere objectum quantum, quam si tu tantum novisses digitalem quantitatem, verbi gratia, unius rei centupedalis, & alius tantum aliam consimilem digitalem quantitatem percepisset, & alter tantum aliam, & sic plurimi signarentur, qui totam quantitatem istis singularibus cognitionibus absolvissent: quorum nullus posset percipere aliud illius magnitudinis, quam digitalitatem: & nulli concederetur omnem centupedalitatem cognoscere, præterquam alteri, qui de singulis pedalitatibus notionem haberet: hoc non accidente, nisi illi, qui animam indivisibilem habuisset, hoc est, eandem numero in pluribus partibus cognoscentibus. Patentissimis exemplis exposui, quod dictaveram: spero jam tibi nullum scrupulum de hac veritate superesse. Et si quod manet, ut magis in hac nostra sententia roboreris, si tibi placuerit, legito rationem aliam ejusdem formæ cum præcedente, agentem de tactavis sensationibus, pag. 13. Placuit hanc rationem fusiùs quàm cætera rescribere, quod putem tibi gratum fore.

Et ut noscas imaginem speculorum in hoc negotio tibi imposuisse, & hanc invitasse te, ut crederes visionem brutalem, esse totam in tota potentia bruti, & totam in qualibet ejus parte, ut tu opinaris imagunculis speculorum contingere, scito, quæ fortassis jam diu est, quod sciveras, sed mihi revelare per epistolam noluisti, ut de me periculum faceres, & nostras experireris vires, illudque sit, quod citatus author Pisanus Cartuariensis in 19. conclusione secundæ partis suæ perspectivæ scriptum in hunc modum reliquit, formas in speculis apparentes per impressionem in speculis factam minimè videri. Credunt enim homines nonnulli, quod res appareant in speculis per idola, quæ speculis imprimantur, & res quasi in idolis apparere, idola tamen ipsa primò videri, & iste error geminatur. Quidam enim dicunt, idolum imprimi speculo, & ibi esse, ac visum movere: quod multipliciter falsum esse ostenditur, cum in speculis ferreis, & adamantinis videtur res, in quibus nulla est perspicuitas receptiva impressionis. Et amplius si res, quæ videtur, imprimeretur speculo, diffunderet se undique in speculo, & posset res videri in omni parte speculi, quod est falsum. Non enim videretur res nisi ipso oculo existente in eadem superficie cum puncto viso, & cum puncto reflexionis, æqualibus existentibus angulis incidentiæ, & reflexionis. Amplius quantitas idoli numquam excederet quantitatem speculi, quod est falsum. Amplius si idolum imprimeretur speculo, appareret in speculo, & non ultra speculum, quod est falsum: apparet enim essentiæ idolum in concursu imaginario radii cum catheco. Amplius perspicuitas nihil facit ad essentiam speculi per se, ut supra docui septima propositione hujus partis. Idcirco dicunt alii, idolum non imprimi speculo, sed ubi res apparet in concursu radii cum catheco, scilicet ultra speculum, ubi apparet idolum, quod est falsum: quoniam in aqua turris apparet, tantum esse in terra, quantum est in aëre. Sed si ponatur mons æneus in loco apparitionis, ita limpidè appareret, ac si ponatur aër, vel aqua, ergo nihil ibi imprimitur. Quid ergo est idolum?

lum? Dico quòd est sola apparitio rei extra locum suum. Verbi gratia, aliquandò oculus, ut supra patuit, de uno judicat duo esse: quia res apparet non solùm in loco suo, sed extrà locum suum. Sic etiam in proposito quo ad hoc: quod res in speculo secundùm veritatem videtur, sed in situ erratur, & aliquandò in numero, ut infrà videbitur. Quæ sententia Carturiensis in totum adversatur tuæ, volenti dicere, imaginem speculi fracti manere in qualibet parte fractarum, indeque nimirum visionem brutorum esse totam in toto oculo, & totam in qualibet ejus parte. Nam relatus author evidentèr probavit, nullam imaginem imprimi speculis, neque ultrà illud, sed quod res ipsa, à qua species in modum pyramidis protrahuntur, usque in speculum, indeque reflectuntur in oculum videntem, sit quæ videtur. Quamquam cùm visio illa non fiat per radios directos, & si potentia sit in nativo situ, & debite disposita accadat judicium corruptum elici circa situm rei visæ: judicatur enim esse, ubi minime est. Si tu tamen confitearis etiam non esse imaginem, quæ videtur, sed diversam reflexionem radiorum esse causam, ut cùm frangitur speculum plures imagines appareant, ut in factò accidit, per hoc nihil hæc tua similitudo valet ad solvendum meum argumentum. Primò, quia non idem valent singulæ imagunculæ partium fractarum, quod tota: tota enim rem multò majorem repræsentabat, quàm singulæ. Secundò, quod in diverso situ res apparet, cùm in toto speculo integro conspicitur, quàm in particulis confractis, & etiam in qualibet particularum in diversis sitibus positis imago alibi repræsentatur, quam in alia. Tertio, quia & si in hoc essent compares omnes partes cùm toto, quod est impossibile, quis adeò demens esset, quod crederet partem visionis, qua videtur mentum, aut nasus, si ipsa esset partibilis, ut brutalis necessariò futura erat, esset ejusdem vis in repræsentando ut cæteræ? quia si ita foret, sola visione menti, aut nasi, crura, & collum, & cæteræ hominis partes essent cognoscendæ, quod eventibus adversatur. Ecce quòd cùm adversus veritatis stimulum calces rejicis, semper offenderis: sed quòd relatus Pisanus Carturiensis de speculis fractis propositionem vigesimam quartam dictavit, eam trahere consentaneum judicavi: hujus series hæc est. In speculis fractis mutato situ partium diversas imagines apparere. Hoc patet per experimentum, quòd si partes speculi fracti ad eundem situm coaptentur, ad quem ante fractionem, non plures apparebunt imagines in fracto, quàm non fracto: plurificatio enim apparitionum non est propter fractionem, sed propter situs partium mutationem. In speculo enim concavo integro plures apparerent imagines, ut infrà patebit, quia docuit duodecima propositio, & etiam quinta decima, quòd à qualibet parte speculi sit reflexio, sed in partes diversas ex mutatione situs partium fractarum fieri non potest, ut sit reflexio ad eandem partem, & per consequens diversas imagines simul apparere, non plures, sed unam rem ostendentes. Quibus verbis manifestè Pisanus docet idem, quod nostra expresserant.

Compellor hìc inter alia, quæ ex meo codice transcripsi, ut tuæ epistolæ satisfacerem etiam transcribere solutionem cujusdam argumenti objecti à te adversus meum decretum de identitate animæ rationalis cùm suis actibus sentiendi, & intelligendi, & volendi, & nolendi, quod hujus formæ erat. Quòd si res sic se haberet, ut ego fatebar, sequi eandem rem esse

odium, & amorem, sensationem, & intellectionem, scientiam, & ignorantiam, & mille alia inter se mutuò pugnantia. Cui, ut dixi, objectioni objectæ à me ipso adversus me ipsum idem quod nunc respondit, omnes illas illationes à me concedi, ut quæ veræ sint in sensu identico, easdem tamen negari in sensu formali. Ut enim confitemur, sessionem, nequè elevationem distingui realitèr à Sorte, sed Sortem sic se habentem esse suam sessionem, & eundem alitèr se habentem esse suam elevationem: & veras esse has, Sortes est sua sessio, & Sortes est sua elevatio, & sessio est elevatio: si omnes hæc propositiones in sensu identico concipiantur, quæ hoc valerent, quòd eadem entitas sit sessio, & elevatio, sic & nos cæteras concedimus. Si tamen in sensu formali, qui est sensus, quem propositio facit, & non in quo ipsa fit, aliæ mihi objectæ, & hæc neganda est: sessio est elevatio: quia ista idem significaret cùm hac, sessio ea ratione, qua sessio, est elevatio, quod falsum apertè est. Sessio enim dicitur situs, ubi crura hominis sic incurvata sunt, ut alium situm ad reliquum corpus servant, quàm cùm extensa, & totum corpus rectum supra se sustinent: qui modi hominis diversi sunt, & impossibiles. Et si etiam confitendum non est, animam eo modo, quo se habet, cùm vult, se habere, cùm non vult: & eundem modum se habendi servare cùm sentit, ut cùm intelligit. Sufficiant hæc, ut puto, ne dumtaxat ad defendendum secundum Paradoxum, verùm ad offendendum ejusdem oppugnatorem? Ad tuendum ergo tertium transeamus.

DEFENSIO TERTII PARADOXI.

Tertia tua adversio, qua putas dilui rationem nostram ostendentem impossibile esse ab accidentibus visibilibus gigni visionem, quam prius monstraveram, esse necessariò entitatem indivisibilem, id est, totam in tota facultate vidente, & totam in qualibet parte ejus, si facultas partes haberet, nullam esse, vel ex hoc patet quod tu credis, posse sic concurrere potentiam visivam, & objectum in generatione actus visorii, ut mas, & fœmina in generatione fœtus. Nam & si hoc tibi concedatur, de quo non pauca in nostro opere legere poteras, quid hoc confert ad solvendum, quod ego inferebam, sequi scilicet in brutis, quæ animas quantas habent, relatas visiones indivisibiles gigni non posse, indeque bruta non videre? Nam neque ab objecto illa perfectio indivisibilitatis tribui actibus potest, cùm illa quanta sint: neque à potentiis brutalibus propter eandem rationem. In homine quoque visiones, & alias sensationes (si distinctæ realitèr essent ab anima sentiente) non posse esse indivisibiles probatum fuit pag. 36. nostri Codicis, per hoc, quod neque objectum eas potuerit producere, cùm imperfectius eisdem sit. Neque anima rationalis sola eas non esset productura, quòd si eas sola produxisset absentibus objectis visibilibus, posset visionem gignere, & videre, & absentibus tactibilibus tangere, & sic de aliis inferretur, quod notoriè falsum est. Et quamquàm has nostras rationes minimè solvis, & complures alias, quæ antè citatum locum sunt scriptæ, indeque sufficientem excusationem non ulteriùs procedendi arripere possem, ne tamen te crasis illis tuis decretis deceptum linquam, simque ego occasio tacendo, ut eosdem errores tuos discipulos doceas, quos ad me mittis (nisi ut sursum dixi, callidè à te erratum sit) ideò quæ tu scripsisti, huic loco infero, ut postea eadem enodem. Ordo autem inter potentiam, actum,

& objectum iste est. Potentia est inferior actu : quippe potentia est gratia actus, ut gladius est gratia incisionis, & quod est alterius gratia, est illo inferior. Rursùm actus est gratia objecti, eo enim actum parit potentia, ut illo adjuncta, objecti naturam consequatur : quare cùm finis sit objectum, præstabit actui. Post quæ quædam impossibilia, quæ insurgere vides adversus tua dicta, quibusdam inanibus distinctionibus, quas ego dicere verëcundor, solvis. Sed has mittendo, priora examinemus. Primum enim potentiam, seu facultatem quamlibet esse propter actum exercendum ab ea, verum certè est. Et si tu hanc veritatem sufficienter examinasses, non parùm tibi conduxisset, ad noscendum impossibile esse sensationes quasvis esse accidentia distincta à rebus sentientibus. Quia sive potentia sensitiva sit anima rationalis, ut verum est, sive sit ipsa anima informata accidente, naturalis potentia, nominato de secunda specie qualitatis : sive sit organum animatum, & simul relata naturalis potentia (aliud enim nisi unum ex tribus recensitis esse id, quod sentit, non potest) horum nullum valebit esse propter actum sensitivum, si actus sensitivus entitativè accidens esset, ne perfectius per se, & non per accidens genitum esset propter se imperfectius? Nam potentia, quæ sentit, substantia est. Et ex tuis, & aliorum confessis visio, tactio, auditio, & cæteri actus accidens realiter distinctum à substantia, & infinitum ea imperfectius. Ac, tuo exemplo, ut utar, si incisio, cujus gratia gladius factus est, esset accidens, de genere motus distinctum à substantia incidente, nonne vides, quod statim sequitur relatum inconveniens, esse scilicet factum gladium, qui est substantia, ratione incisionis, quæ est accidens? Quod evadere non poteris dicendo gladium non nominari à te nisi figuram illam in ferro fabricatam, qua ipsum evasit aptum ad secandum. Primò, quòd figura illa, quæ etiam ex vestra realium opinione distinguitur realiter à re figurata, non posset secare sine substantia, ut esse sine ea non valet. Secundo, quia reduco argumentum ad substantiam ipsam ferri, & quæro propter quid, seu gratia cujus ipsum genitum sit? Et negari non potest, quòd ad fossionem, incisionem, punctionem, & alios secandi usus, qui accidentia realia sunt, ut vos creditis : statimque impossibile præfatum infero, perfectius esse genitum per se gratia imperfectioris : quæ inconvenientia, & quævis consimilia evadit, qui nostra dogmata sequitur. Nam cùm sensatio sit anima actu sentiens, quæ se perfectior est illo modo habendi, quàm alio, putà cum ipsa actu non sentiens, apta est sentire : meritò dicemus, potentiam sensitivam esse propter actum sensitivum, quod tantum valet, ut hoc, quòd anima cùm non sentit, non sit, ut non sentiat, sed potius ut sentiat. Et eodem modo evadimus reliquum inconveniens de gladio, confitendo gladium esse propter incisionem, id est, ferrum taliter se habens, ut cùm gladius dicitur, esse propter se aliter se habentem, cùm incindens nominatur, & non è contrà, quod verum est : nam talis modus habendi ferri, qualis est inditus à Fabroferrario conficiente gladium, imperfectior est, quàm ille modus, quo secat : nam priorem modum ferrum potest habere postquam fabricatum est, ipso quiescente, & secundum secandi nequaquam, nisi ultra relata figuram sibi inditam, ferrum ipsum incindendo moveatur, ut incisio sit quædam ulterior perfectio addita gladio. Hac priore parte sufficienter explicata, & eadem nostra assertio validior reddita, superest aliud apertissimum impossibile explicare. Illud est, actus esse gratia objectorum, ex quo statim sequitur, si potentia, quæ

sentit, est propter actus ab eadem productos adjuncta ab objectis, ut tu fatearis, & actus propter objecta, quod ergo de primo ad ultimum, potentia esset propter objecta. Nam si a, esset propter b, & b, propter c, de primo ad ultimum inferre liceret, a, esse propter c, indeque quot enormia sequantur, tu videre vales, animam, scilicet rationalem esse creatam propter colores, & sapores, & odores, & cætera accidentia, quæ objecta sensata ab eadem sint. Aut si animam nolis nominare potentiam, qua sentimus, sed organum animatum relata quantitate naturali potentia affectum, sequitur quod prædicta accidentia sensibilia sint perfectiora relato organo animato. Quæ absurda si confiteri mavis, quàm in nostram sententiam descendere, quod ego non sim tantus, ut propter mea scripta nuderis à dogmatibus, quibus in adolescentia fuisti imbutus, te cum tuo cerebro linquo. Et ut plus expergiscaris, & in totum somnum discutias, vide quod contradictoria simul vera attestaris. Dicis enim, rursùm actus est gratia objecti, eo enim objecto scilicet, parit actum potentia. Nam si actus est gratia objecti, priusquàm objectum futurus erat. Quod enim est propter aliud: illo prior est, ut Arist. 1. Ethic. cap. 1. docebat, cum artem conficiendorum frænorum dixit esse propter militarem, quæ ars prior necessariò est militia equestri. Statimque contradictoriam affirmas, objectum esse coadjuvans potentiam ad productionem ejusdem actus, ubi relatum actum posteriorem objecto ipso constituis, quia effectum ejusdem esse attestaris. Nisi protervias non inconvenire effectum esse priorem causa, ut quoque fateris posse aliquid se perfectius producere, quod esse impossibile sufficienter in nostro opere monstravimus. Deceptus nempe fuisti, cum dixisti, actum esse propter objecta, cum res è contra se habeat. Colores enim, ut visum afficiant, geniti sunt.

Tua enim illa distinctio objecti visibilis in diversas considerationes, putà in quantum naturæ accidentalis est, & in quantum visibile est, nihil tibi prodest, ut vites nostri argumenti vigorem. Cum enim fateris, essentiam coloris in sua natura essentialitèr imperfectiorem esse potentia vidente, & actu visorio: in quantum tamen objectum visus est, perfectiorem esse, nihil, ut dixi, vitasti. Nam si essentia coloris imperfectior essentialitèr est actu visorio producta ab objecto partialitèr, vel totalitèr, ergo objectum quid se essentialitèr perfectius genuit, quod erat impossibile, in quod te, & cæteros nobiscum non sentientes protrudere nitebamur. Quamquam enim in quantumvis perfecto officio deserviat color, non poterit ullum gradum perfectionis essentialis acquirere, quod perfectio illa nullo munere vitatur, augetur, aut imminuitur, ut tu nosti, qui Aristotelem, & veritatem secutus, fateberis substantiam non posse suscipere magis, aut minùs perfectionis essentialis. Meritò ergo mirari possem de tua prudentia, quæ hæc à me scribenda non perpendens, ausa est dictare taxata. Nec minùs miror de alio satis docto magistro tuæ universitatis Cathedrario, qui ad me scripsit, quod si bona esset consequentia Codicis mei, de qua statim agam, inde sequi, quod nemo verè dicere posset, oculo aliquid videri. Nostra consequentia hæc erat. Si visio divisibilis esset, & potentia brutalis suscipiens etiam divisibilis, inde inferetur, quod visio dextræ partis objecti inhæsurum erat dextræ parti oculi, & sinistræ portionis sinistræ. Undè iterum eliciebatur, quod neque dextra pars oculi valitura erat cognoscere sinistram; neque sinistra dextram, & nihil totum objectum sensaturum, nisi tantum illud idem

numero, quod simul dextræ, & sinistræ parti adesset: quod animæ indivisibili convenit, & brutali divisibili convenire est impossibile, hanc enim adaptavit ille magister oculo humano: intulitque indè, ergo visione dextræ partis tantum dextrum objecti percipiemus, & sinistræ sinistram, & oculo totum objectum non sentiemus: quod absurdum putavit esse. Nam si ego fateor objectum visibile cognosci ab oculo hominis, ut oculus significat aggregatum ex anima indivisibili, & corpore, sua consequentia necessaria esset: nihil posset oculo videri. Idque idem ego in nostro opere intuli adversus eos, qui fingunt sensationes distinctas realitèr à facultate sentiente. Verùm cum ego confitear, animam absque corpore esse quæ sentit: corpore deserviente illi, non ut instrumentum, quo sentiat, sed per quod, ut medio illo afficiatur anima, in promptu est responsio, confitendo consequens verum in rigore esse, scilicèt, oculo homines non videre, sed in hoc sensu concedi orationem illam, ut id significemus, principaliore parte essentiali oculi, putà anima, videmus: ut etiam sæpius testamur, nos intelligere, quod etiam in rigore falsum esse, omnes fatemur: quia simul anima, & corpus, pro quibus, ego, supponit, non intelligit, sed hujus aggregati pars principalior, anima scilicet intellectiva. Nempè sistere gradum, ne exarata iterum scribam, censeo: dum te, & reliquum Cathedrarum precer, ne vestris dogmatibus imbuti, contemnatis nostras lucubrationes ad unguem legere, ac docere. Minutula alia hujus tertiæ adversionis si prosequeretur, etiam non pauca, quæ meritò calumniare possem, invenirem. Sed omnia illa dimitto, ut quartam adversionem examinem.

DEFENSIO QUARTI PARADOXI.

A Deò tenues sunt tui sermones, quibus inniteris prostrernere veritatem profundissimis radicibus cælo ipsi infixam, quæ quosvis turbines, & procellosos limbos, ac sævisimos ventos contemnit, & despicit, ut nisi te authorem suspicerem, hanc adversionem sine responso transigerem. Sed ut omnibus tuis dubiis (tales enim crediderim ego, à te hos haberi) faciam satis: primitus scito perquam facillimè Aristotelis contextus ex libro de Somno, & vigilia, cap. 20. posse sine scribendis à me sententiis in sensu Aristotelico interpretari. Solum, quod legere placuisset tibi Paraphrasim nostram, quam supra textum commenti 144. 2. de Anima adduximus, pag. 62. nostri operis. Et ut te ab hoc labore relevem, vide quod ego non nego esse aliquid unum sensorium: sed hoc animam rationalem dicendum reor, pro quanto hæc cognoscit diversarum potentiarum actus, & objecta, & inter ea distinguit. Et quod tu ulterius infers, cum sensorium sit idipsum, quod organum, erit potentia organica, facillimè à me diluitur, negando antecedens: nam isthuc minimè sensorium pro organo ab Aristotele sumitur, sed ut dixi, pro anima distinguente inter actus, & objecta diversorum sensuum particularium: qua ratione principale appellatur, si confertur eidem animæ tantum videnti, aut præcisè audienti, aut dumtaxat gustanti. Fragilius etiam est aliud, quod tu aliquid esse putasti, id hujusmodi est, Aristoteles dixit sensum communem esse particulam animæ, si ergo anima est sensus communis, anima erit pars sui ipsius, & totum erit pars sui ipsius, quæ tibi absurda videntur: & nimirum quod sis assuetus solvere mille insolubilia nostra argumenta, quæ agunt de rebus,

bus, & non de nominibus distinctionibus tantum verbalibus, & nunc cum non de alio, quam de nomenclaturis sit tota disceptatio, mutus redderis. Nescis substantiam indivisibilem à diversis officiis diversas denominationes sortiri? Angeli enim dicuntur, quia nuntii substantiæ separatae, quia à corruptibilibus degeneres, cælum, quia divinitatis quid habent, & alia mille nomina, quæ tu in Divi Dionysii doctrina versatus, multò me melius scies. Quod cum ita habeat, quid inconvenire putas, quod anima in quantum afficitur ab objectis visibilibus per oculum, & non per aliam corporis particulam dicatur ipsa videns, & eadem pro quanto alteratur ab objectis tangibilibus per organa tactiva, & per nullam aliam partem dicatur tangens, & prout non tantum relata duo munia exercet, sed & cæterarum trium exteriorum facultatum, & inter actus, & objecta illarum distinguit, nominetur sensorium commune, seu sensus communis: & pars, ac totum: pars, ut unicum tantum videndi, aut audiendi, aut gustandi munus exequitur: totum, eo quòd omnes operationes sentiendi exteriores efficiat. Opinari enim animam habere partes, ideò quòd dixerit Aristoteles in citato loco esse sensorium principale particulam quandam omnium sensoriorum, absurdum est: & crassam ignorantiam testaretur, habere illum, qui sic interpretaretur Aristotelem: cum nullus sit adeò parum versatus in libris Aristotelicis de Anima, qui ignoret, partes animæ ab eo nominari facultates diversas ejusdem. Et ex multis locis hunc singularem, qui textu commenti primi tertii de Anima legitur, adducere placet, cujus series hæc est. De parte autem animæ, qua & cognoscit anima, & sapit, sive separabili existente, sive non separabili, secundum magnitudinem, sed secundum rationem considerandum est: quam habeat differentiam, & quo modo tandem fiat ipsum intelligere. Ubi expressè facultates animæ, partes animæ nominat. Nam jam quod ut ab hac nostra expositione fugias, attesteris partem animæ diversam esse, quæ sentit, ab ea, quæ intelligit, fingendo in homine esse duas animas, unam sensitivam tantum, aliam intellectivam etiam: non sic illarum alterutram nominabit aliquis ullius unius entis partem, ut ambæ constituent unum ens, sed diversas partes nominari ab Aristotele, quivis indubiè sciet. Quibus tollitur tui cavilli vis. Nam cum cavillaris, sequi quòd anima sit particula sui ipsius, totum sit pars sui ipsius, negabo consequentiam, in sensu, quem illæ propositiones faciunt: nam hunc, anima in quantum anima est pars sui ipsius, quod falsum est: quia non sit pars ipsa in quantum anima, sed in quantum sic noscens, dicitur enim anima pars, cum ut tantum videns consideratur, non in quantum anima, quòd sic omnimodò sentiat, intelligat, concoquat. Si expositorio syllogismo iterum adversus nos prosequaris. Hæc anima est potentia visiva, & per hoc pars, & eadem est sensus communis, & per hoc commune sensorium, ergo idem est commune sensorium, & potentia visiva. Concedam hoc consequens, & negabo aliud, putà, commune sensorium esse potentiam visivam, ut sit diversitas in appellatione. Prima enim significat, quod illa entitas, quæ est facultas visoria, sit communis sensus, quod non negamus. Secunda, quod illa entitas, quæ est facultas visoria, in quantum talis, sit sensus communis, quod nos minimè confitemur, si defectum expositorii syllogismi, quem nos, ut audistis solvimus, non versari in appellatione aliquis contendat, sed alium pati dicat, non cum eo rixabor.

Quod postea subjungis de brutis noscentibus objecta positiva, ideò quòd,

quòd , ut tu fateris , noscant per accidens privativa , si nostrum codicem adamusim scrutareris , novisses hac ratione nos processe aduersus vos , qui opinamini sentire bruta , quod privationes non nisi ab intellectu noscantur , & si indigeat ipse sensu antecedente , ut illas intelligat , quod illi in hoc tantum opere peculiare non est. Hic etiam interseris , me negare sensum. Quòd cum mundus sim à tanto crimine , patienter tolero : ut tu mihi veniam des , si aliquandò immodicus fui , aut ero. Meam enim fidem tibi astringo , non ut te lacebam id fecisse , sed ne à disputatione decorem tollam : & ut te à lethargo , quo opprimeris , excitem : & sis primus in resipiendo , ut fuisti anterior in diffidendo : ac in hoc Principem Apostolorum æmuleris , & nostras veritates totius orbis mentibus tuo eleganti , & facundo docendi modo inferas : quod indubiè spero te facturum.

Hoc misso alias minutias parum infrà à me ex te citatas , quibus etiam aduersus nos conflictaris , non sigillatim solvo. Primò , quòd principium petant : scilicet bruta sentire. Secundò , quòd ex relata solutione facilè enodantur. Ultimum , quo hæc tua quarta aduersio clauditur , hoc est , me protulisse animam sensitivam quantam esse. Scito me numquam dixisse de anima rationali , quæ est verè sentiens , quod aduersus me assumis. De brutali tamen , quæ ob id appellatur sensitiva , non quia sentiat , sed quia vim motricem sensitivæ , & organa illi paria habeat , verum est : quo nihil nocuum nobis inferis : neque injustè , quod nos omnibus simus proficui.

DEFENSIO QUINTI PARADOXI.

IN exordio aduersionis contra nostrum quintum paradoxum statim admiraris , & quasi succlamando dicis , me tritam , & regiam Philosophorum viam obstruere , & quod eorum erat proloquium in doctrinis , materiam esse primam , censeam ego esse abolendam. Et ut exclamando tui æmulus reddar , jam quod vera docendo , à te dissentio , eadem serie auspicor. Pro Jesus Salvator , quæ adeò ingens cæcitas sensim à tempore Magni Alexandri , usque ad Imperium præsens Caroli Quinti Magno majoris Philosophorum mentibus irrepsit , ac cordibus omnium illorum altè infedit , ut cum per inuias , asperas , & salebrosas semitas ad inaccessibiles scopulos , & præcipitia loca perducentes hi vehuntur , alacriter incedant : non viam , neque scopi sævitiam animadvertentes : & cum amplissimum , & planissimum iter ob oculos sibi proponitur , id minimè videant : malintque se præcipientes agere cum præteritis , quàm in optatas veritatis sedes cum nobis præsentibus devenire. At ut me meritò conqueri intelligas , quæ deinceps scribuntur , attentè legito. Quis te adeò scrupulosum fecit , ut cum nos non de alio disceptemus , cum fictam Aristotelis materiam primam abolemus , quàm à quatuor elementis illam fictionem subtrahere , in cæteris cum illis , qui elementa manere in mistis formaliter verè contendunt , nobis coeuntibus , sævissimo hæreseos crimine nos maculare innitaris ? Quasi intersit aliquid ad christianam pietatem , & salutem animarum an terra , aqua , aër , & ignis partes essentielles duas habeant , aut unica simplex corporea substantia illa sint. Profectò si ego clarè non conciperem puritatem , ac sinceritatem mentium aliquorum attestantium , ut fictam materiam errore defendant , Omnipotentem Deum non posse servare materiam primam
fine

sine forma substantiali, minus injustè eos calumniare possem, ut in meo opere clarè probavi, quàm tu in præsens nos, qui non de alio, quàm de rebus merè naturalibus, & merè naturalitèr loquimur, objurgas. Illud nempe, quod ex undecimo capite Sapientiæ adversus me trahis. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materia invisâ immittere illis multitudinem urforum, aut audaces Leones, &c. Quàm parùm adversus nostra decreta pugnet, tu in theologico negotio adeò peritus facilè intellecturus eras. Si enim putas illud significare, fuisse materiam primam coævam Deo creatori, & quòd ex illa omnipotens cuncta procreaverit, primò aliquibus tuæ factionis adversaberis, qui innixè proterviunt, id efficere Deum non posse, quod materia prima sine substantiali forma unquam fuerit. Etiam D. Augustino sententiam contrariam exprimis in primo libro de Genesi ad literam, sic eo dicente. Non quia informis materia formatis rebus tempore prior est, cùm sit utrumque simul concreatum, & undè factum est, quod factum est. Sicut enim vox materia est verborum, verba formatam vocem indicant, non autem qui loquitur prius emittit informem vocem, quàm possit postea colligere, atque in verba formare: ita creator Deus non priorem tempore fecit informem materiam, & eam postea per ordinem quarumcumque naturarum quasi secunda consideratione formavit: formatam quippè creavit materiam. Sed quia illud undè sit aliquid, & si non tempore, tamen quadam origine prius est, quàm illud, quod indè sit, potuit dividere Scriptura loquendi temporibus, quod Deus faciendi temporibus non divisit.

Fortassis ex hac eadem sententia Augustini argumentum adversus me assumes existentiae materiae primæ, quam ego explodo. Dices nempe, non de alia materia potuisse intelligi Augustini nomenclatura illa informis materiae, quam de ipsa, quam descripsit Aristoteles 1. Physic. & in libris de Generatione, & aliis locis plurimis, quæ omnia generabilium, & corruptibilium prima est. Quod sic intelligi non posse, statim ostendo: dùm prius dixerim, Augustinum in negotio de prima materia secutum fuisse Platonem, quantum ego conjectari possum. Porro si materiam primam illam Aristotelis intellexisset D. Augustinus, ut tu forsitam oppones nobis: quomodo stare poterit cùm præcedente contextu ejusdem, sententia illius in libro primo de Genesi contra Manichæos, quæ hujus seriei est: informis ergo illa materia, quam de nihilo Deus fecit, appellata est primo cælum, & terra, & dictum est: In principio fecit Deus cælum, & terram: non quia jam hoc erat, sed quia hoc esse poterat. Nam, & cælum scribitur postea factum. Quemadmodum si semen arboris considerantes, dicamus ibi esse radices, & robur, & ramos, & fructus, & folia, non quia jam sunt, sed quia indè futura sunt. Sic dictum est, in principio fecit Deus cælum, & terram, quasi semen cæli, & terræ: cùm in confuso adhuc esset cæli, & terræ materia. Certè quòd hæc verba de illa materia Aristotelica non intelligentur, constat ex hoc, quod ex potiore Philosophorum sententia cælum, aut ex nulla constat materia, aut si ex aliqua, diversa multò ab ista generabilium, & corruptibilium. Sed Augustinus utramque ejusdem speciei facit, cùm dixit eam esse quasi semen cæli, & terræ. Ergo certum superest, diversam fuisse ab eo intellectam, & non quæ mihi opponebatur. Id ita esse nonnulla verba, quæ infra mox citatum contextum leguntur, manifestè probant, illa sunt: Hanc autem adhuc informem materiam etiam

terram invisibilem , atque incompositam voluit appellare , quia inter omnia elementa mundi terra videtur minùs speciosa , quàm cætera. Invisibilem autem dixit propter obscuritatem , & incompositam propter informitatem. Eandem ipsam materiam etiam aquam appellavit super quam ferebatur spiritus Dei : sicut superfertur rebus fabricandis voluntas artificis. Quæ verba metaphoricè , & non in rigore literæ nonnulla Genesis intelligenda esse docent. Si enim adhuc ipsius Augustini verba in sensu , quem faciunt , assumerentur , mutuò pugnare quædam aliquis contendisset. Nam quæ infra omnes contextus ductos leguntur , convenire cùm prima sententia adducta non videntur : infra enim sic inquit Augustinus. Quod & si paucorum intelligentia potest attingere , humanis tamen verbis nescio utrum , vel à paucis hominibus possit exponi. Propterea verò non absurdè etiam aqua dicta est ista materia , quæ omnia , quæ in terra nascuntur , sive animalia , sive arbores , vel herbæ , & siqua similia , ab humore incipiunt formari , atque nutrirī : hæc ergo omnia sive cælum , & terra , sive terra invisibilis , & incomposita , & abysus cùm tenebris , sive aqua , super quam spiritus ferebatur nomina sunt informis materiæ : ut res ignota notis vocabulis insinuaretur imperitiis , & non uno vocabulo , sed multis : nisi unum esset , hoc putaretur esse , quod consueverunt homines in illo vocabulo intelligere. Dictum est ergo cælum , & terra , quia inde futurum erat cælum , & terra. Dicta est materia invisibilis , & incomposita , & tenebræ super abysum , quia informis erat , & nulla specie cerni , aut tractari poterat : etiam si esset homo , qui videret , atque tractaret. Quod ultimum , scilicet dictum est cælum , & terra , quia inde futurum erat cælum , & terra , non quadrat cùm primitus citato ex Genesi ad literam , ubi dixerat , non quia informis materia formati rebus tempore prior est. Si enim prior non est tempore materia illa rebus formati ex ea , qualiter verum esse poterat , quod ex ea futurum erat cælum , & terra ? Circa quæ sistere gradum videtur , tibi , & cæteris Theologis hæc enodanda mittendo : mihi enim sufficit , id quod audistis adduxisse , ut non adeò clarè putes adversus me pugnare Sapientiæ contextum à te ductum in sensu , quem tu ducere videbaris. Nam si in alio intelligatur divinus ille sermo , putà , quòd cuncta sint creata ex materia invisibili , simul utrisque factis , tam materia , quàm ea , quæ ex illa creabantur , vide quàm longè sermo hic erit à decreto Theologorum , attestantium in Angelis nullam materiam esse , qui tamen creati fuere , ut cæteræ creaturæ. Alium ergo sensum habere verba illa , confiteri teneris , quàm illum , quem mihi objicis. De quo nihil dicere in præsens placet , quòd ego Physicam tantùm nunc doceam. Unum tamen velim in memoriam revocasses : cùm illud Sacræ Scripturæ mihi opposuisti , quod apud vos Theologos passim versatur , verba scilicet Sacræ Paginæ esse intelligenda in sensu , in quo fiunt , non in sensu , quem faciunt. Et cùm hunc tu observaris , dic mihi quæso , quid illud sapientiæ primo vult : auris cæli audit omnia , & tumultus murmurationum non abundetur : & aliud ejusdem capite quarto , cani autem sunt sensus hominis , & ætas senectutis vita immaculata : & illud quoque capitis quinti : accipiet armaturam zelus illius , & armabit creaturam ad ultionem inimicorum : & reliquum cap. 7. ipse enim dedit mihi horum quæ sunt scientiam veram , vim ventorum , & cogitationes hominum , & aliud eodem cap. Omnibus enim mobilibus mobilior est

est sapientia, attingit autem ubique propter suam munditiam, vapor est enim virtutis Dei. Reliquum quoque ex 12. cap. sed partibus judicans dabis locum poenitentiae, non ignorans quam nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, quoniam non poterat immutari cogitatio illorum in perpetuum: semen enim erat maledictum ab initio. Porro horum quodlibet si in rigore intelligendum esset, nescio quas aures cælum hoc materiale, aut angelica natura habeat: ut quoque ignoro canos esse sensus hominis, me sciante, capillos exortes sensus esse: & ætatem senectutis vitam esse immaculatam, non immemor quam plures senes impudicos, & avaros, & invidos fore. Et zelus, qui affectus animi est, accipere armaturam, ipsumque armare creaturam, & datam esse puro homini cognitionem humanarum rerum: cum scrutator cordium, & renum Deus tantum sit, & sapientiam vaporem esse virtutis divinæ, & esse naturalem malitiam aliquorum, & quod non possint ii immutari in perpetuum à malitia in viam justitiæ: nemine ignorante, omnes homines libero potiri arbitrio.

Tandem hoc disputationis genere dimisso, ne sutor ultra calceum judicare dicatur, & ad id, quod quæris à me, in quo scilicet genere causæ elementa intrent compositionem mistorum, respondendo dico, quod si meum Codicem legere exactè voluisses, ibi invenisses millies, ea esse materiam mistorum. Itaque in genere causæ materialis coire attestor: & cum ulterius procedis; ergo illa erunt prima materia, quod non sit ulterius eundem ad ullam aliam eisdem priorem; concedo consequens, quod id corollarium meæ conclusionis sit: neque ego id unquam sum inficiatus. Quod ego, inficias, eo, id tantum est, non esse asserendum esse illam primam materiam, qua Peripatetici omnia entia corruptibilia constare credebant. Cæterum quod ultimo subsumis, ergo quatuor erunt primæ materiæ, negabo consequentiam, si dictio illa numerica, quatuor scilicet, sumatur distributivè, ut sit sensus, quodvis ex quatuor elementis est prima materia. Si autem collectivè accipiatur, concedam consequentiam: & consequens, putà, quatuor entia specie diversa simul juncta sunt omnium mistorum materia: quæ prout in diversis proportionibus conveniunt ad mixturem, aut diverso modo affecta in calore, & frigiditate, humiditate, aut siccitate, sic diversæ formæ mistorum in eisdem inducuntur. Hoc si cavillare velis, sic arguendo, omnia elementa sunt materia prima, ergo ignis erit materia prima, & aer quoque; & sic terra, & aqua: negabo consequentiam: non enim licet descendere sub termino signo colectivo affecto, ut descendimus sub nomine confusè, & distributivè supponente. Quis enim ex initiatis in Summulis ignorat, hunc esse paralenchum, omnes Apostoli Dei sunt duodecim, ergo isti Apostoli Dei demonstrato Petro, & Paulo, sunt duodecim, & sic alios duos, vel tres demonstrando, dicere illos esse duodecim? Quo ergo modo qui sapissimè hæc docuisti, tam citò Theologiæ incumbens, rei tam dilucidè oblitus es, ut tibi placeat mihi obijcere, indeque quatuor esse materias primas specie diversas: id quod quam absurdum sit, facilem habet ostensionem. Ego unicam dico esse materiam primam, aggregatam scilicet ex quatuor elementis, & illorum nullum seorsum materiam primam esse confiteor: quod ex nullo unico aliquid mistum constituat: quamquam illorum quodlibet ab alio specie differat. Si quid ex meis placitis sequitur, id est, materiam mistorum eterogeneam, & non homogeneam esse, in hoc sensu, quod non quævis pars for-

formæ minimi misti constituta ex quatuor portionibus elementaribus habet pro subjecto simile in specie elementum cum alia: quin diversum specie est subjectum unius quartæ particulæ illius minimi à subjecto alterius. Unius enim erit subjectum aër, alterius ignis, alterius aqua, reliqui terra. Quod si objurgaveris, quo ergo modo forma misti potuit informare unicum tantum elementum? Dico id non inconvenire, cum illa portio elementi est contigua aliis tribus: inconveniret tamen, si sejuncta, & seorsum esset. Neque mireris hujus. Omnes enim confitemur, dari minimum quod sic, quoad magnitudinem in entibus naturalibus, & illud quantum esse. Unde duas medietates est habiturum, quorum nulla seorsum esse posset, si divideretur minimum: & ambo junctæ constare valent.

Uterius admiraris: quomodo cum elementa ex meis confessis sint substantiæ simplices citra compositionem materiæ, & formæ, quanta sint, & corruptibilia, ac generabilia. Quandam quoque sententiam commentatoris in libro de Substantia orbis mihi opponis, inscius, quanti ego hunc authorem reputem, quod meum opus concitato gradu legeris. Justius de te ego miror, quid prohibeat elementa quanta esse, & si materia careant: cum tu idem dudum fatearis Averroem, quem suspicis, dixisse cælum materiam non habere, quod quantum est: præsertim quod tu, qui hucusque opinaberis quantitatem distinguere à re quanta (jam enim non id protervies, si quæ de re hac scripsimus, legisti) non habebas unde materiæ tribueres quantitatem: cum vos fateamini etiam primam materiam sine accidente, quantitas, nominato, non esse quantam. Gigni, & corrumpi posse elementa quamquam essentialem compositionem non habeant, non video quis prohibeat, cum omnibus notissimum sit innumerorum mistorum formas corrumpi, & de novo alias gigni, entitate, quæ forma dicitur, & est, non suscipiente in sui compositione materiam. Nisi credis in quolibet misto esse infinitas materias, unam primam, quæ subjectum est formæ, & aliam, quæ intrat compositionem entitatis, quæ forma misti nominatur, & statim alia, quæ etiam constituet formam formæ, & sic in infinitum sit processus. Objicere enim, ut solent aliqui, qui de vocibus tantum disputant, quod forma misti non sit, quæ generatur, neque quæ corrumpitur, sed totum compositum, inane, & nullius valoris est. Nam si forma misti, quæ erat, esse desinit, & forma, quæ non erat, esse incipit: jam quod tu non permittas quod ego dicam illas gigni, & corrumpi, prohibere non poteris quin illam inchoationem, & desitionem nominem ego per has orationes, forma misti sit, & forma misti desinit esse: & eisdem vocibus explicabo inchoationem, & desitionem elementorum: cum tu adeo scrupulosus fuisses in Grammaticæ dictionibus, quas vis, ut ad tui libitum significent.

Non majoris valoris quàm præcedentia sunt, quæ statim nobis opponis, quod scilicet elementa non potuerunt corruptionem pati ex affectione qualitatuum primarum, quas poscunt, ut sint, & durent: ideoque cum simplicissima sint, affectionibus illis essent orbanda. Deum testem in hisce rebus trahis, quod ipse sit purus actus, & quod quæ maximè simplicia sint, plus actus habent. Indeque quadam metaphora Arabum humanum intellectum umbram intelligendi dicendum esse opinaris. Quæ omnia quàm aliena à præsentī negotio sint, tu planè intellexisses, si nostrum codicem relegisses. Et quod non feceris, iterum accipe scribenda, quorum non-

nihil etiam in hac nostra Apologia scriptum fuit : multum interesse inter simplicitatem spiritualium substantiarum , & simplicitatem corporearum. Corporea nempe substantia , quæ plures formas substantiales in sui compositione admittit , perfectior est , cæteris paribus , quàm quæ pauciores : indeque homo , qui plures cæteris animantibus formas habet , perfectior habetur , & est : constituitur enim ex elementis , & diversis formis carnis , ossis , cartilaginis , nervi , & aliarum particularum illis superadditis , & anima rationali etiam hæc omnia informante , aut potiore partem horum. (ut ad opinionem illorum , qui non omnes hominis partes animatas rationali anima credunt , alludamus) Elementa , quæ nullam compositionem partium essentialium habent , sed simpliciora sunt , imperfectissima censentur : & hæc minùs actus habent , & magis potentiæ. Aptæ enim nata sunt , recipere omnes mistorum formas , quod nulli misto convenit. Et si enim aliqua mista , aliquas perfectiores formas suscipiant , quibus ut materia deserviunt , ut nuper de carne , & osse , & nervis , & aliis partibus homogeneis constituentibus hominem , superaddita forma rationali , dicebam : non tamen quantumvis imperfectum mistum natum erit omnes formas suscipere , ut elementa , quia ad propriam formam , quam jam actu habent , potentiam habere non poterunt. Neque hæc potentia elementorum , aut imperfectorum mistorum est aliud , quàm ipsa elementa , aut mista imperfecta : quod etiam dicere coguntur , qui elementa in mistis formalitèr contineri concedunt. Non enim tantum materiam primam elementi necessariò dicturi sunt isti , esse aptam recipere formam misti , sed totum aggregatum ex materia , & forma illam aptitudinem habere , cum totum elementum sit , quod recipit : ubi forma elementi , quamquam esset actus suæ materiæ , foret in potentia ad recipiendum formam misti. Vide ergo , quòd non inconveniat dicere in nostra vera opinione , elementa non esse composita ex materia prima , & forma , sed simplicem substantiam corpoream , & proximam non enti , aut propè nihil nominanda , & actualitèr esse , quod sunt , & in potentia esse ad recipiendum omnes mistorum formas successivè , & quàm plures simul. Si enim cælum perfectius istis elementatis mistis inanimatis credis , quòd simplex ipsum sit , & mista composita , deciperis certè : non enim inde sua oritur perfectio , sed quòd entitas sua sit mistis illis , & elementis perfectior. Ideoque cum suprà dixi in corporeis substantiis , perfectiora plus compositionis essentialis habere , quàm minùs perfecta , addidi , cæteris paribus , ut hanc calumniam cæli fugerem. Et si enim simplicius sit cælum , quàm inanimatum mistum , non est misto illo imperfectius , quia cætera non sunt paria , quod cælum entitas multò perfectior sit , quàm mistum. Hoc tamen perpende , quod si Deus concessisset cælo potentiam recipiendi formam aliam se perfectiorem , ut elementa valent misti formam recipere , quòd tale aggregatum ex cælo , & forma perfectiore esset perfectius , quàm cælum solum , & esset compositior ipso. Undè clarè constat , compositionem realem substantiarum quantarum non esse causam imperfectionis , neque simplicitatem hanc contrariam attinere perfectioni , immò ex adversò rem se habere.

Ponis etiam ignem corrumpi , & quæris à me in quo fiat illa mutatio de non igne in ignem , ut me cogas fingere esse aliquod ens (nam esse , & puram potentiam essendi esse , intelligibile est) quod amittat præcedentem formam , & novam acquirat , quod tu materiam primam nominabis. Tibi-

que distinctione hac respondeo, quòd aut tu interrogas in quo subiecto illa mutatio fiat: & dicam tibi, quòd in nullo. Aut à me petis, in quo loco, & dicam, quòd inibi ubi fit. Neque tu talitèr respondere potuisses. Si ego à te sciscitarer, in quo corruptio substantiæ panis transubstantiati, fiat, nempe necessariò dicturus eras, in nullo subiecto, sed in loco illo, ubi manserunt panis accidentia. Tu alitèr formasti hanc rationem, sed ego magis explicitè, ut maiorem vim adversum me concitarem. Tua quippè potiùs quædam elenchus, quam inculcata collectio dicenda est. Dices enim, fac ignem corrumpi, corruptio illa, cùm sit mutatio, in quo est? In toto igne me dicturum credis, atque ignis corrumpitur per primum non esse, quando corrumpitur igitur, non est, quare mutatio illa erit in non ente: quòd cùm sit impossibile, restat mutationem in aliquo ignis esse, & cùm non sit in forma, infers, quòd erit in materia, indeque illam primam materiam astruis. Sed ego ad tua, quæsita sic respondebo, quòd corruptio illa fiat in loco illo, ubi ignis corrumpitur: & in subiecto nullo, & quòd cùm corrumpitur verè non sit, etiam fatebor: negaboque consequentiam mutationem illam esse non entis, immò entis, qui præfuit, & non est. Non enim credo tibi ignotum, verba hæc corrumpitur, generatur, fit, incipit ampliare. Cùm enim motus incipiat esse per ultimum non esse, verè dicimus in instanti, in quo motus non est, motus incipit esse. Nam dictio illa incipit, ad id quod est aut erit, ampliat: ut sensus hujus sit, motus qui est, vel erit incipit, quod verum est: quando non est motus, & immediatè post motus erit: ut etiam verè dicimus: quòd ignis qui est, vel fuit, corrumpitur in primo instanti esse aëris, si genitus est aër: mox cùm est ignis, & immediatè ante illud fuit. Neque tu alitèr respondere poteris consimilibus interrogationibus illis, quas à me sciscitaris. Si enim ego quæsiero abs te, quando verificatur ista, Petrus corrumpitur, aut Sortes moritur, an cùm isti vivunt, vel cùm defuncti sunt: non cùm vivunt, quia tunc morituri sunt, sed non moriuntur: neque quando functi sunt vita, quod tu jam non sint, & falsa sit propositio affirmativa de subiecto pro nullo supponente: undè ergo quæso solutionem elicere possis, quàm ab ampliationis Methodo à me præscripta? Nescio. Nisi malis convenire cùm Platone citato ab Aulo Gellio libro sexto Noctium atticarum, cap. 13. quàm cùm relatis Logicæ methodis. Referebat enim Aulus Gellius loco prædicto, quæsitum est quando moriens moriretur, cùm jam in morte esset, aut tum etiam cùm in vita foret: quando surgens surgeret, cùm jam staret, an tum etiam cùm sederet: & qui artem disceret, quando artifex fieret, cùm jam esset, an tum cùm etiam non esset. Utrum enim horum dicas, absurdè, atque ridiculosè dixeris. Multoque absurdius videbitur, si aut utrumque dicas esse, aut neutrum. Sed ea omnia cùm captiones esse quidam fuitiles, & inanes dicerent; nolite, inquit Taurus Philosophus, hæc quasi nugarum aliquem ludum aspernari, gravissimi Philosophorum super hac re seriò quæsierunt. Et alii moriendi verbum, atque momentum, manente adhuc vita, dici, atque fieri putaverunt. Alii nihil in eo tempore vitæ reliquerunt, totumque illud, quod mori dicitur, morti vendicarunt. Item de cæteris similibus in diversa tempora, & in contrarias sententias discesserunt. Sed Plato, inquit, noster, neque vitæ id tempus, neque morti dedit: idemque in omni consimilium rerum disceptatione fecit. Vidit quippè utrumque esse pugnans: neque

posse ex duobus contrariis, altero manente, alterum constitui, quæstionemque fieri per diversorum inter se finium, mortis, & vitæ cohærentiam. Et idcirco peperit ipse, expressitque aliud quoddam novum in confinio tempus, quod verbis propriis, atque integris repentinam naturam appellavit. Sed de his nil plus, ut aliam tuam objectionem enodem. Refers enim, corrumpuntur elementa, & inanimata mista, moriuntur animalia, ut experimenta docent, & cum hujusmodi corruptibilitas passio quædam sit, quærit an competit mistis propter materiam, aut propter formam: hanc non esse principium passibilitatis, quod sit actus dicis, ergo à materia originabitur hæc corruptio. Si tu, & cætera vetus Physicorum schola lippis oculis non prospiceretis, porro videretis, quàm fuitiles sermones hi sint: ego enim corruptionem omnium mistorum naturæ formæ misti tribuo, quæ talis est, ut sine tali proportionem elementorum esse non possit, & entitatibus elementorum, quæ idem ipsis elementis sunt: conféro quoque eorundem corruptionem, quod tales naturaliter sint, ut sine certis proportionibus qualitatum primarum esse non valeant. Neque ullius valoris est, quod refers, formæ mistorum actus sunt: ergo non erunt in potentia corruptibiles. Nam inconvenit nihil, quod illæ actu informet elementa, & per hoc fortiantur actus nomenclaturam: & quod eadem pro quanto limitatos gradus qualitatum primarum, & quantitates omnium elementorum requirunt, ut sint, & operentur, quæ sibi addecet, dicantur in potentia ad corruptionem, aut potentia, aut potentialitas. Certè non immerito quandoque de vobis admiror, quod hanc finxeritis materiam primam, ut omnia naturæ probra in eam rejiciatis, & ut ipsam sentinam incommodorum naturæ esse fingatis, aliàs cæcutientes eandem formæ præferentes. Rejicis enim tu in argumento adversus me ducto corruptibilitatem in materiam primam, ut rem concessam ab omnibus tuæ factionis hominibus, minimè considerans, quod Peripateticorum Princeps hanc incorruptilem astruit, à qua potius æternitas, quàm corruptio originem trahere debebat. Neque machinari illam malum, aut appetere illam formam, ut mulier virum corruptionis entium causa forent, si ipsæ formæ mistorum tales fuissent, ut quibusvis elementis subjacentibus illis, & quovis modo elementis affectis, ipsæ non evanescerent: neque elementa esse desinerent, si etiam quavis primarum qualitatum proportionem asservari nata essent. Relatarum ergo formarum mistorum naturalis propensio, & elementorum natura imbecilla, causa sunt corruptionis generabilium, & corruptibilium, & non commentitia, materia. Cum enim nullus dicere soleat, domus fuit causa interitus hujus, qui eam habitabat, si propter æstivum calorem, aut rigentem aërem ægrota- vit ille, qui vita functus est, sed calorem, aut frigus causari simus soliti: cum ergo in materiam, in qua subjectivè est forma, ex vestris assertis, corruptibilitatis imperfectionem rejicitis, nisi in calorem, aut frigus, aut alias incommodas qualitates formæ conservandæ?

Quippè plures induis formas Proteo ipso, cum hanc fictam materiam mihi persuadere conaris. Jam adversus me arguis, mox id diruis, iterum primum fulcire procuras, sed subindè cœmentorum defectu opus tuum spontè corruit. Non enim vides, quàm parum inconveniat dicere, mista, aut elementa esse activa, cum in aliqua agent, & eadem dici passiva, cum ab eisdem repatiantur. Agunt enim per propriam vim in contrariorum resistantiam, & patiuntur à contrariis similiter in nativam resistantiam. At-

que,

quæ, ut tu fassus es, calorem, & frigiditatem qualitates activas agentes pati persionem corruptivam, quæ implicatio igni, & aquæ substantiis idem contingere, & mistis aliis quoque consimile evenire? Si quæsissem à me, quòd quærere oblitus es, antequam, cùm ignis sit, quid fuerit in potentia ad ignem? Si materiam ejus, quæ præfuerit, ego esse inficior. Dicam tibi, quòd nihil: ut tu quoque, qui materiam primam in igne esse fingis, dicturus es. Non enim, & si illa esset, unquam fuit in potentia ignis, ut aliquando verè dici possit, quòd jam actu sit eadem ipsa ignis: sed quòd post ignem genitum illa pars ignis sit: quòd non solum igni contingit, sed omnibus entibus, quæ aliqua entitate genita de novo fiunt, illa enim omnia impossibile est dicere habuisse aliquid, quòd fuerit in potentia illa. Et quia de elemento exemplum exaravi, de mistis aliud scribere placet. Nonnè qui dixerit panis, aut sanguis est in potentia animatum non falsum dicit, si explicare velit, quòd illa entitas, quæ est panis, futura sit animata: cùm prius corrumpenda sit forma panis, quàm introducenda anima? Ac etiam & si permanens esset forma panis, & simul cùm anima, forma addita panis, asservari panis forma posset, non verè quis dixisset, panem esse in potentia animal, sed tantum quòd panis sit in potentia esse partem essentialem animalis, quòd ex eo, & anima constitueretur animal. Adeò vera relata assertio profectò est, ut neque ulla substantia, quæ accidentalem denominationem sortitura est ob aliquod accidens de novo realiter gignendum, dici possit, esse in potentia ad aliam denominationem. Sortes enim qui non est albus, sed albus futurus est, non est potentia albus, sed est in potentia esse partem albi, quia subjectum albedinis futurum est: cùm ipse, & albedo, qua afficiendus est, nomen albi adipiscantur, & horum nullum album erit appellandum.

Insciè quippè dixisset, qui unitatem esse in potentia dualitatem testaretur: cùm implicet in naturalibus unitatem ea ratione, qua unitas, esse dualitatem: verè tamen quivis affirmasset, unitatem esse in potentia partem dualitatis: qui si alia unitas adderetur, ambo dualitatem constituerent. Ex quibus duo pellucida evadunt. Primum, quòd sola illa entia dicuntur verò in potentia esse aliud denominatione ens, quæ non per novam entitatem realem genitam nomenclaturam variant, sed per alium modum se habendi. Verè enim dicitur anima in potentia sciens, cùm ignorabat: quòd cùm jam scientiam adepta fuerit, non per aliquam entitatem novam nominabitur sciens, sed per alium suum modum habendi sciens dicitur. Secundum, quòd sequitur est, quòd cùm dicimus, aliquam substantiam corrumpendam esse in potentia aliam: quæ post prioris corruptionem gignenda est: non in alio sensu verò dici possit, quàm in hoc, quòd ad illius corruptionem, altera gignenda sit: ne si nihil gigneretur, quæ infra cavum Lunæ continentur, in nihilum redigerentur. De quibus in nostro opere fusius egimus.

Quoddam argumentum, quo tu docendo, crediderim ego Philosophiam, dicis assuevisse colligere materiæ existentiam, quòd hujusmodi est, ignis si producendo ignem alterum totum producit, ut ego attestor, totum igitur esse habet ignis productus à productore, hoc autem fieri non potest. Etenim ignis produciens, cùm sit particulare ens, particulam entis habens, qui poterit non particulam esse, sed plenè suum esse, quàm frivolum sit, te ipsum judicem constituo: dùm primitus legas, quòd statim exaro.

ro. Quod ut facilius percipias, exemplo rei veritatem illustro: finge enim Deum concedere alicui Angelo vim gignendi ex aëre ignem (id enim Deo omnipotenti per quam facile, ut cætera est) si enim igni, vilissima substantia, hanc facultatem concessit, quid impediet Angelo eandem concedere? gignat ergo Angelus ex aëre ignem, & quæram statim abs te, an totum esse habeat ignis ille productus ab Angelo producente, an non? si dixeris, quòd sic, ut dicturus es, statim objiciam ego tibi tuum argumentum, id fieri non posse, quia Angelus est particulare ens, particulam entis habens, non enim est Angelus genus, neque species, neque aliud de universalibus, potius quàm ignis: ergo ut tu ob hanc rationem inferis ignem materiam habere, sic inferam ego ob eandem Angelum materiam habiturum. Et simili hoc dimisso: unde tu inferis, quia ignis sit particulare ens, quòd ipse particulam entis sit habiturus, si per particulam entis formam intelligis? nam ego hanc consequentiam negabo, quia unde teneat, non video: neque tu ejus bonitatem probare poteris. Si autem particulam entis vocas eundem, simplicem elementarem substantiam: ignis particularis particulam entis habebit, idest, seipsum, si ita loqui liceat, quòd aliquid seipsum habere dicatur. Neque aliud, quòd inferis, scilicet quodlibet faciendum esse ex quolibet, unde colligatur, intelligo: nam ego corruptionem alicujus entis prærequiri ad generationem alterius docui in nostro opere, ne si corruptio non præcessisset, novitèr genita mundus non caperet.

Quod inferis, si materia in elementis non esset, quæ maneret in novis genitis, non plus unum quàm aliud elementum generandum post prioris corruptionem, cùm nulla dispositio maneat: non magis adversus me quàm contra te sequentem opinionem D. Thomæ, qui fatetur, in qualibet corruptione substantiæ cujusvis fieri resolutionem usque ad primam materiam, militat. Et ut tu confiteberis ex naturali ordine sequi hujus generationem ad hujus corruptionem, simile ego fateor elementis evenire. Gignitur enim elementum poscens dispositiones similes illis, quibus antecedens corruptum est, & nihil aliud gigni potest, sed determinatum ex determinato. Hæc omnia jam à me typis mandata fuere, quæ legere contempsisti. Vide quòd jacturam hanc temporis, quam dictando præsentia feci, mihi debeas, hanc tibi non ignosco: donec sciam te discere, quæ mihi docere conabaris: & nostram veram, & claram doctrinam tuorum discipulorum mentibus inferere.

Quod ultimò interrogas de nutritione viventium, planum nobis medicis est: vobis Theologis, qui elementa à viventibus subtrahitis, & illa constare tantum ex vestra prima ficta materia, & animabus creditis, difficillimum certè est, si de his, quæ contingunt vegetabilibus, causam estis reddituri, de quibus distuli loqui in opere ædito, & promissi me locuturum, si Deus concesserit, in ædendo. In præsens sufficiet tuis dubiis facere satis. Cùm enim quæris, an alimenti assumpti aliquid maneat in corpore viventis: dico, quòd postquàm cibi purior pars in ventriculo elaborata ad jecur transfertur, ibique in sanguinem convertitur, & per totius corporis vasa distribuitur, tam à membris carniformibus, quàm radicalibus fugitur, atque in eorundem porositatibus iterum à facultate concoctrice particulæ elaboratur: donec sanguinis forma, quæ elementis illum constituentibus erat addita, corrumpitur, & loco illius anima vegetativa inducitur, sive immediatè, ut aliqui sunt opinati, sive aliis permutationibus anteceden-

dentibus, ut alii, ubi neque penetratio dimensionum occurrit, neque inconueniens ullum. Partes enim corporum viventium, quæ continuo per mutuam elementorum pugnam corrumpuntur, & à continente, & nativo, ac formali calore diffantur, cedunt, ac locum exhibent alimentis, quæ fumuntur. Si enim à viventibus nihil efflueret, non egerent illa nutriri. Cumque plus est, quod apponitur, quàm quod deperditur, augentur ventia, si minus, imminuuntur: si par, persistunt in eadem mole. Nolo de his tecum plura agere, ne te distraham à gravioribus negotiis, his medicinalibus intentum faciendo. En quod scrupulum nullum ex nostra assertionem sequitur: quin in hoc cum cæteris Medicis convenio, indeque admittor, cur mihi plusquàm aliis Physicis, qui elementa manere in mistis formalitèr opinati sunt, objeceris argumentum illud, necesse esse in mea opinione, aut dicere nihil ex alimento in corpore relinqui, aut penetrationem dimensionum esse concedendam. Quæ ambo quàm facilitèr à me sunt absoluta: tibi verò, qui es opinatus solam materiam primam ex alimentis assumptis in viventium corporibus manere, mille impossibilia contingunt.

Si enim verum esset, quod tu innuere videris, solam materiam ex alimentis transire in nutritum: impossibile foret recentèr nata quibuscumque cibis assumptis crescere. Consequentia est nota. Primò, quòd ipsa materia penetrativè se haberet cum præexistente alendo: quòd illa nec qualis, nec quanta sit, ut vester Aristot. in 7. Metaph. text. com. 8. dicit. Secundò quia jam quod alimentum quantitatem habuisset, ut habet, cum ipsum corrumpendum sit, ut formam aliti suscipiat, & in corruptione illa quantitas, quæ toti inhærebat, ut beatus Thomas opinatur, corrumpatur, nullum quantum præexistenti nutrito adderetur: indeque inferre liceret, quantum per non quanti additionem crescere, quod nemo sanæ mentis concederet. Tertiò, impossibilia reliqua, quæ in nostro opere intulimus, sequerentur, in homine scilicet, non esse unde quantitas oriatur: quia non ab anima rationali, neque à materia prima: & cum secundum vos nulla alia substantialis forma nisi anima rationalis, nec materia nisi prima constituat hominem, clarè eliceretur, à nulla parte essentiali illum constituyente, quantum posse evadere. Et daretur modus dicendi aliquid posse esse grave sine gravitate, & calidum sine calore, & album sine albedine, & mille hujusmodi absurda. Quartò, non magis nec minus compacta, aut rara, calida, aut frigida, sicca, aut humida, ærea, aut terrea, ex devorato aliquo alimento: quàm alio hominum substantia evasura erat. Consequentia patet per tuas hypothesas. Fateris enim solam primam materiam nutrimenti in nutrito relinqui: quæ cum præfatis affectionibus expers universa sit, non est, unde elicere possimus ex brasicis plusquàm ex borragine membra humana indurari.

His omnibus suffusiones oculorum mentis puto te excusurum, ideò non de his plus tractare gratum: dum primitus scias, me non pauca ex tuis transilisse, quæ manifestè falsa erant, ut illud de magnete lapide illito allio amittente vim tractoriam ferri, qui error ortum duxit à vitio librarii, qui scripsit proœmium libri vigesimi secundi Plinii loco dictionis, alio, transcribendo, alio. Et aliud de nostra doctrina, quam vulgarem esse dicis, eandem Aristotele tuo ignorante, & quotquot eum sunt secuti, ac præcesserunt Philosophi. Etiam illud, quod me dixisse fateris, scilicet, qui fiet igitur brutalem potentiam tanto honore gaudere, ut per semetipsa sine aliquo

quo actu adventitio possit agnoscere. Cum ergo in universo opere oppositum docuero : & tu revellere illud , quamquam incassum , conatus sis. Ac reliquum , quod à præcedente non degenerat , pulicem vitalem esse , & cælum non vitale. Ubi enim ex me elicere potuisti vitalitatem sensitricem , de qua illic agebas , pulci me concessisse ? Si enim sensitricem pulicem constituerem , ut non constitui , consequens concederem. Cum D. Augustino in unico libro de duabus animabus contra Manichæos : tibi sole præstantiorem muscam esse , illo docente. Plura quoque alia à præteritis non dissimilia notare eadem labe possem , atque invalidas rationes , & citrà omnes Logicæ methodos te confecisse monstrare , notissima multa dubitare , quale est illud , quod opportuisset vires tractivas , ad quas refugio , legitimis probationibus introducere : cum ipse manifestissimæ sint per effectus , ut magnetis , & succini , & gravium deorsum , & levium sursum petendi , omnibus , qui antiqua caligine discussa , nostram veritatem conceperunt : & fermè omnia , quæ adversum me armasti , in tui perniciem retorquere , quæ dimitto , ut id rependas , meum librum bis serio legendo , sed ut rigorem disputationis linquam , tecum christianissimo , christianè agere volo.

Apertè perquam Reverende Domine ex tuis scriptis elicui , te putasse , cum ad me scripsisti , nos ex illis Persianis scriptoribus fore ; qui existimant , scire meum nihil est , nisi me scire hoc , sciat alter ; & pulchrum est digito monstrari , & dicier , hic est : & nihilo pendere metuentia scombro , & thus carmina scribere : cum ab hisce perditissimis hominibus quàm maxime abhorream. Et nisi jam perlectis omnibus nostris scriptis , sententiam mutasti , amice precor , ut me legas , ac relegas : non ut figmenta quædam , & meræ nugæ nostra decreta sint , sed veluti aliquem ex gravibus doctoribus , quos legere es assuetus , tibi que in primis persuadeas verum esse , quod dictavi : neque mirum Aristotelem in hisce rebus , in quibus à me taxatur , aberrasse : etiam homines contempsisse examinare brutorum sensationes , quæ inconvenientia pariant : indeque omnes fermè pro comperto habuisse , illa sentire : & quod mihi indaganti animæ immortalitatem naturalibus rationibus , oblata sit hujusce rei examinatio : quæ cum feceris , & veterem hominem exueris , scio te statim in nostram sententiam descensurum. Nam non ego illico , ut mihi in mentem venit decretum , de quo nunc ago , & cætera , quæ portenta esse putasti , illis consensi , donec oppositum verum esse non posse , evidentissimis , & insolubilibus rationibus intellexi , & quæ excussa sunt , nullum parere inconveniens concepi. Neque nostræ lucubrationes iis , quas typis mandavi , dumtaxat finiuntur : restant enim adeo innumeræ ad naturalem , & medicam facultatem attinentes , ab utriusque facultatis professoribus legi insolitæ , ut numerum grandem excellant : quæ (si Deus vitam concesserit) breviter in lucem edam. Vide prudentissime vir , si scripta , & scribenda ab omnibus sanæ mentis recipienda sunt pro adeo veris , & certis , ut nihil scientificum ea excellere certò sciant , ut mihi indubitatum est , quanta labe afficeris , si ea denigrare nonnullis fictis coloribus , & cavillis contendas. Non enim tibi , nec ulli obsto ego , nec impedimento esse cupio , ut inculpatis collectionibus , si qua minus vera à nobis scripta forent , adversus me insurgatis : sed hoc tantum interdico , ne fisi antiquorum dogmatibus , quibusvis futilibus verbis nostras dissolvi validissimas rationes innitamini. Nec insolentiæ nostræ tribuas cognomina hæc

hæc superba, quibus rationes orno. Non enim validissimas, nec insolubiles eas nominassem, si cum eo genere hominum versarer, quod expers meæ opinionis, & oppositæ foret, & quod in nulla ex mutuò pugnantibus doctrinis nutritum fuisset, & non cum diverso multò à relatis certarem. Præsertim quòd perquam notum omnibus sit, non eventurum mihi (& si non penès te virum pium) quod Ovidius 4. de Tristibus, sibi accidisse gloriatur dicens: *Neque quia detrectat præsentia livor iniquus: Ullum de nostris dente momordit opus, quin oppositum.* Ideoque à me foveri, & honorificis nominibus mulceri infantiam hanc nostrarum lucubrationum exposcere cogitavi: tum maximè, cum sciam, quòd frequentissimum sit illud Rhoterodamicum in Moria, quòd pessima quæque semper plurimis arrideant, & quòd inveniant similes labra lactucas, etiam doctissimis nonnullis quandoque contingere, quod Antigenidis musici discipulo accidit, cum magister eidem imperavit mihi, & Mulis. Te ergo, & in nomine tuo universos, qui nostras commentationes legerint, hortor, ut candidis pectoribus illas concipiant: & quæ scrupulum illis intulerint, si calami nostri defectu, aliqua minus benè explicita sint, nobis notum faciant, ut eadem explanemus. Quòd si sufficientè fecerimus, ut nunc tuis objectis feci, nostris partibus faveant exoro: quòd ipsi jam convicti libentissimè, me non deprecante, facturi erant. Verùm si non sufficere nostra responsa opinentur, iterùm rationem insufficientiæ rescribant, & meam responsionem sperent. Ac si nec, quæ tunc scripsero, satis sint, viva voce, ac typis nostram ignorantiam publicent: inibi, quæ ab illis objecta, & quæ à nobis responsa fidelitèr exprimendo. Fortassis enim dùm ignominiam nobis inurere putaverint, se infamasse reperient: illisque continget, quòd Hispanè dici solet: *Las saetas contra el Infante Pelayo.* Faxit Deus, ut sacro ejus flamine mens tua, & nostra, ac omnium Physicorum sic illustretur, ut sua Divina Majestas, quæ æterna veritas est, à nobis frui, per Christum Dominum nostrum concedatur, in sæculorum sæcula. Amen. Vale in Christo.

F I N I S.

PERFECTION

Maroan

1.

1.

104

9.209